

INSCRIPTIONS OF KAMBUJA

By

R. C. MAJUMDAR, M.A., PH.D, F.A.S.

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

THE ASIATIC SOCIETY

1 PARK STREET, CALCUTTA.

1953

THE ASIATIC SOCIETY

MONOGRAPH SERIES

1. ASVAGHOṢA
By B. C. Law
2. THE KOL TRIBE OF CENTRAL INDIA
By W. G. Griffiths
3. THE CHRONICLES OF CEYLON
By B. C. Law
4. THE BHALESI DIALECT
By S. Varma
Dr. B. R. Ambedkar National
Centre for the Arts
5. THE UPPER ATMOSPHERE
By S. K. Mitra
6. HUMĀYŪN IN PERSIA
By S. Ray
7. THE BLUE ANNALS pt. I
By George N. Roerich

THE ASIATIC SOCIETY

MONOGRAPH SERIES

VOL. VIII

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

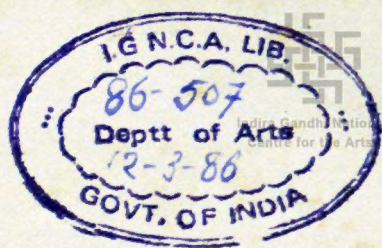
INSCRIPTIONS OF KAMBUJA

A17-709596
MAS

First Edition
June, 1953.

PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY, 1 PARK STREET, CALCUTTA AND PRINTED BY
SURES C. DAS, M.A. ON BEHALF OF THE GENERAL PRINTERS & PUBLISHERS LTD. AT
THEIR WORKS—ABINAS PRESS—119, DHARAMTALA STREET, CALCUTTA—13.

To
My Brother

SRI PRAKASH CHANDRA MAJUMDAR, M.A., B.L.

Advocate, Calcutta High Court

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

TABLE OF CONTENTS.

Preface	v
Introduction	ix
Abbreviations	xix
List of Inscriptions	xx
Inscriptions	1-558
Supplement I - New inscriptions and additions to texts	559
Supplement II - Notes	626
Alphabetical list of find-spots of inscriptions	633
Index of Proper Names in the English Text	635
Map of Kambujadeśa	At the end

PREFACE

The inscriptions of Cambodia (ancient Kambuja), like epigraphic records in India, constitute the most valuable source of information regarding the history of this ancient colony of the Indians. But, apart from this, they possess the unique interest of being the only positive evidence left of the flourishing state of Sanskrit language and literature in that far-off country during more than eight hundred years. Unlike Java, Cambodia does not possess any manuscript collection of texts, written either in Sanskrit or the local language, which owed their origin to a close and intimate acquaintance with the vast Sanskrit literature of India. So far as our knowledge goes, nothing like the Indo-Javanese literature ever flourished in Cambodia. Yet, it cannot be doubted for a moment, that a high erudition in Sanskrit, comparable to that of Java, marked the culture of Cambodia for many centuries. This is amply proved by the Sanskrit inscriptions which have been found in large numbers all over Cambodia, extending from the 5th to 14th century A.D.

Although many of these inscriptions were published in a collected form as far back as 1885, and many more have been brought to the notice of the learned world, particularly since the foundation of the "Ecole Francaise d'Extreme Orient" in 1900, they have hardly evoked any interest among the votaries of Sanskrit, even in India. It is not difficult to account for this strange apathy or indifference to the rich store of Sanskrit learning which Kambuja inscriptions offer to us. The study of ancient Indian culture in South-east Asia is still in its infancy in India, mainly because the relevant literature is written mostly in foreign languages like French and Dutch, which are little cultivated in this country. In order to remove this difficulty, and to arouse interest in these studies among educated Indians, I planned, more than twenty-five years ago, a series of books on this subject under the general title "Ancient Indian Colonies in the Far East". Two of these, in three volumes, which have already been published, deal respectively with Annam and Indonesia (including Malay Peninsula). The next volume, dealing with Kambuja, has been long delayed on account of my various preoccupations. As a preliminary or substitute for this, I have already published a small volume on Kambuja, which is really a collection of the lectures I delivered in the University of Madras under Sir William Meyer Foundation. But this gives only a brief sketch of the history and culture of Kambuja. The projected work on Kambuja, like that on Champā, the first volume of the series, was intended to consist

of two parts; the first giving the texts of the inscriptions, and the second dealing with the political and cultural history, primarily based on them. But as the number of inscriptions in Kambuja is much larger, and many of them are far more voluminous, it was felt necessary to publish the two parts in two separate volumes. Although the second part is not yet ready, several considerations induced me to publish the inscriptions as an independent work without waiting for its companion volume. In the first place, as noted before, these inscriptions have an independent interest from a literary point of view, apart from their value as source-materials for history. Even those who are not anxious to learn the history of Indian colony in Kambuja, may find a great deal of interest in this extensive collection of inscriptions, as a part of the study of Sanskrit literature. Secondly, I desire to bring this rich store of Sanskrit literature to the notice of the Sanskrit scholars trained in orthodox method, *i.e.* the Indian Pandits, to whom otherwise it will remain a sealed book. I feel quite sure that they would be able to do far greater justice to the interpretation of these inscriptions than has yet been done, and this elucidation would help me considerably in writing the companion volume on the history and culture of Kambuja. Thirdly, in view of my advanced age and preoccupations with other works, it is difficult to say whether I would ever be in a position to undertake the companion volume. Further, considering the very high cost of printing, it may not be easy to find out any body willing to undertake its publication even when it is ready. To wait, therefore, for the companion volume might mean an indefinite postponement of this work also.

I do not claim any scholarship in Sanskrit, and I have always felt that these inscriptions should be dealt with by more competent persons. But nobody has come forward so far, and remembering the French adage that "the best is the enemy of the good," I have ventured to bring out this collection in the belief, that in spite of its many shortcomings this is the only means by which the attention of the learned Sanskritists could be drawn to this little known field of study. Nobody is more conscious than the author of this work of the many imperfections and grave errors of omission and commission with which it may justly be charged. But he is prepared to face obloquy and odium in the hope that it will at least serve to promote the study of the subject which is after all his main concern.

The texts of the Sanskrit inscriptions have been printed in *Nāgarī* character as it will facilitate their study by Indian Pandits. The texts of the inscriptions in Khmer *i.e.* the indigenous language of the people, have been omitted, as this language is not known in this country and will therefore be hardly of any interest to my readers. I have, however, added a short summary of all of them

drawing particular attention to those points which are important for the knowledge of the history and culture of the country.

It was originally my intention to add the English translation of the Sanskrit texts. As a matter of fact I prepared the translation of quite a large number of them. But it was soon apparent that that would increase the bulk of this volume beyond all proportions. Besides, as a publication of the Asiatic Society, it was thought proper to bring out only the original text, and thus keep down the high cost of printing. For the same reason I have not added voluminous notes by way of elucidating the data furnished by these inscriptions for studying the ancient history and culture of the country. There will be ample opportunity of discussing these points in detail in the companion volume of these texts, mentioned above, which I propose to bring out as an independent publication. I have added brief notes on the history and geography of Kambuja in the 'Introduction' in order to make the inscriptions intelligible to the readers. For the rest I would refer the readers to the other proposed volume.

As my object was mainly to collect the inscriptions as materials for historical study, and to emphasise their literary importance, I have not strictly followed the method used in editing inscriptions. The departure made will be explained in detail in the Introduction.

The manuscript of the work was sent to the Press in January, 1948. My absence from Calcutta for a period of two years is partly responsible for the delay in the publication of this work. It was a very difficult task to revise the manuscript and correct proofs at a place where the necessary books on the subject were not available, and this accounts for some of the shortcomings of this work. I can only crave the indulgence of the readers for these and other defects of the work. Proper diacritical marks for writing Khmer and French words and names not being available, they have been omitted in many cases. I must apologise to M. Coedes for not properly writing his name, which occurs throughout this work.

In conclusion I must express deep obligations to the Council of the Asiatic Society, Calcutta, for having undertaken to publish this volume. I would also express my hearty thanks to Pandit Nanigopal Banerji for having corrected the proofs and making various useful suggestions, and to Sri Suresh Chandra Das, M.A., the Managing Director of General Printers and Publishers Ltd., for having undertaken to print this book and given me all possible facilities in correcting the proofs.

March, 1953
4, Bepin Pal Road
CALCUTTA-26

R. C. MAJUMDAR

INTRODUCTION

I. THE COUNTRY

Kambuja was the old name of the country which comprised Cambodia, Cochin-China and parts of Laos and Thailand (Siam) of modern times. Right across this region, from north to south, flows the mighty river Mekong. Issuing from the hills of China, it runs along the eastern border of Burma and Thailand, and then cuts its way through Luang Prabang range into the table-land of Laos proper. Running along the western border of Laos, and separating it from Thailand, the mighty river passes over the Dangrek Mountains and enters Cambodia proper near Khong. From this point the bed of the Mekong is enlarged to nearly double its breadth, and covers almost the whole of Cambodia by its ramifications. Just below the modern capital city of Pnom-Penh, the Mekong branches off into two wide streams, connected by numerous cross canals, till they both fall into the China Sea forming the rich delta of Cochin-China.

The Mekong is to Cambodia what the Nile is to Egypt and the Gaṅgā to Northern India. It has been suggested that the name Mekong is derived from *Mā-Gaṅgā* (Mother Gaṅgā). To the west of it is the Great Lake—Tonle Sap—with which it is connected by a wide sheet of water. To the north of the Lake lay the Angkor region which formed the centre of Kambuja civilization from 9th to 14th century A.D., and still contains numerous monuments of its past greatness, the most famous being the walled city of Angkor Thom and, just outside it, the massive temple called Angkor Vat. It is included in the Province of Siem Reap (or Siem Rap) which extends from the Lake to the Dangrek mountains. It is unnecessary to describe at length the other physical features of the country or its present administrative divisions. These have been shown in the map, at the end of this book, so far as it is necessary to study the inscriptions. An alphabetical list of the findspots of these inscriptions, together with reference, by means of squares, to their position in the map is given at the end to enable the readers to find out their approximate position. Slight differences will be occasionally noticed in the spelling of geographical names, as different forms of the same name have been adopted in different texts where the inscriptions were published or noticed. It may be added here that words like Phnom, Vat, or Prasat, added to geographical names, denote respectively hill, temple, and pagoda (big temple).

II. THE PEOPLE

The people who inhabited Kambuja belonged to the Mon-Khmer group. This designation is derived from the names of its two principal tribes, viz. the Mons and the Khmers. Their languages belong to the same family as those of the Munḍā and Khāsi tribes in India, and the name Austro-Asiatic is now applied to it. It is generally held that both the Mons and the Khmers originally lived in India, and migrated to Indo-China when they were pressed by the invading Aryans. The Mons settled in lower Burma and Thailand, while the Khmers peopled Cambodia.

III. HISTORY¹

The earliest historical account of the Khmers is bound up with a kingdom which is called Fu-nan in the Chinese accounts. Most probably this name was derived from Ba Phnom, a region round the hill of that name in South Cambodia (*vide* Map, P. 6). This kingdom corresponded roughly to Cambodia proper and a part of Cochin-China, and its capital Vyādhapura was most probably situated at the foot of the Ba Phnom Hill. According to early local traditions, a Brāhmaṇa named Huen-tien (Kaundinya) came from beyond the sea in a trading vessel, defeated its female ruler Lieu-ye (Soma), married her, and ruled over the land. Kaundinya was evidently an Indian immigrant, and he must have flourished in the first century A.D. After he and his descendants ruled for about a century, the general, called Fan-che-man by the Chinese, was elected king by the people. He extended the boundaries of Fu-nan by conquests and laid the foundations of its greatness.

Towards the end of the fourth or the beginning of the fifth century A.D., the throne of Fu-nan was occupied by Kaundinya II. The Chinese chronicles tell us a great deal of one of his successors, Jaya-varman, who ruled towards the close of the Sung period (420-479 A.D.). Ins. No. 1 was issued by his queen, and No. 2, probably by their son Guṇa-varman. No. 3 was issued by Rudra-varman, Jaya-varman's son by a concubine, who succeeded him, probably after killing Guṇa-varman, the legitimate heir. Rudra-varman sent six embassies to China between A.D. 517 and 539.

Nothing is known of the kingdom of Fu-nan after Rudra-varman, and it was conquered by the king of Kambuja, early in the 7th century A.D.

¹ For the history of Kambuja the following books may be recommended:

(i) *Kambuja-deśa* by Dr. R. C. Majumdar (University of Madras, 1944); (ii) *Indian Cultural Influence in Cambodia* by Dr. B. R. Chatterji (University of Calcutta, 1928); (iii) *Hindu Colonies in the Far East* by Dr. R. C. Majumdar (Calcutta, 1944).

According to local tradition, Kambuja was named after Kambu Svâyambhuva, king of Āryadeśa, who settled in the country and married the daughter of its Nāga ruler. It was originally a small vassal state of Fu-nan and was situated in the north-east of Cambodia. Inscriptions Nos. 92 and 177 mention its first two historical kings, Śruta-varman and his son Śreṣṭha-varman, from whom the subsequent kings of Kambuja traced their descent. Śreṣṭhapura, the capital of the kingdom, probably named after the second king, was in the immediate neighbourhood of Vat Phu Hill near Bassac.

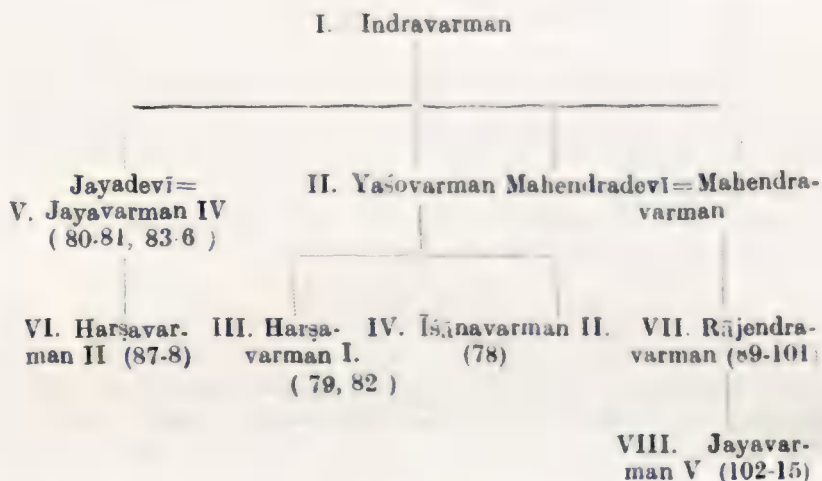
The dynasty of Śruta-varman was followed by that of Bhava-varman who was probably connected with the royal families of both Fu-nan and Kambuja. Bhvava-varman flourished about the middle of the sixth century A.D. and founded a new capital Bhavapura. This king, his brother Citrasena whose coronation name was Mahendra-varman, and the latter's son Iśāna-varman considerably increased the extent of the kingdom of Kambuja, and the power of Fu-nan was finally extinguished. Henceforth Kambuja was the leading state and comprised the whole of Cambodia proper. Jaya-varman I, the last known king of this family, ruled from at least A.D. 657 to 681. Ins. Nos. 9 to 41A belong to this royal dynasty.

The century following the death of Jaya-varman I is a dark period in the history of Kambuja. The obscurity lifts with the accession of Jaya-varman II, who ascended the throne in 802 A.D. after freeing Kambuja from the yoke of Java. An interesting account of his reign is given in No. 152. No. 52 refers to a king Jaya-varman ruling in 781 A.D. The relation between the two is not known, and their identity cannot be presumed on account of the explicit statement in various records that Jaya-varman II ascended the throne in 802 A.D. It would, therefore, perhaps be better to refer to the latter as Jaya-varman III, but to avoid confusion we have retained his usual designation as Jaya-varman II throughout the text.

Jaya-varman II, after having tried several places, finally fixed his capital at Hariharālaya, in the Angkor region. His reign is noted for the consolidation of Kambuja as a powerful kingdom, and the rise into importance of Angkor which henceforth became the political and cultural centre of Kambuja.

After Jaya-varman II (802-854 A.D.) and his son Jaya-varman III (854-877 A.D.), one of their remote relations, Indra-varman (Nos. 54-59), ascended the throne in 877 A.D. He was succeeded by his son Yaśo-varman (A.D. 889-c. 900), one of the most famous kings of Kambuja, who issued numerous inscriptions (Nos. 60-77A). He established a new capital, Yaśodharapura, which included a part of Angkor Thom and the top of the hill, known as Phnom Bakhen, just outside the gate of that city.

The succession after Yaśo-varman is shown by the following table, the figures within brackets referring to the number of inscriptions.

Jaya-varman IV, who set up as an independent king some time before A.D. 921, even during the rule of Īśāna-varman, removed the capital to Koh Ker (Chok Gargyar), situated in a wild barren country, about fifty miles north-east of Angkor, but Rājendra-varman (A.D. 944-969) fixed it again at Angkor. During the rule of this dynasty (A.D. 877-1001) the kingdom of Kambuja was extended to the border of China and Burma in the north. It comprised the whole of Thailand and northern part of Malay Peninsula, and its kings claimed victories not only over Champā (Annam) but also over China.

The death of Jaya-varman V (A.D. 1001) was followed by a civil war between three rival claimants to the throne viz. Udayāditya-varman I (Nos. 117-18), Jayavīra-varman (Nos. 121-22, 126-128A, 131) and Sūrya-varman I (Nos. 120, 129, 130, 132-149A), the last of whom ultimately succeeded in occupying the whole of the kingdom. He seems to have conquered the whole of Thailand and even carried his victorious campaign to Lower Burma. Evidently as a safeguard against civil war in future, Sūrya-varman instituted the system of oath of fealty to be taken personally by all royal officials. Ten copies of this text are known (No. 136). It is interesting to note that an almost identical oath is taken by the officials of Cambodia even now on the occasion of the royal coronation.

On the death of Sūrya-varman I in A.D. 1049, Udayāditya-varman II (Nos. 151-152) was crowned emperor by his ministers. His reign was full of rebellions and he was succeeded by his younger

brother Harṣa-varman III (Nos. 158-60). During his rule an independent kingdom was set up in A.D. 1082 by Jaya-varman VI (Nos. 161-162A). The latter was succeeded by his elder brother Dharapindra-varman I (Nos. 163-64) who was ousted in A.D. 1113 by his sister's daughter's son Sūrya-varman II (Nos. 166-174). He united the kingdom under his sceptre and constructed the famous Angkor Vat. According to Chinese annals Sūrya-varman's kingdom extended from Champā (Annam) to Lower Burma, and included the northern part of Malay Peninsula up to the Bay of Bandou. He is said to have maintained 200,000 war elephants.

Sūrya-varman, who died some time after A.D. 1145, was followed by three kings, Dharapindra-varman II, Yaśo-varman II, and Tribhuvanāditya-varman, none of whom has left any record. The period (c. A.D. 1150-1181) was full of rebellions, and the king of Champā took advantage of this to invade Kambuja. He killed the last named Kambuja king and conquered the whole kingdom in A.D. 1177.

Jaya-varman VII (Nos. 177-84), the next king of Kambuja, who ascended the throne in A.D. 1181, not only freed Kambuja but also conquered Champā which remained a vassal state for more than twenty years. He also conquered Pagan or Lower and Central Burma. Jaya-varman VII was the last great king of Kambuja. He built the famous capital city of Angkor Thom, and his religious foundations and works of public utility were on a colossal scale. Particular mention may be made of 102 hospitals and 121 *Vahnigṛha* (*dharamśālā*) which were set up by him for the comfort and convenience of the people. The account of royal donations in No. 177 reveals the magnitude of resources and the depth of religious sentiments of the king.

Jaya-varman VII (A.D. 1181-c. 1200) was succeeded by Indra-varman III, who died in A.D. 1243. The next king known to us, Jaya-varman VIII, abdicated the throne in A.D. 1295-6 in favour of his son-in-law Śrindra-varman (Nos. 187-89). The latter also abdicated the throne in A.D. 1308 and was succeeded by Śrindra-Jaya-varman who was related to him. Only one other king is known from inscriptions, *viz.*, Jaya-varma Parameśvara (No. 192), who was probably the successor of Śrindra-Jaya-varman, and ascended the throne in A.D. 1327.

The subsequent history of Kambuja, known only from Khmer chronicles, does not concern us here. It will suffice to state that the Thais who had conquered Siam towards the close of the thirteenth century, and the Annamites who overran the whole of Champā (modern Annam) by the fifteenth century, began to press Kambuja hard from the west and the east, and steadily encroached on its territory. For long Kambuja continued to be the victim of these

two aggressive neighbours, and being gradually shorn of power and prestige, was reduced to a petty state. At last, Ang Duong, the king of Kambuja, sought the protection of the French in A.D. 1854, and thus the once mighty kingdom of Kambuja became, as it still is, a petty French Protectorate.

IV. THE INSCRIPTIONS

To H. Kern belongs the credit of having first deciphered in 1879 the inscriptions of Kambuja from the estampages prepared by M. Jules Harmand. The first systematic collection of inscriptions in French Cambodia was, however, made by M. Aymonier. On the basis of the estampages prepared under his direction, the Sanskrit inscriptions were edited by M. A. Barth and M. A. Bergaigne, in two parts, with a separate volume of Plates, in *Inscriptions Sanscrites du Cambodge*, which formed Vol. 27 of the series entitled "Notices et Extraits Des Manuscrits De La Bibliothèque Nationale et Autres Bibliothèques Publiés Par L'Institut National De France." The first part, edited by Barth, was published in 1885, but Bergaigne, who edited the second part, could not finish the work before his death. It was Barth who completed and published it in the year 1893 with additional notes of his. The Inscriptions, written in the native language, called Khmer, were translated or summarised by Aymonier himself in his monumental work "*Le Cambodge*," in three volumes, published respectively in the years 1900, 1901 and 1904. Since the beginning of the present century, the epigraphic work was taken up by the Ecole Française at Hanoi, and M. Finot and G. Coedes, among others, published a large number of new inscriptions in the Bulletin of this school. The last named scholar undertook the edition of more new inscriptions, both in Sanskrit and Khmer, in the series entitled "Collection De Textes et Documents Sur L'Indochine" published by the Ecole Française. The first volume of this work was published in 1937, the second volume in 1942, and the third volume in 1951.¹ A complete set of estampages of these new inscriptions was published in six volumes between 1926 and 1937 A.D.

When I undertook, about 20 years ago, to publish a collection of all the inscriptions of Kambuja, it was my intention to give the original texts of the Sanskrit inscriptions and only a summary of the Khmer records published up to that time. When I finally arranged these inscriptions for publication, only the first volume of Coedes's work was available to me, and I brought together all the inscriptions, known till then, both in Sanskrit and Khmer, excluding only those

¹ Volume IV was published in 1952 and reached me after the printing of this book. I could not therefore utilise it.

which were either too fragmentary or of no historical importance. In order to help the study of the history of Kambuja, I arranged them in chronological order, as far as possible. When the date of an inscription was not definitely known, I put it along with other inscriptions of known dates which appeared to be more or less contemporary according to paleographic evidence. After more than 400 pages of my book were printed, Volumes II and III of Cœdes's collection were available to me, and this has necessitated the addition of a 'Supplement' in order that the present text may offer a complete collection of the inscriptions known up to now.¹ The number of separate inscriptions included in this volume is approximately three hundred, several inscriptions being sometimes included under one number.

As I have already indicated in the Preface, my main object in bringing out this collection of inscriptions is to enable the Sanskritists in India, particularly those trained in the orthodox school, to form an idea of Sanskrit learning in Cambodia. I have not included in this volume facsimiles of these inscriptions. This would have been a very costly affair and was not deemed to be particularly necessary, for, as stated above, good facsimiles of the inscriptions are already available. In other respects, too, I have not followed the method which is usually adopted in editing inscriptions. For example, I have not always indicated obvious corrections or additions, nor have dealt elaborately with paleographic and orthographic peculiarities in respect of every inscription. As regards paleography, I have a mind to deal with this topic elaborately in a separate article or text, together with specimen facsimiles showing the development of the scripts from their Indian originals. It will suffice here to state that Indian scripts were adopted in Cambodia, but they were developed on the soil and underwent modifications very much in the same way as in different parts of India. As regards orthography, it is necessary to state a few peculiarities which occur almost constantly in the inscriptions. In the first place, there is a curious tendency to substitute cerebral for dental and *vice versa*. Thus *n* and *d* is very frequently substituted for *n* and *d*, and sometimes we find *nd* or even *nd* for *nd*. Another peculiarity which is fairly constant is the substitution of *n* for *m*. We also frequently find that *visarga* before a sibilant is replaced by the sibilant itself. Again, while consonants are frequently doubled after *r* and *ṇ*, they are sometimes written simply with a single letter. Again *t* before *r* is very often not doubled, even when grammatical rules require it, and the most prominent example is *satva*. The letter *r* is seldom distinguished from *b*, and the *jihvāmūliya* and *upadhmanīya*, which are regularly

² But see the preceding footnote.

substituted for *visarga* before guttural and labial surds, go out of use in later inscriptions. Sometimes a *candravindu* is used for *anusvāra*. In all these cases, particularly where the cerebral is substituted for dental, I have made the necessary corrections without always indicating it, as otherwise too many footnotes would have been necessary. In these and some other respects, I have not thought it necessary to follow scrupulously the method usually adopted in editing inscriptions, because that would have unnecessarily made the footnotes too cumbersome without any corresponding advantage. It may be added that the language of the inscriptions is mostly correct Sanskrit, and it is only very rarely that any irregularities or mistakes have crept in; and in these cases the fault is perhaps more often due to the engraver than the composer.

I have not indicated in the brief introduction to each inscription all the data contained in it for reconstructing the social and religious condition of Kambuja, and various other points of interest that might throw light on the history of the country. For, I propose to deal with these topics in the companion volume dealing with the history of Kambuja as explained in the Preface.

The two most prominent topics in these inscriptions are the eulogy of the king and the details of religious endowments. The first gives many historical details and, what is more important, the date of the accession, not only of reigning kings, but sometimes even of those who died long ago. This has been of very great help in fixing the chronology with almost absolute precision. How one wishes that the composers of *prastāvis* in India would have followed the same practice! The royal eulogy, of course, contains a great deal that is conventional, and very often strikingly resembles the Indian model in this respect.

The details of religious endowment, with which the inscriptions abound, naturally contain abundant material for the reconstruction of the religious system in ancient Kambuja. They not only supply the names of deities, fairly large in number, but also long lists of the articles of daily or seasonal worship; the utensils and other necessities, including the personnel, of the temples; the detailed accounts of the properties, both movable and immovable, belonging to the temples, and the method of managing them; and various other matters connected with them which incidentally throw valuable light on the social and economic condition of the people. The extant remains of numerous temples all over Cambodia furnish a suitable background to the data supplied by these inscriptions.

Most of the inscriptions are Śaivite in character, but some belong to the Vaiṣṇava and a few to the Buddhist sects. This is all the more surprising as Buddhism is now the only religion prevalent in the country. But these inscriptions prove the absurdity of

the view, held even by the royal families in Cambodia today, that Buddhism has been the state religion in that country for more than thousand years.

These inscriptions prove how thoroughly Indian culture and civilization, in all its aspects, was imbibed in Kambuja, even from early times. When the Indian colonists first settled in Kambuja about the first century A.D., the local people were almost semi-savages. Both men and women went about naked, and decorated themselves with tattoo marks. But even the early inscriptions show how all these were changed, and Indian social and religious ideas were deeply implanted in the soil. We see how Śiva, Viṣṇu and Buddha were worshipped, side by side, sometimes by members of the same family; the existence of different sects like the Bhāgavatas, Pāñcarātras and Pāśupatas; the worship of footprints not only of Viṣṇu but also of Śiva, and the system of Devadāsī; the prevalence of the caste system with the dominance of Brāhmanas, versed in Vedas, Vedāṅgas and Upavedas; the adoption of purely Indian names, not only by kings and nobles, but even by common men, the most interesting examples being those of the dancing girls in No. 6. The Ins. No. 152 furnishes a striking example of deep-rooted belief even in such later forms of religious evolution as Tāntrism and the use of actual Tāntric texts well-known in India. The same inscription gives the history of a Brāhmana family which supplied, in unbroken succession, royal priests from A.D. 802 to 1052 A.D. Similarly the Ins. No. 145 refers to new admission to the caste of goldsmith, and the Ins. No. 110A gives details of the creation of two new castes by the king. No Indian record has preserved such interesting accounts.

Many of the Sanskrit inscriptions are written in beautiful and almost flawless *Kāvya* style, exhibiting a thorough acquaintance with the different metres and the most developed rules and conventions of rhetoric and prosody. One of them (No. 78) offers such a good specimen of *Gauḍī* style (*Gauḍī rīti*) that Cœdes regarded the author to be an inhabitant of Gauda or long resident in that country. Some of the inscriptions are quite big compositions. While many contain about 50 verses each, we find others with 107 (No. 96), 108 (No. 62), 218 (No. 93) and even 298 verses (No. 97). The authors of these inscriptions possessed an intimate knowledge of the Indian Epics, *Kāvyas* and *Purāṇas* and philosophical and mythological conceptions.

Two verses (No. 97, v. 48; No. 73, B. 13) show that Pāṇini was thoroughly studied, and king Yaśo-varman, who is compared with Pāṇini, is said to have composed a commentary on *Mahābhāṣya* (No. 62). The minister of the king was an expert in *Horāśāstra* (No. 74, 62). The inscriptions of Yaśo-varman (Nos. 60-65) contain reference to *Manu-smṛti*, and such famous authors as *Vātsyāyana*.

Viśālakṣa, Pravarasena, Mayūra, Guṇādhyā, and Suśruta, together with their works.

Special interest attaches in this connection to the *āśramas*, detailed regulations of which are furnished by several inscriptions (Nos. 60, 61, 66, 67, 68). Each of the three principal religious sects, viz. Śaivas, Vaiṣṇavas, and Buddhists had their own *āśramas*. King Yaśo-varman is said to have founded one hundred of these *āśramas* (No. 61, v. 46). These *āśramas* may be regarded as the centres of Indian culture from which it radiated all over the country.

Four inscriptions of Yaśo-varman (Nos. 62-65) are written in a North Indian script, while twelve others (No. 60), containing regulations of *āśramas*, are written both in the current script of Kambuja as well as in the North Indian script. Evidently there were persons in these *āśramas* who were fresh arrivals, probably from India, and were not yet acquainted with the Kambuja script. Such migrations of learned persons from one country to the other are referred to in several inscriptions (Nos. 60, 111, 162, 191).

The most famous case is that of Śivasoma, the *guru* of king Indra-varman, who is said to have studied the *śāstras* at the feet of *Bhagavān* Śaṅkara, presumably the great Indian philosopher of that name (No. 54). If this presumption prove correct, we have a positive evidence that Śaṅkara flourished in the 9th century A.D. It is important to remember in this connection that the Indian epigraphy and literature do not contain any definite data for determining the date of Śaṅkarācārya. It is now generally held that he flourished in the 9th century A.D., but some scholars place him as early as the 6th or 7th century A.D. The inscriptions of Kambuja are thus sometimes of great help in solving some problems of Indian history. Attention may be drawn in this connection to No. 41B in which the system of decimal notation has been used in the seventh century A.D. Its great importance in supporting the theory of the origin of this system in India has been discussed by Coedes.¹

¹ *Bull. School. Or. Studies*, VI, 328.

ABBREVIATIONS.

Aymonier=Le Cambodge by E. Aymonier. Paris.

BEFEO=Bulletin de l'Ecole Française d'Extrême-Orient, Hanoi

IC=Inscriptions du Cambodge by G. Coedes, Vol. I

IC. II=Do. Vol. II

IC. III=Do. Vol. III.

ISC=Inscriptions Sanscrites du Cambodge. by Barth and Bergaigne

JGIS=Journal of the Greater Indian Society. Calcutta

LIST OF INSCRIPTIONS

	Page
1. Neak Ta Dambang Dek Inscription of Queen Kulaprabhāvati, ..	1
2. Proasat Pram Loven Inscription of Gunā-varman ..	2
3. Ta Prohm Inscription of Rudra-varman ..	4
4,5. Two Prasat Ak Yom Inscriptions, dated 531 and 626 ..	7
6. Ankor Borei Stone Inscription, Dated 533 ..	7, 559
7. Vat Vihar Tran Inscription, Dated 535 ..	8
8. Bayang Temple Inscription, Dated 546 ..	8
9. Phonm Bantay Nan Inscription of Bhava-varman ..	10
10. *Phnom Prah Vihar Inscription of Bhava-varman ..	11
11. Ponhea Hor Inscription ..	13
12. Han Chei Temple Inscription. ..	13
13. Veal Kantel Inscription of Bhava-varman I. ..	18
14. *Thma Kre Inscription of Citrasena ..	19
15. Phu Lokhon Inscription of Citrasena ..	20
16. Sambor Prei Kuk Inscription of Isāna-varman, Dated 549 ..	21
17. Five Sambor Prei Kuk Inscriptions of Isāna-varman ..	23
18. *Ang Pu (Vat Pu) Stone Inscription of Isāna-varman ..	23
19. Svay Chno Stone Inscription ..	24
20. Thap Muoi Inscription of Śambhu-varman ..	25
21. Thap Muoi Inscription ..	26
22. Nui Ba-The Inscription of Nṛpāditya ..	26
23. Vat Sabab Inscription of Isāna-varman ..	28
24. Trau Tasar Inscription of Isāna-varman ..	29
25. Vat Chakret Temple Inscription of Isāna-varman, Dated 549 ..	29
26. *Kedei Ang Temple Inscription, Dated 550 ..	31
26A. Bayang Temple Inscription of Bhava-varman ..	34
27. *Inscription of Bhava-varman, Dated 561 ..	35
27A. Baset Stele Inscription of Jaya-varman I, Dated 57x ..	560
28. *Tuol Kok Prah Inscription of Jaya-varman I, Dated 587 ..	37

* The inscriptions marked with an asterisk should be read along with the note in Supplement II, on pp. 626 ff.

29. Vat Prei Var Stone Inscription of Jaya-varman I, Dated 587	38
30. Kedei Ang Temple Inscription of Jaya-varman I, Dated 589	38
31. Vat Prei Var Stone Inscription, Dated 589	41
32. Vat Kirivon Inscription, Dated 592	42
33. *Tuol Prah That Inscription of Jaya-varman I, Dated 595	42
34. *Tan Kran Inscription of Jaya-varman I.	44
35. Prah Kuba Luon Inscription of Jaya-varman I, Dated 596	47, 561
36. Barai Inscription, Dated 598	47
37. Vat Phu Inscription of Jaya-varman I.	47
37A. Phum Crei Stele Inscription of Jaya-varman I.	562
38. Tham Lekh Inscription	49
39. Tan Kran Inscription	49
40. *Snay Pol Inscription	50
41. Prasat Prah That Inscription, Dated 50x	50
41A. Tuol An Tnot Stele Inscription of Jaya-varman I, Dated 603	563
41B. Sambaur Pillar Inscription, Dated 605	564
41C. Phum Komrien Stele Inscription, Dated 606	565
41D. Tuol Tramun Inscription, Dated 615	565
41E. Tuol Komnap Inscription, Dated 626	566
42. Vat Thlen Inscription	51
43. Camnom Inscription	52, 567
44. *Prasat Neang Khmau Inscription	53
45. *Vat Tenot Inscription	53
46. Vat Prei Sva Inscription	53
47. Phnom Ngouk Inscription	53
48. Ban Deume Inscription	54
48A. Lonvek Pillar Inscription	567
48B. Vat Con Ek Stele Inscription	568
48C. Trapan Thom Marble Slab Inscription	568
48D. That Ba Con Inscription	569
48E. Tuol An Khvav Stele Inscription	569
49. Vihar Thom Inscription	54
49A. Sambaur Pillar Inscription, Dated 629	570
50. Prah That Kvan Pir Inscription	55
51. *Prei Mien Inscription, Dated 648	56
52. Lobok Srot Inscription of Jaya-varman, Dated 703	56, 570
52A. Prasat Ta Kam Inscription, Dated 713	571

	Page
53. Vat Tasar Moroy Inscription, Dated 725 ..	57, 571
54. Prasat Kandol Dom (North) Inscription of Indra-varman.	57
55. Prah Ko Inscription of Indra-varman, Dated 801 ..	61
56. Bakong Stele Inscription of Indra-varman, Dated 803.	66
57. Bayang Temple Inscription.	68
58. Prasat Kok Po Inscription, Dated 805 ..	70
59. Ban Bung Ke Inscription of Indra-varman, Dated 808 ..	73
60. Prah Bat Stele Inscription of Yaśo-varman, Dated 811.	74
61. Loley Inscription of Yaśo-varman ..	81
62. Eastern Baray Inscription of Yaśo-varman ..	89
63. Eastern Baray Stele Inscription of Yaśo varman ..	97
64. Eastern Baray Stele Inscription of Yaśo-varman ..	105
65. Eastern Baray Stele Inscription of Yaśo-varman ..	112
66. Prasat Komnap Stele Inscription of Yaśo-varman ..	119
67. Tep Pranam Stele Inscription of Yaśo-varman ..	127
68. Prei Prasat Stele Inscription of Yaśo-varman ..	133
68A. Bako Door Pillar Inscription, Dated 813 ..	137
68B. Thap Luc-hien Stele Inscription, Dated 814 ..	572
69. Prah Ko Stele Inscription of Yaśo-varman, Dated 815.	138
70. Loley Door Pillar Inscription of Yaśo-varman, Dated 815 ..	138
71. *Prasat Ta Keo Inscription, Dated 815 ..	141
71A. Phnom Prah Vihar Stele Inscription, Dated 815 ..	145
72. Phnom Dei Temple Inscription of Yaśo-varman, Dated 815 ..	150
73. Phnom Sandak Stele Inscription of Yaśo-varman, Dated 817 ..	150
73A. Damuak Sdac Inscription ..	573
74. *Phimanaka Inscription of Yaśo-varman, Dated 832 ..	155
75. The Bayang Stele Inscription of Yaśo-varman ..	157
75A. Prasat O Damban Inscription of Yaśo-varman ..	574
76. *Angkor Thom Inscription of Yaśo-varman ..	159
77. Angkor Thom Inscription of Yaśo-varman ..	160
77A. Vat Tralen Ken Inscription of Yaśo-varman ..	576
78.* Vat Thipedi Inscription of Isāna-varman II, Dated 832 ..	161
79. Vat Chacret Temple Inscription ..	164

80. Prasat Thom Inscription of Jaya-varman IV, Dated 843	165
81. Con An Temple Inscription of Jaya-varman IV, Dated 844	166
82. Tuol Pei Inscription of Harṣa-varman. Dated 844	167
83. Prasat Neang Khmau Inscription of Jaya-varman IV, Dated 850	167, 577
83A. Prah Phnom Inscription. Dated 852	579
84. Koh Ker Inscriptions of Jaya-varman IV, Dated 851, 852, 854, 859	167
85. Prasat Damrei Inscription of Jaya-varman IV.	168
86. Prasat Andon Inscription of Jaya-varman IV	171
87. Phnom Bayang Inscription of Harṣa-varman II, Dated 863	175
88. Vat Kdei Car Stele Inscription of Harṣa-varman II, Dated 864.	178
89. Trapan Sambot Stele Inscription of Rājendra-varman. Dated 866	179
90. Prah Put Lo Rock Inscription. Dated 869	179.
91. Prasat Pram Inscription of Rājendra-varman. Dated 869.	180
92. Baksei Camkron Inscription of Rājendra-varman. Dated 869	185
92A. Phnom Prah Net Prah Temple Inscription. Dated 871	579
93. Mebon Inscription of Rājendra-varman, Dated 874	193
94. Two Thvar Kdei Inscriptions of Rājendra-varman. Dated 874	219
95. Phnom Sandak Stele Inscription. Dated 878	220
96. Bat Cum Inscription of Rājendra-varman, Dated 882.	220
97. Pre Rup Stele Inscription of Rājendra-varman. Dated 883	232
98. Phnom Trap Inscription. Dated 884	268
99. Neak Ta Carek Stele Inscription. Dated 884	268
99A. Prasat Ta Kam Inscription of Sūrya-varman	580
100. Don Tri Inscription of Rājendra-varman, Dated 888	269
100A-D. Four Inscriptions at Phnom Kanva	581
100E. Kok Samron Inscription of Rājendra-varman.	583
101. Basak Stele Inscription of Rājendra-varman.	269, 586
101A. Basak Stele Inscription.	587

102.	Bantay Srei Inscription of Jaya-varman V, Dated 890.	271
103.	Sek 1a Tuy Inscription of Jaya-varman V.	276
104.	Tuol Kul Inscription, Dated 890	277
105.	Angkor Vat Inscription of Jaya-varman V, Dated 890.	277
106.	Phnom Bakhen Inscription of Jaya-varman V, Dated 890	279
106A.	Basak Stele Inscription of Jaya-varman V, Dated 890	587
107.	Bantay Srei Inscription, Dated 891	280
107A.	The Cikren Stone Inscription, Dated 892	590
108.	Four Dedicatory Inscriptions of Bantay Srei.	281
109.	Kok Svay Prahm Inscription, Dated 891.	283
110.	Kok Rosei Inscription	283
110A.	Kompon Thom Stele Inscription of Jaya-varman V, Dated 896	588
111.	Prah Einkosei Inscription of Jaya-varman V, Dated 890, 892.	284
112.	Prasat Komphus Inscription of Jaya-varman V, Dated 892, 894.	292
112A.	Ta Tru Inscription, Dated 900	297
112B.	Prasat Ta An Inscriptions, dated 901 and 1189	591
113.	Phnom Bantay Nan Inscription, Dated 902, 903.	298, 592
113A.	Thma Puok Inscription, Dated 911.	593
114.	Prasat Car Inscriptions of Jaya-varman V, Dated 901, 916.	299
115.	Prasat Kok Inscription of Jaya-varman V.	300
116.	Angkor Thom Inscription	301
116A.	Prasat Kralan Inscriptions.	595
117.	Prasat Khna Inscriptions of Udayāditya-varman.	303
118.	Prasat Thom Inscription of Udayāditya-varman, Dated 923.	308
119.	The Sambaur Inscription, Dated 923.	309
120.	Robau Romas Inscription of Sūrya-varman, Dated 923.	310, 597
121.	Stun Crap Inscription of Jayavīra-varman, Dated 925.	310
122.	Tuol Prasat Inscription of Jayavīra-varman, Dated 925.	311, 598
123.	Prasat Kok Po Inscription, Dated 900	311
124.	Prasat Kok Po Inscription, Dated 906.	312
125.	Prasat Kok Po Inscriptions, Dated 926.	313

126. Prah Ko Inscription of Jayavīra-varman, Dated 927	319
127. Prasat Dambauk Khpos Inscription of Jayavīra-varman, Dated 927.	322
128. Prah Net Prah Inscription of Jayavīra-varman, Dated 927.	322, 604
128A. Two Prasat Khlan Inscriptions of Jayavīra-varman	605
129. Vat Thipedi Inscription of Sūrya-varman I, Dated 927.	322
129A. Bantay Kdei Inscription of Śivācārya	326
130. *Three Inscriptions of Sūrya-varman, Dated 927, 928.	330
131. Prasat Trapan Run Inscription of Jayvīra-varman, Dated 928.	331
131A. Phnom Prah Net Prah Temple Inscription, Dated 928.	606
132. Phnom Sanke Kon Inscription of Sūrya-varman I, Dated 928, 929.	340
133-35. Three Nak Buos Inscriptions of Sūrya-varman I, Dated 930, 937.	340
136. *Phimanaka Inscription of Sūrya-varman I, Dated 933.	341
137. Two Bantay Srei Inscriptions of Sūrya-varman I, Dated 933.	342
137 A-C. Three Bantay Prav Inscriptions	608
137 D-E. Prasat Khlan Inscriptions of Sūrya-varman I, Dated 937 and 928	609
138. *Phnom Cisor Inscriptions of Sūrya-varman I, Dated 937, 939 and 941.	342, 610
139. Lopburi Inscription of Sūrya-varman I, Dated 944, 947.	343
140. Prasat Ben Inscription of Sūrya-varman I, Dated 948.	344
141. *Vat Ek Inscription of Sūrya-varman, I, Dated 949.	344
142. *Ta Nen Stele Inscription of Sūrya-varman I, Dated 949.	345
143. Two Prasat Sek Ta Tuy Inscriptions of Sūrya-varman I, Dated 961.	345
144. Prasat Khna Inscription of Sūrya-varman I, Dated 963.	346
145. Four Basset Temple Inscriptions, Dated 958, 964	347, 612

146.	Seven Phnom Prah Vihar Inscriptions of Sūrya-varman I. Dated 948, 949, 960, 963, and 969.	348
147.	Five Phnom Sandak Inscriptions of Sūrya-varman I. Dated 963 and 970	350
148.	Five Prasat Ta Keo Inscriptions of Sūrya-varman I.	351
148A.	Prasat Khtom Inscription of Sūrya-varman I.	614
149.	Prah Khan Inscription of Sūrya-varman I.	359
149A.	Prasat Sankbah Inscription of Sūrya-varman I	615
150.	Prasat Cak Inscription.	361
151.	Prasat Roluh Inscription of Udayāditya-varman II. Dated 971, 972	362
152.	Sdok Kak Thom Stele Inscription of Udayāditya-varman II.	362
153.	Phum Da Stele Inscription. Dated 976.	382
153 A-C.	Three Prasat Ta Kam Thom Inscriptions. Dated 982 and 986	620
154.	Pon Prah Thvar Cave Inscription.	384
155.	Prah Nok Stele Inscription. Dated 988	385
156.	Prasat Prah Khset Inscription of Udayārka-varman. Dated 989.	398
157.	Prasat Khna Inscription of Udayāditya-varman. Dated 982.	400
158.	Palhal Stele Inscription of Harṣa-varman III. Dated 991.	411
159.	Prasat Sralau Inscription of Harṣa-varman III. Dated 993.	417
160.	Lonvek Inscription of Harṣa-varman III	419
160A.	Kuk Trapan Srok Stele Inscription. Dated 995	621
161.	Nom Van Inscription of Jaya-varman VI. Dated 1004	425
162.	Prasat Kok Po Inscription of Jaya-varman VI. Dated 1018.	426
162A.	Prah Phnom Inscription of Jaya-varman VI. Dated 1023	623
163.	Phnom Bayang Inscription of Dharanīndra-varman I. Dated 1029	426
164.	Prasat Trau Inscription of Dharanīndra-varman I. Dated 1031	427
165.	Phimai Inscription. Dated 1034.	427
166.	Phnom Cisor Inscription of Sūrya-varman II. Dated 1038	428

167. Phnom Sandak Inscription of Sūrya-varman II, Dated 1038	429
167A. Phnom Aksar Inscription, Dated 1039	624
167B. Phnom Aksar Stele Inscription, Dated 1040	625
168. Phnom Prah Vihar Inscription of Sūrya-varman II, Dated 1043.	431
169. Samron Stele Inscription, Dated 1050	431
170. Trapan Don On Stele Inscription, Dated 1051	433
171. Vat Phu Inscription, Dated 1058	437
172. Vat Phu Stele Inscription of Sūrya-varman II, Dated 1061.	437
173. Ban That Inscription of Sūrya-varman II.	438
174. Phnom Run Inscription of Sūrya-varman II.	456
175. Chikreng Inscription.	458
176. Phnom Kam Inscription, Dated 1088.	458
177. Ta Prohm Inscription of Jaya-varman VII, Dated 1108	459
178. Pra Khan Stele Inscription of Jaya-varman VII.	475
179. Say-Fong Inscription of Jaya-varman VII.	492
180. Prasat Tor Stele Inscription of Jaya-varman VII, Dated 1111 (or 1117)	502
181. Prasat Crun Stelae Inscriptions of Jaya-varman VII.	513
182. The Phimanaka Inscription of Jaya-varman VII	515
183. Bantay Chmar Inscription.	528
184. Sambaur Inscription of Jaya-varman VII, Dated 1126	530
185. Prasat Lie Stele Inscription, Dated 1128	531
186. Phimanaka Bilingual Inscription.	531
187. Bantay Srei Inscription of Śrī Śrīndra-varmadeva, Dated 1226	532
188. Kok Svay Cek Inscription of Śrīndra-varman, Dated 1230	533
189. Bantay Srei Inscription of Śrī Śrīndra-varman.	535
190. The Angkor Temple Stele Inscription of Śrīndra- Jaya-varman	540
191. Angkor Vat Inscription of Jaya-varma-Parame- śvara	548
192. Bayon Inscription of Jaya-varma-Parameśvara.	557
193. Angkor Thom Buddhist Terrace Stele Inscrip- tion.	558

No. 1. NEAK TA DAMBANG DEK INSCRIPTION OF QUEEN KULAPRABHĀVATĪ.

The inscription was edited by Coedes in the *Journal of the Greater India Society*, Vol IV, p. 117. It is engraved on a plaque of schist found at Neak Ta Dambang Dek in the province of Treang.

The inscription contains five Sanskrit verses of which the second is in *Śloka* and the others are in *Sār-dūlarikrīḍita* metre. It begins with an invocation to Viṣṇu and records the pious donations of Kulaprabhāvatī, the chief queen of Jayavarman. She installed an image of a god in Kurumbanagara, inhabited by the Brāhmaṇas, and also built an *ārāma* (hermitage ?) with a tank and a dwelling house.

As Coedes has suggested, the king Jayavarman of this inscription is to be identified with the king of Fu-nan who ruled from c. 475 to 514 A. D.

TEXT

युञ्जन् योगमनकितङ्कमपि यः(ः) क्षीरोदशइय्या¹गृहे
शेने शेषभुजङ्गभोगरचनापर्यङ्कपृष्ठाश्रितः ।
कुश्रिप्रान्तसमाश्रितत्रिभुवनो नाभ्युत्थिताम्भोरुहो
(राज्ञी) श्रीजयवर्मणोप्रमहिषी स स्वामिनी रक्षतु ॥१॥

कुलप्रभावती नाम्ना प्रभावान् कुलवर्द्धिनी ।
दृष्टिरेकेव² या दृष्टा जयेन जयवर्मणा ॥२॥

विप्राणां भवनं कुरुस्वनगरे प्रा.....

कृत्वा यां प्रतिमां सुवर्णरचितां..... ।

1 Read शय्या°

2 दृष्टिरेकेव would give a better meaning but दृष्टिरेकेव is clear on the *estam* page. It may mean that she was the only sight worth seeing. Coedes's translation of दृष्टि as doctrine is hardly suitable here.

काय्याणां व्यसने निमग्नमनम्.....
 भोगे सत्यपि नैव भागरहिते..... ॥३
 शक्रस्येव शची नृपस्य दयिता स्वाहे(व) सप्ता(चिचैः)
 रुद्राणीव हरस्य लोकविदिता सा श्रीमि श्रीपतेः ।
 भूयस् सङ्गतमिच्छती नृपतिना श्री... ..
 लौल्यं बोक्ष्य भुवि श्रियाश्च बहुधा चा..... ॥४
 राज्ञश्च श्रीजयवर्मणः प्रियतरा प.....
 कृत्वा बन्धुजनश्च सौख्यसहितं वि.....
 ज्ञात्वा भोगमनिय वृद्धममं स.....
 आरामं सतटाकमालययुतं..... ॥५

No. 2. PROASAT PRAM LOVEN INSCRIPTION OF GUNAVARMAN.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXI, 1). The stone bearing this inscription was found among the ruins of the temple called Prasat Pram Loven in the vast area known as 'Plaine des Jones' in Cochinchina. The locality is also known as Thup Muoi. The inscription is written in Sanskrit and contained 12 verses of which the first is almost completely gone and a considerable number of letters in the next five are missing. The metres are *Vasantatilaka* (2,3,5,9), *Sloka* (4), *Sārdulānikrīḍita* (10-11) and *Aupacchandāsika* (12).

The inscription records the consecration of a footprint of Viṣṇu, called Cakratīrthasvāmin, by Gunavarman, young son of a king (v. 7), whose name is missing. This king (probably along with his predecessors) was eulogised in vv 2-7, but the only thing of importance that we can gather is that he was born in the family of Kaundinya.

The characters of this inscription and the preceding one belong to the earliest type so far found in Kambuja,

3 There is a sign of Upadhmaniya,

and on a comparison with the early inscriptions of Mūlavarman (in Borneo) and Purnavarman (in Java), they appear to belong to the fifth century A. D. Prince Gunavarman, mentioned in this inscription, has been regarded as a son of Jayavarman and Kulaprabhāvatī mentioned in No. 1.

TEXT

(Only two or three letters of v. I. are legible.)

तस्य प्रसादजा — — — — —
 — — — — — नृपतिव्य — — — — — ।
 यस्याग्रहस्तपरिमृष्टजलसू समुद्र
 क्षीरोदकोप्यमृतवद् द्रुहमभ्य — — ॥२
 जाराङ्ग — — — — युधिवीर — —
 नाम्ना नराधिपतिना सह यु — — — ।
 श्री — — — — —
 व्योनी — — परि चतुर्भुज — — — ॥३
 क — — — — — तब् — — ।
 स्वद्वि — — — हन्ति निद्वेगधाराम — — मा ॥४
 पद्म — — — — यो भुवि — — सव्वे
 इ — — — रिपुगणाः स्व — जा — येन ।
 स — — — — वनश्च जगत्यनेका
 — — — — धनै × परितोषिताश्च ॥५
 तस्यावनी — — — तर्गणवर्मनामा,
 ऋ — — — — णवुद्धिरभून्महात्मा ।
 से — — — — संक्रमचारुकाञ्ची
 येने — — — दयिता जनिता मनोज्ञा ॥६
 यः श्रीमताविजयविक्रमविक्रमेण
 कौण्डिन्यवंशशशिना वसुधाधिपेन ।
 अम्वात्तभोजकपदे नृपसूनु — —

1 The reading is doubtful.

2 This is Coedes's reading, but the second letter is broken. Coedes translates it as 'recovered from mire' and finds here an allusion to the reclamation of the marshes in the 'Plaine des Jones'. Can it be 'Janmārta,' meaning that the prince was put in charge of those who were sick or invalid from their very birth?

बालोपि (स)न्तधिकृतो गुणशौर्ययोगान् ॥७
 तेनेदमात्मजननीकरसंप्र — —
 — स्थापितं भगवतो भुवि पादमूलम् ।
 यस्यैव रूपमतुल्यमिति येन ऋ —
 — — स नेच्छति परिप्रतिमा पृथिव्याम् ॥८
 अस्याष्टमेहि विचितैरूपवेदवेद-
 वेदाङ्गविदभिरमरप्रतिमद्विजेन्द्रैः ।
 संस्कारितस्य कथितं भुवि चक्रीर्थ-
 स्वामीति नाम विदधुः श्रुतिषु प्रवीणाः ॥९
 स्थानं यो गुणवर्मणा गुणवता श्रद्धावता त्यागिना
 पुन्यश्चित्र — — — कृतमिदं श्रीचक्रीर्थस्य ह
 तद्भक्तोपिवसेद विशेषपि च वा तुष्टान्तरात्मा जनो
 मुक्तो दुष्कृतकर्मणः स परमं गच्छेत् पदं वैष्णवं ॥१०
 दत्तं यद्गुणवर्मणा भगवते धर्म्मार्थिना शक्तितो
 विप्रैर्भागवतैरनाथकृपणैस्तनूकर्मकारैस्तथा ।
 तन् सर्वैरुपयुज्यतां समयतो यैरन्यथा भुज्यते
 युज्यन्तां नरके यमस्य पतितास्ते पञ्चभिः × पातकैः ॥११
 अभिवर्द्धयतीह^३ यो महान्मा
 भगवद्भक्त्यमिदं गुणाह — — —
 स तु यन् कुशलं लभेत विष्णोः ।
 परमं प्राप्य पदं महद्यशश्च ॥१२

No. 3 TA PROHM INSCRIPTION OF RUDRAVARMAN.

The inscription was edited by Coedes (BEFEO.
 XXXI. 8). It is engraved on a slab of stone which
 belonged to the temple of Ta Prohm in the province of

3 Coedes reads विचित्रै but there is no subscript 'r' and विचित offers better
 meaning. Besides विचित्रै does not suit the metre.

Bati. The first six lines of the inscription are almost complete ; the next six lines are full of lacunae, but the general sense can be understood. The lines that follow hardly yield any sense at all. The first twelve lines contain six Sanskrit verses of which one is in *Prthvī* and the rest in *Sardūlavikrīṭita* metres.

After an invocation to Buddha (vv. 1-2) the inscription refers to king Rudravarman (vv. 3-4). His father Jayavarman appointed a Brāhmaṇa as Treasurer (v. 5). The rest of the inscription seems to have contained an eulogy of this Brāhmaṇa and his family.

The two kings Jayavarman and Rudravarman were rulers of Fu-nan in the last quarter of the fifth and the first half of the sixth century A. D. (See No 1)

TEXT

जिनं विजितवासनासहितसव्वदोषारिणा
 निरावरणबुद्धिनाधिगतसर्वथा(सम्पदा)¹
 जिनेन करुणात्मना परहितप्रवृत्तात्मना
 दिगन्तरविसर्पिर्निर्मलवृहदयश — — — ॥१
 उद्धृत्य त्रिभवाम्बु — — — तितं लोकं निरालम्बनं
 निर्व्वाणस्थलमुत्तमन्निरुपमं संप्राप्य — — — ।
 यस्याद्यापि च कुर्वते परहितं श्रीधानवशशंषिताः
 शास्तुस्तस्य हितोदयाय जगतां स इ — — — ॥२
 यस्योत्कृष्टतथा कृशोपि न गुण कश्चित् ससंप्रेक्षितो ।
 यश्चूडामणिवच्छिरः सुजगतां स्थातुं नय — — ।
 एकस्थानखिलान् नराधिपगुणान् उदयच्छतेवेक्षितुं
 धात्रा निश्मित एक एव स भुवि श्रीरुद्रवर्म्म — — ॥३
 सर्वं सच्चरितं कृतं नृपतिना तेनातिधर्म्मार्थिना

1 This is the reading of Coedes who adds that सम्पदा is the restoration proposed by M. de La Vallee Poussin. But the letter read as था is also quite indistinct on the estampage, and I would suggest न् instead making the whole as सव्वज्ञसम्पदा ।

— — — श चरि — निमर्ग — वले चि — — — — ।
 लोकानुग्रहसाधनं प्रति न च क्षत्रव्रतं स्पण्डितं
 मेधाधाय² हि मा — — — — — ॥४
 तत्पित्रा जयवर्मणा नृपतिनाभ्यक्षो धनानां कृतः
 श्रीरुद्राह — — — पि — — — — — ।
 विप्रस्य द्विजनायकस्य तनयः श्रीदेहमात्रोदितः
 सद्वर्त्माननि — — — — — ॥५
 बुद्ध³ धर्ममथार्यसंघमखिलैः स्वं स्वंगुणैः सङ्गतं
 यः श्रेष्ठं श — — — — — ।
 यश्चोपासककर्म सर्वमकरोत् पापान्निवृत्त — —
 — — — नो वि — — — — — ॥६
 आधार × पयसामिवाखिलजलै × पुण्यैर — — —
 सर्वं काम — — — — — ।
 यश्चाभूत्कुशल⁴ क्रियासु सकलास्वादानदा य — — —
 — — — — — ॥७
 तस्याशेषविशेषनैक निलयस्याजन्मनो नु — ते
 भार्याय्या सहशी — — — — — ।
 अक्लेशात् सुपु — — सा दुहितरं सिद्धिं क्रियेवोत्तमा
 — — — — — ॥८
 आचारातनिवर्त्तिनो स्वतनयां तन्तुप्र — — —
 — — — — — ।
 — — — — — मन्निरुपमं वर्णोत्तमं प्र — — —
 — — — — — ॥९
 कोविद्वान द्विजस — मे — — लव आभ्यप — — —
 — — — — — ।
 इत्येवं द्विजमण्डले सुव — — — — — ;
 — — — — — ॥१०

2 Very doubtful reading.

3 Metre faulty ; may be बुद्धा ।

4 Read कुशलः ।

पट्कर्मय — — — — —
 — — — — —
 ते — — — दिविजम्भ इ — — — स्वधर्मात्म
 — — — — — ॥११

Nos. 4, 5, TWO PRASAT AK YOM INSCRIPTIONS

Dated 531 and 626.

These inscriptions were noticed in *BEFEO*, XXXIII.
 530-31

Ruins of the brick temples known as Prasat Ak Yom have been found at the bottom and on the slope of the southern embankment of the tank called Western Baray.

We learn from several Khmer inscriptions on the door of one of these temples that it was dedicated to Gambhiresvara and founded in the 7th century A. D. The oldest of these records (A), containing 15 lines, refers to the endowment by Mratan Kirtigana. The date, very nearly effaced, may be read as Śaka 531. Another record (B) in the same temple is clearly dated Śaka 626. Both the dates are written in figures. No. 4 thus offers the earliest example of the use of decimal figures in Kambuja.

A later record (C), dated 923, is found in an annexed shrine on a stone lintel containing the figures of *navagrahas* (nine planets). It records the dedication of this sculpture to Gambhiresvara. It proves that the Western Baray was not excavated till after 923 Śaka, and that the site contained temples from the seventh to the eleventh century A. D.

No. 6. ANKOR BOREI STONE INSCRIPTION.

Dated 533

The inscription was noticed in *BEFEO*, XXXV. 491.

The village of Ankor Borei, in Prei Krabas District, probably represents the ruins of the ancient city of

1. This is Coede's reading. But it looks like द्विजम्भ ।

Vyāḥapura, surrounded by a rampart. A large block of stone was discovered in the centre of the locality containing a record dated 533 (K. 600). No detail of the inscription has yet been published.

No. 7. VAT VIHAR TRAN INSCRIPTION, Dated 535.

The inscription was noticed in *BEFEO*, XXXV, 36, and the date was read by Coedes (*List of Ins.* No. 748). The temple called Vat Vihar Tran is situated in the Province of Kandal-Stung and contained a fine sculpture of Śiva and Pārvatī, the latter being seated on the left thigh of the god (illustrated in *BEFEO*, XXXV, Pl. XVIII). No detail of the inscription has yet been published.

No. 8. THE BAYANG TEMPLE INSCRIPTION
Dated 546.

The inscription was edited by Barth in *ISC*, 31. The temple of Bayang is situated on a hillock about 220 yds high, in the District of Trang. It is about 15 miles to the south-west of Chaudoc.

The inscription is engraved on a single face of a sandstone stele belonging to the temple. It contains twelve Sanskrit verses, the metres being *Vamśastha* (1-6), *Upajāti* (7-6), *Varitāliya* (10-11) and *Anuṣṭubh* metre (12).

The inscription records the pious works of a Brahmana named (or with the surname of) Vidyāvindu, grandson of Dhruva. Barth calls him Vidyādivindvanta, son of Dhruva, and grandson of Dhruva-punya-kirtti (*vv.* 7-8). This last, however, appears to be not a personal name but an epithet. The pious works consisted of a representation of a foot of Śiva, and a cistern, for the ablution of the god, on the top of the mountain. In the year 526 the representation of the divine foot was surrounded by a border of bricks (probably a brick wall is meant), and in 546 holy water was again brought by him.

TEXT

विगुह्ननर्कगम¹युक्तिनिश्चया—
 निरूप्य— — — — (प्र)निष्ठितम् ।
 यमान्तरञ्ज्योतिरुपासने बुधा
 निरुत्तरं ब्रह्म परञ्जिगीषवः ॥१
 तपश्रुतेन्याविधयो यदर्पणा
 भवन्त्य(ि)न(र्हं)(श)फलानुबन्धिनः ।
 न केवलन्तन् फलयोगसङ्किता-
 मसङ्कितां कर्मफल्यजामपि ॥२
 निमर्गसिद्धैरणिमादिभिर्गुणै-
 रुपेतमङ्गीकृतशक्तिविस्तारैः ।
 धियामतीतम्ब्रचस्म² — — — —
 (अना)स्पदं यस्य पदं विदुर्बुधाः ॥३
 विभुत्वयोगादिहलब्धसन्निधे—
 (श्चि)या पदन्तस्य विभक्तिदं पदम् ।
 विक्रीर्ण(ट)स्याङ्गु(लि) — — — —
 — — — — ण्डावजमिवोपलार्पितम् ॥४
 अयञ्च मूर्द्धना स्फुटरन्नमालिना
 पदन्दधानो गिरिशस्य भूधरः ।
 उपैति लोके बहु — — — —
 — — — — मान्यतमे हि सन्नतिः ॥५
 दिवोकसां मौलिविलुप्रेणुना
 पदारविन्दे(न) यथा जगत्पतेः ।
 विभर्ति मानोन्नति — — — —
 — — — — दिशखरै(रय)न्तगः ॥६

1 Barth reads it as गम, but on comparison with other ग and श letters the first letter looks more like श than ग, and गम gives better sense than गम

2 Barth reads तद् फल but the estampage shows तत्फल which is the correct form.

3 Read अतीतं वचसः ।

द्विजानिसूनुद्विजसत्तमस्य

ध्रुवस्य नम्रा ध्रुवपुण्यकीर्तः ।

य × प्रागभिज्ञानकु — — —

— — — — यस्स्वकुलं व्यनक्ति ॥७

विद्यादिविन्दन्तगृहीतनाम्ना

तेनैकतानेन शुभक्रियामु ।

शम्भो × पदस्येदमक — — —

— — — — इवान्य(द)ष्टैः ॥८

तेनापि तीर्थोदकपाविनाया-

मथिलकायामिह भूधरस्य ।

स्नानार्थमोशय कृतम्मही-

— — — — इवात्मकीर्तः ॥९

पशुपतिपदभागनुत्तरं

पदमधिगच्छतु मान्वयो जनः ।

चिरमवतु हिताय देहिना-

मयमपि भूमिधरो भुवस्स्थितिम् ॥१०

रसदस्पर्शश् शक्रेन्द्रवर्षं

पदमैशं विनिवृद्धमिष्टकाभिः ।

ऋतुवारिर्निधोन्द्रियैश्च तीर्थं

(स)लिलस्थापनमकारि तेन भूयः ॥११

आरामदासि^१दासाश्चपशव + श्वेत्त्रमुत्तमम् ।

यथास्ति स्वधनन्दनं शिवपादाय यज्वना ॥१२

No. 9. PHNOM BANTAY NAN INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN.

The inscription was edited by Barth in *ISC* (p 26).

Phnom Bantay Nan is a rock about 55 yds. high, and situated nearly $2\frac{1}{2}$ miles to the south of Angkor Baurey, "the royal town", two days' journey to the west of

1 for दासि read दासी ।

Battambang. The inscription is engraved on what was evidently the base of a *linga* which has disappeared. The inscription is written in a single Sanskrit verse in *Trstubh* metre and records the erection of a *linga* by king Bhava-varman. (either I or II).

TEXT

शरासनोयोगजिताथदानैः
करस्थलोकद्वितयेन तेन ।
त्रैयम्बकं लिङ्गमिदं नृपेण
निवेशितं श्रीभववर्मनाम्ना ॥

Translation

Together with the gift of riches conquered through the efforts of the bow, this *linga* of Tryambaka (Śiva) was installed by the king named Śrī Bhava-varman who holds the two worlds in his hand.

No. 10. PHNOM PRAH VIHAR INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN

This inscription was edited by Coedes (*IC.* 3). Phnom Prah Vihar is the name of a hillock in the Province of Kompong Chnang.

The inscription is written in Sanskrit and contains 9 verses, 8 in *Śloka* and one (v. 9) in *Āryā* metre. After an invocation to god Śambhu (v. 1) and eulogy of king Bhava-varman (vv. 2-3), it records religious donations of Vidyāpuṣpa, an official of king Bhava-varman (vv. 5-9). The donor was the head (*ācārya*) of the Pāśupatas, a well-known Śaiva sect, and well-versed in grammar and philosophy (v. 4)

TEXT

जयतीन्दुरविज्योमवाखान्मक्ष्मा^१ अलानलः ।
 तनोति तनुभिश् शम्भुर्योष्टाभिरखिलजगत् ॥१॥
 विजित्य यः श्रितिपतीन नीतिशौर्यैरुलान्वितान ।
 दिवस्पृशं समागम्य यशःसम्भमकीलयत ॥२॥
 राजा श्रीभववर्म्मनि भवत्यधिकशामनः ।
 सोमवंशयोप्यरिध्वान्तप्रध्वंमनदिवाकरः ॥३॥
 तस्य पाशुपताचार्य्यः विद्यापुष्पाह्वयः कविः ।
 राप्द^२ वैशेषिकन्यायतत्त्वाथकृतनिश्चयः ॥४॥
 श्रेयसी गतिमुद्दिश्य श्रीमद्देशप्रणालिकां ।
 राजतीं राजनो लब्ध्वा^३ कारयित्वाप्यनिर्गुप्तम् ॥५॥
 तनस् म निष्क्रमन्नानातीर्थायतनपञ्चनान ।
 कथञ्चिदानीन इह स्वप्नान्ने श्रीविशूलिना ॥६॥
 यथा प्रदर्शितं स्वप्ने दृष्टवानिह शंकरं ।
 लिङ्गं पदं गोष्पदञ्च भस्म तुङ्गीशपर्वते ॥७॥
 प्रदानानि प्रदायाम्मै दासादीनि शिवाय सः ।
 पुनश् शैवेन विधिना तप्त्वा शैवं प — — — ॥८॥
 यावत् प्रदानमम्मै
 शिवाय गोभूहिरण्यदामादि ।
 भोग्यं पाशुपतानाम्
 अहार्य्यम्... ॥९॥

1 The reading is clear but अात्मन् is not regarded as a manifestation of Śiva. The reading वाङ्मूर्तिक् would give a better sense as श्रुतिक् is one of the terms of Śiva.

2 Read शब्द ।

3 लब्ध्वा ।

No. 11. PONHEA HOR INSCRIPTION

The inscription was edited by Barth in *ISC* (No. II, p. 21)

Ponhea Hor (= Bañā Hor) is situated in the Province of Trang about 30 miles to the north-west of Chaudoc (Aymonier. I. p. 169). It contains ruins of two brick temples. On the right hand stone door-frame of one of these there is a Sanskrit inscription of 17 lines, and on the left hand door-frame a Khmer inscription of six lines.

The inscriptions are too fragmentary to be reproduced or translated.

The Sanskrit portion refers to king Bhava-varman, and an official called Pasengapati, probably governor of a city or district called Pasenga. The pious works of the last named person, which form the subject matter of the record, are a Śiva-linga, an image of Durgā, one of Śambhu-Viṣṇu, and one of Viṣṇu Trailokyasāra. An imprecatory verse closes the first part of the record.

The next part refers to an image of Lakṣmī, another of Viṣṇu, a donation of king Bhava-varman to god Śiva of Dhanvipura (*Dhanvipuresāya*), and lastly a donation to Viṣṇu Trailokyasāra.

The Khmer inscription contains the details of the endowments. It also contained a date which is lost.

The official, governor of of Pasenga, is said to have served two kings, probably Bhava-varman and his successor (or predecessor), and received from the former an umbrella with golden top.

The district over which he ruled contained dense forest infested by tigers and other ferocious animals.

No. 12. HAN CHEI TEMPLE INSCRIPTION

This inscription was edited by Kern (*Ann. Extr Orient* I. 329) and Barth (*J. A.* 1882, Part II, pp. 148 and 195 ; 1883, Part I, p. 160 ; *ISC*. No. I, pp. 8 ff).

Prasat Han Chei or Phnom Han Chei is the name given to the ruins situated in a large plain on the right side of the Mekong near the junction of the districts of Kampong Siem and Stung Trang. The two parts of the inscription, which are independent of each other, are engraved on the two door-pillars of the temple of Han Chei.

The inscription is written in Sanskrit verses, the metre being *Anuṣṭubh*. The first part contains 35 and the second 12 verses, each verse occupying a single line. The characters are archaic.

The first part contains the eulogy of Bhava-varman and his successor, and records the installation of a Śivaliṅga, worshipped under the name of Bhadresvara, by the governor of Ugrapura. The second part contains the eulogy of king Bhava-varman.

TEXT

A

जितं इन्दुवतंसेन
मूर्धन्ना गङ्गां वभार यः ।
उमाभ्रभङ्गिजिह्वोर्मि-
मालामालुमिवामलाम्¹ ॥१॥
राजा श्रि²भववर्म्मनि
पतिरासीन् महीभृताम् ।
अप्रभृष्यमहासत्त्वः³
तुङ्गो मेरुःरिवापरः ॥२॥

सोमान्वये प्रसृतभ्य
सोमस्येव पयोनिधौ ।
केनापि यय तंजम्तु
जाज्वलीति सदाहवे ॥३॥
अन्तस्समुत्था दुर्पाद्या
मूर्त्यभावादतीन्द्रियाः ।
यदा पदरयो⁴ येन
जित्वा बाह्येषु का कथा ॥४॥

1. मालुमिव requires emendation for the word मालु has no apt significance here.

2. Read श्री ।

3. Better सत्त्वः ।

4. पद should be पद ।

नित्यदानपयस्मिन्-
करानेव मतङ्गजागान¹ ।
आत्मानुष्कारादिव यः
समराय समप्रहीत ॥१४

शरत्कालाभियानस्य
परानावृत्तनेजसः ।
द्विषामसहो यस्यैव²
प्रतापो न रवेरपि ॥६

यस्य सैन्यराजो धूत-
मुज्जितालङ्कृतिष्वपि ।
रिपुस्त्रीगण्डदेशेषु
चूर्णभावावमुपागतम् ॥७

रिपोरिव मनश्शुष्कं
नगरीपरिखाजलम् ।
यस्य योधै × करापित³-
मासन्नैरविना⁴ सह ॥८

परीतायामपि पुरि
ज्वलता यस्य नेजसा ।
पुनरुक्त इवारोपः
प्राकारे जातवेदसः ॥९

जित्वा पर्वतभूपालान्
तनोति सकला भुवः ।
वन्दिभिस्सगुणानी⁵
ध्यंशोभिरिव यो दिशः ॥१०

येनयदेद⁶ वंश्यानां
मर्यादालङ्घनं कृतम् ।
येदेषामवधिभूमे-
रनिक्रान्त × पराक्रमैः ॥११

शक्त्यापि पूर्वं विजिता
भूमिरभ्युधिमेलला ।
प्रभुत्वे क्षमया येन
सेव पश्चादजीयत ॥१२

यस्याकृष्टा × प्रभावेन
परे युध्यजिता अपि ।
राजश्रियमुपादाय
नमन्ते चरणाम्बुजे ॥१३

परेणाक्रान्ता⁷ पूर्वैय-
मखिलेति विचिन्तया ।
अजित्वाम्भोधिपर्यन्ता-
मवनि यो न शाम्यति ॥१४

अवाप्य षोडशकला-
शशशाङ्को याति पूर्णताम् ।
असंख्या अपि यो लब्ध्वा
न पर्याप्त+कदाचन ॥१५

नास्ति सर्वगुण+कश्चि-
दिति वाक्यं महाधियाम् ।
येनासिद्धीकृतमिदं
स्वेनापि वचसा विना ॥१६

1. Read मतङ्गजान् ।
2. यस्यैव should be यस्यैव ।
3. Read करापित ।
4. Read रविना ।

5. Read गुणानीकै ।
6. Read ऐद (इडा + एङ्) ।
7. Read आक्रान्तपूर्वैयम् ।

तस्य राजाधिगजस्य
नवेन्दुरिव यस्मुतः ।
गाणकान्यादिभिर्भ्योगा-
दुन्नेत्रयति यः प्रजाः^२ ॥१७

रागन्धनि भूपाना-
ञ्चूदा^३ रत्नमरीचयः ।
यस्य पादनवेष्टेव-
मनागसि न चेतसि ॥१८

शिवं पदङ्गने राज्ञि
दृष्ट्वा यमुदितं प्रजाः ।
मुञ्चन्ति युगपद्व्राण्ये
शोकानन्दसमुद्भवे ॥१९

नमोविघातविश्रोभ-
मवापदुदय^४ रविः ।
यस्तु शान्तमनावध-
मलब्ध क्षितिमण्डलम् ॥२०

नवे वयसि वृत्तस्य
यस्य राज्यभरोद्यतः ।
चित्रीयते कुमारस्य
सैनान्यं मरुतामिव ॥२१

उपथाशुद्धिमात्र भृत्य-
स्तयोरवनिपालयोः ।
विश्रम्भदानसन्मानैः^५
योग्यो यः पर्यृत्यत ॥२२

अन्नश्चित्रामल्लव
मृदुध्वका चतुर्विधम् ।
यानं मुक्कणरचितं
हस्यस्वपरिवहणम् ॥२३
हेमौ करद्वयलशा-
विन्यादिश्चियमुत्तमम् ।
यो लब्धवान् प्रसादन
स्वामिनोरुभयोरपि ॥२४
न किञ्चिन् स्वाम्यसंयुक्त-
मप्राप्येन कदाचन ।
भोजनं वसनं वापि
यानान्याभरणानि वा ॥२५
प्राणैरमारलवुभि-
भक्तं पिण्डविर्वाहिनैः ।
स्वामिनोर्थं गुरुस्थय +
केतुर्महत यो यशः ॥२६
लब्ध्या गाढोपगूढोपि
पूर्वाभ्यासभलेन यः ।
मुनीनां चरितं धने
श्रमाममपरायनः^६ ॥२७
गुप्तकाशितशौर्यस्य
संप्रामन्यागयोरपि ।
भीरुत्वं यस्य विरुध्यत^७
मकीर्तव्यं जिनादपि ॥२८

1. Read गुण ।

2. Parallel passage in Raghuvamś Canto IV. V. 3

3. Read वृद्धा ।

4. सन्मानैः is a misreading for सम्मानैः ।

5. Read वलेन ।

6. सम is probably a misreading for शम । In place of परायनः read परायणः ।

7. Read विरुध्यत ।

प्रि^१णयन्नप्युदासिना-^२
 नुपकुर्वन् द्विपामपि ।
 पश्चद्वयं योऽमित्रत्व-
 मनयद् गुणसम्पदा ॥२६
 कलिना बलिना धर्म्मो
 भग्नैकचरणाऽपि यम् ।
 महास्तम्भमिवात्म्य
 चतुष्पादिव मुस्थितः ॥३०
 अशाश्वतीत्यनादृत्य
 तनुश्रियमिवात्मनः ।
 यशः^३पुण्यमयीमेव^४
 यस्मिन्निगं बह्वमन्यत ॥३१
 इदमुपपुराधीश-
 समुभक्त्या लिङ्गमैश्वरम् ।

प्रतिष्ठापितवानत्र
 श्रीभद्रेश्वरसंज्ञकम् ॥३२
 दासगोक्षेत्रहेमादि-
 देवद्रव्यमशेषतः ।
 प्रमाणमिह ते सन्तु
 यतयो देवयाजकाः ॥३३
 बान्धवा यजमानस्य
 पुत्रास् सम्बन्धिनोऽपि च ।
 देवस्वन्नोपभुञ्जोर-
 न प्रमाणीभवन्ति च ॥३४
 यद्वत्तमस्मै देवाय
 यजमानेन भक्तिः ।
 ये नरा हर्तुं मिच्छन्ति
 ते यान्तु निरयं चिरम् ॥३५

B

स्वभावनिकत्वेनापि
 जितमिन्दुकलाभृता ।
 एकेनापि जगत्कृष्णं
 विभुत्वेनाधितिष्ठता ॥१
 स्थानातिशयलोभेन
 मुखे लसति भारती ।
 असत्कृत्योपिता^५यस्य
 महतीमुरसि श्रियम् ॥२

सोमान्वयनभस्सोमो
 यः^६कलाकान्तिसम्पदा ।
 रिपुनारीमुखाब्जेपु
 कृतवाष्पपरिप्लवः ॥३
 अतिपेणयतो^५यस्य
 प्रतापश् शरदागमे ।
 रवेरप्यधिकस् सहो
 न हि सावरणैरपि^६ ॥४

1. Read प्रीणयन् ।
2. Read दासीना ।
3. यशः is incorrectly taken as feminine.
4. Read उषिताम् ।
5. Read अभिपेणयतो ।
6. An adjective without a noun. It is to be taken as a substantive.

जेतु^१पर्वतभूपाला-
नामहीधरमस्तकान् ।
सेतु^२प्रावृषि यम्यासी-
द्वास्तिनेष्वपि^३ वारिषु ॥५॥

भट्टैरावेष्टित^(४) यस्य
रिपूणां परिखाजलम्^५ ।
अशुष्यत् सह चेतोभि-
र्व्वन्धुस्नेहाप्लुतैरपि ॥६॥

यं समीक्ष्यातिसौन्दर्य्य^६-
चेनोनयनहारिणम् ।
समशेरत् कामिन्य^७
पुष्पकेनोरनङ्गताम् ॥७॥

रणे क्वचिदरानीनां
पश्यतां यच्चतुर्मुजम् ।
अकाण्डेप्यगमद्भङ्ग^(८)
सहचक्रो मनोरथः ॥८॥

भ्रान्ता विदुरतो^१ यस्य
कीर्तिराशामुखेष्वपि ।
इतस्तनस्तयैः मुजने-
रवदातेति वण्यते ॥९॥

न केवलं इमां भूमि-
मशेषाञ्जेतुमिच्छति ।
सर्व्वसाधनस^(२)पत्न्या
यो शामपि दवीयमोम ॥१०॥

न गुणानामशेषाणां
कश्चिदंकम्ममाश्रयः ।
इति रुद्र^३प्रवादोयं
गुणिना येन लुप्यते ॥११॥

महाराजाधिगजस्य
तस्य श्रीभववर्मणः ।
भृत्यसमन्त्रा पथाशुद्ध-
रत्नरङ्गत्वमाम्भितः ॥१२॥

No. 13. VEAL KANTEL INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN I.

This inscription was edited by Barth (*ISC.* 28). Veal Kantel is situated to the west of the Mekong river near Stung Treng. The inscription is engraved on a slab of stone found at Prasat Ba An, about half a mile to the west of Veal Kantel.

1. The reading should be either जेतुम् or जेतुः ।
2. वास्तिनेष्व seems to the proper reading.
3. Read परिखाजलम् ।
4. Read विदुरतो ।
5. Read भूमि ।
6. Read रुद्र ।

The inscription is written in Sanskrit and contains 7 verses in *Anuṣṭubh* metre.

It records the installation of an image of Tribhuvan-eśvara with that of the sun by Somaśarman whose wife was the daughter of Virā-varman and sister of Bhava-varman (vv. 1-3). Reference is made to the gift of the texts of *Rāmāyaṇa*, *Mahābhārata* and the *Purāṇas*, and their daily recitation (v. 4).

1. श्रीवीरवर्मदुहिता स्वसा श्रीभववर्मणः ।
पतिव्रता धम्मरता द्वितीयारुन्धतीव या ॥
2. हिरण्यवर्मजननी यस्तां पत्नीमुपावहत् ।
द्विजेन्दुराकृतिस्वामी¹ सामवेदविदग्रणीः ॥
3. श्रीसोमशर्माकंयुतं स श्रीत्रिभुवनेश्वरम् ।
अतिप्रियं महापूजामतिपुष्कलदक्षिणाम् ॥
4. रागायनपुराणाभ्यामशेषं भारतम् ददत् ।
अकृतान्वहमच्छेद्यो स च नद्वाचनास्थितिम् ॥
5. यावन् त्रिभुवनेशस्य विभूतिरवतिष्ठते ।
यो य ए... .. ॥
6. धर्मांशस्तस्य तस्य स्यान् महासुकृतकारिणः ।
... ..
7. हतस्तु² हर्ता दुर्बुद्धिर्य एकमपि पुस्त(कम्) ॥
... ..

No. 14. THMA KRE INSCRIPTION OF CITRASENA

The inscription was edited by Finot (*BEFEO*, III. 21.).

Thma Kre is the name of a village on the Mekong river between Sambor and Kraceh. The inscription is engraved on a rock on the bank of the river. It contains, in 4 lines, a single verse of *Anuṣṭubh* metre and records the erection of a Śiva-linga by Citrasena.

1. The reading is clear but the sense is obscure.
2. Read रामायण ।
3. Barth reads हतस्तु³ but the first letter looks more like ह than ह, and हतस्तु gives better sense.

There are two replicas of this inscription, one at Cruoy Amphil, to the south of Veal Kantel (No. 13), and another at Tham Pet Thong in the Rajasima District of Siam (cf. *BEFEO*, IV. 739 ; XXII. 92).

TEXT

भक्त्या भगवतश्च शम्भोर्मातापित्रोरनुज्ञया ।

स्थापितश्चित्रसेनेन लिङ्गञ्जयति शम्भवम् ॥

No. 15. PHU LOKHON INSCRIPTION OF CITRASENA.

The inscription was edited by Barth (*BEFEO*, III. 442). A complete text was published by Coedes from two replicas at Khan Thevada (*BEFEO*, XXII. 58). Another replica, with a slight modification of the last verse, was found at Tham Prasat (*BEFEO*, XXII. 59). All these three localities are in the neighbourhood of the junction of the Mun with the Mekong river. Another replica was found at Keng Tana on the Mun river (*BEFEO*, XXII. 385). An inscription at Vat Xumphon in Muang Surin (Siam) also contains a single concluding verse identical with that found at Tham Prasat (*BEFEO*, XXII. 59).

The inscription, consisting of 3 Sanskrit verses in *Anushtubh* metre, records the installation of a Śiva-linga (Bull in two of the replicas) by Mahendra-varman, formerly known as Citrasena, younger brother of Bhava-varman, son of Vira-varman and grandson of Sārvabhauma. Whether Sārvabhauma is a personal name or denotes a suzerain is difficult to determine.

The find-spots of the inscriptions show the extent of the kingdom of Mahendra-varman.

TEXT

नम्रा श्रीसावर्भौमस्य सुनुश्च श्रीवीरवर्मणः ।

शक्त्या नूनं × कनिष्ठोऽपि भ्राता श्रीभववर्मणः ॥१॥

श्रीचित्रसेननामा य × पूर्वमाहृतलक्षणः ।
 स श्रीमहेन्द्रवर्म्मति नाम भेजंऽभिपेक्षम् ॥२
 जित्वेमन्देशमखिलङ्गिरीशस्येह भूभृति ।
 लिङ्गन्निवेशयामास जयचिह्नमिवात्मनः ॥३

In Tham Prasat the text of the verses 1-2 is the same as above, but the third verse is as follows. :—

विजित्य निखिलान्देशानस्मिन्दंष्ट्रि शिलामयम् ।
 तृपभं स्थापयामास जय ... .. ॥

No 16. SAMBOR PREI KUK INSCRIPTION OF ISĀNA-VARMA, Dated 549.

The inscription was edited by Finot in *BEFEO*, XXVIII, 44.

Prei Kuk is the name of the forest which now occupies the site of the ancient city of Sambor in the province of Kompon Svay.

The inscription is written in Sanskrit and contains 15 verses in *Anuṣṭubh* metre. After an invocation to Kadambeśvara (v. 1) and eulogy of king Isāna-varman (vv. 2-6), it records the installation of a Śiva-linga in 549 Śaka (=627 A. D.) (vv. 10-15) by an official of king Isāna-varman, named Vidyāviśeṣa, who is eulogised in vv. 7-9. Attention may be drawn to the various branches of knowledge in which he excelled (v. 8).

श्रीकदम्बेश्वरः पायादयमक्षोणसम्पदः ।
 युष्मानशक्यनिर्हृशप्रभावातिशयोदयः ॥१
 विक्रमावजिताम्भोधिपरिखावनिमण्डलः ।
 श्रीशानवर्म्मत्यभवद् राजा विष्णुरिवापरः ॥२
 प्रयुक्तनयमात्रेण कदाचिदवनीभुजा ।
 पक्षच्छिदापकर्तृणा( )वज्री येन विशेषितः ॥३

यो निराकृतनिःशेषकलिदुल्ललितोदयः ।
वर्णमुष्टिरभूदेको युगादिपृथिवीभुजाम् ॥४

संख्यातानतया यस्य कृतानाममराधिपः ।
शतक्रतुकृतन्नाम मन्ये न बहुमन्यते ॥५

निराधारमिदं माभूद् दग्धे कुसुमधन्वनि ।
इति विश्वमृजा नूनं वपुयंत्र निवेशितम् ॥६

तेन भूमिभुजा व्याप्तदिशा मण्डलकीर्तिना ।
भृत्यो योऽधिकृतः सर्वेष्वितिकर्तव्यवस्तुषु ॥७

शब्दवैशेषिकन्यायसमीक्षमुगताध्वनाम् ।
धुरि यो लिखितोऽनेकशास्त्रप्रहतबुद्धिभिः ॥८

कविर्वादी मुहूर्तवर्गमात्मप्राणानमन्यत^१ ।
विद्याविशेषनामा य आचार्यो लोकवेदिना ॥९

इच्छता भक्तिमीशाने स्थिराञ्जन्मनि जन्मनि ।
तेनेह स्थापितमिदं लिङ्गं शुद्धाभिसन्धिना ॥१०

शाकतीर्थमिति ग्रामो दन्तिरीशाय यञ्जनः ।
भृत्यगोमहिषागामक्षेत्रप्रभृतिपूरितः ॥११

द्विजः पाशुपतो राज्ञाधिकृतो देवताच्चने ।
इदं देवकुलं भोक्तुं अर्हत्याभूतसंलवम् ॥१२

तेन मावश्यकतव्यमस्य यत्नेन पालनम् ।
स्वपुण्यस्येव सद्वर्गकृतामाशिपमिच्छता ॥१३

द्वाराण्यवेपुशाकाब्दे द्वाविंशे पुण्ययोगिनि ।
इयस्य द्विसे सिंहलग्ने चायं स्थितो हरः ॥१४

कृते पुण्यविकारेऽस्मिन्नथ यन्त्रा स भूभुजा ।
ततन्द्रपुरस्वामी भोजकप्रवरः कृतः ॥१५

1. Finot reads 'मुहूर्तवर्ग आत्मप्राणाद्'. But the estampage favours the reading adopted in the text.

2. मा seems to offer no meaning ; it may be दे ।

No. 17. FIVE SAMBOR PREI KUK INSCRIPTIONS OF ISĀNA-VARMAN.

These five inscriptions, found in the same locality as No. 16, were noticed in *BEFEO*, XIII(1), 27-8 and *BCAI*, 1912, p. 188. Three of them are in Sanskrit and two in Khmer.

No. 1 records a pious foundation by Sākāramanjari, queen of Isāna-varman.

No. 2 records the installation of an image of Prahanteśvara by king Isāna-varman.

No. 3 records the installation of the silver images of Sarasvati, Nṛtyeśvara and Nandin.

No. 4 mentions Isāna-varman and his relation with India.

No. 5 mentions Mahendra-varman and Isāna-varman.

No. 18. ANG PU (VAT PU) STONE INSCRIPTION OF ISĀNA-VARMAN

The Sanskrit portion of the inscription was edited by Barth in *ISC*. 47. A summary of the Khmer portion was given by Aymonier (Vol I, pp. 167ff).

Vat Pu is situated in the Trang District, about 15 miles to the north-west of Chaudoc. The inscription is engraved on a sandstone stelae. It contains 42 lines of writing, 14 lines in Sanskrit and the rest in Khmer.

The Sanskrit portion contains five *Anuṣṭubh* verses followed by one in *Śārdūlavikrīḍita*. It refers to king Isāna-varman and records the erection of an image and a linga of Śiva-Viṣṇu, and the gift of an *āśrama* together with slaves, cows and lands dedicated to Bhagavat, by the ascetic Isānadatta.

The Khmer text continues the Sanskrit one and gives details of the slaves and the lands referred to above. Names of 11 male and 20 female slaves are recorded and the

number of their children is indicated by figures. Then follow the names of persons who contributed to the purchase of lands, the boundaries of different plots of lands, etc, etc

TEXT

जयतो जगतां भूत्यै कृतमन्थी हरःच्युतौ ।
 पाञ्चतीश्रीपतिवनेन भिन्नमूर्त्तिधरावपि ॥१॥
 ख्यातवीर्यविशेषेण शेषेणैव महोभूत ।
 रत्नोज्ज्वलितभोगेन जितं श्रीशानवर्मणा ॥२॥
 यः प्रतीततपःशिलवत्तश्चतुपरो मुनिः ।
 ईशानदत्त इत्याख्याख्यातः ख्यातकुलोद्गतः ॥३॥
 शङ्कराच्युतयोगर्द्धशरीरप्रतिमामिमाम् ।
 एकसंस्थासुकृतये यो गुरुणामतिस्थितः ॥४॥
 विष्णुचण्डेश्वरेशानलिङ्गं तेन प्रतिष्ठितम् ।
 एकभोगनिबद्धास्तु तत्पूजेत्यस्य निश्चयः ॥५॥
 दासक्षेत्रगवादिकं भगवते दत्तं धनं यज्वना
 तृष्णाकम्पितमानसः सुलज्जनो यः संहरव्युद्धतः ।
 नानादु + ख समन्वितेषु नरकेष्वक्षीणपापात्मको ।
 तिष्ठत्वेव सकोपजिह्वितमुखैरभ्याहतः किङ्करैः ॥६॥

No. 19. SVAY CHNO STONE INSCRIPTION

The inscription was partially edited by M. Barth (*ISC.* 44) and noticed by Aymonier (Vol I, p. 219).

Svay Chno is the name of a village about ten miles to the south-west of Phnom Penh, the capital of Cambodia. The inscription, engraved on a single face of a stela, contains 10 lines of writing, the first seven in Sanskrit and the rest in Khmer. The Sanskrit portion is written throughout in verse and contains four *atanzas*, the metre being, v. 1 *Upajāti* ; v. 2 *Indravajrā* ; v. 3 *Vasantatilaka* ; and v. 4 *Anuṣṭubh*.

1 Read शील ।

2 Read अतिच्छिद्यत ।

The inscription belongs to the time of Īsāna-varman who is referred to as 'suzerain of three kings and lord of three towns.' It records the establishment of an *āśrama* by one Ārya Vidyādeva who may be the same person as Vidyāviśeṣa mentioned in No 16.

TEXT

जयत्यखण्डाढंशशाङ्कमौलि-

राखण्डलानम्रकिरीटकोपः ।

सधातनागायणरुद्रकोटि-

ख्याहृतश् शम्भुरनूनशक्तिः ॥१॥

भूपत्रयन्योरुयशोविधाता

भोक्ता वलीयान् नगरत्रयस्य ।

शक्तित्रयस्येव हरस्थिरस्य

श्रीशानवर्म्मा जयति क्षितीशः ॥२॥

... .. गणिताः सह चेटकेन

गावोष्ट च क्रमुकवृन्दमशीनिसंख्य(म्) ।

... .. संख्यागणितैः सह नालिकेरै-

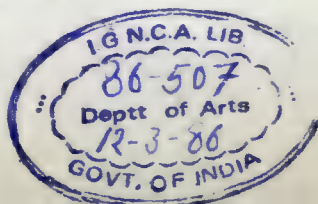
+ क्षेत्रस्य कुन्तनपरिमाणतया ... ॥३॥

... .. मार्ग्येण विद्यादेवेन सत्रिणा ।

उत्क्रमावसथायेदमत्याश्रमिनिवे(शिनम्) ॥४॥

No. 20. THAP MUOI INSCRIPTION OF SAMBHU-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVI. 3). Thap Muoi is situated in the marshy plain known as *Plaine des Jones* in Cochin-China. The inscription is written in Khmer and refers to the installation of the god Śrī Puṣkarākṣadeva (or establishment of a temple for this god) by king Śrī Sambhu-varma-deva. It also records donations by the king to the temple, viz rice, flower, fruits, clothes, etc.

The inscription is not dated, but on palaeographic grounds it has been referred to the eighth century A. D.

Aymonier, who noticed the inscription (I, 140), read the name of the king as *Isāna-varman*. Coedes, however, says that the name, which is repeated twice, reads clearly as *Śambhavarmmadeva*, and he restores it as *Śambhu-varmadeva*. As regards the use of *Śambha* for *Śambhu*, Coedes points out that there is an analogous instance in the use of '*parohita*' for '*purohita*' in line 5 of the inscription.

No. 21. THAP MUOI INSCRIPTION

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVI, 5) and noticed by Aymonier (I, 139). For localities cf. No. 20.

The inscription is written in Khmer and records the installation of god *Puṣpavaṭasvāmi* within the enclosure of the (temple of) god *Mālasthāna* by an official named *Śucidatta*. His donations to this god, consisting of 3 slaves, lands, 800 areca-nut trees, 40 cocoa-nut trees etc. were to be enjoyed together by the gods *Puṣpavaṭasvāmi* and god *Puṣkarākṣa*.

Aymonier takes *Puṣkarākṣa* as the name of a person who paid the expenses of a religious ceremony performed by a priest named *Puṣpavaṭasvāmi* in memory of *Śucidatta*. There is, however, no doubt that both *Puṣkarākṣa* and *Puṣpavaṭasvāmi* are the names of two divinities, and the former is identical with the god mentioned in the preceding inscription (No. 20).

No. 22. NUI BA-THE INSCRIPTION OF NṚPĀDITYA

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVI, 7). Nui Ba-the or Phnom Ba-the is the name of a small hillock in the province of Long-xuyen in Cochinchina.

The inscription is written in Sanskrit and contains 11 verses, the metre being *Aryā* (1-6) and *Anuṣṭubh* (7-11). It begins with an invocation to Vardhamānadeva (vv. 1-5) which is a name of Viṣṇu, and the discovery of an image of Viṣṇu in the locality seems to confirm the Vaiṣṇava character of the inscription. But according to verse 1, the divinity was a *liṅga* in stone and v. 4 definitely calls it Śiva. It would appear, therefore, that the god, in question, was Śiva in the form of Vardhamāna-*liṅga* whose special characteristics are defined in the sacred literature (cf. Gopinath Rao-*Elements of Hindu Iconography*, Vol II, p 88).

The inscription records the construction of a brick temple for this god by a person called Kumārambha for the sake of the religious merit of (king) Śrī Nṛpādityadeva (vv. 6-7). Kumārambha's mother, who is described as an ascetic, gave twenty servants to god Vardhamāna for the religious merit of the queen, and constructed two houses for the garland-bearers for her own salvation (vv. 8-9). The ideal life of this old lady is described in v. 10, and the concluding verse contains the usual imprecation

TEXT

श्रीवर्द्धमानदेवो वर्द्धितभावो नृणां कुशलभाजाम् ।

जयति स सकलभुवनपतिरुदितप्रथुललितशिलालिङ्गः ॥१॥

भैरवनर्तनविभ्रमचलितभुजसहस्रवर्द्धमानो यः ।

श्रीवर्द्धमानदेवो माहितचरणः सुरैर्नोऽव्यात् ॥२॥

हिमवन्मलयसुमेरुप्रभृतिगिरीन्द्रेषु सस्तुतः सततम् ।

सिद्धमुरासुरमुनिभिः श्रीमान् श्रीवर्द्धमानो यः ॥३॥

ओङ्कारो यः पुरुषो ह्यात्मेश्वरशून्यकातिनिर्गुणकः ।

श्रीवर्द्धमानकशिवः शिवमस्माकं स तद्दिशतु ॥४॥

भुवनत्रयपरमार्थं विश्वं लोकेषु कारणमचिन्त्यम् ।

विविधात्मकमेकमतः, श्री...मे वर्द्धमान(ः)र्य्यम् ॥५॥

तस्येष्टका सुमहती धवलितगिरिशिखरकूट्यसौभाग्या ।

पन्मासकृतापि सती नान्यैर्भवता कुमारम्भात् ॥६॥

श्रीनृपादित्यदेवस्य पुण्यार्थां सेष्टका कृता ।
 कुमारस्मेण भवता स्थिरचित्तेन साधुना ॥७
 राज्ञे^१ श्रीवर्द्धमानाय भृत्यानां विशन्ति मुदा ।
 माता तपस्विनी प्रादान् सदस्मपथचारिणी ॥८
 मालाधरार्थमत्रैव वासद्वयमिदं शुभम् ।
 प्रायच्छन् परलोकाय दानाभ्युदयकाङ्क्षिणी ॥९
 तपःस्वाध्यायनिरता ब्राह्मणानां हिताय च ।
 प्रसन्ना श्रीसमायुक्ता कुरुते कर्म संयता ॥१०
 नाशयन्तस्तु ये पापाः भृत्यान्तत्र मुकुन्तिनात् ।
 आहन्तु कामनिभृतास्ते यान्ति निरयन्नराः ॥११

No. 23. VAT SABAB INSCRIPTION OF ĪSĀNA-VARMAN

The inscription was edited by Coedes in *BEFEO*, XXIV. 353.

Vat Sabab, also called Vat Jayajambubala, is situated about 3 miles south-east of Chantabun in Siam.

The inscription contains 16 lines and is written partly in Khmer and partly in Sanskrit. The first portion in Khmer refers to servants given by the dignitary Mratāñ Ananga to god.....and the order of His Majesty the King, the details of which are lost. Then follows a Sanskrit *śloka* of which the extant portion may be translated thus: "If thou steal the stone given by Śrī Īsāna-varman with the seal" (श्रीशानवर्मणा दत्तम् शिलं हरसि मुद्रया). Then follows in Sanskrit an enumeration of the gifts:—त्रिंशद्वादश चैव किङ्करगणान् भाय्यास्तदीया नव द्वाविंशच्च गवां शतद्वयमिदं पञ्चोत्तरं माहिषं अर्द्धाशीतियुतं शत(द्वयं) ।

1. The reading is clearly राज्ञे. It may be a mistake for राज्ञे qualifying श्रीवर्द्धमानाय. Otherwise we have to assume that the gifts were made for (increasing the religious merit of) the Queen.

(42 male servants with their 9 wives, 222 cows, 245 buffaloes).

The next lines in Khmer contain details of these donations, giving a list of the servants and indicating the number of cows and buffaloes by figures, and enumerating the rice fields which were also evidently mentioned in that portion of the passage, written in Sanskrit, which is now lost.

The chief importance of this inscription lies in the fact that it proves for the first time that the authority of king Īsāna-varman extended to this part of Siam. No other evidence is available to show that the kings of Kambuja ruled over this before the 9th. century A. D.

NO. 24. TRAU TASAR INSCRIPTION OF ĪSĀNA-VARMA.

This inscription was noticed in *BEFEO*, XXXIII, 530. Trau Tasar is in the Province of Ta Kev.

It contains three lines in Sanskrit and five lines in Khmer, and mentions Īsāna-varman.

NO. 25. THE VAT CHAKRET TEMPLE INSCRIPTION OF ĪSĀNA-VARMA DATED 549.

It was edited by Barth (*ISC.* 38) and noticed by Aymonier (Vol I, p. 237).

Vat Chakret is an ancient temple situated at the foot of the mountain Ba Phnom which has given its name to the province.

The inscription is engraved on the two faces of a stela. On one face there are 11 lines and on the other only four. The twelfth line in the first is irretrievably lost.

The language is Sanskrit. The inscription is written throughout in verse, the metre being *Anuṣṭubh* in vv. 1-6 and *Sragdharā* in v. 7.

The inscription, which is dated in 549 Śaka (= 627 AD), refers to king *Īsāna-varman* and records the installation of

an image of Śiva-Viṣṇu by the vassal chief of Tāmrapura who possessed in addition the towns of Cakrāṅkapura, Amoghapura, and Bhīmapura

The worship of the united god Śiva-Viṣṇu seems to have been very popular at this time.

A

जयतीन्दुकलामौलि(र)नेकगुणविस्तरः ।
 स आदिरपि भूतानामनादिनिधनश्च शिवः ॥१॥
 देवश्च श्रीशानवर्मेति वभूव पृथिवीश्वरः ।
 शक्रतुल्यस्ववीर्येण श्रिया च हरि...मः ॥२॥
 राजेन्द्रस्य प्रसादेन दिङ्मण्डलविमारिणः ।
 परेषां कीर्त्तिमाक्रम्य तस्य कीर्त्तिज्जैव स्थिता ॥३॥
 (यो)द्वयासितोऽभवद्दीर्घसौम्यताम्रपुरेश्वरः ।
 चक्राङ्कामोघभीमाख्यपुरत्रयं पदं श्रियः ॥४॥
 (य)शोभिकाङ्क्षता तेन स्था(पि)तावाभुवस्थितेः ।
 श्रद्धापूर्व्वेन^१ विधिना सूरीष्टौ हर्गशङ्करो ॥५॥
 भृत्यगोमहिषक्षेत्रे(त्र) बस् र.....

B

पिण्डीभूते शकाब्दे^२ वसुजलनिधि^३ शरैर्वासरे माधवादी
 कीटे प्राग्लग्नभूते कुमुदवनपतौ तावुरे^४ कृत्तिकायाम् ।

1. The reading is not certain. It may be जनस्थिता
2. The reading is uncertain. Barth reads पुरत्रयपदश्रियम्^५ which does not offer any good sense.
3. Read श्रद्धापूर्व्वेण ।
4. Read शकाब्दे ।
5. There is one redundant syllable ; read जलधि.
6. The proper word is तावुरि and hence we should expect तावुरौ, but evidently the form तावुर was used in Kambuja, cf. तावुराख्ये in No. 31

राज्ञो लब्धप्रसादो विमुक्तपिधनात् ताम्रपुट्या + कुराज्ञः
(मो)त्रैव स्वगभूत्यैः हरितनुसहितं स्थापयामास शम्भुम् ॥७

No. 26. KEDEI ANG TEMPLE INSCRIPTION

Dated 550

The Sanskrit part of the inscription was edited by Barth (ISC. 51). It was noticed by Aymonier (Vol 1, p. 241) who explained the Khmer text.

Vat Kedei or Kedei Ang (also referred to as Ang Chumnik), where the inscription was found is in the Ba Phnon province.

The inscription is engraved on two separate pieces of stone which probably once formed the part of the same doorway. The first stone contains 19 lines of writing, the first six and the last being in Sanskrit and the rest in Khmer. The second stone contains 20 lines, all written in Sanskrit. The Sanskrit portion is all written in verse, the metre being in part I, v. 1 *Upajāti*, vv. 2-4 *Anuṣṭubh* and in part II, vv. 1-4, and 7-12, *Anuṣṭubh*, v. 5, *Sragdharā*, v 6, *Mālinī*.

The inscription records the establishment of a Śīva-līṅga by one Ācārya-vidyā-vinaya and the dedication to the god, by him and his wife, of all their goods which they had inherited from Śivadatta. The donation was made in the year 551 Śāka current (= 629 A.D.). Then follows the Khmer text, giving the details of the donation, consisting of lands, gardens and slaves etc made by various persons named Sanaiśvara, Somakīrtti, Candrodaya, and Bhavakumāra. The sacred enclosure is referred to as Rudrāśrama in the last line of the first inscription.

According to Barth the first six verses of the second inscription are written by the same hand as the first, and record various donations made to the temple. In particular

1. Read लब्ध

2. Read पिधानात्

3. Omit Visarga,

they refer to the restoration of a tank, consecrated to Hari, and well-known in the locality, by the same individual. (This tank is probably represented by the existing tank to the east of the temple). The remaining part of the second inscription is written in a different hand and was evidently added at a later period. It records that king Jaya-varman made donations to the god Śiva, and one of his officers, the governor of Ādhyapura, instituted a religious festival in honour of Śiva on the 3rd day of the month Madhava (Caitra).

A

आचार्यविद्याविनयाह्वयेन मया पुनस् (सं)स्कृतमत्र भक्त्या ।
 समस्तदायस्थिरमस्तु सर्वलोकैकनाथस्य शिवस्य लिङ्गम् ॥१
 स्वपञ्चेन्द्रियगे शाके रोहिण्यां शशिनि स्थिते ।
 शिवलिङ्गं तदा तेन देवसं(सं)स्क्रियते पुनः ॥२
 सर्वस्वं भार्यया सार्द्धं यज्ञदत्तस्य भोजकः ।
 शिवदत्तादवाप्येतन् शिवलिङ्गाय दत्तवान् ॥३
 नानातरुगणाकीर्णं देवायतनमीदृशम् ।
 कुनं नामाभवत् तेन रुद्राश्रम इति स्मृतम् ॥४

B

पुनः संस्कृत्य तेनैव श्री...प्रातर्केश्वरे ।
 योजिताशेषविभवं शिवलिङ्गद्वयं क... ॥१
 सोमशर्मा जटालिङ्गं हविश्चै...¹ ।
 तेषान्तेन च दत्तं यो देवस्वं हर्तुमिच्छ(ति) ॥२
 समूहो नरकं यातु कालमूत्रमवाङ्शिवाः(?) ।
 सपुत्रपौत्रसन्तान आसप्तमकुलादपि ॥३
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वमुन्धगाम् ।
 श्वविष्टायां क्रिमिभूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥४

1. The letters are indistinct. Barth conjecturally restores it as "हरिश्चैव भटारकः"

2. Read अवाङ्शिवाः

लाभारागोपमेयन्निखिलपुरजनेह्लेक्षितं पङ्कजानां
रक्तत्वं यत्तदलाघ्रेष्वनुदिनमुदिनं श्रीहरेः पुष्करिण्याम् ।
तन्निःशेषं विनष्टं भवति खलु पुनस् संस्कृतायां त्वयास्यां
धर्मं तेऽयन्तशुक्ला निहितमिह मनसू सूचयन्तीव पद्माः ॥५॥

चिरमपि सहजान्तांरक्ततामाशु हित्वा
स्ववपुरतिमनां शङ्खकुन्देन्दुशुभ्रम् ।

बहति पुनरिदानीं यद्वनं पङ्कजानां
कुशलकरणदक्षं त्वन्मनस्तत्र हेतुः ॥६॥

राजा श्रीजयवर्मेति योत्यशोनान्यभूभुजः ।
सोमवंशमलव्योमसोमसू सर्वकलान्वितः ॥७॥

तेनास्मिन् गिरिशे दायि कोशो हुतवहद्युतिः ।
दत्तकोशसहस्रेण सर्वदिग्व्याप्तकीर्तिना ॥८॥

तेनैव राज्ञा धर्मज्ञसू सद्भृत्यः कुलसन्ततः ।
सनकृत्याह्यपुरस्याह्यो.....नियोजितः ॥९॥

तेनोत्सवश्च शिवस्यास्य सम्मतः पुरवासिनां ।
वरदप्रामर्शिता.....भ-वुद्धिना ॥१०॥

माधवस्य तृतीयाद्वि दानकालप्रशंसिते ।
कन्तव्यश्च श्रद्धया पुंभि र्...सक्षयम् ॥११॥

पुण्यं बीजम् कुर्याद् यः पुण्यक्षेत्रे महेश्वरे ।
उरु सम्पत्त्वलावाप्तिं निराश हव..... ॥१२॥

1. Read यहलाघ्रेषु ।

2. No *sandhi* is allowable between रिक्+ख्यात ; so the correct expression would be दिक्ख्यात ।

3. Read उरुसम्पत्त्वलावासि

No. 26A. BAYANG TEMPLE INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 251). For locality cf. No. 4.

The inscription is very much damaged. It contained about 30 verses of which ten are completely lost, and not a single verse is complete.

It records donation to God Utpannesvara by king Bhava-varman (probably the second king of that name).

The first verse evidently refers to his descent from Kaundinya (and Somā). V. 23 refers to Kōṅga-varman and the Soma family. The name is familiar in Indian history (cf. *JGIS.* v. 156), specially in South Indian Peninsula, but has not been met with elsewhere in Kambuja history. V. 26 refers to the establishment of *śātra* (alms house) in a village, called (probably for that reason) Śātra-grāma.

The text is so fragmentary that no useful purpose will be served by reproducing it. Only the four verses referred to above, as restored, are given below

TEXT

...   .
 श्रीकौण्डिन्यस्य महिषी या दक्षा...॥१
 सोमवंश्यप्रभूता नां...लोपमकुर्वता ।
 श्रीकोङ्गवर्म...द्ध...॥२३
 स्थितये चास्य सत्रस्य सत्रप्रामो निवेशितः ।
 ससीमो...   ...   ॥२४
 श्रीउत्पन्नेश्वरायेदं राज्ञा श्रीभववर्मणा ।
 दत्तञ्च   ...   ॥२६

No. 27. INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN

Dated 561.

It was edited by Coedes (*BEFEO*, IV. 691).

The original findspot of this inscription is unknown. It was kept in Phnom-penh whence in 1901 it was removed to '*Musée de l'Ecole*'.

The inscription contains three Sanskrit verses in *Śloka* (vv. 1, 3) and *Upajāti* (v. 2). It records the installation, in the year 561 (= 639 A. D.) of an image of the goddess called Caturbhujā, presumably by king Bhava-varman who is named in verse 1, out of devotion to Śiva, and for the salvation of his parents.

This inscription is historically important as it proves the existence of a second king named Bhava-varman ruling in Śaka 561.

TEXT

अस्ति मन्वादिभूपालवर्णमुष्टिर्यशोनिधिः ।

राजा श्रीभववर्मति तपसा धारणाद्वितिः ॥१॥

मुखत्तु वाने' र्गणिते शकाब्दे

भूपोदये कण्यगताद्धचन्द्रे ।

पुष्यस्य कृष्णे दिवसो दशोद्ध

प्रतिष्ठितं देवी चतुर्भुजाख्यं ॥२॥

भक्त्या भगवतश्च शम्भुर्पितामात्रोऽन्विमुक्तये ।

देवी यथार्थचरितैस्त्वास्थापितं यमिना भुवि ॥३॥

1. Read वाण

2. Read शकाब्दे

3. Read कन्या

4. Read दिवसे दशाद्ध

5. Read शम्भोर्मातापित्रो

No. 28. TUOL KOK PRAH INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN I, Dated 579.

This inscription was edited by Finot in *BEFEO*,
XVIII(10). p. 15.

The stone containing this inscription was found in
a paddy field to the east of Tuol Kok Prah in the District of
Kompong Rusei in the Province of Prei Veng.

The inscription was written partly in Sanskrit and
partly in Khmer. The Sanskrit portion contains 7 *Slokas*
and five lines in prose. It records the installation of (an
image of) god Āmrātakeśvara in 579 Śāka by Jñānacandra,
minister of king Jaya-varman I. and donation of lands,
slaves etc. The Khmer portion is too much damaged, and
contained list of donations.

TEXT

स्वस्ति जयत्युमाह्वाकायोपि योगिनां प्रभवो + + ।

परावभूव यं प्राप्य मन्मथो लोकमन्मथः ॥१॥

यः पाकशामन इव क्षितीन्द्रैर्भूतिशासनः ।

राजा श्रीजयवर्म्मनि विजिताराणिमः इन्द्रः ॥२॥

नस्यामात्योऽनवद्यान्मा कुलीनो विदुषां मनः ।

विख्यातो ज्ञानचन्द्राख्यो गुणज्ञो गुणिनां गुणो ॥३॥

तेनेह स्थापितो भक्त्या श्रीमानाम्रानकेश्वरः ।

यथा मम शिवे भक्तिः प्रतिजन्म भवेदिति ॥४॥

इहापि भगवान् पूर्वः श्रीमान् रुद्रमहालयः ।

उभयोर्देवकुलयोरेकत्वमुपभोगतः ॥५॥

सिंहोदये वृषाह्नेन्दौ कृष्णद्वादशके शुचिः ।

श्रीमानाम्रानकेशोऽयं स्थितो नवमुनीषुभिः ॥६॥

+ + स्मिन् श्रद्धया दत्तं क्षेत्रदासादिकन्धनम् ।

(योह)रेन स नरो यायाद् नरकानेकविंशतिम् ॥

- (१५) ...न्निध्यस्य श्रीव्योमेश्वरस्य क्षेत्रद्वयमस्मिन्
 (१६) ... (आम्रातके) श्वरे दत्तमस्य क्षेत्रद्वयस्य निष्कृत्यः अर्चन
 (१७) ...स्मिन् श्रीव्योमेश्वरे दत्तञ्च तदपि श्रीमता श्रीजयवर्त्तन
 (१८) ...द्वम यदि ज्ञानचन्द्रेणोपाज्जितं तत्सर्वं श्रीमदाम्रातके-
 (१९) ...श्वर...यम ।

No. 29. VAT PREI VĀR STONE INSCRIPTION OF
 JAYA-VARMAN I, Dated 587.

The inscription was edited by M. Barth (*ISC.* 50) and noticed by Aymonier (*I.* 248-249).

Vat Prei Va or Vat Prei Var is situated in the Province of Ba Phnom.

The inscription is engraved on a single face of a stele. It is well preserved save at the two ends, and every line has lost several letters at the beginning and at the end.

The inscription consists of 17 lines of writing, the first ten in Sanskrit and the remaining seven in Khmer. The Sanskrit portion consists of 8 verses, the metre being vv. 1-6, *Anuṣṭubh*, v. 7, *Upajāti*, v. 8, *Mālinī*.

The Sanskrit portion of the text relates to the hereditary enjoyment of a religious property authorised and guaranteed by king Jaya-varman in 587 Ś=665 A. D. This is for the benefit of a certain Śubhakirtti, son of the daughter of a sister of *Bhikṣus* Ratnabhānu and Ratnasimha. The use of the term *Bhikṣu* and the absence of any invocation to a Brāhmanical god indicate that the record is a Buddhist one.

The Khmer text records the donations made to Vrah (a rather vague term denoting Buddha and Brāhmanical gods as well as the king) by the two *Bhikṣus* mentioned above. These, consisting of slaves, cows, buffaloes, lands and gardens, were transmitted to their grand-nephew by the order of the king. Anyone disobeying the order was threatened with punishment.

TEXT

(जिनं) ऊर्ज्जितशौर्येण राज्ञा श्रीजयवर्मणा ।
चाचलापि सती यत्र स्थिरा लक्ष्मी + + + + ॥१
+ + भूयिष्ठदृष्टिर्यो जगद्रक्षणदक्षिणः ।
साश्नात् सहस्राश्च इति राज्यधीभि + + + + ॥२
(र)क्षतस् तस्य पृथिवी पृथुविक्रमनिर्ज्जिताम् ।
राज्ये भिक्षुवरिष्ठो स्तस् सोदरौ स्थिर + + + + ॥३
शीलश्रुतशमश्रान्तिदयासंयमधोनिधी ।
रत्नादिभानुसिद्धान्तं विभक्तन्ताम् वि(भ्रतौ) ॥४
(न)योश् शुभ्रयशोदीप्तयोः भागिनेयोमुनश् शुभः ।
शुभकोत्तिरिति ज्ञातो नियुक्तश्शुभ + + ॥५
(स्व)कुलक्रमसन्तया भूपतेश् शासनेन च ।
तस्मिन् संन्यस्यते सच्च गुरुभिः पुण्य + + + ॥६
(द्वि)पाच्चतुष्पाद्वनभूमिदीर्घादिपुण्या प्रतिपाद + + ।
(न)न्तैव हर्तव्यमिति श्रितोन्द्र आहोपयत्यूर्जितशाम + + ॥७
रसः सुविषयाणां सन्निपातेन लब्धे
शकपतिसमयाब्दे साधशुक्लद्वितीये ।
नरवरनगरस्थैस् साधुभिस् साधितोयम्
विधिरिति नृपधीक्ष्ये'वीक्ष्य तत्त्वं + + + ॥८

No. 30. KEDEI ANG TEMPLE INSCRIPTION OF
JAYA-VARMA I, Dated 589.

The inscription was edited by Barth in *JA.* 1882(1), pp. 195 ff, and again in *ISC.* p. 64. It was noticed by Aymonier (Vol. 1, p. 243). For the locality see No. 26.

The inscription is engraved on a beautifully polished stele belonging to a local temple. It consists of 27 lines of

1. This offers no sense : नृपधिष्ये would give a better meaning.

writing. The language is Sanskrit and it is written throughout in verse. There are altogether 26 stanzas, the metre being vv. 1-25, *Anuṣṭubh* and v. 26 *Śārdūlarikrīḍita*.

The inscription records the erection of a *Liṅga* and the foundation of a temple consecrated to Śiva under the name of Śrī Vijayēśvara by Simhadatta, physician of king Jaya-varman and the Governor of Āḍhyapura, in the year 589 Śaka (= 667 A. D.). It further narrates the history of the family of the donor for four generations and records the names of the following kings in connection therewith: Rudra varman, Bhava-varman, Mahendra-varman, Īśāna-varman and Jaya-varman.

It may be noted that close to Kedei Ang there still exists a town called Āḍhyapura (rich town).

TEXT

जयत्यनन्यसामान्यमहिमा परमेश्वरः ।
 ब्रह्मोपेन्द्राञ्जलिन्यासद्विगुणाङ्घ्रियुगाम्बुजः ॥१॥
 राजा श्रीरुद्रवर्मासीत् त्रिविक्रमपराक्रमः ।
 यस्य सौराज्यमद्यापि दिलीपस्येव विश्रुतम् ॥२॥
 तस्याभूतां भिषङ्मुख्यौ भ्रातरावश्विनाविव ।
 ब्रह्मदत्तस् स यो ज्येष्ठो ब्रह्मसिंहः स योऽनुजः ॥३॥
 तयोरपि महाभाग्यौ भागिनेयौ बभूवुतः ।
 धर्मदेवः प्रथमजः सिंहदेवस्त्वनन्तरः ॥४॥
 स्वशक्त्याक्रान्तराज्यस्य राज्ञश् श्रीभववर्मणः ।
 श्रीगम्भीरेश्वरो यस्य राज्यकल्पतरोः फलम् ॥५॥
 तस्य तौ मन्त्रिणावास्तां सम्मतौ कृतवेदिनौ ।
 धर्मशास्त्रार्थशास्त्रज्ञौ धर्मार्थाविव रुपिनौ^१ ॥६॥
 महेन्द्रवर्मणो भूयश् श्रीमतः पृथिवीपतेः ।
 तौ चाप्यमात्यतां प्राप्तौ प्रत्ययौ कृत्यवस्तुषु ॥७॥
 सिंहदेवोऽनुजो राज्ञा दूतत्वे सत्कृतः कृती ।
 प्रीतये प्रेषितः प्रेम्णा चम्पाधिपनराधिपम् ॥८॥

धर्मदेवस्य तु पुनः तनयोऽभूदनुत्पद्योः ।
 कुलकाननसिंहो यस्यः सिंहवार इतीरितः ॥६
 विद्वान् योऽद्यापि विद्वद्भिरापीतकविनामः ।
 श्रीशानवर्मन्पतेरभवन मन्त्रिसत्तमः ॥१०
 निकामवरदन्देवं श्रीनिकामेश्वरं हरं ।
 हरिञ्च सिद्धिसंकल्पस्वामिनं सिद्धिदायितम् ॥११
 योऽनिष्टिपदिमौ देवौ श्रद्धया भूरिदक्षिणौ ।
 क्रीन्तिस्तम्भाविबोद्धमौ यौ स्थितावामुवस्थितेः ॥१२
 तस्य सूनुरमृयादिदोषैरसृष्टमानसः ।
 योऽभवद् भवस( )न्यस्तचित्तवृत्तिरुदारधीः ॥१३
 बाल्येऽपि विनयोपेतो यौवनेऽपि जितेन्द्रियः ।
 त्रिवर्गारम्भकालेऽपि धर्मं यस्त्वधिकारः ॥१४
 यस्मिन्ननैद्युगीनेऽपि सदाचारवल्ग्विनि ।
 कलिप्रचालितो धर्मो न स्मरन्त्येकपादपि ॥१५
 श्रीमतो राजमिहस्य जयिनो जयवर्मणः ।
 यो वैश्वो वेदितव्यानां वेत्तापि निरहंकृतिः ॥१६
 पुनः सत्कृत्य यं राजा प्रादान् स्वे राजमातुले ।
 अलपद् राजशब्देऽपि लब्धराजाहं संपदि ॥१७
 पश्चादाह्यपुरस्यास्य योऽह्यश्रत्वे कुलक्रमान् ।
 योग्योऽयमिति सत्कृत्य स्वयं राजा नियोजितः ॥१८
 यस्मिन्नवति धर्मेण पराभ्युदयकारिणि ।
 अन्वर्थसंज्ञां संप्राप्तमिदमाह्यपुरं पुरम् ॥१९
 उचितं यः करादानमारामेभ्यः कुटुम्बिनाम् ।
 अनाददन् प्रभुरपि पूर्णं वृत्तिं अदादितः ॥२०
 रोगिनां अर्थिनां वापि विश्रम्भाद् रुपितं वचः ।
 शृण्वतो यस्य करुणा द्विगुणा समजायत ॥२१

यन्मदीयं शुभं नाम जन्मप्रभृति संभृतम् ।
 तदस्तु पितुरेवेति संकल्पो यस्य कीर्तितः ॥२२॥
 शिवयज्ञेन यो देवान् मुनीनद्वययनेन च ।
 पितृंश्चातपेयन् तोयैस्सप्तपुत्रकरनिस्सृजतः ॥२३॥
 तेनेह सिद्धत्तेन दत्तदातव्यवस्तुना ।
 स्थापितो विजयस्यायं दाता श्रीविजयेश्वरः ॥२४॥
 अस्मिन् तेन च यदत्तं दासारामादि किञ्चन ।
 तदेव देवस्वमिति न हरेन्नापि नाशयेत् ॥२५॥
 वैशाखप्रथमद्विपञ्चकदिने द्वाराष्टवाणैर्युते
 जीवश्चापयुनो वृषे कविमुतः सिंहाद्वगश्चन्द्रमाः ।
 कौलीरेवणिज्जो घटे रविमुतश् शेषास्तु मेपस्थितास्
 सोयं श्रीविजयेश्वरो विजयते यः कीटलग्ने स्थितः ॥२६॥

No. 31. VAT PREI VAR STONE INSCRIPTION

Dated 589.

The inscription was edited by Barth (*ISC. 73*) and noticed by Aymonier (*I. 249*). For the locality see No. 29.

The inscription is engraved on a slab of stone, probably the pedestal of an image. It consists of a single Sanskrit verse (metre *Sragdharā*).

It records the erection of an image of Śiva-Viṣṇu (i.e. Hari-Hara) by one Kavalitayamin in the year Śaka 589 expired i.e. 590 Śaka (= 668 A. D.). No king is mentioned, but it evidently belongs to the reign of Jaya-varman I.

TEXT

याते काले शकानां नवतनुविषयैर्माधवे षोडशाहे
 जीवश्चापेजसूर्यो भृगुशशितनयौ तावुराख्ये विलगने ।
 सौरो मीनेन्द्रयायी क्षितितनययुते कर्कटे मैत्रमिन्दु-
 विष्ण्वीशावेकमूर्त्ती कगलितयमिना^१ स्थापितावत्र युक्त्या ॥१॥

1. Read कवचित्तयमिना ।

3. Read कवक्षितयमिना ।

2. Read वमिजो ।

No. 32. VAT KIRIVON INSCRIPTION

Dated 592.

The inscription was noticed in *BEFEO*, XXX. 526, 583. The date is supplied in Coedes' list (No. K. 666). Vat Kirivon is in Ta Kev Province.

The inscription is written in Sanskrit and contains three lines. It records the installation of a Śiva-linga.

No. 33. TUOL PRAH THAT INSCRIPTION
OF JAYA-VARMAN I, Dated 595.

The inscription was edited by Coedes (*IC*. 12).

Tuol Prah That is in the Province of Prei Veng.

The inscription is written in Sanskrit and contains 11 verses in *Āryā* metre.

It records the installation of a Śiva-linga in the year 595 by an official of king Jaya-varman I, who was the President of the Royal Assembly and received various honours from the king.

TEXT

शरनवशराङ्किनाब्दे वृषेन्द्रल्लने पुनर्व्वसुयुतेन्दौ ।

चैत्रसितपञ्चनवमे स्थापितमन्त्रेश्वरं लिङ्गम् ॥१॥

जयति जगदेकहेतुर्नैव जननिश्च्रेयसाभ्युदयकारी ।

कामजगत्सुचरितच्छेदनमिति यस्मिन् निर्हति ॥२॥

यस्य जितचक्रभृतो जितशत्रूणस्य विक्रमेण जिता ।

अपि सागरपय्यन्ता कणाववद्धा हरेरिव भूः ॥३॥

राजा श्रीजयवर्म्मा श्रीपतिरिव सर्व्वदा श्रिया जुष्टः ।

रणशनजयिनां राज्ञां स माननीयः पुण्ययातः ॥४॥

सबलैरपि नृपसिंहैर्दुःस्लक्षितशासनस्य तस्यैव ।

भृत्यसु स्वाम्यनुरक्तसु त्यागी शूरो विजितशत्रुः ॥५॥

स्वस्वामिन × प्रसादान् स च राजसभाधिपत्यकृतनामा ।

सौवर्णकलशकरङ्कसिनातपत्रादिसन्मानः ॥६॥

तेनैकान्तिकभक्त्या शम्भोस् स्वायंभुवं महालिङ्गम् ।

श्रीकेशेश्वर इति नाम्ना स(ः)स्थापितं विधिना ॥७॥

हेमं कोशं मकुटं कलशकरङ्कं तथा च रूप्यमयम् ।

क्षेत्रारामा बहवो गोमहिषा दासवर्गाश्च ॥८॥

विविधो द्रव्यविशेषः श्रद्धादत्तो धिया कुराजेन ।

श्रीकेशेश्वरस्य पूजार्थन्तेन भक्तिमता ॥९॥

दत्तमिदमुत्तरोदयनामाभ्यां तत्स्वभागिनेयाभ्याम् ।

स पुरं पूजास्थितये तेन च तस्यैव देवस्य ॥१०॥

श्रीकेशेश्वरधनं यत् किञ्चित् कश्चिदाहत्य सर[ति] ।

एकविंशतिनरकान्त + खानलतापितो ब्रजतु ॥११॥

SUMMARY

1. A Śiva-linga has been erected here in the year 595 (astronomical details follow).

2-4. *Eulogy of king Jaya-varman.*

5. *That king had a servant,*

6. *who by the favour of his master became the President of the Royal Assembly and was honoured by pitcher, a small vessel¹, white umbrella etc.*

7. *By him, out of unique devotion to Śambhu, has been established the Svāyambhuva Mahā-linga of Śiva, called Śrī Kedāreśvara.*

8-9. *A golden covering (?) and diadem, a pitcher and vessel¹ of silver, fields, gardens, a large number of cows, buffaloes and slaves, and other things were given with respect by the king, out of devotion, for the worship of Śrī Kedāreśvara.*

1. Karaṅka, which means a skull as well as a small vessel or a small box. In v. 8. it may mean a vessel of the shape of a skull, but in 6, probably an ordinary vessel or box is meant.

10. He, along with his two nephews named Uttara and Udaya, has given all this for maintaining the worship of that god.

11. Whoever flies after having taken even a little of the property of the god Śrī Kedāreśa will go to twenty-one hells, scorched by the fire of the sky.

No. 34. TAN KRAN INSCRIPTION OF JAYA-VARMA I.

This inscription was edited by Coedes (*IC.* 7).

Tan Kran is in the District of Con Prie

The inscription is written in Sanskrit and contains 23 verses, the first in *Indravajrā* and the remaining 22 in *Śloka* metre.

It begins with an invocation to god Piṅgaleśa (vv. 1-2). Then follows an eulogy of Jaya-varman (vv. 3-4) who was born as a portion of god Śiva. Mention is made of Kāñcīpura, in v. 3, but as the portion is damaged no complete sense can be made out. The rest of the inscription refers to a family of royal officers. VV. 5-10 refer to Dharmasvāmi, a learned Brāhmaṇa, well-versed in the Vedas and Vedāṅga, who was chief of Dharmapura where, in addition to the temple of Āmrātakeśa, there were a *Viprasala* (House of Brāhmaṇas), *Sarasvatī* (library ?), *Satva* (hospital or alms-house), *Khāta* (canal), and a *pond* (v. 8).

The elder son of Dharmasvāmi held many royal offices such as Commander of the Cavalry (v. 11), lord of Śreṣṭhapura (v. 12), lord of Dhruvapura, full of dense forests and ferocious men (v. 14), and installed the *linga* of Śrī Naimiṣeśvara (v. 13). His younger brother Pracandasiṃha was also a high official (v. 15) and held successively the posts of Commander of the Palace-guards who had arms in their hands and wore helmets on their heads (v. 16), another office whose meaning is not clear (v. 17), Commander of the

Navy (v. 18), and Chief of the thousand soldiers (?) of Dhanvipura. The last three verses refer to gifts to god Āmrātakeśa.

TEXT

... नु ... क ...
 — — — — —
 श्रीपि[ङ्गले]शम् स पुनातु लोकं
 पिङ्ग — — प — — — ॥१
 म्थानु'ज्जय ि] न लोकानान्दुर्गिनापहर × पतिः।
 यस्यलिङ्गमहम्राणां — — — — — ॥२
 तदंशेनावीर्णनेन जितं श्रीजयवर्मणा ।
 विहतू कामेन मही लोक — — — ॥३
 अथार्मिकजनध्वान्तं नवोदितविवस्वता ।
 आकाञ्चीपुरन्(?)पा — दूरे — — — ॥४
 अत्रासीदब्राह्मणो विद्वान् वेदवेदाङ्गपारगः ।
 धर्मस्वामीति विख्यातस् साध्वाधर्म — — — ॥५
 अग्रासनो नरेन्द्राणां श्रीयाप्या — गतो'बहिः ।
 अन्तःकरणमौधे तु विन्यस्ता येन भारती ॥६
 कृत — — रसंपन्नं — — नानेन चासकृत ।
 श्रतन्न दाम्भिकोपेतं यस्मिन् कलि — उद्यमः ॥७
 श्रीमदाम्नातकेशाख्यो विप्रशाला सरस्वती ।
 आसन् धर्मपुरे यम्य सत्रखाता जलाशयाः ॥८
 हैत्रियाद्व्यवच्छिन्ना सन्ततिर्यस्य नान्यतः ।
 यम्याज्जातास् सुबहवः पुरुषा राजसत्कृताः ॥९
 अग्नि सा तत्कृतमात्मानं ह्लादिन्यां यश्चकार ह ।
 निरपेक्षस् स्वकायेपि यियासुर्ब्रह्मण × पदम् ॥१०

1. Read म्थानु ।

2. Read विहर्तु ।

3. The reading is doubtful. It may be अभियाप्यालिङ्गितो ।

4. Read होत्री ।

[ध]र्मस्वामिसुतो ज्येष्ठो भृत्यः क्षितिभुजामभूत् ।

प्राप्तस् सुसन्मत्त[शैव] यो महाश्वपतिः कृतः ॥११

भूयश् श्रेष्ठपुरस्वामिभोजकत्वे प्रकल्पितः ।

सितातपनिवारदिभोगैरपि च सत्कृतः ॥१२

विधिना स्थापितं येन लिङ्गं श्रीनैमिषेश्वरम् ।

नश्यन्ति सत्त्वपापानि यस्य नामश्रवादपि ॥१३

पुनर्भूवपुरं प्राप्य भीषणारण्यसङ्कटम् ।

उदरप्रपुरुषावाप्तं य × पति निरुपद्रव[म्] ॥१४

ईश्वरोऽवरजस्तस्य नरेन्द्रपरिचारकः ।

भूय × प्रचण्डसिंहाख्यो मृदुमन्त्रो दमान्वितः ॥१५

— न्न — मशिरस्त्राणधारिणां शस्त्रपाणिनां ।

नृपान्तरङ्गयौधानां पारिप्राहो निमन्म[तः] ॥१६

[य]स् समन्तसगलाख्य[ा]न्ना — धत्ते पुन × पतिः ।

सर्वोपभोगकनृणां राज्ञश् श्रीजयवर्मणः ॥१७

पुनस् समन्तनौवाहनामधेयमवाप्य च ।

यस्तत्रिभूतां पङ्क्तिविभागज्ञः पतिः कृतः ॥१८

— — — युधोयानां यो धन्विपुरवासिनाम् ।

महाम्रवर्गाधिपतिः पुनर्नृपतिशामनात् ॥१९

— — — त्र दीपन्मानैरसकृत्तेन सत्कृतः ।

श्वार यस्य स्ववंशस्य धुरमन्यैस् मुदुर्दृगाम् ॥२०

श्रीमद् | आश्रान्तकेशस्य स्थानं नृपतिचोदितः ।

विभूतिभिरनेकाभि × प्रज्जलद्विगवाधिकम् ॥२१

1. Read तं ।

2. Reading ईश्वर is doubtful.

3. Read परिप्राहो ।

4. Reading 'स्व' is doubtful.

5. Read युधानानां ।

Mekong river. The inscription is written in Sanskrit and contains five verses, the second in *Sragdharā* and the remaining in *Sārdulavikṛita* metre.

The first verse is a hymn to Śiva and the next two contain an eulogy of king Jaya-varman. The last two verses contain an ordinance of the king regarding Lingaparvata *ie*, the mountain on which the temple is situated. It exempts from arrest (or imprisonment) any one living on the hill even though he be guilty of a crime, and guarantees the gold and other property of the god (v. 4). It further directs (v. 5) that no one should roam at pleasure within the sacred enclosure, and forbids riding a chariot, using a parasol or fly-whisk, and keeping dogs and fowls within the compound of the temple.

The inscription proves Jaya-varman's authority so far north as the Bassac district.

TEXT

शक्रादिर्विजितो मया मम शरा मोघंगता न क्वचिन्
सोऽवद्विश्व मधुस् सखा मम सदा वश्यञ्ज नृणां मनः ।
इत्येवं विगणय्य मानसभुवो व्यदुं गतस्तत्क्षणं
यद्रोपेक्षणजातभस्मनिचयो रुद्रेण जेजीयतां ॥१॥

येनाकृष्टं द्विभरं सशरवरधनुयो ग्ययापास्तमस्त्रं
मातङ्गाश्वीयमत्येप्रजवचलमनोयुद्धशिखाधिद्वयः ।
सद्गीतातोद्युत्ताद्यनुपमधिपणा(शा)स्तमुभ्रार्थचिन्ता-
रत्नप्रक्षानितिश्राविनयनयमनित्यागरत्नाम्बुधिर्यः ॥२॥

नानाशस्त्रकृताभियोगजनितव्याघामकाठिन्यवन्
कम्बुप्रीवमहोरुसंहतवृहत्पीनांसवक्षस्तनुः ।
आजानुप्रविलम्बहेमपरिघप्रस्पद्धिबाहुद्वयो
यस् सम्पूर्णनरेन्द्रसिंहबलवद्रूपाभिरूपो भुवि ॥३॥

1. Metre faulty.

2. Read कास्त्र ।

तस्य श्रीजयवर्मभूपतिपते)राज्ञानुभावीद्या-
 दत्र श्रीमति लिङ्गपर्वतवरे ये स्थायिनः प्राणिनः ।
 वद्धकृतान्नं जनेन केनचिदपि प्राप्तापराधा + कदा¹
 देवाय प्रतिपादितं यदिह तद्धेमादिकं सिद्धयतु ॥४
 देवस्यास्य यथाभिलाषगमना गच्छन्तु नैवाश्रमे
 यानागोहधृतातपत्रगचनाभ्युत्क्षिप्तसञ्चारैः ।
 पोष्याः कुक्कुरकुक्कुटा न च जनेर्देवस्य भूमण्डले-
 ध्विन्याज्ञावनिपस्य तस्य भवतु क्षमायामलङ्घ्या नृणाम् ॥५

No. 38. THAM LEKH INSCRIPTION,

This inscription was noticed in *BEFEO*. XXXIII. 531, 532.

It is engraved in a cave at Tham Lekh, about a mile to the north of Vat Phu, in Laos. It contains one verse in Sanskrit and records that the cave was hewn out of the Bhadresvarasaila (hill of Vat Phu), for the meditation of the ascetics, by Vaktrasiva who has given it the name Vaktraguhā.

Two short Khmer inscriptions contain imprecation against those who would destroy the cave.

No. 39. TAN KRAN INSCRIPTION

This inscription was noticed in *BEFEO*. XXIII. 530.
 For locality see No. 34.

The inscription probably belongs to the seventh century A. D.

1 Or स्मदा ।

2 Or त्पुनस्ति ।

It begins with the enumeration of nine planets (*nava-graha*) and then follows the verse :

TEXT

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुन्धरां ।
अवीचिनरके...पितृभिस् सह शन्धुभिः ॥

This is a well-known imprecatory verse which occurs frequently in Indian inscriptions, but is met with only once in the Kambuja inscription (cf. No. 26. B. 4) in a slightly modified form.

No. 40. SNAY POL INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (III. 447) and Finot (*BEFEO*, XV. 2, p. 21).

The stele containing the inscription was originally in a village in the Province of Prei Veng and found by Aymonier at Snay Pol in the Province of Sithor Sdam.

The inscription is written in Khmer on two sides of the stele, on which are engraved respectively figures of a *Śālagrāma* and the Sun. These figures evidently refer to the two donors mentioned in the record named Śrī-Śālagrāma-svāmi and Āditya-svāmi. Both were high dignitaries. Among other donors is named Mitravali.

The two parts of the inscription record gifts of eighty male and female slaves to the goddess Bhagavati. Their names are partly indigenous and partly Indian, one of the latter being Ūrvaśi.

The alphabet of the inscription probably belongs to the sixth or seventh century A. D.

No. 41. PRĀSĀT PRAH THĀT INSCRIPTION

Dated 50X.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XI. 393). Prāsāt Prah That is a ruined structure in the Province of Thbon Khmum.

The inscription is written in Sanskrit and contains three verses in *Śloka* metre. It refers to the deposit of a manuscript of *Sambhava-adhyāya*, a portion of *Ādi-parva* of the *Mahābhārata*, and contains imprecations against those who destroy it. It begins with a date in words of which only 'five hundred' remains, the unit and decimal portions being lost.

TEXT

— — — — — द्र (!) शकैश् शके दिने — — — — — चतुर्दशे ।

— — — — — स्थितये दत्तं संभवपुस्तकम् ॥१॥

भवज्ञानेन निहितं व्याससत्रनिबन्धनम् ।

यो नाशयति द्रुष्टुं द्विः निरये स चिरं वसेत् ॥२॥

सन्तानमेव वञ्चन्यः व्याससत्रविनाशकृत् ।

यावत् सूर्यश्च चन्द्रश्च स वसेत् नरकेषु वै ॥३॥

TRANSLATION

1. In the Śaka year 5xx, 14th day, a manuscript of *Sambhava* has been given.
2. The evil-minded one, who destroys this book of Vyāsa deposited by one through the knowledge of existence, will live long in hell.
3. He who destroys this book of Vyāsa will live in the hells as long as the Sun and the Moon.

No. 42. VAT THLEN INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 146-147),

The temple of Vat Thlen is situated quite close to an important village, named Tenot Chum, in the District of Chaudoc in Cochin China.

1. व्याससत्र is an unusual expression. सत्र here, like the modern Khmer word सत्र, evidently means a book or a work. This peculiar sense of the word must have been developed in Kambuja.

2. सन्तानमेव वञ्चन् has not been translated as the meaning is uncertain.

The inscription is incised on one face of a stele belonging to the temple. It consists of twenty-seven lines, but the stone is partly broken and a few letters have been lost.

The *characters* belong to the seventh century. The *language* is Khmer.

The inscription records that the governors of the towns of Jeṣṭhapura and Bhavapura with other personages—viz Poṇ Kumārasānti, Poṇ Śivadeva and Ācārya Īśānadatta granted lands together with male and female slaves to the god Śrī Śāṅkara-Nārāyaṇa at a place called Cmon.

No. 43. CAMNOM INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 195-96).

The inscription is engraved on a single face of a stele found at Camnom, a village in the Province of Prei Krabas. The inscription contains 29 lines, 8 in Sanskrit and 21 in Khmer. The characters belong to the seventh century A. D.

The Sanskrit portion records that Kṛṣṇa-mitra established the god Hari-Hara (or Viṣṇu-Śiva), called in Khmer part Yajñapatiśvara. His brother-in-law, called Ci Dok, granted a piece of land to the god. Īśvarakumāra, grandson of these two (of course grand-nephew of one of them), built, at their command, a temple to the god and completed the endowments. The details of endowments are contained in the Khmer text. Kṛṣṇamitra gave six male and three female slaves. Ci Dok granted a piece of land of which the boundaries are indicated. Several other personages viz Rudrabhava Puṣpanandana and Vikarānanta also contributed lands, the rents of which payable to the temple are clearly specified.

It may be noted that although the endowments were made jointly by various persons, the merit accruing from them is assigned to Īśvarakumāra alone.

No. 44. PRASAT NEANG KHMAU INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 183).

Prasat Neang Khmau is situated to the West of Mont Chisaur in the Bati Province.

The inscription is written in Khmer and contains a list of slaves, with an indication, in figures, of the number of children of each female slave, and fields and gardens given to the god Vrah Yama. The characters belong to the seventh century A. D.

No. 45. VAT TENOT INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 182).

The temple 'Vat Tenot' is in the Bati Province. The inscription is written in Khmer and records donations of lands and slaves to gods Śrī Gaṇapati and Svayambhū (Brahmā). It refers to king Jaya-varman I (?) and an officer governing Vikramapura. It mentions several other names e. g. Īśvaracita, Rājagraha, Sudarsana.

The characters belong to the seventh century A. D.

No. 46. VAT PREI SVA INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 181). Vat Prei is in the Bati Province. The inscription is written in Khmer and the characters belong to the seventh century A.D. It gives the details of lands given to god Śrī-Piṅgaśvara (a name of Śiva) by some dignitaries, who bear Sanskrit names like Śivabhūṣaṇa, Śivarakṣa, Bhāṭasakti, Vinaya etc. and indigenous names like Kris, Anek, Muka Krahan etc.

No. 47. PHNOM NGOUK INSCRIPTION

This inscription was noticed by Aymonier (I. 153-4). Phnom Ngouk is the name of a hill, five miles to the east of Kompot, which contains ruins of a temple. The inscription

is engraved on a stele and is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The characters belong to the seventh century A. D. The Khmer portion records donations to god Utpannēśvara, of slaves, cows, buffaloes and lands.

The name Śiva can be read in the Sanskrit portion which is very damaged.

No. 48. BAN DEUME INSCRIPTION

The inscription was noticed in *BEFEO*, III, 368.

Ban Deume is in the Province of Stung Treng in Laos.

The inscription is written in Sanskrit in characters of the seventh century A. D. It contained four *ślokas*; but only a portion is legible. The last verse is as follows :

TEXT

चण्डेश्वरस्य भवनं कुशाणोरिष्टकामयं ।

भक्तशालं कृतं तेन शिलाबन्धनमायनं ॥

It thus records the construction of a temple of Śiva and also a *bhakta-sālā* and a stone-work, the exact nature of which is unintelligible. According to Wilson's Sanskrit Dictionary *bhakta-sālā* may mean either a food-hall (or store-room or kitchen) or an audience chamber.

Kṛṣṇa means fire and may here refer to Fire-god, and the last two constructions may be meant for him.

No. 49. VIHAR THOM INSCRIPTION

The inscription was edited in *BEFEO*, XX(4), 6-7.

Vihar Thom is in the Province of Kompong Siem. The inscription is engraved on a figure of a trident carved in bold relief on a piece of stone. There are two cavities beneath the figure of a vase which holds the trident.

The inscription contains a Sanskrit *śloka* written in early characters.

TEXT

इह लिङ्गप्रतिष्ठातुर्भोजम्याशीनिर्वर्षिणः ।

त्रिशूलमूले निहिता दंष्ट्रास्ता या मुखच्युताः ॥

TRANSLATION

The teeth fallen from the mouth of the octogenarian Bhoja, the founder of the liṅga, have been deposited here at the base of the trident.

Evidently the teeth were placed in the two cavities referred to above, which are, however, empty. The inscription testifies to a peculiar custom of preserving the teeth of an old man.

No. 50. PRAH THAT KVAN PIR INSCRIPTION

Dated 638.

This inscription was edited by Finot (*BEFEO*, IV. 675).

The temple of Kvan Pir is in the Province of Kraceh. The inscription is written in Sanskrit and contains a single verse in *Sragdharā* metre. It records the installation, in Śaka 638, of an image of Puṣkareśa by Puṣkara who may be identical with king Puṣkarākṣa mentioned in the inscriptions of Yaśovarman and Rājendravarman (cf also No. 20).

The verse gives only the details of the date which is equivalent to 716 A. D.

TEXT

आविभूते शकेन्द्रे वसुदेहनरसैर्कामिनिः^१ पृथक्चन्द्रे
सिंहे लयने तुलायां दिनकरतनये घटिके जीवशुके ।
मिनेन्द्रेन्द्रात्मजाते क्षिप्रमुत्सहिते भूरितीक्ष्णांशुजाले
देवश्च श्रीपुष्करेशो द्विजवरमुनिभिस्त्वा स्थापितः पुष्करेण ॥

1. Read रसः कामिनी ।

2. Read मीमेन्द्रे ।

No. 51. PREI MIEN INSCRIPTION.

Dated 648.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 170). It is engraved on a stele found at Prei Mien in the District of Treang. It is written in Khmer and contains 32 lines. It records the donations, in 648 *Śaka* (= 716 A.D.), of lands and 30 slaves to the god Śāṅkara-Nārāyaṇa by a high official named Bhāskarapāla. The number of children of the slaves is also indicated. Another dignitary, Siddhigana, gave about fifty slaves and their infants, and perhaps also lands. A third dignitary, Candrasena, made a donation of lands and fifteen slaves.

No. 52. LOBOK SROT INSCRIPTION OF
JAYA-VARMA Dated 703.

This inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, V. 419).

Lobok Srot is in the Province of Kracheh. The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. Both the parts are very damaged. The Sanskrit portion contained 4 verses in *Āryā* metre recording the installation of an image (?) by king Jaya-varman of Brahma-Kṣātra family in the year 703 *Śaka* (= 781 A. D.). The Khmer portion contains some proper names such as Kṛṣṇadeva, Ādityasarma etc. Another Khmer inscription in the same monument gives a list of slaves belonging to god Śrī Vṛṣabhadhvajeśvara.

Another inscription of a king Jaya varman, dated 692 *Śaka*, has been found at Prah That Prah Srei in the district of Thbon Khmum (*BEFEO*, XXXVI. 10).

TEXT

ओं नमो भगवते वासुदेवाय

श्रीजयवर्मणि नृपतौ शासति पृथ्वी समुद्रपर्यन्ता ।

ब्रह्मक्षत्रांशभवे नननृपवृत्तशासि(नरि) नित्या ॥१॥

.....श्वं परमेश्वरवल्लभ ..... ।
भूरिविभूतिश् श्रुताह्वयतः ॥२
.....तेनैव स्थापित.....निग्मा... ।
.....चेश्वरदेव.....॥३
दहनाम्बरमुनिलक्ष्ये श(के).....।
उडुनाथे.....॥४

No. 53. VAT TASAR MOROY INSCRIPTION

Dated 725.

This inscription was noticed by Aymonier (I. 305). The temple called Vat Tasar Moroy is situated in the village of Sambaur in the District of Kraceh.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. It records the donation made to Śiva by a queen named Jyeṣṭhāryā. Three persons are named, viz Jayendra, the queen Nṛpendradevī, and the king who has gone to Śrīndraloka. These were probably the ancestors of the lady donor. She gave to the god Śrīmad-Āmrataka slaves and Tmon (the name of a tribe that even now lives to the south-east of Sambaur), altogether numbering forty, and also some vases, plates, pots, and large metal spoons. She also gave a quantity of cotton, honey, wax, sesamum, rice, and ginger. The donations also included the things left by two persons, probably dead, named Utkṛṣṭa and Guru Suvira. These were cotton, pigs, areca, oil, wax and ginger.

No. 54. PRASAT KANDOL DOM (NORTH) INSCRIPTION OF INDRA-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (IC. 37). Prasat Kandol Dom is situated about 330 yds to the west of the outer walls of Prah Ko in the province of Sutnikom.

The inscription contains 48 verses in Sanskrit (metre-*Śloka*) and 49 lines in Khmer. Very little remains of the

first nine verses which contained the invocation. Then follows the eulogy of king Indra-varman (vv. 10-28) whose orders were obeyed by the kings of Cina, Campā and Yavadvipa (v. 20). Next we have the eulogy of Śivasoma, the *guru* of king Indra-varman and the author of the inscription (vv. 29-42). He was the grandson of king Jayendrādhīpati-varman, who was the maternal uncle of king Jaya-varman II (v. 30). Śivasoma is said to have studied the *śāstras* at the feet of Bhagavān Śāṅkara, presumably the great scholar of India of that name. Śivasoma is also mentioned as the preceptor of king Indra-varman in the Sdok Kak Thom inscription. The epithet दक्षिणाचार in l. 32 shows that he was a Tantrik, and this seems to support the views of some scholars, like Woodroffe, who ascribe the authorship of some Tantras to Śāṅkara.

The object of the inscription was mentioned in the concluding verses which are mostly illegible. One of these, v. 44, contains the name of the god Bhadreśvara. Now as the Khmer text begins with an invocation to Bhadreśvara, it seems likely that the inscription recorded the installation of this god by Śivasoma. The Khmer text gives the date of this foundation, viz. 80X (unit figure being lost) i.e. some time between 878 and 887 A. D., and contains a long list of slaves.

TEXT

vv. 1-7 lost

vv. 8-12 only a few letters are legible, including the name of the king Indra-varman.

कामं हरहन्तः कामो यस्मि — — — — — ।

मूढाभू — — — — किमयद्विमसाविति ॥१३

अतृप्तिपीतमवलानेत्रैस् सुभगतामृतम् ।

येन शोषभयेनेव जगतां हृदयेऽप्यितम् ॥१४

यत्तेजो जिततेजस्वितेजोजातभयो ध्रुवम् ।

वीक्ष्य कालामिरुद्रोपि भवत्ययाप्यधोमुखः ॥१५

मारापहतये भूयो बाहुमन्दरमन्थनात् ।
 नूनं भीतोम्बुधिर्यस्मिं गाम्भीर्यमदिशत् करम् ॥१६
 यस्य याने वलोद्धृतजसा दिग्विसर्पिणा ।
 अल्पाहमिति मेदिन्या स्वाङ्गीकृत इवाणवः ॥१७
 रणभकुम्भनिर्भेदलग्नमुक्तालसत्करम् ।
 शुल्काभिः शङ्खैवारिलक्ष्मीवेश्या समन्वगात् ॥१८
 अतुन्यविक्रमाक्रान्तिश्लेषपृथिवीधरः ।
 प्रयान्तं पाश्वतो मेरोर्यो जहासेव भास्करम् ॥१९
 चीनचम्पायवद्वीपभूभृदुत्तुङ्गभस्तके ।
 यस्याज्ञा मालतीमालानिर्मला चुम्बलायते ॥२०
 यस्य यज्ञाग्निहोत्राणां खे वभूर्धूमपङ्क्तयः ।
 कीर्त्तिस्त्रिविवयान्नाथेन ध्वजा इव पुरोगताः ॥२१
 यस्य हेमादिदानाम्भोभूरिधाराप्लुता मही ।
 शङ्खे कल्पाग्निदग्धापि नाभ्रधारादरं व्यधात् ॥२२
 नित्यं विदधती यस्य कीर्त्तिभुवनभासनम् ।
 पर्यायतो विदधती हसतीवेन्दुभास्करो ॥२३
 प्रकामलब्धकामस्य वभूवैव दरिद्रता ।
 यस्यापि बाहुदण्डस्य सदृशे प्रतियोद्धरि ॥२४
 ध्वान्तवद्वनलीनोपि यशशोदीपदीपितः ।
 पुनर्ग्रहणभीत्येव चरणौ रिपुरागमन् ॥२५
 पारगामी गुणाम्भोधैर्धरणीधारणोद्धरः ।
 लक्ष्मीमुवाह यो नित्यञ्चतुर्वर्द्धुरिवापरः ॥२६
 श्रुत्वा यस्य गुणोत्कर्षाञ्जगद्गीतान् समन्ततः ।
 नूनं स्वं सृष्टिवैदग्ध्यं स्वयम्भूर्बहुमन्यते ॥२७
 दत्तशेषोपभोगे यस् सत्यसन्धोपि सद्रसम् ।
 सर्वोर्वीविजयावाप्तेर्भुक्तवान् न तु दत्तवान् ॥२८
 तस्याचार्योऽखिलाचार्यवन्दनीयाङ्घ्रिपङ्कजः ।
 आसीद्विद्यासु निष्णातश्च शिवसोम इतीरितः ॥२९

1. The word चुम्बल is used in Ta Prohm Ins. (No. 177), v. 95, and Cordier takes it to mean a kind of sweet-scented plant. Coedes takes it in this verse to mean 'a diadem' and derives it from Pali *Cumbata*.

महन्द्राद्रिस्थभूपालमातुलस्य महीभुजः ।
 यश्च श्रीजयेन्द्राधिपतिवर्मणस्तनयात्मजः ॥३०
 यस्याङ्घ्रिगणतानेकजरज्जटिजटारुणः ।
 अभ्यस्तभ्यानदहनज्वालालीढ इवावभौ ॥३१
 शास्त्राण्येवं पिवन कृतस्मन् न्तम्भयन रागभूयतम् ।
 यस् सदा दक्षिणाचारः कुम्भयोनिरिवापरः ॥३२
 फलनिस्सृष्टचित्तोपि फलमश्विनवृत्तिमान् ।
 विद्यया यस् मुपीनोपि तपसा कृशताङ्कनः ॥३३
 योगं विदधतो यस्य मूर्धनो ज्योतिरुद्गम ।
 दग्धान्तर्ध्वान्तिनिधौत ज्ञानाग्न्यञ्जिरिवावभौ ॥३४
 पवित्रतीर्थसन्दोहनगमद्वारि यन्मुखं ।
 सरस्वती सदोवास वाञ्छन्तीवातिपुण्यताम् ॥३५
 यस्याङ्घ्रियुगलाम्भोजरजसम्पृष्टैव मानुषाः ।
 सत्त्वेतीर्थाभिषेकाणामवाप्तं मेतिरे कलम् ॥३६
 विषमेपि समा यस्य लोके लोकोपकारिणः ।
 शुद्धधीगगणारूढा रुचिश् शुभ्ररुचेरिव ॥३७
 दयात्यागधृतिश्रोन्तिशौचसत्यादयो गुणाः ।
 यस्तेषामेक आधारो विश्रात्रं च विनिर्मितः ॥३८
 येनाधीतानि शास्त्राणि भगवच्छङ्कराह्वयान् ।
 निशेषसूरिमूर्द्धालिमालालीढाङ्घ्रिपङ्कजात् ॥३९
 सर्वविद्यैकनिलयो वेदविद्विप्रसम्भवः ।
 शासको यस्य भगवान् रुद्रो रुद्र इवापरः ॥४०
 विद्यया वयसा बृद्धानुपास्यान्यान् विपश्चितः ।
 तर्ककव्यादिसंभूतामिद्वुद्धिमवाप यः ॥४१
 पुराणभारताशेषशैवव्याकरणादिषु ।
 शास्त्रेषु कुशलो योभूत् तत्कारक इव स्वयम् ॥४२
 — इ — — — यस्य राजेन श्रीन्द्रवर्मणा ।
 — छत्रप्रदानादिसन्माननमकारयत् ॥४३

No 55] PRAH KO INSCRIPTION OF INDRA-VARMAN

Dated 801.

The inscription was edited by Coedes (*IC*. 18). It is engraved on a stele in the Temple of Prah Ko in the Roluoh group in Siem Reap District. It is written in Sanskrit and contains 40 verses, the metres being *Śloka* (1-3, 7-27, 29-40), *Upajāti* (6) and *Śārdūlavikrīḍita* (4, 5, 28). After an invocation to Śiva (vv. 1-2) the inscription refers to king Indra-varman, who became king in 799 (=877 A. D) (v. 3), and gives his genealogy (v. 4). Then follows the eulogy of the king (vv. 5-27) who installed three statues of Śiva and three of Devī in 801 *śaka* (= 879 A. D.) (v. 28). Then follow the donations (vv. 29-32) and the usual imprecations (vv. 39-40);

Other important points have been noted in the summary at the end.

Many verses of this inscription occur in other places in this and the neighbouring temples, as indicated below.

1. Prah Ko Lintel Inscription, edited in *ISC*. 297, contains vv. 1-7 and 27-29, in a different order and, in two cases, with slight modifications.

2. Bakong Door-pillar inscription, edited in *ISC*. 310, contains vv. 1-7, and 27-29 in a different order and, in one case, with slight modifications.

3. Bayang Stele Inscription, edited in *ISC*. 312, contains vv. 1, 3-6, 10, 22, and 27 with slight modifications in 3 verses. It has seven additional verses as will be noted later.

4. Bakong Stele Inscription (No. 56) contains many common verses as will be noted below.

TEXT

श्री सिद्धि स्वस्ति जय नमः परमेश्वराय ।

निष्कलाय स्वभावेन स्वेच्छया धृतमूर्तये ।

शिवाय परमेशाय नमोस्तु परमात्मने ॥१

येनैकेनाप्यनेकेषु तिष्ठता युगपत् पृथक् ।
 आत्मापि क्रियते नित्यं तस्मै शूलभृते नमः ॥२॥
 नवरन्ध्रादिराज्यस्थस् सोभवत् कम्बुजेश्वरः ।
 श्रीन्द्रवर्मा त्रिवर्गणं बद्धं यत्नं हर्षयन् प्रजाः ॥३॥
 राज्ञी राजपरम्परोदितवती श्रीन्द्रवर्मतिमजा
 राजश्रीनृपतीन्द्रवर्मननया जाता मती याभवत् ।
 पत्नी श्रीपृथिवीन्द्रवर्मनृपतेः भवान्वयाप्रोदनेम् ।
 तस्या भूमिपतिम् मुनो नृपततो यश् श्रीन्द्रवर्माह्वयः ॥४॥
 प्रेङ्खन्त्यङ्गुलिपीडनप्रतिभयो दीर्घम् मुच्युतो रणे
 सर्वाशावनिनाथवाधनकरोऽ जय्यश्च वामेतरः ।
 बाहुय्यस्य तथापि मुप्रशमनन नेतुं मदाशङ्क्यत
 द्वाभ्यामेव पराङ्मुखेन शरणं प्राप्ते न जीवार्थिना ॥५॥
 येनाभिपिक्तो विधिना महेन्द्रम्
 स्वयम्भुवारेपितेदेवराज्यः ।
 तेनाभिपेक्षितुणवाननेकं
 यश् श्रीन्द्रवर्मापदवार्यवीर्यः ॥६॥
 प्रथमं लब्धराज्यो यः प्रतिज्ञां कृतवानिति ।
 इतः पञ्चदिनादूर्ध्वं प्रारभ्ये स्यनतादिकम् ॥७॥
 श्रीमत्सिंहासनं श्रीन्द्रयानं श्रीन्द्रविमानकम् ।
 श्रीन्द्रप्रासादकं हैमं भेजे यम् स्वधिया कृतम् ॥८॥
 तथाप्रथयदुच्छ्रायशोभां यस्यापि विक्रमः ।
 यथा त्रिविक्रमस्यापि विक्रमेण न लङ्घितः ॥९॥
 यशो यस्यातिविस्तीर्णमान्तरन्ध्रं भवेद्यदि ।
 त्रिलोकभवन्त्वेन नूनं भवितुमर्हति ॥१०॥
 द्वयं कथनं न संलक्ष्यमिति धात्रा यदाननम् ।
 विधाथ भेदबुद्धयर्थं मृगाङ्गो नूनमङ्कितः ॥११॥
 अध्यास्ते यस्य हृदयं नैव कामो निगन्तरम् ।
 तत्सन्निहितचन्द्रार्द्धचूडामणिभयादिव ॥१२॥
 क्षीरोदसारमथनादाहरन्तं श्रियं हरिम् ।
 जहासेव प्रभूतश्रीर्या भृशन्मथनेन तु ॥१३॥

विशालत्वान् निवासन¹-क्षमे वक्षसि सत्यपि ।
 लौल्यादिव ध्रुवं यस्य लक्ष्मीस् सर्वाङ्गचारिणी ॥१४
 गम्भीरत्वेन यस्यापि सदृशस्य महोदधेः ।
 ऊर्द्धगं गुणरन्तु दोषफेणो न दृश्यते ॥१५
 ब्रह्माण्डादिव निर्गन्तुं शक्ने वत्माभिकाक्षिणी ।
 तदनाप्तवतो यस्य कीर्तिर्ध्रुममिति सर्व्वतः ॥१६
 यत्कृतेर्विद्वतो विद्विद् वनेपि महिषीवृतः ।
 श्रीफलेन सदाजोवन् परार्था हि सतां कृतिः ॥१७
 विनोदनवशाद्वक्तं लक्ष्म्या बृहदुरस्थया ।
 विक्रमे यस्य गोविन्दोऽरविन्दन् नयने वसत् ॥१८
 धाता व्यधाद्धरान् न्ववधौ सविधुं विवुधालयम् ।
 यद्दामधूमधामालिधूलिकृतिभयादिव ॥१९
 येन सोन्दर्य्यविजितो जातलज्ज इव ध्रुवम् ।
 लीनो मनसि लोकानामपि मकरध्वजः ॥२०
 यस्य याने गजेन्द्रादिभरभेदभयादिव ।
 धात्रा भोगोन्द्रपाशेन ववन्धे वसुधा ध्रुवम् ॥२१
 दुस्तरे येन युद्धावधौ छिन्नहस्त्रारिमस्तकेः ।
 स्वपक्षत्तरणायेव विदधे सेतुबन्धनम् ॥२२
 न्यस्तं ज्ञानधनं यस्य मनःकोशे सरस्वती ।
 नित्यं रक्षितुकामेव मुखद्वारे स्थिताभवत् ॥२३
 यशोवतंसेन सदा रञ्जिता येन दिग्वधूः ।
 वशीकृता मन्त्रबलैस् स्वयन्दत्तकराभवत् ॥२४
 संरक्षति क्षितिं यत्र शौरेश् शौक्ल्यं भवेद्यदि ।
 इदं युगं कृतयुगं यथैवाभाति सन्वेथा ॥२५
 दानं यस्यापि सर्व्वत्र विशेषेण गुणाधिके ।
 प्रायशस्तुङ्गशिखरे गिरौ वर्षति वासवः ॥२६
 व्यधाद्धातेव निर्व्विण्णस् सृष्टौ बहुमहीभुजाम् ।
 श्रीन्द्रवर्ममति यं भूपमेकन्त्रं लोक्यतृप्तये ॥२७

1. निवासस्य would suit the metre and give a better sense.

चन्द्रव्योमवसूपलक्षितशकं माघस्य याम्ये दिने
 शुक्ले कुम्भवृषान्ततौलमकरालयज्जगद्गहागते ।
 सूर्यादौ प्रतिमासु स्वशिल्परचिता ईशस्य देव्याश्च नाः
 निम्नसु स्थापितवान भवे वृषगते स श्रीन्द्रवर्म्मा समम् ॥२८
 तेन राजेन्द्रसिंहेन सम्राज्ञा श्रीन्द्रवर्म्मणा ।
 तानि सर्वानि दत्तानि देवतास्वामु भक्तितः ॥२९
 शिविका आनपत्राणि सौवर्णा राजता घटाः ।
 विचित्ररूपा बहवो ह्यथ विरचितास्तथा ॥३०
 राजताः पृथुकुम्भाश्च राजनव्यजनानि च ।
 करङ्का हाटका रौप्यास्व स्वर्णरूप्यममुदगकाः ॥३१
 भाजनानि च रौप्याणि यज्ञकोशश्च राजताः ।
 सौवर्णकोशखट्वाश्च रत्नान्याभरणानि च ॥३२
 हेमरूप्यपदादर्शा वाल्यजनकानि च ।
 गन्धद्रव्याणि सर्वाणि कर्पूरप्रभृतानि च ॥३३
 फरासु सुवर्णरचिता रूप्यालङ्कृतोमराः ।
 वस्त्राणि च विचित्राणि सर्वापकरणानि च ॥३४
 नत्तंयशः शोभना बहवो गायन्त्यो वादिकास्तथा ।
 वीणादिवाद्यवादिन्यो वेणुतालविशारदाः ॥३५
 पुरुषा रूपिणश्च श्लाघ्या नत्तनादिविशारदाः ।
 बहवश्चास्त्रवेपाश्च सभूषणपरिच्छदाः ॥३६
 नरनारीसहस्राणि बहूनि बहुवृत्तयः ।
 बहुग्रामाश्च विस्तीर्णकंदाराराममण्डलाः ॥३७
 गवां बहुसहस्राणि महिषाश्लागला अपि ।
 द्विरदेन्द्रासु सगणिका बहवस्तुग्गास्तथा ॥३८
 ये लोभादाहरिष्यन्ति दत्तानि श्रीन्द्रवर्म्मणा ।
 ते यान्तु नरकं घोरं यावन्नन्दिवाकरो ॥३९
 ये तु संवर्द्धयिष्यन्ति श्रद्धया परया युताः ।
 वसन्तु ते शिवपदे यावन्नन्दिवाकरो ॥४०

SUMMARY

1-2. *Invocation to Śiva*

3. He, Indra-varmā, the lord of Kambuja, who became king in the year 799, increased the prosperity of his people by following the three rules of conduct (*dharma*, *artha*, *kāma*).

4. The queen, born in a family with a succession of kings, the daughter of Rudra-varman and daughter's daughter of king Śrī-Nṛpatindra-varmā, became the wife of king Pṛthivindra varman, born of a Kṣatriya family, and had a son, named king Indra-varman, respected by other kings.

5. *Eulogy of the king*

6. [Refers to the coronation of Indra-varman and Mahendra mountain, and probably also to the Devarāja cult, but the exact sense is not clear].

7. Having obtained the kingdom he made a promise : "In five days, beginning from to-day, I shall begin excavations etc."

8. He possessed the glorious lion-throne, the (vehicle) Indrayāna, and (the palace) Indravimānaka, made in gold according to his own design (and of several storeys).

9-27. *Eulogy of the king*

28. In the year 801 (*astronomical details follow*) Indra-varmā installed here three images of Īśa and three of Devī—which are works of his own art.

29. By that Indra-varman, emperor, lion among kings of kings, have been given, out of devotion, all these things to the god.

30. Palanquin, umbrellas, and many vessels of gold and silver of diverse forms and good design.

31. Large silver jars, silver fans, cups of gold and silver, caskets of gold and silver.

32. Silver vessels, silver sacrificial cups, swords with golden scabbard, jewels and ornaments.

33. Mirrors with gold and silver frame, fly-whisks, camphor and other perfumes.

34. Golden shield, lances decorated with silver, variegated clothes, and all accessories.

35. Many beautiful dancing girls, girls versed in vocal and instrumental music, skilful in playing on lyres and other (instruments), and well versed in pipes and *tala* (beating time).

36. Large number of beautiful and well-dressed men, skilful in dancing and other (arts), with requisite clothes and ornaments.

37. Thousands of men and women, abundant means of subsistence, many villages, with extensive meadows and parks.

38. Many thousands of cows, buffaloes, goats, male and female elephants, and many horses.

39. Those who, out of greed, take the things given by Śrī-Indra-varmā, will live in the terrible hell as long as the sun and the moon (endure).

40. But those who, out of unequalled devotion, will maintain (or increase) (the donations), will live in the abode of Śiva as long as the sun and the moon (endure).

No. 56. BAKONG STELE INSCRIPTION OF INDRA- VARMAN, Dated 803.

This inscription was edited by Coedes (*IC.* 31). Its locality is close to No. 55. It contains 49 Sanskrit verses of which 32 are in common with those of the preceding inscription (No. 55). The metres are *Śloka* (1-3, 6-22, 24-49), *Āryā* (23), and *Śārdūlavikrīḍita* (4, 5). It records the installation, in 803 Śaka (=881 A. D.), of the *linga* Śrī-Indreśvara (v. 23). The two following verses refer to the installation of the images of the eight forms of Śiva 'here in the court of Śrī-Indreśvara.' This evidently refers to the eight brick temples of which the ruins are found even now. A stone temple is mentioned in v. 28 in which were placed images which were mentioned in the two preceding verses now lost. Verses 29-35 refer to the installation of Śiva, accompanied

by Gaṅgā and Umā ; Viṣṇu, named Viṣṇusvāmī, for the welfare of Jaya-varman (III), gone to Viṣṇuloka ; Harihara consecrated by the sons of the king ; Indrāṇī, for the welfare of the queen of Indraloka ; Mahiṣāsūramardīnī (Umā), built by the king and consecrated by the women of the palace ; foundation of a temple called Nandika ; and consecration of a Śivaliṅga, probably in a temple of Āmrātakeśvara. V. 36 mentions the excavation of Indratatāka (the tank of Lolei). V. 37 refers more or less to the things mentioned in v. 8 of No. 55.

This inscription definitely identifies the Bakong Temple with Indreśvara.

TEXT

श्रीसिद्धि स्वस्ति जय नमश् श्रीन्द्रेस्वराय ।

vv. 1-2 = Prah Ko, 1-2

नवर[न्ध्रा]द्विराज्यस्थश् श्रीन्द्रेवर्मावनीश्वरः ।

आसीदिन्द्रो नरेन्द्राणां महेन्द्रोपेन्द्रविक्रमः ॥३

vv. 4-13 = Prah Ko, 4, 5, 9, 19, 22, 13, 21, 17, 10,
24, 16, 20, 11, 14, 18.

न स्थातुमशक्यस्य हृदये कुसुमायुधः ।

तत्सन्निहितचन्द्रार्द्धचूडामणिभयादिव ॥१६

vv. 20-22 = Prah Ko. 23, 26, 27.

तेनाग्निगणवसुभि-

र्वसूपमेनेदमत्र वसुदात्रा ।

श्रीन्द्रेस्वर इति लिङ्गं

त्रिभुवनचूडामणौ निहितम् ॥२३

श्रीन्द्रेस्वराङ्गनेप्यत्र दशामुत्सवकारिणि ।

त्वष्टुरप्यविसंवादिमनोविस्मयदायिनि ॥२४

इलानि[लाग्निचन्द्रार्क]स लि[लाकाशयज्वन]ः ।

राजवृत्तीरितेशस्य¹ सोष्ट मूर्तीरतिष्ठिपत् ॥२५

vv. 26-27. Only a few letters legible.

1. The reading is doubtful.

तेषां विचित्रशिखरान् प्रासादान् स शिखामयान् ।
 चकार ललिताकारान् धर्मबीजाङ्कुरानिव ॥२८
 उमागङ्गाभुजलतासंश्लिष्टजघनस्थलम् ।
 स ईश्वरं स्थापितवानुमागङ्गापतीश्वरम् ॥२९
 स विष्णुस्वामिनामानं मुरारातिमतिप्रियम् ।
 विष्णुलोकप्रयातस्य भूत्यै श्रीजयवर्मणः ॥३०
 अभिन्नतन्वोरीशानशार्ङ्गिनोः प्रतिरूपकम् ।
 कृत्वा तत्स्थापनविधौ तनयान् सोप्ययोजयन् ॥३१
 सलीलालोकनाकल्पबलारिनयनावलिम् ।
 इन्द्राणीमिन्द्रलोकस्थमहिषीभूतयेकरोत् ॥ ३२
 तेन दत्तां विनिर्माय महिषामुरमर्हनीम् ।
 संभूय स्थापयामामुग्रवरोधवराङ्गनाः ॥३३
 याम्यामि मुगतिं पश्चादस्त्वयं लोकनन्दनः ।
 इतीव स दयाविष्टः कल्पयामास नन्दिकम् ॥३४
 आप्रातकेशवरम्यामिनिदेशान् सलिलोद्भूतम् ।
 शैवन्देवाभ्रमे तत्र स लिङ्गं प्रत्यतिप्रियम् ॥३५
 स निर्मलचक्राग्रेन्द्रतटाकङ्कूर्तिदिव्यणम् ।
 और्वामिभयपयस्तनिजस्थानमिवाभ्युधिम् ॥३६
 श्रीमत्सिंहासनं श्रीन्द्रयानं श्रीन्द्रविमानकं ।
 श्रीन्द्रासनं स स्वकृतं श्रीन्द्रप्रासादमन्वभूत् ॥३७

vv. 38-49 = Prah Ko 29-40.

No. 57 THE BAYANG TEMPLE INSCRIPTION.

The inscription was edited by M. Bergaigne (*ISC.* 312)

For the locality of the temple see no. 8. The inscription was engraved on a single face of a stele. It consists of 20 lines of writing. The language is Sanskrit and it is written entirely in verse. The total number of verses is 15. Metre :—vv. 1-3 and 9-11, *Anustubh*, vv. 4 and 6,

Sārdulavikrūṭita, v. 5, *Upajāti*, vv. 7-8 and 12-15 *Vasāntatilakā*. As noted above, vv. 2-6 and 9-11 are also found in no. 55. The inscription records the foundation of a new temple at Śivapura and other religious endowments by king Indra-varman,

TEXT

नमश् शिवाय यो मूर्तिरप्यष्टतनुभिस् स्थितः ।

ततान भुवनं सर्वं कालाग्न्यन्तं शिवादिकम् ॥१॥

Vv. 2-6 correspond respectively to verses 1, 3, 4, 6, and 5 of no. 55.

माणदद्विपदद्विरदकुम्भविलप्रवेश-

रक्तसम्पुङ्गुत्कलफणस्¹ स्फुटमौक्तिकौघैः ।

धाराप्रचण्डदशनो युधि यम्य चण्डो

दोर्दण्डचन्दनलतासिलतोरगेन्द्रः ॥७॥

त्यागभ्रमाश्रुतपराक्रमशीलशौर्य-

प्रागल्भ्यमत्त्ववलबुद्धिगुणोपपन्नः ।

षाड्गुण्यविन् त्रिविधशक्तियुतो जितात्मा

यो गान् जुगोप । मनुवन् सुनयानयज्ञः ॥८॥

Vv. 9-11 correspond respectively with verses 10, 22 and 27 of No. 55.

तेन श्रितोश्चरशिरोधृतशासनेन

रत्नोज्ज्वलं ललितपत्रलताकलापम् ।

हैमं हिमादिवृनये तदिदं विमानं

भक्त्यार्पितं शिवपुरे परमेश्वराय ॥१२॥

अन्यानि चोपकरणानि रणानिवृत्तो

हैमानि राजतयुतानि विराजितानि ।

चित्रानि स व्यदिशदस्य नवेन्दुमौलेः

पूजाविधौ परमधार्मिकराजसिङ्गः ॥१३॥

1. Bergaigne restores it as फलवनस्, but फलकतस्, would give better meaning.

दासादिपूरितपुराहृतवृत्तिसम्पत्-
 सन्तर्पितातिथिजनादि स चैकवीरः ।
 इन्द्राश्रमद्वयमिदं सतटाकवय्यं
 भोगोपभोगपरिभोगयुतञ्चकार ॥१५

ये श्रीनृवर्म्मपरिकल्पितमेतदीशे
 लुम्पन्ति ते चिरतरन्नरके वसन्तु ।
 ये तु प्रशस्तमनसः परिपालयन्ति
 ते वान्धवैस् सद युवाङ्गति माप्नुवन्तु ॥१६

No. 53 PRASAT KOK PO INSCRIPTION Dated 805.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVII, 387).

Prasat Kok Po is the name of a group of four temples (A, B, C, D) about a mile to the north of the Western Baray, near Angkor Thom (for description of *BEFEO*, XXXVII, 361). The inscription, engraved in temple B, consists of 32 lines of Sanskrit and 12 lines of Khmer. The characters belong to the middle of the 9th century. The Sanskrit portion contains 15 verses, 8 *Ślokas* and 8 in *Āryā* metre. It begins with an invocation to Viṣṇu (vv. 1-3) and gives the genealogy of a priestly family. Verse 4 refers to king Jaya-varman (II) who ascended the throne in 724 *Śaka* and was like Manu. This king had a favourite named Bhāgavata-kavi (v. 5) who was the preceptor of Jaya-varman (III), gone to Viṣṇuloka, and son of Jaya-varman (II) (v. 6). His father, Śrī Svāmi, was versed in Veda, grammar and philosophy, and his maternal family flourished in Śreṣṭhapura (vv. 7-8). He was himself called Śrīnivāsa-kavi, and having surpassed all the poets in eminence, he obtained from the king the title Prthivindrapāṇḍita, and much wealth such as golden palanquin. He installed an image of Hari in the year 779 *Śaka* (=857 A.D.) (vv. 9-10). The daughter of the daughter of his sister married Jayendra-varman and had a son, Amṛtagarbha by

name. He established a brick temple (or two temples) of Hari in the year 805 (=883 AD) (vv. 11-14). The two sons of the daughter of his sister, named Keśava and Amṛta, are eulogised in vv. 15-16.

The Khmer portion contains details of donations to Śrī Puṇḍarikākṣa at Śvetadvīpa and other places. Karambhapura, Sarvasukha, Vanigrāma, Amoghapura, and Rā(or Dvi)jendrapura are mentioned as names of localities.

TEXT

सिद्धिः ।

नमोस्तु चक्रिणे चक्रं पाणौ यस्यानिलोहितम् ।

दैत्यकोपाग्निसंघातो दप्तो युद्ध इवाहतः ॥१॥

भाति श्रीपुण्डरीकाक्षो योद्धि सौन्दर्यसम्पदा ।

विनापि योगजगतां साक्षादिमं^१ पुरः स्थितः ॥२॥

जितं श्रीकपिलाख्येण^२ यस्येदं रूपमुत्तमम् ।

नृणां दृष्टिवतान्नित्यं हृदयान्तरसंस्थितम् ॥३॥

आसीत् भूपो महावंशो वेदयुगमाद्रिराज्यभाक् ।

नाम्ना श्रीजयवर्मा यः ख्यातो भूमौ मनुष्येभ्यः ॥४॥

तस्यासीत् परमेशस्य योपि भागवतः कविः ।

अतिबलभतापन्नो विन्यातिविशुद्धया ॥५॥

माननीयो गुरुः शास्त्रा विष्णुलोकः^३ स्थितस्य यः ।

परमेश्वरपुत्रस्य राज्ञः श्रीजयवर्मणः ॥६॥

योपि श्रेष्ठपुरे धर्मपूर्णं धर्मण निर्मितम् ।

शारम्पर्येण संप्राप्तमातृवंशोदयोभवत् ॥७॥

श्रीस्वामी यस्य च पिता वेदव्याकरणोत्तमः ।

तर्काभिपारगो विप्रो ब्रह्मे^४ दिवं सुखन्दधत् ॥८॥

पृथिवीन्द्रपण्डिताख्यां दत्तान्तेन श्रियोज्ज्वलां विभवैः ।

निर्जितसकलकविवृषो यो यातः स्वर्णदोलाद्यैः ॥९॥

1. Read हव 2. Read न 3. Omit *viarga*. 4. ब्रह्मे वैक^४ would give better meaning.

इष्टस्थापकदत्तैर्प हमुनितुर्गौरतिष्ठिषन् प्रतिमाम् ।

गुचिशशिदिने हरेश्चन्द्रग्रहणे यः श्रीनिवासकविः ॥१०

तस्यैव भागिनेयोदुहितरि यः श्रीजयेन्द्रवर्माख्यात् ।

आचाररुचिरचरितो भागवतोभूत् अमृतगर्भः ॥११

यः स्वर्गते गुरो स्वे वंश्ये गुणवित्तवृद्धिचारित्रैः ।

— — मतिनिधिर्भवत् कर्तुं मनेकक्रियां धर्म्याम् ॥१२

— — — — — न्ये तत्र युवापीष्टमिष्टकाग्रामम् ।

— — — — — म इतोत्थितमिदं स्थिरं भक्तैः ॥१३

यज्ञा (।) — — — — — इष्टकायां शराम्बराष्टशाके ।

यः कृत्वा — — — — — यं हरेरतिष्ठिषद् भूयः ॥१४

तस्यैव भागि — — — — — केशवो मृतो भूताम् ।

इज्याशिलौ गुणिनौ प्रहारसहो मनो राज्ञाम् ॥१५

सौदर्यौ स्थिरभाग्यौ स्थिरकरुणौ भूभृतां स्थिरप्रज्ञौ ।

वंश्यस्य पुण्यवृद्धौ कृतरक्षौ सर्वहिंस्रेभ्यः ॥१६

No. 59. BAN BUNG KE INSCRIPTION OF
INDRA-VARMAN, Dated 808.

This inscription was edited in *BEFEO*, XXII. 63. It is engraved on a stele found in the village of Ban Bung Ke in the Province of Ubon in Siam.

It is written in Sanskrit and contains 7 verses, one in *Sragdharā* and 6 in *Sloka* metre. It records the installation of a stone image of Trailokyanātha, evidently a Buddhist god, by Somāditya, in the year 808 (=886 A. D.), during the reign of Indra-varman; and the endowment of fields, gardens, servants, and buffaloes for the salvation of the donor's father. The inscription is of great historical importance as it proves the extension of Indra-varman's kingdom beyond the Dangrek mountains.

TEXT.

मूर्तिव्योमाष्टभूते शकपतिसमये कल्पिते भूमिभागे
सोमादित्यस् स — — — फलजनितश् श्रीन्द्रवर्मावनीशे ।
मोक्षायास्थापयद् यो जननमरगतेस् संप्रवृद्धाय नृणां
मूर्त्तिं त्रैलोक्यनाथां सकलमुनिपतेस् संज्ञया शैलरूपीम् ॥१॥
क्षेत्रारामं — — भृत्यमहिषानि च यद् धनम् ।
दत्तन्तस्म मुनीन्द्राय तत्तेन पितृमुक्तये ॥२॥
सुवर्णरजनादीनि रत्नानि विविधानि च ।
कंसताम्रा — — — नि दत्तान्येतानि सर्व्वशः ॥३॥
विना पुण्याश्रय — — तत्^१मूर्त्ताश्च हरन्ति ते ।
क्रमिका — श ऋद्धानां योनिं यान्तु सवान्धवाः ॥४॥
ये ये कुर्व्वन्ति वृद्धाय^२ देवद्रव्याणि यन्नतः ।
ते ते दिव्यसुखापन्नाः स्मृद्भूयन्तु^३ विविधोदयैः ॥५॥
... .. श्रमणब्राह्मणादयः ।
... .. यथा विभववास् सुखम् ॥६॥
सर्व्व ... .. भवगत्यनवस्थिताः ।
अनेन पुण्यविधिना सुखैकान्तं लभन्तु ते ॥७॥

1. Read तन्

2. Read वृद्धये

3. Read श्रद्धाम्

No. 60. PRAH BAT STELE INSCRIPTION
OF YAŚO-VARMA, Dated 811.

The inscription was edited in *ISC*, p. 355. Prah Bat is in the District of Con Prei (or Chung Prei). The inscription is engraved on one face of the stele in the current alphabet and then repeated on the other face in a North-Indian script. The text is identical and contains 49 Sanskrit verses, save that there is an additional verse in the latter which is replaced by a short prose text in Khmer in the former. It may be noted that this last verse in the latter is written in the current Kambuja alphabet, though the remaining 49 verses are written in the North-Indian script. The metres are *Anuṣṭubh* (1, 17-50), *Vasantatīlaka* (2, 4, 7, 8), *Upajāti* (3, 5, 9-12, 14, 15), *Upendravajrā* (6), *Indravajrā* (13) and *Mandākrāntā* (16).

The inscription begins with an invocation to the trinity of gods Brahmā, Viṣṇu and Śiva (v. 1), and then gives a genealogy of king Yaśo-varman (vv. 2-16). This is followed by an eulogy of the king (vv. 17-35) in course of which it is stated that he installed in an island of the Indra-tatāka (i. e. the tank excavated by his father Indra-varman—see No. 56) four images of Śiva and Durgā (v. 32), and excavated a tank called Yośodhara-tatāka (v. 35).

The verse 36 says that in the year 811 (=859 A. D.) he established Yaśodharāśrama (convent of Yaśodhara), presumably in honour of god Gaṇeśa, on the mountain Candana, and laid down an ordinance for regulating the affairs of this convent. The rest of the inscription (vv. 37-49) contains the text of this ordinance.

The text of this inscription, in both the scripts, is repeated on eleven other stelae found in different localities², the only difference being in verse 36, where in nine of them, the name of a different god or goddess is substituted. These localities and the gods named are shown below. The district within which the localities are situated is shown within brackets.]

1. Cf. Coedes in *BEFEO*, XXXII. 108ff.

2. *Ibid.*

1. Prasat Ta Siev (Battambang)—goddess Nidrā.
2. Bako (Siem Reap) —Parameśa.
3. Prah Neak Buos (Mlu Prei)—Gaṇeśa
4. Prah Theat Prah Srey (Thbon Khmum)—Pañca-
liṅgeśvara,
5. Prah That Khtom (Thbon Khmum)—Lord of
Raudra-parvata
6. Vat Ha (Ba Phnom) —Kārttikeya
7. Vat Kandal (Ba Phnom)—Nārāyaṇa
8. Prah Onkar (Bantay Mas)—Brahmarākṣasa
9. Kuha Prah (Bantay Mas) —(v, 36 lost)
10. Houe Tamoh (Bassac) — Rudrāṇī
11. Pianiet (Chanthaburi, Siam) — (v, 36 lost).

Number 10 has an additional verse.

It would thus follow that the king established a Yaśo-dharāśrama in each of these places in connection with the local deity named, and set up a uniform regulation for them all.

These digraphic inscriptions do not contain much that is of historical importance except the royal genealogy. But the ordinances regulating the *āśramas* are highly interesting. Each of the eleven places where a copy of this inscription has been found, no doubt contained an *āśrama*. The verse 36 does not make it clear whether this *āśrama* was associated with the particular god or goddess mentioned in it, or was quite independent. The former view seems more reasonable. It is also doubtful whether the Yaśodhara-taṭāka mentioned in v. 35 refers to the excavation of a tank of that name in each of the places where a copy of this inscription has been found.

TEXT.

वत्पत्तिस्थितिसङ्गहारकरणञ्जगतां पतीन् ।

नमन्तु मन्मथारातिमुरारिचतुराननाम् ॥१॥

आसीदनिन्दितपुरेश्वरवङ्कशजातश्च

श्रीपुष्कराक्ष इति शम्भुपुराप्तराज्यः ।

राज्ञो महेन्द्रगिरिमृदुकृतस्पर्दस्य
 मातुः स्थिरस् समिति मातुल्लमातुलो यः ॥२॥
 तद्वङ्शजो व्याधपुराधिराज-
 सन्तानसंपादितमातृवङ्शः ।
 राजेन्द्रवर्म्मति गुणैकराशि-
 रवाप यश् शम्भुपुरेपि राज्यम् ॥३॥
 तस्याकलङ्कतुहिनाङ्गुविशुद्धकीर्त्तिः
 पुत्रो बभूव नृपतिर् पत्नीन्द्रदेव्याम् ।
 यो ह्यशत्रुभुजगेन्द्रभुजङ्गशत्रु-
 र्योधाग्रणीर्यधि महीपतिवर्म्मनामा ॥४॥
 अथ द्विजोऽग्रम्य इति प्रनीतो
 यो वेदवेदाङ्गविदार्यदेशे ।
 लब्धोदयो या महिषीद्ववङ्श-
 यशोमतीति प्रथिता यशोभिः ॥५॥
 सुतस्तयोर्यो युधि दुर्म्मदश् धी-
 नरेन्द्रवर्म्मति नरेन्द्रवर्म्मः ।
 महीपतेस्तस्य सुतेव लक्ष्मी-
 न्नरेन्द्रलक्ष्मीरिति या बभूव ॥६॥
 तस्यामरिद्विरदराजमृगाधिपेन
 अन्येषु राजपतिवर्म्मेनराधिपेन ।
 राजेन्द्रदेव्यमरगर्भनिभोदपादि
 या दिङ् मुख्यावलिबिकोणत्रिशुद्धकीर्त्तिः ॥७॥
 तस्यामजीजनदनेकनरेन्द्रमिद्व-
 वङ्शोदयाय स महीपतिवर्म्मदेवः ।
 देवीमनुत्तमवपुश्श्रियमिन्द्रदेवी
 दुग्धाब्धिधौतयशसन्तपतोमिवार्कः ॥८॥
 अथाभवन् तस्य महेन्द्रशैल-
 कृतस्थितेश् श्रीजयवर्म्मेनाङ्गः ।
 नरेन्द्रवृन्दारकवन्दिताङ्घ्रि-
 स् सूर्य्यगुतिस् सूनुरनूतबोर्ध्यः ॥९॥

महीपतिश् श्रीजयवर्द्धनो यो
 गर्भेश्वरश् श्रीजयवर्द्धनाख्यः ।
 राज्यस्थितश् श्रीजयवर्म्मनामा
 महामहीपालशिरोधृताङ्घ्रिः ॥१०
 तस्याधिराजो जननोजनन्या
 जघन्यजो जयपराक्रमो यः ।
 रुद्रैकचित्तो रणरौद्रकर्मा
 श्रीरुद्रवर्म्मति विशुद्धवर्म्मा ॥११
 तद्भागिनयो गुणरत्नसिन्धु-
 र्वसुन्धरादोहविदग्धयुद्धिः ।
 पृथूपमो यः पृथिवीन्द्रवन्तः
 पृथ्वीपतिश् श्रीपृथिवीन्द्रवर्म्मा ॥१२
 राजन्यवद्शाम्बरचन्द्रलेखा
 श्रीरुद्रवर्म्मावनिप लकन्या ।
 राज्ञी मती श्रीनृपतीन्द्रवर्म्म-
 पुत्र्यासु मुता या मुरमुन्दरीति ॥१३
 तयोः कुमारोऽग्निकरोन्द्रसिद्धो
 नृसिङ्गहवन्तो नरसिङ्गहद्वयः ।
 गा दिङ्मुखप्रेङ्गदग्ण्डकोत्ति-
 र्यश् श्रीन्द्रवर्म्मा सकलां बभार ॥१४
 शिलामये वेश्मनि लिङ्गमैशं
 श्रीन्द्रेश्वराभिख्यमतिद्विपद् यः ।
 ईशस्य देव्याश्च समं षडर्चा-
 श्रयान च श्रीन्द्रतटाकमप्रभम् ॥१५
 तेनैतस्यामवनिपतिना श्रीन्द्रदेव्यां महिष्यां
 निश्लोपाशावितनयशसा तेजसामेकराशिः ।
 भूभृत्पुत्र्यामिव पुरभिदोत्पादितः कार्तिकेय-
 श्शक्तिं विभ्रद्रिपुकुलभिदं श्रीयशोवर्म्मदेवः ॥१६

उत्तुङ्गान्युत्तमाङ्गानि वृद्धान्यन्यत्र भूभूतः ।
 अत्युत्तुङ्गत्वमिच्छन्तोऽकुर्वन्त्यङ्गरणाम्युजैः ॥१७
 गुरुस्मूरिवरंस्सर्व्वेर्व्वरस्त्रीभिर्मनोभवः ।
 महेन्द्रो धरणीनाथैर्व्येककोप्येवमीरितः ॥१८
 दैत्येन्द्रवक्षोनिर्भदविद्यामिव गदाभृता ।
 शिक्षितश्श्रीघ्रदन्तो यो युद्धोद्गमद्विपदतौ ॥१९
 दग्धाङ्गस्याप्यनङ्गस्य स्थितं मौन्दर्य्यजं यशः ।
 तद्गन्धुमिच्छन्तरेण यो नु कान्ततमः कृतः ॥२०
 यस्य ध्रमति सर्व्वत्र यशश्चन्द्राङ्गुनिम्मलम् ।
 प्रतापशोषणभयाद् दग्धाङ्गिधरिव दिङ्मुखे ॥२१
 यस्याध्वरानलोद्धतधमधुपितमस्वरम् ।
 नीलोत्पलदलश्यामननूतमहाविहग्यवे ॥२२
 यस्य तेजो नयवपुण्ययादिर्यौवनश्रियः ।
 क्षमोत्साहगुणारकावायशोधर्मध्यच्छृताः ॥२३
 येन वर्द्धितधर्मण दधना वसुधोद्धतिम् ।
 माधयेनेव विध्वजतः काप्यधर्मः प्रभावति ॥२४
 खड्गाम्बलितवातेन पुनर्मिथ्राङ्गव्यण्डनात् ।
 सुस्थिताद् येन नान्यो द्विद् द्विरुच्छिन्नोऽपनशुधि ॥२५
 यं वोक्ष्य विम्मयो धातुरितीवयं प्रजापतिः ।
 आत्मनः प्रतिमृष्टो मे किमभूत् परमेश्वरः ॥२६
 द्वाभ्यामवार्य्यवीर्याभ्यान्नाथवद्विष्टपद्वयम् ।
 लोकोऽयञ्जयिना येन महेन्द्रेण त्रिविष्टपः ॥२७
 भूरिरन्नमुवर्णादिदक्षिणानां मुदक्षिणः ।
 कोटिहोमादियज्ञानामाहर्त्ता यो महोपनिः ॥२८
 वसुधैकपुरे यस्य बाहुप्राकारपालिते ।
 नोद्योगो योगिनां शान्तौ केवलं धन्विनामपि ॥ २९

1. ०म्बजे would give better sense.

2. Bergaigne has emended it as दग्धमिव, but the text, as it is, gives better sense.

3. Bergaigne has emended it as ०नलोद्धत but the text, as it is, gives better sense and metre.

येन तुल्यं भवेद्वक्तमेकस्यापि पुरा यदि ।
 मुखोपमानताञ्चन्द्रो नानीयेत विपश्चिता ॥३०
 समरे यं समुद्रोक्ष्य दुर्ममदाराणिमण्डलम् ।
 दुस्सहं मस्तकाम्भोजै रविरित्यभ्यपूजयत् ॥३१
 चतस्रश्च शिवयोरर्च्चा यशःश्रुतीरिव पावनीः ।
 द्वीपे श्रीन्द्रतटाकस्य पितृभूत्यं समं व्यधात् ॥३२
 दीर्घवृत्तोरुकथिनं^१ स्वभुजस्पर्द्धयेव यः ।
 लोहमेकासिपातेन त्रिखण्डं समखण्डयत् ॥३३
 यस् सव्यदक्षिणक्षिप्रशरो हस्तिमुद्द युधि ।
 एको गोम्रहणे वीरो जहार विजयश्रियम् ॥३४
 यशश्चन्द्रदमक्षोभं कम्युजेशान्वयाम्वरे ।
 यशोधरतटाकाख्यं यश्चकार पयोनिधिम् ॥३५
 यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रैकमूर्तिभिः ।
 चन्दनाद्रिगणेशाय शासनं स व्यधादिदम् ॥ ३६
 रत्नकाञ्चनरूप्यादिगवाश्चमहिपट्टिपाः ।
 नरनार्या धरारामा यानि चान्यानि कानिचित् ॥३७
 तानि सर्वाणि दत्तानि श्रीयशोवर्मभूभुजा ।
 स्वाश्रमेऽस्मिन्नार्याणि गत्तापि किमुनेतरं ॥३८
 राजकुल्यन्तरे राजद्विजातिनृपसूतवः ।
 विशेषयुत्र निदोषत त एवाभरणान्विताः ॥३९
 तदन्यस्तु स सामान्य जनो नोद्धतवेपणः ।
 नन्यावर्तं विना पुष्पन्न मालादिविभूषितः ॥४०
 कर्णभूषां विना तन्वीं न हैमं भूषणं भजेत् ।
 भोज्यानि नैव भुञ्जीत न खादेत् क्रमुकन्तथा ॥४१
 कलहन्न च कुर्वीत सामान्यो न विशेषपि ।
 दुःशीला यतयस् सर्वं न शयीरन् कदाचन ॥ ४२

ब्राह्मणा वैष्णवाश्च शैवा जनाश्च शिष्टाश्च शीलिनः ।
 शयीरन् सर्व एवैते जपध्यानसमन्विताः ॥४३॥
 अन्तर्गणैव राजानं पुरस्तादागतौ बहिः ।
 परा नाच्छादितश्छत्रैर्व्यानादवतरेदपि ॥४४॥
 आश्रमे यः कुलपतिर्नियुक्तस्तापसोत्तमः ।
 तेनान्तपानक्रमुर्कराचारैः प्रश्रयादिभिः ॥४५॥
 अतिथीनान् द्विजादीनां भूपालमुत्तमन्त्रिणाम् ।
 बलाधिपानां शैवानां वैष्णवानान्तपम्बिनाम् ॥४६॥
 श्रेष्ठानां मनुजानाञ्च सामान्यानां प्रयत्नतः ।
 यथाक्रमं विधानव्यं सर्वदा परिपूजनम् ॥४७॥
 कल्पितं ये विलुम्पेयुल्लङ्घयेयुश्च शासनं ।
 ते यान्तु नरकं यावत् स्थितौ चन्द्रदिवाकरौ ॥४८॥
 अनुकुर्यु रितं ये तु शासनं परिकल्पितम् ।
 वद्धयेयुश्च पुण्यस्य फलार्द्धं प्राप्नुवन्तु ते ॥४९॥
 अम्बुजेन्द्रप्रतापेन कम्बुजेन्द्रेण निर्मितम् ।
 अम्बुजाक्षेण तेनैवं कम्बुजाक्षरमाख्यया ॥५०॥

Text of the verse 26 replicas.

1. Prasat Ta Sier

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रे कर्मृत्तिभिः ।
 इदमस्यै स निद्रायै शासनं कृतवानिति ॥

2. Bako

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रे कर्मृत्तिभिः ।
 इदं स परमेशाय शासनं कृतवानिति ॥

3. Prah Neak Buos.

यशो(धराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रे कम्बु)र्त्तिभिः ।
 चन्द्रनाद्रिगणेशाय शासनं स व्यधादिदम् ॥

4. Prah Theat Prah Srey

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
पञ्चलिङ्गेश्वरायेदं शासनं स व्यधादिति ॥

5. Prah That Khtom

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
श्रीगौतमपर्वतेशाय शासनं स व्यधादिदम् ॥

6. Vat Ha

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
इदम् श्रीकान्तिकेयाय शासनं स व्यधादिति ॥

7. Vat Kandal

यशोधराश्रमे (दत्ते) श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
अम्मै नागायणायेदं शासनं स व्यधादिति ॥

8. Prah Onkar

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
श्रीब्रह्मराश्रमे मीऽम्मै शासनं कृतवानिति ॥

10. Hone Tamoh

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
इदमम्मै स रुद्राण्यै शासनं कृतवानिति ॥

(additional verse)

देशाध्यक्षागनायत्तास्ते स्युराश्रमकिङ्कराः ।
परतन्त्राः कुलपतौ तापसे चेतिशासनम् ॥

No. 61 LOLEY INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

The inscription was edited in *ISC*, 391. It is engraved on the two faces of a stele in front of the temple of Loley which is situated about 10 miles to the south-east of Angkor Vat.

Like No. 60 the two faces of the stele contain the identical text, once written in the current script and again repeated in a North Indian alphabet. The latter concludes with

the verse 50 of No 60, but the former has no clause in Khmer corresponding to that of No. 60. The inscription contains 92 verses, excluding the last verse of the text written in North Indian script. The metres are *Anuṣṭubh* (18-66, 68-92), *Vasantatilaka* (1-3, 5, 8, 9, 67), *Upajāti* (4, 6, 10, 11-13, 15, 16), *Upendrarajrā* (7), *Indrarajrā* (14) and *Mandikrāntā* (17).

The inscription begins with an invocation to Śiva (vv. 1-2) and then gives the genealogy of Yaśovarman in 15 verses (vv. 3-17), which are identical with vv. 2-16 of No 60. This is followed by an eulogy of the king (vv. 18-64) in course of which it is stated that he had ascended the throne in 811 (= 889 A. D.) (v. 58) and that his dominions extended up to the borders of China (v. 56). It is further said that the king has established a hundred *āśramas* (convents). The inscriptions record that the king installed four images of Śiva and Durgā, fashioned by himself, for increasing the religious merit of his parents (v. 59) and presented various articles of furniture, vessels made of gold and silver (vv. 60-61), men skilled in dance and music, villages, fields, parks and cows (v. 63). He also excavated a tank (v. 62).

Vv. 65-89 contain the ordinances of the *āśrama* which are similar but not identical with those in No. 60. The last three verses (90-92) contain the usual admonition to the future kings to protect the religious endowments.

This inscription, like the preceding one, is important from a literary point of view. They show the high state of Sanskrit learning in Kamboja. The present inscription shows familiarity with the works of poet Kālidāsa (v. 39) and the great medical writer Susruta (v. 49).

TEXT.

नमश् श्रीन्द्रवर्म्मेश्वराय ।

प्राक् केवलोपि भगवान् रतये त्रिधा यो
भिन्नश्चतुर्मुखचतुर्भुजशम्भुमूर्तिः ।
प्रारम्भ एव भुवनस्य पुनर्युगान्ते
केवल्यमेति च शिवाय नमोस्तु तस्मै ॥१॥

वन्देऽगविन्दरिपुमण्डितकेशवृन्दं
भक्त्यारविन्ददृशमप्यगविन्दयोनिम् ।
नम्रामरेन्द्रदिर्निजन्द्रशिखण्डबन्ध-
मन्दारपण्डसकरन्दमुगन्धिताङ्घ्रिम् ॥२॥

Vv. 3-17 are identical with vv. 2-16 of No. 60.

गम्भीराह्लादिवपुषोयतो जगति दुस्सहः ।
प्रमसार प्रतापमिरस्मिरेकाण्णवादिव ॥१८॥
येन बद्धोद्धता कीर्त्तिरच्छिन्नगुणविस्तरेः ।
जीर्णश्रद्धाण्डखण्डस्य पुनः खण्डभयादिव ॥१९॥
द्वितीयो यस्य गाम्भीर्यं सिन्धुरस्ति वलेऽनिलः ।
धैर्यं मेरुहरेर्वीर्यं रूपे दग्धो न तु स्मरः ॥२०॥
यत्र वीर्याहृता लम्बा श्रीस्त्यक्त्वा नृपमण्डलम् ।
दिङ्नागमदगन्धान्धा नालिमालाब्जमीश्वरे ॥२१॥
राज्यलक्ष्मीमवाप्यैव लक्ष्मीपतिपराक्रमः ।
यो धराममराकीर्णोऽश्वकारेवामरावतीम् ॥२२॥
प्रतापतप्ते भुवने यस्य स्फुरदिवोष्मणा ।
भूदिगद्रिद्रुमद्रङ्गसमुद्रान् द्राग् द्रुतं यशः ॥२३॥
नागायणः किल पुरा स्त्रीकृतोऽमृततृष्णया ।
स यद्रूपायुतं वीक्ष्य न जातु नु पुमान् भवेत् ॥२४॥
पूर्णोप्यधृष्यसर्वोपि गम्भीरोपि महानपि ।
यस्य याने जुघूर्णारिर्म्मरुतस्येव सागरः ॥२५॥

शमिना येन गुप्तापि कृत्ये शक्तिः प्रकाशिता ।
 तापसामेन हरिणा नखालीव गुह्यकसा ॥२६॥
 वभञ्ज रत्नरचितं भूभृत्पतिशिरो रणे ।
 रतये यो जयश्रीभिः क्रीडाद्रिङ्कुलपयन्निव ॥२७॥
 घट्टौ द्विषा शिखारत्नैर्गणितमधुधारया ।
 क्षालितौ रणरत्नादौ यम्य पादौ समंभ्रमम् ॥२८॥
 न चचाल चलापि श्रान्तिपुन्नी यम्य वक्षसि ।
 वक्त्रे सरस्वती वक्त्राद्विनयश्रवणादिव ॥२९॥
 अदक्षिणोपि वक्त्रोपि विधिर्यस्यान्वमन्यत ।
 सत्त्वात्मनापदानानि तेजोनयमयादिव ॥३०॥
 शङ्के समधिकं यम्य गाम्भीर्यं सागरादपि ।
 तथा हि तद्वियारातिरभ्यगाहन सागरम् ॥३१॥
 राष्ट्रं क्षेत्रे प्रतापामिदं धृष्टप्रारिदोहदे ।
 उप्तं श्रद्धाम्बुभिर्येन धर्मवीजं व्यवहृत ॥३२॥
 येनोपमेयतां मन्ये कामः कान्तोपि नाहति ।
 स हि चेत् सात्त्विकस्त्वाङ्गो न पतङ्गायितोनले ॥३३॥
 होमयोगादिनिरतो वेदसक्तः प्रजापतिः ।
 विधात्रा सदृशो योपि परैरचलितोऽभवत् ॥३४॥
 युधि खड्गमहायो यस्य समन्दयमदर्शयत् ।
 उद्धृष्टविद्विषां स्फण्डमस्त्रण्डञ्च निजं यशः ॥३५॥
 प्रजानुशासनो धर्मर्योगीश्वरपरायणम् ।
 राजन्यवन्द्यचरणो योऽभून्मनुर्वापरः ॥३६॥
 अभ्रङ्क्यं सुधाधौतमरिवेश्मेन्दुमण्डलम् ।
 शक्तिय्यस्याकरोद्भूयो भृगाङ्कं वाष्पदुहिन्म ॥३७॥

(1) Read रापोड

(2) सहसत्त्वाङ्गो would give better sense.

(3) This phrase evidently also means, that Manu (Samhita) was the chief source or authority of Yājñsvalkya (Yogisvara).

अनेन चादिता भूषा व्यजहन मामितीव यम् ।

वीरमालम्ब्य वृद्धोपि राजधर्मोऽवधीत् कलिम् ॥३८

यो विपत्स्वपि सद्वृत्ति नन्दिनीं सर्वकामदाम् ।

प्रजासंपत्करीन्धेनुं दिलीप इव नाजहान् ॥३९

यस्यासद्व्ययमखोद्धतधूमजालैस्तरङ्गिभिः ।

शतक्रतुपदाक्रान्तिमानस्मोपानवानिव ॥४०

यः प्रजानान्न निरगान्मुहूर्तमपि मानसात् ।

कलौ कापथ्यक्तानि मनांसि विनयन्निव ॥४१

कन्यागेन यस्यार्था वर्द्धितो दिग्गजस्य हि ।

उत्मारणाभ्युत्तामोदो मदे लग्नलिबद्धनः ॥४२

जगन्मण्डलचेतांसि यो जग्राह वपुर्गुणैः ।

निज्जितस्य मनोजस्य संश्रयामपणादिव ॥४३

विहाय प्रत्युपकृतिजगत्पुष्पचकार यः ।

एकदापि कदा सूर्यः प्रतिबोधेऽसुरम्बुजात् ॥४४

अर्थिप्रार्थितमव्वार्थव्यतिरिक्तार्थदानतः ।

दिव्यः कल्पद्रुमो येन भूमिभूतोपि दर्शितः ॥४५

चतुराश्रममर्यादां शासिता कल्पयन्नपि ।

आश्रमाणां प्रशस्तानां शतन्दिशु चकार यः ॥४६

दत्तवानेकदा रामः कश्यपाय महीमिति ।

जिगीषयेव यो नित्यं हेमाद्रिमदिशद् द्विजे ४७

मेधाधीधीरताश्लाघाभद्रताकरुणाद्रता' ।

अन्यदौर्भाग्यभीत्येव कान्तास्ता यमुपासत ॥४८

मुश्रुनोदितया वाचा समुदाचारसारया ।

एको वैद्यः परत्रापि प्रजाव्याधिजहार यः ॥४९

सुवर्णं स्वच्छमर्चिष्मत्स्निग्धं गुरुसमं नहत' ।

वसुधामपि गां भूयो राजरत्न' वभार यः ॥५०

यस् सर्वशास्त्रशस्त्रे पु शिल्पभाषान्तिपिध्वपि ।

नृत्तगीतादिविज्ञानेध्वादिकर्त्तव्यं पण्डितः ॥५१॥

सव्यापसव्यदोम्मु कं य्या जहार जयश्रियः ।

वाणैस् सर्वाङ्गमुक्तंस्तु कामवाणैर्व्वराङ्गनाः ॥५२॥

स्वरः स्वङ्गैकपातेन यस्याच्छेदि त्रिधा महान् ।

लोहदण्डोरिमानस्तु दूरतश् शतधा स्वयम् ॥५३॥

अत्रानिपूर्णं स्वयशो नयन्तिव रमावलम् ।

यश्चखानोरुगम्भीरं तटाकं श्रीयशोधरम् ॥५४॥

यश्चक्रयन्त्ररन्ध्रेण लक्षं विद्वद्यन्वियत्स्थितम् ।

नाञ्जु नः केवलं कोत्त्या भीमोऽभूदपि रङ्गहमा ॥५५॥

चीनसन्धिपयोधिभ्यां मितोर्व्वी येन पालिता ।

गुणावलीव कीर्त्तिस्तु विश्व श्रीरिवामिता ॥५६॥

तत्त्वोक्तिरभवत् सर्वस्त्वो यस्य गुणाहतः ।

यश्चत् स्पृशति मेरौ हि सौवर्णान्ततदीक्षितम् ॥५७॥

श्रीयशोवर्मणा तेन श्रीयशोवर्मशोभिना ।

राजेन्दुनेन्दुवक्त्रेण चन्द्रेन्दुवसुभूभुजा ॥५८॥

इमास् स्वशिल्परचिता गुरुणा पुण्यवृद्धये ।

चतस्रश् शिवशर्वाणीप्रतिमंस्थापितास् समम् ॥५९॥

विचित्ररत्नचित्रं भूषणङ्कनकाम्बरम् ।

करङ्ककालद्यौताम्भोभाजनानि प्रतिप्रहाः ॥६०॥

शिविकाव्यजनच्छत्रमायूरासत्रराशयः ।

वह्नि हेमरौप्याणि पूजोपकरणानि च ॥६१॥

इदञ्च स्वकृतन्तार तटाकं ह्लादिकान्तिभिः ।

चतुष्कोणीकृतन्त्रप्रा विधुविम्बमिवामृगम् ॥६२॥

नृत्तगीतादिचतुर्गुणश्लोकाद्या नरवराङ्गनाः ।

समप्रकरदग्रामगोधरा'राममण्डलम् ॥६३

इदन्तेन च तत् सर्वं सार्वं सङ्स्थापनादिने ।

दत्तं राजाधिराजेन जगज्ज्वलिततेजसा ॥६४

श्रीन्द्रवर्म्मेश्वरादीनां देवानां सर्व्वकिङ्कराः ।

विश्वम्भराधिराजेन न नियोज्यास् स्वकर्म्मणि ॥६५

आगमः परचक्रम्य राष्ट्रं यदि भवेत् तदा ।

नियोज्यास्तद्विनाशाय नान्यदा तु कदाचन ॥६६

अत्राङ्गने नृपतिरेव नृपात्मजोपि

भूपाविभूषिततनुः खलु वीतदोषम् ।

द्वारेण तेन महनोपि विशदभूपाश्

शिष्टास्तु विप्रयतिमन्त्रिबलाधिपाश्च ॥६७

ब्राह्मणादिस् समामान्यजनो नोद्धतवेपकः ।

कण्ठभूपां विना तन्वी न हैमं भूषणं भजेत् ॥६८

नन्यावत्तं विना पुष्पन्न मालादिविभूषितः ।

न खादेन् क्रमुकं मुक्त्वा नृत्तागारादिबाह्यतः ॥६९

न नीलचित्रवसनो न कुर्यान् कलहन्तथा ।

न भोगाभ्यन्तरगतो न च शस्त्रधरो भवेत् ॥७०

न कश्चिदवमन्येत न गृहीयाच्च मानुषान् ।

एवमादीन्यकार्याणि कुर्यान्नात्र शिवाङ्गने ॥७१

उदक् चतुस्सु खद्वारादाश्रमान्ताद् ब्रजन्नरः ।

परानाच्छादितश्छत्रं व्यानादवतरेदपि ॥७२

यस् साधुः पूजनप्रार्थी पुरुषः स्त्रीजनोऽपि वा ।

यथाविभवपूजाभिः प्रविशेत् सोपि भक्तितः ॥७३

शिष्टा द्रविणहीनास्तु श्रद्धाभक्तिमहाधनः ।

पुष्पेणापि विशेष्युस्ते भक्तिर्हि परमा शिवे ॥ ७४

छिन्नाङ्गास्त्वङ्कितङ्गाये कृतग्राः कुञ्जवामनाः ।

महापातकिनो ये च हीनदेशास्तथा परे ॥५२॥

ये कुष्ठादिमहाव्याधिपीडिताङ्गा विगर्हिताः ।

कदाचिदपि ते सर्वे न विशेष शिवाङ्गनम् ॥५३॥

माहेश्वरा जितात्मानः कुलशीलादिशोधिताः ।

ते देवपरिचर्यार्हा भवेयुश् शान्तमानमाः ॥५४॥

ये शासनमिदन्दर्प्पाल्लङ्घयेयुर्गदि द्विजाः ।

वधदण्डाशनहेत्वान्निर्वास्यास्त इतोङ्गनान् ॥५५॥

राजपुत्रास्तु दाप्यास्ते हेमविङ्शत्पलैर्मितम् ।

तदर्द्धविनयः कार्यो नृपतिज्ञातिमन्त्रिणाम् ॥५६॥

तदर्द्धकन्तु दाप्यास्ते हेमदण्डातपत्रिणः ।

तस्याप्यर्द्धन्तु मुख्यानां श्रेष्ठिनां विनयो मतः ॥५७॥

दाप्यास्तदर्द्धविनयं शैववेष्णवकादयः ।

तस्याप्यर्द्धन्तु विनयस् सामान्येषु समोरितः ॥५८॥

धनन्दातुमशक्तास् स्युस् सामान्या यदि मानुषाः ।

पृष्ठे वेत्रेण तान् हन्याच्छतमित्यनुशामनम् ॥५९॥

पूजा पूजोपकरणं कालश् शौचं प्रकल्पितम् ।

एतच्चान्यच्च सर्वेषु श्रीयतेकतमशदि ॥६०॥

कुलपत्यादयोऽध्यक्षा दाप्या दोषान्वितम् सह ।

हेमविङ्शत्पलाद्येकपलान्तकमनुक्रमान् ॥६१॥

कुलपत्याशसंपृक्ते दोषे दोषकृदेव तु ।

यथार्हन्द्रविणन्दाप्यो दण्डयो वा देशकालतः ॥६२॥

पूजाकालव्यतिक्रान्तो भवेद् यदि पुरोहितः ।

रूप्यं विङ्शत्पलन्दाप्यः पलानि दश याजकः ॥६३॥

स्वकार्यं यशुपेक्षेत द्वाराध्यक्षोऽथ लेखकः ।

रूप्यं पञ्चपलन्दाप्यस्त्रिपलन्तृपकल्पकः ॥६४॥

कारी मदानमाध्यक्ष आगमाध्यक्षकमन्था ।
 स्यन्ते त्रिस्तम्भ्या अङ्गनाधिवतिमन्था ॥ ८८
 मृद्वङ्गरजतालाभे द्रव्याण्यन्यानि दापयेत् ।
 इत्येषा तापसाधीना मर्यादा स्थापिता भवेत् ॥ ८९
 याचते श्रीयशोवर्मा भाविकम्बुपतीश्वरान् ।
 इमं रक्षत भद्रं वो धर्म्म धर्म्मयना इति ॥ ९०
 एष भारो हि भूपानां कल्पितः परमेष्ठिता ।
 पालते पालनीयानन्दण्ड्यानान्दण्डनञ्च यत् ॥ ९१
 एषां समुद्ररा राजा दण्ड्याम्ने.यान्तु दुर्गतिम् ।
 पान्ति ये पातु तान्भूपम्नेपि यान्तु परं पदम् ॥ ९२
 अम्बुजेन्द्रप्रतापेन कम्बुजेन्द्रेण निर्म्मिमेत् ।
 अम्बुजाक्षेण तेनेदं कम्बुजाक्षरमाख्यया ॥ ९३

No. 62 EASTERN BARAY INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in *ISC.* 474.

Eastern Baray is the name given to the dry bed of a large tank with raised banks forming a rectangle about 3 miles east to west, and 2 miles north to south, situated to the east of Angkor. A stele has been found at each corner of this rectangle, bearing this inscription and the next three (Nos. 63-65,—62-North-west ; 63-South-east ; 64-North-east ; 65-South-west). All these four inscriptions are written in a North Indian script and contain 108 verses, 27 on each face. They begin with an invocation (vv. 1-2) and genealogy of the king (vv. 4-18) which are identical with what we find in Loley Ins. (No. 61). V. 3, which also forms a part of the invocation, and the last five verses, containing the imprecation, are also common to all the four inscriptions. In addition to this common portion each of the inscriptions only contains an eulogy of the king and an eulogy

of the tank, excavated by him, called Yasodhara-tatāka. There is no doubt that the dry bed of this tank is today represented by the Eastern Baray.

The metres of the verses of this inscription are as follows :—*Vasantatilaka* (3, 19, 90, 91-102) : *Upajāti* (20-24, 26, 28-37, 39-50, 52, 53, 55, 57, 58, 60, 63, 64, 66, 68, 71-82, 84, 87, 88, 92, 104-108) : *Indravajra* (25, 38, 51, 54, 56, 59, 61, 62, 65, 67, 83, 85, 89, 91, 93) : *Upendravajrā* (27, 69) : *Vamsasthā* (70, 86) : *Mālinī* (103).

The royal eulogy in this inscription refers to an expedition by sea (v. 46). According to v. 94 the king himself composed a commentary on Mahābhāṣya. Reference is also made to Vātsyāyana as the author of Kamasutra (v. 82) and to the legend of Guṇāḍhya (v. 53).

TEXT

Vv. 1-2 same as vv. 1-2 in No. 61

सहस्रिपाटलतलाङ्गुनरङ्गिनाशङ्कङ्गाङ्गिपङ्कजयुगं भुवनं पुनातु ।
रुद्राढ्यचन्द्रपटुकोटिनिपातवेगाद्यक्षरत्नतत्रपुञ्जमित्राभुनापि ॥३॥

Vv. 4-18 same as vv. 3-17 in No. 61

ईदृश्यहं स्मरङ्कतङ्किल साधनन्ते यत् सन्त्यमात्मनिधनाय तु साधिताहम् ।
सामर्पमित्यगजयाभिहितो नु भूयाः कामं व्यधादधिककान्त(तामं यमोशः ॥१६॥
यस्योरुकान्तेन्नेवयौवनस्य कृष्टा चिरञ्चारुपराक्रमेण ।
समृद्धकामावनिमण्डलश्रीरुत्का नवा स्त्रीव मुसंमुखीना ॥२०॥
प्रतापपुष्पायुधतममुष्णं यस्योरसि स्वं स्तनमाजिलक्ष्मीः ।
अमङ्गजयद् गाढमुदम्बपातान् किणाङ्कुभीत्येव गणाङ्कनेषु ॥२१॥
नीलापि यस्यामिलता करस्था रणेऽरिगरुणितायु भूयः ।
विलीनपूर्वोत्थितधूमजाला ज्वालेव तेजो ज्वलनस्य रजे ॥२२॥
यथा यथा यश शिनशस्त्रविद्वन्मथा तथा दीपनरोऽरिचक्रे ।
शस्त्राप्रमात्राल्लिखितोपि भानुस्तयाज दीपिं श्वशुरस्य चक्रे ॥२३॥
इत्वाजितप्रो नृपमस्त्रपाणिं योऽयोजयन्नामरचारणाय ।
हरेस्तु सज्जे पि सदानगन्धे प्रयोगजादयङ्गप्रकर्णवायो ॥२४॥

अन्योन्यसंवदृतनहेतुकं प्रादाद् विरामञ्जय एव यस्य ।
 शास्त्रस्य शश्वत् परिशोधितार्थो भ्रान्तिङ्गते मन्त्र इवाजिमूर्द्धि ॥२४
 जिने करोदश्वत्पक्ष एव शौट्यादशङ्कम् सदयो द्यां यः ।
 पक्षापहारादचले चरे पि पुनः पुनस्मु अति वज्रमिन्द्रः ॥२५
 महस्त्रष्टिः परिपूर्णवत्सम् महन्मभोगम् सुनिरस्तरन्त्रः ।
 सह(स्त्रया)म(1) जनिनद्विजश्रीजितेन्द्रनागेन्द्रदिवाकरो यः ॥२६
 क्रोड्दन्द्रवक्तं दशनश्वताङ्गी नागेन्द्रभोगे गदवह्निदग्धा ।
 अश्रीन्द्रपादे परिपीडिता भृश तापितप्रैव पतिं विना यम् ॥२७
 सरस्वती वक्त्रगतामुपेक्ष्य यस्यालिलिङ्गे नितगामुरश श्रीः ।
 प्रायः प्रियं प्राप्य मनोनुकूलमुच्चैः पदं स्त्री महते सप्तन्याः ॥२८
 मभ्यग् भुवो येन च पालितायाः कश्चिन्न कर्मचिदुवाच शल्यम् ।
 पुरा स्वयं सा तु पितामहाय पीडां भिया भन्तु कृताञ्जगाद ॥२९
 अपास्य पुण्यं भुवि पापवन्धुमपालयद् यो वृषमश्वनाङ्गम् ।
 अस्यैकशेषस्तु यदङ्घ्रि भङ्गो युगत्रयश्वत्रमुरक्षणन्तन् ॥३०
 श्रुतिङ्गनां मिद्विमपाम्य तन्वीमुदामि येनैव करो महत्याम् ।
 अपि स्वयङ्घ्रानमदादगण्डां भृङ्गी करिण्यां करिणैव कामान् ॥३१
 शैत्यं हुताशान् कुलिशान्मृदुत्वन्नैलानि पादसोरमृतं विपाङ्गान् ।
 उपायतो लब्धुमलं य इच्छन् न तु स्वमुक्तिं हृदयान् प्रजानाम् ॥३२
 प्रजा नयोत्साहबलप्रतापस्तम्भोद्धृते यस्य च भाग्यभिन्नौ ।
 त्रिवर्गमित्रेण जगन्मशङ्क पितुर्गृहे पुत्रइवाभिर्गमे ॥३३
 यः पूर्णकामञ्ज्वलितप्रतापस् मुदानवृष्टिः स्फुटकीर्तिकुन्दः ।
 द्विद्वाप्यकृदशितवायुवेगम् सञ्चतु तुल्योप्यकृतप्रकोपः ॥३४
 युद्धाब्धिमघाः किल यस्य मुक्ता दृष्टाद द्विपश आविन एव नास्मि ।
 रथाङ्गपाणेतिव शङ्खशब्दे प्रेनाधिराजान्नरकाधिवासाः ॥३५
 साधारणान् न प्रमदादिनान्ये तृप्तिङ्गना यस्तु वृषेण राज्ये ।
 चिरादभागेन हि रत्नबुद्ध्या लब्धा शिलाब्धौ हरिणामृतन्तु ॥३६

1. Bergaigne emends it as कुण्डः, but कुन्दः gives better sense.

वद्धात्मलोभङ्गुणपञ्चरे यश्च शेषप्रधानं हरतिस्म भागम् ।
 श्रोदिष्ठतस् सर्व्वरसापहारे ध्रान्तिश्च श्रिया ॥३८॥ सा नपनम्य हेतुः ॥३८॥
 धर्म्मार्थं यः कञ्चन न व्यपेक्ष्य जगद्वयवस्थामकरोदभीतः ।
 अश्विद्वयेनापिवदेव सोममृषेभ्येन्द्रोऽपि मदः च मुग्धः ॥३९॥
 जयामृतह्रीतिसुगन्धिशान्तिः पीत्वा स यस्याजिमृगं हरेश्च ।
 रक्तङ्गजास्ये मदगन्धवासनं द्रुतद्रिपान्तो तु मृगैर्व्वनाम्भः ॥४०॥
 द्वौ गन्धवत्योऽज्जनितानाम्भाभ्यां व्यासः कुमार्यां भुवि कीर्त्तिभारः ।
 महर्षिणा येन च तत्र कृष्णो द्वीपे कृतोन्यस्तु सितस्त्रिलोक्याम् ॥४१॥
 सङ्स्थापयन् यस्वयमेव लोकं मार्गोण सर्व्वं व्यचरन् प्रतापैः ।
 चरत्यजस्रं परिणस्मुमेरुं न हंसहेतोरहिमाङ्गशुमालो ॥४२॥
 व्यक्तं मही सङ्घट्निर्वह्निदाहादजस्रमेकाणवपीडनाच्च ।
 यस्य प्रतापाग्निशोम्बुवेगं सोऽदुः समर्थाभ्यसनं वरं हि ॥४३॥
 यस्सर्व्वभृन्मनसापि नित्यं यन्नादनामृषगभीरभावः ।
 अनादरं मन्दरपादमाश्रयं गाम्भीर्यमधेल्लवयाच्चकार ॥४४॥
 गुणेषु दोषावृत्तिरेव रागो द्वेषो गुणारिः कृत एव पापं ।
 गुणीकृतौ दोषवगावपि द्वौ गुणप्रयोगेषु तु यस्य का वाक् ॥४५॥
 नौकाप्लवङ्गेन जयाय याने प्रसारितं सीतमितं समन्तान् ।
 भिन्नं महाद्वौ मधुकैटभाभ्यां श्रद्धाम्युज्जयेव दत्ताव्वदं प्राक् ॥४६॥
 रतौ द्रुतानां प्रियभिन्नहारमलककाटं पदमङ्गनानाम् ।
 यस्याज्ञयापास्य सरक्तमुक्तास्तनोति सिङ्घो रिपुहर्म्यशृङ्गं ॥४७॥
 पीयूषनृप्नो जयतर्पितेन द्रुतप्रियां दिग्द्रुतकीर्त्तिनापि ।
 लब्ध्वाप्सरा लब्धवरश्रिया च स्पृह्यं येनाजिह्वोऽपि शत्रुः ॥४८॥
 त्वं मेरुवद्भासि रविप्रतापानुपारमेकात्तुहिनाद्रिनुज्यः ।
 गुहाशयस्सिङ्घ इवेति मित्रैर्यस्यानुनीतो गहने द्रुनोऽरिः ॥४९॥

1. न gives a better sense.
2. गन्धवती means मन्थ्यगन्धा and the earth.
3. Bergaigne suggests शीतमितं । Perhaps पीतमितं would be better.
4. Read मधुकैटभाभ्यां

चक्री धराक्रान्तिभरेण सशो गम्भीरनिश्चासगवानुबन्धम् ।

अनामयत् प्रापितभोगभङ्गं यो भूमिभृन्नागशिरस्महम् ॥१०

आश्रित्य तेजः प्रविक्रामि यस्य मित्राण्यमित्रानलमेव हन्तुम् ।

आश्रित्य तेजश् शिशिरैराङ्गोश्चन्द्रानलौ ध्वङ्मसयतस्तर्मांसि ॥११

यतश्चतुर्मागगतिध्रुवाङ्गादंशपरत्राकरहारिणी च ।

छिन्ने विदार्याम्विलभूभृदिन्द्रङ्गङ्गं व नीतिहंरति स्म लोकम् ॥१२

गुणान्वितस्तिष्ठतु दृषितोपि म्थानार्पितो येन पुनर्गुणाढ्यः ।

गदोप्यलब्धारविभूषणाय हरप्रयुक्तः किमुतामृताङ् शुः ॥१३

योऽजगत्प्रप्राथितमप्यवाप भार्यादमाधारणमर्थजातम् ।

पङ्कः हरिस्त्रीहरिचन्दनस्य स्नानाद् युनया इव हेमपद्मः ॥१४

वपुः योवान्वलवीर्य्यवृद्धिवद् शश्रुतश्रीमुहदेव दर्पः ।

गुप्तेऽपि सम्यक् मुहदि श्रितानां वरीव दूरीकृत एव येन ॥१५

छायायने नोतिमति प्रतापे मुक्तान्यरक्षां वृभुजे श्रियं यः ।

सन्पुष्पधूलौजयने स्ववृक्षे किं शय्ययेन्द्रस्य जन्वीरनौ हि ॥१६

धर्मं पुरस्कृत्य जगन्निधिं यः स्थितां प्रतिज्ञामकरोद् द्विषापि ।

प्रतिज्ञया पाद्वंगतन्तु धर्मं विधाय वृत्रं बलभिद्विभेद ॥१७

वीरोरसोपि श्रियमिद्धधर्मां हरत्र हीनादहरन्तु योऽर्थम् ।

श्रितान्प्रति स्वं ददतो विदङ्गं नौशीनरस्य प्रहणं ह्यशक्तिः ॥१८

पैशुन्यविद्वोप्यवलम्बितिर्यो मित्रश्रियान्तः प्रकृतिं वितन्वत ।

दृष्टिप्रशन्तामशानिप्रतप्तो हेमदत्तं मेरुरिवावभासे ॥१९

युगोत्तृपा धर्म्मनिधौ वृषादृषा अप्यद्भुतं किं पुनरीदृशे यः ।

न दुल्लभश शुक्तिपुटे विभिन्ते यथा मणिः कण्टकणीन्द्रभोगे ॥२०

यस्याकगादन्नमुपायल्यन्तृष्ट्वापि तप्तान्दवाप नान्यः ।

विष्णुं विना पीतजलेपि सिन्धौ दृष्ट्यापि कश् श्रोपदमाप पङ्के ॥२१

पृष्ठेन भूभन्मथनं महीन्द्रे विभ्रत्यकोवारं इवादित श्रीः ।

पृष्ठं मुराराविव यत्र सा तु प्रीत्योरसोरश्चतुरा वताहो ॥२२

भिन्नः प्रबुद्धस्य न कण्टकेन यस्याश्रितोपि प्रसभं हरेन्तु ।
 निद्राविजृम्भाम्भजनः क्षता श्रीश्चाल ताभ्यम्बुजकण्टकेन ॥ ६३
 यश् शत्रु मप्याश्रितमेकवीरो दुरादपादुत्तमदुस्मदारेः ।
 आलिङ्गमानं व्यजहान् रक्तं कृशानुतापादुरगेन्द्रमिन्द्रः ॥ ६४
 अन्योपि तावत् करुणात्मकेन संवर्द्धितो येन किमु स्वबन्धुः ।
 लोकोदयायोदित एव भानो पद्मप्रबोधं प्रतिमङ्गयः कः ॥ ६५
 उद्द्योतयन्थो जगदश्वरेण शतहदावृष्टिमिवाम्बुवाहः ।
 मेरोव्विलीनस्य निजप्रतापाद्वर्ष आगमिव हेमवृष्टिम् ॥ ६६
 यः स्त्रीमरूपा इव विष्णुमाया बाहीकमङ्गानिव गोमरूपान ।
 मत्तेभभूतानिव चाक्षामृगान पश्यामिष दादु द्विरदान स्त्रियो गाः ॥ ६७
 गुरेण येनोज्ज्वलहेमरत्नं स्वं मार्गणेन्तु न्नमपि स्वकोशान् ।
 पुनः पुनर्व्युत्थितमुत्तमाङ्गन्दशोत्तमाङ्गादिव राघवेण ॥ ६८
 गुणाश्च भृत्याश्च विरोधहीनाः प्रजाश्च पुत्राश्च सुखेन वहाः ।
 श्रियश्च भाग्याश्च गुणानुरक्ता द्विषश्च दोषाश्च नयस्य ज्ञानाः ॥ ६९
 स्थितं मनो यस्य गुणैर्न सन्धितङ्गुलम् समृद्धो निजयान दुर्नयम् ।
 श्वयङ्गुलम् सोप्यरिराष्ट्रसंश्रयमत्रयन्त्रिवर्गाङ्गमपि प्रशामतः ॥ ७०
 चिन्ता विचिन्त्याभरणा विचिन्त्यङ्कालक्रियालङ्काराङ्कित्यापि ।
 फलप्रमूल्याभरणा फलानि पात्रप्रदानाभरणानि यस्य ॥ ७१
 यश्चानियाच्यां परकोपहेतुं सहेऽर्थिनान्दानविक्रामिवक्तुः ।
 चिरं विभर्त्तन्द्राजोपि गीतिं कुतो द्रष्टव्यं पि प्रसन्नः फलार्थे ॥ ७२
 यः प्रत्यहं सन्स्वपि पण्डितेषु स्वयन्दर्शं व्यवहारमागमम् ।
 लोकस्य गोभिश् शमयन्तमांसि गभन्तिमालीव सभानभस्म्यः ॥ ७३
 स्वयन्त्ररन्त्रेण विभेद पञ्चजगन्प्रियार्थं शिविकास्थितो यः ।
 जितम्परः कामजिनोऽञ्जु नन्तु निजप्रियार्थञ्जगतीनलस्यः ॥ ७४

1. According to Barth the correct reading is कलाधी
2. The original has खे but Bergaigne read it as खे
3. The correct reading seems to be लवम instead of पञ्च

व्यायामकाले नृणराजपुञ्जं विभेद भिन्नावनिभृद्गणोपि ।

यो मार्गगणनापरपार्श्वे गेन राजत्वव्याभेप्यनतिक्रुधेव ॥ ७५

दिव्याङ्गनानाङ्क तक्रामन्मिश्रं धीनन्दनः कीर्त्यमृतामिवर्षा ।

यस्यैकचापवृत्तिर्गव दृगे समं विपञ्चात्रयवादनन्तु ॥ ७६

साम्प्रं यतोनामयुनन्दिजेन्द्रानहन्त्यहयत्रवरं देवान् ।

हव्यैः पितृन्तर्पयन्तिस्म कव्यैः स्वयन्तु यः कीर्त्तिगणैरनुमः¹ ॥ ७७

नियुद्धकाले बलिनोपि मल्लान पुञ्जीकृतान्वाहुसहस्रवेगात् ।

य आहरहादृश पातयित्वा दशास्यमाजविव कान्तीवीर्यः ॥ ७८

त्रिधा कृपाणं कनिपातनेन यो लोहदण्डं सहसा विभेद ।

... .. योग्यमिन्द्रो वज्रं कपातादिव ताक्ष्यपक्षम् ॥ ७९

नमोघननिघ्नतमायसं यः संकृद्धनोलोगभोगभीमम् ।

भरेण रम्भा(न)लवद् विभेद दुरात्मचिन्तानुकृति क्रुधेव ॥ ८०

नालादिलोभे समवाप्य शिखां यस्य स्म नृत्यत्यवनीन्द्रकन्याः ।

... पि द्विपक्षत्रकलप्रगोत्या कान्तिन्तरोनर्त्ति विनैव शिक्षाम् ॥ ८१

निरीक्षणादिव वपुर्विलासप्रस्फर्दयेवाकृत सुप्रयोगः⁴ ।

वाल्म्यायनादौ कुमुमास्ननन्त्रं कृतार्थतां यस्य वराङ्गनानाम् ॥ ८२

यः पारिजातामृतगन्धबन्धुन्दिङ् नागदानप्रतिपक्षभूतम् ।

गन्धप्रयोगाञ्जितपुष्पपुञ्जन्दिव्याङ्गरागं पवनस्य चक्रे ॥ ८३

पिष्टां प देवार्गसि दिव्यमाला रत्या प्रयन्नादयितान्तनेन ।

कपायितान्तस्मददाहदापात् सुपुष्पनिष्पेर्षजितैव यस्य ॥ ८४

सर्पाङ्गनौ यस्य विपापहारं विशावलं वीक्ष्य भियाधुनापि ।

गृह्णाति नागैस् सह कालकूटश शङ्के शशाङ्काभरणस्य कण्ठम् ॥ ८५

हृदीन्दुमौलिवदने सरस्वतीं भुजे भुवं वक्षसि यश् श्रियं स्थिरम् ।

द्विषि स्वमीप्रिं दिशि कीर्त्तिमप्ययन पुरी शुभे वास्तुधियं व्यदर्शयत् ॥ ८६

शान्तस्य यस्यापि समित्समाप्रो समुद्धते तेजसि नोत्थितोन्यः ।

सुप्तस्य विष्णोरुगमेन्द्रभोगे भीमे कुतः श्लोभकृतो मपन्द्राः ॥ ८७

1. The original has probably गुह्यरत्नसः

2. The original has क्रोपाङ्गं

3. Perhaps we should read निष्ठा instead of निष्ठ

4. सुप्रयोग gives a better sense, referring to a chapter-heading in Vātsyāyana's

य एकवीराप्यकरोत्सुयोधं शान्त्रानुसांगे विक्रामि दुग्धम् ।
 भ्रमाद् भ्रमहंसितनिगमदीप्तौ ब्रह्मादयः किञ्चिद्वसन्ति मेरो ॥८८॥
 बन्धुपुत्रां रक्षति वायस्योपि तेजस्विनेजम् महते पि पद्मः ।
 भृङ्गापि मध्विच्छन्ति नाप्रकृतादित्यादि भृषात्रमनोज्ञवशातः ॥८९॥
 द्वावेव यस्य परलोकजये सहायौ सङ्शोधितौ वृषकृपाणवरौ तयोश्च ।
 धर्मश्च श्रुतेन परिशोधित एव शुद्धो नास्मि सदाप्यरिजिरोभिरसृकस्त्रवाहः ॥९०॥
 कृगसिमित्रः स्थविगान प्रताप्य वालोप्ययन्नासयानि क्षितीन्द्रान् ।
 आच्छिद्य दत्ते नमनेऽन्यराज्यमित्युक्तदोषो रिपुयोपिता यः ॥९१॥
 पुञ्जीकृतानां मधुरापि वाणी योग्या न यत्काव्यकृतौ कवीनाम् ।
 गुडादि हेतुर्निहिनं मुधायाः साधुर्यवद्भाविनि कस्य दष्टिः ॥९२॥
 युक्त्या जितारेन्तं च तत्कुलीनो यस्याश्रितान् प्रत्यवधोद्विगता ।
 वेगाहनाहिन्युतदन्तभिन्ना गुद्धा मृना माह सल्लवार्थिनो हि ॥९३॥
 नागेद्वक्त्रविपदुष्टतयेव भाष्यं मोहप्रदं प्रतिपदद्विल शाब्दिकानाम् ।
 व्याख्यामृतेन वदनेन्दुविनिर्गतेन यस्य प्रबोध्यक्रमेव पुनः प्रयुक्तम् ॥९४॥
 नीलोत्पलाम्बुजवृक्षवृक्षनिर्वापि सम्यगन्तर्वाक्षितश्च क्षणकटाक्षनिरोक्षणम् ।
 यस्य द्विपाश्चललतापुरुषादिगन्तं वस्त्रप्रभृत्युपलराशिषु का कथं च ॥९५॥
 अन्ये खिलङ्कनकवद् वि मन्यमाना लोभग्रहग्रसनमृदुधियो विनिन्ताः ।
 यो दृष्टिपाटववशान्तु नूतोनुपश्यन् हेमापि लोष्टमयवन् किमिदं विचित्रम् ॥९६॥
 कामं मृगाधिपतयो हरिणानिवान्ये रक्षां विहाय पतिशब्दमुदग्रमाप्त्वा ।
 त्रन्ति स्वकान्नुपतयो वहवस् स्ववृत्तम् सद्गतिदः पृथुरिवास् तु यः प्रजानाम् ॥९७॥
 हेमप्रतानसमलङ्कृतचारुशृङ्गं रश्मिङ्कपैर्विविधसौधमृगाधिवामः ।
 अत्यन्तदन्तुग्नितभागतया भुवो यश्चक्रे पुरा पृथुसर्माकृतिमुक्तिशङ्काम् ॥९८॥
 कामोऽभवत् कलितकोमलकाम्मुक्त्वान् कामं प्रकाममपकारिनिष्कारधारी ।
 भवन्तु तत्प्रतिनिधिर्वपुषा कृतोऽयमिदञ्जयोनिगमृजद्दृढकाम्मुक्त्वं यम् ॥९९॥
 आक्रम्य येन करकोमलानुलिप्ता मौग्ध्यवामितदिगन्तरया स्वकीर्त्या ।
 विस्त्रापि सान्द्रमधुखेटभमेदमाद्राभूयो नु भूभवंति गन्धवतीति सार्था ॥१००॥

अन्ये नृपाः कलिजिताः कलिजित् योऽन्यो न्यायाभिरक्षितजगज्जगदेकवीरः ।
आदित्यशत्रुरपि किं स्मृतनाममात्रो विष्णो अने सचरणो यदि संहिकेयः ॥१०१

हुङ्कारद्वयहरिताडितनागवायं हृद्यं स्वरेण रिपुवेदमनि मल्लिकानाम् ।
अशापि यस्य पटुवीर्यकवीरितानि वृत्तानि नाटयति नृत्तपटुर्मयूरः ॥१०२

तदिदमुदकसारन्तेन स्वातन्त्रटाकञ्जितमिव विधुयिम्बं पानितं वक्तृकान्त्या ।
भुवि निपतनवेगाद्धौतथौतं विलीनं विगलितमृगमुखीविभ्रमादर्शविम्बम् ॥१०३

स चाप्रयायी ददतां समन्तान् भाविनः कम्बुजभूम्दिन्द्रान् ।
पुनः पुनर्याचत इत्ययं वस् स्वयम्भसेतुः परिपालनीयः ॥१०४

अवेक्ष्य मां स्वल्पतटाकपालान्तेनान हरेयुस्तदुपद्रवस् म्यात् ।
सरोपि गुप्सन्धनदम्य यत्रात् कुतोपि भीमस् सहसोन्ममाथ ॥१०५

भुवस्तटाकस्तनजैः पर्यामिस् संवर्द्धिता ये तरुवालवत्साः ।
वयस्स्वराव्यक्तकलप्रलापस्तनान्नतं रक्षन्त पापसर्पान् ॥१०६

श्लाघ्यानि रत्नान्यपि याचकेभ्यो ददयसङ्कन्ददतां वरा ये ।
एते भवन्तो जलमात्रमत्र कथन्त मह्यं वितर्युरेव ॥१०७

ज्ञातञ्च सत्यं मृतिरेव याच्न्वा राज्ञो विशेषेण तथापि साम्नु ।
धर्मस्य हनोर्मरणं हि शमन् सतामनस्त्यागिन एव याचे ॥१०८

No. 63 EASTERN BARAY STELE INSCRIPTION OF YASO VARMAN

This inscription was edited in *ISC. 432* (See Introductory remarks, No. 62).

Metres : *Śloka* (19-102), *Vasantatilaka* (103). V. 27 probably alludes to *Raghuvamśa*. IV. 5. V. 34 refers to Pravarasena as author of *Setubandha*. There is reference to *Simhavalokitanyāya* in v. 73 and Gautama's *Nyāya-Sūtra* in v. 89.

TEXT

Vv. 1-18 are identical with those of No. 62.

आशामकृत निशङ्कुं यो द्विपोऽर्थिनोऽनिशम् ।

दक्षिणा(श)ान त्रि(शङ्कोर्ण)यसोपि सहते श्रिताम् ॥१६

प्रजाप(ते)र्..... प्राक् प्रजाध्वंसिनो मुन्यान् ।
 निर्ययुध्य(१)म्य ..... इन्द्रयथं शासनामृतनम् ॥२०
 विहाय विषयक(प्टा)न्धैरिवर्गादिन्तो विशन् ।
 विमु(क्तो).....(य)म्य मण्डलन्तिमतेजसः ॥२१
 शि(रः) ..... रिपुवृद्धायन्निजम् ।
 ..... (यस्या) हि नस्यङ्गोन्नामलयन्नाम्बुभिः ॥२२
 ..... मदाय्याधेद्वरोदृता ।
 इति ..... दोषाधेय्या वमारोरमा श्रियम् ॥२३
 (क्षत्रं) विलङ्घ्य (धूम्रा)ग्निं द्विजार्थं प्राविशद्वरिः ।
 (क्षत्र)ायुतग(ण)र्थन्तु यम् स्वतेजोनलं रत्नः ॥२४
 (यो)गान्महावराहेण सुपाव^२नरकङ्किल ।
 (धरणी ये)न^३ तु स्वर्गं गरीया जनकोद्भूतः^४ ॥२५
 क्रोधादिवह्यो यस्य न मनश्शुशुक्रुरीक्षितुम् ।
 तन्निवामेश्वरशिरोगङ्गारयभयादिव ॥२६
 वातायत्ते(हनो ?)अ इव या श्रीरन्यत्राचिरप्रभा ।
 रघाविव प्रतापाह्ये चाया^५ यत्र तु सा (मिथरा) ॥२७
 महाभाग्योप्यनयजं योऽजहान् सिद्धिकण्टकम् ।
 पुरा क्रान्ताप्यविकला यद्भीतिः पङ्कताङ्गता ॥२८
 कल्याणविग्रहपरं रोदुन्ध्रुवगतिश्रितम् ।
 यमुद्युक्तोपि भूभृन्नो रविं विन्ध्य इवाशकम् ॥२९
 येनार्द्धच्छिन्नमप्याजौ रिपुवृन्दन्नतिश्रितम् ।
 वर्जितं सैहिकेयाङ्गचक्रिणैव सुधाश्रितम् ॥३०

1. This is Bergaigne's reading. Barth reads "मुदाय्याध्वं"

2. Read सुपुत्रे

3. Bergaigne reads केनापीशेन

4. The original has जनकाद्भवः

5. Read द्वाया ; चाया may be derived from चाव, a form sanctioned by Pāṇini.

परिरम्भे सकम्पोष्णौ स्मृत्वा यमरिदंपती ।
परम्परमशङ्कतां किं कामात् किं भयादिति ॥३१॥

नैव कामादिविजयाज्जितेन्द्रिय इतीरिनः ।
योगप्रणिधिदुर्वारपरार्थकृतयापि यः ॥३२॥

येनाश्रमशतं शस्त्रं पितृदेवातिथिप्रियम् ।
भागोपभोगभाग् भूतिभाजनं भाविनं भुवि ॥३३॥

येन प्रवरसेनेन धर्मसेतुं विवृण्वता ।
परः प्रवरसेनोपि जितः प्राकृतसेतुकृत् ॥३४॥

अपराजितजेतापि जितं परिहरन्नपि ।
केनाप्यज (वि ?) जितङ्कान्त्या योऽजयज्जलजध्वजम् ॥३५॥

नृपा समं भुजङ्गारिञ्जित्वा गुरुवसून्यदात् ।
अर्थिभ्यम् सुप्रतीकोपि विभावसुरपोरितः ॥३६॥

नालङ्कुगान्तमुत्तु मपि विद्वन्मनोऽनिशम् ।
यस्य तन्सारविस्तारभाराक्रान्तिक्लमादिव ॥३७॥

सर्वकामसमृद्धस्य यस्य विज्ञानिनो मही ।
समाक्रान्तिग्रहरणान् कृतकामेव कामिनी ॥३८॥

पूर्णः कान्तेपि कामे यो धर्ममर्थरपूजयत् ।
प्रायः प्रियकरात् प्रेयान हितकारी बहुश्रुते ॥ ३९॥

यस्यावाय्यप्रतापत्वाद् द्विषं पादाश्रितोऽदहतः ।
भानोस्त्विन्दुहतः पद्मो भूभृद्वारिततेजसः ॥४०॥

बन्धानुरवलिद्वेषी ज्येष्ठो निद्राधिकोऽनुजः ।
इन्द्रोपेन्द्रावपि व्यस्तौ श्रिया जुष्टौ विनैव यम् ॥४१॥

सहस्रगुणपत्राह्वं कल्याणस्थितिकर्षिणकम् ।
सुतेजः केसरं यस्य धानृपद्यायितं यशः ॥४२॥

यत्र त्रिनेत्रभीत्येव दत्त्वा गुणनिधौ स्मरः ।
नूनं स्वकान्तिरत्नानि जगच्चित्तगुहाङ्कनः ॥४३॥

लक्ष्मीञ्जहार नरकादसिपञ्चवनाकुलान् ।
 सहस्रिणः करो यस्य प्रजामिव निजाध्वरः ॥४४
 सूर्यतप्रास् सदाप्युर्ध्वं स्निग्धन्ययापि भूभृतः ।
 यत्तेजसाशु तु स्पृष्टाः प्रणोमुः कुलभूभृतः ॥४५
 भ्रान्तो मन्दरविभ्रान्त्या कीर्त्या पश्चान् कृतामृतः ।
 रक्तध्रोः श्रीपतेर्यस्य प्रतापः कोस्तुभायितः^१ ॥४६
 यस्य तस्थौ मुखं पादो भूभृन्मकुटकोटिषु ।
 तीक्ष्णकण्टकभीमाजितरणाभ्यमनादिव ॥४७
 यस्य लब्ध्वा भुजाश्लेषं मुखं बभ्राम भूतये ।
 लोकोऽयं माधवस्येव मन्दरोऽमृतलब्धये ॥४८
 यस् सर्वदानवयशोवद्धनापि द्विषो बलान् ।
 अहरद्भुवि रत्नानि वपन हरिर्निवापरः ॥४९
 वरास्त्रपाटयेनापि न रूपेणैव यः स्मरः ।
 तथा हि प्राहिणोदम्ब्रं संमोहनमरिं प्रति ॥५०
 संयत्सभाप्रगल्भोपि योजन्यम्ब्रीटप्रथोमुखः ।
 चन्द्रचन्द्रिकया मुमः किन्त पद्मोपि शारदः ॥५१
 यस्योदयज्वलन्मित्रे रिपुस्त्रीवाष्पदुहिने ।
 भाति लोके यशश्चन्द्रो द्रुतारिमृगमण्डलः ॥५२
 तेजस्विनोऽप्यूर्ध्वचरश् शुक्लपञ्चाश्रयोपि यः ।
 भूच्छायामलिनो नेन्दुरिवाप्यापूर्णमण्डलः ॥५३
 यस्यात्कल्लक्ष्मीप्रसवे सर्वभूभूरुदं हरत् ।
 दूरन्तिरस्य कुरवं करो मधुकरो मधु ॥५४
 तमःपूनियुतौ यस्य यशस् सुरभिनिर्मलम् ।
 सदागतिन्वे पि समे जयन्त्येव मनोनिलौ ॥५५

हृदयाभ्युज्ज्वलन्नाजपादपद्मानवोधयन् ।
 यस्य प्रज्ञाबुधश्च शिरोरत्नमरीचयः ॥५६॥
 मुक्ताधारविशेषं यः सर्वतो गुणमुत्तमम् ।
 अहरन्त हर्तव्यम्भो मेध्यादेव गभस्तिमान् ॥५७॥
 येनारिश्चरपि हृता भक्तैर्भुक्तेव तत्कुलैः ।
 मिह्महोरमि पिवत्येव भृङ्गो गजमदच्छटाम् ॥५८॥
 सन्त्येनानुगतं यस्य चित्तमाज्ञा समाहृता ।
 मेवकेनेव पटुना कृतङ्कायमनन्दिना ॥५९॥
 जगतां स्पृष्ट्वायत्यां तदान्वे वृत्रहारिणः ।
 सदा विष्णोः स्त्रियं हन्तुर्निन्द्यङ्कर्म न यस्य तु ॥६०॥
 यं महेच्छम्महावीर्यमवलशयतोषिणम् ।
 लक्ष्मीः प्रबुद्धमकलीवं मुरतो कथमत्यजन् ॥६१॥
 तेजस्विमण्डलविभां हरद् यस्याश्रितं करम् ।
 तेजोहतारिकान्तारं रथाङ्गमिव शार्ङ्गिणः ॥६२॥
 गुणप्रतापप्रसरप्रतप्ता येन निर्म्मदाः ।
 प्रज्ञान्यत्तवारिभिस् साह्रन्दोषाः कापि वने द्रुताः ॥६३॥
 पूर्णाम् सदा सदानोपि देवार्दीप्तिर्पयन्नपि ।
 यश्चन्द्रस्त्वर्द्धमासेन कुशो देवाहतमृतः ॥६४॥
 उतङ्कं वृत्रहायच्छद् गोमयच्छद्यानामृतम् ।
 लोके वाक्छद्याना यस्तु दुर्गमा महताङ्गतिः ॥६५॥
 इत्थं हन्तुं मलं लक्ष्मीं यस्याग्रेऽरिकरो रणे ।
 सपद्मकुण्डलनिभो यदा शिरसि दर्शितः ॥६६॥
 गुणाधिकतया येन सर्वं तेजस्विनो हताः ।
 वस्त्रं णेवान्यमणयो भानुनेवानलादयः ॥६७॥
 वीर्यत्यागहृतो यस्य परोपि स्वात्मताङ्गतः ।
 हेमतामिव हेमाद्रिश् शम्भोर्भूयश् शिलोच्चयः ॥६८॥

देशकालप्रयुक्तोऽरिरपि यम्येप्सितार्थदः ।

गौर्या शम्भोः करोत्येव रति द्विद कृतस स्मरः ॥६६

विद्वदग्रहणतुष्ट्यर्थमिद्विमुप्रीन्यवचनाः ।

प्रापुष्यस्याङ्घ्रिमाश्रित्य न्यायारम्भमिवाश्रितः ॥६७

सुदूरमुपरिस्थोऽपि गुणैरासन्नवत् स्थितः ।

शुद्धे यश्च श्रीपतिपदे शरदिन्दुरिवाङ्शुभिः ॥६८

मण्डले कुत्वेनम् सिद्धं यस्य निम्मलविग्रहम् ।

शुद्धिश्चन्द्रादहो दूरे स्वीदष्टि वहनो मृगम् ॥६९

शूरवृत्तमपि त्यक्तं येनान्याख्यं तथापि तत् ।

सिद्धावलोकितं शास्त्रे द्रुतकृत्तनौ न भूभुताम् ॥७०

यस् स्वचक्रान्तरे कृत्वा तत्त्वा नेजोग्रिना गुरुः ।

करे कीर्त्तिमुधापूणो ग्रथिवाकुण्डिकामधत् ॥७१

मृदितादग्निरो रत्नं मूरिशृङ्गादि योऽप्रदीत ।

कुर्वन्त्युरगरत्नानि न वैरमुरगारिणा ॥७२

यस्यावर्द्धन्त मुद्गदो धर्म्मार्थावाप्तिदानवत् ।

श्रयङ्कृतास्तु रिपवस्त्यागाः कामकृता इव ॥७३

असति प्रतिकृतव्ये स्वदीपे यो गुणाकरः ।

स्तुतिस्तन्त्रोक्तिमशृणोच्चारणाच्चारकादिव ॥७४

शवं योऽजीजनत्तं जो रोषजिन्मृदन्तोऽमलम् ।

ब्रह्मा तु रोषवशो ललङ्घनीललोहि(ह)(तम्) ॥७५

यस्यैकसाव्भौमाङ्को ह्लादि ... .. ।

कलाशतशलाकाढ्यं सितच्छत्रायित्) यशः ॥७६

यज्ञामिधूमसुरभिव्यक्तमशापि दिङ्मुखम् ।

यस्य चुम्बन्यविरतन्तद् यशः प्रसरो यदा ॥७७

धात्रा तपनमुल्लिख्य निम्मितो नु तदङ्शुभिः ।

प्रतपनं भुवनं यो हि तन्मुखाब्जमवोधयत् ॥७८

दुर्गाश्रयमपि प्राप्य ... या ... य ।
 सङ्करन्माधवीं लक्ष्मीं कुर्वन्नोशः पदे रतिम् ॥८२
 वामनो दानहानेः प्राग् विघ्न( )बलिमुखंऽकरोत् ।
 नरमिहोपि यम्योरुदाने बलिजिनो न तु ॥ ८३
 कुर्वन्नयाश्रमशतं शिवधर्मं भजन्नपि ।
 चतुराश्रमकर्त्तुं निश्चयधर्मभृदीरितः ॥८४
 कृपया कृपणानाधरीनादीनामपुत्रवत् ।
 पालयन्नपि योऽजस्रं विशेषज्ञ इतीरितः ॥८५
 सम्यक्पालनपूणार्थजिते जगति येन च ।
 दूरेपि नाचरन्नीरो दण्डपानो नवो वत ॥८६
 श्रुतिश्लाघ्या फलकरी देशकलानुसारिणी ।
 आज्ञा यस्यप्रतिहता जगतीव जगत्पतेः ॥८७
 यस्यापि वपुर्गङ्गादि ह्वादिनीषु स्मरानलम् ।
 प्राज्यं प्राज्वलयन्नीरन्नीरदालीध्विवानलम् ॥८८
 यः पञ्चधर्मं सङ्साध्य दृष्टान्तागमहेतुभिः ।
 अप्रमेयतमः पञ्चमजयन्न्यायवित् कलिम् ॥ ८९
 नित्येपि काष्ठापगमे गलत्यपि दृगम्भसि ।
 जज्वालैवारिकान्तानां यत्प्रतापानलो हृदि ॥९०
 नयप्रतापनिगलप्रथिता येन नाचलत् ।
 श्रीर्म्मोहितासु स्वपतयोऽनया पापरेता इति ॥९१
 रिपुकान्ताशये यम्य तेजो हुतवहं व्यधात् ।
 तेजस्सूर्यम्य लघयत् सूर्यकान्ताशयेऽग्निचित् ॥९२
 व्यापिना पटुना तत्त्वहेतुना तपनायिनः ।
 यश्चागच्छुसहस्रेण जगन्मतपयोऽग्रहीत् ॥९३
 स्वयङ्गृहीतरन्नोपि बान्धवाद्यैस्तुतोप यः ।
 स्वयङ्गृहीते धनदो रुष्टो भ्रात्रापि पुष्पके ॥९४

अनङ्गाङ्गवपुर्ल्लिङ्गमीश्वरव्यावृत्तिश्रुतिः ।

विष्णुवीर्यक्ष्णं लोके सति यत्र व्यजायत ॥६१

ह्योऽपि सति युद्धे यो जगादेव मुधापितम् ।

पीतोद्वान्तमिवानेकजयपद्माधरामृतम् ॥६२

यद्विड्गोहं मदाद्वन्यः क्रान्तच्छायङ्गजाशया ।

बभञ्ज स्फटिकस्तम्भं यशोङ्कुरमिव दिपः ॥६३

यः कामस्यापि पूर्णत्वं व्यधादुन्मार्थयोगिव ।

द्विष्टेऽपि संश्रिते प्रायो दयात्मा हि कृतोदयः ॥६४

यश्चाबहुमतां लक्ष्मीमकृतोऽसि वल्लभाम् ।

कीर्त्तिन्वाशामगमयन् पटुर्भाय्या मनोद्वनौ ॥६५

यो धर्मणापि दुर्हर्षः प्रतापे सति किं पुनः ।

आस्तां सिद्धो वृषस्थस्य को हरस्य पुरस् स्थितः ॥६६

जहृ गिन्द्रायुधं भूपकिरीटमणिर्गमयः ।

प्रत्यहं यस्य चरणस्पर्शलब्धवला इव ॥६७

किमेवमपदानं स्यादिति यं प्रत्यमहृशयः ।

सत्यगस्त्ये निपीताब्धौ विष्णौ वाक्रान्तविष्टपे ॥६८

तेनावनीशपतिना तदिदन्तटाकं

स्वानं प्रफुल्लतरुनीरमुदीर्णमालया ।

नृत्तभ्रमप्रसरपानितशान्तवेगा

मृद्धौ वियत्सरिदिव त्रिपुगान्तकस्य ॥६९

Vv. 104-108 are identical with those of No. 62.

No. 64. EASTERN BARAY STELE INSCRIPTION OF YASO-VRMAN

This inscription was edited in *ISC. 452* (See Introductory remarks, No. 62).

Metres : *Sloka* (19-102), *Vasantatilaka* (103). Attention may be drawn to v. 31 which alludes to Bhāravi, and

probably also to Vasa(bandu). V. 44 refers to Sāṃkhya philosophy. V. 69 mentions Guṇādhyā as a Prākṛt writer, Viśālākṣa as the author of a work on *Nīti*, Śūra as having triumphed over a rival named Bhīmaka, and perhaps Jina as the author of one of the Pūrvas named Kalyāṇa. V. 70 alludes to poet Mayūra.

TEXT

Vv. 1-18 are identical with those of No. 62.

वपुर्वीर्यकनिलयो यः प्राण इव चक्रिणः ।

कृत्वा स्वाङ्गं हरिणाङ्गमनङ्गाङ्गे निवेशितः ॥१६

... (अम्) यमिना न्वोशस् सल्लभ्यो क्षीन्दुना स्मर(म्) ।

कृद्वाक्षिभानुनाकृष्यन्दिव्याङ्गमकृतेव यम् ॥२०

येनामलास्यविभया जितं पूर्णैन्दुमण्डलम् ।

पृथिवीमण्डल(च्छा)यास(क्)कान्त्यस्(पृ)ह(ण)दिव ॥२१

यस्(तु)ङ्गमप्यनालम्ब्य (नि)जभुजजितञ्जगत्

... दाप्रराज्यगु शक्रो वामनविक्रमात् ॥२२

कामार्थं धर्मविद्वेष्टुर्भयार्थोद्धतिहेतुतः¹ ।

(अ) जहाज्जा(तु) यो धर्म( ) मर्त्यधर्मन्दिपन्नपि ॥२३

... .. नमलभागिन्दुरुत्थितः ।

(जया) तु यस्य कीर्त्तीन्दुरमलस स्वच्छतेजसः ॥ २४

प्राप्याज्जुनो जिताङ्गुष्ठा( ) प्रिया( ) भ्रातृपदोद्धृतौ ।

व्यध(१) जिज्जुगुस्तु यो लक्ष्मीं दीप्ताञ्जनपदोद्धृतौ ॥२५

(अ) प्रिय(म) हेन अभून्निश्छिद्रान्निस्सृतो भुजान् ।

(न) रसिङ्ग इव स्तम्भात् प्रतापो यस्य भीषणः ॥२६

योऽसिवैद्यप्रहितया यशश्चन्दनचर्चया ।

... ज् जयध्रिया शिष्टो² मुक्तशेष³ ... युधि ॥२७

1. The reading is very doubtful.

2. Or शिष्टो

3. Probably मुक्तशेषचरो

शिते शितं पटु खगे वृत्तं यस्यानुकुर्वतः ।
 मान्यमर्कं मणैर्वज्रन्तु हारः पञ्चपातिता ॥२८
 भुवः श्वत्रकलत्राणि पाययन्पतिशोणितम् ।
 भजन्नप्यनृशङ्को यो नुतोऽन्यत्नीपराङ्मुखः ॥२९
 चित्रं यत् त्रिदशान् कामान् द्विजान्धाता विधून्व्यधात् ।
 न नरानमरान् यत्र वपुःकान्त्यामृताण्णवे ॥३०
 जमन्मानसकोशेषु न्यस्तङ्गुणवमु स्थिरम् ।
 दोषदस्युद्धतेर्ध्वस्य तद्गारविवृतेष्वपि ॥३१
 यस्याजस्येव दग्धारेः प्रबुद्धम्याङ्गि पङ्कजम् ।
 नम्रशेषसहस्रोच्चैश्शिशोर्गत्राङ्गुबोधितम् ॥ ३२
 नागाद् गदन्नुदन्तीव शीतयन्तीव भानुभाम ।
 दहन्तीवेन्द्रहृत्पद्मान् द्रुता यत्कीर्त्तिचन्द्रिका ॥३३
 नरवाहनरत्नाढ्यो भृशृत्पतिशिरोधृतः ।
 परमेशस्थितिश्चन्द्रो यः कैलास इवापरः ॥३४
 गुणरत्नविमानेन राज्ञामृद्धं चरोपि यः ।
 न शासनेन पतितो वमुवद् धर्मवित्तमः ॥३५
 एकदोर्हानवृष्ट्या यः स्वस्यातिथिमवद्वयत् ।
 युधि सव्यापसव्योत्थैर्वाणवपैस्तु वज्रिणः ॥३६
 योऽजहात् प्रत्युकृतिन ज्ञानैव प्रवगादपि ।
 प्रतीक्षमाणं लघयन् राघवं प्रत्युपक्रियाम् ॥३७
 करिध्यन्नेकपत्नीं यस् सर्वभोग्यामपि श्रियम् ।
 तत्याज तत्प्रियसखीन दूरं विकृतिशम्भलीम् ॥३८
 नखाङ्गुदण्डैः पादोऽपि यस्य नम्रमहीभुजाम् ।
 मौलिरत्नाङ्गुमवधौद् वर्णसङ्करकारिणम् ॥३९
 सिपेच्च दग्धवारिधरां यस्तत्कान्तादृगम्बुभिः ।
 स्वान्तर्द्धामाग्निधूमौघमहामेघम् तैरिव ॥४०

1. This gives no meaning. The word is probably हरेः ।

यो विराजापि न जहौ सत्यं युधि युधिष्ठिरः ।
 द्विजाढ्ये पि वने जातस् सत्यन्द्रोणभियात्यजन् ॥४१
 सर्वभूपैरपि कृतङ्गर्म्म कामार्थकारणम् ।
 अधर्म्यन्नान्वकृत यो धर्मस्य सुहृदो वशात् ॥४२
 नोत्तंशशिरस्त्वमपि यो हतस्यं च्छेदजन द्विपः ।
 सेहे गुलक्ष्मी च पदं भूमन्मृद्धं द्रुतस्य च ॥४३
 लोकोदयेष्वविकृतेः प्रधानान् प्रकृतेरपि ।
 यतो वदन्यसाङ्गयन्तु तत्त्वज्ञा गुणविस्तरम् ॥४४
 दृषणादिहनेय्यस्य कीर्तिर्व्वहुमुखाहता ।
 क्रान्ताधिरपि दुर्द्धर्पा राघवस्येव मैथिली ॥४५
 बालैकशक्तिविधृतौ न शक्ता बह्वयस्त्रयः ।
 एकश् शक्तित्रयं वृद्धं परार्थन्तु बभार यः ॥४६
 वनान्महावराहेण मुक्तैकेनोद्धृता मही ।
 न तु यस्यारिवेश्मोर्वा महाकोडशतैरपि ॥४७
 भूर्भुजे भारती वक्ते लक्ष्मीर्व्वक्षसि रक्षिता ।
 कीर्तिस्तु गत्वरी दिक्षु येन रोषादिवाप्तिता ॥४८
 मत्तधर्मविरक्तो पि योऽर्थत्यागी जितस्मरः ।
 भूमण्डलेन बुभुजे धर्मकामार्थमण्डलम् ॥४९
 कामाद् बाणजयाहृतो योऽनिरुद्धो पि तेजसा ।
 न वृष्णिखिव चित्रादणश्चित्ररेखाङ्गिकाकृतिः ॥५०
 अग्राश्रुसिक्ता विधवा भार्गवो गामदादिति ।
 स्पृष्टयेव गवेन्द्राढ्य हेमादण्डोयुतन्ददौ ॥ ५१
 यो वामवाहुनाप्याशु जहार मदकुञ्जरम् ।
 हरिं हरन्तन् द्विरदं भुजाभ्यां विहसन्निव ॥५२
 अधो भूमन्धिरः कुर्वन् पुष्करावर्त्तको युधि ।
 यः कीर्त्यैकाणवङ्कृत्वा सज्जहार भुवश् श्रियम् ॥५३

श्रुतिमात्रे नृपा यस्य न्यस्तान्नास्तेजसा जिताः ।
अमर्षादिव तत्कन्याः कामायुधमधारयन् ॥ ५४

वयसा तरुणो योपि सत्यं ब्रह्मो गुणेन तु ।
धर्ममुद्धदमालम्ब्य राजमागीकृतो यतः ॥ ५५

यो वङ्गश्रीश्रुतकलावयोवीर्यैवपूर्वतैः ।
विमदोऽपुमसङ्ग्राममहालाभमदोऽञ्जलः ॥ ५६
यो धाम्ना पूर्वमप्याप शृण्वन्नवनवं यशः ।
श्रुतालिगीतिम् सिद्धेन स्वाङ्गल्यनेभदानतः ॥ ५७

मृदुतेजसि यं शान्तमुद्धतन्तिगमतेजसि ।
पद्मोप्यनुकरोतीह श्रीस्थिरस्थितये ध्रुवम् ॥ ५८
बलादुद्धृत्य यशसे भूपं पुनरतिप्रिपत् ।
स्वस्थानेऽमृतलाभाय योऽनन्त इव मन्दरम् ॥ ५९

दण्डोऽप्यतप्रा राज्यश्रीमदिगामदमोहिताः ।
शान्तिमापुनृपाः पीत्वा यस्याह्वादि यशोभूतम् ॥ ६०

यो रत्ने स्थापिते पात्रे शोधिते भुवनाङ्गने ।
मुलप्राजयशब्देन कीर्त्तिं स्वप्रतिमां व्यधात् ॥ ६१

(न)यन् मुहत्सहस्राणि लक्ष्म्यात्मसमतां व्यधात् ।
यो लाघवन्धनपतेः पश्यतो नम्रमीश्वरम् ॥ ६२

यस्य कीर्त्तिगुणादद्या या गृह्णन्तरयादिव ।
पतिता भूसमुद्राद्रीन् भ्रमागाम्भीर्यैर्धैर्यदिक् ॥ ६३

बद्धन्तोपि जगदिश्रु गमयन्तोपि वल्लभाम् ।
कीर्त्तिङ्केनापि यस्योक्ता विनयाभरणा गुणाः ॥ ६४

नैत्रास्याङ्कि कराम्भोजैर्यस्य व्याप्तं यशोविसम् ।
श्रीपद्मविस्तरस्येव जङ्गमस्य जगन्नदे ॥ ६५

येन कीर्त्तिप्रभारत्न(ः) पूर्णभुवनकोशकम् ।
करे रात्रिचरस्येन्दोश् शङ्कयेव वृषाङ्कितम् ॥ ६६

यस्यारुणमणिप्रायेः स्वर्णः क्रोडमुखोद्धृतैः ।
 अद्यापि लम्बरोपाग्निस्कुलिङ्गैवारिवासभूः ॥६७
 लोभो जितेन्द्रियस्यापि यस्याजिज्ञानकीर्तिषु ।
 स यदि स्यात् परस्वेपि जगत् स्यादुच्छवृत्तिवत् ॥६८
 पारदः स्थिरकल्याणो गुणाढ्यः प्राकृताप्रियः ।
 अनीतिर्यो विशालाक्षश् शूरो न्यक्तभीमकः ॥६९
 मयूररचिते पादस्तवे तुष्टोऽङ्घ्रुमानिति ।
 स्पृष्ट्वैवेवान्वहं प्राज्यराजहङ्गसकृते तु यः ॥७०
 नालन्तपति यत्रारिर्निर्माल्यमपि योषिताम् ।
 हन्तुं भानोस्तु तपतो मातुभूषा हनारिणा ॥७१
 राज्यश्रियो ददर्शाङ्गं सुनिगृहं रतावपि ।
 सर्वतो दृष्टिबाहुन्याद् यश् शच्या इव वृत्रहा ॥७२
 एतावानक्रमो राज्ये कृतो येन यदा विभुम् ।
 कलिं हत्वा गुरुकृतङ्क नङ्कृतयुगं पुनः ॥७३
 उन्नतानान्दहच्छायन्तनानां परिवर्द्धयत् ।
 व्यस्तानि भानुतेजांसि यस्य तेजः पराभवत् ॥७४
 मधुवेतभसङ्ग्रामे सज्जहार हरो हरेः ।
 लीलां यस्याप्यरिध्वङ्से प्रनृत्यन् कीर्तिविस्तरः ॥७५
 यस्य क्रोधाग्निना दग्धा दृढायुधधरा युधि ।
 वीराक्रन्दाः स्मरारेस्तु स्त्रीसुहृत्कुसुमायुधः ॥७६
 जत्युत्तङ्गातिधवला विवृद्धा द्विड्गृहप्रिया ।
 श्रीभूभ्यां यस्य यूनोपि कीर्तिः केनापि वल्लभा^१ ॥७७
 चक्रीवाक्रान्तलोकोऽपि यः पादन्दुरविक्रमः ।
 प्रादाद् द्विण्मूर्द्धिमुक्ताब्जङ्कुताङ्गि मधुपेरिति ॥७८

1. Read कटभ

2. This verse is identical with v. 67 of No. 65 with the exception of अरि for द्विड

मित्रस्य कीचक्षत्रं स्वं भीमो द्वौपदीरितः ।

रिपोर्वक्षसहस्रन्तु योऽदहन् कीर्त्तिचोदितः ॥ ५६

हरेन्दुरपटुश् शुद्धः श्रीप्रियः कौस्तुभो दृढः ।

सदा लोकेऽभूपा यो न तदोपस्तु तदगुणः ॥ ५७

भूभृन्मुखोदितं यस्य यशो गायन्ति तन्निग्रयः ।

वल्मीकजमुखोद्गीर्णं स्वपुत्रो राघवस्य तु ॥ ५८

हन्तुन्तेजोनलत्रालं भुजे दानाम्बुवृष्यः ।

यस्य भूत्यं न ताम् सोऽपि सन्धिनैव स्थितावुभौ ॥ ५९

एकः स्थितोऽपि तेजस्वी योऽधृष्यो दुर्महाग्निभिः ।

और्वानलमन्तकवलेः कल्लोलैर्लु न्दितः ॥ ६०

उभयोरुभयेनैव श्लाघ्या रतिरभूद्विवः ।

श्रीक्रोडदन्तैरधरे नितम्बे यत्करेण च ॥ ६१

नैव चामीकराकारं यस्याङ्गं स्वान्तमप्यहो ।

यत् कृष्णगतिविश्लेषं दृढं रसमभूकृतम् ॥ ६२

चिन्ताभारो न विदधौ सुवृत्तोन्नतमण्डलः ।

दुर्गाङ्गाङ्गस्तन इव स्थानोर्ध्वस्यारति इदि ॥ ६३

बलक्षपक्षकालान्ते कीर्त्तिज्योत्स्नाञ्जहार यः ।

कलङ्कसैहिकेयास्यान्माधवी विधुमण्डलम् ॥ ६४

वरास्त्रेणाप्यसंभाव्यो बाल्ये यस्य वधोऽग्निभिः ।

परः कुवलयपोलसंभावितवधो हरिः ॥ ६५

यस्येभकुम्भसिन्दूर(र)क्तेन सरिदम्भसा ।

कलिदङ्गूष्ठाहतिवलाङ्गः स्नुतास्त्रेव यायिनः ॥ ६६

सुमङ्गलस् सुसिद्धिर्यो हरेस्त्वादौ नगोदृतिः ।

मध्ये त्रिपार्ष्णं ह्यन्ते युद्धङ्किन्नामृतं हृतम् ॥ ६७

1. Read कौस्तुभो

2. Read लुपिहतः

3. Read पीड

करं प्राप्याप्रतिबलं विराट् सुवलवानपि ।

यस्य संपातिरपत्तद् वृणिङ्क्षमवृणेरिव ॥ ६१

येन सुस्थानया दीप्या दययालङ्कृतजगत् ।

मुखमन्नज्जले मूलं भानौ पद्मस्य शोषणम् ॥ ६२

यो युद्धलब्धमिदं पात्र चन्द्रादिकं वसु ।

जयश्रीशेषमदिशद् विष्णुर्हेव इवामृतम् ॥ ६३

लक्ष्मीर्लक्ष्मीपतेर्यस्य सद्भिस् सद्भिस् स्वयं हृता ।

सुधा सुधामुजा लभ्या सुन्दरस्य द्विनासुरैः ॥ ६४

पालिता सदृशस्यागादहरन् यस्य चेष्टितम् ।

नालं मलङ्कालयितुं स्वजलादयोपि चन्द्रमाः ॥ ६५

योऽदाद् भूयश् श्रियं बाल्ये पुष्पमेकन्ददत्यपि ।

कृष्णोऽखिलं पयः पीत्वा जघान किल पृतनाम् ॥ ६६

बालोप्येकोपि विप्रेन्द्रकृज्जन्मिव माधवः ।

जग्राह प्राहकादिच्छन् यः स्वं प्रतिनिधिङ्किल ॥ ६७

यस्योत्तराचलस्थानास्थितायःकृतकण्टका ।

लोके कीर्तिरवाधैव पृष्ठतः स्थापितामृता ॥ ६८

भृङ्गादनेऽरिदहने येन दीप्तिस् सुयोजिता ।

नखालीव नृसिङ्हेन श्रीरतौ दैत्यमर्हने ॥ ६९

नान्यो हर्तुं मलं स्थानं पृष्ठतो यस्य यायिनः ।

को निमग्नस् सुगम्भीरे मन्दरस्य पदे द्रुमः ॥ १००

भिन्नाग्नेनानुशरदं स्वमधु स्वेच्छयार्थिनः ।

श्रीकोशपङ्कजवनात् पटद्वारश्रियाहरन् ॥ १०१

यस्य तेजोऽन्यजा शक्तिर्त्रानुकर्तुं मलजये ।

सृणिस्तैक्ष्ण्यादिसाम्ये पि न सिङ्गहनखभारभाक् ॥ १०२

युद्धोद्धतद्विपदुरस्थलतो पि स्वाता-
 दुद्ध लितोल्लसितकीर्त्तिपयःपयोधिः ।
 प्रह्लादनाय जगतां पुनरिन्दुकान्तं
 स श्रीयशोवरतटाकमिदं च्छान ॥ १०३

Vv. 104-108 are identical with those of No. 62

No. 65. EASTERN BARAY STELE INSCRIPTION OF YAŚO-VARMAN.

This inscription was edited in *ISC*, 504. (See Introductory remarks, No. 62).

Metres : *Sloka* (19-102); *Mālinī* (103).

Attention may be drawn to v. 95 which refers to the Vedic story of the seduction of Ahalyā by Indra.

TEXT

V v. 1-18 are identical with those of No. 62

धात्रा तपनसन्नतचन्द्रव इवादरात् ।
 सितोऽनङ्गाङ्गविम्बे यो हरतप्तेऽतिमुन्दरः ॥ १६
 श्रीपद्मपाङ्गुगौराङ्गे धात्रा भुवनभूषणे ।
 यत्र हेम्रीव रत्नौघः कृतो लक्षणविस्तरः ॥ २०
 सुमन्त्रसुहृदं सीताभूषणां सुविभीषणाम् ।
 जुगोप यः कम्बुपुगीमयोऽयामिव राघवः ॥ २१
 धात्रेव निजपद्मेन सौभाग्योन्निद्रमाननम् ।
 तत्पाङ्गुना तु यस्याङ्गं देमाभमधुरद्वनम् ॥ २२
 प्रविशन् राहुवदनन्दीप्तिं त्यजति चन्द्रमाः ।
 देदीप्यतेऽरिवत्तन्तु कीर्त्तीन्दुर्यस्य निर्म्मलः ॥ २३
 येन भिन्नैभकुम्भेषु रणरङ्गेषु दर्शितः ।
 कीर्त्तिपुष्पाञ्जलिन्दिक्षु क्षिपन्विजयनर्त्तकः ॥ २४
 यस्य लग्नः प्रतापाम्निः स्तम्भयन् भूमतं भुजे ।
 ... .. इ दम्भोलिरिव विच्युतः ॥ २५

... ... हत्वा यो बहूनसिना रिपून् ।
 ... ... नखैस्त्वैकं नृसिंहहस् सिंहहृद् वने ॥२६॥
 ... ... भूतिभृदपि ज्वरितारिरपि ज्वरः ।
 ... ... यस्य न म्थागोरिव ... ॥२७॥

कालकूटं शिवनीत्वा यो हत्वा दानवान् द्विपः ।
 जयेन वसुधां हत्वा वुभुजे श्रियमच्युतः ॥२८॥

पूष्णामलशशाङ्कश्रीयस्य कत्र हरत्यलम् ।
 कीर्तिः क्रान्तत्रिजगतो गतिं हङ्कसस्य विभ्रती ॥२९॥
 शूरश् शूराधिपश्छत्रमसाधारणमाप यः ।
 पुच्छच्छत्रेण कियती लाया मृगपतेहरेः ॥३०॥

विना मित्रकरं भ्रष्टलक्ष्मीस्मित्रं कृतश्रिया ।
 नास्प्येन्दुनैव वृन्त्यापि येन पक्षो निमीलितः ॥३१॥

यतश् शक्तिश् शरवने ववृधे भूभृदुदगतं ।
 कुर्वतीशादिव गुहो जगत् स्तिमितारकम् ॥ ३२॥

जितशङ्के शुचौ यस्य प्रजा यशसि शासनात् ।
 रामराज्येपि शम्भूकान् व्रतो द्विजं इति स्मयः ॥३३॥

प्रसारितोपि भुवने येन द्रविणविस्तरः ।
 चित्रेण द्रविणाऽयश्चक्रोदकादिवाभनः ॥३४॥

हरिस्पृष्टपि शौर्येण यस्य दोर्दण्डपीडितः ।
 मदं विराड् उपेन्द्रस्य पितन्ताक्ष्य इवाजहात् ॥३५॥

दूरादेयोदयान्भक्तानन्वीक्षितुमिवादरात् ।
 यस्यारुरोहाङ्गि रजो भूभृन्मूर्द्ध परंपराम् ॥३६॥

वरच्छत्रजगज्जेतुर्हिनीयमियतेरितम् ।
 यज्जगत्तापनुशस्य यशश्छत्रं शशिप्रभम् ॥ ३७॥

किमिन्द्रद्विरदेन्द्रस्य माशन्नमधुपतर्पणम् ।
 दानं यस्य तु विप्रादिजगत्तृप्तिकरं सदा ॥३८॥

गौर्या हरं हरन्ती नु धातुर्वा योगविप्रकृत ।
 निद्राध्रुवा हर्य्यस्य पाण्डुः कीर्तिः ककुद्द्रुता ॥ ३६
 श्रीः पद्मे नि यशः कीर्तिरिति वर्म तनुच्छदः ।
 इत्याख्यावयवं यस्य भ्रान्त्यारिस् स्थान समन्वशात् ॥ ४०
 योऽतिदीप्तोपि दयितावल्लभो द्विष्टनेत्रसम् ।
 भानुस्तु वाजिभूतोभूद् द्रुतां भार्यामनुद्रुतः ॥ ४१
 पादेन गां स्पृशद्गां यो लङ्घ्यद्गां हरेः पदम् ।
 समोपि कान्तिनेत्रसु चन्द्रार्काभ्यां वरो गनौ ॥ ४२
 बालाञ्जितां भुवं वृन्त्या कान्तान्धीभूपया श्रियम् ।
 वृद्धामाचारतो विद्याम् यः कामीवान्वलालयन् ॥ ४३
 विगलन्मौक्तिकस्वेदं समदं कठिनोन्नतम् ।
 लक्ष्मीस्तनमिवागीभकुम्भद्वद् गनस्वेन यः ॥ ४४
 श्रीङ्गाननमुखो दध्यौ श्रुवा स्वगुणवर्णनम् ।
 लोकेऽनन्तगुणं त्रिणुं द्वितीयं यस् स्मरन्निव ॥ ४५
 यस्याध्वराग्निधूं मौघं ग्रसन् तिग्मनेत्रसम् ।
 दोषाभावे परिभवप्रतिकारत्रयन्निव ॥ ४६
 हरिकेलिनखोल्लेखम्फुगितालोललोचना ।
 यस्यारिहर्म्यकान्तेव कलकण्ठम्वरा मृगी ॥ ४७
 पिवत्तेर्जास्वतेजांसि जगन्मुखगुहास्थितम् ।
 तपस्वीव यशो यस्य पृथन्यजगदिच्छया ॥ ४८
 बलेन लोष्टुर्विपमा या भूः पृथुसमीकृता ।
 तां पुनः कालविपमां यस् समां मनसाकरोत् ॥ ४९
 रक्षणायेदमुदरे मुरारिरकरोदिति ।
 स्पर्द्धयेव जगत्सर्व्वं हृदये यो न्यवेशयत् ॥ ५०

यस् स्वभोगसहस्रं पि विन्यस्तपुरुषोत्तमः ।
 न त्वरातिहतज्ञातिश् शेपवद्विभूतक्षमः ॥५१
 यो लोकं वश्यमकरोन्नवेपि वयसि स्थितः ।
 अभङ्गशामनोऽनङ्गोऽनङ्गोपि किमुताङ्गवान् ॥५२
 यज्ञशीलो मरुतोऽयं मानवाता युद्धदुर्मदः ।
 क्षमी जनक इत्यर्थ्यन्तानार्थो यो निषेवितः ॥ ५३
 गुणान् मनोऽनयद् वृद्धिं वृत्तिं कीर्तिशुभामधात् ।
 पापञ्चौरं समदहच्छूनं महदबाप्य यः ॥५४
 साम्यं सर्वत्र भूतेषु हृदमौदार्यशालिनः ।
 आत्मानमपि यस्यानौ जेतुः का पक्षपातिता ॥५५
 मदगुणौन्मुख्यविकला यस्यास्ये पि सरस्वती ।
 मङ्गल्याभारेपि खिलनेव मुक्ता निजगुणं प्रति ॥५६
 द्वाभ्यां द्वौ कुम्भयोनी द्वे द्वौ भासयतो द्वयात् ।
 कालेनाम्बुदिशोऽगम्यो येनारीभान्मणिर्यशः ॥५७
 अच्युतश्रीप्रदानाह्यो द्विजस्पृष्टशमस्तकः ।
 पीतवागमृनो यस्य दिवसो मथनोन्मवः ॥५८
 लोकसंवद् नन्नेज्जमेज्जम्विशमनोशनम् ।
 यस्य स्मरास्त्रायितञ्जेत्रं वभार कुसुमाकरम् ॥५९
 वामिनाशा यशोमाला यस्याशापि जयधिया ।
 दत्ता जिनामरागम्रग विष्णुलक्ष्मीस्वयंवरे ॥६०
 प्रतापप्रमगो यस्य यशसो ह्लादनादपि ।
 दुग्धाब्धेः कालकूटो हि सलिलादुत्थितोऽनलः ॥६१
 भ्रामितो मन्दगे लक्ष्मी ... .. शयात् ।
 यो चाल्यस् त्वाशु मुहदा ... .. म् ॥६२
 भूभृतां मानतुङ्गो यः काञ्च नाभा( ) शुभान्दधत् ।
 कान्तितेजोनिधिर्मरुर्धृ तार्कन्दुरिवावभौ ॥६३

येन स्वात्मेन्द्रियजिता जितभूभूपतिश्चिया ।

कीर्तिरेका प्रियतमा वाय्या केनापि गत्वरी ॥६४

सर्व्वनस् सुरमार्गस्थः पाटवेनापि वद गुणान् ।

ज्येष्ठाद् विशेषतोऽजश्रं यो रसानिव भास्वरः ॥६५

शक्त्यैक्यावधीत् स्कन्दो मातुलं सत्यवादिनम् ।

शक्तित्रयेण यो ज्ञातीन् पालयित्वा दहद् द्विषम् ॥६६

अत्युत्तुङ्गातिधवला विवृद्धारिगृहप्रिया ।

श्रीभूम्यां यस्य यूनोपि कीर्तिः केनापि बल्लभा ॥६७

व्यधान् कल्याणपद्मौघादुपायरदनोदृतात् ।

श्रीमृणाली मदोष्णो यो बलभिद्वारणो हृदि ॥६८

द्विदत्तोपि दधन्मृद्गां भूभृद् यस्याङ्गि पीडनम् ।

सुयसादाभुभिश् शान्तो गोमन्त इव चक्रिणः ॥६९

भूपालैर्यः स्तुतो यत्ने नित्यमानस्तु पाण्डवः ।

शिशुपालेन नु व्याजाद् राज्यन्त्यक्ता वनङ्गतः ॥७०

वीरामीन्दीवरवनाद् धृत्वा भिन्नादपि व्यधान् ।

जयालिङ्गीर्त्तिपङ्कारमिनो यः करपुष्करे ॥७१

युधि नर्मणि सर्व्वत्र कृच्छ्रे नावमसाद् यः ।

संरक्ष्यमाणस् सत्येन त्रिविशुद्धेन बन्धुना ॥७२

सुयोधनजिता कृष्णा पाण्डवानां पुरः प्रिया ।

यस्य कीर्तिस् सिता दूराद् दुर्य्योधनमनामयन् ॥७३

परलोकार्थनिपुनो रणयज्ञं समाप्य यः ।

पुरोहितस्यागमयन् पृथ्वीं कीर्त्तिं मुदक्षिणाम् ॥७४

यस्य दृष्ट्वा मुचरितन निष्ठुरोऽपि मृदुकृतः ।

किञ्च मुञ्चति वारीन्दुमणिगिन्दुकराहतः ॥७५

1. Cf. v. 77 of No. 64

2. Reading doubtful, Barth suggests ऋङ्कार

3. For विष्णो ।

पद्मादुर्ललितं यस्य नेत्रं पद्ममिवानने ।
 पद्मारिपीडुनामर्पाज्जितपद्मद्विपि स्थितम् ॥ ७६
 नातिह्रस्वानिदीर्घो यो नापि कृष्णोऽन्वशाज्जगत् ।
 विक्रमाप्तं हरिस्त्वन्द्रे तद्व्यस्ताङ्गो व्यदादिदम् ॥ ७७
 यम्यारिप्राङ्मनोत्सङ्गे सिद्धमातङ्गभङ्गतः ।
 मुक्ता मुक्ता इवोन्मुक्ताः स्त्रियाशाप्यश्रुविन्दवः ॥ ७८
 श्रीहृदि स्तनमन्वाधे सक्ते द्वे भूपणे द्वयोः ।
 भुजाश्लेषवलागम्य प्रतापः कोस्तुभो हरेः ॥ ७९
 राजवृन्दञ्जितञ्जन्ये दीप्तया रत्नमालया ।
 कीर्त्तया तु योऽभ्यलङ्कृत्य दिङ्मण्डलमललयन् ॥ ८०
 करे भुवनकुम्भोऽयं पूष्णो यस्य यशोम्भसा ।
 वलानिलादृतेजोप्रिशङ्कयेव जगत् प्रति ॥ ८१
 शास्त्रकाव्यादिरसिको योऽभ्यासान्मतिपाटवान् ।
 मुधारसं प्रशङ्मन्ति मुरा हि न मुरापकाः ॥ ८२
 दग्धस्वकीर्तिकुमुदे तेजसा यस्य राजभिः ।
 रूपेव पादपद्मोपि शिखारत्नाङ्गुशारितः ॥ ८३
 भ्रमाक्षतं रक्षिता येन या'पुरा पतिपीडिता ।
 गत्वा लोकं परं भूयो दैवान् स्वां प्रकृतिङ्गता ॥ ८४
 चक्रिचक्रङ्किल स्थाणो हरो परशुरंश्चरः ।
 वज्रिवज्रं मदे भग्नं त्रिष्वप्यस्त्रत्र यस्य तु ॥ ८५
 पयोधरोऽरियुवनेर्हं कम्पन्तपयोधरः ।
 गमिनो यस्य वीर्येण दययेव कृतार्थताम ॥ ८६
 वैरिणोऽभिमुग्धानेव विद्वश् शरशतैरपि ।
 शशास मृत्युना सम्यग् यो भीष्म इव पाण्डवान् ॥ ८७

1. तद्व्यस्ताङ्गो gives better sense.

2. For कौस्तुभो ।

3. Read either दग्धे स्वकीर्तिकुमुदे or दग्धस्वकीर्तिकुमुदेः

4. सा would be more appropriate.

धृमायूधेन चिच्छेद यमाश्रित्याध्वरानलः ।

सहस्रकरमुष्णाङ्गशोरज्जु नस्येव भागवः ॥८८

भुवः करग्रहं मुक्ता पदापि तलमस्पृशन् ।

यः प्राप प्रियतां वीरो वदभो महतां प्रति ॥८९

अदुष्टाद् व्यवहारे यो दोषाभाममपाकरोत् ।

कण्टकोल्लिखिते स्नानास्तने नाञ्जस्य कामिना ॥९०

न मन्त्रगुप्तिर्मथने ध्रुवं ह्याश्रित्य दुर्लभः ।

यस्य वाग्वक्तवश्चासि मुधेन्दुश्रीपयोनिधिः ॥९१

यस्य दोषिं प्रति रवौ बलं प्रति समीरणे ।

प्रतिलोमे पि नित्योऽभृदुदिने च वृधे जयः ॥ ९२

यो धामन्यभिन्नारिर्नीनिदङ्कृष्टश्रुतेश्रणः ।

दिकीर्णकीर्तिदुङ्कारो नृसिङ्गहो गुणकेशरः ॥ ९३

को वा मृगयितुं शक्तश्च शुक्रे विस्तारिते गुणे ।

यस्यान्तर्ध्वत्तिनीं लक्ष्मीं नृसिङ्गहस्येव केशरे ॥ ९४

दोषाभावान्ननु भयद् यम्योक्तो गुण एव हि ।

पानयत्यशनिन्नेन्द्रो वेदे जागत्वशंसिनि ॥ ९५

लोके कालानलप्लुष्टे यः कीर्त्यैकाग्रवे निजे

प्रजां वीर्योदरे रक्षन्निवेशयासेन विष्णुवत् ॥९६

यस् संरक्ष्याश्रितान् यत्रादुन्ममाथोद्धृताम्बुधिम् ।

मन्दरो निष्पिपेषाब्धौ श्रितान् स्वभ्रान्तिपातितान् ॥ ९७

क नु विस्तारितो येन गुणौघः कामनो जगत् ।

वामनैकपदाक्रान्तिमात्रमेकैकशो यदा ॥९८

युधिष्ठिरनिरस्तेन सत्येन रणमूढ नि ।

भीष्मो दृढव्रतत्वेन योऽमर्षादिव सेवितः ॥ ९९

हतमित्रीकृतनृपं राज्यरन्ध्रपरङ्कलिम् ।
 यो जघान जघन्याशङ्कितत्रातान दुरन्ता ॥ १००
 करेणैन्द्रधनुर्भानुर्वानाभ्राभ्यामदर्शयत् ।
 पदा यस्तु नमद्रूपशिरोजेनैकमणित्विषा ॥ १०१
 अन्नञ्चैदिररीञ्जित्वा कृत्वा यस् सदगुणोदयम् ।
 दत्त्वा लोकं यशःपूरे जगच्चित्तगुहाङ्गतः ॥ १०२
 ललितदलसहस्रन्तीरकाम्फालनेन
 स्फटिकफलकफुल्लैरुल्लसद्भिस्तरङ्गैः ।
 नटकुमुदमञ्जोभिः केसरालं पतद्भिस्
 स कजमिव विधातुस्तत्तटाकञ्चखान ॥ १०३

Vv. 104-108 are identical with those of No. 62

No. 66. PRASAT KOMNAP STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXII, 88)

It is engraved on a stela, which is similar in form and dimensions to two other stelae found at Prei Prasat and Tep Pranam, and the four found in the four corners of Eastern Baray (Nos. 62-65). All the seven inscriptions contain 108 Sanskrit verses, 27 in each face, which include vv. 1-17 of the Loley Ins. (No. 61). containing the invocation and genealogy of the king. In addition to this they also contain eulogy of the king and the tank Yasodhara-tataka excavated by him. They are all written in North Indian script. Both Prasat Komnap and Prei Prasat are situated close to Eastern Baray. Tep Pranam is in Angkor Thom, but it is not unlikely that the stela found there was originally situated in Prasat On Mon which stands in a line, running parallel to the south side of Eastern Baray, along with Prasat Komnap and Prei Prasat. (*BEFEO*, XXXII, p. 85 and p. 111 f.n. 1.)

All these seven inscriptions thus belong to the same locality, in the neighbourhood of Yaśodhara-taṭāka.

In addition to the genealogy of Yaśo-varman, royal eulogy and the eulogy of Yaśodhara-taṭāka, the three inscriptions at Prasat Komnap, Prei Prasat and Tep Pranam contain royal ordinances respectively for the Vaiṣṇava, Śaiva and Buddhist *āśramas*, which are similar and even identical in parts. These include a verse quoted from Manu-Saṁhitā, (vv. 63-64)

TEXT

Vv. 1-17 (same as in No. 61)

पद्मोन्नतिस्तमः स्रष्टुमन्यनेज्जोलयङ्गतम ।

लमः ककुभि रागश्च यस्य ... .. र इवोदये ॥ १८ ।

भमराजदुमक्री ... .. ।

द्विजिह्वदमनं यस्य ... .. ॥ ६१

किञ्चिदुन्मुक्तवाले यो ... .. ।

बभौ गभस्तिमालीव भूरि नानिचिरोद् ... ॥ २०

संक्रान्तं यन्मुखे ज्ञानमेकवाचा गुरोर्मुखात् ।

मुपुन्नयांशुमद्विस्वाद् इन्दुविस्व इवामृतम् ॥ २१

यः स्निग्धसाधुताकृष्टशिक्षिताभिरिवादरान् ।

सकलाभिः कलालीभिरनुकूलाभिराश्रितः ॥ २२

समन्तसंहितामिन्धुममुत्तारश्रमादिव ।

विशश्राममनिर्यस्य परे रुद्रांघ्रिरोचसि ॥ २३

खण्डयामास कन्दर्पदंष्ट्रं सफुरति यौवने ।

यः स्निग्धस्वाङ्गसौभाग्यदस्युनारुपिनादिव ॥ २४

मुखधाम्नि मुधादिग्धमिति स्निग्धमना इव ।

दृत्वा सूनृतसर्वस्वं तस्थौ यस्य सरस्वती ॥ २५

येन सौजन्यवद्वेन कृशोपि न विलाङ्घितः ।

बढागुणाम्तु केनापि बृद्धभूपानिलङ्घिनः ॥ २६

पूज्यं पुण्यभुजां राज्यं द्रवत् ... र् नः ।
 प्रीतेन गुरुणा दत्तं ... दे ॥ २७

यस्य वक्षः क्षमं लक्ष्मीः क्षमं क्षेमं न चक्षमे ।
 वामनप्रमुखाकारविरागादिव शार्ङ्गिणः ॥ २८

कामोऽनङ्गः पुनः साङ्ग इयद्भुतमुदेव यः ।
 वाहिनीपत्यलङ्कारमकरैश्चु म्यितः पदे ॥ २९

मृद्धां दधार यस्याज्ञां दुस्मदोपि नराधिपः ।
 वेलां लोलोम्मिमालोपि नोर्मिमाली हि लङ्घयेत् ॥ ३०

यशः शौर्यसम्पदाधारभामुगः सुरराडिव ।
 धात्रा केनापि कामेन साक्षाद्गामवतारितः ॥ ३१

शक्तिविशागुणोपायैर्यश्चतुर्भिरलंकृतः ।
 वर्त्तरिव चतुर्वक्त्रो भुजैरिव चतुर्भुजः ॥ ३२

द्विपि क्रूरोऽयमप्योपि क्रूरोपि बलवानपि ।
 यः प्रज्ञावृंहितां न जहौ मृगराडिव ॥ ३३

दानार्द्रिता पुनर्धूलिधूसरा यस्य यायिनः ।
 वमुधा सखवीर्यव म्विन्नरुण्का मुहुर्महुः ॥ ३४

विषद्गुरुं द्रुतकृपां पतदुर्योधनां युधं ।
 योऽदशयदिव्रातन्वन् पुनर्भारतविग्रहम् ॥ ३५

प्रतापो यस्य दुर्द्धर्षं द्विप्रतापमशीशमत् ।
 अहो नवमिदं लोके दग्धो वह्निर्यदग्निना ॥ ३६

न दध्युरद्गरे यस्य वासं स्वं स्वर्गवासिनः ।
 सर्व्वं सतनमाहूताः सुप्राः सोममदादिव ॥ ३७

आकोष्णाण्णां व्रगम्भीरदानं यत्र च यच्छति ।
 निमग्नशङ्कयेवास यातमुच्चैः पदञ्जगत् ॥ ३८

यस्यापि हारहासांशुहारिणा यशसा बभौ ।
 मग्नसक्तस्फुरत्फेन मण्डलीव वसुन्धरा ॥ ३९

यो दधानै रसोत्कषं विसर्पदंभिरितस्ततः ।

चारैरिव सहस्रांशुरंशुभिः शुद्धमण्डलः ॥ ४०

सूतधात्री यथार्था सा पत्यौ यत्र यदादधे ।

स्त्रवता पयसा काले प्रजाः पीनपयोधरान् ॥ ४१

सुव्यक्तं वदनं यस्य नोपमाहं सगोरुहा ।

जितमवजं हि चन्द्रेण चन्द्रस्तेन तु निज्जितः ॥ ४२

प्रसारितकरः कर्तुं प्रजानां वाष्पमाज्जनं ।

यः प्रसादयिताजम्नं सविनेव पितेव च ॥ ४३

चिच्छेदातिमहान्तं यस्त्रिगुणं दण्डमायसं ।

दृढबन्धं प्रधानाभं वन्धध्वंसविचक्षणः ॥ ४४

अर्जुनस्यार्जुनां कीर्तिं सव्यसाचिनया चितां ।

रमणीयः परस्त्रीषु निष्कामः कथमप्यगतः ॥ ४५

यशोधरतटाकाख्यं यस्मिन्टाकममानुषं ।

चकार सर्वभूपालमानानिव निमज्जयन् ॥ ४६

विशुद्धदृष्टिकल्याणमोक्षधर्मानुसारिणा ।

सदापि विषमा येन मुगमा राजपट्वतिः ॥ ४७

येन रभ्यजुषा सापि सादिता सारमम्बनैः ।

काष्ठीम्नमनात्कारधारिणी नगरी द्विषां ॥ ४८

चन्द्रप्रभा वयस्या मे कियदूरे चरेदिति ।

यस्य नीर्णाणवा कीर्त्तिस्तत्त्वालोक्मता इव ॥ ४९

यमेकं सूरिरस्नौपीत सहस्रं पु महीभुजां ।

ऋक्षे क्षिपति कश्चिद्विष्य चन्द्रं नवोदितं ॥ ५०

श्रीयशोवर्मणा तेन दधता धाम वैष्णवं ।

वैष्णवान्नानिसर्गाय कृतोऽयं वैष्णवाश्रमः ॥ ५१

शासनं श्रीयशोवर्मराजस्येदं इहाश्रमे ।

कुलाध्यक्षेण कर्तव्यं कृत्स्नैः कर्मकरैरिति ॥ ५२

1. Read भूतधात्री यथार्था सा

2. प्रधानाभं would give better sense.

विदध्यादाश्रमस्यास्य परिवर्द्धनसम्पदं ।
 उत्तरोत्तरसंवृद्धांस्तज्जनानपि पालयेत् ॥६३
 अनिश्चीन मानयेद् यन्नादातिथ्यानि च वर्द्धयेत् ।
 अतिथेर्मननान् कृत्यमधिकं स्थानिनाग्रहि ॥६४
 अथावनीन्द्र एवात्र सावरोधोपि वा गतः ।
 नं यथाश्रमसम्पत्त्या यत्नैः मुग्वदच्चयेत् ॥६५
 स हि विश्वम्भराधीशः सर्वलोकगुरुः स्मृतः ।
 यदिष्टुन्नस्य तत्कुर्याद् व्यासगीतमिदं यथा ॥६६
 सर्वलोकगुरुश्चैव राजानं योनिमन्यते ।
 न तस्य दत्तन्न कृतं न धाढं फलनि कचित् ॥६७
 अथ द्विजोधिकं पूज्यः परेभ्यो बहवो यदि ।
 प्राप्तास्ते क्रमशः शीलगुणविशा विशेषतः ॥ ६८
 राजपुत्रश्च मन्त्रीच बलाध्यक्षश्च सज्जनः ।
 ते सर्वे पूजनीयाः स्युरानुपूर्व्या प्रयत्नतः ॥६९
 मान्यो विशेषतः शूरो रणे दृष्टपराक्रमः ।
 रणार्थी त्वरणार्थिभ्यो धर्मरक्षा हि तत्स्थिता ॥६०
 त्रैविशोन्नतरं पूज्यं आचार्यम् स च शाब्दिकः ।
 एकविंशो विशेषेण ब्रह्मचर्यचरस्तथा ॥ ६१
 पञ्चरात्रविधानज्ञान् शब्दशास्त्रविदस्तथा ।
 अध्यापकं विशेषेण ताभ्यामाचार्यमर्चयेत् ॥६२
 आचार्यवद् गृहस्थोपि माननीयो बहुश्रुतः ।
 अभ्यागतगुणानाञ्च परा विशेषेति मानवम् ॥६३
 वित्तं बन्धुव्ययः कृष्ण विशा भवति पञ्चमी ।
 एतानि मान्यस्थानानि गरीयो यद् यदुत्तरम् ॥ ६४
 सामान्यमानवान् सर्वान् बालवृद्धरुजान्वितान् ।
 दीनानाथाञ्च यत्नेन भवेद् भक्तौषधादिभिः ॥ ६५

नित्यं होमार्चनविधिं विदधीत यथाविधि ।
 तृणदानोपचाराभ्यां कपिलामपि पूजयेत् ॥ ६६
 श्राद्धोपरागकालेषु पिण्डविपुवयोरपि ।
 तण्डुलस्यैकया स्वाद्यां कुर्यादाश्रमयज्वनः ॥ ६७
 ये भक्त्या पतिना युक्ते ये च भक्ताः परामवः ।
 अपिण्डाः कृपणानाथबालवृद्धाश्च ये मृताः ॥ ६८
 एतेषामेव स्वंषां चतुरादृकतण्डुलैः ।
 मासावसाने सर्वत्र पिण्डं कुर्यात् तर्पणम् ॥ ६९
 एतस्मिन्नाश्रमे पिण्डं कुर्वानीय च सर्वशः ।
 यशोधरतटाकान्ते तस्मिन्नेव तु तिर्जयेत् ॥ ७०
 यशोधरतटाकाख्यतीर्थस्नानविधायकान् ।
 तस्यान्तपस्य मासस्य पौर्णमास्याञ्च भोजयेत् ॥ ७१
 त्रिसन्ध्यविधिसंस्क्ताः शीलाध्ययनतत्पराः ।
 गृहस्थकर्मनिष्मुक्ताः शयनदिन्द्रियनिग्रहाः ॥ ७२
 वर्षास्वनन्यशयिता एकभक्तं जीविनः ।
 एवंविधा भागवता वास्तव्या वैष्णवाश्रमे ॥ ७३
 न वैष्णवाश्रमस्यास्य वैष्णवो वासयेत् स्त्रियं ।
 कदाचिदुपशल्येपि सहधर्मचरोमपि ॥ ७४
 वैष्णवा बालवृद्धाश्च ये सदाध्ययने रताः ।
 एतेषामियती वृत्तिर्दातव्या प्रतिवामरं ॥ ७५
 चत्वारि दन्तकाष्ठानि तथाष्टकमुकाणि च ।
 तण्डुलाद्वाद्दृकात्र च पष्टिस्तम्बुलकानि च ॥ ७६
 दीपिकामुष्टिरेका च तथैधर्म्यकपूलकः ।
 तान्याचार्याय दद्यानि तथैव ब्रह्मचारिणे ॥ ७७
 दन्तकाष्ठत्रयं साष्टं तण्डुलप्रस्थभक्तकम् ।
 तम्बुलविंशती द्वे च क्रमुकाणि पडेव तु ॥ ७८

एका च दीपिकामुष्टिर्गन्धनस्यैकपूलकः ।

वैष्णवेभ्यः प्रदेयानि वृद्धेभ्यस्तानि सव्वशः ॥७६

दन्तकाष्ठद्वयञ्चैव तण्डुलप्रस्थभक्तकम् ।

त्रिंशत्तम्बुलपत्राणि चत्वारि क्रमुकाणि च ॥ ८०

तथैव दीपिकामुष्टिर्गन्धनस्यैकपूलकः ।

यु ... .. प्रदेयं सव्वमेव तत् ॥ ८१

तदन्नं द्वित्रिकुडुवाः तण्डुलाः क्रमुकद्वयं ।

तम्बुलविंशतिश्चैका दीपिकामुष्टिर्भक्ते ॥८२

अध्येतारि गृहस्थे च वृत्तिर्हया यथावयः ।

अन्नं काकेषु दानव्यं अर्द्धप्रस्थकतण्डुलम् ॥८३

प्रत्यहं कल्पितं भक्तं तण्डुलाध्यर्द्धश्वारिका ।

न दशात्तण्डुलानेव दशादेवौदनीकृतान ॥८४

त्रीणि पात्राणि यावत् नद्व्यञ्जनं दशपात्रतः ।

सत्कारमाददानानां आनुपूर्वीव्यपेक्षया ॥८५

चतुर्मासोपभोगार्हं धृत्यवाग्निभाजनं ।

आचार्यायैकशः दद्यात् ज्यायसे सात्त्वताय च ॥८६

रिक्तपात्रं मर्मा मृत्पात्रं दद्यादभ्येतृसाधवे ।

भोज्यं विज्ञेयदेहे काले पञ्चोत्सवे तथा ॥८७

कुल्यां कुल्यादनुसमाः शयनं क्षुरकत्तरी ।

इहस्था वैष्णवाः सर्वे नाभ्यक्षे वैश्यतां गताः ॥८८

यशपानकिनो भीता इहागत्य समाश्रिताः ।

पीडयित्रं न तान् दद्यात् गृहीयान्न स तानपि ॥८९

वर्मणा मनसा वाचा न हन्यान्नामिषं दिशेत् ।

परस्मायाश्रमस्यान्तर्ज्वहिं त्वंापि कथञ्चन ॥९०

सर्वानवाधकान् सत्त्वानाश्रमस्यास्य सन्निधौ ।

यशोधरतटाकस्य तस्यान्ते च न हिंसयेत् ॥९१

राजात्मजा राजपुत्री राजवृद्धस्त्रियः सती ।
 अत्रान्यातिथिवत्पूज्या नारोहेयुः कुटीस्तु ताः ॥ ६२
 या स्तदन्याः स्त्रियो हीना या वा चतुर्गविभ्रमाः ।
 नात्र प्रवेशमहन्ति ना एवाभ्यागता अपि ॥ ६३
 चतुराश्रम्यपनिभिः सर्वैः सम्भूय यत्नतः ।
 यशोधरतटाकाख्यं पालनीयमिदं सदा ॥ ६४
 किंकरैराश्रमस्यास्य यद्वनं धनिनाञ्जितं ।
 तदेव नान्यतो हास्यं भुत्वा सम्बर्द्धयचाश्रमं ॥ ६५
 अस्याश्रमनिकेतस्य कृत्स्नापकरणान्यतः ।
 अन्यत्र नापनेयानि हैमानि राजतानि वा ॥ ६६
 पर्यायपरिचर्याहमेतावत् परिक्लिपनं ।
 दासीदामं तदुभयोः पश्वयोः शुक्लकृष्णयोः ॥ ६७
 द्वौ लेखकौ राजकुटीपालौ पुस्तकरक्षिणौ ।
 नाम्बूलिकौ च पानीयहारौ पट् पत्रकारकाः ॥ ६८
 उत्कैधहाराश्रन्वारस्तथा शाकादिहारकाः ।
 दासाश्च द्वौ तदध्यक्षावष्टौ भक्तकरा जनाः ॥ ६९
 दाम्यास्तण्डुलकारिण्यो द्वादशैव प्रक्लिपताः ।
 पञ्चाशदेषां पूर्णाः स्याद्वृद्धा वा मावसा भवेत् ॥ ७०
 अध्यापकविदश्चम्य शीलमंवरणस्य च ।
 जनानध्यापकस्य त्रीण् कल्पयेत् परिचारकान् ॥ ७१
 दाम्येका नव दामाश्च कर्तरी श्वरकस्तथा ।
 पञ्च शास्त्र्यः कुलपतेः तथा दामकृषीबलाः ॥ ७२
 यद्येवं शासनमिदं न कुर्वीत कुलाधिपः ।
 निर्हयं दण्ड्यतां राजा स चायत्तस्तस्मिन् ॥ ७३

परार्थमस्पृक्तिकाङ्क्षिणा^१मे
 निष्पादितं पुण्यमिदं नरेन्द्राः ।
 स्वस्यान्तरे रक्षत रक्षणाह-
 रक्षैव लोके भवतां हि भारः ॥१०८॥
 इतीरययव्यपदेशयाच्चं
 भविष्यतः कम्पुजराजराजान् ।
 पश्यत प्रदानप्रतिपत्तिहृद्वा
 स श्रीयशोवर्म्मनराधिराजः ॥१०९॥
 कुमारमन्त्रिप्रमुखाश्च मुख्या
 यशःशरीराः सकलैरुपायैः ।
 इदं महीपालनिवेदनायैः
 पायामुरायासपराः परार्थं ॥१०६॥

भुवोवारां ब्रह्मश्चसननभसां सूर्यशशिनो
 ज्जगन्त्य...म स्वार्थः प्रतनुरपि कः स्पष्टि^२दधतां ।
 स्थितिः शस्ता ह्येषा भवति महतां स्वार्थविमुखा
 भवन्त्युद्ययवाः परहितविभूत्यै यदनिशं ॥१०७॥
 वमु हरति वितीर्णं यो नृपेणैतदस्मिन्
 सगभसपतनः स्या^३द् गौरवादिष्ववाङ् ।
 तदपि च परिवृद्धं यस्तु दत्ते स यायाद्
 अजरममरमिदं धाम शुद्धं परार्द्धं ॥ १०८॥

NO. 67. TEP PRANAM STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in *J.A.* 1908 (1), p. 203,
and *J.A.* 1908 (2), p. 253.

See Introductory remarks, No. 66.

1. Read कान्तिखो
2. स्याद्धि would give better sense
3. The subscript y is missing.

TEXT

Vv. 1-2 same as vv. 1-2, No. 61.

संसारपञ्चरविनिस्मरणाभ्युपायं
योऽबोधयत् त्रिभुवनं स्वयमेव बुद्धा ।
निर्वर्णसौख्यफलदाय कृपात्मकाय
बुद्धाय वन्द्याचरणाय नमोऽस्तु तस्मै ॥ ३

Vv. 4-18 same as vv. 3-17, No. 61.

क्षत्रवंशनभश्चन्द्रो योऽपि कीर्त्तिकरं कि(र)न
केनापि गम्भीरतरं द्विद्वद्विधिमशोषयत् ॥ १६

मानिनीमानसे यस्य कान्तिपीयूषपूरिते ।
न्यमज्जन्मन्मथो भूयो हरदाहमयादिव ॥ २०

कीर्त्तिदुग्धाब्धितिः प्यन्दं भु वने मधुरीकृते ।
अस्थानमिव लावण्यं वक्तुं यस्यावसत् मदा ॥ २१

चतुःपट्टिकलावल्या बाल्यान् प्रभृति पुष्कलः ।
अक्षयो योऽकलङ्कोऽपि ख्यातो मृदुक्करो भुवि ॥ २२

येन राज्यं भिषिक्तेन विद्विद्भूत्यमनोदिशः ।
भीत्या हर्षेण यशसा सममासादिता भृशं ॥ २३

गज्जट्टजेन्द्रमेघानां याने दानाम्बुवृष्टिभिः ।
तनान शस्त्रविद्युद्भिः प्रावृष्य यः शरणापि ॥ २४

यस्यापि बाहुयुगलं बहुविद्विद्वन्धे युधि ।
सव्यापसव्यगमितैः सहस्रमिव पत्रिभिः ॥ २५

रणे रणेऽखिलारातीन यत्प्रतापविभावमुः ।
दग्ध्वादहदन्तृप्त्येव तेषाञ्च नासि योषिता ॥ २६

षाड्गुण्यप्रथितो योऽपि ह्यद्विद्वन्ध्वंसने युधि ।
प्रकर्षेणाप दानानामनन्त गुण ईरितः ॥ २७

उद्वृज्यत्यधिकं सिंहो निज्जयन्नपि कुञ्जरं ।
न जातु विस्मितो यस्तु निज्जयन्न राजकुञ्जरान् ॥ २८

जिताः पडरयो येन वयं सर्वजितो जिताः ।
 अनेनेनि हियेवान्तर्निर्लीना हृत्सु दुर्द्ध दां ॥ २६
 रक्षाभ्वुसिक्तवृद्धस्य राष्ट्रमण्डलभूरुहः ।
 येन दत्तन्दिजादिभ्यः श्रीफलं स्वादुकामतः ॥ ३०
 मम कीर्तिश्वरन्त्येका दुर्गे सुवनगह्वरे ।
 स्वलेदिनि भियेवाशा येन निष्कण्टकाः कृताः ॥ ३१
 सौन्दर्यमण्डितं यस्य सुखाग्रण्डेन्दुमण्डलं ।
 केनाप्यनन्दयन्नित्यं नागीनयननीरजं ॥ ३२
 यद्गुणाधिष्ठिता वाणी भविनामतिपावनी ।
 अध्वराग्नेर्हविर्गन्धगर्भव मरुतां गतिः ॥ ३३
 अतिगुह्यगुणं विष्णुर्यं विडम्बयितुं ध्रुवं ।
 दुग्धाब्धिमध्यमध्यास्ते काण्यं लुम्पन्निवात्मनः ॥ ३४
 ब्रह्माण्डमण्डले येन यशोभिर्भरितं पुनः ।
 यशो यद् वद्धितं नित्यमन्यत्पूर्यन्तु तद्भवेत् ॥ ३५
 यस्य तेजोरयः स्मृत्वा वने वृष्टि यदा अपि ।
 प्रावृट्कालेऽतिसन्तापा युगान्ताग्निहता इव ॥ ३६
 अनारतं रतो यस्य पुष्कलाङ्गो वृषोभवत् ।
 हृद्गुहायां वृषाङ्गस्य सन्निधाने विधेरिव ॥ ३७
 धने धनायया यस्य तावदेव विजृम्भितं ।
 यावन् पूर्णोर्थिनामर्थः कौलैः स्तीर्णस्य किम्भवेत् ॥ ३८
 अनन्तविद्यो लोकेशो वृषस्थः कामदीपनः ।
 यः शङ्करोपि सततं दत्तदक्षोदयोऽभवत् ॥ ३९
 अपि हेमाचलतनुः प्रज्ज्वलन्नपि तेजसा ।
 कथमप्यवलानां यो हृत्सु तिष्ठन् सुखं व्यधात् ॥ ४०
 अहो संसर्गमाहात्म्यं लक्ष्मीरपि चलाचला ।
 यस्मिन् निश्चलया लग्ना भारया यदचापला ॥ ४१

1. कौल is evidently used here in the sense of 'boat'.

कलिकालोज्जितं जित्वा यो धर्मेणैव दुष्कृतं ।
तत्संश्रयादिवामर्षो निज्जिगायाखिलान् रिपून् ॥ ४२

निरस्तकण्टकां स्कीनां यो विध्वंसनमहीभूतं ।
एकच्छत्रामविषमां पृथ्वीं पृथुग्विक्रमेण ॥ ४३

योषि खड्गसहायोषि राजसिंहनिपेयितः ।
अक्रूरपरिवारोऽयमिति केनाप्युदीरितः ॥ ४४

यस्याज्ञास्वान्तसंवासधर्मस्येवानुशासनात् ।
सामादिभिर्यथाभव्यं उपायैर्न्यनयन् प्रजाः ॥ ४५

को हरेरनिरुद्धारेः स्वचक्रभ्रान्तिभिर्ज्जेयः ।
यस्य त्वभ्रान्तचक्रेणानिरुद्धारिशनाजयः ॥ ४६

स श्रीयशोवर्मनृपो नृपेन्द्रः कम्बूभूपतिः ।
सौगताभ्युदयार्यं कृतवान् सौगताश्रमं ॥ ४७

Vv. 48-56 same as vv. 52-60 of No. 66.

विद्याभुजोद्विजान् किञ्चिद्वनमाचार्यमर्चयेत् ।
बुद्धज्ञानविदं शाब्दं द्विविदन्तु विशेषतः ॥ ४८

बुद्धज्ञानविधानज्ञांश्छन्दशाम्त्रविदस्तथा ।
अध्यापकं विशेषेण ताभ्यामाचार्यमर्चयेत् ॥ ४९

Vv. 59-62 same as vv. 63-66 of No. 66.

श्राद्धोपरागकालेषु पिण्डविषुवयोरपि ।
तण्डुलस्यैक्याखाय्यां प्रकुर्वीत यथाविधि ॥ ६३

Vv. 64-66 same as vv. 68-70 of No. 66.

नभस्यस्य चतुर्दश्यां शुक्लायामुत्सवं तथा ।
कुर्व्याद्धानं प्रदद्याच्च बुद्धशास्त्रे यथोदितं ॥ ६७

V. 68 same as v. 71 of No. 66.

त्रिसन्ध्यविधिसंस्काः शीलाध्ययनतत्पराः ।
गृहस्थकम्मनिम्मुक्ता यतयो विजितेन्द्रियाः ॥ ६८

वर्पास्वनन्यशयिना एकभक्तेन जीविनः ।

स्वधर्मकर्मशक्तास्ते वास्तव्याः सौगताश्रमे ॥ ७०

यतयः शीलरहिता दुष्टाः श्रुतविवर्जिताः ।

स्वधर्मकर्मविभ्रष्टा निर्व्वाम्याः सौगताश्रमात् ॥ ७१

भिक्षवो यतयो येषि सदाध्ययनतत्पराः ।

एतेषामियनीवृत्तिर्हातव्या प्रतिवत्सरं ॥ ७२

V. 73 same as v. 76 of No. 66

दीपिकामुष्ट्रिका च तथैधस्यैकपूलकः ।

आचार्यायैव सर्वाणि [नानि] दद्यात् प्रयत्नतः ॥ ७४

V. 75 same as v. 78 of No. 66.

एका च दीपिकामुष्ट्रिन्धनस्यैकपूलकः ।

यतिभ्यश्च प्रदेयानि वृद्धेभ्यस्तानि सर्व्वशः ॥ ७६

V. 77 same as v. 80 of No. 66.

तथैव दीपिकामुष्ट्रिकैधस्यैकपूलकः ।

यौवनस्थाय यतये प्रदेयं सर्व्व ... ॥ ७८

Vv. 79-82 same as vv. 82-85 of No. 66.

धूपभाजनभृङ्गागौ वह्निभाजनमेव च ।

एकैकशश्चतुर्म्मासभोग्यान्येतानि यत्रतः ॥ ८३

आचार्यैभ्यः प्रदेयानि वृद्धभिक्षुभ्य एव च ।

रिक्तपत्रं मर्षी मुक्तामध्येतृषु दिशेदपि ॥ ८४

देशे काले च संप्राप्ते भोजनं प्रतिवर्द्धयेत् ।

भोजयेत्तु विशेषेण पञ्चोत्सवसमागमे ॥ ८५

V. 86 same as v. 88 of No. 68.

Vv. 87-93 same as vv. 89-95 of No. 66¹.

1. In V. 89 we have 'ग्रहिसान् सकलान् सत्त्वान्' in place of सञ्ज्ञानवाधकान् सत्त्वान्

यदाश्रमोपकरणं हेमरूप्यादि कल्पितं ।

भिक्षाभाजनचक्रादि भिक्षार्थं नान्यनो हरेत् ॥ ६४

Vv. 95-97 same as vv. 97-99 of No. 66.

दास्यस्तण्डुलकारिण्यो द्वादशैव प्रकल्पिताः ।

तच्च पिण्डीकृतं सर्व्वे पञ्चाशत्परिमाणकं ॥ ६८

V. 99 same as v. 101 of No. 66.

परिचर्याकरा दासा नवैकादासिका क्षुरौ ।

पञ्च शास्त्र्यः कुलपतेः सूच्यौ दश कृषीवलाः ॥ १००

V. 101 same as v. 103 of No. 66.

भविष्यतः कम्बुजराजराजान्

स श्रीयशोवर्म्ममहाधिराजः ।

पुनः पुनर्याचत एव धर्म्म-

मिमं नृपेन्द्राः परिरक्षन्तेति ॥ १०२

सनातनो भूमिभुजां हि धर्म्मो

धर्म्मस्थितीनां परिरक्षणं यत् ।

वर्ण्णाश्रमाणां सुरपूजनानां

दण्ड्येषु दण्डश्च यथापराधं ॥ १०३

धर्म्मातिभारान् भवनोपि जानन्

पुनः पुनर्धर्म्मधनं प्रयाचे ।

स्वधर्म्मसंरक्षणलुब्धभावो

धर्म्मी न नृप्रोस्ति हि धर्म्ममार्गः ॥ १०४

संरक्ष्यमाणे मम शासनेऽस्मिन्

सम्भाविनः कम्बुजभूमिपालाः ।

संवर्द्धयिष्यन्ति च शासनं वः

प्राग्भूपकर्म्मानुकरोति भूपः ॥ १०५

ये मन्त्रिणः सर्ववलाधिपश्च
 दुष्टं यदि स्यात् सुगताश्रमेऽस्मिन् ।
 तत् कम्बुजेन्द्राय निवेदयन्तु
 मन्त्रयादिसंस्थः खलु सर्वभारः ॥ १०६

ये श्रीयशोवर्मनराधिपेन
 श्रीकम्बुजेन्द्रेण नरादि दत्तं ।
 इहाश्रमे लुब्धतया हरन्ति
 सवान्धवास्ते नरकं पतन्तु ॥ १०७

ये श्रद्धया परमया परिवर्द्धयन्ति
 तत्सर्वमेव मुरनाथपदं प्रयान्तु ।
 निर्व्वामप्रणमनघं सह बन्धुभिस्ते
 यावन्मृगाङ्कतपनौ भुवने विभातः ॥ १०८

अम्बुजेन्द्रप्रतापेन कम्बुजेन्द्रेण निर्मितं ।
 अम्बुजाक्षेण तेनेदं कम्बुजाक्षरमाख्यया ॥ १०९

No. 68. PREI PRASAT STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was partly edited in *ISC*. 418, and partly in *BEFEO*, XXXII. 85. The stele being broken in parts, of which some are missing, the inscription cannot be fully restored.

See introductory remarks No. 66.

TEXT.

Vv. 1-16—same as vv. 1-16, No. 61.

V. 17—missing (probably the same as v. 17, No. 61.

Vv. 18-27—only a few letters at the end of each line are preserved.

... ... पूर्व्वमसम्भवे ॥ १८
 ... ... पुण्डरीकविलोचनः ।
 ... ... युक्तो यो युक्तमीरितः ॥ १९

- ... ... सर्वालङ्कारभूषिता ।
 ... ... रतीपतौ ॥ २०
 ... ... स्य वृद्धा ... वा ... तं ।
 ... ... भर्तृव्यापि मन्त्रिनः ॥ २१
 ... ... स्तमोभूतमिदं जगत् ।
 ... ... तोर ... कृ ... ॥ २२
 ... ... न् महद्भिर्मन्त्रिभिर्भुजः ।
 ... ... न् अनायासश्चकार यः ॥ २३
 ... ... युद्धाब्धौ यो व्यधाद् ध्रुवम् ।
 ... ... सप्रेमविजयश्रियः ॥ २४
 ... ... यं वीक्ष्याधिकविक्रमम् ।
 ... ... न् काकास् समभवन् युधि ॥ २५
 ... ... विषद( )श्रीपरिग्रहम् ।
 ... ... सरस्तुल्याश्चकार यः ॥ २६
 ... ... न् नो प्रामीयन् पण्डितः ।
 ... ... वैरिवन्त्यौति ॥ २७

नानारत्नैरपि चितन नम्रभूमीन्द्रशेखरम् ।

यस्याङ्गि नखरश्मीढं रत्नैरेवामणैरिव ॥ २८

यः प्राप्य राज्यमजय ... भिर्हुज्जयङ्कलिम् ।

... यस्य जये शक्तः पुरुषोत्तम एव हि ॥ २९

जी ... यो धनारातिर्भामो प्याजौ बलेन यः ।

लक्ष्मीलुब्धं परिणतन् धृतराष्ट्रमहर्षयन् ॥ ३०

यज्ञभूमध्वजोद्धूतधूमैर्धूसरितन्तभः ।

धूमवर्षैरिव तमौ भृशं यस्य कलेर्वधे ॥ ३१

यो राजरत्नमर्थिभ्यश्चिन्तितानप्यचिन्तितान् ।

अर्थादिदशाजहासेव मणिश्चिन्तितदायिनम् ॥ ३२

तिष्ठन्त्युरमि यस्य श्रीरस्थिरापि स्थिराऽभवत् ।

अनेकगुणसंबन्धा वीर्यप्राकारवारिता ॥ ३३

तप्तन्तीप्रपन्ना (पेन) भुवनं ह्लादयन्निव ।

योऽङ्कितः सर्वतश्च शुभ्रयशोमृतमनारतम् ॥ ३४

सर्वानन्दक (रो) कीर्त्तिः कामिनी कामचारिणी ।

तथापि यस्य दयिता ... च गदिता बर्धः ॥ ३५

बलादियुक्तो युक्तोयं मनः प्रति जगत् स्थितौ ।

इति बुद्ध्या यमम्भोधौ सुखं शेते न माधव ॥ ३६

निरावरणबुद्धित्वात् सर्वं वेशं विदन्नपि ।

राजस्थितिरलङ्घयति चारचभुर्वभूव यः ॥ ३७

यथाभीष्टप्रदा ( ) साध्वी धर्मश्रीमहिषी प्रियाम् ।

सर्वोपभुक्ता यस्यापि कुर्वतः कर्म सस्तुतम् ॥ ३८

यस्याजौ भिन्नवैरीभकुम्भमुक्ताम्बुवृष्टिभिः ।

... रिवातिधवलं यशो दिशि विसर्पति ॥ ३९

पृथुकीर्त्तिः पृथुगुणः पृथुश्रीः पृथुविक्रमः ।

पृथुपृथ्विः प्रतिनिधिः पृथिव्यामिव यः पृथोः ॥ ४०

यस्यानुशासनजलजगन्मानसमभ्यगात् ।

तस्स्थितस्य कलङ्कस्य विदधन्नुविशोधनम् ॥ ४१

स्थानेषु सर्ववर्णानां गुणवृद्धिकरोऽपि यः ।

श्रीपाणिनेर ... शब्दविद्याविदीरितः ॥ ४२

... सु तार्थो सरोरुहम् ।

... यस्त ... भानुमेणुरिवाभवत् ॥ ४३

... ज्जुनयशो शङ्खचक्रलसत्करः ।

भूधरः पुण्डरीकाक्षो योपि कृष्णो न कर्मणा ॥ ४४

महाकालोदयकरो वृषस्थितिकृतादरः ।

नुतनन्दी स्मरारातिर्यो बभार भवश्रियम् ॥ ४५

शतक्रतुकृतश् शक्राधिकोप्यमितक्रतुः ।

भूरक्षार्थङ्कणया यो न धात्रावतारितः ॥ ४६

यस् स्तूयमानसत्कर्म ... .. ।

सौमित्रिरिव सङ्गामे ... .. ॥ ४७

युक्तदण्डकरतेन ... .. ।

... .. ॥ ४८

... .. व्यस्य विष्णोरिवाभवे ।

... .. ज्ञं यमन्यत्र दुष्करम् ॥ ४९

... .. चेतसा ।

... .. य ब्राह्मणाश्रमः ॥ ५०

Vv. 51-59—same as vv. 52-60 of No. 66.

शैवपाशुपताचार्यो पूज्यो विप्रादनन्तरम् ।

तयोश्च वैयाकरणः पूजनीयोऽधिकं भवेत् ॥ ६०

शैवपाशुपतज्ञानशब्दशास्त्रविदां वरः ।

आचार्योऽध्यापकश् श्रेष्ठमत्र मान्यो वराश्रमे ॥ ६१

Vv. 62-70—same as vv. 63-71 of No. 66.

त्रिमन्थ्यविधिसंस्तुता[श् शीलाध्ययनतत्पराः] ।

गृहस्थकर्मनिष्कर्ता [यतयो विजितेन्द्रियाः] ॥ ७१

वर्षास्वनन्यशयिता ए[कभक्तेन जीविनः] ।

एवंविधा ... यतयो [वास्तव्या ब्राह्मणाश्रमे] ॥ ७२

ब्राह्मणा यतयो ये पि स[दाध्ययनतत्पराः] ।

एतेवामियतो वृत्ति[हातव्या प्रतिवासरम्] ॥ ७३

V. 74—same as v. 76 of No. 66.

दीपिकामुष्टिरेका च [तथस्यैकपूलकः] ।

सर्वाण्येतानि देयानि ... .. ॥ ७५

ततोऽन्यान् पूजयेद्विधि ... .. ।

वृत्तिर्दया तथाचार्य ... .. ॥ ७६

V. 77—Same as v. 75 of No. 66.

एका च ... .. ।

यतिभ्यश्च प्रदेयानि ... .. ॥ ७८

V. 79—Same as v. 80 of No. 66.

V. 80—Same as v. 75 of No. 67.

Vv. 81-84—Same as vv. 82-85 of No. 66.

भस्मादृक् जटाशुद्धिश्च भस्मादृकन्तथा ।

एकन्तद्राजतन् धूपभाजनं वह्निभाजनम् ॥ ८२

भृङ्गारश्च द्विजाचार्यपरिवृद्धनपस्विपु ।

एकैकत्र चतुर्मासं प्रदेयं सर्वमेव तत् ॥ ८३

रिक्तपत्रं सर्वा मृन्मामध्येतृषु दिशेदपि ।

भोज्यं विशेषयेद्देशे काले पञ्चात्सवे तथा ॥ ८४

कुर्यात् कुटीपु सर्वासु शयनं प्रतिवत्सरम् ।

इहस्था यतयस् सर्वं नाध्यक्षे वश्यताङ्गताः ॥ ८५

Vv. 89-95 are same as vv. 89-95 of No. 66.

यदाश्रमोपकरणं हेमरुप्यादि ... .. ।

भस्मभाजनदण्डादि भिक्षार्थेना ... .. ॥ ९६

No. 69. BAKO DOOR PILLAR INSCRIPTION, Dated 813.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 444)

The temple of Bako is situated in Roluos district, immediately to the south of Lolei and north of Bakong temples.

The inscription records the donations made in the year 813 by a dignitary named Dhūli (dust) Jeñ (of feet) Kamsten

An Śrī Īśvara-varman to Īśvarāśrama, no doubt a monastery at Bako. The donations consisted of rice (to be given daily), vessels, seven male and female slaves of Īśanapura and four servants for the huts of the monks.

No. 69. PRAH KO STELE INSCRIPTION OF
YAŚO-VARMAṆ, Dated 815

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 28).

It is engraved on another face of the same stele which contains Ins. No. 55.

It is written in Khmer and is dated 815 (= 893 A. D.)

It records royal donations of gold, silver and slaves to gods Parameśvara and Prithivindreśvara. It mentions a few localities, e.g. Abhinavagrāma, Virendrapattana and Śreṣṭhapura.

No. 70. LOLEY DOOR-PILLAR INSCRIPTIONS OF
YAŚO-VARMAṆ, Dated 815

These inscriptions are written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portions were edited in *ISC.* 319-331.

They are engraved on the door pillars of each of the four temples of Loley in the Roluos district.

Each of the Sanskrit inscriptions on the right-hand door pillar contains seven verses in *Upajāti* metre, of which the last six are identical. These may be referred to as A. The inscriptions on the left-hand door-pillar, consisting of two verses, are identical in all. This may be referred to as B. The metre of v. 1 is *Sārdūlavikrīḍita*, that of v. 2, *Upajāti*.

The last six verses in Text A contain an admonition to the future kings to protect the pious work. The first verse gives the date of accession of Yaśo-varman (811-*Śaka*) and mentions the installation of god, Śiva in one case, goddess Bhavānī in another, and simply a god and a goddess in two others. The first verse in B gives the date 815 with full

astronomical details, when the statues of Śiva and Gaurī, made by the king himself, were installed and servants etc were given.

The Khmer portion gives the details of the servants and other donations. From the Khmer portion we also know that the divinities in the four temples were known respectively as Indravarmesvara, Indradevī, Mahipatisvara and Rājendradevī. The first two were thus named after the parents of the king and the last two after those of his mother.

Temple No. I

TEXT A.

श्री सिद्धि स्वस्ति जय ।

शशाङ्कचन्द्राष्टशकप्रराज्य-

स् स श्रीयशोवर्म्मनरेन्द्रराजः ।

स्वस्थापितायादिन किङ्करादि

सर्व्वन्तदस्मै परमेश्वराय ॥१॥

सं चाप्रयायी ददतां समस्तां-

स्तान् भाविनः कम्बुजभूपतीन्द्रान् ।

पुनः पुनर्याचन इत्ययं व-

स् स्वधर्मसेतुः परिपालनीयः ॥२॥

अवेमि ये स्थास्तुयशश् शरीरा

जिहासवोऽपूनपि धर्महेतोः ।

भवन्त उच्चैश्शिखसां वरिष्ठा

देवस्वमिच्छेयुरपीदृशास्ते ॥३॥

प्रायस् स्थिते गोप्ररि सन्मुखा ये

छिद्रे सुरद्रव्यहरास्तु सन्ति ।

इदन्ततो रक्षत सगुणे पि

राहुर्जहागैव सुधा सुराभः ॥४॥

यथा च राहुप्रमुखान विजित्य
 ररक्ष देवानमृतञ्च विष्णुः ।
 तथा भवन्तोऽपि निहय चौरा-
 न सुरं सुरस्त्रं परिपालयन्तु ॥ ५
 ज्ञातञ्च सत्यं मृतिरेव याच्चा
 राज्ञो विशेषेण तथापि साम्नु ।
 धर्मस्य हेतोर्मरणं हि शस्त्रं
 सनातनस् त्यागिन एव याचे ॥ ६
 कुमारमन्त्रिप्रमुखैश्च पुण्य-
 त्रिवेदनाथेन तदेव रक्षयम् ।
 युष्मासु भारः परिपालनादि-
 स् स्निग्धेषु विद्वत्सु कृतो हि राज्ञा ॥ ७

TEXT B.

श्री सिद्धि स्वस्ति जय
 बाणैकाग्रशकं शुचेश् शिविदिने दण्डे भ्रष्टार्द्धं विधौ
 सिंहञ्चन्द्रमुने वृषं सभृगुजे लग्ने कुलिरं रवौ ।
 चापन्देवगुरौ तुलां सरविजे भौमे गते स्थापिता
 गौरीशप्रतिमास् समं स्वरचितामृताश् श्रीयशोवर्मणा ॥ १

अम्यासुमन्तो हरणं हरन्ति
 ये ते नरेन्द्रादिह यातनाह्राः ।
 यमादमुत्रापि च पालयन्ति
 ये यान्तु ते धाम शिवं शिवस्य ॥ २

Additional verses in A (Alternative to v. 1 above)

Temple No. 2

श्री सिद्धि स्वस्ति जय
 मृगाङ्कचन्द्राग्रशकाप्रराज्य-
 स् स श्रीयशोवर्मनरेन्द्रवर्येः ।
 स्वस्थापितायामिह किङ्करादि
 भक्त्या भवान्यान्तदिदं व्यनारीत् ॥ ११

Temple No. 3

श्री सिद्धि स्वस्ति जय
 श्रीमान यशोवर्मनरेन्द्रचन्द्र-
 स स चन्द्रचन्द्राष्टशकाप्रराज्यः ।
 अस्मिन्धरागामनरादि सर्व्व
 स्वस्थापितेश तदिदं व्यतारीन ॥१

Temple No. 4

श्री सिद्धि स्वस्ति जय
 स श्रीयशोवर्ममहीमहेन्द्रो
 द्विजेन्द्रचन्द्राष्टभिराप्रराज्यः ।
 स्वस्थापितान नृवराङ्गनादि
 देव्या व्यतारीदिह नन् समस्तम् ॥२

No. 71. PRASAT TA KEO INSCRIPTION, Dated 815

The inscription was edited by Pinot (*BEFEO*, XAV. 297).

It was engraved on a stele found within the enclosure of the Temple called Prasat Ta Keo near Angkor Thom. It contains 42 lines, of which six are written in North Indian alphabet. It is composed in Sanskrit and contains 30 *Slokas*.

The inscription gives an account of the same family which is referred to in the next inscription (No. 71 A) from Phnom Prah Vihar. The first part of this inscription, which is missing in the next, completes the genealogy, which may be described as follows on the basis of the combined evidence of the two inscriptions.

Pinsvangramavati had three sons and four daughters. The three sons were named Pranavaśarvva *alias* Nrpendra-vikrama Śivātmā and Viṣṇuvala *alias* Lakṣmīndra. The second daughter named Kambujalakṣmī or Prāṇā was married to Jaya-varman and had a son named Dharmavardhana. Another daughter Pavitrā (?) was married to Vindvardha. The genealogy is carried on further through the two other daughters as shown in the following two

tables. The name of the eldest daughter cannot be read clearly, and the youngest was Hyāncandra.

I. D = Keśavabhaṭṭa

| *alias* Kṛṣṇapāla

| *alias* Mahendrārīmathana

Prabhāvatī = Hṛṣīkeśa

|
Adhyāpaka *alias* Rājendrapāṇḍita

|
Nagapala

II. Hyāncandra = Śadh

| *alias* Nṛpendravijaya

| *alias* Pṛthivīnarendra

|
2 Sons

| Rudrāṇi

| Umā

| (1) Poñ = Puruṣottama

vis (1) Paramārthaśiva

alias Pṛthivīndropakalpa Śivaśakti

(2) Sāmaveda

|
Govinda (D) Bhān = Vibhāvasu (D) Mādhavī = Rāmabhaṭṭa

|
Garuḍa

|
3 Daughters : (1) Pañ ; (2) Av ; (3) Ān.

The descent through females seems to indicate the right of succession through females according to the civil law of Cambodia (*BEFEO*, XV, II, 55).

The inscription mentions some territories which were mostly obtained by the members of this family from various kings and endowed for religious purposes. The chief of these is the village Piñ Svañ from which evidently the first member of this family took her name, meaning 'the lady of the village Piñ Svañ.' This, as well as Āvilagrāma, is mentioned both in this inscription and the next. The other names are different.

The extant portion of the last verse being identical with v. 41 of the next inscription we may assume that the beginning of the second line contained the date, year 815, though it is actually missing here.

In the text the words restored with the help of the next inscription are put within bracket.

Both Aymonier (II. 211) and Coedes (*BEFEO*. XXXIV, 417) have expressed doubts whether the inscription really belongs to the time of Yaśo-varman on the ground that the inscription traces the genealogy of the family for four generations after Kambujalakṣmī, the queen of Jaya varman II.

TEXT.

नमोऽस्तु मन्मथजिते ... .. ।
 ... .. श्रेत नाम्नताल्लुनीयाक्ष्यनलक्षिणा ॥१
 आसीद ... .. वड्शसमुज्जवा ।
 पिङ्गवद्वामवनी ... .. ॥ २
 तन्सुताः ख्यात ... .. ।
 ज्येष्ठः प्रणवशर्वः ... .. आश्रयी ॥३
 कृष्णपालस्य महा (धात्री) ... .. ।
 ... .. (केशव) भट्टस्य भवानी कुलभा (वनी) ॥४
 ... .. रशालिनः ।
 तेऽभवन् भूतये ... .. ॥५
 (कम्बुज) लक्ष्म्याख्या प्राणाख्या प्राण ... ।
 ... .. ॥६
 ह्यचन्द्राख्याभवत् साध्वी प (त्री तस्य) ... ।
 ... .. (सं) पत्ति ममान्त उदधारयन् ॥ ७
 ... .. (सुपुत्रे साध्वी सुतामेकां) प्रभावती ।
 तस्मात् केशवभट्टाख्यात् ... .. वेत्ति सः ॥८
 वभूवानम्रभू (पाल) मौलिमालितशास (नः) ।
 (राजा श्री) जयवर्मन्ति जयश्रीशालितद्युतिः ॥९
 चतुर्भुजाचलोर्वी (धृ) चतुर्भुज इवापरः ।
 चतुर्विधास्वधीनी यश्चतुर्वक्त इवावभौ ॥१०

कृष्णपालो महेंद्रारिमथनाख्यामवाप्रवान ।

विप्रः केशवभट्टाख्यस् स च राजपुरोहितः ॥११

दधत् प्रणवशर्व्वस् स श्रीनृपेन्द्रादिविक्रमम् ।

नाम भोगमुत्तं प्राप पंचां वण्णेष्वधीशनाम् ॥१२

शिवात्मा शयनस्थानमन्द्राधिपतिर्वरः ।

राज्ञो निवेद्य सभ्रातापालयन् संनतेः पुरम् ॥ १३

पूर्वे पिङ्ग स्वङ् भुवस् सीमा त्रिकशमरभूरभृत् ।

त्रैलोक्यनाथो याम्ये (न) कन्याक्रमश्च पश्चिमे ॥ १४

... स्नामुत्तरसीमासीत्तत्रार्चा श्रीधरस्य नाम् ।

अवद्वयत्स नृपाभिदत्तदामादिभिः पुनः ॥ १५

वननेत्रक्षितेस् सीमा पूर्व्वण्यं कङ्कतिङ्मही ।

दक्षिणेन शरक्रमः स्तुग्वो नृगपि पश्चिमे ॥ १६

उत्तरे ध्रुवसीमामीन् (नारा) य् भूम्यवधिश्च सः ।

स्वयम्भूरभवत्पूर्व्व दक्षिणं त्रय ... ॥ १७

... हतिवन सिन्धुश्च सीमा पश्चिमतोऽभवत् ।

(वे) पिङ्ग सीमोत्तरेणामीद् गोलकाङ्कितसन्निधिः ॥ १८

स्थलीक्षोणीन्नरपतिन्ने प्रणम्य यथाचिरे ।

... ... मान्तां भुवमिह माप्य ग्रामं प्ररक्ति ... ॥ १९

पूर्व्वतो व्येक् नदी सीमा तस्या याम्येन पार्त्तवोङ् ।

व्येङ् बोच् नदी तु वारुण्यामुत्तरतोऽभवद्गदा ॥२०

तत्र ते शाम्भवं लिङ्गं महिषासुरमधिनीम् ।

विधिना स्थापयामासुरम्भोध्यम्भोधिपर्व्वतेः ॥ २१

आविल्लश्मां स सन्तोष्य (वेद्) प्रियं महीभृत्तम् ।

श्रीमहेन्द्रारिमथनस् म्यालैर्भूपमयाचन ॥ २२

... ग्राहक निक्षेप क्षाणं (?) सीमास्त पूर्व्वतः ।

कृता गाढनदी याम्ये ... ... पश्चिमेऽभवत् ॥२३

सिद्धकाध्वामवत्सोप्यवधिरुतः कृतः ।

... त्वा धनानि ते तासु भूपु ग्रामान् प्रचक्रिरे ॥ २४

स्थापितं प्वाविलग्रामे ... .. न्देषु पञ्चसु ।

प्रत्येकं षोडशप्रस्थघृतान्येवाधिपेतानि ... .. ॥ २५

श्वेताश्वतथ गणितं पञ्चस्वरिकया कृतम् ।

कल्पितं प्रतिवर्षं तद्वत्तया भद्रेश्वरेश्वरे ॥ २६

... .. रूपद्वन्द्वलैः ... ।

... .. श्रीयशोवर्मनामधृक् ॥ २७

... .. तः ।

देवी पृथ्वीपदा सा तु ... .. ॥ २८

... .. प्रिया तस्यालं ... .. मनस्विनः ।

... .. निर्मितम् ॥ २९

बलाव्यक्षम् सालंतामा स्थलीग्रामे च बुद्धिमान् ।

(वागविध्वशभिश्) शवं लिङ्गत्रयमतिप्रियत् ॥ ३०

No. 71A. PHNOM PRAH VIHAR STELE INSCRIPTION

Dated 815.

This inscription was edited in *ISC*. 525.

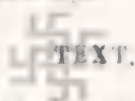
Phnom Prah Vihar is situated on one of the summits of Dangrek mountains, in the province of Mlu Prei.

The inscription is written in Sanskrit. The upper part of the stele being broken, some lines at the top are broken on each of the four faces. Probably it originally contained 56 verses, 14 on each face, but at present only 51 verses can be traced, of which four are hardly legible. All the verses are *Anuṣṭubh Śloka*s. The inscription is written in North Indian script which we meet with also in No. 71 and offers the last example of its use in Kambuja.

The inscription gives an account of the family mentioned in the preceding inscription of which at least eleven verses are repeated here. It records religious endowments by the

members of the family, and of grants of land by the kings. The genealogy, in the extant portion, begins with Kesava-bhaṭṭa and his daughter Prabhāvatī. The family had some connection with king Jaya-varman II, whose name and date of accession (724 Śaka) are given in vv. 3-4. V. 5 refers to his queen Kambujalakṣmī, also called Prāṇa, who was a member of the family. As the last member of the family lived after 815 Śaka (= 893 A. D.) we have here the history of an aristocratic family in Kambuja extending over two centuries.

A short Khmer inscription (see No. 146 G) written in the normal alphabet at the base of the stele refers to Śivasakti and contains the date 969 Śaka. Aymonier (II. 211) holds that this Śivasakti is identical with the one referred to in the Sanskrit inscription which also therefore must belong to the same period and not to 815 A. D.

TEXT.

Vv. 1-4 are identical with vv. 7-10 of No. 71

तस्य कम्बुजलक्ष्मीसु सा प्राणाख्याप्यनुजा सती ।

देवी बभूव धरणाश्रित्यो लक्ष्मीपतेरिव ॥६॥

योऽसौ विष्णुबलाख्योपि लक्ष्मीन्द्राख्यामवाप्त्रवान् ।

एकविंताधिपत्ये स युयुजे जयवर्म्मणा ॥ ६ ॥

नासाख्यस्तस्य भृत्योऽभूद्रक्त्या विश्रमन्तसन्मतिः ।

धोतिरत्नाकरो धीरो भद्रो भद्र इवापरः ॥७॥

ततश्श्रीनृपेन्द्रादिविजयाख्यामवाप्त्रवान् ।

(यो न) रपश्रीहरणो वीरोऽभूद् वाहिनीपतिः ॥८॥

अपूर्वो पृथिवीमध्या ( ) नरेन्द्रान्ता ( ) महोद्यमीम् ।

आख्यामाख्यस्य वधतोऽक्षचन्द्राख्या प्रियाभवत् ॥ ९ ॥

1. Read धति ।

2. One letter is short here. 3. For महोद्यमीम् ।

4. वध was an indigenous name, and वधतो is not a part of the name.

5. For अक्षचन्द्राख्या ।

पवित्राख्या च सा पत्नी विन्दुद्वय महाधियः ।

प्रभावनी प्रिया हृद्या हृषीकेशद्विजन्मनः ॥ १०

Vv. 11-14 are identical with vv. 11-14 of No. 71.

Vv. 15-16 are identical with vv. 25-26 of No. 71.

महाराज्यस्य क्षमा वनाख्या वणवीयुताम् ।

शून्यां मशिवलिङ्गां प्राणापुम्ने भूपशासनान् ॥ १७

चेतनापुरकं पूर्वं दक्षिणे मुषिकस्थला ।

लापङ्क पश्चिमवन्तस्या लापङ्क सीमोत्तरे भुवः ॥ १८

देव्या प्राणाख्यय आत्रा लक्ष्मीन्द्राख्येन तौ सुगौ ।

दन्तदामादिपूजाभिर्यन्त्रादुन्मीलितौ पुनः ॥ १९

भवालयभुवं मान्यन्ते पुरस्कृत्य शासनम् ।

भूभुजो वल्लभा भक्ता लेभिरे धर्मवृद्धयः ॥ २०

नदी पूर्वेऽवधिस्तस्या याम्ये राजेश्वरस्तथा ।

पश्चिमेऽभृद्वपुः सोम्ये देवतिदेवकः ॥ २१

देवी कम्बुजलक्ष्मीम् सा माध्वी स्त्री धर्मवर्तिनी ।

श्रीधर्मवर्धनपुत्रं मुपुवे धर्मवर्धनम् ॥ २२

सहचन्द्राख्या स्म सा सूते परमार्थशिवात्मजम् ।

सम्प्राणीमुमां सामवेदं पोङ्क इति चात्मजम् ॥ २३

प्रभावतीति सा सोमसोस्माकृतिरतिप्रभा ।

अध्यापकाख्यं सुपुत्रे सुतं शास्त्रविदां वरम् ॥ २४

... ..

... .. त्रिपुरद्विपः ॥ २५

... .. शक्त्या शक्तिभृतां वरम् ।

... .. अमृत देव्युमाख्याप्युमासमा ॥ २६

1 For पवित्राख्या ।

2 The correct reading is probably प्राङ्काख्याया ।

3. For सौम्ये cf. v. 24.

4. Read वन्दनं ।

5. Read चात्मजम् ।

... या पोङ् सा लक्ष्मीरिव वपुश्श्रया ।

पुरुषोत्तमस्य पत्नी भूपवन्धोम्महात्मनः ॥ २५

दधदध्यापकाख्यस् स नाम राजेन्द्रपण्डितम् ।

रुद्राश्रमे भूमिभुजा नियुक्तोऽध्यापकः कृती ॥ २८

परमार्थशिवो भूयो वल्लभस्तस्य भूपतेः ।

पृथिवीन्द्रोपकल्पाख्यां श्रोमनीं प्रथितामधान् ॥ २९

सा पोङ् अमृत गोविन्दं माधवीं कमलामिव ।

मुताच्च भान् इत्यपरां पुरुषोत्तमतम् ... ॥ ३०

रामभट्टप्रियामृत माधवी शिवशक्तिं (नः) ।

पव् इत्याख्याम् अव् इत्याख्याञ्चानाख्याङ् गरुडन्तं (था) ॥ ३१

भान् इत्याख्या प्रिया साध्वी विदुषोऽमुद् वि (भावसोः) ।

नाम्ना विभावसोस् साक्षान्मूर्त्तस्येव वि (भावसोः) ॥ ३२

राजेन्द्रपण्डिताख्यस् स त्रेभे भूपत पदीभु (मः) ।

राजहोत्रा शिखाशान्तिनाम्ना म्यायेन स ( ) युतः ॥ ३३

पूर्वं तटाकपादोऽस्या भूमेस् सीमास्ति दक्षिणे ।

कुटीतटाककश शक्तदेवक्षमा पश्चिमेऽवधिः ॥ ३४

उत्तरे गन्धसारश्चा^२ ताभ्यां तस्यां कृतं पुनः ( ) ।

स्थापितञ्चाभवत्स्वर्णलिङ्गन त्रिव्योममूर्त्तिभिः ( ) ॥ ३५

राजेन्द्रपण्डितमुतो नागपालोऽतिकोविदः ।

भागिनेयश् शिखाशान्तेश् चंकाक्षमामाव भूपतेः ॥ ३६

प्राच्यां सुरवृत्^३न्तस्याम् सप्तोद् सीमास्ति दक्षिणे ।

पश्चिमे लोहकारक्षमा नगरीमार्ग उत्तरे ॥ ३७

V. 38 is illegible.

... स ... मृतपृष्ठ महात्मनः ।

हनति (मिरोणा) शीनि ब्रह्मविन्दप्रभवज्जक ( ) ॥ ३८

1. पदी is an indigenous name.

2. For गन्धसारक्षमा ।

3. For सुरवृत् ।

4. The reading is doubtful.

सावित्री पञ्चगाव्याख्यां प्रौनाम्री माधवी तथा ।
 तेषान्धर्मप्रवृत्तीनान्धर्म्यास सन्तनयोऽभवत् ॥४०॥
 बलाध्यक्षम् सालं नामा म्थलीग्रामे च बुद्धिमान् ।
 वाणविध्वष्टभिश्च शैव( ) लिङ्गत्रयमतिष्ठित् ॥४१॥
 शिवशक्तिम् स(च्) अचार्य्यश्च शिवशक्तिविभागदित् ।
 शिवशक्त्येकवस(नि) श शैवा(चा) र्याधिपोऽभवत् ॥४२॥
 नीर(ज) श्चेत(स) । यस्य नीरजासनसन्मतेः ।
 नीरजस्येव पादस्य नीरजो रजसा जगत् ॥४३॥
 विद्वान् ... यो वाग्मी विशाद्यु(त्य) भिलापि(णः) ।
 (वाचा द्विगवाक् सोमैस मस्यांश्चक्रे ... यस् सदा ॥४४॥
 संसारे पि निरालोके दुर्गेण म्बलित(ः) क्वचित् ।
 द्विद् वर्गजालमक्तोपि यश्च शर्मकरनिर्युधि ॥ ४५॥
 यशोभिर्हीपयन्नाशाः क्रतुज्वलनसर्पणे ।
 धर्मस् सनिमिराश्चक्रे यो योगी युगपत् सदा ॥ ४६॥
 अधर्मे यो जडो धर्म पटीयानभवद्गुणी ।
 पङ्क्तुः कुवर्त्मसु व्यक्तं शीघ्रगामी सुवर्त्मसु ॥ ४७॥
 धन्यान्येतानि सर्व्वाणि सार्व्वस् सन्तानतारणान् ।
 यत्रात् स पालयामास भूपभक्त्यनुभावनः ॥ ४८॥
 शिवशक्त्यनुभावेन शिवशक्ती विवर्द्धिते ।
 शिवशक्तिमुनेर्व्वन्धुशिवायाम्नां शिवात्मनः ॥४९॥
 वर्याः कीर्त्या गरीयस्यास सन्ताना ये सदाशयाः ।
 सन्तानपुण्यपालास्तान् पान्तु पद्मालयादयः ॥ ५०॥
 यथा ब्रह्मादिवशकृच्छिवशक्तेश् शिवाह्वया ।
 इत्सत्कारुण्यवशकृच्छिवशक्तिमुनेस्तथा ॥५१॥

1. Read पञ्चगाव्याख्या ।

2. This verse is identical with v. 30 of No. 71.

**No. 72. PHNOM DEI TEMPLE INSCRIPTION OF YAŚO-
VARMAN, Dated 815.**

The inscription was edited in *BEFEO*, XVIII (9), p. 13.

Phnom Dei is the name of a hillock about 10 miles to the north of Angkor. The inscription contains 2 Sanskrit *Ślokas* and eight lines in Khmer. The Sanskrit portion tells us that king Yaśo-varman fixed the limits of the domains of the temple dedicated to Hara and Acyuta, united in one body (i.e. Hari-Hara), which was built on the mountain called Purandara (i.e. the Phnom Dei). The Khmer portion defines the boundaries in different directions. To the south-east the limit was 'vighneśo', i.e. probably a temple of Gaṇeśa. To the north-east the boundary was the cave of Viṣṇu Vināyaka. Vināyaka here probably denotes Garuḍa.

The Khmer portion contains the date 815 ; but the unit figure is not certain.

TEXT.

द्वि ... पुत्रहरो यो च संवृत्तौ भेदमागतौ ।
जगत् शङ्करो वन्दे नित्यञ्चैतौ हरीश्वरौ ॥२॥
श्रीहराच्युतयोस् सीमा श्रीयज्ञोवर्मणा कृता ।
श्रीहराच्युतयोर्दत्ता श्रीपुरन्दरपत्न्ये ॥२॥

**No 73. PHNOM SANDAK STELE INSCRIPTION OF
YAŚO-VARMAN, Dated 817.**

This inscription was edited in *ISO*, p. 331, and noticed by Aymonier (I. 392).

Phnom Sandak is a ruined temple on the hillock of the same name about 15 miles to the north of Koh Ker and 30 miles to the south of Dangrek Mountains.

There are two Sanskrit inscriptions on two faces of

the stele, the first (A) containing 26 and the second (B) 13 *Ślokas*,

After an invocation to the Trinity and the goddesses Gaurī and Sarasvatī (vv. 1-9) and the eulogy of king Yaśo-varman (vv. 10-17), Ins. A records the religious foundation of one whose name is not given, but who was a disciple of Somasiva and was appointed a Professor in the domain (*kṣetra*) of Śrī Indravarmesvara. Evidently Yaśo-varman endowed a domain to Śiva, named it after his father, and established a college in connection with it on the mountain which is called here Śivapura. The anonymous professor restored the worship of Śiva which had fallen into decadence, installed a new *linga* called Bhadreśvara and gave donation to it. Aymonier, however, thinks that Indravarmesvara must be looked for in the ruins of Lolei and that Somasiva was identical with Śivasoma, the *guru* of king Indra-varman. The details of the donation are given in a Khmer inscription engraved on the edge of the stele. Although the religious foundation was made in S17 Śaka (= 895 A.D.), it is likely that the inscription itself was engraved long after, for v. 11 could hardly be composed during the lifetime of king Yaśo-varman and only six years after his accession.

Text B contains an invocation of the Trinity and the goddess Aparṇā (vv. 1-6) and an eulogy of king Jaya-varman II. V. 8 seems to imply that this king came to the throne after the extinction of the old royal family of Kambuja. V. 12 refers to his capital on mount Mahendra. The text comes to an abrupt end after v. 13, the rest of the stele remaining blank. The connection between the Texts A and B is not apparent; but there is no doubt that they were written about the same time. Attention may be drawn to B. v. 13 which refers to a *sūtra* of Pāṇini (I, 4, 58, 59, 80).

TEXT.

A

श्री सिद्धि स्वस्ति जय ।

नमश् शिवाय यत्पादतखज्योत्स्ना विराजते
नम्रे न्द्रमूर्ध्मन्दारमधुमेकादिवोद्गता ॥ १

रुद्रभ्रमन यस्याङ्घ्रि सरोजोदरजं रजः ।
धूमायनं सुरशिरोरुद्रत्राप्तिकोटिषु ॥ २

जितन्भूर्जर्जटिना यस्य जटा विस्फुरितारुणाः ।
दहनाशङ्कया शङ्के गङ्गाविशदुमारुपः ॥ ३

जितं महावराहेण विषाणौ यस्य राजतः ।
लोकत्रयपदव्यापियशसामङ्कुराविव ॥ ४

विष्णुन्नमामि यस्याङ्गभासा पाणौ विभाति भूः
द्विद्विष्टो कचप्रहामोदादमेव भ्रमराङ्गना ॥ ५

एकाणवसरः पद्मं ब्रह्मवक्त्राणि पान्तु वः ।
पद्मानोवोद्गतान्यन्त्रे मधुकैतभमृत्यवे ॥ ६

नमन्तु ब्रह्मणः पादपङ्क्तौ सततारुणौ ।
सुस्थित्यायासनाम्भोजवोर्ध्वं कर्तुमिव स्वयम् ॥ ७

वन्दे गौरी द्विया यस्यासृ सञ्चुकोच मुखाभ्वुजम् ।
नवसङ्गे हरस्येन्दुचन्द्रिकाचुम्बनादिव ॥ ८

नमो देव्यै सरस्वत्यै यस्याशू शब्दमयो गुणः ।
अधिदेवतया वाचा श्रूयतेऽप्यन्यकीर्तने ॥ ९

राजेन्दुशू श्रीयशोवर्माभवत्पूणतरोदयः ।
यशःश्रीराणवोत्पूरसंघावितजगत्रयः ॥ १०

नोपति नाशमशापि कीर्तयेम्यातिभास्वतो ।
 गायिदिव्याङ्गनावक्तृपीयूषप्लुठनादिव ॥ ११
 नूतन्धात्रामृतेनैव सौन्दर्यं यस्य निर्मितम् ।
 यदक्षणा वाष्पमाग्रेण विवेश जगतां मनः ॥ १२
 न स्ववृद्धिः प्रजावृद्धिं विना यस्मै स्म रोचते ।
 किं स्वयं वद्धते चन्द्रस्मिन्धुवेलामवर्द्धयन् ॥ १३
 समरे वैरिगताक्तो यस्य खड्गो व्यराजत ।
 चरणालक्तकाङ्काद्रः पन्था इव जयश्रियः ॥ १४
 अदोर्धनिद्रमागन्तुकामा यं स्वकुलैस् स्थिता ।
 कौस्तुभालालनाश्रुमीश शङ्के केशववक्षसि ॥ १५
 यमसामान्यसौन्दर्यं सृष्ट्वा स्रष्टान्वचिन्तयत् ।
 उपमानमयञ्च तस्याद् उपमेयो परः कथम् ॥ १६
 श्रीमान् स्वभावलावण्यां गम्भीरो रत्नसन्निधिः ।
 यस्मिन् समुद्रसमानोऽपि संपूर्णो न परोदयैः ॥ १७
 तस्य राज्ये मुनिवरो मुनिवन्शाङ्गि पङ्कजः ।
 नाम्ना सोमशिवश शास्त्ररत्ननाकरोऽभवत् ॥ १८
 भगवन्निबन्धसोमस्य शिष्यो यो धरणीभुजा ।
 श्रीन्द्रवर्मश्चरक्षेत्रेऽध्यापकत्वं न्ययुज्यत ॥ १९
 शिवशस्त्रार्णवं बुद्धिमन्दरेण विमथ्य यः ।
 स्वयं ज्ञानामृतं पीत्वा दययान्यानपाययत् ॥ २०
 गलन्मधुरसाकारशब्दशास्त्रमनोहरे ।
 सगम्बती मधुकरी यस्यास्याब्जं रताभवत् ॥ २१
 देवतागुरुविप्रार्यानिधिपूजाविधौ कृती ।
 गरीयसामपि गुरुय्यो जघन्य इवाभवत् ॥ २२
 स आचार्य इदं लिङ्गमैशं शिवपुरे गिरौ ।
 क्षीणपूजिष्वरत्वेन पूजावृद्ध्या व्यवहृत ॥ २३

स चात्र सम्यग्विधिना श्रीभद्रेश्वरमाख्यया ।
 शैलेन्दुमूर्तिशाकाब्दे शिवलिङ्गमनिष्ठपत्न ॥ २४
 धनान्येतानि दत्तानि केदारारामकिङ्करान् ।
 तेनाभ्यां मिश्रभोगाभ्यां पान्ति ये यान्तु ते दिवम् ॥ २५
 लभन्तां यातनान्ते तु नरकेष्वामुवः स्थितेः ।
 अवीचिरौरवाद्येषु मर्हयन्ति हरन्ति ये ॥ २६

B.

श्री सिद्धि स्वस्ति जय ॥

नमोऽस्तु शम्भवे यस्य निष्कलस्यापि चिन्तने ।
 भास्वन्मूर्त्तौ सकलता दर्शनेन्दोरिव दृश्यते ॥ १
 विभानि धूर्जटिजटा गलङ्गङ्गा म्बुविन्दुभिः ।
 तद्धारमौक्तिकैश्चन्द्रकोटिच्छेदच्युतैरिव ॥ २
 जयति त्रिपुरध्वंसी यस्याङ्घ्रिनामयमा वभुः ।
 आलीढभारनागेन्द्रगोपवह्नयटमा इव ॥ ३
 नमोऽस्तु हरये यस्य पदः पद्माङ्कशायिनः ।
 भाभिस्तन्नाभिरभवद् भिन्ननीलापञ्जसन्निभा ॥ ४
 स्वयम्भूः पातु वो यस्य भास्वन्मवर्णनिभं वपुः ।
 आभाति संभवाम्भोजकिञ्चल्कम्पर्शनादिव ॥ ५
 वन्देऽपर्णां पदोर्ग्यस्याः गुल्फौ लिनौ विराजतः ।
 आसन्नरसर्पाभन्पुगानिभयादिव ॥ ६
 आसीच्छीजयवर्म्मनि भूपतीनामधीश्वरः ।
 भूपालमौलिरत्राशुवर्द्धिनाङ्घ्रिनामगुतिः ॥ ७
 योऽभूत्प्रजोदयायैव राजवंशेऽतिनिर्मले ।
 अपङ्कजमहापद्मे पद्माङ्गव इवोदितः ॥ ८

रामा यं वीक्ष्य जल्पन्ति कामज्जिमिपलोचन ।

न हि नो मनसोऽपि मुभयोऽयं श्रणादिति ॥ ६

यस्य रूपोपमेयत्वं न स्यात् स्यादपि विव्रगम् ।

मुखच्छायानुरूपो हि चन्द्रमा राहुणावृतः ॥ १०

नातिभागा भुजं यस्य श्रगम्भोनिधिमेखला ।

यथा ज्ञायातकिणता भूभृतोऽपि व्यनामयत् ॥ ११

मिष्टमृद्धयामनं यस्य राजमूर्धनि शामनम् ।

महेन्द्राद्रेः पुरी मूर्द्धि तथापि न तु विस्मयः ॥ १२

सदृश्मेनिरनेयस्य पद राज्येन चक्रिरे ।

उपस्मर्गाः क्रियायोगे ते प्राग् धानोर्मुनेरिव ॥ १३

No. 74 PHIMĀNAKAS INSCRIPTION OF YAŚO-VARMA, Dated 832

The inscription was edited in *ISO*, 545.

It is engraved on a door of the well-known building called Phimānakas in Angkor Thom. The inscription is partly in Sanskrit and partly in Khmer. The former contains 12 verses, 11 *Ślokas* and one in *Sragdharā* metre. It records, after an invocation to the Trinity (vv. 1-3), the installation of an image of Madhava (Kṛṣṇa) called Trailokyānātha, and donation to it by Satyaśraya, a minister of king Yaśo-varman, and well-versed in astrology. V. 12 contains the date 832 (= 910 A. D.) with full astronomical details. The Khmer portion, very much damaged, contains the list of slaves.

Bergaigne pointed out that v. 7 must have been composed after the death of Yaśo-varman. Barth thinks that in view of the minute details of the date given in v. 12 it must

1. Read रूपोपमेयत्वं

2. Read 'रूपो'

3. Read वह्

have been composed on the occasion referred to in the inscription. So he thinks that Yaśo-varman died in 832 Śaka.

TEXT.

सिद्धिं स्वस्तिं पान्तु ... .. चरणाभ्युत्तरेणवः ।

पितामहमहेन्द्रादिशिरोरत्नाङ्गुचारवः ॥ १

वन्देऽन्नित्यगतिं विष्णुं (१) प्रकृत्या यस्य वक्ष्यामि ।

स्थिता लक्ष्मीमु ज्ञे भूमिर्नाभिपद्मे पयजस मदा ॥ २

ब्रह्माब्जगन्धसन्तान ... .. विप्रहाम ।

वन्दे गोविन्दद्वन्द्वारि ... .. नीं श्रियम् ॥ ३

आसीदशेषभूपालमस्तकधृतशासनः ।

राजेन्द्रश्च श्रीयशोवर्म्मा महेन्द्रोपेन्द्रविक्रमः ॥ ४

युद्धमायुधयोधादिमदान्धेभेन्द्रभीषणम् ।

प्राप्य यस्य प्रतापेऽर्कौ दृष्टश्चन्द्रो यशस्यपि ॥ ५

यस्याङ्गमङ्गिसौन्दर्यविमरं ह्लादिता रतिः ।

स्वभर्तृवधवैधव्यञ्जहौ सा वञ्चनामिव ॥ ६

यशो यस्य मनोहारि शारदेन्दुकरादपि ।

क्रीडायां शयने याने गीयनेऽद्यापि देहिभिः ॥ ७

तस्य राजाधिगजस्य होराशास्त्राब्धिपाश्र्वागः ।

यश्च श्रीसत्याश्रयाख्योऽभून्मन्त्री मन्त्रीव वस्त्रिणः ॥ ८

करङ्कङ्कलशं पात्रन्नारं रैरशनामपि ।

सितच्छत्रस्मितां लक्ष्मीं यो लेभे स्वामिभक्तिः ॥ ९

नेनेव स्थापितो भक्त्या भगवानिह मायवः ।

स श्रीत्रैलोक्यनाथाख्यो यश्च श्रिया भाति भूतले ॥ १०

मुवर्णं रजतङ्कक्षेत्रमारामङ्ककिङ्करं स्त्रियम् ।

कल्पितं यो हरेन्मोहादिनो यातु स दुर्गतिम् ॥ ११

द्वित्रयप्राब्दे विधातुर्मधुमिनदिवसे याति कन्यादिमिन्दौ
मेपं शान्तिराहशौ सद्युधरविमुने मेपमिन्द्रारिपूज्ये ।
नौलं श्रोणीतनुजं वृषममरगुणौ द्वन्द्वराशिश्च लग्ने
स श्रीत्रैलोक्यनाथम् स्थित इह भगवान् वो विभूतिं विधेयात् ॥ १२

No. 75 THE BAYANG STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

The inscription was edited by Coedes in *IC.* 256. For locality see No. 8.

The inscription contains 18 Sanskrit *śloka*s. After an invocation to Śiva (v. 1) and the eulogy of king Yaśo-varman (vv. 2-6) it refers to a sage named Amarabhāva, who received various honours from Yaśo-varman (vv. 7-8), was a great scholar (v. 9) and was appointed chief of the northern *Indrāśrama* by king Indra-varman (v. 10). While digging a tank he found a golden disc belonging to his *guru* (preceptor) (vv. 11-12). He made of it an image of Śiva, of the type called *Utsavamūrtti*, for taking out in procession (vv. 13-14). He was appointed chief of the monastery (v. 15) and erected a *śālā* (house) of the god in the southern valley (v. 18).

TEXT.

श्रियं वो धूर्जटिः पातु यम्याङ्घ्रिः भारपीडया ।
वधिरीकृतसर्वाशान्दशाम्यो व्यकृत स्वरान् ॥ १
कम्युत्ताधिपती राज्ञां मूर्द्धस्वाहितशासनः ।
श्रीन्द्रवर्ममिति राज्ञा यो दिक्षु ख्यातपराक्रमः ॥ २
मेवाराजसमाहारमौलिगन्तांशुनिर्गमैः ।
रत्नमिहासनं यस्य द्विगुणीकृतशोभनं ॥ ३
एकैकाष्टशकावाप्तराज्यश्रीः श्रीयशोनिधेः ।
श्रीयशोवर्मणामासीत्तस्य पुत्रः प्रतापवान् ॥ ४

धर्मावियोगिकृत्यस्य राज्ये यस्य कृतं युगम् ।

परोक्षमप्यतिग्रीत्या वर्त्तमानमभूदिव ॥ ५

यतो निश्चाय सत्कीर्तिर्भूयसी परितो दिशः ।

दूराद्दृष्टमतमेव पस्पशस्मिन् मोहोदधेः ॥ ६

तेन राज्ञा कृतज्ञत्वात् सम्पद्भिर्यो यनीश्वरः ।

सौवर्णीभस्मपात्राभ्रमालाशाभिः सुसत्कृतः ॥ ७

परार्द्धयमासनं पद्मदलकेसरपङ्क्तिमत् ।

यनीनामाधिपत्येन योऽध्यास्ये स्म नृपाज्ञया ॥ ८

शंवज्योनिपणवदार्थवादिजाम्नाथवेदिना ।

येनात्मानन्तर्निगृह्णीषि योगेन दृष्टे शिवे ॥ ९

श्रीन्द्रवर्म्मनियुक्तो य उत्तरेन्द्राश्रमाधिपः ।

तोयं विज्ञापयामास दुर्लभं भोग्यमाश्रमे ॥ १०

इति विज्ञापिता येन श्रीन्द्रवर्म्मावनीश्वरः ।

तनाकं कारयामास नरविषयवासिभिः ॥ ११

तटाके खन्यमाने यत् सौवर्णीगुरुमण्डलम् ।

पूर्वोपनिहितं भूमावुद्धृतं खननीश्वरः ॥ १२

येनेदं प्रतिमायै तच्छस्मोर्भवतु भूपते ।

राज्ञो विज्ञापितम्येति माधुवाच्यनुकूलता ॥ १३

शाम्भवी प्रतिमा येयं सौवर्णी शिविकास्थिता ।

नीयतेऽद्यापि यस्तम्याः निमित्तमभवत् किल ॥ १४

श्रीयशोवस्मणा पश्चात् स्वाश्रमेऽधिकृतः पुनः ।

य आचार्याधिपत्येन लब्धवान् प्रवरासनम् ॥ १५

यद्व्यशो हारकङ्कारनीहागकृतिकान्तिमत् ।

निष्कलङ्कं कलावन्तं कलङ्काङ्कमिवाहसत् ॥ १६

प्राणिप्राणपरित्राणप्रधानपरिमाणतः ।

यो रागी वीतरागोपि शिवन्वैक्यवेदिनः ॥१७

स एवामरभावाख्यो यतीनां प्रवरो गुणैः ।

शालामकृता देवस्य दक्षिणोपत्यकानले ॥१८

NO. 76 ANGKOR THOM INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in *BEFEO*, XXV. 304.

It is engraved on a slab of stone on a terrace situated in the south-western quarter of Angkor Thom. The stone is very damaged and much of the inscription is illegible.

The inscription is written in Sanskrit and contains 14 *ślokas*. It contains an eulogy of king Indra-varman, gives his date of accession (799 Śaka) and refers to his religious foundations. Then follows an eulogy of king Yaśo-varman and an account of his foundations, including the Yaśodharatātāka (v. 13).

TEXT.

... .. ।

गुरुभार्गव वाल्मीकि ... .. ॥ १

आसीदशेषभूपाल ... .. तरो वरः ।

श्रीन्द्रवर्म्मति मेदिन्याः पुरा नृपतिविक्रमः ॥ २

नवरन्ध्राद्रिराज्योपि नीरन्ध्रो यो वसुन्धराम् ।

विदधे स्थापितैर्दे (वै) विध्वनीन् त्रिदिवधियम् ॥ ३

समरे समवीर्येण ... .. इह ।

विप्रा मानैर्बुधा बाग्भि ... .. विनोदै रतव्रताः ॥ ४

तस्य सूनुरनूनिदि ... .. ।

श्रीयशोवर्म्मदेवाख्यः ... .. ॥ ५

व्यक्तं राजेन्द्रचन्द्रोपि चन्द्र ... .. ।
 प्रतापः ... .. ॥ ६
 उद्युक्तं यं समुद्वाक्ष्य ... .. ।
 (अभ्यव) हरनीवेन्द्रः शरान् ... .. ॥ ७
 ... .. यो नित्य (म) रण ... .. ।
 वृद्धक्षीणवलञ्चन्द्रम ... .. यः ॥ ८
 अङ्गेन (त्व) हंसौन्दर्यमध्वर्यं ... .. यः ।
 विरूढमपि विभ्राणो यो वभावविरोधिनाम् ॥ ९
 सकलां यः कुला ... पुरः कृतयु ... यं ।
 प्रदर्शयन् धर्मपरः ... प्रजापतिरभून् परः ॥ १०
 धरनी धरनीनाथं ... .. त्राथमवाप्य यम् ।
 धर्मकामार्थसम्पूर्णा सप्रजा ... .. ॥ ११
 जगाम निर्गमे यस्य ... .. ।
 ददौ दिक्पालमौलि ... .. ॥ १२
 यशोधरतटाकार्यं ... .. यः ।
 यत्रान्यभूभुजां कीर्त्ति ... .. ॥ १३
 स्वर्गादागत्य गाङ्गोमां ... .. ।
 ब्रह्मविष्णुवीश्वरादीनां ... .. ॥ १४

No. 77 ANGKOR THOM INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in *BEFEO*, XXV, 307.

It is engraved on a slab of stone found in a temple in the south western quarter of Angkor Thom, a little to the south of the grand avenue which goes from the western gate to the Bayon Temple.

The inscription was written partly in Sanskrit and partly in Khmer. But much of it is now lost or illegible. The

Sanskrit portion, now extant, contains five verses recording the installation of an image of Viṣṇu and some endowments to the temple by the maternal uncle of king Yaśo-varman who was probably named Samaravikrama. One verse is missing at the beginning.

TEXT.

विक्रमान्नं दधन्नाम समरादिश्रियोज्ज्वलम् ।

मातुलो यस्य भव्यश् श्रीयशोवर्ममहीपतेः ॥ १

नेनेयं प्रतिमा विष्णोः प्रभविष्णोर्महर्दिना ।

... ता स्थापिता शान्तयशश् शुद्धेन्दुमूर्तिना ॥ २

... ... जगतां नाथं तं प्रावमहाहृदस्थिते विष्णौ ।

... ... तण्डुलमद्भुतं तस्मै ॥ ३

... ... विष्णोर्द्वितीयाक्षनेन य ... ।

... ... यथा तत्रो विनाशितम् ॥ ४

... ... न्तश्चिग्विभवविभुत्वं भूतले लिप्समाना ।

... ... तेषु रिपुघनना...म् मा कुरुष्वं विरेण ॥ ५

No. 78. VAT THIPEDI INSCRIPTION OF
ISĀNA-VARMAN II, Dated 832

The inscription was edited by Coedes in 'Melange Sylvain Levi', p. 213, and noticed by Aymonier (II. 379). Vat Thipedi (*adhipati*) is the name of a small temple in the district of Siem Reap.

The inscription is written in Sanskrit and contains 19 *ślokas*. After invocation to Śiva, Viṣṇu, Brahmā and Umā (vv. 1-5) it contains an eulogy of king Yaśo-varman (who ascended the throne in 811 Śaka) and of his two sons Harṣa-varman I and Isāna-varman II (vv. 6-12). These three kings highly honoured a learned ascetic named Śikhāśiva whose learning and virtues are described in vv. 13-16, and whose religious endowments are recorded in the next three verses.

These were : (1) the construction of the temple (on which the inscription is engraved) in the year 832 : (2) the installation of three *lingas* of Śiva on mount Bhadrāgiri (cf. No. 152, v. 37) ; (3) the installation of three *lingas* close to the Yaśodhara-*taṭāka*, referred to in Nos. 62-65 and identified with Eastern Baray.

Aline in Khmer, written on the margin of the Sanskrit inscription, records that in 834 Śaka Mratañ Sānvarna of Bhavapura made a donation of some lands to god Śivaliṅga.

The Sanskrit inscription has a style of its own, of which the chief characteristics are the use of long compounds, *atyukti*, i.e. exaggeration, and *anuprasa*, i.e. the repetition of the same syllables in the same line. These, according to Sanskrit rhetoricians, are the marks of the Gauda style, and Coedes thinks that the author of the inscription was probably trained in the Gauda country. The inscription thus furnishes an evidence of the continuity of relation between India and Kambuja.

TEXT.

सिद्धि

नमोऽनङ्गाङ्गनिर्भङ्गसङ्गिने पि विरागिणे ।

अङ्गनापयनालिङ्गलीनाद्वाङ्गाय शम्भवे ॥ १ ॥

पातु वः पुण्डरीकाक्षवक्षो विश्वप्रकोप्तुभम् ।

लक्ष्मीस्तनमुखाद्विष्टकषणक्षामचान्दनम् ॥ २ ॥

बोधध्वद्धान्तसंगोधविनिर्धूतप्रज्ञाधिपे ।

ध्वान्तध्वद्वेदनादद्विमेषमे वेधमे नमः ॥ ३ ॥

वन्दे देहाद्धतानीतामुमां मदनविद्विषा ।

समभ्रमदनगोपदोषप्रक्षालनादिव ॥ ४ ॥

सिद्धिं सरस्वतीसूतां या शुभ्रां विश्वनी ननुम् ।

उदिता पूर्वमन्यस्मिन्नपि देवे विवक्षिते ॥ ५ ॥

शशिशितांशुमूर्त्तिश्रीहृताग्निश्रीः कलाश्रयः ।

राजेन्द्रश्च श्रीयशोवर्मा भासिताशो रुचाभवत् ॥ ६ ॥

तेजसमौन्दर्यगाम्भीर्यवीर्यधैर्य्याभिजृम्भितः ।

मूर्यन्ददधिशौरास् सम्भूयेव वभूव यः ॥ ७

हानदाक्षिण्यचारित्रमाधुव्यादिगुणैनेयन् ।

वशी विश्वान्यपि वशं यस्नेजो न जहौ निजम् ॥ ८

श्रीहर्षवर्मा तनयस् सत्पदं प्राप शंविना¹ ।

तेजोनुरागनम्रेन्द्रमौलिलीढाङ्घ्रिपङ्कजः ॥ ९

यस्याविवर्णदोर्दण्डवीर्याग्निलितदिङ्मुखं ।

कान्ताकीर्तिरदृष्टान्त्यै रमे भुवनमन्दिर ॥ १०

तमन्वपि कनीयांसं सोदर्यन्तिरमतेजसम् ।

श्रीशानवर्माणमिता लक्ष्मीरर्कमिवोडुपम् ॥ ११

त्यागश्रद्धाकलाकान्तिशौदीर्य्यप्रमुखाश्रयः ।

गुणानां समुदायोऽपि यो ध्येयः परमः पुमान् ॥ १२

तेभ्यस् स्तुतापदानेभ्यो योऽहोऽवाप महार्हणाम् ।

सख्यणदोलारशनाकरङ्कानपवारणाम् ॥ १३

व्याख्यातानेकशास्त्रत्वात् सिद्धान्ताचारशासनात् ।

आचार्याणां य आचार्य्यो ग्रामणीर्य्यौगिनामपि ॥ १४

विशुद्धामख्यतर्कोऽपि शब्दविनादिवाङ्मये ।

पटनक्काभ्यासरागं यो न तयाज कदा च न ॥ १५

प्रज्ञाश्रद्धाभ्रमालज्जाकरुणा न्यवादिता ।

स्त्रीध्वासु नियमकोऽपि यो गुणाढ्यामु संयमी ॥ १६

शिखाशिवेन तेनास्मिन्नाचार्य्येनाफलार्थिना ।

द्विरामाष्टशके भक्त्या कृतेयं देवतास्थितिः ॥ १७

तेनापि लिङ्गत्रितयं शम्भोभद्रगिरौ गिरौ ।

स्थेयस्यै स्थितये स्थानौभक्तस् स्थापितमुज्ज्वलम् ॥ १८

1. शंवि is the name of an arm of Indra. शंविन् may refer to Indra.

2. Read शौदीर्य्ये

3. Read स्थाप्यौ

यशोधरतटाकस्य दक्षिणेनापि सन्निधौ ।

तेनापि लिङ्गत्रितयं स्थापितं गुरुशासनात् ॥ १८

No. 79. VAT CHACRET TEMPLE INSCRIPTION

The Sanskrit portion of the inscription was edited by Bergaigne (*ISC.*, p. 551) and the Khmer portion noticed by Aymonier (*I*, p. 237).

For locality see No. 25.

The inscription is engraved on two faces of a stele. On the first face there are four lines in Khmer, hardly legible, followed by five lines and a half in Sanskrit. The last half of the last line is in Khmer. The Sanskrit portion is written entirely in verse and consists of four *Ślohas*.

The inscription records the donation of female slaves by king Harṣa-varman, son of Yaśo-varman to a temple of Śiva called by the name of Adrivyādhapureṣa. The last half line in Khmer contains a date which has been read as 834 Śaka, but the first figure is doubtful. There is nothing to show, however, that this date refers to the object contained in the Sanskrit inscription (*JGIS*, III. 65). The inscription on the second face of the stele, written entirely in Khmer, is very fragmentary, and probably belongs to a later period.

TEXT.

(नम) ध्व(न) दृज्जते रङ्गि पङ्कजस्य रज्जोलवः ।

नम्रायुरेन्द्रदेवेन्द्रमौलि रत्नाक्षुदीपितम् ॥ १

आसीद्राजाधिराजो यस्तेजोवन्दित ... .. ।

भूभृतामुत्तमाङ्गेषु ... .. पाद ... .. ॥ २

नाम्ना श्रीहर्षवर्मा सप्त त्रीयशोवर्म्मपुत्रकः ।

अत्रियाभिनवया जुष्टश्च श्रीनिवास इवावभौ ॥ ३

कम्युजेन्द्राधिगजोऽसौ जगद्गीतगुणामधिः ।

अद्विष्याथपुणेशेऽदात् षट् कान्ताः प्रतिपक्षकम् ॥ ४

No. 80. PRASAT THOM INSCRIPTION OF JAYA-
VARMAN IV, Dated 843

The inscription was edited first in *ISC*, 555 and again in *BEFEO*, XXXIII, 12. Prasat Thom is the name of a temple in Koh Ker. The inscription, partly illegible, contains three Sanskrit verses, the metre being *Vasantatilaka* (1) and *Śār-dūlarikrūṭita* (2, 3).

The object of the inscription is to record the donations of king Jaya-varman (IV) to god Tribhuvaneśvara who has made him king of kings. The date is 843 (=921 A. D.). It shows that Jaya-varman had become king and removed the capital to Koh Ker by 921 A.D.

Another inscription, in Khmer, engraved on a pillar of the eastern Gopura, refers to donations to 'Kamraten añ jagat ta rajya' (royal divinity) by two dignitaries named Śikhā-vindu and Śrī-Virendrārimathana in 843 (=921 A. D.). The donations consisted of lands in Śivanivāsa, buffaloes, and male and female slaves.

TEXT.

श्रीसिद्धि स्वस्ति जय ।

योऽनादिगदिग्विलम्ब्य चतुर्मुखादे

र्विम्बु — ननुरष्ट ननूस्तनोति ।

— — — — —

— — — — — म्बिभुवनेश्वर नाम धामे ॥ १

शाकेन्द्रो हुतभुक् समुद्रवसवः पोथ्यौष्टमाहः सितः

मूर्यः सेन्दव — — — — — ।

— — — कलशं कविः समुद्रयो मानं दधात्यक्कजः

कालाः कार्यकगः क्रमेण — — — — — ॥ २

कृत्वा साकमशेषभूपतिपतिं यं हेतुमात्रं हम्
 मिद्धि यः सदसि श्रिया — — — — — ।
 तेन श्रीजयवर्मणा नृपतिना विजयिना राज्यस्य मारादृतं
 भक्त्या सर्व्वमदीयत त्रि — — — — — ॥ ३

No. 81. CON AN TEMPLE INSCRIPTION OF JAYA-
 VARMAN IV. Dated 844

The inscription was noticed by Aymonier (I. 292) and Coedes (*BEFEO*, XXXIII. 16).

Con An is situated in the province of Thbon Khnum. The inscription is written in Khmer and contains 35 lines. It records an order given in 844 Śaka (= 922 A. D.) by king Jaya-varman to a dignitary named Śrī Prthivindra-varman, who remitted it to another dignitary named Śrī Nṛpendra-vikrama, Superintendent of the Store-house, of class I. The order referred to the installation of Tribhuvanaikanātha at Jeñ On (Con An). It was the pious work of a Brāhmaṇa named Prāṇa who also probably installed god Campeśvara (a popular divinity in Kambuja, probably Kṛṣṇa), and various donations were made to him by royal orders. Prāṇa gave to this god, 'who is Viṣṇu', about 100 male and female slaves, and lands. The inscription ends with a Sanskrit verse containing the usual imprecations.

Another inscription of 27 lines in Khmer, in the same temple, records donations to god Tribhuvanaikanātha, of forty slaves and lands, and refers to division of the products of the land among the different chiefs of slaves.

Aymonier read the date of this record as 7844 (I. 293). But what he read as 7 was really an ornamental sign of punctuation after *Snasti*.

No. 82. TUOL PEI INSCRIPTION OF HARSA-VARMAN
Dated 844

The inscription, written in sanskrit and Khmer, was noticed by Aymonier (I. 443) and Coedes (*BEFEO*, XXXIII. 17).

Tuol Pei is the name of a ridge in the province of Stung. The inscription records an order of the king Harṣa-varman dated 10th Āṣāḍha of the year 844 Śaka (=922 A. D.) and addressed to a dignitary named Śrī Narendrārimathāna. The order related to the delivery (of goods) of Vāp (China (probably a Chinese), consisting of slaves, gold, silver, elephants, buffaloes, cows and gardens. Then follow a list of slaves, enumeration of silver objects such as disc, plates and sword-belt, elephants, 11 buffaloes and 32 cows. The *mṛtakadhana* (inalienable property ?) of Vāp Rau is also given to the gods. The inscription concludes by mentioning the lands given by Vāp Gap, guardian of the royal bed, to the gods.

Aymonier restored the name of the king doubtfully as Īsāna-varman, but Coedes reads it as Śrī Harṣa (varma) deva, though he adds that it is not absolutely certain (*JGIS*. III. 65.)

No. 83 PRASAT NEANG KHMAU INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN IV, Dated 850

The inscription was noticed by Aymonier (I. 183).

Prasat Neang Khmau is situated in the province of Bati. The inscription is written in Sanskrit and gives 850 Śaka (=928 A. D.) as the date of accession of Jaya varman IV.

NO. 84 KOH KER INSCRIPTIONS OF JAYA-
VARMAN Dated 851, 852, 854, 859

These four inscriptions are engraved on the walls of the principal temple of Koh Ker (called Prasat Thom). One of them contains 3 Sanskrit verses and 18 lines of

Khmer. The three others are entirely in Khmer. The Sanskrit inscription, very much damaged, was edited in *ISC*, 555, and records the religious donation of a king whose name cannot be clearly read, but has been restored as Jaya-varman. The Khmer inscriptions, noticed by Aymonier (I. 406-7), contain the name of Jāya-varman and the dates 851, 852 and 854 (read in *ISC*. as 841, 842 and 844) and refer to the details of donations such as, rice, slaves etc. Mention is made of the *āśrama* (monastery) of Śāntipada and localities named Śankarayāga, Bhimapura, Mūladesa.

Coedes (*IC*. 52) notices a Khmer inscription in Prasat Kracap which shows that this temple was consecrated to Tribhuvanadeva by king Jaya-varman in 850 Śaka (= 928 AD.)

Coedes (*IC*. 55) notices another Khmer inscription in Prasat Bantay Pir Can containing an order of the king, given in Śaka 859, to Gaṇapati for donations to god Prajāpatiśvara.

A damaged Sanskrit inscription in Prasat Cen refers to religious endowments by the king to Śrīpati (Viṣṇu) (*IC*. 55-56).

No. 85. PRASAT DAMREI INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN

The inscription was edited by Coedes (*IC*. 56) Prasat Damrei is in Koh Ker.

The inscription, written partly in Sanskrit and partly in Khmer, is considerably damaged and portions of it are illegible.

The Sanskrit portion contains 20 verses, the metres being *Indravajrā* (6, 8, 9), *Upajāti* (2, 3, 5, 10, 15-18), *Śārdūla-vikrīḍita* (19) and *Mālinī* (20); (the metres of the other verses cannot be ascertained as they are too much damaged). It contains an eulogy of the king (vv. 1-18) and records the installation of a Śiva-liṅga for the religious merit of his elder brother, called Rājendra-varman (v. 19).

TEXT.

Vv. 1-4 are illegible.

यस्योज्ज्व — — — मपाय

महीभुजां वज्र — — य. — — य. ।

धनाय न — — पर्यं — तत्

सुमण्डितक्. र्. — शोपयञ्च ॥ ५

विभ्रद्वन[उस् स्व] न्धृतसर्ववर्णम्

उद्वृष्टवृष्टवल्गुनो यः ।

उच्चैःपद. — ग्यकृतां वरिष्ठम्

साक्षान् महस्त्राक्ष इवावभासे ॥ ६

मृग्याम. न सत्त्वहिते प्रधाने

— — . अयानामपकारके पि ।

यस्मिन् — सा[ ]ख्या विरजस्तमस्काः

केनापि पाङ् गुणययुता गुणौघा[ ] ॥ ७

सं [व] र्द्धमानै — — कर्म — — स्

संयोगवद्विस् समवायकाहे ।

द्रव्यस्य सर्. ऐ — — — वैः प्राक्

प्रायेण यस्यानशनी बभूवे ॥ ८

हीनोप — — — — —

सप्रत्यया यस्य ससाधुशब्दा ।

अङ्गोप — — — — —

प्रकाशयामास मुखे पदार्थान् ॥ ९

तेजो. र. — — — — —

रणेषु राज्ञां पटुकोटिपानैः ।

चूडामण्य. — — — — —

— . आदिपीठं सहसा रूपेव ॥ १०

त्रिशक्तिश — — — — —

— — यकस् संवत्कालकूटः ।

उपक्रमा — — — — —

— — — रागम्य नयाधिपमन्त्रः ॥ ११

यत्र प्रय — — — — —

— — — मादद्विषदानवर्षः ।

धामाग्नि दग्धान्य अ — — — — —

— — — नम्रदलान्यभूवन [॥] १२

खड्गग्रुवो द्विदुर्धिर — — —

— — — वे कृशानो ।

मन्त्री गलन्मौक्तिकला — — —

— — — या भृशमाजिलक्षी [म] ॥ १३

भास्वत्कलावदुद्यनयो म. × × थ.

— .यस् सदेत्यस्य तदात्मकत्वान् ।

नासां स्थितिं पर्यवसान्दिदृक्षु [र]

त्वंभ्रम्यते दिक्षिव यस्य कीर्तिः ॥ १४

विचित्रयच्चित्तवतान्नु चेतम्

सञ्चूर्णीयन् मानहृताञ्च मानम् ।

उग्रस्य लिङ्गन्नवधा गरिष्ठम्

अनिष्टिपयो नवहस्तनिष्टम् ॥ १५

महान्धकारोऽध्वरयूमयूयाः

प्रचण्डतेजोभिरवग्रहोभून् ।

वृष्टिः प्रकृष्टा वसुदन्तिदानैर्

व्यस्मिन् श्रिति रश्मति विष्टपानाम् ॥ १६

1. Read सन्दिदृक्षु ।

2. The meaning is not very clear.

कालेषु कालेयकलङ्कपङ्कैर्
 दिग्धाङ्कितान लोकगणाश्चिराय ।
 त्रिलोचनस्त्राणनया विलोच्य
 भूमौ ध्रुवं स्वांशमतारयशम् ॥ १७

यस्याद्भुतान्वाक्पतयोऽप्यभूवन्
 पदं पदं प्रत्यखिलं गुणौघान् ।
 नालन्नु संख्यातुमतीव दिव्य-
 कालेन धीरा इव शब्दराशीन् ॥ १८

तेन श्रीजयवर्मणा विजयिना ज्येष्ठस्य धर्मस्थिति-
 प्राप्तये लिङ्गमिदं शिवस्य परतस् संकल्पितं स्थापितम् ।
 सौन्दर्यस्य धृतश्रियार्थयुतया राजेन्द्रवर्ममुख्यया
 ख्यातम्यामसरस्य कीर्तिगुणधीवीर्य्याह्वताशालिनाम् ॥ १९

अदित वसुसमस्तं भक्तितोऽस्मिन् शिवेऽसा-
 वकृत च शिखरार्भं सौधवेशमाद्रिराजः ।
 अनियतगतिमीशञ्चैकवृद्धोक्षमीक्ष्यं
 धनिसखमिव कुर्वन्नेकवासं धनाढ्यम् ॥ २०

No. 86. PRASAT ANDON INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN IV

This inscription, on a temple at Koh Ker, was edited by Coedes (*IC.* 61). It contains 42 Sanskrit verses of which the last ten are considerably damaged. All the verses, except the last one, are in *Śloka* metre.

It begins with invocation to Śiva (vv. 1-2), Gaṅgā (v. 3), Viṣṇu (v. 4), Brahmā (v. 5), Umā (v. 6), Bhārati (v. 7), Kam-
 bu (v. 8), and the kings of Kambuja (v. 9). Then follows the
 eulogy of kings Yaśo-varman (vv. 10-13), Harṣa-varman I
 (vv. 14-16), Īśāna-varman II (vv. 17-19), and Jaya-varman
 IV (vv. 20-28). It then refers to a teacher (?) of the kings
 whose name ended in Śarman (the first part being lost), and
 who installed a liṅga of Īśvara.

V. 28 refers to the construction by Jaya-varman of a lînga, which was placed on a height of 81 cubits. This is also referred to in v. 15 of the preceding inscription (No. 85). Probably it refers to the great pyramid at Koh Ker, (IC. 70)

TEXT.

नमश् शिवाय यज्ज्योतिर्ज्यायः [प] रे नमो ज्वलन् ।

व्यापी व्योमेव भूतेषु सत्त्वमर्थेषु सन्धिव ॥ १

नमो नम्रनभश्चारिचक्रलग्नाङ्घ्रि रोचिषे ।

द्विसप्तजगदालम्बध्रुवायाद्धेन्दुधारिणे ॥ २

जयन्ति गङ्गाजिह्वाङ्गास्तरङ्गा हरमूर्धनि ।

वदन्योदन्वता दन्ता बालचन्द्रावुदा इव ॥ ३

विभान्ति बाहवो विष्णोर्मण्डितत्रिजगच्छ्रियः ।

मुनया इव चत्वारसूस्वमूर्त्यंशा इवोदिताः ॥ ४

चतुर्भुस्त्वमुखोद्गीर्णवेदध्वानाः पुनन्तु वः ।

योगनिद्राया निद्राया द्रोहादिव रिपोर्वधे ॥ ५

नमाम्युमां मुखं यस्या वीक्ष्य पूर्णविभुं प्रियम् ।

धूर्जटेर ... येवाद्धविधुर्विष्टो जटानले ॥ ६

भारती [भा] ति गौगङ्गायष्टिरापाण्डुरस्तनी ।

गङ्गेव कञ्जकिञ्जल्कपिञ्जरोदनसैकना ॥ ७

कम्बुमीडे समग्रान् यो विधत्ते कम्बुजाधिपान् ।

सूर्येन्दुवंशकीर्त्याधःकुर्वन् मृष्टीः प्रजामृजाम् ॥ ८

श्रीकम्बुभूभृतो भान्ति विक्रमाक्रान्तविष्टपाः ।

वृषकण्टकजेतारो दोर्हण्डा इव चक्रिणः ॥ ९

श्रीमतां कम्बुजेन्द्राणामधीशोऽभूयशस्विनाम् ।

श्रीयशोवर्म्मराजेन्द्रो महेन्द्रो मरुतामिव ॥ १०

अच्युतारुद्रपद्माढ्यम् ... दिमुखरञ्जितः ।
 वर्णस्थितिविधाता यः [प्र]जापतिरिवाभवत् ॥ ११
 अन्वयव्यतिरेकाभ्या[म भा]विनां गुणराशयः ।
 यस्मिन्प्रयोक्तरीशाने [स]मवेता इवाणवः ॥ १२
 मुकृतामपि दुष्प्राप्य [वि]स्तीर्णाशामु पावनी ।
 कीर्त्तिर्गंगण ... ... यस्याब्धियायिनी ॥ १३
 तस्याजनि जग ... ... नुरनूतधीः ।
 श्रीहर्षवर्मा ... ... दिनविष्टपः ॥ १४
 अकृष्टपच्यस ... ... ता नीतिदृश्चनि ।
 विश्वम्भरा यथाव ... ... र्यत्र शासति ॥ १५
 धृतभोगमहस्रं ... ... निकुलोदितः ।
 अनन्तगुणसंपृक्तो ... ... आप्यद्विजिह्वकः ॥ १६
 तस्यानुजोऽभृत् सोदर्य ... ... न्तमोपिता ।
 कान्त्या श्रीशानवर्मेति श्री ... क्रमै रणे ॥ १७
 पारम्पर्योत्सवोद्दामा दानदाक्षिण्यसङ्गता ।
 साधुसाधारणा यस्य लक्ष्मीर्हीलैव यज्वनाम् ॥ १८
 भीष्मो येन जि[तो] नीत्वा सगुणगाण्डिवन्धनुः ।
 भ्राजिष्णुकम्मयोगेन जिष्णुनेव [यश] स्विना ॥ १९
 तत्पितुः स्व. ... यः कर्त्तात्र ... ... तेः ।
 [रा]जा श्रीज[यवर्मे]ति विरेजे ज ... रः ॥ २०
 कलाभि ... ... नेत्रानन्दकरश्च यः ।
 ... ... तिरिवोदितः ॥ २१
 शौर्यशौटौर्यगाम्भीर्यवीर्य्यौघैर्य्यो विदिद्युते ।
 गुणैर्धौनेर्विधूताग्रैः केस[रैरि]व केसरी ॥ २२
 कामङ्कामोऽनले रौद्रे बुद्धपूर्वमविष्टवान् ।
 यदीक्षेत विलक्षो यमधिकान्तमधोमुखः ॥ २३

यो जिगाय प्रभालोलैन्मराजकमौलिभिः ।

त्वङ्गन्तरङ्गामाकीर्णविद्रुमामम्बुधिश्चियम् ॥ २४

मुरूपा बुधसमान्या शिवस्थितिकरोन्नता ।

आशाप्रसारितरुचिर्यत्कीर्त्तान्दुकला वभौ ॥ २५

सत्यन्तत्सर्वभावानां शक्तेर्नान्यविपर्ययः ।

यदञ्जालीत् प्रतापाम्रियस्याह्लादि यशोनदे ॥ २६

चन्द्रहासः प्रियो यस्य प्रकाशो भुवनेष्वहो ।

तथा हि हस्ते हृदये कीन्यां सन्निहितो मुखे ॥ २७

शम्भोर्यो लीलया लिङ्गं दुस्साध्यं पृथ्वी भू भुजाम् ।

नवधा नवहस्तान्तं प्रतिमाभिर्गति ष्षिपत् ॥ २८

तेषां बहुमतो वागमी शास्त्रार्यो ... जन्यताम् ।

नैरन्तर्यामिनशुचिद्विजे ... वंशभूः ॥ २९

तेजांस्युत्तेजयामास ... भूभुजाम् ।

यो धोम्य इव पाण्डूनां ... वारुणिः ॥ ३०

मूर्ढाभिपेकमापन्नम् ... वाध्वरे ।

पशूनभिमुखान् मुक्तौ ... यदगुण ॥ ३१

वाह्यै रवाह्यैर्निय ... मतो न्वहम् ।

तनूनपातोष्ठत ... [पु] पोष यः ॥ ३२

मुखोपपीडम् ... ले वभौ ।

दामोदर ... आन्तके ॥ ३३

Vv. 34—40 are mostly illegible.

... तेन धीमता ... शम्भणा ।

... ना स्थ [आपितं लि] क्लमैश्वर [म] ॥ ४१

V. 42 is mostly illegible.

No. 87. PHNOM BAYANG INSCRIPTION OF HARSA-VARMAN II, Dated 863

This inscription was edited by Coedes (*IC.* 260). (For localities cf. No. 8.) It is written in Sanskrit and contains 32 verses, the metre being *Upajāti* (25, 28), *Vasantatilaka* (31, 32) and *Śloka* (all the rest except 24 and 30).

It begins with an invocation to Utpannakeśvara (v. 1) followed by an eulogy of king Jaya-varman IV (vv. 2-5). V. 2 seems to indicate that he came to the throne by his own prowess and not by right of inheritance. Vv. 6-7 refer to the chief of the district of Jārānga who was appointed by the king as chief of ascetics. He in his turn appointed Svāmiguru as *Saītādhipa* at Śivapura i. e. Mt. Bayang (vv. 8-9). This person was honoured (vv. 13-14) by Harṣa-varman II, son of Jaya-varman IV (vv. 10-12). After his eulogy (vv. 15-19) it is recorded that his younger brother Nityavyāpī (vv. 20-22) constructed on the hill the monastery Girindrāśrama.

The rest of the inscription is very much damaged and contains the donations and usual imprecations.

V. 29 contains the date 863 Śaka (= 941 A.D.), but it is doubtful if it refers to the reign of king Harṣa-varman mentioned in vv. 10-12.

The text of the inscription contains some mistakes. It regularly uses *anusvāra* for final *m* and uses words not found in the lexicon such as *saīthila* (v. 4), *bhañjakel* (v. 5), and *dākṣyatva* (v. 9).

TEXT.

सिद्धि ।

वन्दे शिवाय देवेशं श्रीमदुत्पन्नकेश(श्च)रम् ।

यस्याग्रे संस्थिता नित्यं न...रानाक...निरात्...र... ॥ १

शौर्याद्वाजाधिराजोऽभूद् राजा राजीवलोचनः ।

जन्येऽनन्यश्रयः श्रीद्धो योऽग्निश्रयकरोऽक्षयः ॥ २

शतक्रतुवतो यस्य क्रतून् वीक्ष्य शतक्रतुः ।
 किन्त्वहञ्च्यावितस्तेनेनीव चिन्तापरोऽपरः ॥ ३
 यस्य त्रिभुवनस्थाने स्थाने स्थितवनान्नुना ।
 ब्रह्म शोपेन्द्रदेवन्द्रलोकालोकनशैथिलः ॥ ४
 राजा श्रीजयवर्माख्यो वर्मावर्मरिभञ्जकृत् ।
 रणरङ्गेषु भोगीन्द्र(भो)गामेद्वक्तुशेषयात् ॥ ५
 तेन सन्मान्यभूभर्त्राधिकृतो यो यतीश्वरः ।
 जाराङ्गविप(य) ... अत्राधिपतिरादगतः ॥ ६
 जाराङ्गविपयान्तेर्यो निगृहीत्वा न गृह्यते ।
 स्वचित्तन्दर्शयन्नुत शब्दादिविपयाग्रहं ॥ ७
 यो योग्याधिकृतस्तेनादृतः स्वामिगुरुगुरुः ।
 धैर्याच्छिवपुरे शैलाधिपतिः सर्ववर्णिणां ॥ ८
 पुण्येप्सो तस्य दाक्ष्यत्वात् सर्वशैलाधिपाधिपः ।
 शैलाधिपमिती ... ... हिमवन्तमिवाहसत् ॥ ९
 श्रीहर्षवर्मनामा यो राजा श्रीजयवर्मणः ।
 सूनुः स्वबाहुयुगेन लब्धराज्यो सवन्धुना ॥ १०
 राजलक्ष्म्या गुणयागसौन्दर्यः पितृनुज्यता ।
 प्रजानन्दकरे शौर्ये पितुर्यस्य विशिष्टता ॥ ११
 यस्यादृतं रणे शौर्यं चिन्तयित्वा रयोऽनिशं ।
 दिवानिशं ... ... न निद्रां लेभिरे कचित् ॥ १२
 तेन सन्मान्ययो' भूयोरिणागे हेम दोलय ... ।
 ... ... ताक्षरवेतैः पुर्भिः समृद्धिभिः ॥ १३
 करङ्कामत्रभृङ्गारक्षोमचीनाशुका ... ... ।
 ... ... व्यधाच्छ्री ... ... ॥ १४
 विश्वोभ्य यो गृहीत्वारागं पुरमिन्द्रपुराद्वयन् ।
 धन्यान्य ... ... व्यधाच्छ्री ... ... ॥ १५

स एव परमाचार्य आर्य आचार्य ... .. ।
 द्विजविद्व ... .. तपारु ... .. ॥ १६
 युवापि युवती लक्ष्मी यो विहायेव का ... ।
 (वि) शां वृद्धा ( ) ... .. न च ... ॥ १७
 लक्ष्मीसरस्वतीभ्यां यं यशो वोक्ष्योपगृहीतं ।
 व्यचरद् दि ... .. ॥ १८
 एकत्रहानिधानं यद् विष्णुनाभिसरोरुहम् ।
 यद्वक्तु ... .. ॥ १९
 यवीयानपि तद्भ्राता ज्येष्ठेन प्रतिरूपकः ।
 विभूर्नित्यागगाम्भीर्य ... .. ॥ २०
 नित्यव्याख्याह्वयो योगी नित्यानित्यविशारदः ।
 तेनैव ... .. ॥ २१
 चकाराद्रितटे रम्ये गिरीन्द्राश्रममाश्रमं ।
 ... .. ॥ २२
 नयोस्तु पोषणार्थन्तु गृ ... .. ।
 ... .. ॥ २३

Vv. 24-27 are mostly illegible.

प्रदाय सर्वानि विचिन्त्य के ना-
 भूतलवात् कीर्त्तिमिमं वदन्ति ।
 प्राकारम् ... .. ।
 ... .. इवर्द्ध ॥ २८
 गमर्त्तु वमुशाकेन रक्तपापाणरञ्जितं ।
 चकार ... .. ॥ २९
 द्वितयमहाश्रमाधिपे कुलपतावधिनापसोत्तमे ।
 ... .. ॥ ३०
 ये लङ्घयन्ति परिकल्पितमाश्रमे ते
 लुम्पन्ति दत्तमिह भूतपतौ हरन्ति ।
 छिन्नाङ्घ्रि कर्णकरनासिकशिश्न ...
 ... .. ॥ ३१

ये पालयन्ति च यथा परिकल्पितानि

संवर्द्धयन्ति न हरन्ति यथास्वपुण्यं ।

ते चार्घ्यपायफलपुष्पधरैः प्र ... ..

... .. ॥ ३९

**No. 88. VAT KDEI CAR STELE INSCRIPTION OF
HARṢA-VARMAN II, Dated 864**

This inscription was noticed by Aymonier (I. 371-2).

It is engraved on a stele at the temple called Vat Kdei Car, to the north-east of Kampong Thom, the headquarters of the Province of Kampong Svay. It is written in Sanskrit and gives 864 Śaka (= 942 A.D.) as the date of accession of Harṣa-varman II. It also gives the names of two dignitaries, Śrī Kavindrārimathana and his maternal uncle Śrī-Virendra-vikhyāta. The inscription contains a number of Khmer words giving the names of fields granted to the temple. There is also a short Khmer inscription of 23 lines containing names of 23 slaves, 2 male and 21 female, given by the nephew to the divinity.

**No. 89. TRAPAN SAMBOT STELE INSCRIPTION OF
RĀJENDRA-VARMAN, Dated 866.**

This inscription was noticed by Aymonier (I. 165-166).

This fragmentary Sanskrit and Khmer Inscription was engraved on a stele at Trepeang Sambot in the southern extremity of the Trang district, to the south-east of Phnom Bayang and quite close to the Chaudoc canal.

The inscription consists of 33 lines, first 7 lines in Sanskrit and the rest in Khmer. But much of the writing is effaced or lost, as the stele is broken in parts.

The Sanskrit portion contains the name of king Rājendra-varman. The Khmer text records that in the year 866 (Śaka), an humble petition was presented to him by some Brāhmaṇas, including the *purohita* or priest of the temple of Śivapura, recalling that the pious foundation of

the king.....(name missing) to the temple included, among other things, slaves, cows, buffaloes and elephants etc. A royal order was issued to the ministers Samarādhpati-varman and Śrī...Jayendra Yuddha, asking them to maintain the integrity of the religious property and forbidding their sale or alienation by judicial decree.

No. 90. PRAH PUT LO ROCK INSCRIPTION, Dated 869.

This inscription was edited in *JA.* 1914, Part I, p. 637.

Prah Put Lo is the name of a cave in Mt. Kulen, the ancient Mahendragiri.

The inscription consists of two parts. The first contains a Sanskrit verse in *Vasantatilaka* metre followed by a Khmer verse in *Nandana* metre. The second part consists of a mutilated Khmer text and records the installation of an image of Tathāgata (Buddha), Rudra and probably other gods, whose names are missing, in the holy cave of Mahendra in the year 869 Śaka.

The Sanskrit verse is full of mistakes but seems to record the installation of the images of Tathāgata and Mahēśvara. The Khmer verse also refers to the installation of (images of) Buddha, Brahmā, Viṣṇu and Parameśvara by a community of holy ascetics in the sacred cave.

TEXT.

आचार्य्यं किर्त्तिवरं^१ साध्यत भक्तिस्तोत्रं
संपात्र-जन्म-गुण-भक्ति तथाग-चार्य्यं^२ ।
माहेश्वरस्य पितृवंशप्रसङ्गभक्तः
बुद्धः^३ स्कन्दस्य वरसाध्य गुहास्य वद्धं^४ ॥१॥

1. Read कीर्त्तिवर ।

2. Read तथागतचर्या ।

3. Read बुद्धिः ।

4. Read वद्धं त ।

No. 91. PRASAT PRAM INSCRIPTION OF RĀJENDRA- VARMAN, Dated 869

This inscription was edited in *BEFEO*, XIII (6), p. 17.

The temple called Prasat Pram is situated in the Province of Kompon Svay.

The inscription is written in Sanskrit and contains 58 verses, the metre being *Śloka* (1-29, 31-37, 40-43, 46, 47, 49, 51-58), *Śārdūlavikrīḍita* (30, 44, 50), *Indravajrā* (38, 39, 45) and *Āryā* (48).

After an invocation to the Trinity (vv. 1-3) there is an eulogy of Jaya-varman IV (vv. 4-8), Haṛṣa-varman II (vv. 9-11) and Rājendra-varman (vv. 12-19). Rudrācārya, the teacher of the last-named king, was a pupil of Śivasoma, the famous *guru* of Indra-varman (vv. 20-24). Rudrācārya, who had received the title of Śrī-Nṛpatindrāyudha (v. 25), installed two *lingas* and an image of Devī (v. 26), and endowed the revenues of a land called Bhadrodayeśvara to them (vv. 27-29). The details of this endowment are given in the remaining verses which also contain the date 869 and the usual imprecations. These details also refer to the domain of Lingapureśvara, the maintenance of which was a charge upon the family of Nṛpatindrāyudha. Usually such details are recorded in Khmer, but here they are given in Sanskrit verses. This constitutes the special feature of the record which also names quite a large number of divinities and specifies their endowments.

TEXT

नमश् शिवाय येन ... .. ।

... .. ॥ १

अजितेन जितं शेने यो धृताङ्गधर्म्युजश् श्रिया ।

त्रैलोक्याक्र ... .. निधौ ॥ २

वन्दामहे विद्यानारमादरादिव यश् श्रियः ।

चक्री'नाभ्यम्बुजावाप्तः ... .. य ... ध्रुवम् ॥ ३

आमीद्रात्राधिगजः श्रीजयवर्ममिति विश्रुतः ।

यश्चक्रे चक्रकदनं द्विपाञ्चक्रपराक्रमः ॥ ४

दिदृशयिषतेव स्वं कीर्त्तिद्विणमुत्तमम् ।

येन त्रिभुवनस्थानं प्रकृतं स्वर्गसन्निभम् ॥ ५

भौतिकन्देहिनान्देहन्ध्रुवधीरध्रुवं भुवि ।

ज्ञान्वानुविदधे धर्मं यो ध्रुवं देहमात्मनः ॥ ६

कान्यानुजितकामो यः श्रुत्या जितवृहस्पतिः ।

जितधर्मपतिर्धर्मैरितीव निरतश्च श्रिया ॥ ७

श्रियं शैवपदी योगान्निर्व्विन्न इव कृत्रिमाम् ।

स्थितां राज्यश्रियं भुञ्जन्नपि संस्यक् नृपाधिपः ॥ ८

तस्यापि राजा सूनुश्च श्रीहपवर्ममिति विश्रुतः ।

ब्राह्मणादिचतुर्व्वर्णहर्षं संवद्वयन् गुणैः ॥ ९

सहद्विराज्यं कुमुजे स्वभुजाज्जितमाहवे ।

जित्वारिकुञ्जगौवान् यो राजसिंहपराक्रमः ॥ १०

नूनं विष्णुं विना पूर्व्वमयं मे पतिरिष्यते ।

इत्युवाच त्रिलोको श्रीर्यं प्राप्य हितकारिणम् ॥ ११

यश्च श्रीराजेन्द्रवर्ममिति पूर्व्वजस्तस्य मानवम् ।

राजधर्ममनूद्विं वद्वयन् क्षमामपालयत् ॥ १२

मुदमो धर्मनोतिभ्यान्द्वादशाह्वारिदुर्हमः ।

अमोघशक्तिर्जन्येषु शरजग्मेव योऽपरः ॥ १३

कमला वक्तृकमले वक्तृान्तभारती स्थिता ।

सेष्येव यस्य कीर्त्तिनु दूरगा दिग्दिगन्तरे ॥ १४

राज्यमावसता येन सर्वोपाक्रियत प्रजा ।

समस्तगुणरत्नेन वसुधायामिवाब्धिना ॥ १५

यो दयाद्रोऽपि सर्व्वत्र निर्धृणो ह्यप्रवैरिणि ।

सिंहो हि नीचतिर्य्यञ्च विनेभेन्द्रजवाधते ॥ १६

यो निहत्यापदानेन वरिवृन्दारकान् रणे ।

स्वान्तस्थानपि^१ तत्क्रीणामदहत्तेजसा पुनः ॥ १५

क्षेमो बभूव वमुधा येन रक्षानये कृते ।

मनुनेवापरेणैयं प्रजासम्यदलोदिता ॥ १८

अयम् ममांशो भूमीशः कान्त्यास्तु दुरतिक्रमः ।

इतीव यस्मै न्वन्त्येनैश्चन्द्रकान्तिमदाद्वरः ॥ १९

आचार्यस्तस्य मतिमान् गुणवद्भ्योऽधिको गुणैः ।

रुद्रार्चनरतो नित्यं रुद्राचार्य इतीरितः ॥ २०

यमी यमवनामार्यो धनीनामधिको धनेः ।

वर्द्धयन् यः कुलश्रेयः कुलश्रेयसरीकृतः ॥ २१

ज्ञानतिथार्थं शुद्धाम्बुधौतदेहेन लोकिनी ।

येनाध्यनेन सा सर्वा तिथ्यात्रा तु गण्यते ॥ २२

योऽधीतसर्वविद्याधिः सच्चविद्याधिपारगान् ।

भगवच्छिवसोमाख्यान् गुरोर्द्विगुरोरिव ॥ २३

स्वेषां माहेश्वराणां यः कुलानां पतिराश्रमे ।

माहेश्वराश्रमाभिख्ये राज्ञां कुलपतिस्मृतः ॥ २४

नृपतीन्द्रारिजेतृत्वादायुधेनासिना युधि ।

नृपतीन्द्रायुधाभिख्यां श्रीपूर्वां पुनराप यः ॥ २५

शम्ये शैवे इमे लिङ्गे सदैवोप्रतिमे समम् ।

तेनैवात्र स्थिरधिया स्थापिते कीर्तिकीर्तने ॥ २६

गां सनागां समहिषां सदासीदान्नदासकाम् ।

रैरुप्यग्नताम्राह्यां सक्षेत्रामेषु सोऽदिशत् ॥ २७

एषु दत्तमिदं द्रव्यमाशीविषविषोपमं ।

परत्र सुखमिच्छन्तो मा हरन्त्वात्ममृत्युकं ॥ २८

स्वस्ति वो वान्धवेभ्योऽस्तु मदीयेभ्योऽधिकं पुनः ।

वाङ्मनःकरणैः पुण्यमिदं रक्षन्ति येऽक्षतम् ॥ २९

सिंहं शक्रगुरौ समूयैतनये ... न्दौ ग
... माकरन् ध(रनि)जे कुम्भं सशुक्रे बुधे ।
मीनं तिग्मरुचौ धनेशदिवसे तापस्य शुक्ले हरि (१)
... लिङ्गमत्र वीलपण्मूर्तौ शकेऽतिष्ठित् ॥३०

कल्पितं शासनाद्राज्ञः श्रीमद्राजेन्द्रवर्मणः ।
... मम लिङ्गपुरेश्वरे ॥ ३१

सदाप्सरपदाद् रुद्रे चतुष्कप्रस्थतण्डुलम् ।
पिण्डं प्रकल्पितं दत्तं त्रिशङ्गिः किङ्करैर्मर्म ॥ ३२

शिवेन्द्रियपुराच्छर्व्वे कल्पितश्चरुतण्डुलम् ।
दत्तं दामैश्च दशभिर्मर्म देवदिने सदा ॥ ३३

सीतानयाश्च नीरस्थदेव्यै चाढकतण्डुलम् ।
दत्तं तुङ्गनटाकाद् मे दासैश्चिशान्तपञ्चभिः ॥३४

शिवपादपुरे शर्व्वं शुभं द्विप्रस्थतण्डुलम् ।
प्रदत्तं दशभिर्दासैर्मर्म पिण्डार्थकल्पितम् ॥ ३५

मोक्षप्राप्तेस्मिन् समग्रं च पिण्डं द्विप्रस्थतण्डुलम् ।
दासाभ्यां मे प्रतिदिनं दत्तं तत्र महेश्वरे ॥ ३६

दन्देन् शिवपुराह्वाने शिवे द्विप्रस्थतण्डुलम् ।
दत्तं दामैश्च दशभिर्मर्म नैवेद्यकल्पितम् ॥ ३७

यदागते लिङ्गपुरेश्वरस्य भोगेऽत्र सङ्कल्पिततण्डुलं यत् ।
तत्पञ्चवारिप्रमितं फलाढ्यं दास्यन्तु मे बन्धुजनप्रधानाः ॥३८

परम्पराभूषतिशासनान्मे नायत्तमत्रापि^१ कुलप्रधाने ।
पुण्यं यदि प्रापयतिप्रयत्नः सवन्धुरेषां परिपालयीग्यः ॥ ३९

सलिलामलकध्रीशे क्षतद्विप्रस्थतण्डुलम् ।
दत्तं मे पञ्चभिर्दासैः कुशपुष्पैश्च कल्पितम् ॥ ४०

केतकीनिलये देवे पुण्ये राजगुरोगु^२ रोः ।
मे दासैः पञ्चभिर्दत्तं द्विप्रस्थं तत्र तण्डुलम् ॥४१

मरुक्त्तलपुरे देव्यां लिङ्गं शिवपुरालये ।

अमरेन्द्रपुरे पि श्रीघणं^१ सद्भक्तिवत्सले ॥ ४२

दशद्वयमिमं दासविभागं समकल्पयन् ।

त्रिषु देवेषु पुष्पादिकुशदानाय भक्तिनः ॥ ४३

होत्रा वेदविदामूरेण सुमहन्मन्त्रप्रभावाग्निना

शस्त्रा येऽत्र महेश्वरार्थहरणाः पूर्वापरैर्वान्धवैः ।

यद्येते मरणं गतास्तु नरके ते नारकाः किङ्करै-

र्य्यामिर्यावदिनेन्दुदीपितभुवं पत्न्यन्त एवानिशम् ॥ ४४

भूम्पाकरक्षेत्रयुतं सदासप्रामादहं यद् व्यतरन्तदस्मिन् ।

भद्रोदयेशे प्रहरन्ति ये तु ते गौरवं यान्तु कुलेन साढम् ॥ ४५

ये वर्द्धयन्ति पुण्यं मे बान्धवाश्च परेजनाः ।

सशिष्याः सुसहायाश्च तत्फलाढ्यं लभन्तु त ॥ ४६

स्वभृत्या अपि वाक्यं मेऽनुकुर्युर्भक्तिभागिनः ।

भद्रोदयमहेशेऽस्मिन् मत्समायान्तु त दिवम् ॥ ४७

एतां वाणिमवदत् साधुजने धार्मिकेऽत्र मे पुण्यम् ।

रक्ष्यं स्वपुण्यमिति स श्रीनृपतीन्द्रायुधो धर्म्मः ॥ ४८

यः श्रीजयेन्द्रवर्म्मति राजमन्त्री महायशः ।

तस्यान्वयः स सन्नित्यानूतद्विगुणविक्रमः ॥ ४९

सौजन्याज्जितपुण्यधर्म्मनिरतो योगी धनाढ्योऽग्रथीः

शैवव्याकरणार्थदित् स नृपतौ भक्तयोन्नतिम् शब्ददा ।

नाम श्रीनृपतीन्द्रपूर्वमधिकं तत्सायुधान्नं दधत्

सैनापत्यमवाप यो युधि जयीवीर्य्यरभाद् भाग्यवान् ॥ ५०

भद्रोदयग्राम इति प्रतीते विवृधालये ।

भद्रोदयेश्वरं लिङ्गं मया संस्थापितं मुदा ॥ ५१

पूर्व्वस्यान्दिशि भूभागे भानि भास्करपर्वतः ।
 सद्भास्कररतीतीर्थपुण्यनीरविरजितः ॥ ५२
 स पिनाकिरतीतीर्थस्रोतस्सुखान्धुशीकरः ।
 गङ्गामूलप्रपातेन सिक्तो भद्रोदयेश्वरः ॥ ५३
 आस्तृपदेशात् सिमापि^१ दक्षिणस्यान्दिशि स्थिता ।
 भूमिक्षेत्रादयो लब्धाः सिद्धाः नृपतिशासनात् ॥ ५४
 दोलास्पदगिरौ यत्र पश्चिमे दिशि संस्थिते ।
 तत्र नयस्युतीर्थेन स्नापितं लिङ्गमेश्वरम् ॥ ५५
 उत्तरस्यापि दिग्भागे विरालास्पदपर्वते ।
 प्राप्तिप्रपदिमं यज्वा त्रयस्वकेश्वरमुज्ज्वलम् ॥ ५६
 आ दंरिह्स्त्रुह्प्रदेशान्ताद् भूमिसिमा^२वधीकृता ।
 नृपतीन्द्रायुधारणेन श्रीमता भूमिभागिना ॥ ५७
 तत्र स्वायम्भुवं लिङ्गं भद्रोदयमहेश्वरम् ।
 सीमाप्रधानभूतन्तु प्रथितन्तन्निरययम् ॥ ५८

No. 92. BAKSEI CAMKRON INSCRIPTION OF
RĀJENDRA-VARMAN, Dated 869

This inscription was edited in *JA*, 1909(1), p. 467. Baksei Camkron is the name of a temple on Mount Bakheng, a little to the south of Angkor Thom.

The inscription is written in Sanskrit and contains 48 verses the metres being *Vasantatilaka* (1-21); *Upajāti* (22-45); *Śārdūlavikrīḍita* (46); *Svāgatā* (47); and *Āryā* (48).

The first twelve verses are invocations addressed to Śiva, Viṣṇu, Brahmā, Śiva-Viṣṇu, Śiva-Devī, Devī, Vāgīśvarī, and lastly to Kambu Svāyambhuva and his wife Merā, the mythical couple from whom the Kambujas are said to have been

1. Read सीमापि ।

2. Read सीमा

descended. Then follows the genealogy of king Rājendra-varman, beginning with Śruta-varman (vv. 13-39). The contains not only the names of a large number of kings, with important events in some cases, but also specifies the religious endowments of Indra-varman (v. 26), Yaśo-varman (v. 29), Harsa-varman I (v. 32), Jaya-varman IV (vv. 35, 37), and Rājendra-varman (vv. 44, 45).

TEXT.

एकोप्यनेकहृदये ...
 ... ..
 भास्वत्तनौ सकल इन्दुरिवान्धकारे
 ... .. ॥ १
 चन्द्रार्द्धमौलिचरणाम्बुजरो ...
 ... तं भुवनमश्न ... ति ।
 प्रख्यापयन् प्रकृतिशक्तिमन् ...
 ... याञ्जलिन्ददिवे ... कारणेषु ॥ २
 साक्षी भवन् व्यवहृतौ परिणा ...
 ... वोवृधीति ।
 यः प्राद्विवाक^१ इव सभ्यतमः पटिष्ठ ...
 ... नमताच्युतन्तं ॥ ३
 वन्देऽरविन्दजं ((अकी)र्णदलेः प्रफुल्लम्
 ... श्रयतोऽरविन्दं ।
 वीर्यं मद ... खे तभयोर्ज्जहास
 ... स ... कसरदन्तराज्या ॥ ४
 सिद्धिन्दधातु परमेश्वरशार्ङ्गमूर्तिश्
 शल् ... प्रभापरिसरेण विशेष्यन्ती ।
 गङ्गे व यत्र यमुनासहिता सपत्न्याः
 भाग्यापकर्षविधिना मिलिताम्बिकायाः ॥ ५

वन्दे भवो भुवनकारणमेकदेहा-
व्यक्तबुद्धिवदनेकगतिप्रभिन्नौ ।
स्वर्गापवर्गजनकाविव धर्ममार्गौ
द्वयो हिमाद्रिकनकाद्रिसमागमाभौ ॥ ६

गोरीं गृणामि भयमीलितलोचना या
स्वेदोद्गमप्रचुरकण्टकमण्डिताङ्गी ।
रोपात् पिणाकधनुषो मदने पि दग्धे
विद्वेव मार्गणशतेन पुनर्विरेजे ॥ ७

वागीश्वरीचरणपङ्कयुग्ममीडे
विद्वन्मनस्सरसि रुटमुपात्तरागम् ।
नम्रापरेन्द्रगणशेखरपद्मराग-
संक्रान्तरागपरिरक्तमिवोन्नखाभिः ॥ ८

गङ्गाच्छटा विजयने स्फुरितान्छविन्दु-
रिन्दुर्दुर्कोटिविपमान् नभसः पतन्ती ।
ताराकुलाकुलितजिह्वतरङ्गभङ्गा
विच्छिन्नतारमणिहारविजृम्भितेव ॥ ९

लक्ष्याधि^१ वो दुरितमाधिषु घानिषीष्ट
लक्ष्मीपतेरिव तनोर्द्दिशि विश्वमूर्त्तः ।
व्याप्ते जगत्खिलमेकगुणेन यस्याश्
शोभामयेन परिशेषगुणेषु का वाक् ॥ १०

स्वायम्भुवन्नमत कम्बुमुदीर्णकीर्त्तिं
यस्यार्कसोमकुलसङ्गतिमाप्नुवन्ती ।
सत्सन्ततिः सकलशास्त्रनमोपहन्त्री
तेजस्विनी मृदुकरा कलयाभिपूर्णा ॥ ११

मेरामुदारयशसं सुरसुन्दरीणा-
मीडे त्रिलोकगुरुणा पि हरेण नीता ।
या दक्षस्तुत्यतिशयैवणया महर्षे-
रक्षित्रयादरवता महिषीत्वमुच्चैः ॥ १२

श्रीकम्बुभूभरभृतश् श्रुतवर्ममूला-
 मौलादपास्तवलिवन्धकृताभिमानाः ।
 सन्नन्दकाः स्फुटमुदर्शनद्वयोर्ध्या
 मूर्त्ताश्चकासन्ति हरेरिव बाहुदण्डाः ॥ १३
 यान् रोहनाद्रिमिव रुद्धविदूरभूमि-
 मासाद्य सद्गुणमणिं मणिकारकल्पाः ।
 कीर्त्यम्बुदप्रतिरवाङ्कुरितन्नरेन्द्रास्
 सञ्चस्त्रिरे निजरमारमणीमृजार्थम् ॥ १४
 येषां प्रतापविसरं भुवनेषु कीर्णम्
 अन्यौजसां प्रशमनोद्यतमिद्वयोध्यम् ।
 वीक्ष्यौर्व्ववहिरिव जातभयो न्वगाढं
 अम्भोधिमध्यमगमत् प्रनिलेतुकामः ॥ १५
 श्रीरुद्रवर्मनृपनिप्रमुखास्ततश् श्री-
 कौण्डिण्यसोमदुहितृप्रभवाः क्षिप्रान्द्राः ।
 जाता जगन्त्रयविकीर्णयशःप्रकाशा
 दक्षाः प्रजाविरचने श्रुतशालिनो ये ॥ १६
 ब्रह्माण्डमण्डलविलीनभियेव येषा-
 न्तीव्रप्रतापविसराकर्कसहस्रदीप्या ।
 आह्लादयन्ति परितो नु दिगम्बराणि
 शश्वद्यशशशुभनिशाकरमण्डलानि ॥ १७
 कान्त्या न केवलमकेलिनि पञ्चवाण
 इत्यक्षिलक्ष्मणतया जगतां पदे ये ।
 संमोहनोऽमदनमादनशोषदीपे-
 रप्यूज्जितैर्हृदिशरे युधिकर्मभिश्च ॥ १८
 तत्सन्ततावजनि यो जयवर्मनामा
 श्रीमान्महेन्द्रशिखरे पदमादधानः ।
 कोट्याध्वरस्य शतयज्वजयी वशिष्ठो
 राजन्यमौलिनिकपीकृतपादपीठः ॥ १९

श्रीकम्बुभूदिनवकुशललामगोप्ता
 गोवर्द्धनोद्धृतिकरो नरकाहितो यः ।
 जिष्णुर्भुजङ्गदमनो वृषकण्टकारि
 ... .. कान्तिनिधिरम्बुजलोचनाभः ॥ २०

कीर्त्तिन्दिवं शतमखस्य च धूम्रिताभां
 ... .. असंख्यमखजैर्द्विपताञ्च लक्ष्मीम् ।
 रक्तां रणेष्वसिलतां रुधिरैर्विभूत्या
 शुभ्रा दिशश्च मुह्यदो विदधे समं यः ॥ २१

तस्यान्मजो जय्यजयश्चियो यो
 रिपुञ्जयश् श्रीजयवर्मनामा ।
 वृद्धप्रियत्वादिव वृद्धविशा-
 रागी युवा श्रीतरुणीविरक्तः ॥ २२

वृद्धिं गुणं यो गुणवृद्धिहीनां
 विकल्पयामास नयन्नयाह्यः ।
 युक्त्यानुशास्ता प्रकृतिं पटिष्ठो
 मृज्जिं विधित्सन्निव संक्रमद्वा ॥ २३

तन्मातुलस्येन्द्रनिभस्य भूया
 यश् श्रीन्द्रवर्मनि वभूव पुत्रः ।
 नरेन्द्रशब्देन भुवि स्थितोऽपि
 लेभे सुखानीन्द्रपदे चिराय ॥ २४

सिंहासनं रत्नमयूखजालै-
 राक्रामनो यस्य चिनं नृपाणाम् ।
 मूर्द्ध्नीभिपादं मुकुटानि पेतु-
 र्भानीव भानोरुदयन्नभस्तः ॥ २५

श्रीन्द्रेश्चरं लिङ्गमुपापदेश श्री-
 धरास्त्रिकादेः प्रतिमाश्च भुमौ ।
 योऽनिष्ठिपत् दिक्षु च कीर्त्तिमिद्धा-
 ञ्चखान वीर्यञ्च अपोस्तटाक ॥ २६

तत्सुतुरासीदसमो यशस्वी
 यश् श्रीयशोवर्मपदन्धधानः ।
 आसूक्ष्मकाम्रातपयोधिचीन-
 चम्पादिदेशाद्वरणेरधीशः ॥ २७

अम्भोजनाभस्य सुनाभिपद्मं
 पद्मासनो नित्यमलङ्कारिण्युः ।
 इतीव शम्भुः पुरुषोत्तमस्य
 हृत्पद्ममध्यास्त चिराय यस्य ॥ २८

पञ्चाद्रिकूटेष्विव पञ्चमेरु-
 कूटेषु च द्वीपतले महाब्धेः ।
 शताधिकन्देवमनिष्टिपद्यो
 यशोधरं स्थानमपाञ्चगान ॥ २९

तस्याभवद् विष्टपहर्षकारी
 श्रीहर्षवर्म्मातनुजप्रतीतः ।
 चतुर्दिगीशश्चित्तिपालमौलि-
 माणिक्यमालाद्युतिरञ्जिताङ्गिः ॥ ३०

शस्त्रे लघुर्यो यशसि प्रकाशः
 स्तम्भः समाधौ प्रचलः परार्थः ।
 वीर्य्यं गुरुः संवरणश्च दीपे
 सत्त्वस्थितोपि द्विगुणातिरेकी ॥ ३१

स धर्मवृद्धेय विधिना पितृणा-
 भ्यामीकरीरीश्वरयोरिहाञ्जाः ।
 इमाः प्रतिष्ठापितवान् मुरारे-
 रिन्द्रादिपादे प्रतिमाश्च देव्योः ॥ ३२

अथानुजस्तस्य जयौ यशिष्ठः
 सोदर्य्यजन्मा जितकामकान्तिः ।
 श्रीशानवर्म्मा तमसान्निहन्ता
 कलाभिपूण्णो नृपनीन्दुरासीत् ॥ ३३

युक्त्यागमोदाहरणैः प्रसिद्धं
साध्यं प्रतिष्ठाप्य च धर्ममेकम् ।
वादीव यः काममनेकमर्थं
नैयायिको निर्णयमुज्जिनाय ॥ ३४

पितृष्वसुस्तस्य पतिः पटिष्ठः
श्रियोज्ज्वलश्च श्रीजयवर्मनामा ।
श्रियां विभूत्या भुवनत्रयस्य
स्थानं पुरी येन कृता महिम्ना ॥ ३५

चिराय नाभ्यम्बुजधातृधारी
खिलो भवेदेव इतीव जिष्णुः ।
चतुर्भुजं भारवहो भुजस्थं
सन्दर्शयामास पराक्रमे यः ॥ ३६

शर्वस्य लिङ्गं नवधा निमाभि-
श्वतुर्म्बुखादेर्नवहस्तनिष्ठं ।
स्थानेऽधिके स्थापि महापदानं
सुदुष्करं लिङ्गपुरि च येन ॥ ३७

श्रीहर्षवर्मातनयस्तदीयो
यो हर्षदायी जगतां विजेता ।
तेजिष्ठवीर्यो यशसा वरिष्ठः
प्राज्ञः प्रभावादविखण्डिताज्ञः ॥ ३८

कौक्षेयको यस्य भुजप्रतिष्ठो
रणेऽरिपक्षस्तजेन दिग्धः ।
अधोक्षजेन क्षुभितस्य साम्ने-
र्लक्ष्मीमुवाहाम्बुनिधौ महाद्रेः ॥ ३९

भ्राता तदीयो वयसा गुणौघ-
ज्ज्येष्ठो जगद्गीतगुणोदयोऽभूत्
यो राज्यलक्ष्म्या जितराजकश्च श्री-
राजेन्द्रवर्मा जगतीपतीन्द्रः ॥ ४०

येन प्रयुक्ता खलु दण्डनीति-
 विवश्लेषश्च कृष्णगतेः शुभश्रीः ।
 कल्याणवर्णस्थितिमादधाना
 विडम्बयामास रसेन्द्रलक्ष्मीम् ॥ ४१
 कान्तिर्यदीया ललिता'निसर्गात्
 सहस्रनेत्राण्यपि नन्दयन्ती ।
 कान्तिं त्रिनेत्रोरुपां विधात्री
 स्मरस्य दूरादधरीचकार ॥ ४२
 अनेकपानेकधनप्रयुक्तं-
 हानाम्युभिः पुष्करपुष्कलार्द्रैः ।
 सिक्ता म्रवद्भिर्बुवनद्रुमाली
 वेवेष्ट्यते कीर्तिलता यदीया ॥ ४३
 शैवे पुरं सिद्धमजस्य लिङ्गं
 सिद्धेश्वरं, सिद्धविभूतिशुभ्रम् ।
 द्वीपे तटाकस्य यशोधरस्य
 निवेशितं येन च लिङ्गमर्चाः ॥ ४४
 स दिव्यहृत्वा परमेश्वरस्य
 हिरण्मयीमप्रतिमां विधानः ।
 उपास्कृतेमां प्रतिमां प्रवीणः
 प्रासादशोभाञ्च सुधाविचित्राम् ॥ ४५
 जीवस् सौरयुतो मृगाधिपगतिर्भौमस् सुमागो बुधः
 काव्येनाप्तघटाधिपो दिनकरो मीनेश्वरश्चन्द्रमाः ।
 पुण्येशोऽपि वृषोदितो नवरसाङ्गैः क्रीडमानश्च शको
 धन्या होत्रपदस्थिता ग्रहगणास् स्वस्थे यशस्स्वामिनि^१ ॥ ४६
 धार्मिको भगति धर्ममधर्मो
 बाधते यमनयोः सुवलीयान् ।
 पूर्व इत्यमितधीर्न ययाचे
 भाविनः सुकृतिनो नरदेवान् ॥ ४७

1. Barth has made an elaborate comment on the interpretation of this stanza in JA, 1909, Part I, p. 503

देवद्रव्य विनाशे
 सतिधर्माचारविप्लुताचरिते ।
 निर्दोषाः साधुजना
 बहुकृत्वो ज्ञापनं राज्ञां ॥ ४८

ओम् नमः शिवाय —)०(—

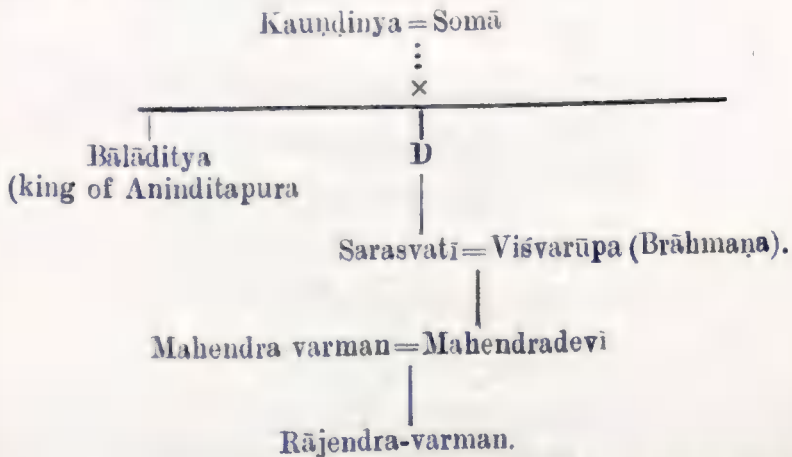
No. 93 MEBON INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 874

The inscription was edited by Finot (*BEFEO*, XXV, 309).

Mebon is the name of a temple near Angkor Thom.

The inscription is written in Sanskrit and contains 218 verses, the metres being *Śārdūlavikrūḍita* (1-4, 9-10, 12); *Vasantatilaka* (5-7); *Sragdharā* (8, 11, 13, 218); *Indravajrā*, *Upendravajrā* or *Upajāti* (14-104, 206-217); *Śloka* (105-205).

The inscription is dated 874 Śaka. After an invocation to Śiva (vv. 1, 2, 4), Gaurī (v. 3), Nārāyaṇa (v. 5), Brahmā (v. 6) and Gaṅgā (v. 7), the inscription traces the genealogy of king Rājendra-varman (vv. 8-13) which may be represented as follows :—

The genealogy is followed by a long eulogy of the king

(vv. 14-200) and his religious foundations (vv. 201-210) viz. donation to Liṅga Siddheśvara at Siddhasiva-pura ; installation at the same place of a Liṅga and two images of Pārvati ; and the installations of the images of Pārvati, Viṣṇu and Brahmā with a liṅga of Śiva called Śrī Rājendreśvara in 874 Śaka (v.218). The usual addresses to future kings to maintain those foundations are contained in vv. 211-217.

Reference is made to the burning of the city of Champā (v. 146) by the king and his study of the Buddhist doctrine (v. 172).

TEXT.

त्रैगुण्याख्यशिखीन्दुभास्करकरप्रद्योतनोद्गीथजै-
रप्रथैः पद्मजकञ्जदकूत्रिनयनैरग्न्यासितैः शक्तिभिः ।
संरोधस्थितिस्मभवात्मगतये भिन्नस्त्रियैकोऽपि यः
तस्मै नित्यचित्ते शिवाय विभवे राज्ञोऽथेसिद्धं नमः ॥ १

रूपं यस्यनवेन्दुमण्डितशिखं त्रय्यां प्रतीतं परं
वीजं ब्रह्महरीश्वरोदयरं भिन्नं कलाभिस्त्रिधा ।
साक्षादक्षरमामनन्ति मुनयो योगाधिगम्यन्नमः
संसिद्धेयं प्रणवात्मने भगवते तस्मै शिवायास्तु वः ॥ २

एका...प्राक् कलहंसविभ्रमगतिः कान्तोन्मदा या सती
भित्त्वाङ्गं गगतोद्गतान्मगतये या नानवत्वं पुनः ।
पद्मं मानससंभृतं निजरुचिप्रोज्जृम्भितं विभ्रती
सा शक्तिः शिवस्याङ्गनोदयरकरी गौरी परा पातु वः ॥ ३

येनैतानि जगन्ति यज्वहुतभुग्भास्वन्नमःस्वन्नमः
श्रित्यम्भःश्रणदाकरं स्तनुभित्त्यातन्वतंवाष्टभिः ।
उच्चैः कारणशक्तिरप्रतिहता व्याख्यायते न क्षरं
जीयात् कारणकारणं स भगवानर्द्धेन्दुचूडामणिः ॥ ४

नारायणन्नमत यो विभुतां वितन्वन्

लोकत्रयन् त्रिपदलङ्घितमात्रमेव ।

दृष्टा तुरीयपदमाप्तुमिवाधुनापि

निद्राच्छलेन विदधाति समाधिमन्थौ ॥ ५

अम्भोजभूर्जयति यो वदनैश्चतुर्भि-
 रोङ्कारवारिद्वयं सममुज्जगार ।
 क्षेत्राहितन् त्रिभुवनोदयपूरणार्थ-
 मुन्मुनतामिव नयन्निजवीजप्रागम् ॥ ६

मन्दंशुमण्डलविनिर्गतवारिधारा
 मन्दाकिनी जयति धूर्जटिना धृता या ।
 मृद्धा नगेन्द्रतनयर्द्धशरीरसन्धेः
 प्रेमानुबन्धमिव दर्शयितुं प्रकृष्टम् ॥ ७

आसीदानीरराशेरवनीपतिशिरोरत्नमालार्चिताङ्घ्रि-
 वांलादित्याभिधानोऽप्यरिकुलकमलोपपूवाखण्डचन्द्रः ।
 सोमाकौण्डिन्यवंशाम्बरतलनिलको भूपतिभूरिकीर्ति-
 दोर्दण्डोदयोतिनानिन्दितपुरभरितां राज्यलक्ष्मीं वहन् यः ॥ ८

प्रोद्धमद्विपनान्दधद् युधिवधूवैधव्यदीक्षाविधिं
 वद्धन् यशःशिशिरांशुरश्मिविशदां सत्कीर्तिमालां गुणैः ।
 स्वर्गद्वारपुरं पुरन्दरपुरप्रस्पृष्टिसंवर्द्धने
 सार्थशः शार्व्वमतिष्ठित् सविभवं लिङ्गं विधानान्वितम् ॥ ९

ब्रह्मक्षत्रपरस्परोदयकरी तद्भागिनेयी सती
 पुन्यत्राम सरस्वतीति दधती ख्याता जगत्पावनी ।
 नानाम्नायगिरां गभोरमधिकं पात्रं द्विजानां वरं
 सिन्धूनामिव सिन्धुराजमगमद् या विश्वरूपं प्रियम् ॥ १०

सोमाद्ये सागरभूते तिजकुलनिवहे भूरिधाम्नि व्यातीते
 रुद्रोपेन्द्रामरेन्द्रप्रभृतिसुरवरैस् सङ्गते नन्दनार्थम् ।
 तद्वत्क्षक्षीरसिन्धोः प्रविकरितयशःपारिजाताभिजाता
 लेभे जन्मावदाता भुवनहितकरी या द्वितीयेव लक्ष्मीः ॥ ११

1. Read उच्छ्रिता ।

2. Read प्रविकलित ।

या नान्नापि महेन्द्रदेव्यभिहिता भूभृत्सुतैवैश्वरी
 देवी दिव्यविलासिनीभिरसकृत्सङ्गीयमानस्तुतिः ।
 भास्वद्वङ्क्ष — — — — पुराधीशावनीशात्मजो
 यां संप्राप्य महेन्द्रवर्म्मनृपतिस् सार्थामधादीशताम् ॥ १२

लक्ष्मीन्तीक्ष्णेतरांशोरविकमधरयन् ध्वस्तदोषान्धकारो
 वदन्नन् पद्मानुवन्धं प्रकटिततपसा तेन पत्या प्रजानाम् ।
 देव्यान्तस्यामदित्यान्दिवसकर इवोत्पादिनः कश्यपेन
 श्रीमद्राजेन्द्रवर्म्मावनिपतिरभवत्तेजसामाकरो यः ॥ १३

दुग्धाम्बुराशेरिव पूर्णचन्द्र-
 श्रृण्डांशुरन्नादिव चित्रभानुः ।
 शुढान्वयाद् यो नितरां विशुद्धः
 प्रादुर्बभूवाखिलभूषवन्त्यः ॥ १४

तेजःप्रकाशान्तमसो विनाशो
 दिशां प्रसादः स्फुटता कलानाम् ।
 यत्तिग्मतेजस्तुहिनांशुकृत्यं
 येनोदये तन्निखिलं वितंते ॥ १५

रम्योऽपि सम्यक् प्रसवेन सौम्यः
 सन्तानकम् सन्ततमुदतेन ।
 महाफलं यं समवाप्य भूम्नः^१
 रुरोह कोटिं रमणीयतायाः ॥ १६

विवर्द्धमानोऽन्वहमिद्वकान्ति-
 र्वपुर्विशेषेण मनोहरेण ।
 यस् सर्व्वपक्षोदयमादधान-
 स्तिरश्चकारैव हिमांशुलक्ष्मीम् ॥ १७

यः शैशवे प्याशु तथा कलाभिः
 पूर्णोऽन्वहं शब्दगुणेऽतिदीप्तः ।
 यथा कलावस्त्वमपान्दुलब्ध-
 जाड्यान्वितन्दूरमधश्चकार ॥ १८

निरस्य दीपान् प्रसरं स्फुरन्ती
 प्रकाशितार्था भुवनेऽनुवाना ।
 विशानवद्येन मुखेन यस्य
 प्राक् संगतैतीव दिनस्य दीप्तिः ॥ १९

आसाद्य शक्तिं विबुधोपनीताम्
 माहेश्वरीं ज्ञानमयीममोद्याम् ।
 कुमारभावे विजितारिवर्गी
 यो दीपयामास महेन्द्रलक्ष्मीम् ॥ २०

प्रथुप्रतीतप्रथित^१गुणैर्धैः
 सद्वंशजानं प्रथनं^२ प्रधानम् ।
 धनुर्महत् क्षत्रकुलञ्च तुल्यं
 यश् शिक्षया नामयतिस्म तुङ्गम् ॥ २१

शिष्टोपदिष्टं प्रतिपद्य सद्यः
 क्षेत्रं यमुत्कृष्टमकृष्टपच्यम् ।
 श्रद्धाम्भसा सिक्तमरुक्ष^३दुच्चैः
 शास्त्रस्य चास्त्रस्य च वीजमग्रयम् ॥ २२

यः सर्व्वतस् सर्व्वगुणान् पटिम्ना
 रुचेस् सदाधारविशेषमुज्ज्वलम् ।
 उपाददे लोकहिताय भास्वान्
 रसानिव प्रत्यहमस्तनन्दिः ॥ २३

उद्यानभागस्य वसन्त संप-
 दिवामृतांशोरिव पौर्णमासी ।
 आमुष्णती यस्य विशेषशोभा^४
 समुज्जज्जम्भे नवयौवनश्रीः ॥ २४

यत्रापि पुंलो'महतः प्रकृत्या
 निरूपितं लक्षणमन्तशेषम् ।
 केनाप्यसांख्यागमवद्विभाज्यं
 प्रकाशयामासः महेशभाजम् ॥ २५
 बाल्यात् प्रवृद्धं प्रभृतिप्रभृतं
 यद् यस्य सौन्दर्यमनन्यलब्धम् ।
 ध्रुवं विधातावयवीचकार
 तद्रज्यं यौवनकान्तिमृद्धाम् ॥ २६
 निरुद्धमानस् सततं मनोभू-
 र्यस्य स्फुटे नूतनयौवने पि ।
 सौन्दर्यसन्दर्शनजानलज्ज
 इवान्तिक्कन्तोपससर्प दृष्पान् ॥ २७
 यस्याङ्गलावण्यमनन्यरूढं
 हृष्टा रतिः प्रेमनिमीलिताक्षी ।
 मन्ये न मेने पतिमात्मनीनं
 पिनाकिनेत्राग्निशिखावलीदम् ॥ २८
 धनुर्विकर्षप्रतोरुशक्ति-
 युर्वप्रवीरो युवराजलक्ष्मीम् ।
 अयोनिजां यो जनकोपनीतां
 सीतां सतीं राम इवोदुवाह ॥ २९
 यदाकर्कविम्बादिवहेमकुम्भा-
 दम्भोमृतेनागलताभिषेकः ।
 ततः प्रभृत्येव विवृद्धिभाजा
 भूतं हिमांशोरिव यस्य लक्ष्म्यो ॥ ३०
 स्नानाम्बुभिस्तीव्रममन्त्रवन्धै-
 स्तेजोनलो यस्य समेधनेस्म ।
 तत्स्पर्द्धयेवाश्रुजलैः पतद्भि-
 द्विषां समं शोकहुताशनोऽपि ॥ ३१

अलङ्कृतेनाकृतकंश्च श्रुताद्यं-
हं यैर्निजाङ्गैश्च निसर्गकान्तैः ।
अग्राम्यभूषोपचयेन येन
विभूषणं मङ्गलमित्युपात्तम् ॥ ३२

नवां नवां ध्यानमहाभिपेक्षे
यो मुक्तरत्नाभरणा वभार ।
पीतम्भसः^१कुम्भभवेन लक्ष्मी-
मम्भोतिधेरुद्वनरत्नराशेः ॥ ३३

उच्चावचैरुपपदाधिरुद्धै-
ग्रहैर्भियेव^२कृतविग्रहोऽपि ।
आरोपितो यः स्वयमप्यकाङ्क्षः
सिंहासने हाटकशैलतुङ्गे ॥ ३४

यस्याङ्गकान्तेः क तथानुवाद्यं^३
विद्येत मन्ये प्युपमानमन्यत् ।
संक्रान्तमादर्शतले पि विम्बम्
अनर्हं^४माधारवशान्निजं यत् ॥ ३५

यत्राभिपिक्ते पतताम्भसाद्वा^५
वसुन्धरावारिधिचारुकाञ्ची ।
ऊर्ध्वाचकारं कमिवातपत्रं
यशस्फुरच्चन्द्रकलावदातम् ॥ ३६

स्वलक्षणं लक्षितसर्वसम्पत्
फलं समाख्याति पुरो विपाकम् ।
यस्याशिपो विप्रगणप्रयुक्ताः
कृतानुवादा इव सम्भूवुः ॥ ३७

1. Read पीताम्भसः ।

4. Read अनर्हं ।

2. Read वा । 3. Read वयं । 5. Read लक्षणा ।

द्विरेकमाला इव पारिजात-
न्धियो मुनीनामिव चात्मयोगम् ।
व्यापारमन्यज्जगतां विहाय
दृशो द्वितीयं प्रतिपेदिरे यम् ॥ ३८

इतस्ततो विद्युदिवाद्युनच्छ्री-
स्तावन्तृपाणां प्रचला प्रकृत्या ।
रम्या शरत् प्रादुरभून्न यावत्
यदीययात्रासमयो निरभ्रा ॥ ३९

तीव्रास्त्रनीराजनराजिनश्री-
र्दीप्तो महामण्डलदीक्षया यः ।
विद्याङ्गमन्त्रैश्च कृतात्मगुप्ति-
रसा^० (धय) त् सिद्धिमुदारभूतिम् ॥ ४०

यस्मिन् विधत्त^० प्रचलत्^० शताकाम्
पताकिनीं दिग्विजयाय यानि ।
द्विद्राजलक्ष्मीः प्रचचाल पूर्व-
ऊर्त्वा तु पश्चात् बलभारगुर्वी ॥ ४१

निशम्य सौमित्रिमित्राभियाने
भिगर्ज्जितन्निर्जितमेघनादम् ।
तूर्यध्वनिं यस्य दशास्यतुल्य-
दूराद् द्विपट्टिर्विभयाम्बभूवे ॥ ४२

प्रतापवह्नेरिव धूमजालं
बलोद्धुनं यस्य रजः प्रयाणे ।
अप्यस्पृशद् वैरिविलासिनीना-
मुदश्रयामास विलोचनानि ॥ ४३

1. Read ^०तत्तुथी ।

2. Read 'रसा० ।

3. विभज्ज gives a better sense.

क्षमान्निपीड्य प्रथमं प्रवृत्तः
 स्नानांसि कालुष्यमथो रजोभिः ।
 याने नयन यस्य समुत्पपात
 संयश्चमृतामिव वद्धरोषः ॥ ४४
 कीर्णः कचिद् भञ्जितभूमिभृङ्गि-
 रन्वस्य^१ मानः परवाहिनीभिः ।
 कचिच्च यस्य प्रततः प्रयातुः
 स्वर्वाहिनीमार्गं इवास मार्गः ॥ ४५
 वियत् — — — वरणञ्जनाना-
 ञ्चेष्टास्वशक्तिं विहतं प्रकाशम् ।
 यद् यत् प्रदोषस्तनुते तमोभि-
 स्तत्तच्चकारारिपु बलैर्यः ॥ ४६
 वितत्य पक्षद्वयमात्तनादं
 यस्मिन् रयात् तर्ह्य इव प्रपन्ने ।
 द्विण्नागवृन्दं हतवीर्यसम्पत्
 गन्तव्यतामृदुतथावस्थे ॥ ४७

V. 48 illegible

वाणासनं विश्रान्ति यत्र युद्धे
 युद्धे शरत्काल इवाभिरष्टे ।
 इतस्तनो लीनतयाशु मोघा
 मेघा इवासन् लघवो नरेन्द्राः ॥ ४८

V. 50 illegible

सत्य^२विमृदस्य पतङ्गसाम्यं
 समेत्य सानन्द इवारिवर्गः ।
 यद्वाहुदण्डारणिज्ज्वलन्त-
 न्तेजोनलं यद्विषदेऽभिपदे^३ ॥ ५१

1. Read रन्वास्य ।

2. Read सत्ये ।

3. Read भिपदे ।

V. 52 illegible

निजासनं प्राप्य रिपून्निगस्य
 रुद्धा मरुद्वत्स मनोरयश्च ।
 विजित्य यस्याभ्यसतोऽवतस्थे-
 प्यतन्द्र ... .. ॥ ५३

V. 54 illegible

शिलीमुखा मूर्धनि चापमुक्ता
 माङ्गारस्या द्विपतां निपेतुः ।
 स्वस्मुन्दरीहस्तलताविमुक्त-
 मन्दारगन्धानुगतास्तु यस्य ॥ ५४

... ..

... .. ।

... ..

चकर्त्त भूभृन्निवहोत्तमाङ्गम् ॥ ५५

शस्त्रप्रणास्रसुनिधारयाद्रौ
 रुद्धोप्यरीन्दैर्युधि यो दिदीपे ।
 द्विद्विषययाच्छादित एव भानु-
 विभ्रत्तनुव्रन्यजनि स्वदीपिम ॥ ५७

... ..

... ..

... दुर्वर्यविकीर्णकीर्ति-

देशाननन्दुह दमुन्निनाय ॥ ५८

न स्वीचिश्चोप्युधि चक्रिचक्रं

वज्रश्च नो वज्रभृतोऽपि जिष्णुः ।

यश् शक्तियुक्तो नु महेश्वरास्त्रं

सुदुस्सहं प्राप्य जिनारिवर्गः ॥ ५९

... ..

... ..

... तन् त्वस्य विलासिनीनाम्

अभिन्नतारादृढ्यं स्वयञ्च ॥ ६०

यो मथ्यमानस् समरेऽग्निवीरै-

र्गाम्भीर्ययोगान्न जहौ प्रसादम् ।

हृदो हि काटुष्यमुपैति भोगात्

स्तम्बेरमैरम्बुनिधिर्न जातु ॥ ६१

... ..

... ..

विद्यते । विद्युदिव स्फुरन्त्य-

जिह्वापि जिह्वे व भुजोरगस्य ॥ ६२

स्निग्धासिपातप्रतिघातहाने

मुष्टेर्लघुत्वात् स्मृतिविभ्रमाद्वा ।

पुनः प्रहाणेन कृतेऽरिपाते

भुजापवादं बुभुजे भृशं यः ॥ ६३

... ..

... ..

दिव्याङ्गनानामवतारणार्थं

सापानसम्पत्तिमिवाकरोद् यः ॥ ६४

रन्ध्रेऽभियोगं निजपक्षरक्षां

विभज्य यो दूषणसाधनाभ्याम् ।

हृतोत्तरप्राक्रममाततान

कुर्वन् पटुन्निष्प्रतिभं विपक्षम् ॥ ६५

... ..

... .. ततया फलत्वम् ।

विधेर्विधेये विपरीतवृत्ते-

वृत्तं कृती योऽनुचकार युद्धे ॥ ६६

सख्यानुनीतापि सदाभिमुख्ये
 प्रागल्भ्यमिच्छत्यपि शत्रुसेना ।
 पराङ्मुखी वीक्ष्य बभूव दूरा-
 द्वधूर्त्तवोदेव समिद्रतो यम् ॥ ६७

... ..
 श्लिष्टे महाजौ विजयक्रियाञ्च ।
 नापार्थको विक्रमसम्पदेति
 यो युक्तमुक्तः स्यत् युक्तिविदभिः ॥ ६८

दुर्गाभिसंपर्कविवर्णदेहो
 गुहाणालोचनलोलदृष्टिः ।
 यस्यागिसंधो मृगकृत्तिवासा
 वने स्थितः स्थाणुममोऽप्यनीशः ॥ ६९

... .. वरस्य
 मनोरथो यस्य वृथा बभूव ।
 नोर्वी यदुर्वीविजिगीषुतायां
 वदन्यतायामपि नालमर्थी ॥ ७०

प्रेक्ष्यत्परुदस्फुटचिद्रुमौघो
 हरेस्समाक्रान्तिनिमग्ननागः ।
 अन्तर्व्वेनैर्दुर्गातयाब्धितुल्यो
 यस्यादिदेशोऽपि जहानि लक्ष्मीम् ॥ ७१

... .. र्थसिद्धि-
 मुद्योगयुक्तस्त्रिगणस्य वृद्धेय ।
 दिशश्चतस्रो विदितप्रयामा
 जप्राह विद्या इव बालभावे ॥ ७२

1. Read गुहान ।
2. Read अन्तर्व्वेने दुर्गातया ।

कृतावकाशं भुवने विमुत्वा-
 दम्पृष्टमन्यैर्गुणिभिर्महीयः ।
 संव्यश्नुते शब्दगुणानुबन्धं
 यशो यदीयं स्वमिवाकलङ्कम् ॥ ७३
 ... .. क्षयकश्चिदाङ्गी
 प्राक् सुश्रुताचारविचारणाभिः ।
 निःशेषदोषक्षणेऽतिदक्षो
 यप् पङ्कसाङ्गैर्धरणीं पुषोष ॥ ७४
 तदेव तेजो विजितान्यनेजः
 पूर्वं महन्मण्डलमेव तच्च ।
 भृशान्दिदीपे महद्वाधिपत्यं
 यः प्राप्य भास्वानिव मध्यमहः ॥ ७५
 ... .. नाद्रीन्द्रमुदीणोसिंहं
 यत्राधिरुहे सति तीव्रधात्रि ।
 न तारकाः केवलमस्तभासो
 पतन्नुपाणां मणिमौलयोऽपि ॥ ७६
 एकत्र शुभ्रेऽपि शशाङ्कशोभे
 समुद्धृते यस्य महानपत्रे ।
 महीमशेषां प्रविहाय तापस्
 समाससाद् द्विपतां भनांसि ॥ ७७
 चिराय यद्रूपनिरूपणेच्छा
 सञ्चोदिता नूनमशेषलोकाः ।
 मयैरसंख्यैरनिमेषभूयं
 भूयोऽभ्यवाञ्छन निजवाञ्छिताप्त्यै ॥ ७८
 लक्ष्मीन्दिदृक्षुः सहजां सुहृत्सु
 यथाक्रमं स क्रमयाञ्चकार ।
 सदर्पणां यो मणिदर्वणेषु
 च्छायामिव स्थां परिभुक्तभूपः ॥ ७९

यस्यातिनेजिप्रतयास नीति-
 त्रितान्तमृज्वी न यथा परेषाम् ।
 मुक्तवाक्कचन्द्रौ न गतिप्रहाणां
 प्रतीपवक्रान्यतमस्य कस्य ॥ ८०
 सन्मन्त्रमूलैश्चतुरश्वतुर्भिम्
 सामादिभिर्व्यो विविधप्रयोगैः ।
 अपायसरोधिभिरभ्युपायै
 वेदैश्च संसाधयतिस्म सिद्धिम् ॥ ८१
 सदापि मूलप्रकृतिः प्रतीत-
 श्चित्रं महत् कर्म च दर्शयन् यः ।
 षाड्गुण्ययोगात् त्रिगुणं प्रधान-
 मतुल्यमाचष्ट विनापि वाचा ॥ ८२
 प्रायेण जिह्वाऽपि विविधधेये
 मन्त्रप्रभूत्साहविशेषशक्तिः ।
 अपायदृष्टेः प्रतिकूलपक्षे-
 ऽनुकूलयामास भियेव यस्य ॥ ८३
 त्रिवर्गसंसर्गमुद्धृजिरारा-
 द्राष्ट्रे गुणौघैरवभत्स्यमानाः ।
 दोषा रूपवाशु विपक्षपक्ष-
 मशिश्चियन् यस्य गुणाश्चयस्य ॥ ८४
 निभिन्न सद्यः स्वमवगमुदन्
 यो न्यायिनोऽन्यान् विनिनाय युक्त्या ।
 तमांस्यपि व्रत सकलं कलङ्क-
 मुपेक्षते स्वं क्षणदाकरो हि ॥ ८५
 सुशासनादव्यसनाच्च यस्य
 प्रजासु ज्ञाना न विपत्तिशङ्का ।
 अजानशत्रोरपि राजपुत्री
 दुःशशासनात् प्राप परां पुगर्तिम् ॥ ८६

छिद्रप्रनीक्षा प्रशमात्तशालासु
 सुदुद्धराः खण्डितधामभिश्च ।
 यं पार्थिवं पात्रमवाप्य लक्ष्म्यस्
 स्थेष्टा इवापस् सुविदग्धमासन् ॥ ८७

यशःशक्तिसिंही परितश्चरन्ती
 विद्राव्यहिंस्रामरिवर्गमार्ग ।
 वृषेण योगादुदितप्रजां तां
 पुषोप लक्ष्मीं महिषीमवाप्य ॥ ८८

अजोगणत् सूरिगणोऽतिगङ्गां
 सहस्रदोषं धुरि कार्त्तवीर्यम् ।
 यदा तदा सव्वगुणैरनूने
 नूनं कथा का पुनरेव यस्मिन् ॥ ८९

दिवःपृथिव्योरपि गीयमान-
 त्रिज्ज्णोर्यशोप्यज्जितवीर्यसम्पत् ।
 कर्णासुखं श्रोत्रसुखस्य शङ्के
 यम्योपमार्हं यशसो न जातम् ॥ ९०

आक्रान्तदिग्व्योम्नि पथोमुचीव
 प्रगज्जितं यस्य यशस्यनात्तम् ।
 न केवलं रत्नमुपायनन्द्राक्
 प्रादाद् गजाय च विदूरमूमिः ॥ ९१

लक्षाद्गोत्थैः स्थगयद्गिराशा
 धूमैर्निरुद्धाककराकरैर्ययः ।
 दिवश्च शातक्रतवीश्च कीर्त्तिं
 मलीमसत्वं युगपन्निनाय ॥ ९२

यद्धूमसन्दर्शनतोऽनुमान-
 मग्रे स्तदेवाव्यभिचारमुक्तम् ।
 नवन्तु तद् यन्मखधूमदृष्टौ
 वृष्टेर्वसूनामनुमानमेव ॥ ९३

स्वयंप्रपन्नाभिरयाचमानं
 पूर्णं सुसम्पद्भिरिवाङ्गिर्विधिम् ।
 रिक्तोऽपि यं प्राप्य यथेष्टपूष्णः
 पुनर्व्वर्वाभ्र इवार्थिसार्थः ॥ ६४
 चक्षुर्मनोहार्यपि दर्शयन्
 करप्रशोभामपि सद्रसाद्रम् ।
 यस्येन्दुविम्बं शुभ्रं ज्ञत्तुं
 नृत्तोपमार्हन्न कुङ्कुदुष्टम् ॥ ६५
 ह्याग्राश्रितोऽप्यन्यनृपो विजेतुं
 ह्रस्वद्विषोऽलं किमुत स्वयं यः ।
 वास्तां रविः संक्रमितोऽस्तेजा-
 श्रन्द्रो न किं सन्तमसान्नुदस्येत् ॥ ६६
 सन्दर्शयामास तथान्यभूपा
 न भूरिशोभां मणिदर्पणम् ।
 राज्ञां यथाज्ञा निजकण्ठपूरी-
 कृता यदीया नखदर्पणश्रीः ॥ ६७
 अन्योपि सन् केनचिदेवतुल्यो
 गुणेन नो यन्महिमानमाप ।
 नृत्तत्रतो याति हि नीलकण्ठो
 न तावन्नेवैश्वरतां मयूरः ॥ ६८
 सदागतिः स्नेहकरी विभुत्वं
 विभ्रत्यदभ्रं दधती प्रकाशम् ।
 पृथ्वी यदीया रचनाञ्जवत्सु
 धत्ते महाभूतमयीव कीर्तिः ॥ ६९
 वदन्यताशौर्य्यवपुर्व्विलास-
 गाभीर्य्यमाधुर्य्यदयादयो ये ।
 तेषामिवैको निलयः प्रयत्न-
 धियाधिको यो विदधे विधात्रा ॥ १००

प्रनीतवीर्या भुवि कान्तवीर्यो
वीर्यं यदीयं द्विभुजोज्जितं प्राक् ।

वीक्षेत् चेदात्मभराय जन्यं
मन्येन मन्ये स्वसहस्रहस्तान् ॥ १०१

दृष्ट्वा प्रनापेद्विपतां विजेतु-
यस्य स्वयुद्धव्रितरान्दुरापम् ।

गन्धद्विपस्येव मदोत्कटस्य
वित्रासितान्यद्विरदस्य गन्धः ॥ १०२

विहाय सङ्गं परदेवतासु
श्रद्धा च भक्तिश्च परा यदीया ।

श्रीकण्ठमुत्कण्ठतया प्रपन्ने
गङ्गाभवान्याविव देवदेवम् ॥ १०३

सौन्दर्यसगं ... विधाता ... ।

जातरूपमयस्तम्भं यमेकं भुव ... ॥ १०४

इत्थं कृतो मया कामो दग्धः किल पिनाकिना ।

इतीश्वरतान नीनो विधात्रा योऽनिमुन्दरः ॥ १०५

... विद्या ... ।

... चतुरास्यप्रजापतिम् ॥ १०६

लक्ष्मीं वक्षस्स्थले क्षिप्त्वा कीर्त्तिं पारे पयोनिधेः ।

विशया कामतो रेमे वृद्धयैव युवापि यः ॥ १०७

जुगोप गां वशिष्ठस्य दिलीपः प्राक् प्रजेच्छया ।

लब्ध्वा प्रजासु स्ववीर्येण भार्गवीयसु ... ॥ १०८

भुवनाप्लावनोद्वेले यत्कीर्त्तिक्रीरसागरे ।

छायाव्याजेन भूर्भीत्या नूनमिन्दुमुपाश्रिता ॥ १०९

सहस्रभोगभरितो व ... भवोऽपि यः ।

अनन्तगुणयुक्तोऽपि विनतार्त्तिहितो भृशम् ॥ ११०

उर्वीमावृण्वताम्भोधिमेखलाभोगमण्डिताम् ।

एकच्छत्रेण महता मेरुर्येन वृथाकृतः ॥ १११

कलिकण्टकसम्पर्कादास्वलन पादहानिनः ।
 धर्मः कृतार्थानारस्तु यं समागम्य मुस्थितः ॥ ११२
 यस्य वीर्यानिलोद्धृतो धामधूमध्वजो युधि ।
 द्विद्वधूनां विधूमोऽपि वास्पधारमवहृत्यत ॥ ११३
 अचिरभानिभारित्रीः स्थयस्या ... यमाधिता ।
 गुणानुबन्धवद्वापि कीर्ति ... प्रदिग्दृता ॥ ११४
 रुढः श्रीतन्दने यस्य रणे रक्तामिपदवः ।
 बाहुकल्पद्रुमो दिक्षु यशःपुष्पमवाकिरन् ॥ ११५
 यशाने हृत्प्रदन्तीन्द्रदन्तनिर्घातनाडिना ।
 रूपेवोर्वी महासत्त्वान् रजमानन्दमावृणोत ॥ ११६
 समिदिद्धं कृपाणाग्नौ मन्त्रमाधनवृद्धितः ।
 हुत्वारिवक्त्रपद्मानि यस् सास्त्राज्यमजीजनन् ॥ ११७
 हृद्गोऽप्यधृष्यसत्त्वोऽपि तुङ्गोऽप्युन्मूलितं ... ।
 मथनेऽनन्तवीर्येण यो न भूभृत्कुलोद्धतः ॥ ११८
 तृपितेव द्विषां लक्ष्मीः प्लुष्टा नेजोघ्निता भृशम् ।
 यस्य पुष्करजां धारां प्राप्य चिक्षेप न क्षणम् ॥ ११९
 पादाम्बुजरजो यस्य चरितानुकृतेरिव ।
 ... भूभृदराङ्गेषु पदं दत्त्वा श्रियन्दधौ ॥ १२०
 निद्राविद्राणदक् स्त्रीवज्जठरेणावहन् प्रजाः ।
 हरिर्यस्तु हृदैवेशः सुबोधस्फुटपौरुषः ॥ १२१
 ह्मारीन्द्रं विजित्याजो योऽनुजग्राह तत्कुलम् ।
 ... .. मिन्तेमेन्द्रो मृगाधिपः ॥ १२२
 निस्त्रिशवल्ग्वं बद्धा गुणयुक्तैस्तु मार्गिणैः ।
 ऋजुभिर्व्यो विजित्यारीन् भेजेऽर्थान् सदगुणैरिव ॥ १२३
 निपीतलीकण्ठेन कण्ठालङ्कृतये विषम् ।
 विबुधानां ... श्रन्तु ... दान्तं वचोमृतम् ॥ १२४

सान्द्रैर्यस्याध्वरे धूमैरुद्धुंग'रुद्धट्टिभिः ।
 बद्धोऽधुनापि दिग्ध्रान्नस् स्वधुर्यैर्भ्राम्यते ध्रुवम् ॥ १२५
 स ... य ... धाम यो द्विट्समिद्रिस् समिन्मखे ।
 अभ्रीणान्दक्षिणां कीर्त्तिं दिग्द्विजेभ्यस् समादिशत् ॥ १२६
 द्विपतान्न्यस्तशस्त्राणां प्रणामशिथिलीकृते ।
 चापस्यैव गुणे यस्य विरतिर्न तु धन्विनाम् ॥ १२७
 मुवृत्तोऽपि मुहृद्दृशो भुजो यस्य महीभुजः ।
 दुहृदाम् मुहृ(दाश्च) प्रतीनः सर्व्वदा रणे ॥ १२८
 एकद्रव्याश्रितं भावं ज्ञात्वा द्विद्विजानिभावितं ।
 काम्मु केष्वचित्कृष्मं सविशेषं व्यधत्त यः ॥ १२९
 शूलिनाध्यासितां भक्तिगम्भीरां यस्य हृद् गुहाम् ।
 तन्नेत्रानलभीत्येव विविशुर्नान्यदेवनाः ॥ १३०
 रामाणां हृदयारामे तिष्ठन्तं कामतम्करम् ।
 प्रजिहीर्षुरिवाश्रान्तो यो विवेश मुहुर्मुहुः ॥ १३१
 योगोद्यतोपि यः शान्तौ नाम्नैव द्विद्विभयङ्करः ।
 दृराद्विराजसिंहस्य गन्धं घ्रात्वा द्विषा दुताः ॥ १३२
 मन्त्रवीर्य्यप्रयोगाह्वयं प्रप्यानन्यवरेव यम् ।
 कृतार्था कामदा पृथ्वी करजामहंमाह्वात् ॥ १३३
 युक्तिरेतावता त्यक्त्वा कान्तिरत्नेऽपि दर्शिते ।
 यज्जगच्चित्तसर्व्वस्वमाहृतं येन सर्व्वदा ॥ १३४
 न्यस्तशस्त्रो वने सुप्तो हरिर्य्योगिपरोऽप्यजः ।
 कान्ताद्वांशधरो रुद्रो यस्त्रिगीपुं स्मरन्निव ॥ १३५
 स्फुटासीन्दीवरस्त्रस्तगतमद्भुसवेच्छया ।
 द्विट्छीर्ध्वं ज्जीव बभ्राम यस्य दोष्पादसन्निधौ ॥ १३६

1. Read ने । 2. Read ति ।

3. One letter short. Read दाञ्चैव ।

नक्षत्रकुलसम्पन्नं भूतानामवकाशकृत् ।
 ज्योमेवारिपुरं यस्य शब्दमात्रेण लक्षितम् ॥ १३७
 शराकर्माकुलो यस्य बाहिनीदुर्गमङ्गतः ।
 वने खड्गसहायोऽग्निरसंयत्नमंस्थ इव द्रुतः ॥ १३८
 वैरिणो ध्याननिरता वीतरागा गुहाशयाः ।
 यस्येशस्यांघ्रियोगेन विना नालं विमुक्तये ॥ १३९
 काहभर्ता परित्यक्ता आपदैः म्थानुमुत्तमहे ।
 इतीवारिपुरी यस्य प्राविशद् दावपावकम् ॥ १४०
 यस्य सत्त्ववतो वीर्यं रणे दृष्ट्वा द्विपदगणः ।
 सत्वेप्सयेव सिंहादिशुक्तमन्ववसद्वनम् ॥ १४१
 मदोन्मत्तोऽपि तुङ्गोऽपि नियोज्यो धर्मसाधने ।
 इतीभेन्द्रगणो येन द्विजेभ्योऽद्राधि भूरिशः ॥ १४२
 विभक्तिप्रकृतीनां यः सप्रथा विदधत पदे ।
 तद्वितार्थपरश्चासौदागमाख्यातकृत्यवित् ॥ १४३
 प्रतापानलसन्नप्ता शङ्के दाहाभिषङ्कया ।
 आप्लाविता सकृद्दात्री येन दानास्त्वुवृष्टिभिः ॥ १४४
 सुमनोहारिणी यस्य गुणैर्वद्धा विक्रमिनी ।
 लोकत्रयश्रियाद्यापि कीर्त्तिमाला धृताधिकम् ॥ १४५
 यस्य सागरगम्भीरपरिखा भम्ममानुकृता ।
 चम्पाधिराजनगरी वीरैर्गाज्ञानुकारिभिः ॥ १४६
 विवर्णैर्चरणौ यस्य नृपमौलिमणित्विषा ।
 सर्ववर्णानुरक्तातु निर्म्मलोर्व्वी भुजाद्धृता ॥ १४७
 कलिरेकान्तवामोऽपि दक्षिणो यस्य शासने ।
 द्रुतारोनिनुदुद्राव तेजोतलभयादिव ॥ १४८

नथा नौरनधेर्येन क्षोणी निष्कण्टकीकृता ।

नाशापि स्म्वलिता कीर्त्तिथैका सव्वतो गता ॥ १४६

गुणेषु मुख्यया वृत्त्या गौण्या द्रव्येष्ववर्त्तत ।

गणनापि मतं यस्य काश्यपीयमनुष्मृतः ॥ १४७

यथाकामन् द्विषद्कामः क निलील्यो नु निर्भयम् ।

यद् यस्य याने धूलिभिः सान्धकारीकृता दिशः ॥ १४१

प्राध्वं कृता सदा प्रेम्ना विदग्धधियमुत्सुका ।

न निरास्थान यञ्जानु राजविद्या कुलाङ्गना ॥ १४२

साभ्रात् प्रजापतिर्दक्षो दक्षिणक्षणमक्षिणोत् ।

सकलं सकलङ्कं यः कलिदोषाकरं कृती ॥ १४३

सदा कृते मन्वशने यस्तन्तर्धमनोरदेः ।

शरशपि नभश्चक्रे प्रावृषीव मलीमसम् ॥ १४४

परस्त्रीविमुखो योऽपि सदाचारविचक्षणः ।

केनाप्यजौ परश्रीणां पाणिग्रहविधिं व्यध्वान ॥ १४५

यस्येनम्यान्यनेजांसि तेजसा जयतोदये ।

नूनमौर्ध्वानलोऽद्यापि लीनो स्पष्टितयाम्बुधौ ॥ १४६

बद्धा विधात्राहीन्द्रेण रिक्ता नूनमियन्धरा ।

येन स्वकीक्षितेत्तनेन पूरयित्वा वृषाङ्किता ॥ १४७

भिन्नेभकुम्भनिम्मुक्ता मुक्ता येन रणाङ्गने ।

रेजिरे विधवारिश्रीवाप्पानामिव विन्दवः ॥ १४८

कीर्त्तिनादाम्बुदध्वान ... .. ।

... .. न त्रिभुवनक्षेत्रे धर्मवीरमवद्वयन् ॥ १४९

सिंहं न नोपमानार्हो यस्य शौर्येण संयुगे ।

तथा हि यद्वियारानिरध्यशेत गुहां हरेः ॥ १५०

वानोराजीव राजांश ... .. ।

... .. सरोजानि निर्व्यान्ति मुखमण्डलात् ॥ १५१

... .. तेजोनलसङ्गता ।

कलिं न्यक्कुर्वती यस्य राज्यश्रीदमयन्त्यभूत् ॥ १६२

यशोविस्तारसंक्षिप्ता क्षितिर्यस्य ... .. ।

... .. ॥ १६३

... .. यमेकमतिनेत्रसम् ।

नूनमुल्लेखितस्त्वष्ट्रा भ्रममारोप्यभास्करः ॥ १६४

योग्यं वरं यमासाद्य मन्यलोके ... .. ।

... .. ॥ १६५

तारयित्री तिनीर्षणां गम्भीरापन्महानदीम् ।

वेदव्यासन्न सुपुत्रे यस्य वाक् सत्यवत्यपि ॥ १६६

ऋजवो गुणसम्पर्कादापदां प्रतिधा (तकाः) ।

... .. ॥ १६७

जीर्णार्हाहीन्द्रेण विभृता साचलेयश्चलेदिति ।

यूनि नूनं न्यधाद् वेद्या यत्राहीने वमुन्धराम् ॥ १६८

विभूतिर्भूतपूर्वापि राज्ञाश्च गुणसंहतिः ।

... .. ॥ १६९

संभृताः क्षमाभतां लक्ष्मीरावाल्यात् कन्यका इव ।

यथाकालमुपायैर्यो निरपायैरुपायत ॥ १७०

शब्दशास्त्रेऽप्यधीतो यो विना द्विवेचनं गुरोः ।

... .. ॥ १७१

यस्योपमानं सञ्जातन्न किञ्चिद् गुणविम्भरैः ।

बुद्धा बौद्धं मतं मेनेऽन्यतीर्थैरपि नान्यथा ॥ १७२

कालदोषाम्बुधौ मग्ना दुर्गे गम्भीरभीषणे ।

... .. ॥ १७३

शुभं शुभंयुना यूना मनुक्त्मानुवर्तिना ।
 रमायनं विना भावि येन वर्षायमाजरम् ॥ १७४
 विष्वग्विकीर्णैर्युगपद् यस्य तेजोभिरुज्ज्वलैः ।
 ... ॥ १७५
 राज्ञां कृत्यमिति ज्ञात्वा यस्य दुर्गसमाश्रयः ।
 न दानवभयादद्विधमधिपते रिपुर्मर्मधोः ॥ १७६
 अपि कामादयो दोषाः स्थाने येन नियोजिताः ।
 गु ... ॥ १७७
 मर्नापिभिर्मनोहत्य पिवद्भिश्चरितामृतम् ।
 अतिपानादिवोदूगीर्णं यस्य काव्यैर्निजैः सह ॥ १७८
 दोषान्धकारबहुलजगज्जातं यथा यथा ।
 यस्य ... ॥ १७९
 धर्मं संस्तुतानां यो निषिद्धयजगतामपि ।
 विनाशहेतुनातस्थे क्षणभङ्गप्रसङ्गिताम् ॥ १८०
 अनेकक्रतुरप्युच्चैः पदो गोपतिरप्यगात् ।
 अक्रोधतस्य ... ॥ १८१
 भृगुमात्रमपि प्राप्य बह्वैः प्रतिहतं पुरा ।
 तेजस्त्वधाक्षीद् यस्यापि महान्तं बाहिनीपतिम् ॥ १८२
 वदन्यः स्वश्रियञ्चक्रे सुहृत्पाधारणीं हरिम् ।
 वक्षोनिश्चितलक्ष्मी ... ॥ १८३
 तपो हर्षणं संप्राप्य व्यनीयत वनीपकैः ।
 यं महान्तं हृदमिव प्रसन्नं स्फुटपुष्करम् ॥ १८४
 असूर्यस्पश्यमसुहृत्स्त्रीवत्कुमुदाकरम् ।
 उच्चैः सङ्कोचयामास ... ॥ १८५
 पतच्छिलीमुखच्छायच्छन्नद्विड्बदनाम्बुजे ।
 रराज राजहंसो यश्चरन् रणमहाहृदे ॥ १८६

सम्मुखीनो रणमुखे यस्य नासीदसीदनः ।

प्रेङ्खन्स्वग्वद्गसंक्रान्तं प्र ... ॥ १८७

धनुर्दर्शनमात्रेण तीर्थध्वङ्क्षा द्विषो द्रुताः ।

कामं पुरो न यस्या तौ भुजङ्गागिरपि स्थितः ॥ १८८

सालकाननरस्यां यः स्फुटपुष्पशिलीमुखाम् ।

द्रुतेभ्यः पटवीं द्विदृश्यो योद्धृदृश्यो ... ॥ १८९

प्रोद्धसत्कीचकशता कङ्कादिभिरुपाधिता ।

शून्याप्यगिपुरी येन विराटनगरी कृता ॥ १९०

केवलं राजनागानां वीर्यं मन्त्र इवाहरन् ।

यो नाशूनयः प्राणान क्षिपन् ताक्ष्यं इव ... ॥ १९१

दृष्ट्वा यस्याध्वरं शक्रयशोविभ्रंशशङ्कया ।

धूमस्पर्शच्छलान् नूनमुदश्रुतयना शची ॥ १९२

रुढान्यतेजसो यस्य पादच्छायामशिश्नियन् ।

मेरोखिवेलापनयः स्मितच्छात्रयजोऽनिशम् ॥ १९३

सृष्टौ चन्द्राकर्कषोर्धातानादरादिव भिन्नयोः ।

यमेकं तपनाह्लादममर्थमसमं व्यधात् ॥ १९४

उपान्तसेवां वाञ्छन्त्यो यत्पादन्तीव्रतेजसम् ।

मौलिर्ब्रह्माम्भोभिरसिञ्चन् भूपपंकजः ॥ १९५

नवं प्रियमहो लोके यद्विदाय धनुस् स्मरः ।

उन्ममाथाङ्गनाचिन्तं यत्कान्त्यानुपमानया ॥ १९६

स्फुटाष्टदिक् प्रान्तदले हेमश्लोरुकणिके ।

यशो गन्धायने यस्य भुवनैकसरोरुह ॥ १९७

उद्धान्तरागाः स्फुरिता यस्याङ्घ्रि नखरश्मयः ।

अस्पृष्टेन्त नतोर्व्वान्द्रमौलीरत्नमगीचिभिः ॥ १९८

अन्वरुद्धयन् यस्याङ्गां फलप्रसवसम्पदे ।

आजन्मबन्धश्चूतोपि वशिष्ठस्य दिलीपवत् ॥ १९९

सहस्रमुखसंकीर्णं गम्भीरं गुणविस्तरम् ।

यस्य भाण्यमिव प्राप्य व्याख्यायिन्नापि धीमताम् ॥ २००

श्रीमन्मिहेश्वरं लिङ्गं मिहेशिवपुरे गिरौ ।

वर्द्धयामास यो भोगैरपूर्वैः शिविकादिभिः ॥ २०१

तत्रापि लिङ्गं शर्वस्य शर्वाणीप्रतिमे शुभे ।

यः सम्यक् स्थापयामास पितृणां धर्मेवृद्धये ॥ २०२

यदुपक्रममासेव श्रीभट्टेश्वरशूलिनः ।

भोगोन्यत्रापि देवान् यः पूजाभिरुदमीमलत् ॥ २०३

विवृद्धिं धर्ममिन्धूनां श्रीन्द्रवर्मादिभूभृताम् ।

स्वमण्डलस्य च समं यश्चक्रे नृपचन्द्रमाः ॥ २०४

यशोधरतटाकस्य दक्षिणनापि दक्षिणः ।

यः शौरिगौरीशनिमाः शम्भोर्लिङ्गमतिष्ठितम् ॥ २०५

स सोमवंशास्वरभान्करश् श्री-

राजेन्द्रवर्मा तदिदं नृपेन्द्रः ।

स्वर्गापवर्गाधिगमस्य लिङ्गं

लिङ्गं प्रतिष्ठापितवान् स्मरारेः ॥ २०६

संप्राप्तयोः प्राप्तयशास् स्वपित्रो-

भुवः पतिसु सोऽपि भवोद्भवेन ।

संस्थानतां स्थापितवान् स्थितिज्ञो

निमे इमे द्वे शिवयोश् शिवाय ॥ २०७

महामुजस् सोऽपि चतुर्भुजस्य

निमामिमाम्नुजजन्मनश्च ।

अतिष्ठिपत्तिष्ठितगजकृत्यो

लिङ्गान्यथाष्टावपि चाष्टमूर्तः ॥ २०८

रत्नोलसद्भोगसहस्रदीप्तं

स चाप्यहीनं द्रविणस्य राशिम् ।

अशेषमप्येष्वदितेव शेषम्

देवेषु देवेन्द्रसमानवोर्यः ॥ २०९

स कल्पयामास महेन्द्रकल्पस्
सदा सदाचारविधिं विधेयम् ।
शैवश्रुतिस्मृत्युदितां सपर्यां
पर्याप्तमासाभिह देवतानाम् ॥ २१०

स चापि वाचस्पतिधीस् मुधीर-
न्धर्मानुगं धर्मभृतां पुरोगः ।
तान भाविनो भावितराजधर्मा-
निदं वचोऽवोचत कम्बुजेन्द्रान् ॥ २११

रक्ष्यस्य संरक्षणं ... .. यत्
स क्षत्रधर्मो विदितो यदा वः ।
पुण्यन्तदेतत् परिरक्षतेति
विज्ञापना साधयतीव मिदम् ॥ २१२

धर्मो युगेऽस्मिन् स्थिरमेकपात् स
कथं समस्थास्यत सुस्थितोऽयं ।
भवादृशां शाल्वदृशां स नो चेन
महाभुजस्तम्भमुपाश्रयिष्यन् ॥ २१३

धर्मापदस् साधु ... .. कापि
लज्जेत कर्ता किमुन स्वयञ्च ।
रक्षाधिकारी नृपनिर्व्विशेषाद्
इति प्रतीनं भवतामिदन्तत् ॥ २१४

सन्तो यशोधर्मधना न बाह्यं
धनं धनायेयुरिहात्मनोऽपि ।
प्रागेव देवादिधनं सतां वो
विनिश्चयो यं ननु बद्धमूलः ॥ २१५

तथापि भूय ... .. यामि युष्मा-
स्तदक्षतं रक्षत पुण्यमेतत् ।
मा हाष्टं देवस्वमिति प्रकाशं
न धर्महेतोः पुनरुक्तदोषः ॥ २१६

अभ्यर्थितोऽस्मिन्पि संप्रयच्छेन
 महान्महिम्ना किमुत स्वकृत्यम् ।
 अतश्च विश्वस्मवलप्रगल्भा
 वाक् प्राथनाभङ्गभयोऽस्मिन्नेवा ॥ २१७

शाकाब्दे गण्यमाने कृतनगवसुभिर्माघमासस्य पुण्ये
 युक्तस्यैकादशाह निमिषमपि भवे याति वर्षाद्धिमन्दौ ।
 अर्चार्चभिश् शौरिगौरीगिरिशकजभुवां सार्द्धमर्द्धन्दुमौलेश्
 श्रीराजेन्द्रेश्वराख्यं स्थितिमकृत परां लिङ्गमत्रेदमाभिः ॥ २१८

No. 94. TWO THVAR KDEI INSCRIPTIONS OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 874

These inscriptions were noticed by Aymonier (I. 444). Thvar Kdei is in the province of Stung. There are two inscriptions, one in Khmer and Sanskrit and the other in Khmer, but the latter is very much damaged. These may be summarised as follows.

I. The Khmer Text.

In 874 Śaka (=953 A. D.) a person called Vāp Pañ, (sent probably by) the noble lady Mahendradevī (evidently the queen-mother), informs king Rājendra-varman that during the reign of the king who has gone to Parameśvara (i.e. Jaya-varman II) an ancestor of this Vāp Pañ named Vāp Jātaveda received, as a page and by virtue of the royal order, the country of Sahakāra. Another ancestor, Vāp Upendra, also received by royal favour the country of Dvāravati. An ancestor of the noble lady Mahendradevī, Vāp Kanthapāśa, likewise received as page of the king the country of Chok Trapek. Another ancestor received another territory. Vāp Pañ, probably a member of the family of the noble lady, installed several deities at Dvāravati, including god Campeśvara, and made endowments for them. The limits of the land endowed are specified.

Sanskrit Text.

It begins with an invocation to Viṣṇu who is worshipped under various names such as Vāsudeva, Hari, Nārāyaṇa, Madhvārī, and Paratman and is identified with mystic syllable *Om*.

II. Then follows a Khmer text, very damaged, stating that in 879 Śāka (= 957 A. D.) a dignitary Nṛpabhaktivalla did something, and mentioning Mahendradēvi's donations to Campeśvara and the royal order (thereon).

No. 95. PHNOM SANDAK STELE INSCRIPTION.

Dated, 878

The inscription was noticed by Aymonier (I. 393). For localities cf. No. 73. It is written in Khmer and contains an order of the king given in year 878, to Mratāñ Khlon, the governor in charge of the mountain Śivapura (i.e. Phnom Sandak), and to another dignitary Mratāñ Śrī-Virendravijaya, directing them to prepare a list of the goods of three persons viz the Brāhmaṇa *ācārya* Bhagavan, Kamraten Añ (probably a prince) Rājaputra and his younger brother. A detailed list should be prepared of all their goods and slaves, cows, buffaloes, elephants, horses, dishes and other utensils. The lands and the slaves are dedicated to the sacred fire, i.e. some Brāhmanical cult. Then follow the names of about sixty slaves, their places of residence, as well as the situation of the fields.

Evidently the royal donation was made of the confiscated property.

No. 96. BAT CUM INSCRIPTION OF

RĀJENDRA-VARMA, Dated 882

The inscription was edited in *JA*, 1908 (2), p. 213, and some corrections made in *JA*, 1909 (1), p. 511. The temple called Bat Cum is situated to the south of Srah Srang, a tank to the south of Eastern Barai near Angkor Thom.

The inscription consists of three texts, all in Sanskrit verses written by three different persons, and a short text in

Khmer (Aymonier, II. 13). There are altogether 107 Sanskrit verses, the metres being *Vasantatilaka* (1-14, 17-19, 21, 22, 65, 66); *Śloka* (15, 16, 25-63, 68-99, 101-105, 107); *Upajāti* (20, 23); *Mālinī* (24, 106); *Vaitāliya* (64); *Śārdūlavikrīḍita* (67, 100).

The first Sanskrit text comprising vv. 1-24, was composed, as a short line in Khmer informs us, by Mratāñ Śrī Indrapandita. This is followed by the Khmer text of 12 lines. Then comes the second Sanskrit text, comprising vv. 25-64, composed by Vāp Rāmanabhāgavata as a short Khmer line informs us. The third Sanskrit text follows immediately and comprises vv. 65-107. The Khmer line giving the name of the author is missing, but he may be Śivācyuta, mentioned in the last verse.

The three Sanskrit texts deal more or less with the same subjects, though in different styles. After an invocation to Buddhist gods (vv. 1-3, 25-27, 65-67) they all contain an eulogy of king Rajendra-varman (vv. 5-12, 29-43, 45-49, 69-88, 90-94) mentioning his endowments at Yaśodharapura (vv. 13, 98) and Yaśodhara-taṭāka (vv. 14, 44, 89, 99). The only facts of historical importance referred to in this long eulogy are his date of accession, viz 866 Śaka (vv. 4, 28, 68) and his conquest of Campā (v. 45).

The inscription next gives an eulogy of Kavindrārimathana (vv. 15-18, 50-54, 95-97) and describes his religious foundations (19-20, 55-57, 98-103) in 868, 872 and 875 Śaka. It then mentions some regulations about bathing in the local *tirtha* (vv. 21-22, 58-63, 104-105) and ends with the usual imprecations (23, 24, 64, 106-107).

The Khmer text records that in 882 Śaka Mratāñ Naravīra respectfully informed (His Majesty the king) that Mratāñ Śrī Kavindrārimathana (and under his direction the priests of ?) Kuṭṣīvara had made religious foundations at Saugatāśrama (i.e. Bat Cum). His Majesty accordingly made an order of donations to Kamsteñ Añ Rājakula Mahāmantri and Mratāñ Śrī Naravīra. These donations, consisting of lands and slaves, were meant for the gods set up by

Kavindrārimathana who also gave a number of slaves for the same purpose.

TEXT.

1

जेजीयतां व्रज ... ..
 ... .. पराथवृत्तिः ।
 आत्मप्रदानकृतसर्व ... ..
 सर्व्वजनां स्वमुदमाप नितान्तशान्तम् ॥ १
 लोकेश्वरो जयति लोकहितार्थरूढस्
 सन्दश्यन्निव चतुष्टयमार्य्यसयम् ।
 धर्मस्थितिं स्थिरपदाभ्यधिकान् दधानो
 धत्ते चतुर्भुजविमां भुवनद्वये यः ॥ २
 श्रीवज्रपाणिरजितो^१ जितजम्भवेरो
 बज्रञ्ज्वलञ्ज्वलनदीप्तिभिः^१ विभक्ति ।
 उदामहप्रकलिदानवदोषघण्ट
 निष्यन्दसंक्षुभितविघ्नविघातदक्षः ॥ ३
 आसीत् समस्तभुवनाकरग्नसार
 तारास्फुरन्किरणरञ्जितपादपीठः ।
 सामान्वयोऽगिरसमङ्गलभूधरशः^२ श्री-
 राजेन्द्रवर्मनृपतिर्व्वितनाङ्गदीप्तिः ॥ ४
 यस्याङ्घ्रि युग्मकमलङ्कमलालिलीढं
 सिंहासनोज्ज्वलितरत्नक्राम्युरुदम् ।
 प्रोज्जृम्भितं प्रणतभूपतिमौलिमाला-
 माणिक्यकौटिकिण्णाभिनवारुणेन ॥ ५
 लक्ष्मीस्त्रिलोकललना ललिताप्रजन्ये^३-
 जम्भं सुरासुरगणैः परिपोडिताङ्गी ।
 निर्व्वन्दभागिव यदीयवराङ्गरङ्ग
 शोभासुधां समभिपातुमिवाभिलीना ॥ ६

1. Read व्रज ।

2. Became king in 866

3. Read जम्भा (?)

त्रैलोक्यरक्षणविधौ चतुरे यदीये
पाणौ निधाय कज जाम्बुजहृत्त्रिनेत्राः ।
दिव्यम्बुजाम्बुजमहोज्ज्वलचक्रशूल-
ञ्चान्ताः समाधिसुखसंयमिनो रमन्ते ॥ ७

यस्याज्ञयाभ्यधिकयानविलंघ्ययान्य-
पृथ्वीभृतां समधरीकृतधैर्यधाम्नाम् ।
आत्मोन्नतिप्रतिकृतानुचिकीर्षयेव
लीढं किरीटकिरणैर्नखरत्नमङ्गयोः ॥ ८

लक्षाध्वरादिदहनोद्धुतधूमधूति-
मुद्धृताम्बरधरोद्धरदिविभागाम् ।
यः कालमेघनिवहामिव विप्रकीर्णान्
दृष्टारिसंहतिहतौ सततं व्यतानीत् ॥ ९

निर्मम्य युद्धजलधिं भुजमन्दरेण
कोणं यशोमृतमहायमरातिवर्गैः ।
आपीयमानमपि यस्य जगत्रयेण
केनापि न क्षयगतं नितरां विवृद्धम् ॥ १०

भानुप्रभावनिवहैरिव दुर्निरीक्षै-
र्भास्वत्सुवर्णकवचारुणरोचिराढ्यैः ।
अस्त्रवज्रयुधि विभिन्नमहारिरक्तैः
कालान्तकानलशिखामिव यस्ततान् ॥ ११

पुण्योदधेस् समुदिता नु यदीयकीर्ति-
र्म्मा मत्समानमिति साङ्गकलङ्कमिन्दुम् ।
संदर्शयन्त्यधिकक्रान्तिकलां स्वकीया-
त्रित्यञ्चचार चतुरा सकलान् त्रिलोकीम् ॥ १२

श्रीमद्भूशोधरपुरीश्चिरकालशून्यं
भास्वत्सुवर्णगृहरत्नविमानरम्याम् ।
भूयोऽधिकां भुवि महेन्द्रगृहोपमां यो
ऽयोध्यापुरीमिव कुशोऽभिनवाञ्चकार ॥ १३

श्रीमद्यशोधरतटाकपयोधिमध्ये
मेरोस् समानशिव्यरे स्वकृते महाद्रो
प्रासादसौधगृहरत्नचिते विरिञ्च-
देवीशशार्ङ्गिशिवलिङ्गमतिष्ठिद् यः ॥ १४

तस्यापभृत्यो मतिमान् भक्तिभाग्योऽतिवद्भः ।
श्रीकवीन्द्रारिमथनं तामान्वर्थमवाप यः ॥ १५
काञ्चीदोलाकरङ्गाङ्ककर्णभूषादिभूषणैः ।
राजा कृन्ममयो योऽपि न स्मयो नीतिसम्पदा ॥ १६

अग्रे सरः प्रथितपुण्यवतां स्वपुण्यंश्
शिल्पप्रयोगकरणन च शिल्पभाजाम् ।
यो वित्तभाजनतयापि धनाधिपाना-
ञ्चितज्ञताधिकतयाधिकदुद्धिभाजाम् ॥ १७

सद्रूपसन्वगुणरागितया^१ नितान्तं
त्राणाय सत्त्वं^२ निचयस्य परायणो यः ।
नित्यं स्वकीयहृदयार्पितधर्ममार्गा-
न्नित्यान्वगाढगुणकलापकलानिवामः ॥ १८

सोऽस्थापयन् मुमहतीञ्जिनमूर्तिमेकं
श्रीवज्रपाणिसहितामपि दिव्यदेवीम् ।
प्रासादहर्म्यनिवहे स्वहृदीव दिव्ये
बौद्धोऽग्रधीश् शरणागाष्टभिरत्र भक्त्या ॥ १९

जयन्तदेशे जिनरूपमेकं^३
सोऽस्थापयन् मूर्तिरसाष्टशाके ।
कुटीश्वरे सोऽपि च लोकनाथ-
न्देवीद्वयं नेत्रनगाष्टशाके ॥ २०

1. Read सत्त्वं ।

2. Read ०रूप० ।

श्रीमन्महेन्द्रगिरिमूर्द्धजतीर्थजाते
स्वच्छे विशुद्धपरिग्राम्भसि मङ्गलोर्हे ।
अल्पेऽप्यनल्पफलदायिनि तेऽत्र सर्व्वे
मा स्नासिपुर्द्विजवरेण विनैव होत्रा ॥ २१

विस्तारितद्विशतयुक्तचतुःशताग्रा
यामे पि सत्त्वं निवहस्य हितार्थनीरे ।
नीराभिधानकरणं द्विपवृन्दमेव
मा रोपयन्तु नियतं सततन्तटाके ॥ २२

यद् यज्वना दत्तमिदं स्वपुण्ये
तदत्रदेशे विबुधे न हार्य्यम् ।
द्रव्यं सरैराजतकिङ्कराढ्यं
सुखार्थिभिर्य्यरुभयत्र लोकैः ॥ २३

इति वदति स वार्णी ससधर्म्मार्नुवृत्तां
सकलजनगणांस्तान् धर्म्मसद्वृत्तिभाजः ।
यदिह तु निजपुण्यं स्वात्मना रक्षणीयं
तदपि च परपुण्यं यत्रतः पालयन्तु ॥ २४

11

बुद्धो बोधी^२ विदध्याद्धो येन नैरात्म्यदर्शनम् ।
विरुद्धस्यापि साधूक्तं साधनं परमात्मनः ॥ २५
श्रीवज्रपाणिरव्याद् वश् श्रीमद्वाहुर्बिभर्त्ति यः ।
श्रीपालनन्निजगतश् श्रीवज्रं वज्रिवज्रवत् ॥ २६
प्रज्ञापारमिता पातु पातकाद्धो वरीयसः ।
बुद्धसर्व्वज्ञभावेन्दोः पौर्णमासीव पूरणी ॥ २७
आसीद्राजेन्द्रवर्म्मति राजेन्द्ररजनीश्वरः ।
श्रोमान् रसत्तुं वसुभिर्भूषितात्मीयमण्डलः ॥ २८
वाल्मे विजित्य कन्दर्पं द्रुपं सौन्दर्य्यसम्पदा ।
यौवने तु जिगीषन्तं यो जिगाय पुनर्धिया ॥ २९

विद्याराकानुरक्तं यं भेजिरे सकलाः कलाः ।
 कम्बुविश्वम्भराराजवंशाम्बरनिशाकरम् ॥ ३०
 विसर्पिपङ्कगुणरसेस् सकीर्त्तिन्दुजयामृतैः ।
 भूपितो यश शुभारम्भैरुदन्वानिव वारिभिः ॥ ३१
 जयामृतरसाद्वाङ्मयशःकौस्तुभभासुरम् ।
 प्रत्यक्षमरविन्दाक्षं लक्ष्मीय्यं शिश्रियेऽनिशम् ॥ ३२
 रजसा जृम्भितेनापि सान्द्रे तमसि दर्शिते ।
 विवृढं यस्य यात्रायां सत्त्वन्न प्रकृतेरिव ॥ ३३
 विहिते वेधसा शङ्के यस्य वक्तुं न्दुमण्डले ।
 जातं प्रत्यक्षमभ्रान्तञ्चन्द्रद्वितयदर्शनम् ॥ ३४
 राजसिंहोऽपि वैरीन्द्रकरीन्द्रकदनादरी ।
 सिंहावलोकितन्यायनाथाद् युद्धाद्रिमूर्द्धि यः ॥ ३५
 सव्यापसव्यदोस्मुक्तामार्गाणाव्बुदमञ्जुनम् ।
 द्रुतन्दिपद्वलं वीक्ष्य यं कौरवविवर्द्धितम् ॥ ३६
 यस्यारिर्मण्डलमण कृत्तमूर्द्धापि संयुगे ।
 केनापि मण्डलान् मुक्तो भास्वन्मण्डलमन्वगात् ॥ ३७
 यस्यकीर्त्तिर्हिगन्ताय गन्त्री गीतगुणोदया ।
 दिगीन्द्रलक्ष्मीहरिणीं लालयन्तीव लिप्सया ॥ ३८
 साधुशब्दप्रयोगाढ्ये यस्य राष्ट्रे न गीरियं ।
 देहीति मध्यमे प्यासीत् पुंसि किं पुनरुत्तमे ॥ ३९
 यस्योर्वीं बिभ्रतस् सर्वां सर्वां भूभृन्नु मूर्धभिः ।
 बभार भूभृद्वावाप्त्यै केवलाङ्घ्रिरजोमयीम् ॥ ४०
 त्रिलोकीं कीर्त्तिवीधीं यस् समीकर्त्तुमना इव ।
 बाहुवीर्येण विदधे भूभृद्वुदमर्दनम् ॥ ४१
 श्रुतिमण्डितमाधुर्य्यो धुर्य्यो धर्म्मनुशासने ।
 यस्याभ्युदयकृन्तृणां निदेशोऽधुर्य्यो मनोरिव ॥ ४२

खण्डेन्दुदीपितं शम्भोर्भिन्नमैश्वर्यमष्टधा ।
 यस्याभिन्नस्तु सर्वत्र कीर्त्यखण्डेन्दुदीपितम् ॥ ४३
 यशोधरतटाकस्य मध्येऽतिप्रियदैश्वरम् ।
 यो लिङ्गं शार्ङ्गिगौरीशकुशेशयभवैस् सह ॥ ४४
 चम्पादिपरराष्ट्राणां दग्धा कालानलकृतिः ।
 तेजसां विसरो यस्य जाज्वलीति ककुम्भुखे ॥ ४५
 त्रैलोक्यमन्दिरे हेमशैलाग्रशयनोज्ज्वले ।
 लक्ष्म्यास्तनोति सुरतं यत्कीर्त्तिर्मणिदीपिका ॥ ४६
 येनोत्तरायनाद्दऽपि यज्ञो दत्ताः घनाघनाः ।
 मघोनेव त्विजाज्जाताः दक्षिणा दक्षिणायने ॥ ४७
 सप्रत्ययाः प्रकृतयो योग्यास् स्वार्थपरार्थयोः ।
 प्रकाशने कृता यस्य वचसा पाणिनेरिव ॥ ४८
 संक्रान्तयोगनिद्रैव संश्रिताब्धौ चिरं हरिम् ।
 श्रीरशेतानिशं यस्य वक्षस् स्फटिकमन्दिरे ॥ ४९
 तदीयोऽनुचरश्चारुचरिताचाररञ्जितः ।
 श्रीकवीन्द्रारिमथनो मथितारातिराहवे ॥ ५०
 काञ्चीकरङ्कलशप्रमुखैर्भोगविस्तरैः ।
 सत्कृतः कम्बुजेन्द्रेण भर्ता यो गुणगौरवम् ॥ ५१
 पाणिस्पर्शेन यो मूर्द्धि राज्ञा दत्तवरस् स्वयम् ।
 सिद्धि लेभेऽरिमर्दादिराजकार्यं नियोजितः ॥ ५२
 प्रविसंवादिबुद्धस्य स्वार्थविज्ञानपूर्वकम् ।
 वाक्यं येनानुराशिष्टं स्वान् परेभ्यान् प्रयच्छति^१ ॥ ५३
 बुद्धदिव्यस्वभावेन बद्धा तादात्म्यलक्षणम् ।
 सम्बन्धं यस्य स्वमनसो योगिज्ञानमवाप्तवान् ॥ ५४

1. This verse is corrupt. Barnett reads अविस्वादि for प्रविसंवादि, suggests
 the reading येनानुराशिष्ट^१ in the second half, and explains अनुराशि as अनुनिकायम्
 i .e. each section of Scripture.

जयन्तदेशे विजयो जितमेकमतिप्रियम् ।
 देवीद्विनयमयुक्तं यो बुद्धश्च कुटीश्वरे ॥ ५५
 धर्ममार्गप्रमाणेन मानिनामप्रयायिना ।
 तेनात्र स्थापिता देवीबुद्धश्रीवस्त्रपाणयः ॥ ५६
 प्रादान् प्रासादसद्यानि निजहृत्पद्मतः प्रति ।
 स स्थित्यै स्थापितमुरे कृत्येमान्यपराण्यपि ॥ ५७
 अत्रेदमनुकर्तव्यं सतान्तेन मनस्विना ।
 राज्ञो विज्ञापितस्येति शामनं मुरमन्दिरे ॥ ५८
 वसूनि खानिदेवानि नैव हास्याणि साधुभिः ।
 असाधवश्च निप्राह्य भूपैस्तानि जिहीर्षवः ॥ ५९
 तरुरेकोऽपि रुद्रोऽस्मिन्नुच्छेद्यश्लाययान्विनः ।
 किं पुनर्गृहदरूणि मुखदानि मुखार्थिनाम् ॥ ६०
 शीलमोपायनपराः परार्थस्थिरबुद्धयः ।
 वास्तव्यास्तदृशाश्शान्ता भिक्षवोऽस्मिन् समाधिना ॥ ६१
 महत्यां विधिस्वातायां परिखायां शुभाम्भसि ।
 विप्राहते वेदविदस् ज्ञानव्यन्त्रात्र कैश्चन ॥ ६२
 तटाकेऽस्मिन् तटरुहैस्तरुभिश् शीतलाम्भसि ।
 गजानां मज्जनं माभूत् स्याच्चेद् वाय्यन्दयालुभिः ॥ ६३

इति नृपतिवर्चांसि तेन मूर्द्धि
 प्रणिहितानि हितानि सज्जनानाम् ।
 ललितविरचिताश्चरैरिहैभिः
 प्रविलिखितान्यविलङ्घ्यतां भजन्ताम् ॥ ६४

III

बुद्धो विगजति समाधिसमित्समृद्ध-
 वैराग्यहेतिनिहतारिषमारवीर्य्यः ।
 योऽवाप्य बोधिमविनश्वरराज्यलक्ष्मी-
 निर्व्वर्णमन्दिरवरे रमतेऽधिराजः ॥ ६५

श्रीवज्रपाणिरवतान्महतां विभूतिं
 यो द्विण्मदापकृतिकन्यमकुन्ठिताग्रम् ।
 वज्रं वहन् प्रहसतीव सहस्रनेत्रं
 संग्रामवैरिमदकुन्ठितवन्ध्यवज्रम् ॥ ६६

प्रज्ञापारमिता विभाति भुवनाम्भोजोदयश्रीकरी
 कला^१कारमहान्धकारमथनी भूतार्थसंवोधिनी ।
 या लीलामपि मण्डलस्य दधती निर्व्वाणवीथीरवे-
 रभ्रान्ता रुचिमातनोत्यपिहितान्नक्तन्दिवं भास्वतीम् ॥ ६७

आसीत् सपङ्कसैश्वर्यान्धर्माद्व्यां वसुधान्दधत् ।
 श्रीमद्राजेन्द्रवर्म्मशः पृथुवत् पृथुविक्रमः ॥ ६८

दग्धे स्मरे निरास्थानशोकानलशमादिव ।
 निमग्नानङ्गक्रान्तिर्यत् तनुक्रान्तिमुधाम्बुधौ ॥ ६९

त्रैलोक्यलक्ष्मीमालोक्य संप्र्या यस्याङ्गसङ्गिनीम् ।
 इन्द्रादीन् बोधयन्तीव कीर्त्तिस् स्त्री दशदिग्द्रुता ॥ ७०

इनमण्डलसन्तापपटुना यस्य तेजसा ।
 सन्तापित इवाद्यापि पिबत्यर्कः करैरपः ॥ ७१

पटुप्रतापतप्तान् यः पद्मारूढः प्रजापतिः ।
 कीर्त्तिदुग्धाम्बुधौ नम्रानाजहंसान्न्यमज्जयत् ॥ ७२

विक्रमाक्रान्तभुवने श्रीधरे सर्वदेवताः ।
 मुदिता वलितः क्षीणाद् विवृद्धादेव यत्र तु ॥ ७३

श्रीराजसिंहमहिषी श्रिता शून्याप्यरेः पुरी ।
 सराज्यलीलेव भिया यतो न्वन्तर्द्धे वने ॥ ७४

तेजोभिर्भास्वता येन कर्त्रापि भुवनद्युतिम् ।
 याने केनापि सर्वाशा बलधूल्यान्धकारिता ॥ ७५

1. कला = अविद्या (St. Petersburg Dictionary), but कल्या seems a better reading.

रत्नसिंहासनगिरिं राजसिंहोऽधिरोहति ।
 यस्मिन् वीर्येण संवस्ताः प्रणेमू राजकुञ्जराः ॥ ७६
 ज्यायां सन्निपतीव श्रीः कृष्णं निद्रानुगगिनम् ।
 नित्यबोधिनि शुभ्राङ्गे यूनि यत्रानुगगिनी ॥ ७७
 वाणारिविजयश्रीद्वमनिर्द्वलोद्वरम् ।
 मुरारिमिव दिग्गजा यमजयं युधीहिरे ॥ ७८
 भुवनोदयसंवर्द्धसामादिविधिशालिनी ।
 दिगिन्द्रमृद्विधृता यस्याङ्गेन्द्रगुरोरिव ॥ ७९
 यस्य चक्री गदो शङ्खो धरणीवरसन्निधिः ।
 युधि द्विद्विध्रीकचमाही विष्णोरिव भुजो वभौ ॥ ८०
 योऽङ्गसौन्दर्यदुग्धाब्धौ धौनं पूर्णेन्दुमण्डलम् ।
 व्यङ्कपङ्कन... र म लक्ष्मीभास्वरं वदनन्दधौ ॥ ८१
 राजानां शु ... वेन्द्रा जिनाद्वाजं विभीषणे ।
 प्रे ... ... थ् नी योऽदाद्राम इवापरः ॥ ८२
 मखानलो ... ... महामहिषमण्डले ।
 यस्य ... ... कीर्णं कल्यध्नः कापि विद्रुतः ॥ ८३
 एकेन सकलं क्रान्त्वा भुवनं विक्रमेण यः ।
 श्रमादिवाङ्मि सान्निध्यं भूभृतां मूर्धनि व्यधात् ॥ ८४
 ... ... ह्नि नीरजम् ।
 ... ... ण्डलश्रियः ॥ ८५
 ... ... दिलीपवत् ।
 ... ... निज्जितात् ॥ ८६
 ... ... मभृद् ध्रुवम् ।
 मेरु ... ... येन सिञ्चति ॥ ८७

राजेन्दु ... .. (यशोधर) पुराम्बुजम् ।

श्रीभिः ... .. पडुदयं पुनः ॥ ८८

यशो(धरतटाकस्य मध्ये) श्रीद्वे धराधरे ।

मेराविव ... .. न समतिष्ठिपत् ॥ ८९

श्रीरम्भोधि चि ... .. पशमादिव ।

आश्रयद् यमिन ... .. कोज्ज्वलमण्डलम् ॥ ९०

धर्मादिवाश्रिता यस्मिन्नधर्मण विरोधिनः ।

निःश्रेयसाभ्युदययोस् सिद्धि लोकाः प्रपेदिरे ॥ ९१

युद्धे द्वाभ्यां द्वयोर्व्योगे बलभे द्वे द्रुते द्वयम् ।

पद्मया यस्य कीर्तिस् स्वन्विपत्यारेर्वधूर्वनम्^१ ॥ ९२

हिरण्यकशिपुश्रीभिर्वियुक्तं भुवनं व्यधात् ।

नृसिंहो यस्तु विपुलं विचित्रञ्चरितं सताम् ॥ ९३

अब्धिन्दैवैर्मथित्वैका स्वार्था श्रीशू शौरिणा हृता ।

युद्धाब्धिं सुहृदर्थापि समस्तैकेन येन तु ॥ ९४

चारश्चन्दौजसस्तस्य^२ भक्त्याङ्गौ बद्धयावभौ ।

श्रीकवीन्द्रारिमथनश् श्रियारुण इवाम्बुजे ॥ ९५

चतुर्भिश्चतुरोपायैर्यशस्करविवेकिनी ।

धर्म्यार्थसिद्धिकर्त्री यद्वद्धिर्नीतिरिवावभौ ॥ ९६

बौद्धधर्मकतानो यो बौद्धानामप्रणीरपि ।

केनापि भूपतौ भक्तिर्नन्दास्मिन् परमेश्वरे ॥ ९७

यशोधरपुरे रम्यं मन्दिरं विबुधप्रियः ।

शिल्पविद् विश्वकर्मव योजनेनेन्द्रेण कारितः ॥ ९८

प्रेरणे सर्वलोकस्य यशू शैलादिकृतौ कृती ।

यशोधरतटाकस्य मध्ये राज्ञा नियोजितः ॥ ९९

संसारार्णवमोचनं प्रणयिनान्निर्वाणसौख्यं यशः
 शुभ्रन्दीपितदिङ्मुखं सुगमनं बन्धोश्चलोकद्वयम् ।
 प्रज्ञापारमितात्र तेन विदधात्येतान्यधिष्ठापिता
 कस्येकं हि सतान्तनोति बहलं सर्वं फलं बन्धुरम् ॥ १००

नित्यवद्धनिवासेन वीतरागेण बन्धुरम् ।
 प्रसादमण्डलं योगी स हृत्पौरजवद् व्यधात् ॥ १०१

स्वच्छेन पावनेनाप्रां पयसा परिखामिमाम् ।
 यथा निर्व्वाणसंप्राप्तिं ज्ञानेन स विनिर्ममं ॥ १०२

सर्वसत्त्वाभिनन्दाथन्तटाकं महतां मतम् ।
 स यथाचरितं बौद्धं विदधौ धर्मवद्धनम् ॥ १०३

राजहंसावगाहार्हं पुण्ये राजपुरोहितः ।
 स्नायकाः परिखानीरं वीप्रा एवेति तन्मतिः ॥ १०४

तटाकवनतस्तस्य मातङ्गान्तटभङ्गिनः ।
 साधुसिंहैर्निर्गन्धन्तान्धर्मकेसर भासुरैः ॥ १०५

अनवरतविनाशानीत पापान्धकार-
 भ्रतुरद ... .. शेष लोकं ।
 रविमिव विदधानं पुण्यपद्मोदयद्धि-
 त्रम ... .. जनं ... नु भावी ॥ १०६

शिवाच्युताभिधानेन ... .. त ।
 प्रासादे ... .. पद्मवन्ध ... ॥ १०७

No. 97. PRE RUP STELE INSCRIPTION OF RĀJEN- DRA-VARMA, Dated 883.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 73).

The temple Pre Rup is situated in the Angkor region.

The inscription is engraved on two sides of a stele, each containing 66 lines. It is written in Sanskrit and contains

298 verses, the metres being: *Śloka* (7, 8, 123-270) ; *Vamśas-thā* (90) ; *Upendravajrā* (36, 65) ; *Indravajrā* (22, 34, 35, 46, 52, 56, 58, 60, 61, 68-70, 76, 79, 80, 86, 97, 98, 107, 110, 121, 275, 278, 283, 289, 297) ; *Upajāti* (11, 12, 18, 19, 23-83, 38-41, 45, 47-50, 53-55, 57, 59, 63, 64, 67, 71-75, 77, 78, 81, 82, 85, 88, 91-96, 99-102, 105, 106, 109, 111-116, 118-120, 271-274, 276, 282, 284-288, 290-296) ; *Vasantatilaka* (20, 21, 37, 42-44, 51, 83, 84, 87, 89, 104, 108, 117) ; *Mālinī* (122, 298) ; *Mandākṛāntā* (103) ; *Śardūlavikṛāntā* (1, 2, 4, 5, 9, 14-16, 62) ; *Sragdharā* (3, 6, 10, 13, 17, 66, 277) ; *Āryā* (279-281).

The inscription begins with an eulogy to Śiva, Brahma realised in the Trimūrti (Trinity), Vāsudeva and Nārāyaṇa (vv. 1-5). Then follows the royal genealogy in vv. 6-13 which is completed by v. 280. This is the most valuable part of the record as it finally settles the vexed question of the relation between Harṣa-varman II and Rājendra-varman, and the parentage of the latter.

No less than 254 verses (14-267) are devoted to royal eulogy. It contains allusion to a few historical facts *viz.*, the accession of Rājendra-varman in Śaka 866 (=944 A.D.) (v. 37) in his youth (vv. 27, 52, 53, 224), perhaps not without a contest (vv. 76, 111, 276) ; the return to Yaśodharapura and the restoration of the capital (vv. 18, 31, 274) ; and his victory over the Chams (v. 272).

This long eulogy is of the same style as that of Mebon (No. 93) and was probably composed by the same poet. It testifies to an intimate knowledge of Sanskrit literature on the part of the author. For apart from allusion to Epic and Puranic legends and mythology there are evident references to *Atharvaveda* (v. 64), *Rāmāyaṇa* (v. 207), *Mahābhārata* (v. 83), *Pāṇini* (vv. 48, 209, 214, 218, 219, 258) and *Raghuvamśa* (vv. 164, 199, 211, 290).

A new Kāvya named *Manohara* seems to be referred in v. 221 and the Yogācāra system is mentioned in v. 275.

Vv. 268-273 refer to the religious foundations of the king viz, the construction of a temple (Mehon) in the Yaśodhara-*taṭāka* (v. 269), donations to Bhadreśvara (v. 271), Campeśvara (v. 272) and Gaṅgā (v. 273).

Vv. 277-285 mention the construction of the temple (Pre Rup) where this inscription was engraved. It was built in 883 Śaka (=961 A. D.) and dedicated to Liṅga Rājendra-bhadreśvara and accompanied by (temples dedicated to) four images, viz. of Śiva (two in number), Umā and Viṣṇu (v. 277). These four images (i.e. their temples) evidently occupied the four corners of the quadrangle in the centre of which the main temple was situated. These were Īśvara (Śiva) Rājendra-varmeśvara, probably a Śiva-liṅga, on the south east (v. 278) ; Rājendra-Viṣvarūpa, an image of Viṣṇu (v. 279) ; Umā, installed for the merit of his maternal aunt Jayadevī, mother of Harṣa-varman (v. 280); and Īśvara Rājendra-varma-deveśvara, for the welfare of his younger (cousin) king Harṣa-varman (v. 281). To these five temples were added (smaller chapels for) the images of the eight forms of Śiva (v. 282). Vv. 283-285 briefly enumerate the donations to these temples.

The concluding verses (vv. 286-298) contain the prayers to future kings to respect the religious endowments.

Attention may be drawn to the archaic form of *lit* (past tense) in vv. 107, 122 and the allusions to grammatical rules in vv. 124, 214, 219.

The word *saltra* is written as *salva*, as in Ins. No. 93.

TEXT.

ऋग्भिर्व्वह्निशिवाकलापविसरव्यक्ताभिरैन्द्रीन्दिशं
 प्रोद्यद्वायुसमीरितेन यजुषा यो दीपयन्द्क्षिणाम् ।
 साम्ना चन्द्रमरीचिरश्मिनिकरप्रयोनितेनापरा-
 द्वौवेरीञ्च विभाति तैस् समुदिनैस्तस्मै नमश् शम्भवे ॥ १

ओङ्कारादतनुस्ततोति जगतामेकोऽपि जन्मस्थिति-
 व्यस्तिर्व्यक्तसमस्तशक्तिनिलयो यो योगियोगात्मकः ।
 भूयो नीरजजन्मकञ्जनयनश्रीकण्ठमूर्तिर्वशी
 शब्दान्तस्थितये शिवाय विभवे शान्ताय तस्मै नमः ॥ २
 ब्राह्मीमिन्दौ सवित्री सवितरि विततां वैष्णवीं पालनीं यद्
 रौद्रीं संदारहेतुं ह्रुतमुजि च कलामर्षयन् त्रिप्रकाराम् ।
 दृष्टन्द्दक्षशक्तिदग्भिस्त्रिषु रचितवपुस् सूक्ष्ममप्येषु तस्मै
 तत्त्वज्ञानां परस्मै परिहृतरजसे ब्रह्मणे स्तान् नमो वः ॥ ३
 पारे सत्त्वरजस्तमस्कमपि यो नित्यन्निविष्टः पदे
 त्रैगुण्येन चतुर्विधेन विविधाभिव्यक्तिराविर्भवन् ।
 विश्वाकारधरो निरस्तसकलाकारोऽपि देदीप्यते
 वन्दन्तां भगवन्तमादिपुरुषन्तं वासुदेवं विभुम् ॥ ४
 पद्गर्भप्रभवाय बुद्धिजननीं विद्यां विनिर्माय या
 गर्भं सप्तमगर्भकर्पणकरी हंसस्य सूत्रेऽष्टमे ।
 मूर्त्तां कंसवधोद्धरं विदधती नादन् नभस्थोद्धगा
 साशा शक्तिरकृत्रिमा भगवतो नारायणी नम्यताम् ॥ ५
 आसीदासिन्धुसीमस्फुरितसितयशोराशिसम्भारराजद्
 राज्यश्रीमण्डितानिन्दितपुरविकसन्मातृवंशाधिपत्यः ।
 सोमाकौण्डिन्यवंश्यो दधदन्तनृपद्वादशादित्यदीप्तिश्
 श्रीवालादित्यभूपो वलयमिव भुवो मण्डलं लीलया यः ॥ ६
 यां विश्वरूपभट्टो यो लेभे दद्वगिनीसुताम् ।
 पत्नीं सरस्वतीं विप्रो वसिष्ठोऽरुन्धतीमिव ॥ ७
 ब्रह्मभ्रत्रिययोर्व्यंशे पारंपर्योदिते तयोः ।
 जाया द्विवेदभट्टस्य जाता वेदवतीति या ॥ ८
 यस्याः पुण्यगुणस्य मातृजननीभ्रातुस्तनूजो जिता-
 रानेश् श्रीनृपतीन्द्रवर्मनृपतेश् शौर्य्यण शौरैरिव ।
 शृङ्गे श्रीजयवर्मणः कृतवतो माहेन्द्रशैले पुरी ।
 मातुर्मातुलमातुलो तुलकलश् श्रीपुष्कराक्षो नृपः ॥ ९

स्वर्गद्वारे पुरे या पुरि पुरि च पुरा स्थापितं भूमिभर्त्रा
 श्रीवालादित्यनाम्ना निजकुलनिलकेनैश्वरं लिङ्गमिदम् ।
 भर्त्रा तेनैव वेदद्वितयमयदृशा पूजयित्वा समम्नै-
 भर्गौस्व स्वर्गप्रतिष्ठापलभन विलम्बकीर्तिसन्दीपिताशा ॥ १०

या तत्कुलीनावतिपालवंश-
 परंपरायामुदिता महयाम् ।
 महेन्द्रदेवीनि महीव गुर्वी
 देवीगुरस्त्रीव दिवोऽवतीर्णा ॥ ११
 महीपतेर्वेदवतीपितृभ्यः
 कलां कुलीनस् सकलान्दधानः ।
 राजन्यवंशाब्धिनिशाकरश् श्री-
 महेन्द्रवर्मा महनीयकीर्तिः ॥ १२

तेनोर्वीभृद्वराङ्गे विदलितमसा पादविन्यासलीला-
 मानन्वानेन तस्यान्नरपतिवनितामृद्वयनाङ्घ्रि धूल्याम् ।
 देव्यां वैवस्वताख्यो मनुखिव रविणा राजधर्म्मानुरक्तो
 यश् श्रीराजेन्द्रवर्म्मन्त्यजनि दुहितरि त्वष्टृरुर्वीपनीन्द्रः ॥ १३

प्राग्वेदाभ्यसनन्द्रजेन जनिनं श्रीविश्वरूपेण यत्
 तप्तं यत् त्रिविधन्तपम् सह तथा पत्न्या द्विवेदेन यत् ।
 भूभृद्भिश्च तदन्वये समुदिनैर्यन्तेन तेनांशुमद-
 वंश्यानां हरिरादिदेव इव यो वङ्गो तदीयेऽभवत् ॥ १४

सञ्जातो विजयी निजेन जयिना तेजःप्रकर्षेण यो
 नीचीभावितवानशेषमपि सन्तेजस्विवृन्दारकम् ।
 केनापि प्रतिपादिताखिलमहि'साप्राप्त्यसंपदगुणान्
 अर्कादीनसहिष्ट भूरिमहसामुच्चाश्रयानाश्रयान् ॥ १५

मातुः क्षत्रियवंशदग्धजलधेस्तल्लब्धोदयायाश् श्रियश्
 श्रीभर्तुः पुरुषोत्तमस्य च पितुर्भास्वत्कुले भास्वतः ।
 कान्त्या काम इवाधिकोऽपि निरवशाङ्को निरुद्धस् सुनो
 यो गर्भेश्वरशब्दमर्थमभृतानीतं गुणैरैश्वरैः ॥ १६

सोमाख्यात् सर्गसाराद् भवपुररुचिरालिङ्गमाह्लादनत्वं
 बालादित्यात् प्रभुत्वन्त्रिभुवनकमलोन्मीलनायाददानः ।
 बह्वेर्दीप्तिं पितुस् स्वान्महति भवपुरे पीश्वरादीश्वरत्व-
 न्देवीयुक्तात् कुमारो दिशि दिशि विदितस् सर्व्वतेजोमयो यः ॥ १७

दुर्गाभियोगाद्विफलीकृतारि-
 कांक्षं यशोदाभ्युदयाय दक्षम् ।
 महेन्द्रतो लब्धमहाभिषेकं
 रराज शौरैरिव यस्य बाल्यम् ॥ १८

सत्त्वं गुणकर्मदधानमिदं
 सामान्यमन्येषु विशेषमिच्छन् ।
 व्यधत्त धाता समवायवृत्त्या
 यस्याखिलं लक्षणमग्रघमङ्गे ॥ १९
 कामस् स्वकान्तिदिनकृतकिरणैर्विकीर्णः
 पीतान्यकान्तिजयशोलवपत्न्यलाम्भाः ।
 यत्कान्तिसागरमपारमुपेत्य मग्नो
 मन्ये करोति मकरन्निजवाहनं यत् ॥ २०

व्याख्यामयीमुपगमय हतान्धकारां
 राकामिनः पटिमदीपधनुसंप्रवेशात् ।
 विद्येन्दुमण्डलमुदीर्णरसामृताद्रं
 सर्व्वानपाययत यो विबुधान्सज्जः ॥ २१

यस्यास्त्रशिश्नाच्चरतः प्रशंसा
 लोकेऽकरोत्कर्णमनःप्रसादम् ।
 कर्णप्रणीता महती तु निन्दा-
 नुश्रूयतेऽद्यापि धनञ्जयस्य ॥ २२
 दण्डन्त्रिखण्डं पृथुलं सलीलं
 लुलाव लोहं कदलीदलाभम् ।
 सकृत्कृपाणं लघुपातयन् यः
 किमुच्यते माङ्गसमयेऽरिदेहे ॥ २३

नीलोत्पलस्यापि दलेऽयसीव
 नासिश्छिदाशक्तिमगान् परंपाम् ।
 यस्यैव मन्त्रोपधिबीर्ययोगाद्
 वन्नोपमाया किमुतां शयष्टौ ॥ २४
 धनुर्धनुर्वेदविदां वरोऽपि
 विधूय मौर्वीरवपूरिताशः ।
 प्रयोगतो भिज्वलितं विगच्छिद्
 यश्चापशब्दज्ञ चकार कञ्चित् ॥ २५
 यस्याकलङ्कास् सकलाः कलाली-
 रलङ्कारिणोः किल बालभावे ।
 चन्द्रस्तुल्यार्थं तुलामलब्ध्वा-
 धुनापि बृद्धो पुनरेति बाल्यम् ॥ २६
 मूर्द्धाभिपिक्तस् मुकुमारभावो
 द्रुमद्विपत्तारकदारिशक्तिः ।
 निनाय कोष्णांन्दिजि कम्बुसेना
 यो देवसेनामिव कार्तिकेयः ॥ २७
 सदानवारीकृतं दिक्प्रयातो
 नागेन्द्रभीमो भगवानिवेशः ।
 ब्राह्मं त्विधानैः परिरक्षितो यो
 भस्मीचकारागिपुराणि गोषात् ॥ २८
 शरान्नरीकृत्य शरीरयष्टी-
 कृत्कृत्य कृत्स्नानि शिरांस्यरीणाम् ।
 खड्गं गदाभृत् करीकुम्भपेयी
 प्रादुश्चकारास्त्रममानुवं यः ॥ २९
 जित्वैकवीरो दिशमिन्द्रगुप्तां
 यो दक्षिणान्देहभृतान्दिदीपे ।
 प्राचेतसीञ्चेतसि सोत्तराञ्च
 न राजसूयाय तु जिष्णुरेकाम् ॥ ३०

1. Read किमुतांस ।

2. Read स्तलितं ।

3. Reading doubtful.

प्रत्यन्तपृथ्वी सकलां विजित्य
बालोऽपि यूतो नृपतीन् प्रताप्य ।
प्रतीनया कम्बुपुरीं यशस्वी
संयोजयामास जयश्रिया यः ॥ ३१

रणार्णवाशस्य जयामृतेन
जातं यशः कोस्तुभरत्नमाद्रम् ।
त्रैलोक्यमाह्लादयति त्रिधैकं
मूर्त्तं मुगारेर्हृदयं मुदेव ॥ ३२

कलाभिराह्लादयितुं समस्त-
लोकं विहृष्टाभिरनुक्रमेण ।
विमुक्तबाल्योऽपि शशीव साक्षात्
कलाक्षयं यो न वभार भूयः ॥ ३३

अवस्थितिं शैशवजां विलुप्य
राजश्रिया सङ्गमकाङ्क्षयेव ।
स्थेयोऽत्र तिष्ठेति कृताज्ञया यो
नोतो नवं यौवनमादरिण्या ॥ ३४

या कान्तिरत्यन्यनरेन्द्रसर्ग-
शोभा शिशुत्वे ददृशे नु यस्य ।
तां यौवने कर्तुं मनाः प्रकृष्टां
यत्नं विरिञ्चो नितराञ्चकार ॥ ३५

विलोक्य दिक्पालजये जयाढ्य-
ञ्जयश्रियालिङ्गितमीर्ष्ययेव ।
यमालिलिङ्गे गुरुवाङ्नियुक्ता
कुलोचिता कम्बुजराज्यलक्ष्मीः ॥ ३६

याभिर्यतो भटिति भूमिभृतोऽन्यराष्ट्रे
सखंसिरे समररङ्गगता गृहीताः ।
राज्यश्रियं षडरिमूर्तिभिरेव ताभि-
र्यस्तामधारयदत्तपुरुषप्रयोगात् ॥ ३७

यस्याङ्गलम् विहितेऽभिषेके
तीर्थाम्बु यावन्न जगाम शोषम् ।
तेजो ज्वलन्तावदशोषयत् द्विह-
वधूजनातामघरे मधूनि ॥ ३८

ज्ञातं वराङ्गाभरणं भवस्य
नवेन्दुमुद्वीक्ष्य नवाक्ष्विस्वम् ।
चूडामणीभूय नु यस्य सैष्यं
भासा शिरोऽग्रजयदीश्वरस्य ॥ ३९

ध्रुवन्धराभारधरस्य यस्या-
हीन्द्रो मणीन् भोगसहस्रदीपान् ।
आहत्य हर्षादिव वीणभारो
भूषामु हैमीषु ववन्ध सखान् ॥ ४०

स्त्रीणान्दिदम्भाश्रुभिना यदीयं
प्रसत्यकृत् सति कान्तिचन्द्रम् ।
निमेषचन्द्रद्विपि चक्रिचक्र-
क्रुधेव रक्ता ददृशुर्दशोऽङ्गुलम् ॥ ४१

राज्यस्थितौ त्रिभुवनाभ्युदयाय यस्य
या काश्यपो रतिरभूदितिप्रभूता ।
मन्वन्तरे सुरपतेरिव गोपूरस्मिन्
पूर्व्वेन्द्रसंपदि न सा कृतसन्निधाना ॥ ४२

सिंहासनस्थमवलोक्य महीभृतं यं
दृष्ट्वा मही सुमहती श्रियमानिनाय ।
सिंहासने स्थितवती स्वयमेव रामात्
सीतां श्रियन्त्वपजहार महीभृतोऽपि ॥ ४३

विस्तीर्णरत्नहचिरञ्जितहंमदण्डं
यस्यैकमेव शुशुभे सितमातपत्रम् ।
मेरोरिवोषरिगन्तं सकलेन्दुविम्बं
सद्भक्तिवारिषु तु तत्प्रतिविम्बमन्यत् ॥ ४४

निर्विक्रियायां प्रकृतौ कृताया-
मप्येप यस्याविरभूद्विकारः ।
दैमीव यद्रत्नमयीय चासी-
त्रैमौलिरत्नैनेतभूसुजां भूः ॥४५

क्षोणीभृतान्दीप्तवती वराङ्गे-
ष्वाह्लादनी वाग्दहनी च यस्य ।
तेजोमयी सूर्यशशाङ्कबहि-
सङ्घाततुल्याकृतलोकयात्राम् ॥ ४६

माद्यन्ति यैरन्यमहीभृतस्तेश्
शशाम यो राज्यसुखोपभोगः ।
प्रावृट्प्रवृट्तेर्जलदाम्बुवपैः
सिन्धोर्व्विपथ्यंति पयो हि नाब्धेः ॥४७

राजन्वतीत्यन्यनृपोऽन्वशात् प्राङ्
निपातनालक्षणमन्तरेण ।
यो लक्षणैस् संस्कृतवर्णवर्द्धि-
पदैस्तु साधुत्वधरान्धरित्राम् ॥४८

कुलक्रमैस् स्वैरपि राजविद्यान्
दीप्तामतोतेर्भुवि भाविभिश्च ।
योऽदीक्ष्यत् प्राप्य विशेषता स्यन्
तमांसि मध्यह्न हवाक्कभासम् ॥ ४९

न भूमृतोऽभूत् परिणीय कन्याम्
एकान्तु नाके परमेश्वरः प्राक् ।
भूत्वा तु भूयो भुवि योऽधिकश्रीः
कन्याशतं भूरधिकेति नाकात् ॥५०

भ्रान्तावरुमृदुकाम्मुं कमेत्य रामं
राज्यादपेतमरिणापहता पुरा श्रीः ।
यज्जानकी किल दृढाक्षतकाम्मुं कन्तु
राज्यस्थिरस्थितिमशक्यत नापहर्तुम् ॥ ५१

न्यक्तुं मिच्छन्निखिलानिवान्यान्
युनो नव'यौवनमादधानः ।
दत्त्वा मदं यः प्रमदामनस्सु
शान्तिं स्वकीये मनसि ध्वनागीत् ॥ ४२

यथा यथावद्वेत यौवनश्रीः
कालेन्दुना यस्य विवृद्धिभाजा ।
समुद्रवेलेव तथा तथोच्चै-
रुदयोतिरष्टकुण्डरत्नमृद्धम् ॥ ४३

महेन्द्रसंपत्परिवृ'हितश्री-
रापूर्यमाना विवृद्धरनेकैः ।
धर्म्या सुधर्मैव दिवोऽवनीर्णा
वभौ सभा यस्य भुवि प्रगल्भा ॥ ४४

धर्मानुकूलो कविरर्थकामो
धर्मैश्च कामार्थकृतार्थयोगम् ।
त्रिवर्गमेकान्तमिवैकवर्गं
यो सेवतोदारफलानुबन्धम् ॥ ४५

त्रैकाल्यविज्ञानवतोऽपि यस्य
साक्षादिवेशस्य नरेन्द्रमूर्तः ।
नेत्रीकृतस्तत्त्वविचारदक्षः
पूषेव दिक्षु प्रचचार चारः ॥ ४६

इतस्ततस् स्वाश्रयतस् समन्ता-
दागुरुणा यं स्वयमन्यदीयाः ।
गाम्भीर्यरत्नाकरमेकपात्रं
सत्त्वाभिपूर्णं निखिला इवापः ॥ ४७

यश्चार्वाचोपमयानुमाना-
 र्थापत्तिसंविद्धिरभावयुग्मिः ।
 कार्याण्यकार्पातु सदसच्च सर्वं
 पट्भिः प्रमाणैरधिगम्य गम्यम् ॥ ५८

स्वच्छाम्बुवापीकवरीविलासा
 विकासिपद्मोत्पलपुञ्जनेत्रा ।
 मूर्त्तव पूणंन्दुमुखी दिशश् श्री-
 र्थ्यं सेवमाना शरदाससाद ॥ ५९

धम्मर्यान्दधानो विद्युधार्थसिद्धि-
 निष्ठट्कामविध्वंसनविशयाढ्यः ।
 रुद्राद्रिजासङ्गमवशदीयो-
 द्व्योगो जजृम्भे विजयाभिजुष्टः ॥ ६०

पद्मोदये दत्तगुणोऽपि युक्त्या
 पूर्णं दोषावसरस्मिरस्य ।
 यन्तेन्त्रियाश्चस्य भुवो विभूत्यं
 समन्त्रणं मन्त्रिभिरग्रहीतः ॥ ६१

चत्वारोपि महागभीरगतयोऽप्याशास्वपि स्थास्त्रवो
 भूभृद्भङ्गकृतोऽपि वर्द्धिततमैस् स्वैर्वाहिनीविस्तरैः ।
 श्रीजन्मावनयोऽपि कर्तुं मपि गां रत्नैरलं पूरितान्
 नोपायैर्जलराशयोऽतिपटुभिर्यस्योपमेया जडाः ॥ ६२

अस्मभोधरध्वानगभीरया यद्-
 वाण्या ककुब्ध्यस्त्वरितास् समन्तात् ।
 समाययुर्नद्य इव ध्वजिन्यो
 द्राक् प्रावृषा वेदितयात्रयाप्तैः ॥ ६३

1. दशस would give better meaning. It obviously refers to the six *pramāṇas* of the Mīmāṃsakas.

2. Meaning doubtful.

व्यतीतवत्यां शरदि क्रमेण
 दिश्रक्रवालातनवाप्पलक्ष्या ।
 हेमन्तलक्ष्मीरभिपेक्षमाशाद्
 यं योग्यमाथर्वणिक्तीव सिद्धिः ॥ ६४
 सुवर्णवर्णस् सुरवो वितीर्णः
 पुरोधसा हव्यमुपाददानः ।
 प्रदक्षिणावर्त्तशिखश् शिखीव^१
 दिदेश यस्मै जयशब्दमुच्चैः ॥ ६५

वामृत्याधारया यश् श्रियमनुपगतक्षीणभावां विवृद्धां
 प्रापत् कृत्स्नाकर्कविम्बादिव कलशशतात् कालथौतान् पतन्त्या ।
 पुण्ये पुण्येऽभिषिक्तो विधुरुपगतवान् वृद्धिमेकाकर्कविम्बाद्
 एव क्षीणस्त्वभाग्यप्रविरहितमहो भव्य एवान्ति भाग्यम् ॥ ६६

स्वभावतः प्रागपि कान्तिमग्न्यां
 यस्य व्यतानीदपभूषमङ्गम् ।
 संवद्धसर्व्वभरणन्तु भूयः
 कामप्यभिल्यामपुपत् प्रकामम् ॥ ६७
 सत्योपमा नूनमनात्तशक्ति-
 र्यस्याङ्गकान्तंभविनं वभूव ।
 मिथ्योपमादर्शनलं प्रविष्टा
 कन्दर्पकान्तिः प्रतिविम्बलेशा ॥ ६८
 निशशेषभूमण्डललङ्घनाय
 यो विष्णुवद्वीक्षितविक्रमोऽपि ।
 नाक्रान्तवानुल्लिखितं पृथिव्या-
 माचारचारुः परिधं प्रायास्यन् ॥ ६९
 कक्ष्याभिरश्वैरिव सप्रभिर्यो
 निर्याय यात्रानिलयोदयाद्रेः ।
 भास्वान् नवीनोदितवान् वभासे
 भीतिन्नयन् वैरितमांसि दिक्षु ॥ ७०

द्विजधिराजामलमण्डलेन
स्फुटाभिराशीभिर्ददीरिनाभिः ।
ज्योत्स्नाभिरिद्धाभिरिवाभियाना-
रम्भे जजम्भे कुमुदाकरो यः ॥ ७१

संघानमेकत्र दिदृक्षुणेव
पुञ्जीकृतैर्देववहेन सैन्यैः ।
अनुप्रयातो गजवाजिचन्द्र-
सान्द्रैः प्रतस्थेऽरिजिगीपया यः ॥ ७२

याने पृथोत्र ह्यपदं ध्रियेऽहन्
द्रुतेति भूय्यस्य मुदेव याने ।
भूत्वा रजोऽसंख्यपदातिमर्हा-
च्छ्रीसंपदे विष्णुपदं प्रपदे ॥ ७३

व्यूढे पि तुल्यं परकीयसैन्ये
यस्यैव सेना ददृशे ससारा ।
उपाधिनद्धे स्फटिके पि गाढ-
रागेऽस्ति दीप्तिर्न हि पाञ्चरागी ॥ ७४

मन्द्रध्वनौ गज्जति यस्य चापे
मुक्तेषु वृष्टावभवज्जिगीषोः ।
आरादिवारादपि रत्नसूभू-
र्विधदूरभूरेव तु मेघभारे ॥ ७५

क्षेत्री भुजाज्जातिमजस्य जातां
यस् साधयामास परैर्निषिद्धाम् ।
दृष्टश्रुतानन्यजबाहुवीर्याद्
युद्धेऽन्यथैवानुपपद्यमानात् ॥ ७६

शीर्य्योन्नतिर्य्यस्य हताहितास्तृण-
बालप्रवालोद्गमलाच्छिताजौ ।
पुपोष पुष्टा कुसुमास्त्रशक्तिं
वसन्तसंप्राप्तिरिवास्त्रशिक्षाम् ॥ ७७

सिन्दुरदिग्धादग्निदन्तिकुम्भान्
सन्ध्यापिशङ्गाद्गणादिवाजौ ।
तेजस्विनो यस्य करासिभिन्नान्
पपात मुक्ताफलतारकाली ॥ ७८

कोलाललाक्षारुणिना विकीर्ण-
वाणावतंसा द्रुतभौक्तिकम्भक् ।
यं प्राप्रवत्याः प्रहरन्तमाशु
रेजे रणोर्वी पटयोव लक्ष्याः ॥ ७९

प्रोतां प्रवीगरिशरीस्यष्टिम्
अन्दोलयित्वा दिशि नर्तयन्ती ।
शक्तिर्यदीया हततारकाङ्गी
गौहीव दृष्टा नु सुरैस् सरागम् ॥ ८०

भिन्नारिरक्तैररुणा विरेजे
भुजोऽज्ज्वला यस्य रणेऽसिधारा ।
कीर्त्तेः प्रकीर्णैव शिखा समस्त-
द्वोपैकदीपोभवितुञ्जलन्याः ॥ ८१

गदाभिपिष्टारिकरीन्द्रदन्त-
क्षोदं बलश्रं क्षुभितं समीके ।
केशेषु लक्ष्म्यास् सुरतश्चमाया
यः केटकी^१केसरवद् वितेने ॥ ८२

तीत्राजुं नास्त्रहतभीष्मविपश्चयुद्धो
योद्धा युधिष्ठिर इवाक्कंजदीप्तिरोधी ।
योऽजानशत्रुरिति भीमगदावरुद्र-
दुर्योधनोरुविनिपातरणावसानः ॥ ८३

प्रत्यस्त्रपानपतलैररिसंप्रयुक्ता-
 न्यास्त्राण्यभेद्यनुरप्यञ्जिलानि रोद्धा^१ ।
 खड्गांस्तु सद्व्यजनवद्रूपितान्मरुद्भि-
 रुष्मच्छिदोऽसहत यो रणरङ्गतप्तः ॥ ८४
 कृपाणपाणिः कृपणे कृपालुः
 कृपां व्यधाद्यो जितवैरिवीरः ।
 गङ्गाम्बुलीने तु न धातृराष्ट्रे
 चक्रुः कृपां व्यूहमपास्य पार्थाः ॥ ८५
 गोमण्डलस्योपकृतिश्चिकीर्षु-
 रुन्मूलयन्मूमिभृतं भुजेन ।
 गोवर्द्धनं कृष्ण इवास्पदे यो
 भूयस् स्वकोये कृतवानकम्प्यम् ॥ ८६
 स्निग्धासिपातनक्रेण यथावकाशं
 येन स्थितां विदलितां स्वतनुं प्रपश्यन् ।
 शङ्के निवर्त्तनभिया द्विषतोऽन्तरात्मा
 प्रेतस्य संपरिवृतो भृशमप्सरोभिः ॥ ८७
 ब्रह्मो युवैव स्वमुरः स्थिरोऽय-
 मप्येकदादान पराङ्गनाभ्यः ।
 इतीव यस्य प्रतिकूलभावा
 वक्षोऽरिलक्ष्मीरविशद्रेणेषु ॥ ८८
 तीक्ष्णासिधारमपि यज्जयिनजयश्री-
 रालिङ्ग्य वक्षसि बृहत्करोत्सरागम् ।
 नैसर्गिकं स्वसुभगत्वमुदाहरन्ती
 गौरीव दग्धमकरध्वजदेहमीशम् ॥ ८९
 यमेकमौकस्^२ सकलावनिश्रिया-
 मलंकृताङ्गन्नवयौवनश्रिया ।
 प्रपद्य पद्मा पुरुषे पुरातने
 निनिन्द नूनं स्वरतिं पुरातनीम् ॥ ९०

1. Read पटल ।

2. Read न्यस्त्रान्य ।

3. Read रुद्धा ।

4. Read ०मोकस् ।

विसर्जिता येन रणेपु जीव-
 प्राहं गृहीता वहवोऽरिवीराः ।
 वञ्ची बलिं विष्णुवलेन बद्धा
 धुनापि नोन्मुञ्चति भीरुवत् ॥ ६१

नयत्रयेनैव पराक्रमं यः
 पराक्रमेण प्रतिहत्य हन्ता ।
 द्विषां प्रतीयातजडस्तु सिंहो
 दन्तीन्द्रदन्तद्वयनिहितांसः ॥ ६२

द्विषो द्रुता यस्य हतावशेषा
 स्तयन्तायुधा युध्यपि राजसिंहाः ।
 विदुद्रुवूर्वन्यकरीन्द्रभीताः
 पुनर्व्वनै बालमृगायमाणाः ॥ ६३

तेजोमिदाहात् किल यस्य केचि-
 ज्जले ममज्जुर्जलधेर्व्विपक्षाः ।
 के चिच्चमुष्मादतिशीतलोऽयम्
 इतीव तर्कादविशन्दवाग्निम् ॥ ६४

शोकानलो नेत्रजलैरजम्भ-
 ज्ज्वाला यद्वैरिविलासिनीनाम् ।
 वैधव्यसन्तापितमानसाना-
 मविन्धनं वह्निमिवानुकुर्व्वन् ॥ ६५

हंसास् सितच्छत्ररुचो बनेभाः
 पर्य्यन्तपाला धृतराजशब्दाः ।
 सिंहाः पुरी यद्वचनादरीणां
 सराजलोलामिव रञ्जयन्ति ॥ ६६

धामाग्निदग्धा निधनैकसिन्धौ
 मग्नारिभूमिर्व्वित संहतेव ।
 नोदेति यस्यापि महावराह-
 दंष्ट्रोद्धृताद्यापि पुनर्व्विकीर्णार् ॥ ६७

दध्वान भेरीगववृतिनाशा
यस्योच्चकंदर्या जयघोषनाय ।
तद्धानमुद्धीचिगिवातुकुब्धेन ।
दन्धवन्यने सिन्धुधवोऽधुनापि ॥ ६८

यशोभिरुयद्रिरुदात्तगीतं-
स्तिरोहितं यस्य यशोऽन्यदीयम् ।
ब्राह्मदिवद्यापि समाहृतं सत्
कापि प्रयाति स्वरिनोपगीतम् ॥ ६९

कीर्त्या सपत्न्यामपि चापलं स्वन
निश्चिप्य लक्ष्मीरपुर्ग्रहाय ।
हियेव यं प्राप्य पतिं गभीर-
ङ्गाम्भीर्यमव्येर्जननाज्जहार ॥ १००

लक्ष्मीचलत्वात् सलिलन्द्वत्वाद्
द्वपन्दिपद्मयो मरणं मतुष्यात् ।
उपायविद्वारयितुं प्रभुर्यो
न तु स्वकीर्त्तिन्दयितान्दिगन्तात् ॥ १०१

वसुन्धरां सिन्धुचतुष्टयोधो-
निष्ठयतरत्रोद्धरदुग्धधाराम् ।
यज्ञाय यशः श्रोत्रियबालवत्सां
समां समीनामिव गामधुक्षत् ॥ १०२

अद्वाभक्तयोरधगिरिभिदोर्व्विष्णुपादाश्रयिण्यो-
रेकान्तितन्योर्व्विधिजलनिधिं भिन्नयोस् संप्रयान्त्योः ।
मध्ये गङ्गारवितनययोर्देवनद्योरिवास
श्लाघ्या यस्य प्रतिदिनविवृद्धाध्वरारम्भशोभा ॥ १०३

धूमो नु मापयितुमग्निमुपात्तहव्यं
यज्ञेषु यस्य नभसा हुतिगन्धिरुच्यन् ।
सान्द्रो जगाम ककुभां विवरेषु देवा-
नावाहयन्निव दिवं सह वेदमन्त्रैः ॥ १०४

शचीकवे हारि न पारिजान-
 पुष्पं मवे यस्य सदात्मकेन्द्रे ।
 ज्ञानजिनाग्रमरेवमुक्तं
 संयन्मवे सव्वमिवापरिष्टात् ॥ १०१
 प्रदक्षिणावत्तेशिष्यश् शिष्यामि-
 द्दु तो हुताशो विततं वितानम् ।
 भ्रान्तेषु पश्यत्स्वपरिभ्रमस्य
 यस्यानुभावान् न शशाक दग्धुम् ॥ १०२
 मीमांसको नाकितभूर्ध्विभूया
 साक्षान्कृते दिव्यमुखोपभोगे ।
 योऽधीय यज्ञायुधिनान्द्विजानां
 सत्यापयां वेदगिरश्चकार ॥ १०३
 धामाब्धिहंमगि विनागवनादि नृन-
 मम्भशशिष्ठेभकलभप्रमुखोपभोगे ।
 इत्यास युक्त्यानुगता प्रतिगृह्यतां वाग
 रत्राद्यसंख्यमिव यच्छति यत्र दिम् ॥ १०८
 येनार्थिनां पर्वविवर्द्धमाना
 दानप्रवृत्तिः क्रमशः प्रयुक्ता ।
 उच्चैः पदार्गेहणलम्पटानां
 रराज मौपानपरंपरे ॥ १०९
 शौर्यादयो यज्ञहनं श्रयन्तो
 दुष्टान् प्रियानप्यवलोक्य सव्वे ।
 शङ्केऽनुकर्तुं गुणिनं गुणौघा
 दुष्टं प्रियं रेजुगपाम्य दर्पम् ॥ ११०
 अपूर्वमध्यैष्ट कुतोऽपि योगं
 यो येन निर्हस्यु दध्याग राष्ट्रम् ।
 डिम्वा ह्यभूवन्मधुवेदभाषाः^१
 प्रसह्यवेदादिहगः पुरापि ॥ १११

1. This spelling for कटभ is found in other inscriptions also ; e.g. No. 64, V. 75.

कान्तेर्गणानां यशसांविद्वि-
 धुं तेद्धियां यस्य च वीर्यकीर्योः ।
 प्राप्तापरां कोटिमपि प्रपेदे
 पुनः पुनर्ननतामनन्ताम् ॥ ११०
 कचप्रहालप्रमिवारिलक्ष्मी-
 माल्यं यशो यो नु करे सुगन्धि ।
 बवाकिरद्रासयितुं हनद्विड-
 वसामिर्वीन्दिशि विस्मिताङ्गीम्¹ ॥ ११३
 प्रासादमध्यस्थितरत्नेम-
 हर्म्यं प्रघनजः परिवारगेहं ।
 धर्म्यारितापच्छिदि यस्य राष्ट्रे
 प्रजा निविष्टा मुमुदे दिवीव ॥ ११४
 व्याघ्रस्य तेजोदहनस्य काम्या
 कीर्त्तिर्विशुद्धा कथिता समीपे ।
 फलानि दातुं सकलानि शक्ता
 यं सामिधेनीव निजाथमाह ॥ ११५
 त्रातुन्त्रिलोकीं कलिकालकाल्यां
 मन्दशयन्तमुवाह सर्वम् ।
 वार्षध्वजन्ताण्डवपाटवं यो
 निजं प्रयोगन्त्ववनेरकम्पम् ॥ ११६
 स्वम्मात् पदाद्विगलितास् सति पार्थिवत्वे
 त्युच्चैः पदध्विरमवाप्तुं मिबोरुवाञ्छाः ।
 यस्यायश्चरणपङ्कजरेणवश्च
 मूर्द्ध्नीऽभ्यशेरत महीभृदधीश्वराणाम् ॥ ११७
 गुणैकदेशं सहशोऽपि कश्चित्
 मामीप्यमाने सति यस्य कश्चित् ।
 सादृश्यभित्तभ्रणमाम वेश-
 श्रतुर्भुजस्येव चतुर्भुजोऽपि ॥ ११८

पराङ्मुखी योषिदिवाचिरोद्धा
सेना द्विषां साध्वसवन्यकारि ।
लक्ष्मीस्तु लग्नोरसि येन योद्धा
धृष्टा भुजिष्येव भृशं रमजा ॥ ११६

निष्ठन्त्यनेनांसि मनांसि माधो-
दु रात्मनामप्यतिनिष्ठुराणि ।
मलीमसानि प्रसभं प्रकृत्या
यो यांस्ययस्कान्त इवाचक्ष्व ॥ ११७

नौकावली यस्य रराज याते
पूर्णं पयोधौ सितसीतमाथां ।
गङ्गाम्युवेगेन विमारितान्त-
र्ज्ञाता समन्तादिव हंसमाला ॥ ११८

जलधिललितवस्त्रान्तिज्जलोन्नुन्न-
प्रकररचितचञ्चद्दीचिकाञ्चीकलापाम् ।
पृथुलगिरिनितम्बान्निर्मलच्छत्रवक्त्रां
स्त्रियमिव रमयां यः क्षमाञ्चकारानुरक्ताम् ॥ ११९

भुवनत्रितयाकीर्णो यस्य कीर्त्तिम ... स्तवः ।

कृशोऽपि तपसा गङ्गां भगीरथ इवावहन् ॥ १२०

पूर्णं वर्णसमूहेन पदे योऽयोजयन् क्रियाः ।

लोपागमविकारहोऽप्यलोपागमविक्रियाः ॥ १२१

यस्य स्तम्भादिवद्भूम्यः ... .. ।

अभावगम्भोऽप्यन्तासन्दोषस्तु शशशृङ्गवन् ॥ १२२

पुरुषप्रह्णं स्थानौ^१ मिथ्याज्ञानं परेष्वपि ।

यस्मिन् परमगम्भीरं सम्यक्ज्ञानमजायन् ॥ १२३

श्रीयशोजन्मभूमित्वन् नयन्नयपराक्रमौ ।

भूर्भुवस्वशश्रियमिवाभूत् तज्जाजियो ... ॥ १२४

... ... वि॒लवान् वी॒रो रूप॑वान्धी॒धनश्च॑ यः

पञ्चानां पाण्डु॒मूत॑नामेकादेश इवाभवत् ॥ १२८

साश्वात्कृते शिवे शान्तं कृतार्थं गोपरिग्रहे ।

यो दानवारिसंसक्तं करं मन इवाकरोत् ॥ १२९

पुनः पुनरिवारिप्सुरश्वमेधकृतुक्रि॒याम् ।

... नि योऽद्यापि दिक्ष्वहार्यं यशोह॒यिम् ॥ १३०

नीत्या जनिनमज्जातन्दिद्व॒प्रारम्भं॑ फलोन्मुखम् ।

कुन्त्येव कर्णं सोदर्यो यस्यारम्भोऽर्जु॒नोऽवधोत् ॥ १३१

मनस्थं पश्यतां यस्मिन्सर्वकान्तातिशायिनि ।

मनोजत्वमनङ्गस्य निवृत्त ... ॥ १३२

सहस्रवर्त्मनि गुणे गीते यस्य बृहद्गणे ।

स्मृतिरुद्धेतरगुणश्रुतिस् साग्रीव शाम्यति ॥ १३३

यदीयं शरमृत्स्नाभिर्यशः कामेन कान्तिजम् ।

इयं हृदि वरम्वीणां लग्नं लिखितमक्षरम् ॥ १३४

चतुर्दशप्रकाराभिर्यो विद्या [भिर्] ... .. ।

धातेव मन्ववस्थाभिव्वेभार भुवनस्थितिम् ॥ १३५

जभिषेकाम्भसा यस्य सिक्ता कतिपयापि भूः ।

सार्वभौमस्य सन्तापं सव्वेभूमेरपाहरत् ॥ १३६

यस्य विन्यास एवासोद्रव्रसिंहासने पदोः ।

भूभृन्मूर्द्धसु भारस्तु यत्तेय् ... .. ॥ १३७

धृतमेकसितच्छत्रं यस्य मूर्द्धि व्यराजत ।

मुखोपमार्थीवासन्नचरं पूर्णैन्दुमण्डलम् ॥ १३८

गोरी हरशरीराद्धहरां वीक्ष्येर्ष्ययेव यम् ।

श्रीरालिलिङ्गे लग्नाङ्गी तादृशी स्यामितीश्वरम् ॥ १३९

प्रकृतिर्यस्य शुक्ल ... .. रञ्जिता ।

तथाप्यतीव विदिता वज्जिता वर्णसंकरैः ॥ १४०

पुरस्कृत्य कृतो बहिवह्निः पुन्यपुरोहितो ।
 सभां वेणी विवेशाग्निस्तृतीय इव यस्मयोः ॥ १४१
 यो गीतो गुरुकोऽपि लघुदण्डोऽन्वशान् प्रजाम् ।
 चण्डदण्डधरन्धर्मैराजं प्रत्यदिशन्नि [व] ॥ १४२
 ... .. देकण्डर्मैः कलिना वक्त्रैः कृतः ।
 अष्टादशपदज्ञे त येनाष्टादशपादिव ॥ १४३
 निशायामपि युञ्जानो विधाय विधिमाहिकम् ।
 व्यवहारे निराश्रय्यो दायाभासमनागमः ॥ १४४
 यानायानीन्द्रचापापि सेन्द्रचापेप य शरान् ।
 नम्रराजशिरोरक्तगन्धशुभिरचोदयन् ॥ १४५
 दिग्जयायाभिजातो यो बलोद्धनेन धुक्षितम् ।
 व्यक्तकेवलमन्वोऽपि रजस्राजीजनतमः ॥ १४६
 मंहारोऽनेन तप्रास्मीतीव रोषाद्भूमन्धरा ।
 श्रीसर्गाय रजीभूता याते यस्याकर्कमावृणान् ॥ १४७
 तेजस्मिन्वे समाने पि धूमन्ध्रमध्वजो ध्वजम् ।
 जगद्वाजिजयंजुं प्रुन्तेजो जाज्वलितन्तु यः ॥ १४८
 विवृद्धा बाहिनी यस्य प्रावृषीव शरशपि ।
 बभञ्ज विश्रमेणैव भूभृतो मागीरोधिनः ॥ १४९
 विभिन्न शास्त्रं व्यूहं योऽविशञ्चकरश्चिनम् ।
 गरुडानिव माहेन्द्रज्यामृतजिवृक्षया ॥ १५०
 श्वत्रनश्वत्रनश्वत्रनाथान् यस्तेजसा जयन् ।
 रणरङ्गाम्बरारूढो रंजे रविगिबोदितः ॥ १५१
 यो धून्वन्तुद्गन्धिधनुर्धनुर्वेद इव स्वयम् ।
 साक्षाद्भूतो धनुशशिक्षासौष्टवं समदर्शयन् ॥ १५२
 धनुर्ज्याघातभङ्गारा मुक्ता येन शिलीमुखाः ।
 वैरिवक्त्रारविन्देषु रक्तमध्वपिवन्णे ॥ १५३

रक्ताक्तसिलना यस्य कृत्तेश श्रिष्टा भुजैर्द्विषाम् ।
 ज्वालेव मर्षमत्राग्नेः पतत्सर्पावृदा बभौ ॥ १५४
 यस्यासिवपुसो दृष्टान्तकालज्ञा इवात्मनः ।
 व्यगाहन्तारयो गङ्गाकालिन्दीसङ्गमाशया ॥ १५५
 षणापकारिणो भूभृत्पक्षानुत्थानवेगिनः ।
 योऽभांक्षीद्वज्रबन्धेण जम्भारिख जृम्भितः ॥ १५६
 सकलन्यायकुशलोऽप्येकवीरो रणे रणे ।
 सिंहावलोकितन्यायमन्यायमिव यो जहौ ॥ १५७
 प्रेखद्-खड्गेन येनाजौ वेगात्कृत्तमरेश शिरः ।
 स्वर्गीतं स्वान्नगत्मानं ऊर्द्धोच्छलदिवान्वगाव ॥ १५८
 तेजस्विनोऽरेरस्त्रैर्यो रञ्जितोऽतीव भासुरः ।
 स्वभावभासुरो मेरुरिव रत्नमरोचिभिः ॥ १५९
 जयश्रीरसिधागायां येनापि स्थपिता स्थिरम् ।
 पुष्कलान् पुष्पतीं कामान् प्रजोदयमवद्ध यत् ॥ १६०
 प्रत्यादिशन्नीवाकीर्त्तिमैन्द्रीमिन्द्रजिता कृताम् ।
 यस्य वैजयिक्ती कीर्त्तिर्व्याप्योर्वी व्यश्नुते दिवम् ॥ १६१
 जघानारीभकुम्भालीं भिन्नां श्रीकवरीमिव ।
 योऽसिनीलोत्पलेनोद्यन्मुक्तान्तःकुसुमावलिम् ॥ १६२
 अनित्यं संस्कृतं सर्वमिति वादन्नुदन्निव ।
 नित्यमात्मयशोऽधत्त यः पराक्रमसंस्कृतम् ॥ १६३
 पुंवत्प्रगल्भा कान्तापि यमनैषोद्वेगक्रिया ।
 लक्ष्मीमजमनन्योक्तां सुनन्देन्दुमतीमिव ॥ १६४
 धात्रा भुवनसन्तापविध्वंसक्षमलक्षणे ।
 मुदादायि ध्रुवं यत्र कामकान्तिरनश्वरी ॥ १६५

जिज्ञासुगिव यत्कीर्त्तनं निमानञ्जगत्त्रये
 प्रसारितकरोऽद्यापि प्रयाति ... ॥ १६३
 स्रविवादान् कलाहानिग्निदोग्निं हरो न्वदान् ।
 यन्नाद्वितीयो वीतेष्व्या यत्र भूभारतीश्रियः ॥ १६४
 स्रङ्गखण्डिनदन्तीन्द्रदन्तपण्डोऽञ्ज्वलानलः ।
 यश्चक्रे दीपिकाकोटिमाजिगर्त्रो जयश्रियः ॥ १६५
 वीतनिद्रं प्रजावृद्धौ यस्य भ्रमति शासनम् ।
 स्मरणादिव इत्यारे ... विश्वसंहनः ॥ १६६
 दीक्षितो रणयज्ञाय भित्वा यो मित्रमण्डलम् ।
 प्राप्तोऽध्यनामयपदं प्रियां भेजे जयश्रियम् ॥ १६७
 पद्मार्थी भोमसेनो यो भूभृद्दहनपारगः ।
 दिग्गजराज्यमकरोद्धस्तकान्तालकाकुलम् ॥ १६८
 यस्याधुनापि न व्येति कीर्त्ति ... ॥
 छन्नया मन्दरगिरौ वृक्तेवामृतविप्रया ॥ १६९
 येनोद्गता दिवि युधि न्छिन्नद्विण्मृधं मौलयः ।
 नत्ता भूषा इव यशोगायिदिव्याङ्गनागणे ॥ १७०
 यत्कीर्त्त्येकाग्रणीवप्रान्ततरणह्वान्तशक्तयः ।
 हेमाद्रिमूर्द्धपुलिने विश्रान्ता विबुधा ध्रुवम् ॥ १७१
 ... नद्धपद्मद्विद्विपद्मान्तविमहिनी ।
 महीभृन्मूर्द्धि यस्याज्ञा प्रभा भानोर्गिवावभौ ॥ १७२
 श्रीस् स्थितोरःकुवलये ओधरेण हतोद्भवेः ।
 श्रीप्रिये येन तु यशश्श्रीराजेर्हिङ्मुस्वाम्बुजे ॥ १७३
 दृशि पद्मशृनिं पाणौ पृथिवीं वक्षसि श्रियम् ।
 विभ्राणो योऽपि भू ... जितः परमेश्वरः ॥ १७४

भूमिभृन्मथनं विश्रद् विलसद्भवभूषणम् ।
 यस्य विष्णोरिव वभौ वक्षश् श्रीगतिमन्दिरम् ॥ १७८
 भास्वत्तनतरो भूरि मण्डलालंकृतोन्नतिः ।
 भूभृज्जर्ता महिम्ना यो मेरोर्नात्यचरत् स्थितिम् ॥ १७९
 दुर्योधनद्विपन् नीत्वा भङ्ग ... जमा ।
 जयश्रियमशल्यां यो धर्मराजोऽन्वपालयत् ॥ १८०
 युद्धाब्धिमथनालब्धं यशोगन्तजगत्त्रये ।
 अस्वाथमेव येनापि श्रीधरेण व्यकीर्यत ॥ १८१
 यस्मिन्लीलीप्रियां प्रायश्चलचन्द्रार्कलोचनाम् ।
 ... .. नपाणमपाययत् ॥ १८२
 यत्पादकल्पवृक्षोऽपि कामदो नादिन श्रियम् ।
 ह्यप्रारौ हि वदन्यत्वन् नतिस्साधयतीधरे ॥ १८३
 अहो स्वभावो दुस्त्याज्यो यद्वक्षस्थावरीकृता ।
 येनारिहृदयाह्लादहारिणीः श्रीः क्षणं क्षणम् ॥ १८४
 पूर्णन्दो राहुणा प्रस्तात्कामालीढान्तु वह्निना ।
 कान्तिर्दुःता मुग्वाम्भोजे यस्याङ्गे चाभये श्रिता ॥ १८५
 एतावता बुधैरुक्तो पदज्ञश्चाब्धिकोऽपि यः ।
 नास्तीति याचकगणं यन्नोवाच कदा च न ॥ १८६
 नेत्रेन्द्रियेण कामस्य दर्प्यञ्जेतारमेकदा ।
 प्रत्यादिशन्निवेशं योऽजयत् सर्वेन्द्रियैस् सदा ॥ १८७
 शक्तिबुद्धिगतीनां यो धरोचक्रे महोदयः ।
 धराभोनिधिमेरुणां क्षमागाम्भीर्यधीरताः ॥ १८८
 प्रधानगुणसंसिद्धैव न्यस्तं येन त्रयन्त्रिषु ।
 अभियाने रजोधर्मं सत्त्वान्द्विद्वद्दये तमः ॥ १८९
 विपत्सरो वनगतो यतितुल्योऽप्यरातिराट् ।
 न कश्चिदगमनमोक्षं यस्माद्गीतो भवादिव ॥ १९०

वनं रिपुपुरीकुर्वन् वनीकुर्वन् रिपोः पुरम् ।

यः पदार्थविषय्याममिति शब्द इवाकरोत् ॥ १६१

पूर्णन्दुन्दितन्दृष्ट्वा यस्यास्यस्मरणाद् द्विपः ।

ज्योत्स्नाभिरद्रेस् सन्तप्राश शीतले पि शिलानले ॥ १६२

कृतानुगागश्च श्रोकण्ठे मण्डलाप्रधुरन्धरः ।

वृत्तोरुज्यायितस्थेयान यम् स्वबाहुगिवावभौ ॥ १६३

दोषोद्धारङ्गुणोत्कर्षं वंशजानां शुभां गतिम् ।

यो धनुस्मण्डल इवाकार्यात् प्रकृतिमण्डले ॥ १६४

निहतारातिहरिणं राजेन्दोरपि मण्डलम् ।

यस्य तद्वितोन्मुक्तवाष्पाम्भोभिरलक्ष्यत ॥ १६५

हनानां यशशशोऽर्थं गीतं स्वर्गाङ्गनागणैः ।

इदं इन्माश्रिचारीणां मन्मथस्यैव शासनम् ॥ १६६

निग्रहानुग्रहौ भास्वान् मार्गावुत्तरदक्षिणौ ।

यः पर्यायेण संक्रान्तो मन्त्रे समरमन्त्रयोः ॥ १६७

समाप्य रणयज्ञं यो वसुभिर्द्विद्विपुरादितैः ।

आग्ने वैदिकं विद्वान् युधिष्ठिर इवाश्वरम् ॥ १६८

प्रजद्विरधिका यस्य मुरभीज्यामनुज्झतः ।

प्रजालोपो दिलीपस्य प्रागभूत्प्रोज्झतस्तु ताम् ॥ १६९

यस्याध्वराग्निसंपक्कमिवापन्नम् समण्डलः ।

धूमैरहश्छन्नोऽर्को हविर्भागजिघृक्षया ॥ २००

सर्व्वेरत्नैः स्थिरा यस्य दानवृष्टिर्हिरण्मयी ।

क्षणिकाम्भोदमुक्ताभिर्बृण्णो वृष्टिस्तु वैशुनी ॥ २०१

दानैकाण्यवमगतापि दीप्रा यज्ञानलैरपि ।

रराजोदयमध्यस्था यस्य स्थितिधरा धरा ॥ २०२

समस्तं योऽकरोद्राष्ट्रमवाप्सन्नभूभूताम् ।

स्वस्मिन् हरस्तु सहते श्वरुरे वाष्पवाहिनीम् ॥ २०३

यो विक्रमत्रयायासशङ्कां शाङ्गीं नु नाशयत् ।

चक्राम कृत्स्नमेकेन विक्रमेण पुनर्जगत् ॥ २०४

नापनाह्लादनक्षत्रगुणाक्केन्दुकरान्वितः ।

सन्ध्योदय इवोपास्यो मन्त्रिणां योऽनतिक्रमात् ॥ २०५

अतस्मिंस्तदिनि प्रायः प्रत्ययं ह्यमेव यः ।

गुणेषु रत्नग्रहणादग्रहीद्व्यसनीकृतात् ॥ २०६

मारीच इव रामस्य नामाद्येकाक्षरश्रवा ।

यस्यागिराजो वीरोऽपि जगामानन्यजां भियम् ॥ २०७

नानाकारस्वदंहाद्वसन्ध्यनादरिणाविव ।

शाङ्गीश्वरौ तदद्विभ्यां यच्चक्रतुरतादृशम् ॥ २०८

न केवलं पदविधौ यद्वाग्वर्णविधावपि ।

व्यापृता नोपमेयैव समर्थपरिभाषया ॥ २०९

जगतां वर्द्धयन्वीजं क्षतात् त्राणं वितन्वता ।

नाङ्गकान्त्यैव जात्यापि येन कामो विनिर्जितः ॥ २१०

मुदक्षिणान्दिलीपं यः प्रतिगृह्णन्तमध्वरे ।

अजंपीत् क्षत्रधर्मेण तां पात्रेषु तु दत्तवान् ॥ २११

रक्षितं येन सोज्ज्वलसाधारणभूषणम् ।

रत्नं कोस्तुभनामेव हृद्यन्नारायणोऽसौ ॥ २१२

शप्ता दुष्टस्वरेणैव दधीचं स्वर्गता पुनः ।

यन्तु सुस्वरदत्ताशीर्भारत्यद्यापि भूरता ॥ २१३

पराक्रमपरद्वन्द्वं यद्यशोऽपि नपुंसकम् ।

दिक्पञ्चोषु रक्तं परवल्लिङ्गत्वादिव विश्रुतम् ॥ २१४

सीतां लब्धुमशक्तोऽरिर्यस्य मन्दोदरीरतः ।

श्रीमदादित्यविद्वेषी रावणाभो निशाचरः ॥ २१५

शून्यानात्मादिवाद्यं यो युक्त्या परिहरन्निव ।

सर्वत्र व्यापिनीमात्मविभूतिं प्रत्यपादयत् ॥ २१६

य एकोऽस्यैवगुणव न कृताकिकिजगीपया ।
 प्रादुरासीद् गुणगुणिव्यतिरेकं वदन्निव ॥ २१७
 न केवलं गन्धवती क्रियते भूमं सुगन्धिभिः ।
 यशोभिर्यस्य दिश्वक् कोष्णैर्गौरप्यतद्गुणा ॥ २१८
 प्राक् प्रयुज्योपसर्गं यश शास्त्रज्ञः प्रत्ययं परम् ।
 धातोरिव रिपोरर्थप्रतिपत्त्यै पदं व्यधात् ॥ २१९
 यशश्चन्द्रस्य जनको दशदिग्गर्भगामिनः ।
 अनसूयानुयातो यो रराजात्रिगिरिवापरः ॥ २२०
 पुराणार्थानुरक्तोऽपि वृद्धवाणीप्रियोऽपि यः ।
 नवार्थ एव केनापि काव्येऽगच्छन्मनोहरे ॥ २२१
 निष्कलेऽपि शिवे नित्यसंस्तुतम् सकलीकृतम् ।
 सकलां यः कलां प्राप चन्द्राहो न तु जाड्यतः ॥ २२२
 स्वीकुर्वन्त्युन्नतिं सर्व्वां वर्णिता यस्य सद्गुणाः ।
 तथा हि लज्जाव्याजेन मुखमप्यानतन्तदा ॥ २२३
 कौमारन्दधता यो नु कान्तिकेधेन केवलम् ।
 जरसा वर्ज्जितं प्राप्यमप्राप्तं प्राप यौवनम् ॥ २२४
 अकार्यं पृष्ठतःकारमनुशिष्टा प्रजाखिला ।
 येन प्रियहितं प्राज्यमन्योन्यस्य व्यतिव्यधात् ॥ २२५
 तिर्यक्कृत्य कृती कृत्यं कृत्स्नं प्राक्कृतिभिः कृतम् ।
 शास्त्रोक्तं यः प्रकृतवान् नवीनमकृतं परं ॥ २२६
 प्राप्य हीनानुबन्धं यद्गुणं कीर्त्तीन्द्रलंकृतम् ।
 नष्टा हरजटाजूटं कीर्त्तिर्गङ्गेव भूमुजाम् ॥ २२७
 यस्यापि नित्यवीप्सार्थं केवलम् द्विरुच्यते ।
 यशोऽनुरक्तैस्कविभिः कोटिकृत्वोऽप्यसंभ्रमैः ॥ २२८

1. Read दिक्चक्र ।

2. Read यौर ।

एनावतानुमेयो यो योद्धा शस्त्रविदां वरः ।

द्विषं साङ्गमिवानङ्गं यच्चिच्छेदासिधारया ॥ २२६

जाताः प्रजापनेर्यस्माद् दक्षान् मेधादयो दश ।

दशाङ्गायैव धर्म्माय दयितास्तस्थिरे स्थिराः ॥ २२७

कान्तिन्दष्टां पुनर्दष्टा द्वौ पुरुषवसः पुरा ।

वियुधावूचतुः क्षाणामृद्धां यम्य तु ते खिलाः ॥ २२८

यमस्य महिषाकर्पादिवाप्तुन्धर्म्मराजताम् ।

यम्योर्वी महिषी हृजा दक्षिणाशां सदान्वगात् ॥ २२९

यम्य प्रशासतो राष्ट्रंऽप्येकागार्गिक्वर्जितं ।

केनापि हृष्टया कान्त्या हृतं सीमन्तिनीमनः ॥ २३०

वृद्धानुशासनमुधामिन्यौ मनोऽपि योऽनिशम् ।

वृद्धभूपवराङ्गश्रीलङ्घनभरणं व्यधात् ॥ २३१

रजस्तमोभ्यान्निर्मूको युक्तस् सर्वगुणैरपि ।

प्रकृतिर्योऽपि बुद्धयादेः परमः पुरुषो मनः ॥ २३२

लक्षशो लक्षहोमान्नौ हुतं यस्यापि होतृभिः ।

सर्वबीजमिवाम्बूपं महत् फलमजीजनत् ॥ २३३

चोदितौ सूतमगधौ पुरा तुष्टवतुः पृथुम् ।

स्तवीति स्वरसेनैव यन्तु सर्वमिदञ्जगत् ॥ २३४

भूभृत्यनग्रे विध्वस्ते स्वभूभृत्वभयादिव ।

छिन्नपक्षापदेशेन नमन्ति गिरयो नु यम् ॥ २३५

श्रीसोमेश्वरभट्टाद् यो मीमांसां श्रूतवान्द्विजात् ।

बुधान् व्याख्यातवेदार्थां ब्रह्मण्यानध्यजीगमत् ॥ २३६

राजपद्वतिरयापि यत्प्रणीता प्रकाशते ।

यया याता नृपतयो लोकद्वयहितैर्युताः ॥ २३७

निष्कलङ्कतया नैव शशाङ्कं प्रजहास यः ।

अपक्षपातपूर्णं मण्डलेनाप्यहर्निशम् ॥ २३८

राज्यन्नपुंसकावस्थामपि प्राप्तं प्रजाद्विभृत् ।
 वभौ विजितवर्गेन्द्रं यस्य जिष्णोरिवेहितम् ॥ २४२
 भ्रमिता मन्दरभ्रान्त्या लक्ष्मीरमृतमन्थने ।
 अभ्रान्तं मेरुमिव य मुवर्णं प्राप्य मुस्थिता ॥ २४३
 ब्रह्माण्डकोटरेष्यल्पे यशो येनोक्तं दर्शितम् ।
 कुष्णेनेवास्यकुहरे त्रैलोक्यं सत्त्वंशक्तिना ॥ २४४
 नीत्याशिपत् कम्बुपुरी वागीशस्य पुरोधसः ।
 गीर्वाणवारिनागीन्द्रां यो वस्त्रीवामरावतीम् ॥ २४५
 शमिनेऽप्यन्वशाहुगं दुर्गमं योऽगिमण्डले ।
 मेरुं कुट्वन्त्यवध्या हि धाम वेधोदरीश्वराः ॥ २४६
 प्रधानभूता भूतेषु गुणा यस्मिन्प्रजासति ।
 गुणीभूतानि भूतानि व्यन्ययोऽपि महोदयः ॥ २४७
 श्रीकेसरं यशोगन्धं साम्राज्यमरमि स्फुटम् ।
 यत्पादजलजं रेजे द्रष्टुं राजन्यपदपदं ॥ २४८
 मृदुचकार यश् शम्भ्रममरुयं संयति द्विपाम् ।
 हरन्तु कुसुमाक्षैककुसुमाम्भ्रमृदुकृतः ॥ २४९
 यस्य दण्डयतो खण्डं दण्ड्यान् देदीप्यते यशः ।
 अदण्ड्यादण्डनाम्भोधिरिन्दुबिस्वमिवोदितम् ॥ २५०
 दत्तेभशतदानाम्युमत्तेव विततेऽध्वरे ।
 परिभ्रमति यत्कीर्त्तिरशापि भुवनत्रये ॥ २५१
 कमलोत्कापिहित्वैव कमलं कण्टकान्निव्रतम् ।
 यस्यागादवाहुकमलं कमला हनकण्टकम् ॥ २५२
 ब्रह्मार्थिनो विशुद्धो यश् शुद्ध एव शिवस्त्वसौ ।
 शुद्धस्फटिकवर्णोऽपि भूयोऽभून्नोल्लोहितः ॥ २५३
 यत्प्रतापानलोऽधाक्षीद्वाहिन्यन्तर्गतानपि ।
 वैरिणस् संमुखीनान् किं पुनः काष्ठान्तरदुतान् ॥ २५४

एक एवैकजलधौ प्रसुप्तः पुरुषोत्तमः ।
 यत्कीर्त्यैकाकर्णवे स्तोत्रप्रबुद्धा बहवस्तु ते ॥ २५५
 यस्य स्तवायापि कविप्रयत्नानन्तरीयकम् ।
 चरितामृतसंपर्कात् काव्यन्न व्येति वेदवत् ॥ २५६
 भीता भीषयमाने भूः किञ्चिदेवादिशत् पृथौ ।
 दन्वान्येषु बहुश्रीरं यस्मिंस्त्वभयदेऽखिलम् ॥ २५७
 जहत्स्वार्थाभिमुख्येन परार्थप्रतिपादने ।
 वृत्तिर्यस्य समासादिरिव सामर्थ्यमण्डिता ॥ २५८
 मोक्षप्राप्तिनिमित्तेन तत्त्वज्ञानेन भास्वता ।
 समन्विनोऽपि यो नैव विमुक्तो हृदयान् नृणाम् ॥ २५९
 एकत्रैवात्मनो गात्रे व्यधाद् भूनिं रजोमयीम् ।
 हरो यस्तु जगन्नाथस् सप्तस्वङ्गेषु सात्त्विकीम् ॥ २६०
 निष्कामोऽपि परस्वेषु यो वदन्योऽपि पाटवम् ।
 दातुं नालं स्वमन्यस्मै जग्राहान्यस्य केवलम् ॥ २६१
 जयः पराजयो वा स्याद् इत्याशङ्कान्ययोद्धेषु ।
 यस्मिंस्तु जय एवासीदसन्दिग्धो रणे रणे ॥ २६२
 श्रीरहो निष्ठुरा युद्धे यत्कुचाभ्यामनाडयत् ।
 रुग्णनिघ्नदरातीभदन्ताग्रं यदुरस्थलम्^१ ॥ २६३
 नालौकिकरकीर्णासु पुष्पवृष्टिषु यो जयी ।
 विस्पृष्टैर्वाकिरद् योद्धा कीर्त्तिमन्दारमञ्जरीः ॥ २६४
 भूपां बद्धन्निवापूर्वां खण्डभूषं भवेऽधिकाम् ।
 यशश्चन्द्रसहस्राणि योऽखण्डान्यदिशदिशि ॥ २६५
 यद्वपुससहकारस्य लज्जना कान्तिकले नृणाम् ।
 दम्भङ्गी कीर्त्तिकुसुमाकृष्टा निर्गन्तुमक्षमा ॥ २६६

आत्मानमीश्वरं वक्तुं यो वाञ्छन्निव करणम् ।
 प्रकृतावनुदासीनः कतव्यमकरोत् कृती ॥ २६७
 देवान् यश श्रीन्द्रवर्म्म श्रीयशोवर्म्मादिभिर्नृपैः ।
 स्थापितान् कल्पिते स्थेयो यज्ञाङ्गं तरतिष्ठियत् ॥ २६८
 यशोधरतटाके श्रीयशोवर्म्मकृते कृती ।
 अदृष्टमपि धर्म्मं यः प्रत्यक्षं समदर्शयत् ॥ २६९
 कम्बुविश्वम्भरायां यस्मिन्प्रदानां स्वयम्भुवाम् ।
 स्थापितानाञ्च यज्वंको भूत्वा पृत्तामवर्द्धयत् ॥ २७०

राजेन्दुना येन यथा यथा श्री-
 भद्रेश्वरेऽदीयत मण्डलश्रीः ।
 तथा तथावद्धत निष्कलङ्का
 चन्द्रश्रियं हं पयितुं मुदेव ॥ २७१
 चम्पाश्रिपं बाहुवलेन जित्वा-
 ऽयच्छच्छ्रियं यो हरये तदीयाम् ।
 स्वयम्भुवे रोयसि विष्णुपशा-
 श्रम्पेश्वराख्यामिव कर्तुमर्ह्याम् ॥ २७२
 सितानदीतीरकृतास्पदाय
 द्वारत्रयं योऽदिशदेव नद्यं ।
 यथाख्यामेपा त्रिपथन गच्छ-
 त्वितीव हैमं सह भूरिभोगैः ॥ २७३
 यशोवरा येन पुरो परोक्षा
 धर्म्मार्थकामैरियमभ्यपूरि ।
 कृत्वा पुनर्भरितसंहितैव
 वेदैस्त्रिभिस् सत्यवतीमुतेन ॥ २७४
 याञ्चा यशोवर्म्मनृपस्य योगा-
 चारोक्तविज्ञप्रिवाथशून्या ।
 धर्म्म्या स्वधर्म्माद्वरणोद्धतं
 येनाथवत्तां गमिता त्रयीव ॥ २७५

मप्रान्यभूभृत्कुलमानशृङ्गे
 प्युच्छायभागत्र तटाकपद्मे ।
 यन्मानविष्णुर्भुवनं विलङ्घय
 पदं व्यधात्तूर्यपदावदातम् ॥ २७६

स श्रीराजेन्द्रभद्रेश्वर इति विदितं लिङ्गमत्रेदमग्र्यं
 गौरीशौरीश्वराणाञ्चतसृभिरभिरामाभिरर्चाभिराभिः ।
 कीर्त्तिं वक्तुं प्रसन्नं मुखमिव मुदितस्योर्ध्वमास्यैश्चतुर्भिश्च
 शम्भोर्भास्वद्विगिह्ये शिखितनुवसुभिस् स्थापयामास शाके ॥ २७७

नेनाणिमार्गन्निहितो गुणेश्च श्री-
 राजेन्द्रवर्मेश्वर ईश्वरोऽयम् ।
 अप्राभिरिन्द्रादिभिरात्मभूत्यै
 भूपालभावस्व स्व इवाग्निदिक्स्थः ॥ २७८

राजेन्द्रविश्वरूपेश्वरोऽपि विश्वाकृतिर्हरिर्हारी ।
 त्रिभुवनकेवलकान्तिप्रकर इवाकारि तेनास्मिन् ॥ २७९

श्रीहरेदेवजननीजयदेव्यास्व स्वर्ज्जयाय जनितश्रीः ।
 जननीजयन्यजायास्तेनेदं स्थापिता गिरिजा ॥ २८०

राजेन्द्रवर्मदेवेश्वरमीश्वरमीश्वरोऽवनीशानाम् ।
 श्रीहरेवर्मनृपनेरनुजस्य स भूतये कृतवान् ॥ २८१

सिद्धा दशाध्यात्मिकलिङ्गलक्ष्याश्च
 शार्ङ्गघादितारप्रतिमाभिरामाः ।
 मूर्धेन्दुनिष्कृतमुधोरुधारा
 इवाष्टमूर्तीरकृताष्टमूर्तेः ॥ २८२

त्रैलोक्यलक्ष्मीरिवलोकपालै-
 रष्टाभिरासादितराजभावैः ।
 पुञ्जीकृतेषु क्षिनिपेन तेन
 देवेषु इत्ता विविधा विभूतिः ॥ २८३

सुवर्णभोगी मणिराशिसान्द्रम्
समुद्रवत् तत्परिकल्पितोऽस्मिन् ।
वेलाविवृद्धोऽस्त्वनतीत्य देव
पूजाविधिस्तूर्यरवोऽस्मिनादः ॥ २८४

इन्द्रेण तेनाधिकृतैः पयोदैः
पुंभिस् स्वधर्मैर्गमं प्रदेयम् ।
सपट्टरसं पात्रवशान् समाप्य
देवां पयोदिव्यमिवान्तमिज्याम् ॥ २८५

भविष्यतः कस्युजभृजश् श्री-
राजन्द्रवर्मा विदितो वदन्यः ।
स याचते याचत इत्युदारं
रक्षन्तु धर्मं स्वमिमं भवन्तः ॥ २८६

आत्मायमेको बहुधा विभिन्ने
कर्तोपभोक्ता च यतश् शरीरे ।
ततस् स्वधर्मग्रहणं बुधाना-
न्धर्मेषु सर्वेषु विवर्द्धनां वः । २८७

उपाधिभेदादपि कर्तृभेदो
यः कल्पितः कर्मफलानि भेत्तुम् ।
भाक्तस् स भेद्यः पमाथबुद्ध्या
भासेव भानोरनयान्धकारः ॥ २८८

लब्धा धरित्री तपसा भवद्भि-
रस्यां यदस्तीदमशेषमेतत् ।
संरक्षणीयं क्षणमप्युपेक्ष्यन्
न म्यान्निपीडेयत यदीह कैश्चित् ॥ २८९

क्षतात् परित्राणविधानलिङ्गा
क्षत्रोक्तिरेपाञ्जमुवो भुजाद् वः ।
प्रसूतिभाजां भुजवीर्यभूरि-
भूषाभृतां भासयतान् स्वमर्थम् ॥ २९०

निद्रायुजां राज्यसुखे श्रियापि
 धर्मो विपद्येत यदा तदास्तात् ।
 प्रबोधनं वस्तुदुपक्रियायै
 नारायणम्येव पयःपयोधौ ॥ २६१
 यतो निमित्तादग्निनेस् मुनत्वं
 स्त्रैणञ्च विष्णुर्भगवानजोऽपि ।
 शिवो जगामाप्नुजजन्मनश्च
 तदस्तु धर्मस्थितिपालनं वः ॥ २६२
 यमाभ्युपेता नियमाभिरामा
 रामेव सा सत्यवतः प्रियास्तु ।
 दत्तान्धट्टिर्हृधती धृतिर्वो-
 यशश् शरीरे मम धर्मजीवम् ॥ २६३
 रत्नादिदेवस्वमिदं जिघृक्षु-
 भूपायमानं विषमेव कसू स्यात् ।
 श्रीकण्ठकण्ठस्थितकालकूट-
 मिवेति बुद्धिर्विदुषान्हृदा वः ॥ २६४
 भूयास्त यूयञ्चिरमात्तराज्या
 धर्मोत्सुकास्त्यागगुणैर्वरिष्ठाः ।
 तेजोऽधिकाः कोशबलर्द्धिमन्तः
 करन्धमाशा इव पूर्वभूपाः ॥ २६५
 कुलीनमुत्का कुलजेव कन्या
 भवद्विधं प्राप्य पतिम्बरैषा ।
 शालीनतां मार्दवमानयन्ती
 याच्न्वा निजान्तो^१ विवृणोति भावम् ॥ २६६
 स्वर्गापवर्गप्रशमैकवीथी
 वाणी मर्मपेश्वरमूर्द्धमाला ।
 गम्भीरमानन्दयतान्मनो वो
 मन्दाकिनीवाम्बुनिधिं प्रविष्टा ॥ २६७

मरणमिदमिनानां याचनं युक्तमुक्तं
 कृतिभिर्भिमितार्थप्राप्तये यन् प्रयत्नम् ।
 तदमृतमनुगम्यन्धम्मं संवर्द्धनार्थं
 यदभिमतमनोऽहं धम्मरागेण याचे ॥ २६ ॥

No. 98. PHNOM TRAP INSCRIPTION, Dated 884.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 322).

It is engraved in a temple on the hillock, called Phnom Trap, in the district of Con Prei. It is written in Sanskrit and records the installation of two images, one of Aja in 882 śaka (=960 A.D.) and another of Upendra (Viṣṇu) in 884 śaka (=962 A.D.). Mention is made of Braktivikrama, perhaps the name of the locality. The inscription contains another date, 875 śaka (=953 A.D.), the date of the arrival of Bhadrodayeśvara, the author of the inscription (probably a dignitary of king Udayaditya varman).

No. 99. NEAK TA CAREK STELE INSCRIPTION

Dated 884.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 384).

Neak Ta Carek is situated in the district of Chikreng in the province of Kampong Svay.

The inscription is written in Khmer and records the judgment of the king in the suit brought against Mratāñ Kuruñ Virabhakti-garjjita, chief of the Virapura district, for having removed the boundary and reaped the corn of a field of Vāp Nāc. Now this field was formerly bought from Vāp Nāc and granted to Vāp Cū and his successors by Mratāñ Kloñ Śrī Virendra-varman and Mratāñ Śrī Nṛpendrāri-mathana, and the grant was confirmed by a royal order. After hearing the case it was held that Mratāñ Kuruñ was really guilty of the charges brought against him and that he committed the offence at the instigation of Vāp Amṛta. The tribunal, therefore, fined Mratāñ Kuruñ ten ounces of

gold. His younger brother Vāp Śrī, who ordered the reaping of corn, was condemned to 102 stripes on the back (*prś(hatā)lana*). The same punishment was also awarded to V p Ampta. Vāp Pit, who led the men who reaped the corn, was also punished, but this portion of the stone being damaged, the exact nature of the penalty cannot be ascertained. The fields were allotted to Vāp Cū and his family, and its boundaries were fixed.

No. 100. DON TRI INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 888.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 283).

It is written partly in Sanskrit and partly in Khmer, on a stele at Don Tri, in the Province of Battambang. It records donations to the god Paramēśvarāryamaitrīdeva by king Rājendra-varman in the year 888 Śaka (= 966 A. D). The royal order was addressed to a number of dignitaries whose names are given. These are Kamsteñ Añ Rājakula Mahāmantri and Śrī Mahendrādhīpativarman, Śrī Jayendrayuddha, the superintendent of stores, and Śrī Rājavallabha, Mratāñ called Śrī Nṛpabhaktivikrama, Śrī Nṛpabhaktivallabha, Śrī Mahendravallabha, Śrī Dṛḍhabhaktivallabha, Śrī Gaṇapaṇḍita, and Śrī Indrapaṇḍita.

The donation consisted of male and female slaves, vessels, cows and buffaloes.

No. 101. BASAK STELE INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN.

The inscription was edited in *BEFEO*. XV(2), p. 22. Basak is situated in the Province of Ramduol.

The inscription contains 12 Sanskrit verses in *Śloka* metre, followed by a text in Khmer.

The Sanskrit portion begins with an invocation to Śiva (vv. 1-3), followed by an eulogy of king Rājendra-varman (4-7). V. 8 tells us that, having restored Yaśodharapura,

the king installed five divinities in five stuccoed temples in the *Yasodhara-latāka* (Eastern Baray). The remaining verses are so damaged that complete sense cannot be made out of them. They mention an intimate official (? *pīrśva-dhara*) named *Nṛpendrāyudha*, a divinity named *Vakakākeśvara*, and the donations, presumably made to him, of servants, villages, gold and silver etc.

TEXT.

वन्दे महेश्वरं यस्य भानि पदनामप्रभा ।
 तन्मन्त्रमौलिहंसाद्रिवालाकणविभा निभा ॥ १
 तमोज्जु तस्मै रुद्राय यद्द्वोहं हरिर्दयो ।
 कालकूटविषोढामदाहमंहरणादिव ॥ २
 त्रिविक्रमाङ्गि जं पातु ... पातनम् ।
 कान्तत्रिलोकीलक्ष्यानु ... केशरम् ॥ ३
 विधिप्रतिष्ठाकृतभूमौ भू ... विभवोऽभवत् ।
 यः श्रीराजेन्द्रवर्मन्द्रो इन्द्रदेव्येन्द्रमर्दनः ॥ ४
 यस्यासंख्यमग्न्याम्भोधिजन्तु कीर्त्तान्दुमण्डलम् ।
 शतक्रतुयतस्तारापाण्डुन् दिवमदीपयन् ॥ ५
 यदुकान्तवपुषं वोक्ष्य कामकान्ता पुरा यदि ।
 नूनमोश्वरनेत्राग्निदग्धन्तैच्छन् मनोभवम् ॥ ६
 सन्यापसव्यविकृष्टशरो यो जगतो युधि ।
 तेनाव्येकोऽजयन्नित्यमकृष्टमुह्यदुन्नतिः ॥ ७
 यः श्रोत्रशोधरपुगन्नवं कृत्वा यशोधरे ।
 नटाकेऽनिष्ठित् पञ्च देवान् सौधालयस्थितान् ॥ ८
 तस्य पार्श्वधरो भक्तः श्रीनृपेन्द्रायुधाभिधः ।
 वक्त्राकेश्वरस्य ... ॥ ९

तेन सर्वानि वित्तानि ... .. ।

किङ्करग्रामकादीनि ... .. ॥ १०

रूप्यस्वर्णविभूति ... .. ।

... .. ॥ ११

वक्त्रकेशपुरुषप्रधानास्तेभ्य एव मे ।

इदं पुण्यम्परिन्दामि^१ स्वपुण्यं पुण्यभागिनः ॥ १२

No. 102. BANTAY SREI INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V., Dated 890.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 147).

It is engraved on a stele in the famous temple at Bantay Srei in Siem Rap district. It contains 44 verses in Sanskrit (43 *Slokas* and 1 in *Indrarajra* metre) and 11 lines in Khmer. The Sanskrit text begins with an invocation to Śiva and Śakti (vv. 1-2), and then follows an eulogy of king Jaya-varman V (vv. 3-11), his *guru* Yajñavarāha (vv. 12-26), and the latter's younger brother Viṣṇukumāra (vv. 27-31). V. 32 refers to the installation, by the two brothers, of this līnga of Śiva which is named in the Khmer text as Tribhuvana-maheśvara, the divinity placed in the central temple of Bantay Srei. Then follows an enumeration of the donations (vv. 33-36) which the god was to enjoy along with (*misra-bhoga*) Śrī-Bhadreśvara (v. 37). V. 38 enjoins upon the chief of the temple the duty of feeding guests and having Vedas read by professors, without any break. The next five verses (vv. 39-43) contain the usual requests and imprecations, and then follows the date 889 Śaka when the image was installed.

It should be noted that this date (889 Śaka) falls in the reign of Rājendra-varman. The fact that the inscription contains the eulogy, not of this king, but of his successor, Jaya-varman V., is to be explained by the fact that the inscription was actually engraved in 890 Śaka, as the Khmer text shows.

1. Cf. परिन्दना in St. Petersburg Dictionary.

Note the archaic use of *lit* in v 26 and the reference to *Kāśikā-vṛtti* and *Parameśvara-Śiva-Saṁhitā* in v. 30. Many of the Sanskrit verses are repeated in the next inscription and the text has been corrected by a comparison of the two.

The Khmer text contains an order of king Śrī Jaya-varmadeva dated 890 Śaka to various officials such as chief priest, the chief minister of the royal family (*rājakulamahā-mantri*), inspector of the bed chamber etc, to the effect that the pious foundation of Tribhuvanamaheśvara by Vrah Guru at Īśvarapura, as well as his other foundations in other places under the authority of the chief of the temple of Tribhuvanamaheśvara, be joined to that of Śrī Bhadreśvara in the village of Līngapura. No other official should offer the sacred water and food, because this duty devolves upon the Śaiva preceptor, the Rājaguru. No king or dignitary should take the goods of the temple or give them to another. Of the merit of these foundations one fourth or one-sixth belongs to the king, the king who protects them receives one-half, and the favourite of the king who protects them receives one-fourth of the merit. If any evil befalls the temple, the Śaivite chief of the temple, or the chief minister of the royal family, or other people who inform the king of it will receive half the merit. The chief of the temple should give food to guests and professors should recite the Veda every day without a break.

TEXT.

नमश् शब्दगुणायस्तु व्यतीतेन्द्रियवर्त्मने ।

विश्वतो व्यश्नुवानाय व्योमरूपाय शम्भवे ॥ १

उन्मना या सती कान्ता नितान्तशिवसंगता ।

जगद्धिताय शाशक्तु सा शक्तिरचलात्मजा ॥ २

श्रीकम्बुजेन्द्रसन्तानसन्तानकमहीरुहः ।

सुतश् श्रीजयवर्मेति यश् श्रीराजेन्द्रवर्मणः ॥ ३

कालदोपास्त्रुधौ मग्ना दुर्गे गम्भीरभीषणे ।
 प्राप्य पारमिवोत्तुङ्गं यं समाश्वसिपुः¹ प्रजाः ॥ ४
 प्रणयावनने कृत्स्ने चम्पाधीशादिराजके ।
 केवलं गुणवत्प्रीत्या नोज्झाञ्चापञ्चकार यः ॥ ५
 स्मरयत् स्मरसौन्दर्यं सौन्दर्यं यस्य निर्मलम् ।
 नूतनामकरोन् नूतम् अनूनामरतिं रतेः ॥ ६
 दक्षिणापथविन्यस्तसारस् सिद्धिप्रदोऽर्थिनाम् ।
 युक्तं यो युक्तिनिपुर्नैश्² श्रीपञ्चेन इतीरितः ॥ ७
 दूरे येषां मनांसीमामस्पृक्षन् क्षमां महीभृताम् ।
 आदर्शनपथात्तेषां यं संप्राप्य शिरांसि तु ॥ ८
 प्रायशो दुर्विदग्धानाम् पार्थिवानां लयन्दधत् ।
 अद्भिस्तुल्यमजन्युषं तेजो यस्यापि दुःसहम् ॥ ९
 जाग्रतः प्रतिवर्पान्तं शौरेश्³ श्रीरनुरागिणी ।
 यस्य नित्यप्रबुद्धस्य कथाभिर्म्मास्मि³ कथ्यत ॥ १०
 बृद्धोऽपि पादहीनोऽपि राजधर्मः कलौ युगे ।
 यदण्डनीतिमालम्ब्य प्रवृत्तोऽस्खलितं पथि ॥ ११
 तस्य राजाधिराजस्य सुरराजसमश्रुतेः ।
 यश्च शैवदोक्षाविधिना शास्तानुप्राहको गुरुः ॥ १२
 श्रीयशोवर्मपुत्रस्य पौत्रस्य श्रीन्द्रवर्मणः ।
 श्रीहर्षवर्मणो राज्ञो दौहित्रो योऽग्रणीस् सताम् ॥ १३
 धिया गोत्रेण तुल्यस्य पुरुहूतपुरोधसा ।
 दामोदराख्यविप्रस्य बह्वृचस्यात्मजश्च यः ॥ १४
 प्रकाशरूपास् संप्राप्य सुप्रसन्नत्रिसर्गतः ।
 अर्कत्विष इवादर्शं यं विद्या व्यद्युतन् भृशम् ॥ १५

1. Coedes reads सीपुः ।

2. Read निपुणैश् ।

3. Finot reads र्मास्य ।

N
K
of
an
m

भक्त्याष्टपुष्पिकां शैवीं हवीषिच हविर्भुजि ।
योगश्च प्रत्यहं योग्यस्व स्वोपमिव योज्युषन् ॥ १६
हिरण्यानि च वामांसि कुण्डोन्नीर्गाश्च पर्व्वसु ।
यः प्रतिग्राहयामास मासि मासि द्विजन्मनः ॥ १७
सदा यश्चान्निकसदा राज्ञा श्रीजयवर्मणा ।
मायूरच्छत्रसौवर्ण्यदोलगैस्स मत्कृतः कृती ॥ १८
ये वृंहयन्त्यल्पधियां कुलविशादयो मदम् ।
व्यतीनशर्त्तयुगपन् परेषामात्मनश्च यः ॥ १९
पातञ्जल्ये कणादेऽक्षपादकपिलागमे ।
बौद्धे वैद्येऽथ गान्धर्व्वे ज्योतिषे नयनेम्म यः ॥ २०
आख्यायिकाकृतिरभूत् स्वदेशे यदुपक्रमम् ।
ननाभापालिपिज्ञश्च प्रयोक्ता नाटकस्य यः ॥ २१
दोषवैषम्यदारिद्र्यमिष्ट्याज्ञानमयी रुजः ।
भेषजद्रव्यविशाभिर्य्यो जन्तुनामशीशमन् ॥ २२
दीनानाथान्धकृपणबालवृद्धातुरादिभिः ।
दुःस्वाण्वन्नित्तीर्षाद्रिग्यन्तसद्याकुलमन्त्रहम् ॥ २३
काव्यैस्स सचरितैर्दूरे नानाद्वीपान्तरस्थितान् ।
यस्समुत्सुकयामास विदुषम् सज्जनानपि ॥ २४
सदस्सु सद्गुणैर्य्यस्य सज्जनार्थितुमिच्छताम् ।
प्रसह्यापि द्विषां नीता जिह्वा स्तुत्यविजिह्वताम् ॥ २५
शिवलिङ्गान्यनेकानि सार्चान्याशयमम्भसाम् ।
स्थापयामाश्चमांश्चास यश्चलिङ्गपुरादिषु ॥ २६
तस्य यज्ञवराहस्य विद्यानां पारदश्चनः ।
ख्यातो विष्णुकुमाराख्यस्सोदर्य्यो यो जघन्यजः ॥ २७

1. Finot reads कृश ।

2. Finot reads आहुतम् ।

यस्यामृतमयीं विद्याज्योत्स्नां वक्तुमुद्वृती ।

निर्गतां गुरुवक्तेन्दोः पायम्पायमजम्भत ॥ २८

कृत्स्नानि शब्दविद्यादिशास्त्राणि सकलाः कलाः ।

शैवञ्च गौरवं योगं भ्रातुर्ज्येष्ठादवाप यः ॥ २९

विद्यासन्तत्यविच्छित्यै कृत्स्नां वृत्तिञ्च काशिकाम् ।

पारमेश्वरपूर्वाञ्च योऽलिखन्निवसंहिताम् ॥ ३०

महागुणरनेकैर्यो गुरुणा प्राग् विभूषितः ।

हेमदोलादिविभवैर्मयः कम्बुजभूभृता ॥ ३१

ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां व्याप्राशाभ्यां यशोङ्शुभिः ।

भ्रातृभ्यां स्थापितं लिङ्गमिदं शैवं यथाविधि ॥ ३२

करङ्ककरकामत्रप्रमुखा हैमराजताः ।

रचनाधारभृङ्गारकुम्भादर्शप्रतिप्रहाः ॥ ३३

नानारत्ननिबद्धानि महार्हाभरणानि च ।

बाह्याभ्यन्तरपूजार्हकृत्स्नोपकरणानि च ॥ ३४

नरनारीजनप्राया बाह्यान्तःपरिचारकाः ।

क्षेत्रागामाभिरामाश्च ग्रामास् सपशुकिङ्कराः ॥ ३५

तेन यज्ञवराहेण सह भ्रात्रा कनीयसा ।

अदायिपत भक्त्यास्मै शिवाय शिवतातये ॥ ३६

मिश्रभोगश्च देवोऽयं श्रीभद्रेश्वरशूलिना ।

तस्मै देयं यथाशक्ति प्रतिवर्षमुपायनम् ॥ ३७

कुलस्य पत्या कर्तव्यमातिथ्यं भोजनादिकम् ।

अध्यापकेन चान्छिन्नं ब्रह्मसत्रमतन्दिना ॥ ३८

यो मतः कम्बुजेन्द्रस्य शैवाचार्योऽग्रणीर्गुरुः ।

तदधीनमिदन्देवकुलं रक्ष्यं यथाविधि ॥ ३९

राज्ञीविज्ञापनैस् सप्तकृत्वो दुष्टस्य निग्रहैः ।

इहामुत्र बुभूषद्भिस् सद्भिस्तत् परिपालयताम् ॥ ४०

अभ्यर्थितस्य गुरुणा राज्ञश्च श्रीजयवर्मणः ।
 गुर्वर्थोद्युक्तमनसः तदिदं किल शासनम् ॥ ४१
 अनादेयमदेयञ्च भूपेस्तद्वल्लभैरपि ।
 परिगृह्यन्तु तत्पुण्यं यथा यज्वप्रकल्पितम् ॥ ४२
 प्रष्टव्यपूर्ववृत्तान्त आप्रष्टव्योऽस्तु नारकैः ।
 आकल्पान्तादवीच्यादौ यः कुर्याद्विदमन्यथा ॥ ४३

भृङ्गोदयात् पञ्चममारजीव-
 शुक्रेषु याते दशमान्नमिन्दौ ।
 शेवे रिमत्रास्थित मायवाद्ये
 याम्येऽहि देवस् स नवाष्टमूर्त्तौ ॥ ४४

No. 103. SEK TA TUY INSCRIPTION OF JAYA- VARMAN V.

This inscription was edited by Finot in *BEFEO*,
 XXVIII. 46.

It is engraved in the temple of Sek Ta Tuy, about 7½ miles to the west of Ben Mala in the district of Chikreng.

The inscription is written entirely in Sanskrit and contains 33 *Slokas*. It records the pious foundations and donations of Yajñavarāha, mentioned in No. 102, in identical verses. Vv. 1-26 of this inscription are identical with those of No. 102. Then follow the two following verses.

ब्रह्मक्षत्रेण तेनेदं विद्यानां पारदृश्वना ।
 अस्मिन् यज्ञवराहेण स्थापितं लिङ्गमेश्वरम् ॥ २७
 योऽसौ श्रीमत्त्रिभुवनमहेश्वर इतीरितः ।
 तन्मिश्रभोगो देवोऽयं कल्पितस्तेन यज्वना ॥ २८

Thus it omits all references to the younger brother of Yajñavarāha and their joint donations contained in vv. 27-38

of No. 102 and attributes the religious foundations to Ya-jñavarāha alone.

Vv. 29-33 of this inscription are identical with vv. 39-43 of No. 102.

It may be noted that the fragmentary inscription of Prasat Trapan Khyan, noticed by Coedes (*BEFEO*, XXIX. 292, fn. 2) is also nearly identical with Nos. 102 and 103. (For the name Trapan Khyan cf. *IC*. 161, fn. 1).

No. 104. TUOL KUL INSCRIPTION, Dated 890.

The inscription is noticed in *JGIS*, III. 65 and *BEFEO*, XXXV. 493.

Tuol Kul is situated in the district of Mon in the Province of Mon (Battambang).

The inscription is written in Khmer and contains 30 lines. It is dated 890 Śaka. It mentions the previous facts in connection with a foundation and refers to an address (*nivedana*) presented in 847 Śaka (925 A. D.) to the king who is gone to Paramarudraloka i.e. Īśāna-varman II.

This is the only inscription which refers to a date within the reign of Īśāna-varman II.

No. 105. ANGKOR VAT INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V. Dated 890.

The inscription was edited by Finot in *BEFEO*, XXV. 365.

It is engraved on a stele found in the ruins of a brick temple just outside the north-east angle of the ditch round Angkor Vat. The central part of the stele is lost and the existing portions contain 9 Sanskrit verses and eight lines in Khmer. The metres are *Upajāti* (v. 4), *Śloka* (vv. 1, 5-7), *Indravajrā* (vv. 8, 9), *Vasāntatilakā* (v. 2) and *Śārdūlavikrīdita* (v. 3).

The inscription records that in the year 890 Śaka (968 A. D.) king Jaya-varman V, who ascended the throne in that

year, ordered his general (*Senāpati*) Virendra-varman to make a religious foundation (*sthāpanā*) and to confirm it by an official act (*prasasta*). This inscription seems to be the official record of the foundation which was a temple dedicated to a god, evidently Viṣṇu. This temple was situated in Kapilapura, which was pre-umably the old name of the locality where the inscription has been found.

TEXT.

हरिरेकाणवावृर्वासुदृत्य जय ... .. ।

सेवितस् स्मृतिमात्रेण यो दाता पदमन्ययम् ॥ १

ग्रामे कलौ किल कलङ्ककलाकलाप-

लोदृञ्जगदृग्निकारिविषद्विवृद्धा ।

तद्भञ्जनात् कजभवो भुवि राजभूयम्

स्वस् स्मावनारयति धूर्जटिपङ्कजाक्षौ ॥ २

देव्यां राजपरम्परोदयभुवि श्रीकण्ठवंकुण्ठयो-

रेकाङ्क्षो वयुधाधुगमधिकवीरा वारिधेर्द्वारणे ।

जातो धौतयशास् समस्तगुणभृद्स्मावदाता कृतिन

वाग्मी वासवसख्यलक्षणयुतो गर्भेश्वरो यो वशी ॥ ३

वियदृग्रहैश्वर्यशुभोदयः श्री-

राजेन्द्रवर्मेश्वरसूनुरासीत् ।

(राज)न्यवङ्शाम्बरमीरजानि

(राजा जयौ श्रीजयवर्मदेवः)¹ ... ॥ ४

... ..

वियदृग्रहैश्वर्यशके तस्मिन् तद्वदाय स ॥ ५

तद्वाहुदण्डमाश्रित्य यूनापि कलिनाधुना ।

वृद्धस् सञ्चालितो धर्म्मो न स्वलत्येकपादपि ॥ ६

सेनान्या जन्यजयिना स श्रीवीरेन्द्रवर्मणा ।

वन्धवोर्य्येण वीरेस्तन्तस्मिन्तद्वदापयन् ॥ ७

ज्वालाभिरालीढवियद्विस्तृप्तम्
 धूमध्वजैर्गौरवभावृताङ्गम् ।
 ये लङ्घयन्तो भुवनेन्द्रवाणीन्
 ते यान्तु यावद् रविरात्रिराजौ ॥ ८
 आसंज्ञतेरिन्द्रपदं रमन्तान्
 ते येऽनुकुर्वन्ति नृपेन्द्रवाणीम् ।
 सपुत्रपौत्राः पुनरगन्तकाले
 हरेः पदं यान्तु निरामयन्ते ॥ ९

No. 106. PHNOM BAKHEN INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V, Dated 890 ŚAKA.

The inscription was edited in *BEFEO*, XI. 396.

It is engraved on the central temple on the hill, named Phnom Bakhen, near Angkor Thom. It begins with "*Oṃ namaḥ Śivāya*" and contains two Sanskrit verses, which are identical with vv. 4 and 6 of Ins. No. 105, and 13 lines in Khmer.

The Khmer portion contains an order of king Jaya-varmadeva to Rājakula-mahāmantri, Caturācārya, and to Mratañ Śrī Lakṣmīndropakalpa asking them to copy the orders of king Yaśo-varmadeva (and probably also to put them into effect). Then follows a list of persons appropriated to the service of god Śrī Yaśodhareśvara and furnished by the village of Udyāna in the district of Purandarapura.

The inscription proves that the temple on Phnom Bakhen was a Śaivite one and the god was named Yaśodhareśvara. It was evidently founded by Yaśo-varman whose pious foundations bear names beginning with Yaśodhara (Yaśodharapura, Yaśodharāśrama, Yaśodharagiri, Yaśodhara-taṭāka). Another inscription found in the same temple is nearly identical, but the names of the village and the district are different (*BEFEO*. XXV. 363).

No. 107. BANTAY SREI INSCRIPTION, Dated 891.

The inscription was partly edited in the *Memoires Archeologiques*, Tome I, published by the "Ecole Française d'Extreme-Orient" No. I, p. 71, and partly by Coedes (*IC*, 144).

The temple of Bantay Srei is situated about 13 miles to the north-east of Angkor Thom.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion contains merely an invocation to Śiva, called Tribhuvana-maheśvara in eleven *Ślokas*. The Khmer text, twenty-three lines in prose, records the donations made by king Jaya-varman V to Tribhuvana-maheśvara, the pious foundation of king Rājendra-varman. It also defines the limits of the domain of the god. The details of the boundary show that the domain of Tribhuvana-maheśvara was contiguous to that of god Hari-Hara mentioned in Inscription No. 72 above.

A Khmer inscription of thirty-four lines (*Memoire* No. 2, p. 74) is engraved on another pillar of the same door which contains the above. It contains a list of offerings by various persons to the same temple.

TEXT.

विविच्य चेदं पश्यन्ति ययोर्ध्यानदृशोऽनिशम् ।

अन्युष्णतावन् भूयास्तां शिवशक्ती शिवाय वः ॥ १

आचैतन्यादुपादानकालाव्यक्तः स्वकर्मणा ।

जन्मना जगतां कर्तानुमितो यश्चिदाचितः ॥ २

कर्तृत्वे युगपन्नानाकार्योपादस्य दर्शना ।

त्रियानुत्तरसर्वार्थं यस्य ज्ञानमसाधनम् ॥ ३

श्रित्यादिभिः प्रसिद्धाभिस्तनुभिस्तन्वना जगत् ।

उज्ज्वैः कारणता ख्याता येनानश्रमम् ... ॥ ४

शक्तिशक्तिमनोर्ध्यक्तं भेदाभेदौ प्रदा ... ।
 ... योऽद्यत्त संपृक्तमेकं स्त्रीपुंसयोर्व्वपुः ॥ ५
 ... अन्नप्रतिद्वन्द्व्यस्य धर्म्मादिभिर्युता ।
 वशि.तादिगुणान् सन्तः स्मरन्ति स्मरनिग्रहात् ॥ ६
 मथिताब्धेः मुधां दत्त्वा परेभ्यः पिवतो विषम् ।
 यस्य मृत्योरसद्भावो विद्वद्भिर्गनुमीयते ॥ ७
 वाग्वेशचारित्रगुणान् स्वीकृत्यावयवैः स्थिताः ।
 यस्य सर्वात्मनोऽन्योन्यं विवदन्तेऽल्पबुद्धयः ॥ ८
 दृष्टादृष्टार्थविज्ञानां य एकः प्रभवः परः ।
 विकल्प (भे ?) दाद् भिन्नानां सर्वापामिव चन्द्रमाः ॥ ९
 सार्थनेश्वरनाम्नैव कृत्स्नानस्पृशतापरान् ।
 यत्स्वामित्वमसन्दिग्धं ख्यापितं भवचारिणाम् ॥ १०
 जीयात् स(श्री)(त्रि)भुवनमद्देश्वर इतीरितः ।
 कृत्तिवासाः कृ(त्त)वासो लिङ्गमूर्त्तिश्चिरादिह ॥ ११

No. 108. FOUR DEDICATORY INSCRIPTIONS OF BANTAY SREI.

Three of these were edited in *Memoires Archeologiques*, Tome I (Nos. 6-8, pp. 92-93) and one by Coedes (*IC.* 143). They all refer to the religious foundations of Yajñavarāha, the preceptor of king Jaya-varman V (for this identification cf. *BEFEO.* XXIX, 291 ff), and his relations.

A

TEXT.

तेन यज्ञवराहेण भक्त्या वागीश्वरीनिमा ।
 विद्यागुरुद्वयस्यापि स्थापिता स्थितिवेदिना ॥

Translation

Yajñavarāha, who knows the rules and usages, has ins-

talled, with devotion, an image of Vāgīśvarī (Sarasvatī) and those of two Vidyāgurus (Professors of the donor ?)

B

TEXT.

तेन यज्ञवराहेण पित्रोर्दुर्मविवृद्धये ।
उमामहेश्वरनिमे स्थापिते स्थितिवेदिना ॥

Translation

Yajñavarāha, who knows the rules and usages, has installed the images of Umā and Mahesvara for increasing the religious merit of his parents.

C

TEXT.

तस्य यज्ञवराहस्य जाह्नवीनि यवीयसी ।
स्वसा संस्थापयामास भक्त्या लिङ्गमिहेश्वरम् ॥

Translation

Jāhnavī, the younger sister of Yajñavarāha, has installed here, with devotion, a liṅga of Īśvara.

D

TEXT.

जयति प्रथमः पुंसां यस्य शब्दगुणं पदम् ।
परमं परमार्थज्ञैस् सन्तष्टमिव मध्यमम् ॥ १
तस्य यज्ञवराहस्य संवन्धी धम्म बान्धवः ।
आख्यां श्री पृथिवीन्द्राद्यां पण्डितान्तामवाप यः ॥ २
तेनेह स्थापिता विष्णोः प्रभविष्णोरियं निमा ।
भक्त्या भागवतार्य्येण सर्वशास्त्रार्थवेदिना ॥ ३

Abstract of contents

Prthivīndra Paṇḍita, a relation and spiritual friend of Yajñavarāha, has installed here an image of Viṣṇu.

No. 109. KOK SVAY PRAHM INSCRIPTION, Dated 891.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 187).

The temple of Svay Prahm forms a part of the Roluos group in the eastern part of Siem Rap, to the south of Mount Kulen and east of the river Prek Spean Kack.

The inscription is written in Khmer. It commences with the date 891 Śaka and records a royal order to the village elders (*grāma-veddha*) and notable persons (*puruṣa-pradhāna*) of Hariharālaya. It mentions several dignitaries, viz. Mratāñ Khloñ Sabhāpati, Vāp Brahma, Steñ añ Caturā-cārya of the first rank, Steñ añ of the third rank, Mratāñ Śrī Jayendrapandita, Mratāñ Khloñ Śrī Virendravarmān, Mratāñ Khloñ Śrī Mahidharavarman, Mratāñ Śrī Lakṣmīndropakalpa and Narendravallabha and the Mratāñ (Ga ?) napativallabha.

This inscription proves that the Roluos group of temples mark the site of Hariharālaya, where Jaya-varman II twice fixed his capital, and died, and where his successors reigned till the foundation of Yaśodharapura by Yaśo-varman.

No. 110. KOK ROSEI INSCRIPTION.

This inscription was noticed by Aymonier (*I.* 420-23) and Coedes (*BEFEO*, XXVIII. 113).

Kok Rosei or Nak Ta Bak, where the stele bearing this inscription was found, is about 2½ miles to the east of Mount Kulen.

The inscription is very much damaged and is only partly legible. This is much to be regretted as it seems to have dealt with some important matters, eg. the families which gave their daughters to those holding the supreme power; the devoted and faithful servants called Sañjak who guarded the person of the king in battles, their oaths and inalienable property (*mrtakadhana*); the education of the sons of the family which supplied royal officials; various grades and classes of royal officers etc.

Special importance attaches to the reference to a king, with name ending in Varman, who is said to have ascended the throne in the year X91 (the figure for hundred being lost). Aymonier took the king to be Jaya-varman III, and the date as 791. This view was generally accepted till Coedes pointed out that the king must be Jaya-varman V and the date, 891. This king is known from other records to have ascended the throne in 890, but Coedes holds that he obtained *adhirājya* or *rājya* in 890, and *dharmarājya*, according to this inscription, in 891, which probably refers to a different religious ceremony.

No. 111. PRAH EINKOSEI INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN V, Dated 890, 891.

The inscription was edited in *ISC.* 77; and the Khmer portion noted by Aymonier (II. 404-407).

Prah Einkosei is the name of an old temple in the town of Siem Rap. The inscription, engraved on a stele, is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion, which is divided into three parts (A. B. C.), contains forty verses and about twenty lines more containing a few words of other verses. Many of these verses are also found in the next inscription (No. 112). Some missing letters in this inscription, restored with the help of that record, are given within brackets.

The metres are :

A. *Śloka* (24, 9) ; *Vasantatilaka* (1) ; *Sragdharā* (5) ; *Śārdūlavikrīḍita* (6, 8) ; *Upajāti* (7).

B. *Vasantatilaka* (1, 3, 8, 10, 13, 16, 20, 23) ; *Upajāti* (2, 4, 25, 27) ; *Āryā* (11) ; *Śloka* (6, 9, 12, 19, 32, 33) ; *Malinī* (7, 15, 18) ; *Vamśastha* (14) ; *Sragdharā* (17, 21, 22, 30) ; *Śārdūlavikrīḍita* (24, 28) ; *Trisṭubh* (29, 31) ;

C. *Śārdūlavikrīḍita* (1) ; *Vasantatilaka* (2) ; *Śloka* (3).

After an invocation to Śiva (vv. 1-4) the inscription refers to king Bālāditya of Aninditapura (vv. 5-6) of

the race of Somā and Kaundinya. Then follows an eulogy of his descendant king Rājendra-varman (vv. 8 ff.). This completes the first part. The second part begins with an invocation to Śiva, and then follows the eulogy of Jaya-varman V. The rest of the inscription mentions the religious foundations of Indralakṣmī, daughter of Rājendra-varman, and her husband, Brāhmana Divākara-bhaṭṭa, born on the river Kālindī (ie. the Yamunā in India). These foundations included (1) an image of her mother installed by Indralakṣmī in 890; (2) a temple at Madhuvana, dedicated to three gods with Śiva Bhadreśvara at their head, by Divākara-bhaṭṭa; (3) an image of Viṣṇu in the town of Dvijendrapura with an āśrama; (4) a hospital and (5) an image or a temple of Bhārati.

The inscription adds that Jaya-varman V, who had attained *adhirājya* in 890, gave, while he was a *yuvārāja*, the Madhusūdana-grāma to the god Hari installed by Divākara-bhaṭṭa.

The third part of the inscription begins with an invocation to Vāgīśvari and records the installation, by Divākara-bhaṭṭa and Indralakṣmī, of the raised arm of an image of Viṣṇu (a *linga* †) in 892. It also names Vasudeva as having established a Śivaliṅga (probably the one referred to at the beginning of the stele).

The site of Dvijendrapura is obviously represented by the locality where the inscription was found.

The portion of the inscription written in Khmer is divided into two parts, containing respectively 60 and 66 lines. They are, however, very much damaged and mutilated. They contain a long list of precious objects (*dravya*) given to the gods of Dvijendrapura and such proper names as Rājendra-varmadeva, Dvijendrapura, Śrī-Mahendra, Śrī-Dharaṇindra and Śrī-Rājendrārimathana.

Mention is made of the gifts made by king Jaya-varman to the gods of Dvijendrapura, with a long list of slaves, and also of orders of the king Jayendra-

varman (i.e. Jaya-varman) dated 904, 905 and 906 Śaka. Reference is also made to an order of king Rājendra-varman dated 883 Śaka, making donations of lands to Vidyāsrama at the request of Divākarabhaṭṭa.

TEXT.

A

एकोऽपि वह्निपवनाक्कविसप्पिताभि

रुद्धीथवर्णरगितस्वरसङ्गताभिः ।

मात्रा ... ..

... .. ॥ १

पातु वो बहुयैकापि ... ..

... .. रसकृद्विश्वनीरयो ॥ २

वन्दे लोले^१ (?) ... ..

कुशारिशू (लितः) (केशाद्वीथोश) ... ॥ ३

पायाद् भिन्नरसश् श(म्मु) स स्थिरयोगोऽपि वो भृशम् ।

गौरीकटाक्षविक्षेपवच्चितो योऽदहन् ममम् ॥ ४

आसीद् भूपालमौलिमृगितमणिशिवारागदिग्धाङ्घ्रिजश्री-

वालादित्योऽपि सन्योऽहितकुलकमलाकुञ्चनायैकचन्द्रः ।

सोमाकौण्डिन्यवंशे निखिलगुणनिधिर्दीपिक्रीत्यातपत्रो

दौर्हण्ड्योतितानिन्दितपुगविलसद्वाज्यलक्ष्मीन्दधानः ॥ ५

सिद्धैरप्सरसाङ्गणैर्द्विजवरैरादित्यवत् क्लृप्तै-

र्न्नित्यं पादरजोरुणान्तरुचिरैस् सदभूभदिन्द्रैर्नतः ।

स्वर्गद्वारपुरोदितोऽपि जगतामेशं पदन्दीपयन्

... लिङ्गशनं विभज्य ... भूतले ॥ ६

(तस्यान्वयो योऽरिरसाष्टशाके

महीधरो विष्णुरिवोज्ज्वलश्रीः) ।

राजेन्द्रवर्मावनिपेन्द्र ... ..

... .. ॥ ७

(शौर्यद्वं सरिणो वलच्च मरुतो गाम्भीर्यमम्भोनिधेस्
 सौव ... .. ऐश्वर्यमिन्द्रा ... .. ।
 ... .. (हरेश्च श्रियमलं शक्तिङ्कुमारात् परान्
 त्यागन्देत्यपतेर्ममतिं सुरगुरोर्ज्जप्राह यो) ... ॥ ८
 निर्दग्धोऽनङ्गीभूतो (नो) ... .. ।
 (इतीवाजिनमीशं यं कान्त्या धाताधिकं व्यधात्) ॥ ९

(Only a few letters of the following verses are legible)

B

भोगीन्द्रभोगमणिदीधितिदीपिताङ्गम्¹
 कान्तःतुधौनकलयाङ्कितकेशवृन्दम् ।
 वन्दे भवं भवहरं भरितं (भवान्या)
 ... .. भविनां विभूत्यै ॥ १
 महीपतेस्तस्य बभूव पुत्रो ...
 (दिग्गजवन्द्यो) = ... ।
 धानेव वण्णाश्रमसद्व्यवस्थां
 कृत्वा ररामेश्वर (मन्त्रमार्गः) ॥ २
 (श्यामो युवा कमलहृक् कमलाङ्किताङ्गि श्)
 ... की ... चक्रचितचारुकरः कलाढ्यः ।
 (श्रीद्धो गुणी खनवमूर्तिभिराप्तराज्यः
 प्राज्यारिराजविजयी जयवर्मदेवः) ॥ ३
 यो मण्डले ... म ... ..
 (लब्धोदयो दिक्षु विकीर्णतेजाः) ।
 प्रकामदाना युधि दुर्निर्णीक्ष्यः
 (पूर्णं नित्यं विजिनारिपक्षः) ॥ ४
 ... यद् विश्वं त्रि ... ..
 ... वा भानोर्निशायां शशिनः क्रमात् ...
 ... .. ॥ ५

याने यस्य बलाक्रान्ता साचला वमुधाचलत् ।
वायुधुव्यसमु (द्रोमि) ... तारिव मंडनौ ॥ ६

पटुपटहमुमिश्रैलाहरीकड्मनालः
करदिनिमिलवीणावेणुवण्टामृदङ्गः ।
पुरवपणवभेरीकाहलानेकशङ्ख-
भयमकृत रिपूणां (यम् सदा वा दमयः ॥ ७

यात्रामखानलशिखोद्यनधूमकेतो-
रासाद्य यस्य बलिनोऽस्त्र (निपातवा) तम् ।
त्रस्ता विदुद्वुरशेपरिपुप्रवीरा-
स्यक्ताभिमानमदमाशु महीमहाजौ ॥ ८

(दिव्यास्त्र) शिखिना यस्य दग्धं वैरिमहावतम् ।
न हरोह पुनस्सिक्तं मन्त्रि ... ॥ ९

... सरभसं कृतसिंहनादन
दुर्ध्वारवैरिवरवारणकुम्भकूट ।
यं राजसिंहमसितीक्ष्णतस्त्रप्रहारन्
दृष्ट्वा नराधिपमृगाः प्रययुव्वनान्तम् ॥ १०

अरिकरिकुम्भकूटपटु-
पातनविघटितविमौक्तिकन्निचिता ।
सङ्खे^१ यस्यासिलता
विजृम्भिता कालजिह्वं व ॥ ११

चक्रिवन्मुक्तचक्रेण च्छिन्नारातिशिरोम्बुजैः ।
रणे रत्नालिरुचिरैरच्विन्ता येन दिग्बधूः ॥ १२

छिन्नारिमूर्द्ध^२रुधिरौघविलिप्तधार-
माधारमे .. व्य ... कृपाणम् ।
उत्कुलनीरजरजोरुणिताङ्गि पाणि-
र्यस्य स्थिता प्रियतमेव करे जयश्रीः ॥ १३

1. This word also occurs in No. 112, probably for सङ्खे १ ।

2. Ins. No. 112 has राज in place of मूर्द्ध ।

विधूतखड्गप्रभयाद्विलम्बिनी-
 म्निपक्षवक्षःक्षतजारुणां श्रियम् ।
 विलोक्य कीर्तिः कुपितेव दिग्द्रुता
 प्रियापि यस्य प्रययौ न सन्निधिम् ॥ १४

वरनरहरिखड्गैर्मन्त्रमातङ्गसंघै-
 विविधशरसमूहैराकुलं सद्विपक्षैः ।
 अशिवरुतशिवाभिर्भाषणं सिंहनादै
 रणवनमदहद् यो दीपशस्त्रानलौघैः ॥ १५

द्विदन्तिदन्तकणस्फुरितोर्मिपात-
 मस्त्राभिघातघनगज्जितवीरनीरम् ।
 योऽनेकदुर्गारणसागरमानतार
 शक्तिप्लवं समभिरुह्य यथैव रामः ॥ १६

भोगीन्द्रासवातस्फुरितविषचयेद्धूतवह्निप्रदिग्धन्
 त्यक्ता भृङ्गीव शुष्कं हरिकृष्णमनिशं नष्टबोधं विशीर्णैम् ।
 इदं धौताननाब्जे निखिलगुणनिधौ कीर्णसत्कीर्तिपत्रे
 स्निग्धे लावण्यरेणौ स्मितमधुनि ररामोज्ज्वला^१ यस्य लक्ष्मीः ॥ १७

कलिकलुपमहाब्धौ धर्मसेतुस्त्रिलोक्या
 मथीतवरभुजङ्गः^२ कीर्तिलक्ष्मीनिवासः ।
 विदुधमुनिगणानामाश्रयः कल्पवृक्षः
 क्षिनिधर इव विष्णोरास बाहुर्व्यदीयः ॥ १८
 यस्याग्निहोत्रभूमेन दिङ्मुखे शबलीकृते ।
 भीतास्तपतयो जग्मुर्वनं वनफलाशिनः ॥ १९
 शुभानुलिप्तवरगन्धसुगन्धिताशा
 स्निग्धा विचित्ररचनारचिताङ्गयष्टिः ।
 जित्वा रराज कुसुमास्त्रसमप्रकान्ति-
 माह्लादयन्त्यवनिमिन्दुकलेव यस्य ॥ २०

विप्रैर्यैः ख्यातवीर्यैरतिपटुचिभिध्वस्तपापान्धकारै-
र्वेदान्तज्ञानसारैस् स्मृतिपथनिरनेर्वांतरागैरलुब्धैः ।
धर्मैर्यष्टाङ्गयोगप्रकटितकरणैरर्कमार्गानुयानै-
र्जित्यन् ध्यानामृताद्वैरसकृदभिनूतो वेदवेदाङ्गविद्भिः ॥ २१

भूतेशो भूतशेषो गतविभवभवो भासमानो विमानो
राजा राजेन्द्रकान्तो जितविजितरिपुर्माधवो माधवाभः ।
... (न्त्रिकस्थो वह ... नध ...) ररणे शक्तियुक्तः परंपा.
मिद्धां लक्ष्मीं विमालां^१ करिकरटतटा ... स्वयं यः ॥ २२

तस्य प्रकीर्णयशसः प्रथितानुजा श्री-
राजेन्द्रव(र्म) ... भू ... या ।
प्रेम्ना^२ द्विजेन्द्रमहिषी निजमातुर्गाम्
प्रातिष्ठिपत् खनवमूर्त्तिभिरिन्द्रलक्ष्मीः ॥ २३

जामाता भुवनेश्वरस्य सकलश्रोणीन्द्रचूडामणे-
ल्लोकाकान्तजयश्रियः पृथुयशा राजेन्द्रवर्माभिधेः ।
देवो भट्टदिवाकरो मधुवने संस्थाप्य देवत्रयं
स्यालश् श्रीजयवर्मदेवनृपनेर्भद्रेश्वरेऽकल्पयत् ॥ २४

सुवर्णयानादिधनैरुपेतं
विचित्ररत्नाभरणप्रदीप्तम् ।
प्रभूतभूराजतनाम्रहं-
गोदासदासीमहिषाश्वनागम् ॥ २५
भद्रेश्वरेणैव विमिश्रभोग-
ङ्कृत्वादिदेश स्वयमेव देवः ।
पट्वारिका भोजनतण्डुलाना-
न्तदागतेभ्यः(ः) प्रतिवत्सरन्त त् ॥ २६

1. No. 112 has विशालां which is probably also the reading here.

2. Read प्रेम्णा ।

...
न्दुरगधिवत् प्रीतिकरं स भूयः ।

श्रमार्तिनाशं विपुल ...

... ॥ २७

त्यक्ता कम्मफलं विजित्य विषयान् कामादिदुर्गकुला^१-

न्यो ...

... रो मधुवने संस्थाप्य सद्भारतीम्

... ॥ २८

(निधाय भूयः) प्रतिमां स विष्णो-

द्विजेन्द्रपुण्यां विधिना विधीन्द्रः ।

प्रियेन्द्रलक्ष्म्या ... द्विजेन्द्रो

द्विजेन्द्रविशाश्रममत्र चक्रे ॥ २९

कालिन्दी यत्र रम्या क्रतुभ ... रिज्य ... जैद्विजेन्द्रैष

षट्त्रिंशद्विंश सहस्रैरनुसवनकृतैर्भूज्यजुस्सामशब्दैः^२ ।

कृष्णः कृष्णाहिमर्दा दितिजकुलहरः कीडितो यत्र बाल्ये

तत्रैवाभूत् स देवो दिवसकर इति ख्यातभट्टस् सुकीर्तिः ॥ ३०

सुवर्णयानं मधुसूदनाख्य-

ङ्गामह हरौ श्रीजयवर्मदेवः ।

द्विजेन्द्रपुण्यां युवराट् दिदेश

वियद्विलाशधिकृताधिराज्यः ॥ ३१

कूराश शठानिलुब्धा ये परधर्मविलोपकाः ।

ते यान्ति पितृभिस् साद्वन्नरकं मनुरत्रवीत् ॥ ३२

स्वधर्मादधिको धर्मः परकीय इति श्रुतिः ।

अतो भवद्भिः पाल्योऽयन्त्रिवर्गफलकाङ्क्षिभिः ॥ ३३

1. Read दुर्गकुला ।

2. Read श्रमार्तिनाशं ... ।

3. No. 112 has मम ।

4. No. 112 has रौरवाण्यवम् ।

C

उद्यद्गानुनिभा विभिय कमलं खं यानि या संद्रुतो
 सृष्ट्यर्थं पुनरेति चन्द्ररुचिरा यन्मानसं मानिनी ।
 वर्णैरात्मक ... ... प्रिता
 सा शक्तिर्भुवनेश्वरो(दय)करो वागीश्वरी पातु वः ॥ १

भूयस् सुरारिमथनोद्यतचित्रबाहु-
 रूपन्त्रिवर्गफलशोपलकं प्रियायाः ।
 देवो दिवाकर इह प्रथितं पृथिव्यां
 प्रातिष्ठिषद्भिनवमूर्तिभिर्गिन्दलक्ष्म्याः ॥ २

भ ... ... श्रकः ।
 वामुदेवः प्रसन्नात्मा शिवलिङ्गमनिष्ठित ॥ ३

No. 112. PRASAT KOMPHUS INSCRIPTION OF JAYA-VARMA V, Dated 892, 894.

The inscription was edited by Coedes (IC. 159). The temple group called Prasat Komphus is situated in the Province of Mlu Prei, about 10 miles to the south of Phnom Sandak (see No. 73). The inscription is engraved on the four faces of a stele in the court of the temples. The first face contains 47 Sanskrit verses. The second face contains 39 lines in Khmer, followed by 5 Sanskrit verses. The third face has 59 lines in Khmer mixed up with 7 Sanskrit verses. There are 47 lines in Khmer on the fourth face. There are thus altogether 59 Sanskrit verses, of which 31 are found in the preceding inscription. The metres of the verses are *Śloka* (24, 11, 12, 15-17, 24, 26, 29, 32, 37, 48-52, 55-59); *Upeṇḍravajrā* (43); *Upajāti* (8, 13, 20, 21, 23, 40, 41, 45); *Vamśastha* (34); *Vasantatilaka* (1, 9, 14, 18, 19, 22, 25, 28, 30, 33, 44, 46, 53, 5.) ; *Mālinī* (27, 35, 38); *Śārdūlavikrīḍita* (5, 7, 10, 42, 47); *Sragdharā* (6, 36, 39); *Āryā* (31).

The inscription records the religious foundations of Divākarabhaṭṭa, mentioned in the preceding inscription, in Madhuvana (or Madhukānana), the site of which is evidently now represented by Prasat Komphus. To the gods installed by him in Dvijendrapura and Madhuvana was assigned a common property (*miśrabhoga*). This explains the large number of verses which are common to the inscriptions Nos. 111 and 112.

This inscription, like No. 111, mentions the king Bālāditya of Aninditapura (vv. 6-7), eulogises his descendant king Rājendra-varman (vv. 8-20) and his son Jaya-varman V (vv. 21-40), who became kings respectively in 866 and 890 Śaka, and mentions the religious foundations of the Brāhmaṇa Divākarabhaṭṭa *viz.* a Viṣṇu-Maheśvara liṅga named Dvijendra (v. 42) and an image of Viṣṇu and a Vidyāśrama (school) in the town of Dvijendrapuri (v. 43). Reference is also made to his religious foundations in Madhuvana (v. 47). His sons, out of devotion to their mother, installed an image of Viṣṇu (v. 45).

Madhuvana was granted by Rājendra-varman and confirmed by king Jaya-varman (v. 55). Its domains are defined (vv. 56-59), and the territories of the gods of Madhuvana and Dvijendrapura are joined together (v. 48). The articles of food prescribed for the divinities are mentioned in vv. 49-50 and the usual imprecations are contained in vv. 51-52.

The Khmer text in the second face contains an order of king Jaya-varman V., dated 894, regarding the lands given to the god of Vrai Gmum (Madhuvana) by Rājendra-varman. It seems to refer to the funeral ceremony of the mother of Rājendra-varman and names a number of dignitaries *viz.* Añ Śrī Virendra-varman, Mratāñ Śrī Kṣitīndropakalpa, Mratāñ Khloñ Śrī Rājavallabha, Inspector of the Royal bed-chamber, Mratāñ Śrī Nṛpendravīra, Mratāñ Śrī Narendrāyudha, Mratāñ Śrī Jayendravikhyāta, Vāp Vimala, Inspector of the property of the dead etc. A list of serfs is also given.

The Khmer text in the third face enumerates the orna-

ments of the divinities, *viz.* Dvijendrasvāmī, Śivaliṅga, holy image of the deceased queen-mother, image of the princess Indralakṣmī, Bhagavatī, and Śivaliṅga of the north. Then follows a list of cult objects belonging to the temple.

A Sanskrit verse (v. 54) between two portions of Khmer text mentions the gift of palanquins by the king to a number of officials.

The Khmer text on the fourth face enumerates the donations of the deceased queen-mother to the image of Indralakṣmī and other statues. This deceased queen-mother is evidently different from the one referred to above.

TEXT.

(The verses which are identical with those of No. 111 are indicated below by signs of equality).

Vv. 1-4 = A. 1-4

Only a few letters of v. 5 are legible.

Vv. 6-8 = A. 5-7

सामादियोगपविद्धितदिङ्मुखश्चो-

रुद्यत्प्रतापकर्मण्डितमण्डलाग्रः ।

पद्मोदया ... ..

... .. ॥ ६

Vv. 10-11 = A. 8-9

यस्य यानवलोद्धूतधूलि ... .. ।

... स्मरन् ... स्थो राहुप्रासभया दिव ॥ १२

यदुन्दुभीनामसकृन्निनादै-

घोरै रणे गोगणगोभृदिन्द्राः ।

सन्त्रास .. ...

... .. ॥ १३

... म्मिन्नहमवरवारणकुम्भकृता-

द्रक्तमृतिप्रचुरकर्मचञ्चिताङ्गः ।

वैद्यदो

...

...

...

...

... ॥ १४

धनुर्ज्याघातघोषेण पूरयन्दिह्मुखाणि यः ।

ववर्ष शरधारौघान रणे शक्र [इवापरः] ॥ १५

... हणानिलोद्धृताश् शास्मलितूलद् द्विपः ।

लेभिरे न क्वचित् स्थानं भ्रमन्तो गहनाम्बरे ॥ १६

येन शक्तिभिरुप्राभिर्हारिता भू ... ॥

...

...

भिरु

...

भिरिव

संयुगे

॥ १७

दुर्व्वारदन्निघनकुम्भविदारणोत्थ-

मुक्ताफलप्रकरदन्तुरतीक्ष्णधारः ।

...

...

...

... युधि यस्य रराज खड्गः ॥ १८

मत्तद्विपेन्द्रहरियूथयुते सखड्गे

भीमे विपक्षगह

...

...

...

...

...

...

...

...

व्यावद् द्विपान्न वनितानयनाम्बुसिक्तः ॥ १९

यस्याम्बराद्धूमविनिगतापि

कीर्त्तिः प्रकीर्णा

...

...

...

...

...

...

...

...

च वृत्ति-

हृष्टा रजन्यामिव शीतरश्मेः ॥ २०

Vv. 21-23 = B. 2.4

कृच्छ्रेण हरिणा ... ॥

...

...

...

...

...

...

शासनेनेव येन तु ॥ २४

चन्द्रः क्रमेण सकलो रुचिरो रजन्या

भानुर्द्दिवाकर

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

... न्ती रराज भुवि यस्य पतिव्रतेव ॥ २५

V. 26-35 = B. 6-15

V. 36 = B. 17

V. 37 = B. 19

V. 38 = B. 18

V. 39 = B. 22

(First two lines of v. 40 are missing)

... शशिकलामिव वर्द्धमानां

गान्दी ... .. ॥ ४०

... .. द्रवुद्धि-

हिवाकरस् सामविद ... ..

... .. रिपुभोगिभोगान्

ममर्ह मन्त्रैः स ... .. ॥ ४१

... ..

यो ... शिवभावनामृतरसस्वादप्रसक्तोऽपि सन ।

लिङ्गं विष्णुमहे ... ..

... .. नकृ ... ईशं द्विजेन्द्राङ्गयम् ॥ ४२

V. 43 = B. 29

वक्त्रेन्दुविस्मयगलितामृतवाहिनी वाक्

प्रह्लादयन्त्यखिल ... ..

... .. विलङ्घ्या

यस्यासकृन्स्थितिधरैर्ल्विधृता शिरोभिः ॥ ४४

तस्यात्मजो धर्मनिधे ... ..

... ..

... ..

मतिप्रिपत्'मातुरतीवभक्तः ॥ ४५

वाक्यामृतेन परिधौतकरा धरेन्द्रा

(ll. 2-3. missing)

प्रातिप्रिपत् स्वजननी महसेन्द्रलक्ष्मीः ॥ ४६

V. 47 = B. 24

मिश्रीकृत्य स देवेन मधुकाननवासिना ।
 द्विजेन्द्रपुरदेवे न्व'त्राश्रम( ) पर्येकल्यत् ॥ ४८
 धान्यशनं प्रतिवपं कल्पितं मधुकानने ।
 दातव्यं कुलपतिना भृत्यैश्चाश्रमोपकैः ॥ ४९
 प्रतिमासं ... मधुरं मधुकानने ।
 मधूच्छिष्टैकपिण्डश्च विद्याश्रमविभूस्थितः ॥ ५०

Vv. 51-2=B. 32-33

V. 53 = B. 1

शैलेशाजकपुराहितकार्यमुख्याः
 सध्यापकाश्च गुणदोषदृशो धनंशतः ।
 राज्ञः प्रसादमधुकाननलब्धदोला
 भद्रेश्वराच्चर्चनरता यतयोऽत्र धन्याः ॥ ५४
 दत्तं मधुवनन्देवे श्रीमद्राजेन्द्रवर्मणा ।
 गृहीत्वायवनाच्छेपं भूयश् श्रीजयवर्मणा ॥ ५५
 भूमिराकरोलान् प्राच्यां याम्यां सपर्ये^१संज्ञितात् ।
 प्रतोच्याच्च स्थलभङ्गादुदीच्यां भारतीगृहात् ॥ ५६
 आसुरभेस्तथानेय्यां नैर्ऋत्यांस्तीद्रुमाहयात् ।
 वायव्यामानप्रशशादेशान्यां श्लान्प्रगोपुरत् ॥ ५७
 प्राक् ... स्वांलाविपयेशो दत्तवान् राजशासनात् ।
 भूयो विक्रमविजयो राज्ञः श्रीजयवर्मणः ॥ ५८
 श्रीन्द्रलक्ष्म्यन्वये भूमिमेतां मधुवनान्वृताम् ।
 राज्ञस्तत्र प्रधानत्वाद्याचत दिवाकरः ॥ ५९

No. 112A. TA TRU INSCRIPTION, Dated 900

This inscription was edited in *BEFEO*, XXV. 370.

Three small pillars were found at the village called Ta Tru in Angkor Thom, about 436 yards to the south of Bayon.

They all bore inscriptions, of which one is almost wholly illegible and the other two are only partially preserved. These three were believed to have been parts of one and the same inscription, but that is not very likely. The first fragment, containing about 30 lines, began with a Sanskrit verse, of which little remains. The Khmer text that follows contains an order of king Jaya-varmadeva, making donations of lands to Divākarabhaṭṭa. The order of the king was notified to Mratān Khloñ (Governor) Glan, M. K.¹ Kṣitindravarman, M. K. Virendrādhīpati, M. K. Kavindrapaṇḍita and to M. Śrī Dharaṇindropakalpa.

The second fragment, of about 30 lines, begins with a Sanskrit verse in *Sragdharā* metre which closely resembles v. 30 of the Prah Einkosei Ins. (No. 111) and refers to the birth of Divasakarabhaṭṭa on the bank of the holy river Kālindī (Yamunā) in India where Kṛṣṇa spent his childhood. It mentions the figure 1090, but in what connection it is difficult to say.

The Khmer text that follows refers to some donations of Jaya-varman V in 900 Śaka, but it is difficult to understand its connection with the latter part which mentions M. K. Śrī Virendrādhīpati and M. Śrī Jayendravikhyāta.

Divasakarabhaṭṭa is evidently another form of the name Divākarabhaṭṭa.

Text of the verse in fragment 2

कालिन्दी यत्र पुण्या प्रवहति ... ..

... .. सहस्राधिकनवतिश्रुता यत्र सा ... ।

कृष्णः कृष्णाहिमर्दी दिनिजकुलहरः कीडितो बालरूप-

स्तत्रैवाभूत् स देवो दिवसकर इति ख्यातभट्टः सुकीर्त्तिः ॥ १

No. 113. PHNOM BANTAY NAN INSCRIPTION

Dated 902, 903.

The inscription was noticed by Bergaigne (*JA*. 1882,

1. M=Mratān; K=Khloñ.

Part II, p. 178) and commented upon by Kern (*Verslagen en Mededeelingen de l' Academie d' Amsterdam* IV, iii, 1899). Kern's article is translated into French by Aymonier who also gives a summary of the Khmer portion of the inscription (II, 306).

For locality cf. No. 9

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion begins with an invocation to Buddhist Mahāyāna divinities including Lokeśvara and Prajñāpāramitā, (Vv. 1-3). Kern has expounded the philosophy contained in these verses. The inscription then records the installation, in 903 Śaka, of an image of the mother of Buddha by Tribhuvanavajra, whose maternal grandfather, an officer of king Indra-varman, named Śrī, had given a slave named Tirtha to Jagadīśvara (i.e. to a temple of this god). It also mentions the previous installation of an image of Jagadīśvara by the same person and of an image of Lokeśvara by his brother-in-law Somavajra in 903.¹

The Khmer text records that in 902 Śaka, the *ācārya* Tribhuvanavajra, in presence of the members of his family gave some slaves to god Trailokyavijayāgiśvara. Mention is also made of vessels, cows, buffaloes, rice-fields etc given to the same divinity. The *ācārya* Tribhuvanavajra also installed, along with his younger sister Teñ Vai and his brother-in-law Somavajra, an image of god Trailokyanātha. Donations made to this god by their sons and other chiefs are also referred to.

No. 114. PRASAT CAR INSCRIPTIONS OF JAYA-VARMAN V, Dated 901, 916.

The inscriptions were noticed by Aymonier (II, 386).

Prasat Car is the name of a temple in Siem Rap, about 4 miles north-west of Angkor Thom. The two inscriptions are written in Khmer, and engraved on two walls of the temple. The first inscription records that in 901 Śaka king

1. The two dates, originally read as 907 and 908, have been corrected by Kern

Jaya-varman addressed an order to his Brāhmaṇa *guru* and several high officials called Kamsteñ to found villages, to establish families and install gods therein; such as a Śiva-līṅga, Parameśvara with the features of the deceased officer Kamsteñ Śrī Rājapati-varman; two images of Bhagavati with the features of two ladies one of whom appears to have been the grandmother of Kamsteñ Śrī Narapati-varman and of Mratañ Khloñ (governor) Śrī Jayayuddha-varman, one Bhadreśvara, one Nārāyaṇa and one Campeśvara.

The inscription then defines the limits of the lands donated to the pious foundation. Most of these lands had been acquired in various ways by Kamsteñ Śrī Rājapati-varman, in favour of whom the pious foundation is made, and the rest by Kamsteñ Śrī Narapati-vīra-varman, the principal author of the foundation. The manner in which the latter acquired one of these lands is rather curious. Two of his elephants were killed by Mratañ Hṛjayabhāva for having eaten his paddy, and the latter, not having two elephants to give in return, gave instead a piece of land for the installation of Śiva-līṅga and the god of Līṅgapura.

The inscription records donations of lands and slaves to the various divinities mentioned above by Śrī Narapati-vīra-varman and Śrī Jayayuddha-varman.

The second inscription contains a royal order dated 916 prescribing the establishment of villages and donation of slaves to Śiva-līṅga. The major part of the inscription is damaged, and contains the names of the personages mentioned in the other inscription.

The relationship of the principal personages mentioned in this inscription with king Jaya-varman is explained by the Prasat Khna Inscription (No. 117).

No. 115. PRASAT KOK INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V.

The inscription was noticed by Bergaigne (*JA.* 1882, part II, p. 165) and Aymonier (*II.* 419). The temple

called Prasat Kok (not Prasat Preah Dak as Bergaigne wrongly called it), is situated about a mile and a quarter to the north-west of the village of Samrong in the Province of Siem Rap.

The inscription begins with an invocation to the Buddhist Tri-ratna (three jewels) viz. Śrī Ghana-ratna, Dharma-ratna and Saṅgha-ratna, and then gives the list of kings from Jaya-varman II to Jaya-varman V. It refers to Jaya-varman IV as the conqueror of Campā and the four corners of the horizon.

116. ANGKOR THOM INSCRIPTION

The inscription was edited by Finot in *BEFEO*, XXIX. 343.

It is engraved on a slab of stone found amid the ruins of the Buddhist terrace to the west of the temple of Bayon in Angkor Thom, close to the modern temple of Prah Kok Thlok. Only the upper portion of the inscription has been preserved and even this is very much damaged. The extant part contains 9 Sanskrit verses and a few words of the tenth. These 9 verses contain invocation to five different forms of Viṣṇu, viz. Vāsudeva (1), Trivikrama (2), Padma-nābha (3), Madhudviṣ (4) and Puṇḍarikākṣa (5); and to Śiva (6); Brahmā (7); Lakṣmī (8); and Umā (9).

In 1919 a slab of inscribed stone was found amid the ruins of the temple of Prah Pithu and Coedes has argued with great probability that this was part of the same inscribed stone. This stone contains, then, the concluding part of the inscription, but the central part of the stone which contained the remainder of the inscription is still missing.

The concluding part has also been edited by Finot in *BEFEO*, XXXII 1. It contains eight Sanskrit verses which, like the preceding ten, are all in *Śloka* metre. It records that a high dignitary, who was honoured by the king by the gift of palanquin and other objects of gold,

installed an image called *Puṇḍarikākṣa* (v. 14), presumably on the *Yasodhara parvata* (v. 5). The fact that eight other deities are invoked at the beginning probably shows that the author of the inscription constructed altogether nine temples for nine gods, and used a record of dedication which was common to all, save the single verse (v. 14) which particularly referred to the god in whose temple it was placed. These nine temples were probably small temples round the central shrine on Mount Bakhen which is now generally regarded as *Yasodhara-parvata*.

TEXT.

(First part)

पान्तु वो वामुदेवस्य पादपङ्कजपांसवः ।
 भुवनत्रिनयोत्पत्तिस्थितिसंहागहेतवः ॥ १
 वन्दे त्रिविक्रमं येन त्रैलोक्यमन्तः स्थितान्वितम् ।
 ममेदन्न परम्येति स्वपदेस्त्रिभिर्भक्तिम् ॥ २
 नमोऽस्तु पद्मनाभाय सञ्जवर्गमिमृशया ।
 निजनाभ्युद्भवाभोजप्रा(दु)भूतस्वयम्भुवे ॥ ३
 नमोऽस्तु योगि(हृ)त्पद्म ... वे नि मधुद्विपे ।
 मुरामुरशिरश्चुम्बि पदपङ्कजरेणवे ॥ ४
 वन्दे श्रीपुण्डरीकाक्ष ... .. दम् ।
 क्षितां भुवमिवोद्धत्तुं (श्री)यशोधरपर्वते ॥ ५
 नमश् शिवाय यत्कन्यो भस्मशुभ्रो ज्वलज्जटः ।
 शारदाम्भोदभक्ताङ्गस्व स्वर्णामृद्धाद्रिगडिव ॥ ६
 वन्दे पितामहं साम्यान् स्मितास्याब्जचतुष्टयम् ।
 चतु(र्दिक्) ... .. गतां समं वक्तुमिवाशियम् ॥ ७
 ... .. विष्णोरमृताद्रा पुनातु वः ।
 ... .. न्ति श्रान्तस्याह्लादनादिव ॥ ८

... .. ता रुद्र दिव्यदंष्ट्राहारीणी ।
 ... .. (दर्शना) वाप्तिमिच्छन्तीव निरन्तरम् ॥ ६
 ... .. स मांति ... दिव्यदर्शनाः ॥ १०

(Concluding portion)

मन्त्री मन्त्रादिकृत्येषु [शा] म्ना शास्त्र [वि] दर्शने ।
 यो बभूव विभुर्मेतुर्भृत्यस् सत्त्वमुखार्पणे ॥ ११
 सरागश्रीरतिश्रान्तः कान्तो मेऽगमितीव यम् ।
 अनीष्यां शास्त्रपीयूषमपाययन् भारती ॥ १२
 हृमदोलाकरद्वारसिभृङ्गारामत्रमेखलाः ।
 मयूरच्छत्रमन्यांश्च भोगान् भवतु रक्षाप यः ॥ १३
 विष्णुं श्रीपुण्डरीकाक्षनामानं नमतां मुदे ।
 ... आदस्थापितान्मोयभक्तिसु स प्रत्यातिष्ठिषत् ॥ १४
 स[चो] वाचेति तां वाचं वाचस्पतिविचक्षणः ।
 आचारचतुरश्रारुचरिताचरणाच्युतः ॥ १५
 अत्र श्री[पु] ण्डरीकाक्षो रक्षयतान्धर्मकाङ्क्षिभिः ।
 धर्मेण रक्ष्यते रक्षन्निति सत्यं विचिन्त्यताम् ॥ १६
 ये हरन्ति हरेरत्र किञ्चिदासादिकल्पितम् ।
 अवोच्यादिषु [प] च्यन्ते ते यावन्नद्रुभास्करो ॥ १७
 [रक्षन्ति ये सदा] तस्य तदेव सुकृतार्थिनः ।
 ... .. सन्तस्ते वैष्णवे पदे ॥ १८

No. 117. PRASAT KHNA INSCRIPTIONS OF UDAYĀDITYA-VARMAN.

The inscriptions were edited in *BEEVO*, XI. 400.
 Prasat Khna is the name of a temple in the Mlu Prei
 District. The first inscription, dated 923, contains 11

Sanskrit verses, the metre being *Sārdulavikrūḍita* (1, 3, 5, 6, 9, 11), *Visantatilaka* (2), *Śṛagdhara* (4, 7), *Ārgū* (8) and *Upajāti* (10).

The first three verses are very much damaged, but enough remains to show that they contained an invocation to Viṣṇu. The inscription records the installation of a golden image of Viṣṇu by Narapati-varman, the elder brother and general of king Udayāditya-varman. It gives the date of his accession as 923 Śāka and describes the valour of his brother in a way which indicates that the king owed his throne to the military campaigns of Narapati-varman. The inscription also supplies a genealogy "of the royal family of Śreṣṭhapura" which may be represented as follows :

Rājapati-varman and Narapati-varman are also mentioned in Prasat Car inscription (No. 114).

In many temples at Kambuja one or two small buildings are found just outside and to the east of, the innermost enclosure, symmetrically placed to the north and south of the axis of the shrine. When there is only a single building it is invariably on the south. Generally these buildings are called either the treasure-house or the library. The small building, in the south-east corner of the temple Prasat Khna, bears an inscription. Though mutilated, enough remains of it to show that it was a library. This record therefore justifies us in regarding these small buildings within the enclosure of a sanctuary as libraries rather than treasure-houses. The two inscriptions at Prasat Khna may be referred to as A and B.

TEXT.

A

येनकेन वितन्वता तनुभृतामात्मान्तराण्यात्मना
 मित्राजन्त ... ..
 नानाकारविचाररूपमखिलस्वीकृतन्तस्त्वन-
 स्ते वन्दे हरिं ... .. ॥ १

येनारविन्दनिलयन्निजनाभिपद्मं
 यो ... ..
 व्याख्ययते निज ... रमाधिपत्य-
 न्नारायणन् ... .. ॥ २

यस्यात्मेन्द्रुतर्भा ... नलक्ष्मीत्यमुतीक्ष्णाङ्ग्युभि-
 प्राङ्माभिस्तनुभि ... ..
 निर्म्मूर्त्तित्वमुदीरयन्ति मु ... वशो नास्पद-
 त्रिर्वाणाभ्युदयादिकारण ... .. ॥ ३

आसीदासिन्धुसन्धेस् स्फुरितशरकरो निर्जितारातिवर्गो
 राजेन्द्रः कम्बुजेन्द्र नयनगण ... ..
 श्रीमान् यस्मिन्निर्ध्वैरणिभृदुदयादित्यवर्माग्यकम्मा
 दोभ्यामुर्वीमसह्यामहिपति ... .. ॥ ४

वर्मान्नं युधि नाम विभ्रदजितः श्रीराजपत्यादि यस्य
 सेनानीज्जयवर्मणोऽवनिभृतां पत्युः सुपत्नी च या ।
 मातुः श्रेष्ठपुरेश्वरान्वयमुवो यस्याप्रजः सोऽनुजा
 सा सादर्य्यतयाभवद्वरयशस्यागादिभिः सद्गुणैः ॥ ५

योद्धे युद्धसमुद्धताय रिपवे दिव्यं सद्दिव्याङ्कन-
 न्दाता लोकमिहोदयनतिकृते योऽरण्यमाजेद्वै ते ।
 उद्धतुर्धरणीधरस्य धरणीमम्भोधिमप्रां पुरा
 लीलां लिप्सुरिवोद्धार पतितान्तां विप्रवाब्धौ पुनः ॥ ६

कामन्दग्ध्वा नदद्भ्युतिनिखिलधनान्यान्ममाल्लभ्य गात्रे
 कीर्त्तिर्भूताढं चन्द्रो'रिपुजनभयकृत्कालकृताप्रघवीयः ।
 गङ्गाभः सुप्रसादो युगनयनभवद्वह्निर्जानुजानशः
 शर्वो सावीश्वरो यः सकलगुणनिधिः साम्बुधि क्षमाभरक्षन् ॥ ७
 तस्यामजो धृतासीयु धि' वैरिगणैरुदीरितोऽन्तासिः ।
 गुणगणमणिनीरनिधिश्च श्रीनरपतिवीरवर्मा यः ॥ ८
 प्रेङ्खद्'खड्गभृतानुजेन जयिना यस्मेन युद्धे युतो
 दुद्धर्षोऽरिगणैरिवामरपतिः श्रोजानिना सा(शौ ?) रिणा ।
 यत्कारुण्यमुवृष्टिदृष्टदयान्येतानि शुष्कान्यपि
 प्रारुढानि पुनः फलान्नि च जगत्सम्यगिति भान्ता आयुगात् ॥ ९

विद्याश्चतस्रश्चतुरस्य यस्य
 रुचिप्रकाशेन कृतप्रकर्षाः ।
 विवृद्धिमीयुज्जगतां समुद्वेष्ट
 पूर्णोदुपस्येव पयोधिमालाः ॥ १०

तस्मिन् धर्मनिधौ पयोधिरशनां श्रोणी प्रदायानुजे
 कान्तान्निम्पृहधीर्युवापि स वशी बद्धासिधाराव्रतः ।
 सन्नक्तिर्हरये हरिङ्कलिजितं हेमं स्वमूर्त्तिं परां
 प्रादादुत्सवयायितं सुरचितन्तन्तारताद्वर्यस्थितम् ॥ ११

B

... .. जल इवांशुमान् ।
 मेदामेदात्मने तस्मै परमेशाय नो नमः ॥ १
 ... .. यतान्तर्वासितजगति ।
 कल्पान्ते कालवह्न्यर्चिर्व्वीजदाहभयादिव ॥ २
 ... .. वा करो ।
 व्यञ्जितौ निजयोगर्द्धिज्ज्योतिःपुञ्जोद्गमाविव ॥ ३

1. Read कीर्त्तिभूता० ।

2. Read तेजोऽनुजातय ।

3. Read वृतासि० ।

4. Read प्रेङ्खत् ।

वन्दे वागीश्वरी ... .. जम् ।
 नम्रामरेन्द्रमूर्द्धन्यमाणिक्यासजनादिव ॥ ४
 श्रीमन्तः कम्बुजेन्द्रा ... .. ।
 तेजःकान्तिकलाकोर्चिगाम्भीर्यादिविभूषणाः ॥ ५
 राजेन्द्रः श्रीयशोवर्मा हर्षवर्मा महोज्ज्वलः ।
 श्रीशानवर्मा तनः श्रीजयवर्मा महायशः ॥ ६
 श्रीहर्षवर्मा नृपति ... .. था ।
 राजेन्द्रवर्मा ... मु ... यशस्वी जयिनां वरः ॥ ७
 क्रियावद्गुणवशेषां म ... .. ।
 ... .. क्ष्या ... .. लक्षणं ॥ ८
 रुपा कामारिनिर्दग्धात् कामात् कान्ति ... .. ।
 ... .. येषामिव ... मृते ॥ ९
 ... .. पादः मुखं मुमः पादपीठे हिरण्ये ।
 त ... .. पुमलिभुजाम ... .. ॥ १०
 ... सन्नं वीक्ष्य यल्लक्ष्मीं सप्रवङ्गेषु वल्लभाम् ।
 तत्स्पष्टिनी ... .. ॥ ११
 न वक्तुं वाक्पतिर्यस्य माम ... .. गुणान् ।
 शब्दराशीन् प्रतिपदं केस ... .. ॥ १२
 ... .. नोत्तेजयामास धीनिधिः ।
 यो धौम्य इव पाण्डूनां रघुणामिव वारुणिः ॥ १३
 ... .. अवतंसकः ।
 वाग्गङ्गापावितजगन्महेश्वर इवापरः ॥ १४
 मूर्द्धाभिषेकमापन्नं ... .. ।
 ... .. उक्तौ यमन्वमाहयद् गुरुः ॥ १५
 अष्टाविंशतिधा शैवी पञ्चधाध्यात्मने ... ।
 ... .. स्य कमले स्थिता ॥ १६

भ्रमिन्वा मतिमन्थाद्रिमुद्धृत्यार्थमावृतम् ।

य ... .. विवुधान् ॥ १७

गुणान्तरङ्गः सुमहान् सन्काव्यारम्भः स्वरः ।

विवेकी योऽपि धी ... .. ॥ १८

... .. नेकप्रवन्धममलं यशः ।

क्षेत्रज्ञतत्त्ववद् यस्य भुवनेषु प्रसारितम् ॥ १९

... .. येषु च ।

राजाज्ञा मुनिवृन्देषु समं योगेषु धारणा ॥ २०

स्वभावो यस्य ... ..

... .. श्रमालायैः पश्चादाज्ञा तु पुत्रकः ॥ २१

हिरण्यरुचिना तेन ... ..

... .. जन (?) कृतोऽयं पुस्तकाश्रमः ॥ २२

अध्यापकाध्येतृद्वितैः ... ..

... .. सर्व्वाणां शास्त्राणां शस्तपुद्भिना ॥ २३

सरस्वती पदज ... ..

... .. रुद्ध्यश्च तेरेव हवये हारिकर्मणे ॥ २४

इदं ... .. विफलं यदानवाः ।

... .. वर्मिनावप्रहशोपि ... .. न्वितम् ॥ २५

No. 118. PRASAT THOM INSCRIPTION OF UDAYĀ-DITYA-VARMA, Dated 923

The inscription was edited by Coedes in *IC*, 50. Prasat-Thom is the name of a temple in Koh Ker. (*cf.* No. 80),

The inscription is written in Khmer and records the order of king Udayāditya varman to Mratāñ Khloñ Śrī Pṛthivīnarendra and Mratāñ Steñ Śrī Virendrārīmathana to engrave on a pillar the royal ordinance exempting the slaves of the temples of Chok Gargyar from the (duty of corvée ?) so that they may exclusively serve the gods.

No. 119. THE SAMBAUR INSCRIPTION

Dated 923

The inscription was noticed by Aymonier (I. 307).

It is engraved on the walls of a temple about two miles from the village of Sambaur (Śambhupura) in the province of the same name. It is written in Khmer and may be summarised as follows :—

In 923 Śaka (=1001 A. D.) Vāp Dirgha Hor, guardian of the god at Śambhupura, received a royal order to the following effect :—

In old days Kamsteñ (probably princes) named Śrī Anantyaśiva, Śrī Jayonnatha, Śrī Dhūtarāśī and Śrī Bhagavan Ukṛṣṇa—all relations of His Majesty Parameśvara (*ie.* king Jaya-varman II)—were the servants of the god of Śambhupura and were reborn in him (*ie.* were united to him after death).

These four dignitaries had erected the temples, installed the images of divinities, founded the village, and endowed lands and slaves which were managed by the family of Dirgha Hor.

His Majesty the king, who is gone to Śivapada (*ie.* Jaya-varman IV), ordered the payment for the ransom of slaves and Dirgha Hor has received the royal order for their manumission. This order must be respected.

The meaning of the last part is rather obscure, and one would like to know why the royal order of manumission issued by Jaya-varman IV, who died about 942 A. D., was given effect to only in 1001 A. D.

The chief interest of the inscription lies in the fact that it helps us definitely to locate the old town of Śambhupura in the modern village of that name.

No. 120. ROBAU ROMAS INSCRIPTION OF SURYA-
VARMAN, Dated 923

This inscription was noticed, along with a few other short records of *Sūrya-varman*, in *BEFEO*, XXXIV. 422 ff. Robau Romas is in the Province of Kompon Svay. The inscription records the donation, by *Someśvarapandita*, of a piece of land which he had obtained by the favour of king *Sūrya-varman*.

The other inscriptions are :—

120 A. Prasat Trapan Run (Kompon Svay) Inscription of *Sūrya-varman* dated 924 (or 924).

120 B. Tuol Ta Pee (Kompon Thom) Inscription refers to a war of 9 years by *Sūrya-varman* who became king in 924 Śaka. It gives the history of a family of royal officials since the time of *Jaya-varman II* (*BEFEO*, XXXIV, 427 ; XXXV, 493).

120 C. Bos Prah Nan (Choeung Prei) Inscription of *Sūrya-varman* dated 924 (also noticed by Aymonier, I. 328) records that *Bhadreśvarāśrama*, founded by the king for the gods *Lingapura* and *Lingasādhana*, was consecrated by *Śrī Prathivindra Pandita* of the country of *Ramani*. Donations made to the gods and the *ācāryas* living in the monastery are mentioned and reference is made to *Vijayendra-varman*, the deceased *guru* (preceptor) of the king, and *Samarādhpati-varman*, the hereditary governor of *Bhavapura*. Installation of an image of the deified king *Jaya-varman II* is also mentioned.

No. 121. STUN CRAP INSCRIPTION OF JAYAVIRA-
VARMAN, Dated 925.

The inscription was noticed in *BEFEO*, XXXI. 620

It is engraved on a stele found in the village of Stun Crap in the Province of Battambang. The stele is decorated by a bas-relief representing a person seated on an ox, holding a club in his left hand.

The inscription, written in Khmer, records that in Śaka 925 Vāp Brahmaputra made a petition to king Śrī Jayavira-varman regarding an endowment made by his ancestor named Paṇḍitāṅkura Ācārya Dharmādhipati, in the reign of a king whose name is lost but who was earlier than Yaśo-varman (as his name Paramaśivaloka appears a few lines later). The king ordered a judicial inquiry (*vyavahāra*) to be made by the officer in charge of Malyāṇ (which was evidently in this locality).

The figure sculptured probably represents Yama, the symbol of justice.

No. 122. TUOL PRASAT INSCRIPTION OF JAYAVIRA-VARMAN, Dated 925.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 379). Tuol Prasat is situated in the Province of Kompong Svay.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer and records a decision made in 925 by king Jayavira-varman in favour of Vap Sah. The landed properties purchased by the ancestors of Vap Sah (of which details are given) were claimed by others and the matter was referred to the king by Vap Sah. The case was decided by Śrī Prthivindra Paṇḍita, the chief justice, and other judges of the tribunal who reported their decision to the king who was at that time in the royal palace with four holy gates in the sacred town of Śrī Jayendranagarī.

No. 123. PRASAT KOK PO INSCRIPTION Dated 900.

The inscription was edited in *BEFEO*, XXXVII. 383. For locality cf. No. 58.

The inscription, written in Khmer, in Temple A, records two endowments, made evidently in quick succession. The latter is dated 900 Śaka (978 A. D.). The first is a list of slaves offered to god of Śvetadvīpa by a lady (who held some

office in the Royal Palace and was the mother of Khloñ Vala Traṭṭā Vrahmana) and some members of her family (cf. No. 125).

Reference is made to some constructional work being done at Hemaśṛṅgagiri and at the holy palace of Śrī Jaya-varman V who is mentioned a few lines later. Jayendranagari and its palace of four gates are mentioned in the preceding inscription (No. 122). The palace, also mentioned in Nos. 125 and 131, undoubtedly denotes the Royal Palace of Angkor Thom. Evidently Angkor Thom, the capital city, was then known as Jayendranagari.

No. 124. PRASAT KOK PO INSCRIPTION

Dated 906.

The inscription was edited in *BEFEO*, XXXVII. 393. For locality see No. 58. This inscription, in Temple B, is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion contains three verses in *Śārdūlavikrīḍita* metre. As there is no invocation it may be regarded as an addition to the inscription No. 58 which is engraved immediately above. The first two verses refer to the endowments of a person named Viṣṇuvara, also called Prṭhivindra Paṇḍita. His mother's mother was the sister's daughter of Prṭhivindra Paṇḍita Śrinivāsakavi mentioned in No. 58, and his mother's father is called Śriddha (fortunate, prosperous?). He made some endowments to Viṣṇu installed in the temple at Śvetadvīpa by his ancestor, Prṭhivindra Paṇḍita, and himself installed an image of Viṣṇu, called after him Viṣṇuvara, and built with his own features, at Vṛṇḍāvana. To these gods he gave the villages Śaurigrāma and Karamvapura. He also arranged that the Viṣṇu of Śvetadvīpa should participate in the revenues of Śrī-Campeśvara. Further he secured a royal order that his descendants in the mother's line should alone be in charge of the four temples of Viṣṇu, which evidently refer to the four temples of the Prasat kok Po group.

The Khmer text contains an order of king Jaya-varman V, dated 908 Śaka, confirming the union of the temples of Śrī Campeśvara and Śvetadvīpa as well as the privileges accorded at the request of Viṣṇuvara, *viz.* exemption of the villages granted from all requisitions made by the Khloñ of Vnam Puran or the people of Puran.

TEXT.

श्वेतद्वीपपदं स्वमातृजननीसन्मातुयेनाप्पित-
 न्दोहितः पृथिवीन्द्रगण्डित इति श्रीद्वस्य तत्संज्ञिता ।
 विष्णुं विष्णुवरं स्वयञ्च निहितं वृण्ढावने दद्वय-
 न्छौरिग्रामपुरीकरम्बपुरयोः पूजावितानश्रिया ॥ १
 श्रीचम्पेश्वरशौरिणा भगवता भक्तिप्रभासाण्णवो-
 हामोदीर्णविकीर्णकीर्तिशरदिन्द्रासिनाशामुखः ।
 मिश्रीभाविनभोगसम्पदममुं विष्णुं स सर्वं वरो
 विद्वान् विष्णुवगम्यया कथितया ख्यातोऽकरोद् वैष्णवः ॥ २
 ये वंश्या मम मातृतश् शुभधियस् सं (भा) विनो भूपते-
 राचार्या वरिवस्यया प्रथिनया युक्ताः प्रमाणीकृताः ।
 सर्वं स्थानचतुष्टयं भगवतो विष्णोरिदं पान्तु ते
 नान्याधीतमिति श्रितीन्द्रवचनात् सोऽकल्पयत् कल्पयित् ॥ ३

No. 125. PRASAT KOK PO INSCRIPTIONS, Dated 926.

These inscriptions were edited in *BEFEO*, XXXVII, 396. For locality cf. No. 58.

This group of inscriptions consist of two (A, B) in Sanskrit and three (C, D, E) in Khmer. They all refer to donations made in favour of the god of Śvetadvīpa by a person named Nārāyaṇa, called in the Khmer text Khloñ vala Travān Vrahmaṇa (cf. No. 123).

The first sixteen verses in A and B are almost identical with slight variations. After an invocation to Viṣṇu (vv. 1-3), they refer to king Jaya varman V who ascended the throne

in 890 Śaka (vv. 4-6). They next refer to the donor Nārāyaṇa, *bāla-paricāraka*, who founded the *asrama* of Saṅkrāntapada (v. 9) and made various endowments to it (vv. 10, 12, 13-16). He installed a Nandin and a Mahakala at the gate of a temple of Viṣṇu (v. 11). The rest of the Sanskrit texts contains invocation and details of the endowments. These endowments were made, according to the Khmer text, in 901 Śaka.

The Khmer inscription mentions other donations in 926 Śaka. It refers to constructional work at Hemaśṛṅgagiri and at the sacred palace Yaśovati. Mention is also made of the palace Abhiramyavati. It gives very interesting details of the procedure for the sale of lands and mentions a number of high officials, as the following extract shows.

In 901 Śaka Khloñ yala Travān Vrahmaṇa, in the service of the boys (corresponding to Sanskrit *bāla-paricāraka*), purchased the land called Arāma from Vāp Vis, inspector of the royal gardens, and Vāp Mau, an official of the royal gardens, during the reign of Jaya-varmadeva when work was going on at the holy Hemaśṛṅgagiri and at the holy palace Yaśovati. The price consisted of vessels and clothes (of which details are given). Vāp Mau and Vāp Vis sold the land in order to acquire the precious objects for the royal service.

Travān Vrahmaṇa made a request on the subject of the proprietary right in the land. Notification was issued to Mra-tāñ Prṭhivindra Paṇḍita, inspector of qualities and defects (*gunadoṣadarśī*), and to the assembly to summon Vāp Mau and Vāp Vis who had sold the land. Full powers were given to Prṭhivindra Paṇḍita, who entrusted the execution of the royal order to Bāladeva, inspector of wages (?) of Dramvañ, Vāp Paramārmānandana, chief judicial officer (*vijavahārādhikāri*) of Calmvañ, Vāp Mau, superintendent of the court of justice (*dharmādhikaraṇapāla*), Vāp Pit, inspector of the property of the gods (*amṛtakadhana*), Vāp Dharmācārya, inspector of the bailiffs of the third class, and ordered them

to delimit the land called Ārāma and to call the nobles (*purusa-pradhāna*), the elders (*grāma-vṛddha*), and the dignitaries of the four regions in the neighbourhood for assistance in fixing the boundary and putting the land in possession of Travāṇ Vṛāhmaṇa.

Vāp Mau and Vāp Vis guided them in delimiting this land in the presence of the nobles of Śvetadvīpa and the principal officials viz. Loṇ Yudhiṣṭhira Guhe (?), Loṇ Śrī Travāṇ Kauḷoṇ in the service of the royal gate (*rājadvāra*), Loṇ Nārāya....., Loṇ Kertthi, at the service of the gods (*devapariṣāra*), Vāp Amṛta, Vāp Āja, Vāp Śinanda, Vāp Rau of Bhagavadvīpa, Loṇ Brahmaguna, *purohita* (priest) of the country..... In the presence of these notable personages they placed the boundary on the east, west, north and south. The royal order giving this land to Travāṇ Vṛāhmaṇa was notified. Travāṇ Vṛāhmaṇa struck the drum round this land under the eyes of these persons, consecrated it for divine service, and called it Kṣetrasaṅkrānta.

In 926 Śaka Travāṇ Vṛāhmaṇa purchased lands from various persons (named). He appeared before the assembly along with Steṇ Aṇ Vidyāśrama, chief *ācārya* and President of the court, Mratāṇ Kavindra Paṇḍita, President of the court, Mratāṇ Jayendra Paṇḍita inspector of qualities and defects, Mratāṇ Prthivindra Paṇḍita, reciter of Dharmaśāstra, Mratāṇ Rājopakalpa, reciter of Dharmaśāstra, Mratāṇ Khloṇ Nṛpatindrādityā, inspector of boys of the country of Thpvaṇ Rmāṇ, and Vāp Dharmācārya, inspector of bailiffs of the third class. A procedure similar to the one described above was then followed.

TEXT.

A

Metre. *Śloka* (1-3, 6, 8-15, 17, 18, 20, 21) ; *Upajāti* (7) ; *Vasantatilaka* (4, 5) ; *Prthvī* (22) ; *Śardūlavikṛdita* (16) ; *Sragdharā* (19).

नमश्चतुर्भुजायास्तु चतुर्धाविष्कृतात्मने ।

निस्त्रैगुण्यगुणायापि चतुस्त्रैगुण्यधारिणे ॥ १

वन्दे त्रिविक्रमं यस्य कौस्तुभो भाति वश्रमि ।

त्रैलोक्योत्कृष्टेणेन लग्नवानिव भास्करः ॥ २

विष्णुत्रयं यस्योद्वेगं शङ्खचक्रवर्गो कर्गो ।

राहोर्भक्तुरिव ग्रामभयादकन्दुमश्रितौ ॥ ३

श्रीकम्बुजेन्द्रवरणीधरवंशकेतु

ख्यौ धूमकेतुरगिरिगजगणे गुणाढ्यः

राजेन्द्रवर्मन्नुपतेस्तनयो नयाग्रः

श्रीढो बभूव नृपतिर्जयवर्मदेवः ॥ ४

पादारविन्दशरणागतकामकान्ता

सोरोनिपीडनविलापमनुप्रहीया ।

मन्ये स्मरोऽपर इव स्मरवर्णिना य-

श्रके रतेरतिमुदेऽधिकमुन्दराङ्गः ॥ ५

वियद्विलापसाम्राज्यभुजो भुजजितद्विपः ।

भृत्यस्तस्य सदाचारचारुणारायणाढ्यः ॥ ६

नारायणाभ्याङ्गि युगारविन्द-

संमत्तचित्तभ्रमरप्रचारः ।

यो धर्मकामार्थविचक्षणोऽपि

विचक्षणैर्धार्मिक एव हृष्टः ॥ ७

स्वकीयवन्धुमूलस्थो यो बालपरिचारकः ।

उदिनदिवंशोऽन् मातापितृमहोदयः ॥ ८

चकार चक्रिसौभक्त्या संक्रान्तवदमाश्रमम् ।

शमीदासद्विरण्यादि धनैरापूरयञ्च सः ॥ ९

द्विप्रस्थं तदा शुच्यन्नं दातव्यं प्रतिवासम् ।

त्रिप्रस्थदेवयज्ञञ्च चक्रिणो मोऽप्यकल्पयन् ॥ १०

नन्दिनं श्रीमहाकालं द्वास्स्थं विष्णोर्विधाय सः ।

द्विप्रस्थमन्वहन्ताभ्यां यज्ञन्देयमकल्पयन् ॥ ११

मासि मासि स संक्रान्ते देयं द्रोणकतण्डुलम् ।

धान्यादिप्रस्थमेकैकपञ्चयज्ञमकल्पयन् ॥ १२

चतुःशतकमेकैकं दानव्यं प्रतिवत्सगम् ।

याजकाभ्यां सकारिभ्यां दक्षिणां सोऽप्यकल्पयन् ॥ १३

यन्मेत्वंन्तस्थितश्चेत् यज्ञार्थं प्रतिवासगम् ।

क्षेत्रसंक्रान्तकं यत् संक्रान्ते कल्पयच्च सः ॥ १४

प्रतिग्रहं सभृङ्गारं ताम्रं सर्व्वञ्चतुष्टयं ।

प्रदाय पादमूलायक्षेत्रं मेत्वंन्तमाददे ॥ १५

राजारामनराधिकारपुरुषो भौमंज्ञकः संज्ञतो

विमसंज्ञेन कृतज्ञतां विदधता भूपालकार्य्ये कृते ।

भृङ्गारद्वितयं प्रतिग्रहयुतं ताम्रं महद्भाजनं

गृह्णन्तस्य धनानि संप्रतिददौ तं क्षेत्रसंक्रान्तकम् ॥ १६

पुरोहितस् सवन्धुश्च धार्मिको याजकोत्तमः ।

ते पालयन्तु तत्पुण्यं स्वपुण्यमिव संयताः ॥ १७

नैवाश्रमस्य ये दासा नियोक्तव्याः कदाचन ।

राजकार्य्येऽन्यकार्य्ये च यत्ते कुर्व्वन्तु कल्पितं ॥ १८

ताम्रं भृङ्गारमेकं दशय

...

...

सीमाहं दाहदासं दशकण्ठनराशं शर्कराजाशं शिलाश्र ।

दत्त्वा मूल्यानि संज्ञान् ... दु—ध—भितुन्—ब्राह्मणान् तां शिवान्याम्

तं—इशे स लब्ध्वा व्यतरदिह हरौ अन्समाख्यां सपुत्राम् ॥ १९

अन्येपि दासाः कृतास्ते तेनान्य ... चान्यतः ।

भक्त्या दत्तास् सुमतिना विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ २०

ये पुत्रपौत्राः पर्व्व ... भगिन्यस्तस्य भाविनः ।

तदधीनमिदं सर्व्वं पालितं धर्ममतो हरौ ॥ २१

चतुर्भु खचतुर्भु जेश्वरपद ... आशन्त ...

स्वधर्ममिव धर्ममत्र परिपालयन्त्येव ये ।

न तारयति पाञ्चजन्यमपि ताश्चिरेणोद्धमन्

हरिर्निखिलरौरवादि नरकाद् वि ... न ... ॥ २२

B

Metre. *Śloka* (13, 6, 8-15, 17-19, 22-28) ; *Uṇjāṭi* (7, 21) ; *Vasantatilaka* (4, 5, 20) ; *Prithvi* (29) ; *Śardulavikṛita* (16).

Verses 1-9, same as in A.

चतुःप्रस्थ ... शुच्यन्तं दान्यं प्रतिवामगम् ।
त्रिप्रस्थदेवयज्ञश्च चक्रिणं सोऽप्यकल्पयन् ॥ १०

Verses 11-16, same as in A

ज्जेनामसंज्ञतेनैव हत्वा ताम्रं मथान्यकं ।
दत्ता'भूमिरियं मंस्था स्थलाप्रवचे संज्ञते ॥ १७

Verse 18, same as v. 20 in A

Verse 19, same as v. 21 in A

सत्त्वापदस् स्मरति यस्य न केवलायाः
हन्तुश् श्रिय ... इवधन्तपदश्च दातुः ।
नारायणन्नमत तं विबुधारिराशि-
जेतारमिन्द्रविभवाय सुरामुगजौ ॥ २०

नारायणं ध्यान्यपुण्यदृष्टो
नारायणोत्कण्ठ इवाम्बरीपः ।
नारायणाऽपि विविक्त्य विश्व
नारायणाख्योऽभवदिद्वीर्व्यः ॥ २१

रैः स्वयम्भृङ्गारं क्षेत्रं कीनं शिवाध्वके ।
नागशर्मयुतात्तेन श्रोनिवासाश्चिदन्वित नृ ॥ २२
देवारिजकं क्षेत्रं दृशाख्यं द्रुमसंज्ञकम् ।
नगरीमार्ग एवास्या भुवः प्रच्यादिनोऽवधिः ॥ २३
सर्वकालकृमिक्षेत्रं पट्टिव्यामोरसापि सः ।
ज्जोद्धक्षेत्रं शतख्यार्थहवीजस्थापनमन्वदात् ॥ २४

1. Ccedes reads दात्ता, but the first letter is very different from दा in दासां in the next line.
2. Read प्राच्या ।

श्रीनिवासदिनो लब्ध्वा श्रीनिवासे महीमिमाम् ।

मोऽदाद द ... निशुद्धात्मा श्वेतद्वीपमहास्पदे ॥ २५

संक्रान्तकल्पनासिद्धेय क्षेत्रसंक्रान्तसंज्ञिता ।

सर्वभूमिर्धनैः क्रीतादायि तेनासुरागये ॥ २६

V. 27, same as v. 17 in A.

स्थलाप्रवचआरामे सेतुपादे शिवाध्वके ।

ज्जेङ्गेत्र सर्वदाक्षेत्रे आयत्ताश्चाश्रमे भुवः ॥ २८

V. 29, same as v. 22 in A.

No. 126. PRAH KO INSCRIPTION OF JAYAVĪRA-VARMA, Dated 927.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 189).

The temple of Prah Ko forms part of the Roluos group and is almost contiguous to the temple of Bakon.

The inscription is written in Sanskrit and contains 18 verses, the metres being *Indravajrā* (4, 5, 13, 14, 17) ; *Upajāti* (1, 3, 6, 10, 11, 15, 16) ; and *Mālinī* (18). Vv. 2, 7, 8, 9, and 12 are incomplete and their metres are probably *Indravajrā* or *Upajāti*.

After an invocation to Śiva (v. 1) and an eulogy of king Jayavīra-varman (vv. 2-10) the inscription refers to Vinaya, the daughter's son of Śikhāśiva (v. 11), who was appointed Professor in the temple named Parameśvara (i.e. Prah Ko) by Jaya-varman (v. 12), and chaplain in the same temple by Rājendra-varman (v. 13). He made endowments in the town of Devīpura, founded by him (v. 14), which were always to remain in charge of his family (v. 15). In the year 927 the king, at his request, permitted the people of Devīpura to be members of the corporation of goldsmiths (v. 16). The inscription concludes with a list of daily offerings to Śiva (v. 17) and usual imprecations (v. 18).

TEXT.

शोताङ्गाङ्गाधर उत्तमाङ्गे
न ह्मादने यो भुवनस्य .... ।
संसारनिर्वाणविभूतिहेतु-
रस्मै शिवायाम्नु नमश् शिवाय ॥ १

आ ... । ज । यवीरवर्मा
... ... नोद्धृतपादपद्मः ।
... ...
... ... कीर्तिः ॥ २

अतुल्यवीर्यो जितरामवीर्यो
योऽतुल्यविशो जितमन्त्रविद्वान् ।
अतुल्यकीर्तिर्जितशक्रकीर्ति-
रतुल्यकान्तिर्जितकामकान्तिः ॥ ३

धात्रा समाहृत्य जगत्रयाभा
नापूय चन्द्रो विहिनो मलीनि ।
तेनानुतापादिव यः पुनस्ताः
पूर्वाकलङ्की जनिनोऽतिकान्तः ॥ ४

भिन्नार्यु रोनिःमृतरक्तवारि-
राशिप्लुतां यस्य जयश्रियन्दोः ।
इच्छन् इवोत्तारयितुं सम्यङ्गः
सेतुवृत्तोत्कृतरिपूतमाङ्गः ॥ ५

धर्म्मार्पितैरुज्ज्वलवीर्यवर्यै-
रुद्धतविद्विद् कलिदोषराशेः ।
कल्युद्गतापत्तिभयादिवाहो
व्यधाद्विर्य यस्य शुभास्यचन्द्रे । ६

Only a few words of vv. 7-8 are legible.

V, 9 is completely lost.

या नीतिकन्याभिरनो मनूनां
 त्रिवर्गसङ्घर्षिगतिन्दधानः ।
 संसारदुःखाणावसन्निनीपः
 सत्पुण्यनौकां सतनं करोति ॥ १०

अनेकशास्त्राम्बुधिपारदृश्वा
 मातामहो यस्य शिखाशिवाख्यः ।
 योऽनिन्दितोऽनिन्द्यपुरप्रधान
 ... जाना विनयाभिजा ज्ञा ?)नः ॥ ११

राज्यं श्रुवाणाष्टभिरेव धात्रा
 ... ..
 योऽध्यापकत्वे परमेश्वराख्ये
 ... .. ॥ १२

यं पटुसैश्वर्यधराधरः श्री-
 (राजे)न्द्रवर्माविनिपेन्द्र (व)र्यः ।
 भूयोऽपि देवे परमेश्वराख्ये
 पौरोहिते पौर (हिते) न्ययुक्त ॥ १३

देवीपुराख्ये स्वकृते पुरेऽस्मिन्
 संस्थापिताः किं)ङ्करभृत्य... ।
 प्रस्थद्वयं तण्डुलमन्वहन् ते
 दातुं शिवे तेन निय ... ॥ १४

मदीयसन्तानपरम्पराजे-
 प्वाधीनतान्तेषु गता न ... ।
 शैलाधिपे नैव तु देवदासे-
 प्वन्येषु नैवेति मतिस्तदीया ॥ १५

राजाधिराजो नगनेत्ररन्ध्रे
 देवीपुरस्था जनतास्तदानीम् ।
 चकार चामीकरकारवर्णं
 निवेदनात्तस्य मुशिरपबुद्धीः ॥ १६

नत्पुण्यसंवर्द्धनरक्षणेषु
 सत्तण्डुलं प्रस्थचतुष्टयन्तन ।
 भोज्यीकृतं व्यञ्जनजातयुक्तं
 स प्रत्यहं सम्प्रददौ महेश ॥ १७
 इदमतिशयपुण्यं वर्द्धयेयुजना ये
 त्रिदशपुरनिवासन्ते भजन्ते सगोत्राः ।
 निजजडमतिमन्दा ये विलुम्पन्ति मोहाद्
 विविधनरककूपे ते भजन्तेऽद्भुतम् ॥ १८

**No. 127. PRASAT DAMBAUK KHIPOS INSCRIPTION
OF JAYAVIRA-VARMAN, Dated 927.**

The inscription was noticed by Aymonier (I. 420).

The temple called Prasat Dambauk Khpos is situated in the district of Khvao to the east of Mt. Kulen.

The inscription is written in Khmer and only the first two lines can be completely read. It contains an order of king Jayavira-varman, dated 927 Śaka, to the effect that any one who destroys (or trespasses) the boundary will have his heart pierced.

**No. 128. PRAH NET PRAH INSCRIPTION OF
JAYAVIRA-VARMAN, Dated 927.**

It was noticed by Aymonier (II. 323). Prah Net Prah is in the Province of Battambang.

The inscription records the royal order about a religious endowment. In another inscription in the same place, dated 928 Śaka, reference is made to Śivapada (or Śaivapada) in Giripura which is evidently the name of the locality.

The first inscription records a royal order in 929 concerning the donations made by Steṅ Śivāsrama to the god of Giripura.

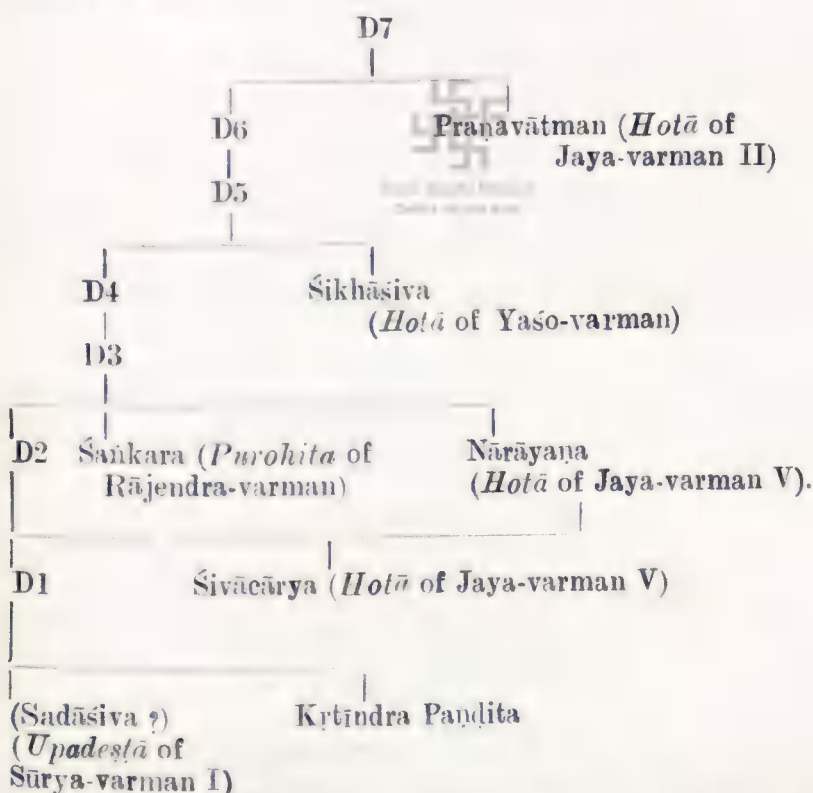
**No. 129. VAT THIPEDI INSCRIPTION OF SURYA-
VARMAN I, Dated 927.**

The inscription was edited by Coëdes in *Melanges S. Levi*, p. 213. For the locality, also called Vat Thipdei, cf. No. 78.

The inscription is written in Sanskrit and contains 23 *Ślokas*. It records the re-installation in 927 Śaka of a *līṅga* formerly installed by Śikhāśiva (as referred to in Inscription No. 78).

After an invocation to the Trinity (v. 1) the inscription contains an eulogy of king Sūrya-varman I (vv. 2-8) in course of which it is said that he ascended the throne in 924 Śaka and was descended from the family of Indra-varman's mother (v. 3). We have then a long genealogy of Kṛtindra Paṇḍita, who lived in the court of Sūrya-varman and was honoured by him. This may be represented by the following table, in which D₁, D₂ etc. stand for the unnamed female members :—

We have here a succession through female line of a long line of *hotās* of the royal family. Another prominent instance of a similar succession of *Yājñakas* (priests) serving the

royal family of Kambuja is furnished by the Sdok Kak Thom Inscription (No. 152). In both the cases the succession runs through female line. What is more striking is that we have a common name Śivācārya in the two lines, who flourished in the reign of Jaya-varman V. It has been suggested by Coedes that these two persons are identical. In that case we have to explain why the names of the male predecessors of Śivācārya differ in the two genealogies. Coedes explains the difference by supposing that Śivācārya's mother's father had two wives. By one wife he had two children, Śivācārya's grandmother and Ātmasīva (Sdok Kok Thom), and by another, he had two sons, Śaṅkara and Nārāyaṇa. This view appears to be quite plausible, but if Śivācārya of the next inscription (129A) is to be identified with our Śivācārya, the theory falls to the ground as the latter lived in the reign of Śūrya-varman (No. 152) while the former was the *hotū* of Īsāna-varman more than seventy years before.

The name of the person who is eulogised in vv. 14-19 is missing. It would appear from v. 21 that his younger brother, who is mentioned last in the inscription, is its author. There is no doubt that Kṛtindra Pandita set up the record, and most likely his elder brother is eulogised in vv. 14-19. He must, therefore, have restored the liṅga in 927 Śaka. He may be Sadāsīva, the sister's son of Śivācārya mentioned in the Sdok Kak Thom inscription.

TEXT.

सिद्धिरस्तु

जययम्भोजभवनो जययम्भोजलोचनः ।

जययम्भोजभूपेन्द्रदुर्वोचप्रभवो भवः ॥ १

श्रीद्धः श्रीसूर्यवर्मासीदसिध्वन्तारिमण्डलः ।

अब्धिविवरै रम्यराज्यमुग् भुवनद्वये ॥ २

कम्बुजेन्द्रान्वययोमशुमणेः श्रीन्द्रवर्मणः ।

मात्रनवायदुग्धाब्धिविधुर्यो धूर्जटिप्रियः ॥ ३

निजवीर्यानि लोढृतो धामधुमध्वजो युधि ।
 विपक्षनक्षत्रमध्यक्षमवाक्षीन यस्य दुस्महः ॥ ४
 मन्त्रपान् योऽनिशत्रप्राज्ञेन्द्रास्तीव्रवेजसा ।
 दययेवाङ्घ्रि जस्यंशुवारिणास्त्रापयन्मदा ॥ ५
 गाढगाम्भीर्यमम्भोधिन्धीमयं यः स्वयन्धिया ।
 तीर्थानिनीर्षेन विदुषस्ताप्यामास पारगान् ॥ ६
 हन्मेरुमृदुमंरुदं यस्य दित्सामुग्दुमम् ।
 प्राप्य प्रकामफलदन्ननन्दं विदुषद्विजः ॥ ७
 यत्कीर्तिमणिभिः पूर्णन्तूनन त्रैलोक्यकोशकम् ।
 ररक्ष तोषितश्चक्री चक्राङ्कत्रिपदाङ्कितम् ॥ ८
 बभूव भूभुतस्तस्य कृती यः कृतिसत्कृतः ।
 कृतीन्द्रपण्डितः कृत्यकृतकृत्यनिकृन्तकः ॥ ९
 प्रणवात्माख्यविदुषो होतुः श्रीजयवर्मणः ।
 भगिनीदुहितुः मनुः सूरिगामीत् शिखाशिवः ॥ १०
 तस्यामीत् श्रीन्द्रवर्मेशवाङ्म्याह्वयसम्पदः ।
 श्रीयशोवर्महोतुश्च भगिनेयीमुनोऽग्रधिः ॥ ११
 शङ्कराख्यो भुवि ख्यातस्तीर्णशास्त्रमहार्णवः ।
 राजेन्द्रवर्मभूपेन्द्रपुरोधा धिमानां वरः ॥ १२
 तस्यानुजोऽजितगुणो नारायण इतीरितः ।
 राजन्यवृन्दवन्शाङ्घ्रं होता श्रीजयवर्मणः ॥ १३
 तदुगिन्यात्मजश्चासीत्सूरिरग्रे सरः सताम् ।
 शिवाचार्य इति ख्यातो होता तस्यैव भूभुजः ॥ १४
 भगिनीतन्दनस्तस्य विशाम्भोनिधिपारगः ।
 धैर्यसौन्दर्यवानन्यवाग्मिन्वाद्यालयश्च यः ॥ १५

विद्वान् विद्यां श्रमी श्रान्तिन्यागमश्चधिकं यथा ।

तथान्येऽन्यगुणान् यस्य स्पष्टयेव स्म शंसति ॥ १६

परमार्थपरस्यापि यस्यार्थो गृहसंस्थितः ।

न तथा प्रीतिमकरोद् यथा दत्तस्य स याचके ॥ १७

तत्समसंस्तुतमनमो स्वाभिभक्त्या तपस्विनाम् ।

यन्तन्त्रविधिमन्त्रज्ञ उपदेशा नृपाज्ञया ॥ १८

सौजन्यश्रुतशीलादिगुणभूमोऽपि योऽतिशम ।

भोगैर्भोग्यास्यदोलायैर्भूयो भूमुद्विभूमतः ॥ १९

पुरा शिखाशिखेतेदं स्थापितं लिङ्गमुद्धृतम् ।

तेन द्वौष्टद्वयद्वारैर्भूयो भक्त्या प्रणिष्ठितम् ॥ २०

तस्य च ... .. नुजो ज्यायान् गुणोदयैः ।

क्षि ... .. स् सरः ॥ २१

Vv. 22, 23 are mostly illegible.

129 A. BANTAY KDEI INSCRIPTION OF ŚIVĀCĀRYA

The inscription was edited by Finot (*BEFEO*, XXV. 354).

The temple of Bantay Kdei is in Angkor region. The inscription is written in Sanskrit and contains 45 *ślokas*, of which two are totally, and five others partially, illegible or lost.

After an invocation to Śiva, Umā, Bhārati and the Śivaliṅga of Aninditapura (vv. 1-6), the inscription contains eulogy of kings Indra-varman I (vv. 7-11), Yaśo varman (vv. 12-16), and Harṣa varman I (17-20). As very little remains of the next four verses we miss the connection of this part with the next which gives a list of religious foundations (vv. 25-32) by a person whose name has disappeared but whose disciple Śivācārya, is the author of this inscription (v. 33). The rest of the inscription is devoted to his eulogy. He was the *hotā* of four successive kings, viz. Īśāna-varman

1. The meaning of the passage, specially of आस्यदोला ; is obscure.

II, Jaya-varman IV, Harṣa varman II and Rājendra varman (v. 34). The last named king, who ascended the throne in 866, honoured him with a golden palanquin, white umbrella and other articles (v. 39). He was very learned and placed at the head of 88,000 priests (vv. 37, 38, 40). Although born in a pure Vaiṣṇava family, he became a Śaiva *ācārya* (v. 35) and installed the images of Brahmā and Viṣṇu under the orders of his *guru* (preceptor).

It is very likely that this Śivācārya is identical with the *hotā* of the same name mentioned in Ins. No. 129.

TEXT.

नमश् शिवाय यत्पादकुशेशयरजोऽरजः ।

त्रिदशत्रिदशारीन्द्रशिरोमण्डारमण्डिरम्¹ ॥ १

जेजीयतेऽम्बुजाक्षेण यस्य तेजोऽतिदुर्जयम् ।

देयदर्पन्थनोदाहयूतधूमध्वजायते ॥ २

(ता) म्रपादनव्याघ्राणि पान्तु वः पद्मजन्मनः ।

निरस्ताशेषरागस्य वर्त्मानिव हृदालयात् ॥ ३

नमाम्युमां मुखं यस्यास् स्मितमीशस्य दर्शने ।

पूर्णचन्द्रायते चन्द्रखण्डं मूर्द्धां निन्दितुम् ॥ ४

सर्वत्र व्यापिनीं वन्दे भारतीं भूरिभारतीम् ।

सुधावदनपूर्णन्दुकलां² पीयूषवर्षिणीम् ॥ ५

वन्दे श्रीशिवलिङ्गाख्यं शङ्करं विश्वशङ्करम् ।

अणिमादिगुणानिन्द्यमनिन्दितपुरास्पदम् ॥ ६

बभूव भूभृतां भर्ता श्रीन्द्रवर्म्मरिदुर्जयः ।

श्रीकम्बुजेन्द्र ... .. ॥ ७

निर्जिर्जनाशेषते(जसा) मे काग्रिः (?) केवलो द्रुतः ।

विलीन इति यत्तेजो दिशो गान्मार्गणादिव ॥ ८

(धौ) नैरिव यशोरत्नैस् सदा दानाम्बुधारया ।

(वि) शुद्धैर्यस्य हारिण्यो भवन्त्यद्यापि दिक्स्त्रियः ॥ ९

कुत्र कान्तिरनङ्गस्य दग्धम्येयं भवेदिति ।
 तत्स्थिराश्रितये धात्रा दुर्द्धर्पो यो नु नर्ममे ॥ १०
 (भि) न्नेभकुम्भतो येन मुक्ता मासृग्विसारिता ।।
 (सर) कचन्दनजला पुष्पशृष्टिर्वाहवे ॥ ११
 तस्य पुत्रो जगद्गीतगुणो राजा धराभुजाम् ।
 श्रीयशोवर्मनामाभूदरिद्विरदकंसरी ॥ १२
 ... लबाले यत्ते(जो)नलदग्धद्विद्विन्धने ।
 ... यशोदुसो रुद्रद्विद्विद्विन्धने ॥ १३
 ... नयुद्धानले शस्त्रधूमे मृक्सर्पिरुज्ज्वले ।
 ... रिपुयशोहव्यं स्थापितास् स्वयशोमराः ॥ १४
 ... (यद)रोमेन्द्रकुम्भेभ्यो मुक्तं मौक्तिकमाहवे ।
 (दि) गिदगुद्रताया यत्कीर्त्तैर्हारजालमिवागलत् ॥ १५
 (का)माङ्गप्रतिमस्वाङ्गदहनाशङ्कयेव यः ।
 ... द्रसहजसौहार्दं सुधाब्धौ हृदये व्यधात् ॥ १६
 तस्य सूनुरनूतधीश् श्रीत्रिविक्रमविक्रमः ।
 (श्री) हर्षवर्मनामासीदधीशोऽशेषभूभुजाम् ॥ १७
 ... ... दमीश्वरशिरोविशदोपाश्रयं यशः ।
 ... ... तजगत्त्रय गङ्गावारीव राजते ॥ १८
 ... ... क्वादिनिःविभ्रदासमुद्रलसत्तरः ।
 ... ... शिष्टकलाढ्यो यस्तुहिनाङ्गशुरिवापरः ॥ १९
 ... ... इन्द्रश्च श्रीधरः पद्मलोचनः ।
 ... ... दुरिवापरः ॥ २०

A few words only of vv. 21-24 are legible.

(शु)द्धयशोधरपुरे स्थापयित्वेदमैश्वरम् ।
 (स) श्रीभद्राश्रमे भूयो लिङ्गमन्यदतिष्ठिपत् ॥ २५
 (भ) द्रावासे स लिङ्गे द्वे भारतीप्रतिमामपि ।
 शिवपर्वतशृङ्गे पि लिङ्गत्रयमतिष्ठिपत् ॥ २६

लिङ्गं भीमपुरेऽमोघपुरे लिङ्गं च स व्यधात् ।

लिङ्गं काङ्क्षो स भीमाब्जावनिन्दनपुरे पुनः ॥ २७

... ... लिङ्गपुरे शम्भुपुरे शिवपुरे पुरे ।

वक्रकाकेश्वरपुरे विदधे श्रीमदाश्रमान् ॥ २८

(म) पञ्चलिङ्गनिलये कृतज्ञे रुद्रपर्वते ।

(ज) लाङ्गेश्वरवादित्रपुरयागाश्रमान्व्यधात् ॥ २९

श्रीमत्सिद्धेश्वरपुरे प्राकृप्रत्यच्छिवपादयोः ।

... देवाश्रमदेशे पि चकार श्रीमदाश्रमान् ॥ ३०

श्रीचम्पेश्वरधाम्नि श्रीपुण्डरीकाश्रमामनि ।

श्रीपद्मनाभनिलये स व्यधादाश्रमानपि ॥ ३१

(स) लिङ्गपुररुद्राणीधामनि स्थिरपट्टने ।

अन्यत्र चाश्रमान पूजाविधये विविधान्व्यधात् ॥ ३२

तस्यान्तेवास्यभृद्भागमी सर्व्वान्तेवासिनां वरः ।

स्तुतानान्तद्वदाचार्यो मीपामपि मदीभृताम् ॥ ३३

श्रीशानवर्मणो योऽहो होना श्रीजयवर्मणः ।

श्रीहर्षवर्मणो भूयस्तत्सूनोरिन्द्रतेजसः ॥ ३४

बाल्यात्प्रभृत्याबाद्धेक्याच्छैवाचार्योऽपि यो (ऽभवत्) ।

(शु) द्वैष्णववद्भ्योऽर्ध्याम् हृषीकेशाभिधामधात् ॥ ३५

नैश्वासमण्डलीन्दीक्षान्नेष्टिकाचार्य्यतार्पणीम् ।

शिवाचार्य्याभिधानाढ्यां योऽभिवेकविधौ दधौ ॥ ३६

(कृ) स्त्रव्याकरणे धीनी योऽपि बालोऽध्यजीगपत् ।

... 'सूनुनूचानो वाचस्पतिरिवामरान् ॥ ३७

(त) स्याम्ये सकृहितास् सर्व्वासू सर्व्वज्ञानोत्तरादयः ।

(सा) र्व्वज्ञयमिव दित्सन्त्योऽनिस्थिरास्तस्थिरे धिये ॥ ३८

षड्द्विद्वसूपात्तभुवो यश् श्रीराजेन्द्रवम्मेणः ।

(श्वे)तच्छत्रादिभोगाह्यां प्राप दीलां हिरण्म (यीम्) ॥ ३६

(अ)ष्टाशीतिसहस्रत्विग्भाजामपि महोभुजाम् ।

योऽर्चनीयतमो धौम्यः पाण्डवानामिवाश्वरे ॥ ४०

(गि) गीशस्यास्य गुरुणा लिङ्गस्य स्थापितस्य सः ।

यथावद्वर्द्धयामास पूजां पूजितलक्षणः ॥ ४१

(स) वर्णयुक्तानि पुण्यानि मन्त्रत्रां वाक्गोदू रुः ।

तेनान्तेवासिवर्येण साह्यं वर्द्धितवृद्धिना ॥ ४२

(ते)नेमौ स्थापिनौ देवौ चतुराम्यचतुर्भु जौ ।

(इ)क्षिणोत्तरयोरत्र गुरुशासनवर्त्तिना ॥ ४३

(ते)पु देवेषु धर्मस्य मूर्त्तस्यावस्थितस्य सः ।

(र)क्षामभिलपन् साधूनप्रवीति^१ वचोऽमृतम् ॥ ४४

(ध)र्मश्चतुष्पात् प्राग्नासं हासं प्राप्यैकपात् कलौ ।

(रा) ज्ञां शक्तित्रयेणाम्नु चतुष्पात् पालितः पुनः ॥ ४५

No. 130. THREE INSCRIPTIONS OF SŪRYA-VARMAN

Dated 927, 928.

Two of these inscriptions were found at Tep Pranam and noticed by Aymonier (III. 112).

They are written in Khmer and occupy the lower part of the same stele, on which No. 67 is engraved. The first inscription (A) records the donations made by king Sūrya-varman in 927 Śaka to Virāśrama and Saugataśrama. The second inscription (B) is very much damaged and does not yield any definite meaning. Mention is made of Virāśrama and Kavindrārimathana.

1. The text has साधून प्रवीतीति ।

Another inscription (C) of *Sūrya varman* was noticed in *BEFEO*, XXXIII. 531. It was found at Vat Phu (Bassak) and is dated 928.

No. 131. PRASAT TRAPAN RUN INSCRIPTION OF JAYVAIRA-VARMAN, Dated 928.

The inscription was edited in *BEFEO*, XXVIII. 58.

The temple Prasat Trapan Run is in the Province of Kompon Svay. The inscription contains 59 lines in Sanskrit and 90 lines in Khmer.

The Sanskrit portion contains 58 verses, the metre being *Sloka* (1-41, 49-57) and *Indravajrā* (42-48, 58).

After an invocation to Viṣṇu (vv. 1-11), Śiva (v. 12), and Brahmā (v. 13), the inscription gives the genealogy of Kavindra Paṇḍita, mentioning the different kings served by various members of the family viz. Jaya-varman II (vv. 14-15), Jaya-varman V (vv. 32-36) and Jayavira-varman (vv. 42-48). The object of the inscription is to record the donation of a piece of land by Kavindra Paṇḍita to a temple of Viṣṇu. His son Kavindravijaya was made the guardian of the temple and its property.

The Khmer text adds the date and details of the grant, and gives an account of the procedure for the transference of land by royal order.

The details of the grant prove that the locality in which the inscription was found was included in Aninditapura.

The genealogy of the family is represented by the following table :

Govinda

Jayendradāsa Or Jayendravallabha of Aninditapura (served under Jaya-varman II).	Vāsudeva or Nṛpendravallabha (served under Jaya-varman III and Indra-varman I).	Pradyumna or Naravira (installed a liṅga in 880 A. D.)	Daughter
Samkarṣaṇa (served under Yaśo-varman Harṣa-varman and Isāna-varman II)			Daughter

Ravinātha (Served under
Jaya-varman IV,
Harṣa-varman II
and Rājendra-varman)

Son

Pañchagavya or Kavindra Paṇḍita

(versed in five grammars, *śabda* (sound), *artha* (meaning) and *āgama* (sacred texts), *Mahābhārata* (unabridged) and *Rāmāyaṇa* ; preceptor of Jaya-varman V and Jayavira-varman ; installed an image of Viṣṇu in 917 Śaka and gave land to him in 928 Śaka).

Nārāyaṇa or Kavindravijaya

(The royal priest in charge of the religious endowments).

The Khmer text may be summed up as follows :—

In the year 928 Śaka His Majesty King Jayavira-varma-deva, who ascended the throne in 924 Śaka, was on the stone-paved tank in Yaśodharapura when Mratāñ Khloñ Śrī Kavindra Paṇḍita addressed him in verse, asking for the gift of a piece of unclaimed land in Aninditapura which he

proposed to dedicate to God Nārāyaṇa in a country called Vrai karaṇ which one of his ancestors in the mother's line had received by royal favour during the reign of Jaya varman II. On enquiry by the king the Mratāṇ Khloṇ defined the boundaries of the land and the king graciously made the donation.

The following Sanjaks were present as witnesses when the king made this donation :

1. The Mratāṇ Khloṇ Śrī — Pṛthivīndra-varman.
2. " " Vāgīśvara.
3. " " Kavindraviṇaya.
4. Steṇ Aṇ Taraṇ vyaṇ—Nos 14 were inspectors of qualities and defects (*guṇadoṣadarśi*).
5. " Danle jrai, chief *ācārya*, member of the Tribunal.
6. Mratāṇ Khloṇ Śrī Rājasamkalpa, reciter of
Dharmasāstras.
7. " " Śrī Kṣitindra varman, chief of
Storehouse of the first class.
8. " " Śrī Nṛpatindra-varman Do Do second
class.
9. " " Śrī Kṣitindra-varman Do Do third
class.
10. " " Śrī Narendra Paṇḍita, keeper of archives.

Then Danle jrai, a royal official who was asked by the king to transfer the land, explained to Kavindra Paṇḍita in the presence of the Tribunal and the inspectors of qualities and defects the terms and conditions of the gift. The royal officials then proceeded along with the Tribunal and the bailiff to Vrai karaṇ. There the bailiff was sent to summon the elders and notable persons of the neighbouring villages, four from each village, to come and fix the boundaries of the land given by royal order. The elders who were present included the following :—

1. Khloṇ vala Thpvaṇ who fixed the auspicious moment.
2. The chief of ten villages (*daśagrāma*) of sruk Adhvājita.
3. Vāp Śama, notable (*pradhāna*) of sruk Kamluṇ laṁvāṇ.
4. Vāp Sur, chief of ten villages, also of sruk Kamluṇ
laṁvāṇ.
- 5-6. Two slaves named Nārāyaṇa and Hṛdayavindu.

7. Vāp Vrau, the elder of the village (*grāmaśreṣṭhī*).
8. Vāp Pa, chief of ten villages, of *śrūk Dānyakatika*.
9. Vāps Śivavrāhmaṇa and Vidyāmaya.
10. Several persons of *śrūk Amarālaya*.

When the royal official *Danle jrai* returned His Majesty was at the palace of the four gates and was examining the construction of *Vraḥ Vnam* begun at his order. The *Mratāñ Khloñ* to whom the land was given, recited some verses of *Viṣṇudharma*, and bowing his head, enumerated the fruits secured by the gift of the land.

The official *Danle jrai*, bowing his head, represented to the king that a piece of land included within the boundaries was already sold to somebody else. The king ordered that an enquiry be made to find out if there was any unclaimed land which could be substituted for it. Then an enquiry was held in the pre-ence of the elders and notables in the village, and when such a land was found, the Tribunal made over this land to the claimant after notifying royal proclamation.

Then the king going near the tank sprinkled water of donation. *Kavindra Paṇḍita*, bowing his head, informed the king that the transaction was completed, and the land had been given over to him as a perpetual gift.

Then the son of *Kavindra Paṇḍita*, named *Nārāyaṇa*, who received the title of *Kavindravijaya* and was employed in the Chamber of Royal Ablution and as priest of the king like his father, respectfully informed the king as follows :—

As his family will have equal proprietary right of *Nā Bhāgavata* *pātre* with the family of his father, the portion of the temple of god *Nārāyaṇa* with its lands, slaves and other income will vest in his family, while those of the god *Śiva-liṅga* will vest in the family of his father. The land of the North was given as donation to *Nārāyaṇa*, and the land of the South, comprising paddy fields, was given to god *Śiva-liṅga*. A portion of the land was reserved for *Steñ Nandikācārya*, the *ācāryahoma*, who will supervise the joint property.

TEXT.

सिद्धिं स्वस्ति ओं नमो भगवते वामुदेवाय ।

येनाधिष्ठितमव्यक्तमलं सकलसृष्टये ।

पुरुषम् स यदीयांशो वामुदेवन्नमन्तु तम् ॥ १

यस्य नाभिभवाम्भोजजन्मनाम्भोजजन्मना ।

ख्यातं परमकर्तृत्वं रूपाशेषतनुभृतम् ॥ २

माहात्म्यमन्यद् यस्यास्तान्नाभिजाम्बुजसम्भवः ।

मेरुर्यन् पद्मयोन्यादिदेवानामादिगलयः ॥ ३

पादाद् यस्य जगद्वन्धात् प्रभवन्ती सुरापगा ।

त्रैलोक्यपावनी प्राह महत्त्वं परतोऽधिकम् ॥ ४

वामनस्य त्रिभिर्लोकान् क्रमतो विक्रमक्रमैः ।

यस्याग्राह्यस्वभावत्वं विद्वद्भिरनुमीयते ॥ ५

बहुधापि विरुद्धानां यदीयाकारकर्मणाम् ।

अथवद्विष्णुनाम्नेव अद्वेयत्वमुदाहृतम् ॥ ६

अणुभ्योऽणुतमोऽव्यक्तं यस् सर्वत्र प्रवेशनात् ।

अन्तर्निवेशयन् सर्वं महद्भ्योऽपि महत्तमः ॥ ७

साम्यं सर्वत्र भूतेषु यस्य संसेव्यसेविनाम् ।

अग्नघादेरिव शक्तिस्तु बाळिलताप्यनवाप्तिवृत् ॥ ८

पुरुषोत्तमनाम्नैव समस्तास्त्यजता परान् ।

सर्वतः स्फुटमाख्यातं परमत्वमकृत्रिमम् ॥ ९

क्रमेण क्रामतो यस्य त्रिलोकीं रविरागतः ।

मुहुर्ललाटिकोरस्थमणिहेमाङ्गि पीठताम् ॥ १०

यत्क्रोधसंप्रसत्तिभ्यां रुद्राजौ संबभूवतुः ।

नमस्ताद्भवतान्तस्यै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ ११

नमध्वं शूलिनं यस्य त्रिशूलानि विरेजिरे ।

युगपत् त्रिपुरञ्जेतुर्जयस्तम्भा इव त्रयः ॥ १२

हिरण्यरेतसा तमहिरण्यमहपात्रिय ।

हिरण्यगभाय नमो हिरण्याश्रायि जन्मने ॥ १३

आसीदावारिधेरुर्वीं वहन् वेदाधमूधरः ।

राजा श्रीजयवर्म्मस्येति महेन्द्राद्रिकृताम्पदः ॥ १४

सोमान्वयप्रदीपो यस् सोमस् सज्जनजीवने ।

सोमेश्वर सदा भक्तः सोमसोभयो बहुशु श्रिया ॥ १५

जयेन्द्रदासनामाभूद् अनिन्दितपुरोद्वः ।

जयेन्द्रवल्लभाख्यां यस्तस्य भृत्योऽवहन् पुनः ॥ १६

गोविन्दनाम्नो विप्रस्य वेदवेदाङ्गवेदिनः ।

गोविन्दभक्तस्य सुतो यो गोविन्दनिमाकृतः ॥ १७

आत्मदेशे तं वड्नाम्नि बलिकपूरनाम्नि च ।

कुलदेवानरक्षद् यस् स्वयं च समतिष्ठिवत् ॥ १८

जयेन्द्रवल्लभभ्राता वामुदेवो जयन्यजः ।

भृत्योऽभवद् यस्तस्मिन् राजेश् श्रीजयवर्म्मणः ॥ १९

नृपेन्द्रवल्लभाख्यां यश् श्रीह्मां श्रीजयवर्म्मणः ।

ततः प्राप पुनर्भृत्यो बभूव श्रीन्द्रवर्म्मणः ॥ २०

तयोर्भ्राता कनिष्ठो यः प्रद्युम्नश् श्रीन्द्रवर्म्मणः ।

भृत्यश् श्रीनरवीराख्यामथाद् यो भर्तृभक्तितः ॥ २१

श्रीन्द्रेश्वरालये लिङ्गं शम्भोरधाम्बराष्टभिः ।

संस्थाप्य यो ददौ तत्र दासैस् सिद्धिपुरं युतम् ॥ २२

भागिनेयवरस्तेषां यस् सङ्कर्षणनामधृक् ।

श्रीन्द्रवर्म्मसुतस्याप्तश् श्रीयशोवर्म्मणोऽभवत् ॥ २३

श्रीयशोवर्म्मणो भृत्यस् स राजोस्तदपत्ययोः ।

श्रीहर्षवर्म्मश्रीशानवर्म्मणोरपिचारकः ॥ २४

सङ्कर्षणस्य तस्यापि भागिनेयो बभूव यः ।

रविनाथाह्वयो भृत्यश् श्रेष्ठश् श्रोजयवर्मणः ॥ २५

यन्ततः प्राप्तसन्मानो भृत्यस् सत्पुत्रयोरपि ।

श्रीहपवम्मभूपालश्रीमद्राजेन्द्रवम्मणोः ॥ २६

तस्य नम्रा बभूवाय्यस् सात्वतस् स मतस् सताम् ।

पञ्चगव्याभिधानो यः पञ्चव्याकरणान्तगः ॥ २७

शब्दार्थागमशास्त्राणि काव्यं भारतविस्तरम् ।

रामायणञ्च योऽधीत्य शिष्यान्पद्यध्यजीगपत् ॥ २८

कुलकर्मश्रुतिद्रव्यैरुन्नतोऽपि स्वभावतः ।

विनयाविस्मयाभ्यां यो नीचैराकृतिरावभौ ॥ २९

जात्यन्धः पररन्ध्रेषु कृषिः परगृहेषु यः ।

कलौ चक्रे कृताचारमपि कालानुरूपदित् ॥ ३०

वाण्यामृतस्रुता यस्य सतीत्युदधिरेव न ।

ववृधे सद्गुदश्मापि भासेवेन्दोहिमाद्रितः ॥ ३१

श्रीमद्राजेन्द्रवर्माप्रणसूनुय्यस् सूर्यसन्निभः ।

राजा श्रीजयवर्मन्ति व्योममार्गाप्रराज्यभाक् ॥ ३२

महाविनीनो लक्ष्मीवन् द्विपन्विबुधविद्विषाम् ।

अहीनभोगसद्मा यो बभौ विष्णुरिवापरः ॥ ३३

धर्मज्ञं बलितं शूरं कृतविधं प्रियम्बदम् ।

यं प्राप्यैकपतिं पृथ्वी जहास दुपदात्मजाम् ॥ ३४

कीर्णाङ्गस्य रणे दृष्टद्विपन्मुक्तं शिलीमुखैः ।

स्रस्ताङ्गनाकचामोऽलुब्धैर्वा यस्य भीस् समा ॥ ३५

यस्य धूपितनेत्रेव कीर्तिर्यज्ञहविर्भुजाम् ।

धूमैरभिद्रुता दिक्षु विवेशारिपुराण्यपि ॥ ३६

स पञ्चगव्यस्तस्यासीद्राज्ञश् श्रीजयवर्मणः ।

अभिषेकक्रियाकारी तथाचार्यस् सदाश्रितः ॥ ३७

स वैष्णवीमिमामर्च्य। विष्णुभक्तो विधानतः ।

महीधरशशिद्वारैः पुण्ड्रिस्मिन् समतिष्ठिपत् ॥ ३८

सक्षेत्रकिङ्करङ्गामं सपशुद्रव्यमयुतम् ।

भक्त्या बाह्योपचाराय ददौ दानववैरिणं ॥ ३९

धाता महामुतस्तस्य पञ्चगव्यस्य यो यतिः ।

शैवसिद्धान्तनिष्णाता विधिनातिष्ठिपत्कृती ॥ ४०

पितृभक्ततया देशे पतुके स पिनाकिनः ।

लिङ्गं विनायकञ्चेमं विधिनातिष्ठिपत्कृती ॥ ४१

निशेषनम्रावनिपालमौलि-

मालारजोरुक्षितरुमपीथः^१ ।

वेदाधरन्ध्रैर्धरणीन्दधानो

यो भूपतिश्च श्रीजयवीरवर्मा ॥ ४२

दग्धः स्मरश्च शीतकलः कलङ्की

कान्तिर्भवेत् कुत्र मदीयसगे ।

इति स्वसर्गानिशयाभिलाषान्

कान्त्याधिको यो विदधे विधात्रा ॥ ४३

निर्धूतदोषा महतः प्रवृत्ता

विहाय भूधृन्निवहानतव्यान्^२ ।

गङ्गे व विद्या यमनेकमागर्गा

जगाम भूम्ना गुणरत्नसिन्धुम् ॥ ४४

नीलोत्पलश्यामरुचामसीना-

माधूर्णिगतानां समदन् द्विपङ्क्तिः ।

दृष्टौ दृशां वा हरिणैश्चणाभि-

वीर्योद्धतो यस्य समधीर्बभूव ॥ ४५

1. Read रुक्षितरुमपीथः ।

2. Year 924.

3. Read षट्कवाम् ।

स्ववन्धुमध्ये पि गतारिसेना
ससाधनाप्यात्ममुद्गृतापि ।
एकेव निश्वासपरा समुग्धा
संस्मृत्य यं कामवशेव योषित् ॥ ४६

क्षोभं विधायोद्धतवाहिनीनां
जेतासकृद्यो युधि राजनागान् ।
यशोमृतं लोकभुजां समक्ष-
अहार पक्षीन्द्र इवोरुसत्त्वः ॥ ४७

मत्कीर्त्तने प्येष विनम्रवक्तः
प्राक् साधिनाया मम वञ्चितायाः ।
किञ्चीवितेनेति रूपेव कीर्त्तिः
प्रियापि याता दशदिक्षु यस्य । ४८

स पञ्चगव्यस्तस्यापि नृपस्याचार्य्यपुङ्गवः ।
बभूवातिमतो मन्त्री सदान्तःपुरदर्शनः ॥ ४९
कवीन्द्रपण्डिताख्यां स श्रीद्धां बिभ्रदनून्धीः ।
दोलादिविभवैस्तेन सत्कृतः कम्बुभूभता ॥ ५०

पुरस्तादस्य देशस्य क्षेत्रमेतत् कृतावधि ।
तस्मिन् मन्त्रिवरे प्रादाद्वाग्मोर्ऽर्थं स महीपतिः ॥ ५१

दत्तमेतत् क्षितीशेन क्षेत्रं किलाङ्कितं कृती ।
स स्वयं स्थापिते प्रादाद् भक्त्या केतभविद्विषि^१ ॥ ५२

सौजन्यजन्मभूर्विद्वान् कुलीनः कुलनन्दनः ।
नारायणाह्वयस्तस्य सूनुस् सूरिगुणाकरः ॥ ५३

प्रेम्णा प्रेयसि सत्सूनौ तस्मिन् स समकल्पयत् ।
सक्षेत्रकिङ्करप्रामन्देवनार्चनपालनम् ॥ ५४

विविधैः पत्रगैर्लब्धैर्द्विजशालाशमगैश्च सः ।
साक्षिभिर्नृपवाक्यैश्च कर्मैतत् कृतवान्दृढम् ॥ ५५

कवीन्द्रविजयाख्यां यश श्रीमतीं श्रीपतिप्रियः ।

वाग्मी नारायणो विद्वानाप्तवान् राजसम्मनः ॥ १६

तेन देवकुलं रक्ष्यं सदासन्नेत्रप्राशवम् ।

पित्रयश्चापि कुलं सर्वमिति पित्रा प्रकल्पितम् ॥ १७

कर्त्तव्यनानाविधयातनानां

शिश्नाश्चरित्र्यमक्किरौघैः ।

लभ्रीकृतस् सोऽस्तु सदा युगान्ताद्

यो लङ्घयेत् कल्पितमस्य सर्वम् ॥ १८

No. 132. PHNOM SANKE KON INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN, Dated 928, 929.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 245) and Coedes (*BEFEO*, XXXIV. 423-4).

The hillock called Sanke Kon is in the Province of Sisonphon (Siam). In a ruined temple near it are two inscriptions, one in Sanskrit and one in Khmer. The Khmer inscription contains an order of king Surya-varman, king of the four sacred gates, asking Mratāñ Khloñ Śrī Viravarman to inscribe on a stone pillar the donation made previously by prince Śrī Samaravira-varman, his wife, and his deceased mother, now united with the god of Kanloñ Run. The donation consisted of male and female slaves, numbering 89, with their posterity and a quantity of cereals and cloths per annum.

The date of the inscription was read by Aymonier as 928 or 938. Coedes points out that the last line of the unedited Sanskrit inscription, which probably refers to the same donation, contains the date 929. He, therefore, proposes to read the date in the Khmer inscription as 928.

Nos. 133-35. THREE NAK BUOS INSCRIPTIONS OF SURYA-VARMAN, Dated 930, 937.

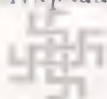
These inscriptions were noticed by Aymonier (II. 233). They are engraved on the central temple of the group called

Prasat Nak Buos in the Province of Mlu Prei, and are all written in Khmer.

No. 133 records a donation of utensils of worship made in 930 Śaka by Kamsteñ Śrī Kaviśvara-varman, President of the Civil Tribunal (*sabhāpati*). King Sūrya-varman also makes donations of lands and vessels. Dues from the land, viz. a quantity of rice per day, are also enumerated. Utensils of worship are also given in large numbers to various gods, viz. those of Śivapāda, Lingapura etc.

No. 134 refers to a law-suit which ended in an arrest and an order to record the punishment inflicted on a stone pillar.

No. 135 is dated 937 Śaka. In that year king Sūrya-varman ordered an official to inscribe on stone pillars the orders of the Tribunal of the capital and of the sacred assembly (of the monastery of Śivapāda).

No. 136. PHIMANAKA INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMA I, Dated 933.

This inscription was noticed by Aymonier (III. 139), and edited by Coedes (*BEFEO*. XIII, part 6, p. 11). There are ten copies of this Khmer inscription, eight of which are engraved on the pillars of the *gopuram* leading to the inner court of the royal palace of Angkor Thom, and two on the gateways of a neighbouring building. It contains the text of an oath and the names of district officers, numbering more than four thousand, who took it. It may be summed up as follows :-

933 Śaka. Here is the oath we all solemnly take, offering our lives and devotion to His Majesty Śrī Sūrya-varmadeva who has been enjoying complete sovereignty since 924 Śaka, in presence of sacred fire, Prāhmaṇas and ācāryas (teachers). We shall not honour any other king, shall never be hostile (to our king), we shall not be accomplices to any enemy, and shall not do any

harm (to our king) in any manner We shall exert our utmost to do all that is required by our grateful devotion to king Sūrya-varmadeva. If there is any war we shall fight to our utmost ability without any care for our lives and shall never fly from the battle-field. Even if there is no war, our lives are consecrated to the service of the king, even if it leads to our death. If we are sent to remote places on king's business we shall try to discharge our duties most faithfully even in respect of minute details. If we do not keep our promise may the king inflict on us corporal punishment of all kinds. If we abscond, in order to avoid what we have promised, may we be reborn in the thirty-two hells so long as the Sun and the Moon endure. If we faithfully perform all that we have promised may His Majesty maintain the religious foundations of our country and make provision for our family—and may we get the just reward of our devotion to our master, not only in this world but also in the next.

No. 137 TWO BANTAY SREI INSCRIPTIONS OF
SŪRYA-VARMAN I, Dated 933.

These inscriptions were edited in *Memoires Archeologiques* (*E.F.E.O*) Tome I, p. 78. For locality cf. No. 107.

These two inscriptions are written in Khmer and are almost identical. They record, by an order of king Sūrya-varman dated 933 Śaka, the pious foundations of Mratāñ Khloñ Sindura to god Tribhuvanamaheśvara viz. two buffaloes, and a quantity of rice per day. Mratāñ Khloñ Samape is engaged to guard the property and (for this service) a piece of land is granted to him, his relations and his descendants in perpetuity.

No. 138 PHNOM CISOR INSCRIPTIONS OF
SŪRYA-VARMAN, Dated 937, 939 and 941.

These three inscriptions (A, B, C,) were noted by

Aymonier (I. 191). Phnom Cisor is in the Bati Province. Ins. A records that in 937 Śāka (1015 A. D.), during the reign of Sūrya-varman I, the author of the inscription founded a monastery called Yogendrālaya and granted lands and slaves to it. Then in 939 Śāka (1017 A. D.) one Śivācārya (probably the original founder of the monastery) approached king Sūrya-varman through the minister Śrī Virandra-varman and a royal order was issued confirming the grant of the lands to two monasteries, Yogendrālaya and Yogendrapura, devoted to the cult of the god Śrī Vṛddhesvara. Four female slaves were again given to one of the monasteries and three to the other. The inscription concludes with an invocation and an imprecation.

Ins. B records that in the year 941 Śāka (1019 A.D.) king Sūrya-varman granted servants, lands etc. (probably to the above temple).

Ins. C. is engraved on two faces of a stele. The first 17 lines are in Sanskrit and begins with 'Namo Hiranyagarbhāya' (Adoration to Brahmā), but its contents have not been deciphered. The 32 lines of Khmer text refer to the names of slaves and other donations. The names of gods, except Śrī Vṛṣadhvajā (Śiva), are indigenous. The inscription concludes with an imprecation.

No. 139. LOPBURI INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMA I, Dated 944, 947.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 81).

It is engraved on a stele which now lies in the modern temple of Bang Pahin, but was brought from Lopburi in Siam. The inscription is written in Khmer and contains an order of king Sūrya-varman, dated 944 Śāka, laying down the following regulation :—

In all sacred places, temples, monasteries and hermitages, the ascetics, the *sthaviras* (monks of the Little Vehicle) and monks of the Grand Vehicle are required

to offer to the king the merit of their austerities. Persons disturbing them in their holy retreat and preventing them from discharging this duty will be expelled and handed over to the Tribunal which will judge and inflict heavy punishment on them.

In 937 Śaka another order, similar to the above, was issued.

No. 140. PRASAT BEN INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMA I. Dated 948.

This inscription was noticed by Aymonier (II. 351)

Prasat Ben is in the Sisophon District. The inscription, written partly in Khmer and partly in Sanskrit, is very much damaged. It refers to a Buddhist foundation made in 948 Śaka, during the reign of Surya-varman. The name of the divinity is given as Trailokya-nātha. The inscription mentions a royal order communicated by an *ālaksana* (royal Secretary) and gives the names of seven dignitaries, all *Sanjak*, who were witnesses of the foundation.

No. 141. VAT EK INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMA, Dated 949.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 301).

Vat Ek is the name of a temple about five miles to the north of the citadel of Battambang. The last two lines of the inscription are written in Sanskrit, and the rest in Khmer. It records that Śrī Yogīśvara Paṇḍita was the *ācārya*-founder of the Śiva-linga at Narendragrāma in 949 Śaka. He offered a sacred vase, decorated with three rows of heads of serpents, weighing 7 lbs., and another silver vessel, weighing 2 lbs. and 15 oz. He fixed the rents of certain lands and hamlets of the province of Amoghapura at 400 measures of rice, a golden palanquin and a white umbrella, per year. King Sūrya-varman issued an order to fix the boundary of the lands and give some slaves. Injunctions

are laid down forbidding the employment of the persons (attached to the foundation) in other works. The families of the pupils and Saṅjaks who make sacred offerings in honour of the dead will enjoy the merits of the foundation like Yogisvara Paṇḍita.

No. 142. TA NEN STELE INSCRIPTION OF
SŪRYA-VARMAN, Dated 949.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 302).

Ta Nen is about 13 miles to the west of Battambang.

The inscription is written mainly in Khmer and very damaged. It mentions lands and paddy-fields purchased from various persons, the price being paid by vessels of metal of which the weight is given. King Sūrya-varman made donations of lands and slaves to god Śivaliṅga, and their merits, as well as those for the donations made to the god Śrī Jayakṣetra, should accrue to the king. Then follow the usual imprecations in Sanskrit.

The next part begins with an order of king Sūrya-varman dated 949 Śaka to Śrī Gaurisvara Paṇḍita of the country of Śivagupta, concerning the rents due to four *āśramas* the names of which are made up of Yogisvara with different distinctive terminations such as *ālaya*, *ārāsa* etc. Mention is also made of the revenues of the god Śrī Jayakṣetra. The inscription concludes with the names and titles of ten dignitaries who were witnesses to these foundations.

No. 143. TWO PRASAT SEK TA TUY INSCRIPTIONS
OF SŪRYA-VARMAN I, Dated 961.

These inscriptions were edited in *BEFEO*, XXVIII. 49. For locality cf. No. 103,

Both the inscriptions are written in Khmer. The first inscription mentions purchase of lands, excavation of tanks, and donation of slaves, all relating to the god named 'Kamraten jagat vnam Brāhmaṇa' (i.e. the god of mountain of the

Brāhmanas) which was apparently the popular name of god Tribhuvanamaheśvara. Mention is also made of the quantity of rice stipulated to be given daily and per year. There are several foundations (*kalpanā*) made in succession, and each time the President of the Tribunal (*Sabhāpati*) is directed to fix the boundaries.

The second inscription is similar to the first, but its chief importance lies in the date which is given as 961 Śaka, the year of Tiger, thus referring to the well-known twelve-year-cycle which is not known to have been in use in Siam or Cambodia before the end of the 13th century, the earliest instance of its use being furnished by the inscription of Ram Kamheng in Siam.

144. PRASAT KHNA INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMA, Dated 963.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 195). For locality cf. No. 117.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. Nothing remains of the Sanskrit portion except the last three lines of the concluding verse which mention Sūrya-varman and some donations made to Kṛṣṇa, seated on Garuḍa, in the year 963.

The Khmer text says that in 963 Śaka Śrī Bhuvanāditya, younger brother of Viralakṣmī (queen of Sūrya-varman), who is related to king Harṣadeva in maternal line, and prince of the country of Vanapura at the foot of Vnam Kamven, made this image of Kṛṣṇa mounted on Garuḍa and made some donations. King Sūrya-varmadeva presented some silver vessels to the god called Śaka Brāhmaṇa (for this god cf. *BEFEO*, XXVIII. 105 ; XXXII. 73).

The Vnam Kamven was evidently the old name of Dangrek mountains, which has been preserved in the Siamese name Kampeng, which literally means the mountain wall.

TEXT

... ..

द्वान्ध्वद्रजतप्रतिग्रहवरं रैविप्लुसद ... हरम् ।

हेमाङ्कच करं सकोशकलशं श्रीसूर्यवर्मण्यदात्

कृत्वा तद्वचनात् कलेद्विजहरे कृष्णे त्रिकोशप्रदेः ॥

No. 145. FOUR BASSET TEMPLE INSCRIPTIONS

Dated 958, 964.

These inscriptions were noticed by Aymonier (II. 239).

Basset is situated about 8 miles to the east of Battambang. There are altogether four inscriptions (A, B, C, D,), the fifth one being almost wholly effaced.

Ins. A is written partly in Khmer and partly in Sanskrit, the latter being hardly legible. The Khmer text says that in 958 Śaka, several officials made over seven plots of land to Śrī Gaṇa(or Guṇa)pati-varman. The king, being informed of it, reduced their taxes or rents by half. Several officials contributed objects of metal and cloths for the payment of price, and the land, thus purchased, was consecrated to god Śrī Jaya-kṣetra. The holy assembly (*Vrah sabhā*) fixed the boundaries of the land.

Ins. B, written in Khmer, begins with an invocation to Śiva and other *gurus*. It then mentions that Gaṇa(or Guṇa)pati-varman bought paddy fields and gardens, in exchange of objects made of metal, an elephant, a horse, some pieces of cloth and rice. These lands were given to god Śrī Jayakṣetra. The holy assembly of Maṅgalapura employed Loṇ Hiranya, probably the son of Gaṇapati-varman, to fix the boundaries. Hiranya and a dignitary named Samavira-varman made some donations to the god.

Ins. C, written in Khmer, records that in 964 Śaka a dignitary named Śrīkantha Paṇḍita of the country of

Phalapriya bathed the god Śrī Jayakṣetra and offered various objects whose weight is specified. Having installed the image of the god and organised its worship, he purchased some lands in exchange of objects of precious metal whose weight is specified, and also of an elephant, some clothes and some quantities of pepper and cardamum. The persons who sold the land are named, and they took a solemn oath never to reclaim the lands sold. A number of high dignitaries fixed the boundaries and the grand priest Śrī Mahendra Paṇḍita recited the Dharmasāstra.

Ins. D is written partly in Sanskrit and partly in Khmer, but the Sanskrit text is almost wholly effaced. The Khmer text refers to the installation of an image of the goddess Bhagavatī, by the side of the god Śrī Jayakṣetra. Reference is made to a dignitary named Śrī Rājendra-varman, a brother-in-arms (Saṅjak ?) of the king who is gone to Paramanirvāṇa-pada (i. e. Sūrya-varman I) and the *Senapati* (general) of king Udayāditya varman, in whose reign the record must have been set up.

No. 146. SEVEN PHNOM PRAH VIHAR INSCRIPTIONS OF SŪRYA-VARMAN I.

Dated 948, 949, 960, 963 and 969.

These inscriptions were noticed by Aymonier (II. 207).

Phnom Prah Vihar is the name of a temple on an isolated summit of the Dangrek mountains in the Province of Mlu Prei. The inscriptions are all very much damaged. Five of them (A, B, C, D, E.) are written on the walls of the temple and two (F, G.) on a stele.

Ins. A, written partly in Sanskrit and partly in Khmer, contains the date 948 Śaka, and the name of king Sūrya-varman and the god Śrī Śikhareśvara.

Ins. B, in Khmer, dated 949 Śaka, records that a person, whose name ended in 'pativarman' and who was the grand-

son of Śrī Rājapativarman of Avadhyapura, respectfully informed the king (probably Sūrya-varman) that the worship of gods Śrī Śikharīśvara and Śrī Vṛddheśvara was assured by the care of a person named Śrī Sukarmma Kamsteñ. Later, mention is made of families which preserved the annals of the descendants of Kambu and those relating to the glory of the kings from Śruta-varman to Sūrya-varman, prince issued from the royal line of king Śrindra-varman, the king who is gone to Īśvaraloka, and as far as the Grand Lady or queen Śrī Viralakṣmī, princess issued from the royal line of Śrī Harṣa-varman, the king who is gone to Rudraloka, and Śrīśāna-varman, the king who is gone to Paramarudraloka.

The copies of these precious manuscripts appear to have been deposited in the temples of gods Śrī Śikhareśvara and Śrī Vṛddheśvara.

The king donated the property of a country called Vibheda which reverted to him by the law of Mṛtakadhana. This property, belonging perhaps to Mratāñ Śrī Pṛthivīarendra, and perhaps also to Kamsteñ Śrī Mahīdhara varman, was given to Śrī Sukarmma Kamsteñ agreeably to the desire of Śrī Rājapati-varman. The king ordered that this act of donation be engraved on a pillar of Śrī Śikhareśvara temple and on a stele to be placed in the country of Vibheda. His Majesty made this great favour to Śrī Sukarmma Kamsteñ and his family and left them the country of Vibheda which was really called Kuruksetra.

A little later the inscription records that in 950 Śaka Śrī Pṛthivindra Paṇḍita, President of the civil tribunal of the first category, conveyed a royal order of donation to Kamsteñ.....varman, who lived in Avadhyapura and who was in charge of the works at the temple of god Śrī Śikhareśvara. Directions were given to have this order engraved on a sacred stone pillar.

The concluding part of the inscription refers to the donation of some slaves (probably sacred dancers) by Śrī Gaṇitendra Paṇḍita, and probably two others also, of Avadhyapura.

Ins. C, written in Khmer, records that in 960 Śaka king Sūrya-varman issued some orders to the sons and grandsons of Śrī Rājapati-varman, concerning Avadhyapura, Liṅgapura, Śrī Bhadreśvara and Śrī Śikhareśvara.

Ins. D, in Sanskrit, contains the name of Sūrya-varman (nothing else has been read).

Ins. E probably contains the date 963 and an order of king Sūrya-varman concerning god Śrī Śikhareśvara.

Of the two inscriptions on the stele the one (Ins. F) in Sanskrit has been edited above (No. 71A), but it is doubtful whether it really belongs to the 9th century Śaka.

The other in Khmer, Ins. G, very much damaged, refers to Steṅ (an indigenous title which appears to have been reserved to Brāhmaṇas) Śivaśakti. It appears from the extant portion of the text that Śivaśakti had directly received a Śivājñā (order of Śiva), asking him to remove an image of a god (*particulars missing*) from Yasodharagiri in order to re-install it in the temple of god Śikhareśvara (i.e. Prah Vihār), and to record this in an inscription. Then follows the date 969 Śaka. The few letters that can be read after this seem to refer to the order of Śiva and the favour of king Sūrya-varman.

No. 147. FIVE PHNOM SANDAK INSCRIPTIONS OF SŪRYA-VARMAN, Dated 963 and 970.

These inscriptions were noticed by Aymonier (I 394). For locality cf. No. 73.

There are altogether five inscriptions, A, B, C, D, and E, of which B is in Sanskrit and the others are in Khmer.

Ins. A records that in 963 Śaka king Sūrya-varman issued verbally an order of donation and asked Kamraten Añ Śivāspada (probably the chief priest of the temple of Prasat Neak Buos) to inscribe it on stone.

Ins. B contains, in four lines in Sanskrit, the names of kings Jaya-varman and Sūrya-varman and of a

Paṇḍita, *Kavi* Yogindra, who appears to be the priest of Surya-varman.

Ins. C contains a royal order addressed to the chiefs of Śivapura and to the holy congregation of the ascetics of Śivasthāna (perhaps another name of Śivapura or Phnom Sandak) asking them to prepare a list of furniture necessary for the worship and the upkeep of the monastery. The king approved of the list and made a donation of the articles. The slaves purchased by the ascetics of Śivasthāna were also allotted to the temple.

Ins. D records that Sūrya-varman sent a royal secretary to the High Priest of Śivasthāna for engraving an inscription. The date has been doubtfully read as 970.

Ins. E begins with a date which appears to be 843 or 853, but the figures cannot be read with certainty. The words Śivasthāna, Śivapura, monastery and slaves are alone legible.

NO. 148. FIVE PRASAT TA KEO INSCRIPTIONS OF SŪRYA-VARMAN

These inscriptions were edited by Barth (*ISC.* 97) and noticed by Aymonier (*III.* 38).

The temple known as Prasat Ta Keo (= Kev), Prasat Keo, Prea Kev etc. is situated to the west of Eastern Baray near Angkor Thom.

There are altogether five inscriptions of which A, B, C, D form one group and E another.

Ins. A, written in Sanskrit, contains 18 verses, the metres being *Anuṣṭubh* (1-4, 7-18), *Śārdūla-vikrīḍita* (5), and *Vasantatilakā* (6). After an invocation to Śiva (v. I) it records the genealogy of a person called Yogīśvara Paṇḍita, the *guru* of king Sūrya-varman. The genealogy begins with a Brāhmaṇa called Viṣṇu living in Āmalakasthala. His daughter Bhāṣṣvāminī became the queen of Paramesvara (i.e. king Jaya-varman II) (vv. 2-4). Their grand-daughter (*pautri*) Satyavatī became the wife of Brāhmaṇa Bhānuvara and these had

a son called Yogīśvara Paṇḍita. He became the *guru* (preceptor) of the king who completed Hemagiri and gave the royal chariot (or palanquin) to Śiva (v. 5). He was *guru* of king Śūrya-varman and established a Pañcasūla in Hemagiri along with the king's sister's son Uddhatavira-varman and another person named Stukkak who was called by the royal order Narendra-varman (v. 6).

Next, after an invocation to Viṣṇu (v. 8), mention is made of Śūrya-varman, of the family of Indra-varman, who ascended the throne in 924 (v. 10). The inscription ends with an appeal to good men to protect a female disciple of Yogīśvara Paṇḍita, named Janapadā (v. 15), who was married to Brāhmaṇa Keśava (v. 16) and to whose sons and grandsons were given the town of Yogīśvarapura, in their capacity as priests of Viṣṇu (v. 17).

Ins. B contains one line in Sanskrit which is an invocation to Śiva for the success of Yogīśvara Paṇḍita. The remaining portion in Khmer refers to donations made by Yogīśvara Paṇḍita of Vyādhapura to various gods who are indicated either by the names of the places where they were worshipped or by special names of gods whom he himself had installed in these places. Among the localities are mentioned Liṅgapura, Jayakṣetra, Hemaśṛṅga, Śrī-Campeśvara, Śrī-Narendragrāma of the holy country of Bhimapura, and several other local names. Some golden images were installed, for example, those of Śiva under the name Tripuradahaneśvara, Śrī-Natakeśvaradaśabhujā, Viṣṇu under the name Tribhuvanañjaya, and his consort Bhagavati Śrī. Śiva and Viṣṇu are both qualified as 'king of five great feasts'.

The donations consisted, among other things, of bowls, plates, flasks, vases and jars made of gold or silver, trident, pike with five points, rings, white umbrella, both plain and made of ivory or peacock feather, a pulpit made entirely of ivory, hammocks, palanquins, gilded litters and an elephant.

Ins. C contains 17 lines in Khmer followed by three

verses in Sanskrit, both very much damaged. The Khmer portion mentions Yogisvara Paṇḍita and his donations to the gods mentioned in Ins. B. The first two verses in Sanskrit are almost identical with vv. 15 and 18 of Ins. A. These as well as the third (in *Śrīlālāvikrāṇḍita* metre) contain the usual imprecations.

Ins. D. contains 20 lines in Khmer, followed by three verses in Sanskrit which are almost identical with those of Ins. C. It concludes with 5 lines in Khmer. The Khmer text at the beginning mentions the gods and donations referred to in the preceding inscriptions. The concluding Khmer text also refers to donations made to the gods such as dancers, stringed musical instruments, completion of sacred buildings, and elephants, pious works of kings, and the god Śrī Tribhuvanañjaya of the five great feasts.

Ins. E. contains twenty eight verses, the metres being *Śloka* (1-12, 16-23), *Upajāti* (13, 14, 26), *Mālinī* (15, 24, 25 and 28) and *Vasantatilakā* (27). It is divided into two parts. The first part (vv. 1-15) refers to the genealogy and religious foundations of Śivācārya who was appointed by king Jaya-varman V "Inspector of qualities and defects" on the mount Hemaśṛṅgagiri. This genealogy also begins with king Jaya-varman II and his principal queen Hyāṇ Pavitrā, whose descendants possessed the country called Hāripura. Their daughter's daughter, Hyāṇ Karpurā, had a son named Paramācārya who became priest of Jalāṅgeśa and Kapāleśa. His grandson Śivācārya held these posts. When, during the reign of Sūrya-varman, there was division of castes, Śivācārya was placed at the head of all castes. By royal order his descendants became hereditary priests of Kapāleśa and he fixed the boundaries of Hāripura in the year 929.

The second part (vv. 16-28) refers to the religious foundations of Śivācārya's grandson Śivavindu, who was also "Inspector of qualities and defects" on Hemaśṛṅgagiri, and the priest of Kapāleśvara. The maternal uncle of the maternal uncle of his mother who bore the title

Śrī Kṣitindropakalpa having died, he received the title from king Sūrya-varman. Having become an important minister of the king he installed various images and did other pious works.

Inscription E is badly written and badly engraved, and it has also been badly damaged. It is consequently very difficult to interpret it, and in many places the meaning is only conjectural. There are also too many spelling mistakes.

TEXT.

A

नमश् शिवाय यस्त्रयश्रोऽनलोककेन्द्रोर्विभाभवत् ।

भुवनत्रयसन्दीपः शत्रुनाशाय पातु नः ॥ १

विष्णोर्द्विजस्य या पुत्रवामलकस्थलसन्तनौ ।

भूयाद्दयलस्मीर्भास्वामिनी परमेश्वरे ॥ २

सा नीत्युदयदक्षाद्या शुभलक्षणसंयुता ।

तस्याग्रमहिषी देवी यथा गौरी महेश्वरे ॥ ३

देवामलकविन्यासं भूभृतस् सा मता गता ।

चन्द्रमौलिजटायां हि मङ्गलत्वात् सुरापगा ॥ ४

स्वामिन्याः परमेश्वरश्रितिपतेभ्यः साग्रपौत्री तयो-

र्भूयात् सत्यवतीति भानुवरविभ्रे योऽपिदर्हा तयोः ।

श्रीयोगीश्वरपण्डितस् सुत इदं राजेन्द्रयानं शिवे

प्रादाद्धेमगिरेस् समापनकृतो राज्ञो गुरुस्थापकः ॥ ५

श्रीसूर्यवर्मगुरुकूटनवीरवर्म-

नाम्ना व्यथत् सह तद्भगिनीसुतेन ।

स्तुक्कभुवा नृपगिरा स तरेन्द्रवर्मा-

ख्यातेन हेमगिरिवेशमनि पञ्चशूलम् ॥ ६

शैलेयञ्जीरचरणं प्रतिमे नन्दिकालयोः ।

स एव स्थापयामास सिंहस्य प्रतिमाश्च ताः ॥ ७

चतुर्भुजन्नमामो यो भूगदाशङ्कचक्रवृत् ।

सुरारातिगणाब्जेता पातु नो दुरितार्णवान् ॥ ८

नमो मेऽस्तु नृपायेह लिप्सुख्यं श्रीवसुधरे ।
 वेशानां रक्षताद्व्यन्तत्रास्तु फलमक्षयम् ॥ ६
 आसीच्छ्रीसूर्यवर्म्मति वेदद्विविराज्यभाक् ।
 श्रीन्द्रवर्म्मन्वयव्योमभानुज्योतिर्म्महीपतिः ॥ १०
 सिद्धिस्वस्ति भवेहवश्रीयोगीश्वरपण्डिते ।
 यस्य प्रशस्ते मुजनान् पति योऽत्रास्तु सत्फलम् ॥ ११
 यशोधरपुरं चित्रं चतुर्द्वाराग्रमन्दिरे ।
 रत्नरैरुप्यभाकीर्णं राज्ञो यस्य संमतोऽनिशम् ॥ १२
 स राजगुरुणा होत्रा मन्त्रिमुख्यैस् सभाधिपैः ।
 विप्रैः प्राञ्जलिभिः स्तोत्रैः स्तुत ईशस् सपावकः ॥ १३
 देवयोगीश्वरार्थाय धर्मसंरक्षणाय च ।
 भूमिद्रव्यादिरक्षार्थश्चोकास्तेऽभिहिताश्च तैः ॥ १४
 देवयोगीश्वरस्यैषा निमादिप्रार्थिधार्मिकैः ।
 सती जनपदा शिष्या पाल्यतां सद्भिरुत्तमा ॥ १५
 कन्याग्रामात् समायातां सतीजनपदाह्वयाम् ।
 योऽदिशद् विधिना पत्नी(१) केशवाख्ये द्विजन्मनि ॥ १६
 पूर्वदिग्विषये जातं योगीश्वरपुरं पुरम् ।
 तस्यास् सुते च पौत्रे यो याजके चक्रिणोऽदिशत् ॥ १७
 वर्द्धयेयुरिदं पुण्यं ये स्वर्गं प्राप्नुवन्ति ते ।
 लोपयेयुश्च नरकानायुगान्तात् महाभयान् ॥ १८

B

नमश् शिवादिभ्यो गुरुभ्यः देवश्रीयोगीश्वरपण्डितस्योदयसिद्धिरस्तु ॥

C

देवयोगीश्वरस्योत निमादिप्रार्थिधार्मिकैः ।
 ... ... पल्यन्तान्^२ तपसात्र ताः ॥ १

1. Read ख्यं ।

2. Read पाल्यन्तान् ।

वद्धयेयुरिदं पुण्यं ये स्वर्गं प्राप्नुवन्ति ते ।

लोपयेयुश्च नरकेऽजीव्यादौ प्राप्नुवन्ति ते ॥ २

... .. कल्पितमिदं ये चानुकुर्युस् स्थिता

... .. ताम्ने वद्धयेयुस् स्थिरम् ।

... .. घोरनरके ये पीडयन्तस् स्थिताः ।

दण्ड ... .. तन्माः किङ्कररुद्धतैः ॥ ३

D

देवयोगी ... .. ।

मङ्गला ... .. आत्र ताः ॥ १

वद्धयेयु ... .. (स्वर्गं) प्राप्नुवन्ति ते ।

लोपयेयु ... .. प्राप्नुवन्ति ते ॥ २

स्वर्गमेव ... .. कुर्युस् स्थिताम्

सार्द्धं सिद्ध ... .. येयुस् स्थिरम् ।

नृम्पेयुर्मम ... ..

दण्ड लौह ... .. किङ्कररुद्ध(तैः) ॥ ३

E

नमश् शब्दात्मने तस्मै शिवायाद्यैव^१ देहिताम् ।

अर्थसन्त्यैव सन्तुष्टो यो सन्नार्थेषु सत्यतः ॥ १

आसीद् कम्बुजराजेंद्रो वेदद्विनगराज्यभाक् ।

यस्मिन् राजभुजोराभा रम्या पूर्वव संपदा ॥ २

खड्गवित्राह्वया देवी तस्याग्रमहिषी सती ।

देशो हारिपुराविख्यो^२ यस्याम् सन्तानसन्ततः ॥ ३

खड्गपूराह्वयां तस्याः^३ दौहित्री कीर्तिविश्रुताम् ।

रुद्रलोकनृपो दद्याद्व्यन्तरतपस्विने ॥ ४

1. Omit Visarga.

2. Reading doubtful.

3. Read पुराभिल्यो ।

4. Read तस्या ।

अभूत् पुत्रवरस्तस्यां परमाचार्येनामधृत् ।

जलाङ्गेशकपालेशहोता यो मुनिपुङ्गवः ॥ ५

नात्तापि^१ च तयोर्द्विमान् देवयोर्वाङ्गिको मुनिः ।

शिवाचार्याह्वयो वाग्मी नपस्वी व्रतशीलवान् ॥ ६

हेमशृङ्गगिरौ देवपूजावृद्ध्या अधिष्ठित^२ ।

राजश्रीजयवर्मा^३ यं दशने गुणदोषयोः ॥ ७

श्रीसूर्यवर्मणो राज्ये वर्णभागं कृते पि यः ।

संपदं प्राप्य सद्गत्या वर्णश्रष्टृत्वसंस्थितः ॥ ८

श्रीकपालेशहोमृत्वं स्वकुलं राजशासनात् ।

स्थापयामास यः कृत्वा नित्यं^४ विषयवर्जितम् ॥ ९

याचिना यः पुनः क्षेत्रं देशं हारिपुराह्वयम् ।

करोति सावधिं रन्ध्राद्विवलेन समन्ततः ॥ १०

प्राच्यामीश्वरभेदान्ता यस्यामालेज्जलालयात् ।

प्रतीच्यामद्रिमाभूमिराचन्द्राय^(५) तथोत्तरे ॥ ११

प्रताब् थलोब् श्रीनरेन्द्राणीवलभान्तं नृपाज्ञया ।

विश्रुतनाम यस्यास्मि सावधिं समधिष्ठित^६ ॥ १२

चिराय राजाधिपराज कुर्वन्तपाङ्क्तिं शीलव्रतधारणोऽहम् ।

विद्यासमावर्तनकृत् सवित्र यधिस्थिरम्^७ शूलधरस्य लिङ्गम् ॥ १३

श्रीसूर्यवर्मेश्वरपादपद्मं

धात्रि^(८) त्री ?) सु भक्तिश् शिरसा समूर्तिः ।

... तुर्निमा^(९) संस्थितभिस्^८ सहैव

देवीभिरित्याभिरतिष्ठिपन्ताम् ॥ १४

1. Read नत्तापि ।

2. Read अतिष्ठित ।

3. Read राजा श्री० ।

4. Read कृत्वा नित्यविषय० ।

5. Read समर्तिष्ठित ।

6. Perhaps for युधिष्ठिरम् ।

7. The missing first letter is च or छ (for छा) ।

8. Read संस्थिताभिस ।

शिवगुणमनिमान्यं प्रापकामोज्ज्वलीन्द्रम्
 मृगपतिमहिमानं वापि भूमीश्वरत्वम् ।
 चिरमवतु स धर्मं ब्रह्मचर्याधिकारं
 सकलकुलसहितं मे श्रीकपालेश्वराङ्गौ ॥ १४

तत्रप्रापि च सत्सुरिभाष्यभाग् भागनीरतः ।
 धीरो धामवना मान्यश् शिवचिन्दुरितोरितः ॥ १६
 श्रीकपालेश्वरे होता शम्भा यश् शङ्खसिन्धवान् ।
 सन्न्यायानलसन्तप्ता न्यायेन्धनगणो धिया ॥ १७
 श्रीश्रितीन्द्रोपकल्पाख्ये मात्रामातुलमातुले ।
 मृते तन्नाम तद् यस्यै दत्तं श्रीसूर्यवर्मणा ॥ १८
 अहिपत्राङ्कितां दोलां लब्ध्वा यस्तदनुग्रहात् ।
 हेमशृङ्गगिरावाप दर्शनं गुणदोषयोः ॥ १९
 ततो राजमहामाया यस् सन्तानकुलप्रभुः ।
 ईश्वरार्चामुमार्चाञ्च मत्प्रिग्रामे प्रतिप्रिपत् ॥ २०
 भद्रेश्वराश्रमं कृत्वा गौरीशाश्रममध्यलम् ।
 भद्रेश्वरतटाकाख्यं श्रीतटाकञ्चखान यः ॥ २१
 मरिदुभङ्गं महागाढमायतन्निर्भयं भयात् ।
 आध्वगानां सुगवयैव यश्चकाराप्नुधेस् समम् ॥ २२
 शास्त्रसन्दर्शनाभ्यासाद्व्यतारिद् रामणीयकम् ।
 पुस्तकं यो विमानार्थं श्रीभद्रेशालयेश्वरे ॥ २३

1. Read मणिमन्यं ।
2. Read सकलकुलसहितं ।
3. Read शास्ता and संशितः ।
4. Read मातृमातुलं ।
5. Read यस्मै ।
6. Read मत्प्रिग्रामे ।
7. Here and in other places the original text has सताः instead of तटाः ।
8. Read अथवा ।
9. Read व्यतारीद् ।

यमनियमयतात्मा सम्यगाराधिताग्नि-
 निहतदुरितवृन्दोऽहर्निशं शम्भुभक्तिः ।
 मुनिवरसमवृत्तिर्योगयोगोपयोगात्
 सकलकुलहितार्थं स व्यधाद् राजसेवाम् ॥ २४

मुनिगुणगणवन्धो योगयोग्यस् सयत्नैस्-
 सति भवति विधात्रा निर्मिते नाम यस्मिन् ।
 कृतसकलकलायस् संहतिर्लोलक्ष्मी-
 व्वसति यदचलाशं शम्भुभक्तिस् सुशुभ्रा ॥ २५

पद्मासने स्फाटिकमीशलिलङ्गं
 यस् स्थापयामास यथाविधानम् ।
 विघ्नेशचण्डीश्वरनन्दिकालान्
 पुनर्यथास्थानमधिष्ठिपञ्च ॥ २६

सद्ब्रह्मेमनवपत्रमनेकरत्नं-
 राजद्विरण्यरणमर्हन्कण्ठिके च ।
 यश् श्रीकपालकटकस्थशिवे स्तवाना-
 माधारणन् हृदयमञ्च मुदा व्यतारित् ॥ २७

विधिवदधिककान्तैऽधिष्ठिपत् पद्मपीठे
 शिवशुभमणिलिङ्गञ्चण्डिविघ्नेश्वरौ च ।
 य उपचरणपात्रं यद्वलानद्युमेन्द्रे
 पुनरदित स एष श्रोक्षितीन्द्रोपकल्पः ॥ २८

No. 149. PRAH KHAN INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN I.

The inscription was edited in *BEFEO*, IV. 672.

The great temple of Prah Khan is situated in the Province of Kompong Svay. The inscription is engraved

1. Read अस्तिष्ठिपञ्च ।

2. Read पात्र ।

3. Read व्यतारीत् ।

4. Read अस्तिष्ठिपत् ।

5. हला denotes a kind of spirituous liquor.

on the door of a secondary temple between the second and third enclosures. The inscription contains 9 Sanskrit verses, the metres being *Sragdhara* (1) and *Śloka* (2 9). It begins with an invocation to Śiva (v. 1.) and Buddha (v. 2), and the rest is an eulogy of king Sūrya-varman who ascended the throne in 924 Śaka. Verse 6 refers to his proficiency in various branches of knowledge such as Bhāṣya, Kāvya, six systems of philosophy and Dharmaśāstras. V. 7 seems to allude to an important historical fact viz. that he obtained the kingdom by defeating in battle a king who had been joined (?) by other kings. This last qualifying phrase (*rājasāhkirṇād*) is, however, very enigmatic and cannot be clearly understood.

According to v. 5 the king constructed "this temple", evidently the one on which this inscription was engraved. This, however, does not necessarily imply that the whole of the grand temple-complex of Pra Khan was built by king Sūrya-varman.

TEXT.

श्रीमत्पादाम्लीलावनम्रितधरणीश्रोभसंश्रोभिनाष्टं
भ्राम्यत्क्रन्दत्सुगेन्द्रं भुजवलयवनैस् संस्त्रलत्सद्विमानैः ।
स्वाङ्गैस् स्वल्पीकृताशं नवरसरुचिभिर्विम्पुर्द्रुशिममाल्यै-
र्नाट्यं ब्रह्मादिमेव्यं सुखयतु दयितानन्दनं चन्द्रमौलेः ॥ १

नमो बुद्धाय सर्वज्ञशब्दो यत्रैव सार्धकः ।
तस्यैव हि वचस् सत्यं प्रमाणेन निरूपितम् ॥ २

तदुक्तौ पारमीतन्त्रतथ्यौ तद्वतयोगिनः ।

त्र्यम्बरजनीजज्ञानं गुरुपादयुगलमे ॥ ३

श्रीद्दश श्रोसूर्यवर्मासीच्चतुर्भुजविलासकः ।

यस् सूर्यवंशजो राज्ये चतुर्भुजविलासकः ॥ ४

स्मरौऽनङ्गश शशाङ्कोपि शशीति निरवचक-
 मसृजशन्निवदं कर्म कान्तिसर्गाविधीच्छया ॥ ५
 भाष्यादिचरणा काव्यपाणिषु पङ्क दर्शनेन्द्रिया ।
 यन्मतिर्द्धर्मशास्त्रादि मस्तकाजङ्गमायता ॥ ६
 एतावतानुमेयं यद्वीर्यं यद्वृद्धीर्मुनिः ।
 रणस्थो राजसंकीर्णाद्राज्ञो राज्यं जहार यः ॥ ७
 कालदोषानलाविष्टा यस्य सेकाम्बुनिर्गमे ।
 तद्विताशान् श्रृणु लोकाः सुखायन्ते स्म सर्व्वथा ॥ ८
 युगहातेऽग्यन्धर्मः पदहीनो जराकृशः ।
 यन्नीनिग्मसाताय सत्पदस् स्म युवायते ॥ ९

No. 150. PRASAT CAK INSCRIPTION

The inscription was noticed by Coedes (*BEFEO*, XXVIII. 115).

Prasat Cak is the name of a group of two ruined brick temples to the north-west of Siem Rap. The inscription, written in Khmer, mentions king Śūrya-varman by his posthumous name Paramanirvāṇapada, and hence must belong to a period later than his reign. Its object is to fix the boundaries of a foundation named Viṣṇu-grāma, and its chief importance lies in the following account explaining the origin of the foundation.

In 791 Śaka when king Śrī Jaya-varmadeva, who has gone to Viṣṇuloka, and who was the son of king. Parameśvara, had reigned for 16 years, he captured an elephant. The elephant escaped in this forest of Viṣṇu-grāma. During the night a god appeared before the king in his dreams and spoke to him as follows :—"If you go to (Viṣṇugrāma ?) to install my image and institute my worship, I shall restore you the elephant." In the morning the king got back the elephant in this forest. He cleared the place, installed an image of god

Śaka-brāhmaṇa, consecrated the place as Viṣṇugrāma and made an endowment of lands.

This inscription fixes the date of accession of Jaya-varman III, and therefore, also, the death of his father Jaya-varman II, in the year 776 Śaka (=854 A. D.). This date of Jaya-varman III is supported by Prasat Prei Kmen Inscription, dated 911 Śaka, which records the annulment of donations made in 782 Śaka, during the reign of Viṣṇuloka (Jaya-varman III) (*BEFEO.* XXXIII. 1187).

NO. 151. PRASAT ROLUH INSCRIPTION OF UDAYĀDITYA-VARMAN II, Dated 971, 972.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 326). Prasat Roluh is in the district of Siāophon.

The inscription is written in Khmer and records that Udayāditya-varman ascended the throne on the 8th day of the increasing moon in the month of *Phālguna* in the year 971 Śaka (=1050 A.D.). In 972 Śaka he graciously bestowed lands in the country of Stuk Rmān, as well as slaves and revenues to the dignitary Śrī Jayendra Paṇḍita. These lands belonged to four persons who died without leaving any issue and the king granted them in perpetuity to the maternal family of Jayendra Paṇḍita. The lands and revenues were in future to be made integral parts of the property of the god of Stuk Ransi. The boundaries of the land in all the eight directions were then fixed. The inscription concludes with the names of three Paṇḍits, occupying high position, who were entrusted by the king with the execution of the royal order and engraving it in an inscription.

NO. 152. SDOK KAK THOM STELE INSCRIPTION OF UDAYĀDITYA-VARMAN

The inscription was edited by Finot in *BEFEO.* XV(2), p. 53, and Aymonier (II. 250).

The temple of Sdok Kak Thom is 15 miles to the north-

west of Sisophon. The inscription contains 192 lines in Sanskrit, then 29 lines in Khmer, followed by two lines in Sanskrit and 117 lines in Khmer.

The Sanskrit text consists of 130 verses, the metres being *Sloka* (33-60, 78-91, 97-118, 129-30), *Indravajrā* and *Upendravajrā* (1-5, 9, 12-13, 17-21, 23-24, 26-31, 62-76, 92-93, 121-123), *Mālinī* (22, 61, 77, 119, 128), *Aupachandasika* (25, 95, 96, 120, 127), *Vasantatilakā* (6-8, 10-11, 14-16), *Puspitāgrā* (32), *Samavṛtta* (94).

This inscription is historically the most important in the whole series of Kambuja inscriptions. It relates the history and religious foundations of a priestly family for two centuries and a half, from 802 to 1052 A.D., and incidentally gives interesting accounts of the various kings they served, from Jaya-varman II to Udayāditya-varman II.

The inscription contains a series of dates, the last of them being 974 Śaka. This was probably the date when it was engraved.

The Sanskrit text is given below. We give here a translation of the Khmer text, which may be regarded as a summary of the Sanskrit text also.

Translation of the Khmer text.

(ll. 56-58). Now His Majesty Parameśvara (i.e. Jaya-varman II) installed 'Royal god' (Kamraten jagat ta rāja) in the town of Śrī Mahendraparvata, and established there this family of Stuk Ransi (and) Bhadrapattana as permanent priests of the god. His Majesty took a solemn vow that no one outside this family should ever serve as priest of this god.

(59-61). Here is the history of the branches of this family. The family at first (lived in) the country of Śatagrāma (in) Aninditapura. The king of Bhavapura gave it a piece of land in the district (*viṣaya*) of Indrapura. The family founded and lived in a village named Bhadayogi and set up there a Śiva-linga.

(61-64). Then His Majesty Parameśvara (Jaya-varman II) came from Java to reign in the city of Indrapura. Steñ añ Śivakaivalya, venerable and learned *guru*, was the royal priest of Parameśvara. Then His Majesty left Indrapura. Śivakaivalya went with Vrah Kandvārahoma for the royal service. His Majesty ordered him to bring his relations both male and female. When they arrived at Viṣaya Pūrvadiśa, His Majesty granted land to them, founded there a village called Kutī¹ and assigned it to them.

(65-66). Then His Majesty reigned in the town of Hariharālaya. Śivakaivalya was also established in this town.

(66-69). Then His Majesty founded the town of Amarendrapura, and Śivakaivalya also established himself in this city for serving him. He obtained from the king lands close to Amarendrapura and founded there a village called Bhavālaya. He fetched his relations from Kutī and established them there. He directed one of his relations, a Brāhmaṇa named Gaṅgādharma, to install a Śivaliṅga there and assigned him a few slaves.

(69-78). Then His Majesty came to reign at Mahendraparvata and Śivakaivalya, as before, established himself in this town for serving him. Then a Brāhmaṇa named Hiranyadāma, well-versed in magical science, came from Janapada, because His Majesty had invited him to perform a ritual in order that Kambujadeśa might no longer be dependent on Java and a *cakravartin* (universal) king might rule in Kambuja. This Brāhmaṇa performed a ritual according to *Vrah Vināśikha* and installed the 'Royal god' (Kamraten jagat ta rāja). The Brāhmaṇa taught *Vrah Vināśikha*, *Nayottara Sammoha* and *Sirascheda*. He recited them from beginning to end in order that they may be written and taught them to Śivakaivalya. He also directed Śivakaivalya how to perform the rituals of the 'Royal god'. His Majesty Parameśvara and the Brāhmaṇa took solemn oaths that only the family of Śivakaivalya, and no one else,

1. This is written as Kutī in the Sanskrit text.

should perform the worship of the 'Royal god'. The priest Śivakaivalya initiated all his relations to this worship.

(78-82) Then His Majesty Parameśvara returned to Hariharālaya to reign, and the 'Royal god' was also brought there. Śivakaivalya and all his relations officiated (as priests) as before. Śivakaivalya died during this reign. His Majesty Parameśvara died at Hariharālaya. The 'Royal god' was there as (he resided) in all the capitals where successive kings took him as their protector.

(82-84) During the reign of His Majesty Viṣṇuloka (Jaya-varman III) the 'Royal god' was in Hariharālaya. A nephew of Śivakaivalya, named Sūkṣmavindu, became the priest of the 'Royal god'. All his relations also officiated (as priests of) the god. He brought his relations (who were) at Bhavālaya and established them in their turn with the others in the country of Kuti.

(Here follow the two Sanskrit verses Nos. 129-130. Then begins a new Khmer text on the fourth face of the stele.)

(1-4) Steñ añ Rudrācārya, younger brother of Steñ añ Śivakaivalya, embraced religious life in the Viṣaya of Jen Vṇaṃ (foot of the mountain), on the mountain called Thko. Rudrācārya obtained this mountain as a gift from king Viṣṇuloka, founded a village and lived there. He gave the name Bhadragiri to this mountain.

(4-10.) During the reign of His Majesty Īśvaraloka (Indra-varman I) the 'Royal god' was in Hariharālaya. Steñ añ Vāmaśiva, grand-nephew of Śivakaivalya, was the teacher (*upādhyāya*) of the king. The king placed His Majesty Paramaśivaloka (Yaśo-varman), in his youth, in the charge of Vāmaśiva for the purpose of instruction. Vāmaśiva was the disciple of Steñ añ Śivasoma, preceptor (*guru*) of Indra-varman. Śivasoma and Vāmaśiva founded the Śivāśrama and installed the god. Śivasoma was called the old dignitary, and Vāmaśiva, the young dignitary, of Śivāśrama. Then Śivasoma died ; Vāmaśiva, as the possessor

of Śivāśrama, was henceforth called the dignitary of Śivāśrama.

(10-12) Vāmasīva, the preceptor (*guru*) of the king, maintained all the temples which his family had erected from Indrapura as far as Bhavālaya, close to Amarendrapura, in Kuti (Pūrvadiśa) and in the country of Bhadrāgiri. All the members of the family officiated (as priests) of the 'Royal god' as before.

(12-13) Then His Majesty Paramasīvaloka founded the town of Yaśodharapura and took the 'Royal god' there from Hariharālaya. Then the king erected the 'central mountain' (a temple?). Vāmasīva installed the Līṅga in it with the aid of royal corvée and informed the king.

(13-18) He was anxious to make another foundation and requested the king to grant him a land in Varṇavijaya, close to Bhadrāgiri, which belonged to Steṇ añ Rudrācārya. He founded there villages called Bhadrāpattana and Bhadrāvāsa. The king gave him the līṅga more than two cubits (*hasta*) high, of the 'central mountain', to be installed at Bhadrāpattana. He also gave an image of Bhagavatī which was installed in the country of Bhadrāvāsa in the land of Bhadrāpattana. The king made gifts of various articles of food and worship, and gave paddy fields and 200 slaves to Gaṇeśvara in the district (*pramāṇa*) of Amoghapura.

(18-22) The king directed Vāmasīva to ordain Steṇ añ Śikhā, one of his officials, as an ascetic. Vāmasīva directed Śikhā to construct a temple at Bhadrāpattana, which he did. The king granted the village Bhavālaya, belonging to Vāmasīva's family, and several other villages situated in Bhadrāpattana by an edict.

(22-24) Steṇ añ Hiranyaruci, named also Vnam-Kauśa, younger brother of Vāmasīva, principal *ācārya* of the king, got from the king Stuk Rausi in the *Viśaya* of Amoghapura, founded the village of Stuk Ransi, and installed Avyabhjā (*Avyaya*) in it.

(24-29) Vāmaśiva and Hiranyaruci brought three nieces, daughters of the same mother, from Kutī, and established two of them at Stuk Ransi and one at Bhadrāpattana. The remaining members of the family remained at Kutī. The members of the family in these three places were all priests of the 'Royal god'; some of them became principal *ācārya* or *ācāryahoma*, officiating as priests in sacrificial ceremonies, and some entered royal service.

(29-31) During the reigns of His Majesty Rudraloka (Harṣa-varman I) and His Majesty Paramarudraloka (Īśānā-varman II) all the members of the family officiated as priests for 'Royal god' as before. Steñ añ Kumārasvāmi, nephew of Vāmaśiva, head of the family and chief *ācārya*, founded the village of Parāśara in Stuk Ransi and made donations which the kings assigned to members of this family.

(31-34) During the reign of His Majesty Paramasivapada (Jaya-varman IV) the king left Yaśodharapura for reigning at Chok Gargyar (i.e. Koh Ker) and brought the 'Royal god' with him. Steñ añ Īśānamūrti, grand-nephew of Vāmaśiva, head of the family and chief *ācārya*, established himself at Chok Gargyar. He asked for a piece of land in Chok Gargyar and founded a village called Khmṇāñ to which he assigned slaves. He gave the charge of the temple of Chok Gargyar to the members of his family, and installed a liṅga at Stuk Ransi.

(34-39) During the reign of His Majesty Brahma-loka (Harṣa-varman II), Steñ añ Ātmaśiva, nephew of Īśānamūrti and the head of the family, was the priest of 'Royal god' and *ācāryahoma*. Then His Majesty Śivaloka (Rājendra-varman) came back to reign in the city of Śri-Yaśodharapura and brought the 'Royal god' with him. Ātmaśiva continued as priest and *ācāryahoma*, erected temples at Stuk Ransi, founded the village of Brahma-

pura, built rest-houses (?) at Katuka and Śānti (?) in Stuk Ransi, and installed two gods. Atmaśiva died in the time of His Majesty Paramaśivaloka (Yaso-varman).

(39-40) During the reign of H. M. Paramaviraloka (Jaya-varman V) Steṇ añ Śivācārya, grand-nephew of Ātmaśiva, was the head of the family and priest of 'Royal god'.

(40-43) Then H. M. Nirvāṇapada (Sūrya-varman I) sent troops against the people who devastated the temples of Bhadrapattana and Stuk Ransi. In the tenth year of the king Śivācārya restored the temples which belonged to the family. He installed a Śaṅkara-Nārāyaṇa and a Bhagavatī in the village of Bhadrapattana, and many others outside the family territory, and assigned slaves to them. He had no time to complete the villages and rest-house, and they were still deserted when he died.

(43-46) During the reign of Sūrya-varman, Steṇ añ Sadāśiva, the nephew of Śivācārya, was the priest of 'Royal god' as the head of the family. The king made him give up the religious life in order to marry him to the younger sister of his chief queen, princess Śrī-Vīralakṣmī. He bestowed on him the title of Kamsteṇ Śrī Jayendra Paṇḍita, royal priest and chief of the workers (Khloṇ Karm-mānta) of the first class. The villages of Bhadrapattana and Stuk Ransi as well as all the other foundations had been depopulated when the king raised his army. Jayendra Paṇḍita restored them and consecrated the gods who had been installed there.

(46-48) At Bhadrapattana he installed a liṅga and two images as well as others outside the family patrimony. He gave them all sorts of goods as well as slaves, constructed turrets (*valabhi*), built walls, endowed fields and gardens, excavated tanks, and built dams.

(48-55) He did similar things at Bhadrāvāsa, Bhadrāgiri, Stuk Ransi, Amoghapura, and Brahmapura.

(55-57) In the District of Pūrvadiśa, at Kuti, the original home of the family, he restored the devastated

villages, put new walls of enclosure, installed a *liṅga*, constructed a *prāsāda* (temple ?) and gave slaves and all kinds of riches. As to the land of Bāhuyuddha, the village of Ve Dnop, which had been completely devastated, he got it from the king, fixed the boundaries and gave it to the temple of Kuṭi and to the members of his family.

(57-61) The village of Bhavālaya, founded beyond Amarendrapura by Śivakaivalya, the ancestor of the family, had been devastated by the pirates (?) and its temple and *liṅga* had disappeared. He informed king Śrī Udayāditya-varmadeva that the place belonged to his family. The king gave Bhavālaya to him. He cleared the jungle, installed images of gods, and again offered sacrifices. He found out the slaves belonging to the temples, brought them back, and restored the religious foundations at Bhadrappattana.

(61-64) Śrī Jayendra Paṇḍita made some pious works for the spiritual merit of his *guru* Kamraten añ Śrī Vāgindra Paṇḍita who belonged to the country of Siddhāyatana in Pūrva-diśa and was his relation on father's side; he founded villages, installed gods, excavated tanks, built monasteries and assigned slaves to them.

(64-70) During the reign of Śrī Udayāditya-varmadeva Jayendra Paṇḍita was the royal *guru* and bore the title Vraṇ Kamraten añ Śrī Jayendravarman. The king learnt from him all the sciences, to wit, *Siddhānta*, *Vyākaraṇa*, *Dharmaśāstra*, and the other *Śāstras*. He performed various religious ceremonies (*dikṣā*) beginning with *bhuvanādhva*, and the *Brahmayajña*. He performed the *mahotsavapūjā* in accordance with Vraṇ Guhya. He gave as sacrificial fee (*dakṣiṇā*) wealth and various ornaments such as diadems (*mukuta*), ear-pendants (*kundala*), bracelets (*keyūra*), wrist-band (*kaṭaka*), *mukutavena* (?), silver seats (*rūpya-pāṭha*), pitchers of gold (*suvarna-kalāśa*), fly-whisk (*cāmara*), and gilded palanquins (*hema-dola trisira*); jewels, gold, silver, all kinds of wealth, thousand cows, 200 elephants, 100 horses, 100 she-goats and buffaloes, 1000 slaves of both sexes, and three villages.

(70-73) King Udayāditya-varmadeva protected the town of Abhivādananītya. He inscribed the names of servants and the daily offerings to be made to Jayendra-varman for their clothes, food, drink, condiments and fruits. The king gave the revenue of the country of Stuk Rmān, which was completely devastated, to Jayendra-varman and Stuk Ransi.

(73-76) Jayendra-varman at once installed two gods. The king gave a *linga* of two cubits and some property for the temples and by way of salary to the priests. He sent his officers to found the village called Bhadrāniketana in the land of Bhādrapattana and erected the *linga* there. He gave 400 slaves of both sexes, built stone temples and turrets (*valabhi*), dug tanks, built dams, and gave fields and gardens (*kṣetrārāma*).

(76-78) During the reign of H. M. Paramaviraloka (Jaya-varman V), two strangers, *vic.* Bhāhmāna Saṅkarṣa and his son Mādhava, installed a Śivaliṅga at Anreṁ Loṇ and gave slaves. Saṅkarṣa died during this reign but his son Mādhava survived him.

(78-80) During the reign of H. M. Paramanirvāṇapada (Sūrya-varman I), in 965 Śaka, at the request of Mādhava, the king gave this religious foundation to Jayendra-varman. He protected the servants till 967 Śaka when Mādhava died.

(80-84) Then H. M. Śrī Udayāditya-varmadeva ascended the throne in 971 Śaka. In 974 Śaka Jayendra-varman installed a Śivaliṅga at Bhadrāniketana, and at his request the king donated the foundation (of Mādhava) with the slaves attached thereto to this Śivaliṅga.

(84-89) Details of the foundation of Anreṁ Loṇ. In 894 Śaka Saṅkarṣa and his son Mādhava bought a plot of land from the people of Anreṁ Loṇ of the caste (*varṇa*) of *Karmāntara*. (The names of these persons, the price paid in gold, goats, cows, buffaloes etc, and the boundaries of the land are specified).

(89-92) Similar details are given of another plot of land purchased by Saṅkarṣa and Mādhava in 901 Śaka.

(92-94) Details of another plot of land incorporated in the same foundation.

(94-99) Names of slaves assigned to the foundation.

(99-105) Boundaries of the village of Bhadraniketana in the land of Bhadrapattana.

(105-106) H. M. Śrī Udayāditya-varmadeva gave the country called Gnañ Cranañ Vo as a pious donation to the god of Bhadraniketana.

(106-112) The boundaries of the donated land.

(112-118) Number of slaves and their supervisors assigned to the temple of Śivaliṅga at Bhadraniketana and to various *āśramas* (hermitages) in the neighbourhood.

Sanskrit Text

नमः शिवायास्तु यदात्मभावोऽन्नव्यापिना सूक्ष्मजीवेन तन्वाः(ः) ।

वाण्या विना प्राणभृतान्नितान्तमाख्यायते चेष्टयतेन्द्रियाणि ॥ १

विश्वशिवः^१ पातु हिमांशुभानुकुशानुनेत्रत्रितयेन यस्य ।

व्यनक्ति साश्रित्वमनावृतात्मतत्त्वार्थदृष्टौ परितोऽवदातम् ॥ २

वेधाः समव्याद् भवतोऽमृताढ्यं कमण्डलुं स्फाटिकमिन्दुकान्तम् ।

लोकेषु कारुण्यमुधापयोर्धत्तेऽधिकं बीजमिवादराद्यः ॥ ३

लक्ष्मीपतिर्व्वोऽवतु यस्य लक्ष्मीर्वशस्स्थिता कौस्तुभभूषणाय ।

स्निहामि साहं कठिनस्वभावेष्वाप्याश्रितेष्वत्र सदेति नूनम् ॥ ४

आसीदशेषावनिभृदृताङ्गिर्जगद्दम्भोजविवोधवृत्तः ।

ध्वान्तमिहन्ता वसुधाधिराजो धाम्नोदयादित्य इति प्रतीतः ॥ ५

सूष्टो मया रुचिविशेषविवेकभाजा यातो हराक्षिदहनेन्धनतां मनोजः ।

इत्यात्मभूर्य्यमुपपाद्य मुधामयीभिर्मन्ये स्मरं रुचिभिरीश्वरतान्निनाय ॥ ६

काहं हिमाद्रितनयेव शरीर्यष्टेरद्धं मनोरमवरस्य परिष्वजामि ।

इत्युन्मना इव मनोरथरङ्गमङ्गमालिङ्गतेस्म परितः किल यस्य लक्ष्मीः ॥ ७

पद्यासनस्य चतुरास्यवनः श्रुतार्थं सामादिमण्डनमतेर्भुवनोदयाय ।

भारत्यनन्यगमना वदने नु यस्य वेधोधिया धृतिमती वसति व्यधत् ॥ ८

न्यद्रास्यदम्भोरुदृक् समुद्रे स्वेरं कथं रक्षकृतक्षणश्चेत् ।

अपालयिष्यन् क्षपितक्षतान् यो न मानवान् मानवनीतिसारैः ॥ २०

कलाभिराह्लादितमण्डलो यः करं भ्रदिम्नान्वितमादधानः ।

नेना विवृद्धिं कुमुदं नितान्नं रम्यस्-स्तुतो राजगुणेन युक्तम् ॥ २१

शिशिरयति नितान्नं ययशोवारिराशौ

कलिदहनसदाच्चिप्लोपवुद्धंयव लोकान् ।

प्रशमिननिजनेजःशङ्कया कालवह्निः

स्थगितननुरधस्तादण्डगण्डे विधातुः ॥ २२

तस्यास देवादिजयेन्द्रवर्म

नामादधानः किल यो यशस्वी ।

गुरुर्गरीयान् उदितोदिनेऽद्भु

धियोदितो निन्दितवंशवर्धये ॥ २३

यन्मातृमन्तानपरम्परा प्राक्

सूर्यादिसंपीतकलाकलापा ।

अश्रीणभावा भुवनोदयाय

प्रादुर्बभूवन्दुमधो विधातुम् ॥ २४

जयवर्ममहीभृतो महेंद्रा-

वनिभृन्मूर्द्धकृतास्पदस्य शान्ता ।

कविरार्यवराङ्गवन्दिताङ्घ्रिः

शिवकैवल्य इति प्रतीतिगामीत् ॥ २५

हिरण्यदामद्विजपुङ्गवोऽग्र्यधी

रिवाब्जयोनिः कर्हणार्द्र आगतः ।

अनन्यलब्धां खलु सिद्धिमादरात्

प्रकाशयामास महीभृतं प्रति ॥ २६

स भूधरेन्द्रानुमतोऽप्रजन्मा

ससाधनां सिद्धिमदिक्षदस्मै ।

होत्रे हितैकान्तमनःप्रसत्तिं

संविभ्रते धामविवृदनाय ॥ २७

शास्त्रं शिरश्छेदविनाशिवाख्यं
मम्मोहनामापि नयोत्तराख्यम् ।
तत्तुम्युरोवेत्तुचतुष्कमस्य
सिद्धेयव विप्रः समदर्शयन् सः ॥ २८

द्विजः समुद्धृत्य स शास्त्रमारं
रहस्यकौशल्यधिया सयत्रः ।
मिद्धिर्वहन्ती किल देवराजा
भिरुयां विनष्टे भुवनद्विद्वेष्टे ॥ २९

स भूधरेन्द्रः महविप्रवर्य
स्नस्मिन् विधौ धामनिधानहेनौ ।
वीतान्तरायं भुवनोदयाय
नियोजयामास मुनीश्वरन्तम् ॥ ३०

तन्मातृवंशे यनयः स्त्रियो वा
जाना विद्याविक्रमयुक्तभावाः ।
तद्याजकाः स्युर्न कथञ्चिदन्य
इति श्रितोन्द्रद्विजकल्पनामीन ॥ ३१

भवपुरधरणीन्द्रदत्तभूम्यां
स विषय इन्द्रपुरे पुरा स्ववंशे
विनिहितमधिकर्द्धि भद्रयोगि-
प्रकृतपुरेऽभिरक्ष शर्व्वलिङ्गम् ॥ ३२

पूर्वदिग्विषये क्षोणी काञ्चिद् प्राथ्ये महीभृतम् ।
स कुट्याख्यं पुरन्तत्र कृत्वा तत्र कुलन्त्यधाम् ॥ ३३
अमरेन्द्रपुराभ्यणीभूमिं प्राथ्ये तमीश्वरम् ।
भवाल्याख्ये स पुरे कृते लिङ्गमतिप्रियम् ॥ ३४
जयवर्मावनीन्द्रस्य तत्सूनोः सूक्ष्मविन्दुकः ।
पुरोधाः शिवकैवल्यस्वमोयोऽभूद् बुधाप्रथमोः ॥ ३५

1. This letter is wanting. Finot restores it as विद्या which does not suit the metre.

2. Finot reads स्वामीयो^१ which gives no meaning

श्रोणीन्द्रं शिवकैवल्यानुजन्मा तमयाचत ।
 रुद्राचार्याऽद्रिपादेऽद्रिं विषये कश्चिदत्र सः ॥ ३६
 प्रामं प्रकृत्य संस्थाप्य विधिना लिङ्गमैश्वरम् ।
 विदध्रे भद्रगिर्याख्यां तस्याद्रेः स मुनीश्वरः ॥ ३७
 श्रीन्द्रवर्मावनीन्द्रस्य सूक्ष्मविन्दुनुजः कृती ।
 श्रीयशोवर्द्धनगुरुर्होता वामशिवोऽभवत् ॥ ३८
 शिवसोमस्य तद्ग्राजगुरोर्वामशिवाह्वयः ।
 अन्तेवास्यात्मविद्यौघ इव मूर्तौ बहिर्गतः ॥ ३९
 शिवसोमः स तेनान्तेवासिना सहधर्म्यधीः ।
 कृत्वा शिवाश्रमन्तत्र शैवं लिङ्गमतिष्ठिपत् ॥ ४०
 शिवाश्रमाभिधानौ तौ शिवसोमे मृते सति ।
 शिवाश्रमो वामशिवः शिवाश्रममवाप सः ॥ ४१
 भूभुजः श्रीयशोवर्माभिख्यां संविभ्रतः कृती ।
 श्रीयशोवर्द्धनस्यासीद् गुरुर्वामशिवः पुनः ॥ ४२
 स श्रीयशोधरगिरौ गिरिराज इव श्रिया ।
 शैवं संस्थापयामास लिङ्गं भूभृन्निमन्त्रितः ॥ ४३
 गुरुभद्रगिरिर्भूमिमभ्यर्णस्थान्तमीश्वरम् ।
 दक्षिणामाददे प्रीत्या विद्वान् वै जयपट्टनीम् ॥ ४४
 स भद्रपट्टनाभिख्ये तत्र भूम्यां कृते पुरे ।
 श्रोणीन्द्रः स्थापयामास गुर्वर्थं लिङ्गमैश्वरम् ॥ ४५
 स भोगं प्रददौ तस्मै करङ्ककलशादिकम् ।
 गवादिद्रविणं भूरि दासदासीशतद्वयम् ॥ ४६
 देशेऽमोघपुरे राजा वदन्यो वदतां वरः ।
 भूमिं गणेश्वराभिख्यां ससीमां शम्भवेऽदिशत् ॥ ४७
 स भद्रपट्टनक्षेत्र्यां भद्रावासपुरं कृतं ।
 न्यधानिमां सरस्वत्याः शिवाश्रम उदारधीः ॥ ४८

शिवाश्रमानुजो विद्वान् हिरण्यरुचिरप्रथीः ।

वंशहृदः^१ पृथिवीमवाचत तमीश्वरम् ॥ ४६

पुं तत्र कृते लिङ्गमेश्वरं स कृतीश्वरः ।

स्थापयामास विधिना धन्यथीः कुलभूतये ॥ ४७

स्वम्यौ तौ कृतीप्राप्तान् सोदध्यास्मिन् आहृताः ।

वंशहृदे न्यधातान् द्वे तामेकां भद्रपट्टने ॥ ४८

शिवाश्रमस्य स्वम्यो राज्ञः श्रीहर्षवर्मणः ।

कुमारस्वाम्यभूदोता भूयः श्रीशानवर्मणः ॥ ४९

स कवीश्वर आचार्यः पराशरमुताप्रथीः ।

पुरीं पराशराभिरुच्यञ्चक्रे वंशहृदावनौ ॥ ५०

शिवाश्रमस्य भगिनीसुतासुनुरनूतथीः ।

आसीदीशानमूर्त्याख्यो होता श्रीजयवर्मणः ॥ ५१

भूमिं प्रसादतो लब्ध्वा तस्य राज्ञः स पण्डितः ।

रूपवाचपुरं कृतवान् मान्यो भक्त्या त्रिभुवनेश्वरे ॥ ५२

ईशानमूर्तिभगिनीसुतुराङ्गिरसाप्रथीः ।

वभूवान्मशिवो होता राज्ञः श्रीहर्षवर्मणः ॥ ५३

राजेन्द्रवर्मणो होता सोऽथाद् वंशहृदावनौ ।

शान्त्याख्यं कटुकाभिरुच्यं पुरं ब्रह्मपुराह्वयम् ॥ ५४

हरस्य प्रतिमां विष्णोर्निमां सारस्वतीं निमाम् ।

स ग्रामत्रितये तत्र स्थापयामास भूतये ॥ ५५

आसीदात्मशिवाख्यस्य भागिनेयीसुतोऽप्रथीः ।

शिवाशयः शिवाचार्यो होता श्रीजयवर्मणः ॥ ५६

श्रीसूर्यवर्मणो राज्ये सोऽर्चां शङ्करशाङ्गिणोः ।

सरस्वत्याश्च विधिना निदधे भद्रपट्टने ॥ ५७

1. वंशहृद (bamboo-lake) has the same meaning as Stuk Ranai in Khmer.

2. See footnote to v. 35. Finot reads स्वसोयस्तौ in v. 51.

समधिकधिपणास्ते सूरिवर्यास्तदा तैः
 धरणिपतिभिरभ्यर्णार्हणाभ्यर्हणीयाः ।
 नगरनिहितसंस्था देवराजस्य नान्ये
 समयमनियमयन्नाः प्रत्यहञ्चक्रुर्चाम् ॥ ६१

इति प्रवीणोदयमातृवंशोद्भवश्च शिवाचार्य्यकभागिनेयः ।
 सदाशिवाधारसदाशयो यस्य सदाशिवाख्यप्रथितो बभूव ॥ ६२
 यो देवराजाच्चर्चनशिष्टशीलो ललामसन्तानपरम्परायः ।
 श्रीसूर्य्यवर्मावनिभृत्पुरोधाः पुरोधसाम् मान्यतमाशयोऽभूत् ॥ ६३
 निरन्तरस्मृत्यमृतं नित्यं विशेषसन्तोषित एव शर्व्वः ।
 नीरन्ध्रमुत्सार्य्य तरांसि यस्य स्वान्तं परीयाय निरन्तरायम् ॥ ६४
 कस्मिन्न कोपादितमांसि वासे वसन्ति यस्मिन् सततं वसेयम् ।
 इतीव यत्स्वान्तमतामसाशो धम्मोऽध्युवासाढ्यनयं परार्द्धयम् ॥ ६५
 बभूव यो धर्मधनस्य कोष्ठश्चारित्ररत्नस्य विदूरदेशः ।
 आचारसिन्धोः खलु सिन्धुराजश्च शौटीर्य्यबीजस्य निवापभूमिः ॥ ६६
 अतन्द्रिताभ्यस्तविचार्य्यशास्त्रसारस्य समध्यापितवाञ्च काले ।
 योऽदात्स्वयं प्रत्यहमष्टपुष्पीन्तनूनपातोऽष्टतनोश्च तुष्ट्यै ॥ ६७
 हृदमुजे यस्य नितान्तबोधे शब्दार्थशास्त्रादिसुगन्धिते पि ।
 न लेभिरे सुस्थितिलाभमन्यप्रश्नालयः पाटववायुनुन्नाः ॥ ६८
 सदाश्रयो यः पुरुषोत्तमस्य गम्भीरभावादिनिधानभूतः ।
 महाहितस्य सद्बुचिरत्नदीप्रो दधे महाम्भोधिसमानभावम् ॥ ६९
 वृष्णानि रत्नप्रमुखान्यसङ्गन्दाता सदाप्यर्थिगुणिव्रिजेभ्यः ।
 तेषां मनोगुप्तधनं पटिष्ठो (ष्ठः) कृतात्मसाद् योऽन्यदुरापरागः ॥ ७०
 सहर्शने नेत्रमतिर्नयेऽभून्नमांसकेऽनन्यजधीविशुद्धेः ।
 प्राहो च धर्म्मं विषयानुरागो, न यस्य शब्दप्रमुखेन्द्रियाग्रे ॥ ७१
 श्रीशक्तिकीर्त्तिश्रुतिशीलकर्मधर्म्मरुदारोऽपि गतस्मयो यः ।
 गन्धर्व्वविद्याविदधीतशिल्पहोराचिकित्सादिकलो विधिज्ञः ॥ ७२

सभासदां शिक्षितशिष्टसार्थस् सर्व्वीयगान्धर्व्वगुणे गरीयान् ।
 दाक्षिण्यसम्पादिनपञ्चनद्वैर्यो हारयामास मनांस्यजन्मम् ॥ ७३
 श्रीवीरलक्ष्म्या भगिनी महिष्याश् श्रीसूर्य्यवर्म्मन्निपेन यस्मै ।
 गार्हस्थ्यधर्म्मं विधिना नियुज्य प्रादायि वह्निद्विजसन्निधाने ॥ ७४
 जयी कवीनां गुणिनां गुणेशः श्रुते पटिष्ठो नृपतेः प्रसन्न्या ।
 सत्यार्थवद् देवजयेन्द्रनाम श्रियाधिकं यो धृतपण्डितान्तम् ॥ ७५
 श्रीसूर्य्यवर्म्मेश्वरसुप्रसन्न्या संवीतभावोऽद्भुतभारयभूमिः ।
 कर्म्मन्तराध्यश्रनयान्वितं यो हिरण्यदोलादिमवाप भोगम् ॥ ७६

वसनिरधिकयास्त्रां भद्रयोगादिदेशे
 निहितमुरमपर्यामिन्द्रपुर्यादिमंस्थे ।
 व्यधित बहुविधद्विं यन्तटाकादिकर्म्मा-
 ण्यधित च विधिद्वयं शर्व्वलिङ्गादिदेवान् ॥ ७७

यो भद्रपट्टने लिङ्गं प्रतिमे द्वे विधानतः ।
 संस्थाप्य शर्करामयप्राकारं बलिभन्दधे ॥ ७८
 देवत्रयार्हणम् सर्व्वेन शुभनन्दासादिसंयुतम् ।
 दत्त्वा चक्रे सरिद्रङ्गं तटाकन्तत्र भूतये ॥ ७९
 भद्रावासे सरस्वत्यै संस्कृत्यादाहनं बहु ।
 चक्रं तटाकं सोमानं सरिद्रङ्गञ्च योऽप्रयथीः ॥ ८०
 पृद्ध्या^१ संवर्द्धय भद्राद्रिदेवे योऽदिक्षदाश्रमम् ।
 कृत्वा शालाञ्च गोपूण्यां व्यधाद् भङ्गं सरित्स्रुतेः ॥ ८१
 वंशहृदे यस् संवर्द्धय देवं सर्व्वधनन्ददौ ।
 दीर्घिकां स सरिद्रङ्गां तटाकं भूतयेऽकरोत् ॥ ८२
 अमोघपुरदेशे यः काञ्चिद् भुमिञ्च काङ्क्षयाम् ।
 श्रीसूर्य्यवर्म्मन्नृपतेर्लमे मानृकुलर्द्धये ॥ ८३

1. Read प्रसन्न्या ।

2. Read श्रद्धा Pinot suggests वृद्धा ।

अमोघपुरदेदेशे यो महारथतटाकृतः ।

व्यक्रीणात् पूर्वतो भूमि-काञ्चिन्नद्याश्च पारतः ॥ ८४

ता एता धरणीर्लब्धाः प्रसादाद् विक्रयादपि ।

वंशहृदस्थदेवेशकुलयोर्विततार यः ॥ ८५

अमोघपुरसन्ताननागसुन्दरभूमिषु ।

प्रकृत्याढ्यमदाद् ग्रामं शम्भोर्यो भद्रपट्टने ॥ ८६

सरस्वत्या निमां ब्रह्मपुरे संस्थाप्य दत्तवान् ।

दासाद्यकार्पायो भङ्गन्तटाकञ्च सरित्स्त्रुतेः ॥ ८७

पुरे संस्कृत्य कुट्याख्ये प्रासादे यो न्यधात्कृते ।

लिङ्गमैशमदिक्ष्व शृग्नन् दासाद्यनेकशः ॥ ८८

बाहुयुद्धमहीन्रष्टां पालितां सूर्यवर्मणः ।

लब्ध्वा- ... ... सर्वां कुटीशकुलयोरदात् ॥ ८९

शास्त्रे ध्वघीत्य ... द् वाग्निद्रकविपादतः ।

... ... शास्त्रादिषु कुलं योऽभवत् पितृवंशतः ॥ ९०

नस्यात्मजो ... ... स्थापनादिकरो धनैः ।

पूर्णं कृत्वाश्रमन्तत्र गुर्वर्थं यशः शिवेऽदिशत् ॥ ९१

धाम्नो जयादित्यमहीभुजो यो

ज्यायान् गुरुत्वेन विशेषजुष्टः ।

धूल्यङ्घ्रि ... ... नाम

वर्मान्तमापाप्रथमनन्यलब्धम् ॥ ९२

धियोदयादित्यमहीधरन्तं योऽध्यापयां सूरिभिरास सेव्यः ।

शिष्टार्थशास्त्रादिसमस्तशास्त्रदेवेन्द्रचन्द्राविव कश्यपात्री ॥ ९३

विजयादीम ... ... अवृत्त समधीत्यावनीपेश्वरस् स हृष्टः ।

विधिना खलु दीक्षितोऽतिदक्षो यमुपास्यार्हयद्रप्रदक्षिणाभिः ॥ ९४

तदनन्तरमात्ममन्दिरे यन्धरणीन्द्रोऽर्हणया यथानियोगम् ।

मुदितः परितोषयाम्बभूवाद्भुतभोज्याद्यतिहृदया सयन्नः ॥ ९५

परिकल्पितशैलरूपरस्यं परमं मोदकमातशिल्पमालम् ।

ललनाभिरलंकृतं यदासीत् कथमीहेत विवशुरन्यशोभाम् ॥ ९६

मकुटवेणिका हृद्या ललितकुण्डलद्वयम् ।
 केयूरकण्टमूत्रादिभूषणं सोर्मिकाशतम् ॥ ६७
 चामीकरकरङ्गाणि चामरन्तारपीठकम् ।
 त्रिशिरोहिमयी स्वर्णदीप्या शुभ्रानकपत्रकम् ॥ ६८
 प्रोज्ज्वलत्पद्मरागादिरत्नराशीम् सहस्रशः ।
 सुवर्णकलशामत्रपुटिकाकरशोधनम् ॥ ६९
 करङ्ककरकामत्रपुटिकाकरशोधनम् ।
 सप्रतिप्रहृङ्गारं तानि ताराण्यनेकशः ॥ १००
 ताम्रभाजनभृङ्गाराम् स ... दा ... प्रति ।
 प्रत्येकप्रतिभक्तानि तानि तानि सहस्रशः ॥ १०१
 सहस्रन्त्रापुषामत्राण्ययनी ... .. ।
 राजाहाम्बरवस्त्राणि शनं ब्रह्मिका शतम् ॥ १०२
 चतुस्रसहस्रं वस्त्राणामम्बराणां चतुश्शतम् ।
 कस्तूरीकट्टिकास्तिष्ठा एका कस्तूरकट्टिका ॥ १०३
 स्वारिका पञ्चधा जानिफलानन्दश स्वारिकाः ।
 कर्कोलानां मरिचानां स्वारिकाः स्युः विक्षति ॥ १०४
 एका तुलैव हिङ्गूनां मना ... स्वारिकैकधा ।
 वृचीबलानां शोण्ठीनां विंशति पञ्च स्वारिकाः ॥ १०५
 स्वारिके दीप्यमाना^१ द्वे पारिशेलवस्वारिका ।
 कोष्ठानां पिप्पलीनाञ्च स्वार्यैकैकशः किल ॥ १०६
 साराश्चन्दनजा भारः कृष्णगुरुभवा^२ अपि ।
 तरुणसिंहमूत्राणां एकैकं पञ्च कट्टिकाः ॥ १०७
 नखानां द्विमयो द्रोण एलानां पञ्च स्वारिकाः ।
 लवङ्गभङ्गपिण्डानां सहस्रं (गुञ्ज ?) ... ॥ १०८
 कटकट्टकचण्डाभिर्युक्ताः करिकरेणवः ।
 साङ्कुशधोरणारूढाः द्विशतं समद्विपाः ॥ १०९

1. Read दीप्यमाने ।

2. Perhaps कृष्णा ० ।

ध्यामकर्णहयप्रायास् सप्तयस् सादिसंयुताः ।

सखलीणा रथोद्धाहाः कङ्कनीरणिताश् शतम् ॥ ११०

सवत्सानां गवां पञ्च शतानि च ककुद्घताम् ।

महिषाद्वैशतं मेघवराहाणां शतं शतम् ॥ १११

सभूपोत्तमनारीणां तन्त्रीदालियुजां शतम् ।

वीणादीनां सवेणूनां शतं स्वरमनोहरम् ॥ ११२

कंसतालमृदङ्गादितूर्याङ्गानां शताद्वैकम् ।

दासदासीसहस्रेण त्रयो ग्रामाः प्रपूरिताः ॥ ११३

बलवद्धुर्ययुक्तानां शकटानाञ्चतुशशतम् ।

तिलमुद्राभिपूर्णानां धारिसारथिभिर्युजाम् ॥ ११४

सत्परश्वथवुर्हालपरशूनां मुदण्डिनाम् ।

एकैकशस् सहस्राणि शक्त्याश्चस्त्राण्यनेकशः ॥ ११५

तण्डुलाणां सहस्राणि धान्यानामयुतं किल ।

सर्वाणि तान्यदीयन्त दक्षिणा यस्य भुभृता ॥ ११६

यत्रैकदापि दानेषु भूभुजो गणनेदृशी ।

नित्यं विश्राणने संख्या कथं शक्येत वेदितुम् ॥ ११७

कृतनित्याभिवादो यो यन्नभाजा महीभूजा ।

वस्त्रान्नपानगन्धादिसत्क्रियाभ्यर्हितोऽन्वहम् ॥ ११८

मणिकनकमयादिगुह्रजातं वदन्यस्

सततमदित देवे भूरि भद्रेश्वरादौ ।

कृतवसतिटकादिः परार्थकवृत्तिः

पथिषु पथिकसार्थान् प्रीणयां यो बभूव ॥ ११९

धरणीभृदुदारधीस् स तस्य प्रतितिष्ठापयिषोरिह स्वभूम्याम् ।

कृतभद्रनिकेतनाख्यदेशे निदधे लिङ्गमिदं महोपहारम् ॥ १२०

आस्तामियं भद्रनिकेतनाख्या प्राग् भद्रयोग्यादिपुराभिधाङ्का ।

सुवर्णरत्नद्विरदेन्द्रवाजिवृन्दादिदानेन तदर्थमैषीत् ॥ १२१

जयेन्द्रवर्म्मेश्वर एष शर्वो ज्ञायो निजज्योतिरत्नमदीप्रम् ।
 आभूतहानेरिह मार्षणद्वि ध्वान्नं निहन्तुं परितन्तनोतु ॥ १२२
 भृङ्गारकन्याद्विधराम्बुधारिकुचाम्बुचार्यम्बुधरस्तनाब्जम् ।
 यातेषु मूर्यादिषु चापलघे भवोऽत्र वेदाद्विविलैरतिष्ठतु ॥ १२३
 वहिस् स्वभूमेः परितस् मसीमामिन्द्रादिदिक्षु क्षितिमात्तमानाम् ।
 भक्तयोदयादियमहीधरश् श्रीजयेन्द्रवर्म्मेश्वरशम्भवेऽदात् ॥ १२४
 राजानमाह्लादिरुचिप्रकर्षैर्वाजिष्णुमुदीक्ष्य जयेन्द्रवर्म्मा ।
 मनःप्रसत्तिं प्रथयांवभूव वीरान्नरायद्विकरी यथात्रिः ॥ १२५
 गाम्भीर्यवान् वारिजहंसमङ्गदाय्येच्छवारिस् स बृहत्तटाकः ।
 तेन द्विजाश्रयनदानरम्यश्चक्रे सरिदभङ्ग इवान्मभावः ॥ १२६
 हितधीस् सहिर्गण्यदामविभ्यं शिवकैवल्यशिवाश्रमाख्यरुपम् ।
 निदधे विधिना स धातृशौमित्रिदृशान्ध्यामभिगत्तुल्यभावम् ॥ १२७

इदमिह वमुधानं वीक्ष्य संश्रुत्य वाता-
 यमभयकृतचेताः पुण्यचिन्तश्च कश्चित् ।
 शिवधनमशिवायाहर्तृकामे क्षणे पि
 प्रभवति बहुधद्रर्था धातुकामे शिवाय ॥ १२८

(Here follows the first Khmer Text)

राजहोता यतीन्द्रो वा देवमंरक्षणेऽर्हति ।
 शीलश्रुतिगुणैर्युक्तः कुली वा धर्म्मतत्परः ॥ १२९
 भूगैरजतदासादीन्नाशयन्तश् शिवस्य ये ।
 वाग्वुद्धिकर्म्मभिर्यान्ति ते लोकद्वययातनाम् ॥ १३०

No. 153. PHUM DA STELE INSCRIPTION, Dated 976

The inscription was edited by Bergaigne in *J.A.*, 1882 (1), p. 208, and noticed by Aymonier (*I.* 362). Phum Da is the name of a small village in the Province of Kompong Chnam.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit text comprises 9 verses, the metres

being *Sloka* (1-3, 6, 7, 9) and *Upajāti* (4, 5, 8). The first three verses and the last are an invocation to Śiva in mystic philosophic terms borrowed from the Upanishads. The remaining five verses record the installation of a *linga* in the year 976 Śaka by a *yogin* (ascetic) named Jñānapriya and Āryamaitrī.

The Khmer text records that the ascetic (mentioned above) will be the priest of this god, and will enjoy, according to religious custom, the lands, gardens and tanks, which were included within the domains of the temples. Two slaves will be in charge of the *linga* and the sacred fire. Food (*vyañjana*) was to be supplied by a monastery by virtue of an arrangement made by Dharmāvāsa, the chief of the people or army (*khlon vala*), and some families. It seems to be an arrangement made by the local community in favour of the ascetic. The Khmer text contains the usual imprecations against those who violate the rules.

TEXT

ओं नमश् शिवाय ।

जितमीशेन यंमूढबालसोमं¹ वराकरम् ।

ईडेऽहमात्मनो रंभा बालसोमं वराकरम् ॥ १

शुक्रताराप्रभावाय नमस्ते जातिविन्दवे ।

योऽसौ महेश्वरो भूत्वा सर्गधृत्यै महातनुः ॥ २

नमोऽस्तु विन्दुगर्भाय विन्द्वन्तज्ज्वालितौजसे ।

सरतिर्विन्दुवासी यो विरतिर्विन्दुनिर्गतः ॥ ३

ज्ञानप्रियाख्येन तपस्विनेन

संस्थापितं षड्गणरन्ध्रशकैः ।

लिङ्गं शिवध्यानगता गुहास्थाः

क्षमध्वमस्मिन् शिवतत्त्वभूतम् ॥ ४

1. Read बन्मूढ ° ।

2. The text has only a single स ।

सर्वभ्य एभ्यो जगदीश्वरेश-
 मुज्जाननैयोगसमाश्रितोऽसौ ।
 सत्पुण्यसत्रं परिपालनाय
 ददौ तदाहृत्य शरीरकोष्ठात् ॥ ५

साक्षान्नाथोऽयमित्युक्त्वा सर्वं सत्पुण्यसंभृताः ।
 अस्मै प्रीतिन्ददुर्नित्यं योगिने मोक्षकाक्षिणे ॥ ६
 मैत्र्यादिपरशुन्लिप्ताः पट्वरितरवोऽभवन् ।
 सत्त्वाम्बुधौ च निक्षिप्ताः निष्फला यस्य केवलम् ॥ ७

शुद्धान्वयोऽसौ कृतकृत्यवीर्यो
 निर्व्वाणसंभावितशुद्धचेताः ।
 पट्वरितापाभिहतो न यानि
 ध्यानालयं वन्यमपण्डितो हो ॥ ८

ज्ञानप्रियार्यमैत्रीनि द्वे नाम्नी परमेश्वर ।
 अन्वर्थाभवतान्नित्यं यावद्वाचगतस्य मे ॥ ९

No. 154. POÑ PRĀH THVAR CAVE INSCRIPTION

The inscription was edited in *BEFEO*, XI. 399.

Poñ Prāh Thvar is the name of a cave in the eastern part of the well-known hill range called Phnom Kulen. On the walls of this cave are carved several figures. There are two standing figures in the centre, each with five heads, four on four sides (of which three alone are visible), and the fifth on the top. The figure on the right has eight arms, and that on the left, twenty-six. On two sides of these central figures are two rows of devotees, nine on the left and four on the right, seated on the throne with joined hands and turning towards the centre. There is a thin stream of water close to this cave.

1. Read सत्त्वा० ।

2. The text has नामी ।

3. The text has अन्वर्थ० ।

The inscription contains seven Sanskrit *slokas*. They record that this 'Cave of Śambhu was made by a sage who was named Dharmāvāsa, 'because he was born in Dharmāvāsapura and pure Dharma resided in him. He made the tank close by and rendered visible the Vyomatirtha, which was hitherto invisible. He also made the images of gods and *ṛṣis* (ascetics).

The sage Dharmāvāsa is perhaps identical with Dharmāvāsa mentioned in the preceding inscription (No. 153).

TEXT.

नमश् शिवाय यज्ज्योतिरज्ज्वलद् विश्वतो भृशम् ।

निकृन्तति जगद्दृष्टिरस्कृतिकरन्तमः ॥ १

धर्मावासपुरे जात्या धर्मावासाभिधानभृत् ।

शुद्धधर्माधिवासो यो बुधो धर्म इवामवत् ॥ २

जन्मभूमुरिविभवे भवत्यप्यविशद् वनम् ।

यो भिक्षावृत्त्यङ्गोच्चित्रं महतामीहितं वत ॥ ३

इमां शम्भुगुहाभिरूपां स गुहां स्वगुणोक्तये ।

व्यात्तास्यश्रियमस्योर्वीधिरस्येव व्यधाद् बुधः ॥ ४

तटाकमाश्ममेतच्च भोगिभोगवृत्ताच्युतम् ।

तपस्तेजस्तनूभूतदुग्धाब्धिमिव सन्न्यधात् ॥ ५

पावनाय प्रणयिनां व्योमतीर्थाभिधानकम् ।

इदन्तीर्थमदृश्यं स दृश्यतामनयन्मुनिः ॥ ६

भस्मपात्रमिदं पात्रप्रतिपादितकोशकः ।

अकरोत् स सुरर्वीणामिमाश्च प्रतियातनाः ॥ ७

No. 155. PRAH NOK STELE INSCRIPTION, Dated 988

The inscription was edited in *ISC*. 140.

Prah Nok is a Buddhist temple in Angkor Thom. The inscription is engraved on the four faces of a stele two of which are very much damaged. It contains 161

verses of which the last five are in *Vasantatilaka* metre and the rest are *Slokas*.

The inscription records the victories and religious foundations of *Senāpati* Saṅgrāma. It begins with a genealogy, traced through the female line, and mentions the various kings, served by the members of this family.

It then describes the victorious campaign of Saṅgrāma in 973 against Aravindahrada who had made himself very powerful in the southern region, and who is described almost like a king. Aravindahrada, being defeated, fled to Campā. Saṅgrāma visited a temple of Śiva, called Rājatirtha, and made various donations to this and other temples. He tried to pacify the country and founded three *āśramas*. In 988 Saṅgrāma made a campaign against *Senāpati* Kamvau who had rebelled. After having killed him in a battle Saṅgrāma made donations to a temple of Śiva on mount Prthuśaila. There he was attacked by an enemy named Sivāt and Saṅgrāma won his third victory in a place called Prasānvairmyat, where he founded two *āśramas* consecrated to Śiva Bhadreśvara. The fourth or last campaign of Saṅgrāma took place near a temple of Mādhava. After making donations to this god, Saṅgrāma returned to the king with the captives and the booty. The king congratulated him on his victory and offered him the rich booty conquered by him. The general refused it, but requested the king to spend it for installing a golden *linga* in honour of Śiva and the king.

The name of the king was mentioned, but only the last part 'Varman' remains. It appears, however, from the dates mentioned that he was Udayāditya-varman II.

TEXT.

Verse 1 lost

... .. वेदद्विगिरिराज्यभाक् ।

— ... .. ॥ २

... .. समा स्त्री मल्लिकाह्वयाः ।
 ... .. ॥ ३
 ... .. धर्म ... विक्रान्तविषयस्थितम् ।
 ... .. स्तुक्स्थानाम् ... .. ॥ ४
 [म]धुसूदनसद्विप्रः प्राज्ञो राजपुरोहितः ।
 तस्यामजीजनत् पुत्रौ सावर .. .. ॥ ५
 [ह]रिशर्मा मतो राज्ञो ... [मू]लञ्चामरचारिणाम् ।
 दामोदरस्य सावित्री पत्नी सा ... .. ॥ ६
 [च]त्वारस् सूनवस्तस्याः ... .. येऽभ्युज्जनेत्रिके ।
 चारुनेत्रे स्त्रियौ सोमशर्म ... .. ॥ ७
 ... राज्याभोगसम्भारैः पुत्रीन् तामम्बुजेक्षिकाम् ।
 विधिना च श्रीपृथिवीनरेन्द्र ... .. ॥ ८
 ... .. हन्तौ तु पुरुषौ बौरुपैः क्षत्रवल्लभौ ।
 तत्प्रीत्या प्रापतुर्वुर्व्याङ्गपुरञ्चे ... .. ॥ ९
 [महे]न्द्रगिरिमारुढे धरेन्द्रे तेऽनुयायिनः ।
 प्रापुः^१ चंप्रिर्नाम पुरं पुरन् च^२ ... .. ॥ १०
 [सा त]त्राम्बुजनेत्राख्या पुत्री प्राप पवित्रिकाम् ।
 मादेद्वाख्याञ्च रुचिरां देवत्र ... .. ॥ ११
 ... पवित्रसंज्ञाञ्च स्वस्तीया ... .. ।
 ... पतिञ्च श्रीपृथिवीनरेन्द्रो ... .. ॥ १२
 ... [सु]गतभावाख्यो ... .. ।
 ... अन्विता कन्या सुभद्रा ... .. ॥ १३
 [नरे]न्द्रलक्ष्मी रुद्राणी ... .. ।
 ... शवाख्यगन्धाख्यास्ते ... .. ॥ १४
 [नरे]न्द्रलक्ष्मिका राज्ञो .. .. ।
 ... महिषी वपुषा भाग्य ... ॥ १५

- [अ]सौ सुगतभावाख्यो ... .. ।
 ... .. इव श्रीरणकैसरिसंज्ञ ... .. ॥ १६
- दुर्दमानां द्विदिन्द्राणां ... .. ।
 ... .. दारुणाभिख्यो गिरा राज्ञो रतः पुनः ॥ १७
- [अ]मू चमृती धीरो ... .. ।
 ... यातां कुलेस् साद्धमाख्यं क्षमाधरोत्तम ॥ १८
- शैलतलं प्राप्य ... .. ।
 म्रक्व्वस्त्राम नवग्राममध्यामातां कुलेस् स[ह] ॥ १९
- वि . यानजितानन्ये[म] ... .. ।
 ग्रामं संग्रामतः प्राप्तं संग्रामाभीख्यमा ... .. ॥ २०
- सुभद्रावल्लभ ... स्वामि ... .. ।
 ... त्र भारतीति स्त्रीध्वरिधर्मासृतास्त्र ... ॥ २१
- श्रीन्द्रवर्मावनिपतेश्च ... .. ।
 ... [वीर]धर्मासृताख्यास्ते मूलध्वामरचारिणा[म] ॥ २२
- [का]न्तान् र[त्नो]रुसौभाग्यां ... .. ।
 प्राज्यै रैरूप्यभोगैस्ते श्रीन्द्रवर्म्म ... .. ॥ २३
- श्रीस्तु केशवविप्रस्त्र ... .. ।
 मोंत्रामा श्रीयशोवर्म्मक्षमाभृतश्चा ... .. ॥ २४
- वैष्णव ... .. ।
 श्रीहर्षवर्म्मदेवस्य भारती ... .. ॥ २५
- वृहस्पति ... .. ।
 य ... श्रीजयवर्म्मक्षमाधरस्य ... .. ॥ २६
- ... .. ।
 वि ... ब्रह्मलोकस्य उनी ... .. ॥ २७
- ... .. ।
 शचल्यसु ... .. ॥ २८

तत्सुत ... .. ।

नवात्मजास् सुवीभू ... .. नोभ ॥ २६

श्री ... .. ।

अमृतेति पुमांसस्ते सौदर्यास् स्निग्धमानसाः ॥ ३०

... .. ।

शूरश श्रीजयवर्मेशसैन्येशस् सद्यशा भुवि ॥ ३१

... .. ।

द्विडिन्द्रान(न्व)यात्सेनापतिश् श्रीजयवर्मणः ॥ ३२

... .. ।

सोधिक ... राज्ञः परितो द्वादशाशमत् ॥ ३३

... .. सनि संमतः ।

देववं ... .. विख्यातो विजया भुवि ॥ ३४

... .. यौरिमर्द्दने ।

श्रीसू [र्यवर्मदेवस्य] बल्लभो ध्वजिनीपतिः ॥ ३५

... .. स् सोष्ठभाख्योऽतिबल्लभः ।

तस्य ... .. भ ... [मु]वनाधिपः ॥ ३६

... .. स् सन्नर्यसूत सा ।

शिवव्या ... .. प्र ... गन्धसंज्ञकान् ॥ ३७

... .. सो नवात्मजान् ।

णसंज्ञासूत तनया केनाम्ना प्रियदर्शनाम् ॥ ३८

... .. यि ।

तस्य सेनापती राज्ञो ... .. न्द्राभसानवान् ॥ ३९

Only a few letters are legible of vv. 40-49.

रवाविवोदिते यस्मिन् मनोम्भोजरुहा समम् ।

... .. ॥ ५०

सुखोदयो यस् सकलो लोकाह्लादलसद्द्युतिः ।

... .. ॥ ५१

Only a few letters are legible of vv. 52-55.

... .. शर्वी वीरोऽस्त्रकोविदः ।
 ... .. आसु स प्राक् सङ्ग्रामाख्यो महाम ... ॥ ५६
 ... .. तने शीघ्रश शस्त्राणां मोक्षरोध[ने] ... ।
 ... .. सव्यसाचीव सव्यवामेन सोऽस्त्र[हृत्] ? ॥ ५७
 [अनन्य]प्रतिमो युद्धे परंपरि पुरस्कृतः ।
 [यः कृणो] वाजु नो वेनि भुवि वीरो न तत्समः ॥ ५८
 ... .. र्थपरो वीरो वीराभिभ्यस् सुरस्त्रियः ।
 [जेप्य]न् स्वागत्य ताञ्छक्त्या प्रजिहीर्षन्दि(शोन)यत् ॥ ५९
 ... .. राज्ञा महावीर्य्यो महासेनापनीकृतः ।
 [रक्षणे] राजलक्ष्म्या यो लोकानाञ्चात्मनः प्रति ॥ ६०
 [आसी]द् रामाद्रिरन्ध्रेय्यो द्विदिन्द्रो दुर्हमो मृधे ।
 [अर]विन्दहृदाभिख्यो दारुणो दक्षिणापथे ॥ ६१
 [धनु ?] शशास्त्रार्थविद् धीरो वशी वीरबलो बली ।
 [स] ह्यो दक्षिणाशायां धाम्ना दध्रे ऽर्हमेदिनीम् ॥ ६२
 देवथपल्वल्फस्सुगन्धाङ्कपोःस्पोत् स्मोन्त्रवद्वापुरादयः^२ ।
 यूथपा हतुमजिता राज्ञा युयुधिरे रिपुम् ॥ ६३
 सर्वेपि प्रवरा वीर्य्यर्व्वपुर्धामायुधैस् स्वकैः ।
 बलौघैस् सबलागतिं निहन्तुन्नाशकन् रणे ॥ ६४
 ध्वस्तानेकमहासेनेश्वरे तस्मिन् महारिपौ ।
 प्रणम्याधिपतिञ्चाह सङ्ग्रामाख्यचमूपतिः ॥ ६५
 प्रसक्तिं कुरु राजेन्द्र दुर्जयन्तं रिपुं परैः ।
 शक्तोस्मि तव शक्त्याजौ विजेतुं मां नियोजय ॥ ६६
 इत्युक्तस्तेन राजेन्द्रो हृष्टस्तं प्रत्यभाषत ।
 साधु साध्विति हो वीर कुप्यं कामं यथामतम् ॥ ६७
 इत्युक्तस् सबलस् सेनापतिस् सङ्ग्रामनामधृत् ।
 प्रणतः प्रययौ तूणं यत्रारोन्द्रोऽनिदुर्हमः ॥ ६८

गत्वा वैरिगणानुग्रान् नगेन्द्रानिव दुर्गमान् ।
 निजगाद गिरा वाग्मी भीष्मया पृथ(त)नाधिपः ॥ ६६
 धामधूमध्वजन् ध्वस्तद्विपत्कक्षन् धरापतेः ।
 स्पर्द्धयन्नचिरन्नाशं लप्स्यसे शलभो यथा ॥ ७०
 धरित्री वीरभूपेन्द्रपाल्येयं कासि कातरः ।
 संरक्षणाक्षमः क्वेति मोहान् नो मण्ड^१ मन्यसे ॥ ७१
 दुर्बुद्धे चेन्मृधे धृष्टः प्रतीक्षस्व क्षणन् त्विषम् ।
 मृत्युं प्रणेष्यतोऽद्य त्वां ममेपोदुर्निवारिताम् ॥ ७२
 श्त्युक्तो दुर्ममदोऽरीन्द्रो मृधे दृढपराक्रमः ।
 प्रचण्डः प्रत्युवाचे द^२चण्डदण्ड^३चमूपतिम् ॥ ७३
 मा मा भायय युद्धं हि विद्वषस्फुटजयं पुरा ।
 क्षमामिमाञ्चास्फुटपतिं तस्मान्नो मावमन्यसे ॥ ७४
 प्रत्युक्तवत्यरातीन्द्रे सङ्ग्रामाख्येन दुस्सहः ।
 निर्हण्युन् द्विपदिन्द्रैधान् बाणवह्निर्यकीर्यत ॥ ७५
 सोऽरविन्दहृदाभिख्यो द्रुतश्चम्पापुरङ्गतः ।
 सङ्ग्रामाख्यो द्रुतेऽरीन्द्रे राजतीर्थेश्वरं ययौ ॥ ७६
 ... .. ।
 ... .. य तेजःपुञ्जमिवात्मनः ॥ ७७
 ... .. त् ।
 तत्स्थित्यै शम्भुभक्तस् स रुचिरौ मत्तवारणौ ॥ ७८
 ... .. म् ।
 क्वोः भूमिञ्चतुर्दार्दशभिस्त्रपुभाजनैः ॥ ७९
 ... .. द्वमे ।
 स्वशिल्पनिर्मितं कान्तमाश्रमं शुभलक्षणैः ॥ ८०
 ... .. तेन तु ।
 आपिते क्लानसम्भारैर्नतस्तत्रेश्वरेऽदिशन् ॥ ८१

... .. द् दशशतैर्गङ्गाम् ।
 दासैः पूजाङ्गयोग्यानि प्रत्यहं यान्यकारयत् ॥ ८२
 ... .. साष्टं सैन्यैश्चमृपतिः ।
 दुर्वृत्तीनां नरानाञ्च शासने क्षमाधरोपरि ॥ ८३
 ... .. प्रयानेऽमिनन्तजसि ।
 सुरद्विषो यथा तस्मिन् राघवे दण्डकाननम् ॥ ८४
 ... .. स्त्रीत्रोऽद्रवभाजिनाम् ।
 विपश्चस्वस्यमानानां स समृद्धिं पुनर्व्यधात् ॥ ८५
 ... .. प्राप्य तत्रान्तगृहमादधे ।
 रैरूप्यरञ्जिताम्भोजवितानेनोपशोभितम् ॥ ८६
 ... .. यतीथस्य संशीर्णस्य निरम्भसः ।
 भूयो गभीरशुभ्राम्भश् शोभन्तं तत्तदोजसा ॥ ८७
 ... .. करतस्तत्र विपुलां विदधे समाम् ।
 ईश्वरे शुद्धभक्त्योर्गुञ्जिरं सत्तवारणम् ॥ ८८
 ... तंश् शुद्धचैत्रादौ चन्द्रवारं सिसाधौ सः ।
 ज्ञेयान्भूमिमिमेन्द्रेण जने ब्रह्मलयाह्वये ॥ ८९
 ... द्रोनामसकुले महिषेन्द्रद्वयेन च ।
 त्रिङ्शद्गृहत्पटै रूप्यभाजनेन त्रिकट्विना ॥ ९०
 ... पत्रेण भिन्नाण्डवृषाणां विंशकं व्यधात् ।
 तत्राश्रमं शिवाभ्याशतटाकोदक् स चाश्रमम् ॥ ९१
 [स्नाप]यित्वेश्वरं स्नानसम्भारैरदितानतः ।
 तस्मै रैरूप्यभोगैर्गोसहस्रञ्चाश्रमौ मुदा ॥ ९२
 [आसी]द्वागेऽतिरुचिरश्चतुरो राजवह्मभः ।
 शूरो वीरः कंवौनामा राज्ञा सेनापनीकृतः ॥ ९३
 [य]न्महोवृद्धहितमहन्मोहोमोही कदाचन ।
 तद्दोऽहदयः प्रायाजगय्यास् स्वगणैस् सह ॥ ९४

[व]पुर्धामायुर्धुद्वया धामभिस् स वसुन्धराम् ।
 वादि(धि)तुं सकलामेकस् समर्थस् सर्वथा मतः ॥ ६५
 तस्य सेना महावीर्या महास्त्रा दृढविक्रमाः ।
 संख्यातीताः प्रतिदिशं विभक्ता दुष्ट शान्तगाः ॥ ६६
 बलौघैस् साधुधैस् सार्द्धं जिघृक्षुर्मानुपस् सुरान् ।
 अशेषान् स चचारोर्वीं वीरो यत्रे(थे)व रावणः ॥ ६७
 देवस्रौल्लोङ्गनुर्गचेङ्गस्रौचनत्राव्ब्रह्मोव्ब्रह्मसमाह्वयाः ।
 सेनाधिपतयश्चान्येऽनेका राज्ञो महाभक्ता(टा)ः ॥ ६८
 ते विजेतुं महौजस्काः रिपुं राज्ञा नियोजिताः ।
 नान्विजित्वा(त्य) रिपुजनस् समाजौ जयश्रिया ॥ ६९
 हतेषु तेषु राजेन्द्रो जगाद ध्वजिनीपतीन् ।
 भर्तृभक्ता भक्ता(टा) लक्ष्म्या सेवितास् स्वस्त्रिया मृताः ॥ १००
 यतध्वं सायुधैस् सैन्यैस् स्वकैस् सेनाधिपा[ः] क्षणम् ।
 इत्युक्तः प्रत्युवाचेद् सङ्ग्रामाख्यश्चमूपतिः ॥ १०१
 अपीन्द्रादिसुरा राजन् रणेऽद्भुतपराक्रमाः ।
 त्वत्तरो न सहिष्यन्ते क्षणं किमुत जन्तवः ॥ १०२
 स्वस्थस्तिष्ठ महाराज त्वत्तरोमिस् सुदुर्जयम् ।
 परैरपीन्द्रग(श)रणं निश्चितं नाशयामि तम् ॥ १०३
 सादरस्त्वं स नृपतिः प्रत्युवाच चमूपतिम् ।
 सुष्ठु सत्यं वचो जाने यथेष्टन्ते तथैव मे ॥ १०४
 इतीरितस् स सङ्ग्रामनामा भूयो ननोन्नतः ।
 तूर्णं ययौ स सबलो यत्रारीन्द्रोऽनिदुर्जयः ॥ १०५
 वीरोपि सबलो वैरी वीर्यवित् पृतनापतेः ।
 पक्षीन्द्रेन्द्रादसून् मोक्तुं माल्यवानिव दिग्गतः ॥ १०६
 तदा सेनापतिप(म ?)निस् सङ्ग्रामाख्यो बलाधिपैः ।
 अन्विष्याय प्रहारेप्सुस् सबलौघं महारिपुम् ॥ १०७

पृथुशैलशिवं प्राप्य सम्यगाराध्य सो(म) धिया ।

दत्त्वा रंरूप्यनागेन्द्रानरीन्द्राग्रिमयाचन ॥ १०८

प्रधावन्नायमुन्धित्यै कालपाशेन पाशितः ।

सङ्ग्रामाख्यं प्रतिपद्यौ युयुत्सुस् सवल्लो रिपुः ॥ १०९

दृष्ट्वा परस्परं दृष्टौ जिहीर्षं विजयश्रियम् ।

अभितुदुवतुर्वीरौ नौ यथा रामरावणौ ॥ ११०

स्वबाहुवलवीर्येण द्वन्द्वयुद्धं पिणोर्गपि ।

नयोस् संनाशितयः प्रणता इदमश्रुवन् ॥ १११

हे नाथ हे महावीर वी वि रमाशु रणं प्रति ।

वीरस्यामुष्य विक्षेपसमर्थान नः प्रयुञ्जस्व भोः ॥ ११२

इत्युत्तवास्रधरास् सख्ये मध्ये तत्पुनस् स्थिताः ।

यथाप्रवीणवीर्यं प्राग्(क) प्रमुखन्ते प्रजहिरे ॥ ११३

प्रेङ्खद्(त्)खड्गशतघ्नीशशूलशक्त्यादिशस्त्रकैः ।

गतागतैरुभयतो दिशुते यौदृ नं पुनः ॥ ११४

वैरी रि)णस् शुभता(टा)स् शम्ताश् शिशिरैरेनेकतो मृताः ।

सान्द्रसक्ताग्रदिग्धाङ्गाम् सङ्गिनश् शृङ्गिणो यथा ॥ ११५

सङ्ग्रामाख्यस् स वैरीन्द्रन्धनुष्पाणिमुपस्थितम् ।

उदाराभिर्गभीराभिर्वीर्यमी गोभिरभाषत ॥ ११६

दुष्टचित्तं कुचारित्रं वी(चि)रमन्वेषितो मया ।

केन गन्ता भयान् मुक्तो मत्तोपीन्द्रसमाश्रितः ॥ ११७

तिष्ठ तिष्ठ महावीर मयि वीर्यं प्रदर्शय ।

त्वद्वीर्यव्यक्तमुद्वीक्ष्य नेष्यामि त्वां यमश्रयम् ॥ ११८

इत्युक्तो विस्मिनो गर्वां स वीरः प्रत्युवाच तम् ।

मा भीषयस्व मा वीर वीर्यं द्रक्ष्यसि मेऽचिरात् ॥ ११९

एष ति(ती)क्ष्णश् शरश् शीघ्रमुत्सृष्टस् स्फुटपौरुषः ।

यमश्रयं प्रणेष्यन् त्वां चतुना चैज्जिवार्यनाम् ॥ १२०

भीष्मासुभावभापतां भाषामन्योन्यभीषणात्(म्) ।

प्रस्पृष्ट्या ध्वनयतान्वनुलब्धवलं युधि ॥ १२१

कंवौनामानिचिरे चापं चेतस्समात्रते ।

शरान् सन्धाय सैन्येशदंष्ट्रादौ स चखान तम् ॥ १२२

स सैन्येशश् शरैस्तीक्ष्णैर्धृ (वृ ?)ष्टपुष्पैरिवाहतः ।

वारिवर्परिवात्रीन्द्रो न चक्रम्पे कदाचन ॥ १२३

स्वरद्विरिव बहुयस्त्रजप्तैस् सत्पत्रिभिस्त्रिभिः ।

स शिरोग्रीवा(वा)वक्षस्तु(स्सु ?) शत्रमाशु(श्च)खनत् समम् ॥ १२४

तीक्ष्णेपुभिः क्षतः क्षोण्यान् द्विपन्न(न्नि)पतितः क्षणम् ।

चुक्रोशोच्चरनुचरान् वेदनां वेदयन्निव ॥ १२५

यमभयङ्गतेऽरीन्द्रे सवले सवलधिपे ।

सुराम् सर्व्वं परं हृष्टाः जयशब्दं समञ्जसुः ॥ १२६

प्रत्यागतस्तु संप्राप्य पृथुशैलस्थितं शिवम् ।

प्रणम्य दण्डवद्भूमौ सोऽदात्तस्मै स्वमात्मना ॥ १२७

तत्रेशे तारशृङ्गारं भोगिभोगाभनीरदम् ।

रौप्यं पञ्चदशकट्टिसकरङ्कं प्रतिग्रहम् ॥ १२८

अशीनिपरिमाणाङ्कां निकाशकनक्रोर्मिकाम् ।

कान्तां षोडशकर्पापां नानारत्नोपशोभिनाम् ॥ १२९

भूरिभोगीन्द्रभोगाभशोभितोभयतोमुखम् ।

दोलायानं मायूरेण स्वर्णदण्डशलाकिना ॥ १३०

अष्टाष्टनवभिः कृष्णमाघोमाह्वीनवारके ।

दत्त्वा मात्रं लवङ्गनामन्यै वत्सर्व्वनाम्नो धनानि नुः ॥ १३१

रूप्यं पञ्चपणा(ण ?)पत्रं पुटन्नाम्रप्रतिग्रहान् ।

वेदान् त्रिदशकट्टीङ्श्च पञ्चतिष्काङ्श्च माधवान् ॥ १३२

तत्र यूथपनाथोथ स्थितवान् तनिथस्ति ... ।

एकदा देहिनान्दूराद्विश्वतश् शुश्रुवे वच[ः] ॥ १३३

एषोऽसौ स्त्वत्समाह्वानो महावीर्योऽतिदुर्महः ।

महात्साहो महामायः कृत्युद्धेऽतिकौशलः ॥ १३४

सिद्धिकाराभिधानोन्यम् मुभटम् सोदगानुजः

सगा(शा ?)न्तिभुवनाह्वानो वीरोऽन्यो रणदुर्महः ॥ १३५

एकैकोपि स्ववीर्येण स्वबलौघेन गच्छेत् ।

कवौनामाधिको युद्धे क्लेशा लोकान्त(नक ?)लिप्रभः ॥ १३६

स सेनाधिपतिश्च श्रुत्वा वाचस्तदनुकम्पया ।

यूथपान्मुविभज्याशु विजेतुन्तान् समभ्ययात् ॥ १३७

इष्टा सदायुधोद्धृष्टं स्त्वत्संज्ञं सवलं बली ।

लीलयाभिललापोच्चैश्चतुरो रणरङ्गविन् ॥ १३८

महश्चित्रमहो वीर सिद्धो मृगयते मृगम् ।

प्रागद्य तु मृगो राजसिद्धं मृगयते) खयम् ॥ १३९

इत्युक्तस्तेन सवलम् स्त्वत्संज्ञः प्रीतिमान् पटुः ।

धृष्टेन वचमोवाच चमूपतिमभीतवान् ॥ १४०

मृगो गच्छीं मृगपतेरभीतोऽहञ्च दू(रत ?) ।

श्रुत्वा त्वद्भुजवीर्यन्तर्दृष्टुं साक्षात् प्रयासि वः ॥ १४१

परस्परविवादे तु स्त्वत्संज्ञम् स बलाधिपम् ।

शरशक्त्यादिशस्त्रैस्तस्मैनिःकृत्रिचयान् च ॥ १४२

बाणैरन्यैश्च चिल्लेद चापज्यान्तस्य सद्भुजो ।

समं सङ्ग्रामसंज्ञोऽन्यान् सिद्धिकारादिकान् भटान् ॥ १४३

दूरात् प्रधावनो बाणाह दीपयुतिमप्रभान् ।

क्षणं प्रोद्वीक्ष्य सभयात् तेष्वपलायन्त शत्रवः ॥ १४४

द्विपतः प्रदुतान् प्राणान् मोक्तुकामान्दिशो गतान् ।

स सेनाधिपतिश्च श्रीमान् सेनाभिस्तान् समन्वयात् ॥ १४५

प्रशानत्रैर्मर्यन्प्रमाणन्तु म्प्राप्य वृत्तनाधिपः ।

दुर्जयारिजनाञ्जेतुन्तत्रस्थानञ्च्यु(ध्यु ?)वास ताम् ॥ १४६

अष्टाष्टनवभिर्भूमिः प्रशान्त्रैर्मर्यत्प्रदेशके ।
 साधिना निङ्किनिमूलपुष्पमृत्लाख्यदेहिनोः ॥ १४७
 रूप्यपत्रपुटेनाष्ट पणेनैकतुलैस्तथा ।
 ताम्रप्रतिग्रहैर्व्वदैष् पट्टिभिस् सद्बृहत्पटैः ॥ १४८
 तत्राश्रमौ शुभावाह्यौ धनधान्यादिपूरितौ ।
 सद्विमानाविवानीतौ तेन भूमिभुवा( ) दिवः ॥ १४९
 श्रीभद्रेश्वरशम्भौ तौ सद्भक्त्या गोसहस्रकम् ।
 दासानाञ्च द्विशतकं विङ्शकं सोऽदिनात्मना ॥ १५०
 नतस्तत्स्थानरोञ्जित्वा कृत्वा सर्व्वं यथोदितम् ।
 धृष्टम् स सबलसेनापतिस्तान् पुनरन्वि(न्व)यात् ॥ १५१
 जलामलकसन्धानमाधवन् ध्वजिनीपतिः ।
 समेत्याराध्य सुधिया धाम्नास्वस्थाञ्जहार तान् ॥ १५२
 हरये चतुरायोगान् सोऽदाहूयप्रतिग्रहम् ।
 भाजनं राजतं घण्टायुगं पञ्च कदा(टा)हकान् ॥ १५३
 माधवं स्नापयित्वा स स्नानभोगैर्नतोऽदिशत् ।
 शौरये गोसहस्राणि तानि सर्व्वाणि चात्मना ॥ १५४
 लोकानीतापदानञ्च धैर्य्यत्वं सोऽनुकम्पया ।
 दर्शयञ्चल्लैर्व्वद्धा धराभर्त्रेऽदित द्विपः ॥ १५५

क्षोणीभृतः क्षितिमिमां रिपुपावकेन
 प्लुष्टाञ्चिरं प्रशमयन्निव विप्रकीर्णाम् ।
 वस्त्रम्बनेकविग्रमादृतमेव दिग्भ्यस्
 सद्भक्तये भूतिमदादवनीन्द्रनाथे ॥ १५६

एष क्षितीश्वरपतिः प्रणतञ्जितारिं
 सेनाधिपं करुणयार्द्रमना ब्रभापे ।
 वीरेन्द्र हे मम हितं तव कर्म युक्तं
 तद्दीरतामनुपमां मयि भक्तिमाह ॥ १५७

सर्व्वेन्धनन्तव इतं पुनराहरेथा-

श्चेमानि मे तव वसूनि हि कल्पितानि ।

त्वद्भक्तयोऽतिरुचिरा रमयन्ति नित्यं

सामेव नेदशवसूनि वसूपमौजः ॥ १५८

वीरेश्वरो नृपमुवाच कृपा कृपान्म-

श्चेन्मे सुवर्णमयलिङ्गानेश्वरे ने ।

सूक्ष्मान्तरात्मनि धनानि इतानि भक्त्याम्

साफल्यमद्य मम कर्त्तुमिमानि दिश्याः ॥ १५९

श्रोणीपतिः प्रणमता पृतनाधिपेन

प्रत्युक्त एवमनुचिन्त्य चिरादुवाच ।

वाढं महाभटपते तव भक्तिरीदृक्

पूर्णन्दुविम्बरुचिरा प्रथितायुगान्तात् ॥ १६०

योधाधिपो युधि कृतारिञ्जयोऽधिगन्तुं

भूतिं क्षितौ क्षितिभृता भणितमर्थवम् ।

बद्धाञ्जलिः प्रणत उन्धितवान् प्रसन्न-

स्तच्छासनैरिथ(व) रघुन्नितरां रराज ॥ १६१

No. 156. PRASAT PRAH KHSET INSCRIPTION OF
UDAYĀRKA-VARMA, Dated 989.

The inscription was edited in *ISC* 173.

Prasat Prah Khset is a small temple in the Angkor region.

The inscription contains seven Sanskrit verses, the metres being *Vasantatilaka* (1), *Indravajrā* (2), *Upajāti* (7), and *Śloka* (3-6).

The inscription contains no invocation and records the restoration of a *linga* by Saṁkarṣa, son of Vāsudeva (with the surname Dvijendravalabha) and the sister of king Udayārka-varman, during the reign of this king in 988 Śaka. This *linga* had been formerly given to king Sūrya-varman by his minister Sarāma. The former gave it, with lands

and servants, to Saṅkarṣa and it was damaged in course of the rebellion of Kaniṣau (See No. 155).

In the year 989 Saṅkarṣa added to this *linga* images of Brahmā, Viṣṇu and Buddha, and the entire group, called *Caturmūrti*, was consecrated to Śiva.

TEXT.

लिङ्गं सरामसचिवेन समध्यदेशं
श्रीसूर्यवर्मनृपतौ स्वयमेव दत्तम् ।
तन्मध्यदेशविदितेऽप्युदयाकर्कवर्म-
भूपस्य बान्धववरे सजनं स चादात् ॥ १

कवौसमाख्यानरिपुप्रभिन्ना-
त्तस्मात् प्रतिष्ठापितमत्र येन ।
लिङ्गं मुदेदं वसुमूर्त्तिं (र्त्ति)रन्ध्रे-
स्तस्योदयाकर्काव (न)पस्य राज्ये ॥ २

यश्च पद्मोद्भवाभोजनेत्रबुद्धानतिष्ठितम् ।
नवमूर्त्तिविलेऽत्र द्वौ वङ्गशारामे तथापरम् ॥ ३
कार्यभेदादभिन्नोऽपि भिन्नश्च शिव इति श्रुतम् ।
येन भक्त्या चतुर्मुर्त्तिश्च शैवी संस्थापिता मुदा ॥ ४

द्विजेन्द्रवल्लभाख्यस्य वासुदेवस्य यस्य सुतः ।
वासुदेवाकृतिज्येष्ठ इदम् रूपमतिष्ठितम् ॥ ५
संकर्षाख्योऽनिरुद्धो योऽधर्मसंकर्षणात् प्रियः ।
उदयाकर्कवर्मभूपालभागिनेयस् स नीतिमान् ॥ ६

संकर्षनाग्रस् सुकृतस्य यत् फलं
तस्यैव पित्रोरिव संप्रदीयताम् ।
धर्मे स्थिता तस्य मतिर्भैवत्वघा-
न्निवृत्तिरस्या ... .. भक्तता ॥ ७

No. 157. PRASAT KHNA INSCRIPTION OF
UDAYĀDITYA-VARMA, Dated 982.

The inscription was edited by Coedes (IC. 197). For locality, cf. No. 117.

The inscription is engraved on the four faces of a stele, which contain respectively 60, 62, 63, and 64 lines in Sanskrit, forming 122 verses, but there are in addition three lines at the top of each face, forming three verses. Of these three, the first is in *Sragdharā* and the remaining two are in *Mandākrāntā* metre. Of the main inscription the last two verses (121, 122) are in *Mandākrāntā* and the rest are *Ślokas*.

The three verses at the top, marked A in the Text, are very obscure, and probably denote a number, specifying the year 982.

The main Text, B, after an invocation to Śiva (vv. 1-4), Viṣṇu (v. 5) and Brahmā (v. 6), contains a long eulogy of Sūrya-varman I (vv. 7-83), followed by that of his servant named Śāla who received from the king the title of Jayendra Paṇḍita and was appointed Professor of grammar and, later, the priest (vv. 84-102). This scholar had a pupil named Phalapriya, who was promoted to the dignity of Kavindra Paṇḍita (vv. 106-119) and composed this inscription. The inscription records the gift of a golden Lakṣmī by king Udayāditya-varman as an insignia of the office of the bearer of royal fan, an office which was hereditary in a family, founded by Vāgīśa, during the rule of thirteen successive kings (i.e. from Jaya-varman II to Sūrya-varman I).

A

इष्टं व्योमाम्बुनिधिगुणितं संवत्तनं त्रिर्भवत्वे-

वेष्टेनैतेन शरगुणितेना ... ..

... ..

... त्वान् ख्यातन् ... वि ... मलं वन्द्यमाद्यलभधम् ॥ १

इष्टं व्योमगिरामैर्गणितमपहतन्नेन संवर्द्धितेनै-
 वेष्टेन द्विह(ड)गुणाभ्यामपि गगनचतुर्भिश् शराम्मीनिधिभ्याम् ।
 ... .. अप्येव लब्धे-
 रुकाश् शक्ति(क्ती)र्विदित्वा नमन तदधिपान् मुक्तिभुक्तयुत्कभावाः ॥ २
 येषां वर्गा नवाहर्निशशरदुदयान्यङ्कहाराणि लब्धै-
 स्तिथ्यादीष्टन्न विघ्नं हृतमलमुदितन्नत् सशेषोऽङ्कहार ... ।
 ... ..
 स्तिथ्याद्यं वान्यमार्गस्त्रिहृतिपदवशास्ते पि शम्भोः पदानि ॥ ३

B

नमश् शिवाय यस्याङ्कशास् सदा शर्वादिभक्षणाः ।
 नियोक्तात्मादिभावेन वेदितव्या मुमुक्षुभिः ॥ १
 नमश् शिवाय येनान्तःप्रधानग्रन्थवासिनाम् ।
 ज्ञानानुगोधनो वन्धमोक्षायेशो नियुज्यते ॥ २
 शिवान्ते कालवह्नयादावेकाहं यद्गतागतम् ।
 एकविंशतिसाहस्रं षट्शतन्नं शिवन्नमे ॥ ३
 नमश् शिवाय यस्यान्मभावो भावेपु देहिनाम् ।
 मोचकश् शक्तिवद्भानां द्वियेव ज्ञानमात्रकः ॥ ४
 विष्णुन्नमध्वं यद्वक्त्रोऽनुकरोति सको(कौ)स्तुभं ।
 मध्यभागोप्रमाणिक्यमहानीलोपलभ्रियः ॥ ५
 अजग्रमामि यो वक्ति समं वेदांश्चतुर्मुखैः ।
 चतुष्पयोधियुगपद्भानस्यानुकृतेरिव ॥ ६
 चासीच्छ्रीमूर्यवर्मन्ति राजा राजीवलोचनः ।
 सदानुकुनपद्मद्विविध्यादिदिनकृद्गुणः ॥ ७
 सर्वानकं यं वोक्ष्य धानेत्याकुलमानसः ।
 अहो अहं ब्रह्ममोहः कान्तकामधिया ध्रुवम् ॥ ८
 यस्माद् वपुष्मत्तो नूनञ्चेदविद्राविता रतिः ।
 वाचाप्यशोचन्नात्मीयभर्तारिममृतोत्थितम् ॥ ९

- धात्रा हृताद्धदेहाभ्यां वृत्तयोश् शब्दशाङ्गिणोः ।
महोवीर्यमहिम्ना यस्तयोस्तुल्यो नु निम्मितः ॥ १०
- ह्लादतापैकनिलयो यो योगेनेन्दुसूक्ष्मयोः ।
क्षत्रधम्मस्य रक्षार्थत्रिमितो न्वज्जयोनिना ॥ ११
- विद्या दमूनसोऽन्यत्र स्थिता शोकात् कृशा ध्रुवम् ।
तद्वदहामृतं पीत्वा पुनः पुष्टास यत्र तु ॥ १२
- हृत्सरस्यागममुधाशुद्धे हंसगतिं ध्रुवम् ।
यस्यावसन्मुग्धाभोजे सरम्भयनुकुर्वतो ॥ १३
- सर्वथा सर्वदालोक्य प्रजानां योऽपि मोचयन् ।
सर्वाः पराहर्तान्तिन्यशिवनत्वावलोचनः ॥ १४
- नूनमन्योन्यविकृता यस्य त्रिभिर्य ईदृशः ।
शान्ता श्रीश्च भृशं पटी वाक् कीर्तिव्यन्सदागतिः ॥ १५
- यस्याङ्गतश्च्युते वारिविन्दौ राज्याभिषेचने ।
सर्वा महीं विहायाशु नाथोऽगाद् द्विपतां मनः ॥ १६
- कामं सूर्याभिधानेन यः स दुभृत्याभोजभृतयः ।
उग्रता वद्धिता येन बाधितं वरिचौमुदम् ॥ १७
- यथात्रोद्धूतवूलीभिर्भु वने सान्धकागति ।
अविशेषाणि भूतानि प्राक् स्पृष्टरभवन्निव ॥ १८
- यथा सर्वानवशाङ्गो रमणो मुमनोरमा ।
रतये विधिना दत्ता तथा यस्यारिवाहिनी ॥ १९
- पूर्णार्ककृष्टधनुस्मध्यस्थितं यमिव यूज्जटिम् ।
त्रिपुरान्तेऽग्नौ वीक्ष्य मेनिरे नाशमान्मनः ॥ २०
- विजिगीषो रणे यस्य शस्त्रराशिः परेरितः ।
औत्सुक्याभिमुखीकर्ता कान्तापातितमाल्यवत् ॥ २१
- नीक्षणसर्वप्रहारो यस् सर्वप्राणकृतः परैः ।
स्त्रीदन्तनखपीडास् स यमवेदयदाहवे ॥ २२

कदलीदलवद् वैरिवीरान् कृन्तन् रणे कृती ।
 दम्भालिमयदेहांतां वली च्छेत्तुमियेष यः ॥ २३
 रिरंसोर्यस्य लक्ष्म्याजावङ्गे खड्गो द्विद्वहितः ।
 पटीयांश्चोदयाम्भावमास दन्त इव स्त्रियाः ॥ २४
 समुद्रादुत्थिनो वह्निर्भूतानन्दहनक्षमः ।
 यथा तथाजिसमये यद्रोषाद् वीरविद्विषाम् ॥ २५
 दिधक्षन् कालहुनभुक् प्रायः प्राक् संहतेरिव ।
 मात्राचिन्चिताञ्जन्तृनाजौ यत्खड्गमावसत् ॥ २६
 यद्भिन्नेभपनिभैद्वेगोत्कर्षमुदेव तम् ।
 असेवन द्विधातन्वा पार्श्वयोराशु संयुगे ॥ २७
 तत्काले गगणे यस्मै प्रौढोच्छेदारिमूर्धभिः ।
 राह्वाभैश्चासितस् सूर्यः क्रोद्धवान्तद्विभागभूत् ॥ २८
 पुनर्मिश्रेषु खण्डेषु वेगच्छिन्नमहाद्विषाम् ।
 शैथिल्ये क्वावमाशङ्क्य तत्रमुस् स्ववलानि यम् ॥ २९
 एको विष्णुर्यथा नीरैकाण्णवे महिमोत्तमः ।
 जन्ये यो भिन्नवीरारिलोहितैकाण्णवे तथा ॥ ३०
 यत्तज्जोगरुडास्येन परानीकनिपादके ।
 जग्धे सशरणो यावांस्तावान् मुक्तो द्विजो यथा ॥ ३१
 अश्रान्तान्योन्यशस्त्रोघप्रहारं पक्षयोर्वले ।
 द्वन्द्वयुद्धे निनादेन योऽभजत्परवाहिनीम् ॥ ३२
 राज्ञामनश्यद् यं प्राप्य तेजोऽर्कैन्नमसामिव ।
 सिंहश्च करिणान्नाक्षर्यमहीणां शिखिनो वनम् ॥ ३३
 यस्य तेजस्सु भुवने विततेषु द्विपद्गणाः ।
 विललिता यथाक्कस्य चन्द्रस्य तिमिराण्यपि ॥ ३४
 भस्मशेषो यथा काष्ठो ज्वालावन्तं हुताशनम् ।
 नामशेषस्तथा वैरी प्राप्य यन्तततेजसम् ॥ ३५

दिव्याकारेण मुञ्चन्तमस्त्रमाजौ यमुद्धतम् ।
 द्विपो वीक्ष्य महेशादिमूर्तिं मत्वा प्रदुद्रुवुः ॥ ३६
 यदृढां यान्धरान्दरे बलाद् भूषा जितृक्षवः ।
 निरीक्ष्य तं सव्वगुरुं तां स्वमौलिभिराच्चयन् ॥ ३७
 विहाय क्षमाभृतो लक्ष्मीजितानाभौ यमागता ।
 दुस्माध्येन्दुमिव प्रातस् सुतरां तीक्ष्णतेजसम् ॥ ३८
 लक्ष्म्या ननन्द न तथा कान्दिशोकेन दत्तया ।
 यथात्तद्वन्द्युद्धत भिन्नस्वाङ्गेन योऽरिणा ॥ ३९
 आत्मोद्वाक्यतुलितधैर्यं भूपतुं रक्षिता ।
 चला श्रीर्येन तत्तुल्यधैर्येणाचलतान्त्वगतान् ॥ ४०
 कालेयागस(सि ?)दुर्गाब्धौ मज्जन्तोमुद्धरन्धराम् ।
 योऽपि द्विपत्रिर्मधुभिन्स्तुताऽलं शक्तिचोदिनैः ॥ ४१
 वर्णस्थालङ्कृता^१ यस्य मन्त्रियोगगुणान्विताः ।
 धाम्नेशस्याभिमनदाः प्रजा मन्त्रा इवोज्जिताः ॥ ४२
 भास्वन्मूर्तिः पटुर्नचिर्योऽपि सद्रुदीरितः ।
 भृत्येष्वभृतसारौघवर्षी राजेन्द्ररोजसा ॥ ४३
 यस्मूर्त्येन्दुमयो लाकन्धामतीक्ष्णाह्शुदीपितम् ।
 कृपयेव यशश्चन्द्रशोचिपाह्लादयन् समम् ॥ ४४
 रामार्जुनरणादूर्ध्वमन्तकं मुबुभुक्षितम् ।
 सोपवासमिवाजौ यस्तोषयामास वैरिभिः ॥ ४५
 आमागार्गाद्वादपि करैरानीनैः करदायिभिः ।
 यो वदन्योऽर्थिनोऽन्विष्य निशेषं समकल्पयत् ॥ ४६
 सम्राजि यत्र मुमानां नृणामेकाकिनामपि ।
 नारण्ये केनचिद्वस्तान् सहसा रिक्तमाकृतम् ॥ ४७

श्रुत्या येनारयो नीताम् सवाह्याभ्यन्तराहनिम् ।
 विवस्वता तमाहसीव देहभागभाञ्जि भानुभिः ॥ ४८
 मानुक्रोशस्य सम्राजो यस्याल्पापि प्रजाविपत् ।
 ब्रवाधे स्वधूनीः सर्वाः पीडा तीव्रव रुग्भवा ॥ ४९
 संलक्षणेण समन्त्राताः सेविता येन सम्पदः ।
 करस्पर्शेन पद्यानि प्रोज्जृम्भामिव भानुना ॥ ५०
 दुःखानि माधुभ्यानां यो मनागपि न क्षमः ।
 हन्तुं मदीपभूमागैरपि नारमनन्धतः ॥ ५१
 गुणेन केनचिज्ज्ञातु लक्षिता येन सदृणाः ।
 गुणिसन्कारकालेषु गुणगृह्येण नाम्मृताः ॥ ५२
 मुधाश्रुतमिवोक्तिं यं मुञ्चन्तमनुशामने ।
 भक्तितो मेतिरे भृत्या गुरुं वा पितरावपि ॥ ५३
 दानुर्यस्याप्यविच्छिन्नं प्रादुरासन् पुनः पुनः ।
 दानोज्जित्याज्जितनानीव वसूनि वसुवेश्मसु ॥ ५४
 विषमाशी वशी भक्तकाले पि क्षामकुक्षिकान् ।
 भृत्यान संभोज्य भोज्याग्रैः पश्चादभ्रान् मितञ्च यः ॥ ५५
 मुपर्वमुपवासी यो भारतादिकथारतः ।
 प्रायेण त्रीणि चाहानि ध्यानाहारो महेश्वरः ॥ ५६
 बालेषु पि कुर्वते कञ्चिद् गुणं यो गुणवत्सलः ।
 धनान्यतर्क्यलाभानि विविधानि ददौ मुदा ॥ ५७
 चारित्रमन्त्रवीर्येण यस्य ज्ञानपदादिकाः ।
 आकृष्टस्वीकृता नैच्छन् प्रतिगन्तुं स्वदेशकान् ॥ ५८
 माधूनां गुणवात्सल्यात् सानुकम्पो गतायुषाम् ।
 यः प्रदिष्टेर्धनेत्यङ्गारयामास मान्यधीः ॥ ५९

1. Read संलक्षणेण समन्त्राताः ।

2. Read नालमनन्धतः ।

यो नाशकटणी दातुमुत्तमर्णाय रिक्थकम् ।
 ऋणमुक्त्यं धनन्तस्मै योऽदात् प्रायोऽनुकम्पया ॥ ६०
 शिवपूजाविशेषोऽपि शास्त्रोक्तश्च श्रुतमात्रकः ।
 धिया विरचितो यस्य शिवाङ्गस्याखिलोचिनः ॥ ६१

C

महाभ्यागतपूजादीन्धर्मान्चारान् यथाविधि ।
 सर्वशास्त्राथकुशलो लोकैः सर्वैरकारयन् ॥ ६२
 मौलोऽपि भक्तियुक्तोऽपि महासंपद्विवर्द्धितः ।
 त्यागिना येन सन्यक्तः कृपणः कृतदोषवन् ॥ ६३
 स्वापभोग्यसमानानि सर्व्वभोज्यानि योऽदिशत् ।
 शिवाय साग्रये सर्व्वैरसवन्यनुवासणम् ॥ ६४
 समृद्धो योऽपि पूर्व्वेभ्यो भूपेभ्यो धनसञ्चयम् ।
 प्रायः प्रायच्छदर्थिभ्यो दारुपात्रावशेषभाक् ॥ ६५
 यो दानयुक्तरिक्त्यानां हारिणां विपरीतकृत् ।
 प्रियोऽपि रिपुवत् त्यक्तस् स येन त्यागशौर्य्यतः ॥ ६६
 सेनापतीन् महावीराननुकूलान् यशोधनान् ।
 योऽनयत् संपदां भूम्ना भूपतेस्तुल्यभोगताम् ॥ ६७
 व्रतस्थं शिवभक्तं यो दोषवन्तं प्रमादतः ।
 शिवभक्तिपरः प्रायोऽदृग्दण्ड्यन्दगडादमोचयत् ॥ ६८
 यथावृद्धं यथाभक्तं यथावंशं यथागुणम् ।
 प्रीणितासु सेविनो येन न परस्परवाधिनः ॥ ६९
 न्यायवादान्निरस्तस्य हेतुना येन केनचित् ।
 न्यायगृह्येण सहस्राविमुक्तिर्भयतः कृता ॥ ७०
 द्वयं शिवाकुलं येन द्वौ शक्त्या प्रापितौ सदा ।
 आनम्रो भूपती राज्यमनानम्रो महावनम् ॥ ७१
 कर्तुमुक्तवते धर्ममपि मिथ्याप्रयोगतः ।
 अतीवधर्मतात्पर्याद् योऽदात् प्रायोऽर्थितन्धनम् ॥ ७२

यथामरेन्द्रे वञ्चित्वं शूलित्वं शङ्करे हरे ।
 चक्रित्वमर्ध्यमीड्यं^१ वं त्यागित्वं यत्र सत्तथा ॥ ७३
 शिवाच्च^२ नाग्निहोत्रादितपस्यासाधनानि यः ।
 मन्त्रतन्त्राणि संशोध्य विधयेऽरञ्जयद्विया ॥ ७४
 शैवञ्ज्योनिरजागैर्यम् सयत्नैर्लब्धदर्शनम् ।
 सूक्ष्मशर्व्वप्रसादेन सदापश्यदयन्नकम् ॥ ७५
 युक्तमुक्तो महेशो यस्तपस्यासाधनं विधिम् ।
 साधु^३ कृत्यकृतोशोगैर्योगिभिर्द्यदकारयत् ॥ ७६
 यच्चारित्रमुधास्वादविवर्द्धितबला विधौ ।
 सुदुश्चरणान्तपसान्नायासं योगिनोऽस्मरन् ॥ ७७
 भक्तिनिष्ठाश्च भूयिष्ठा विप्रायाः कवयो जनाः ।
 स्वयन्नाज्जितपुण्यानां फलं यस्मिं न्यवेदयन् ॥ ७८
 सव्वेशास्त्रेषु शीर्णानि विधेयानि चिराय यः ।
 पुनः संस्थापयामास यथावत् कर्तृवद्विया ॥ ७९
 अभक्तिर्नैर्गुणः कामो दग्धः कान्तस्त्रिशूलिना ।
 इतीव सृष्टो यो धात्रा शैवो रूपी कलालयः ॥ ८०
 निर्व्विण्णमिव भुञ्जानमन्तकं वैरिवाहिनीम् ।
 तीव्रमत्वरयज्जन्ये यद्वनूरवगौद्रवाक् ॥ ८१
 पृथ्वी पृथ्वीपराक्रान्तेर्दग्धापि महाधिया ।
 परोता परितो येन पाणिगेव सुपालिता ॥ ८२
 यः ऐच्छत् प्रार्थिभिर्दाने कृच्छ्रम् न गमितस् सकृत् ।
 वैकर्त्तनादिवच्च^४ (द्ध)र्म पूर्व्वयाचनमर्थिनाम् ॥ ८३
 तत्सूरिरासीद् यो बुद्ध्या त(स)द्विराङ्गिरसोपमः ।
 शशाशाशेषशास्त्राणि शक्राशाश्रमशाब्दिकान् ॥ ८४
 शालाभिधानः कविजित् प्रज्ञया नाम धौतया ।
 श्रीजयेन्द्रादि यः प्राप पण्डितान्तन्त्रपाज्ञया ॥ ८५

महृष्टापूर्वशास्त्राणान्दुर्वदानां^१ परंभुं राम ।
 यथावद्वक्ति यस् स्मार्थमधीतानां यथावलान् ॥ ८६
 उच्चैरासनमास्थाय शिष्याणां बोधनं महत् ।
 चक्रे योऽनुदिनं रुच्या भास्वानम्भोरुहामिव ॥ ८७
 शास्त्रेषु शाब्दिकाश् श्रुत्वा यस्यान्याधिकमूहनम् ।
 तत्कृत्तवन्नु शक्तोऽयं व्याख्यातुमिति मेनिरे ॥ ८८
 संदिग्धाथपरिहृष्टा यङ्कुरं विबुधाश् श्रिताः ।
 श्रेयोलाभाय निशःशङ्का दमूतसमिवापरम् ॥ ८९
 चोदितोऽध्येतृकुलैर्ममधीरो यन्तदुत्तरम् ।
 चक्रे क्षिप्रं यदि प्रश्नो गमिनस् स्यान्न साधुताम् ॥ ९०
 महाप्रभ्रमहीध्रण यस्य धीदुग्धनीरधिः ।
 प्रादादपूर्वमिष्टार्थमथितो विबुधाकरैः ॥ ९१
 शब्दैर्विद्याविवादोत्थैः शाब्दिकानां यदालयः ।
 पापान्यपाकृतानीव घोषयामास सर्वदा ॥ ९२

D

यथोक्तयाकुलो योऽपि विप्रपूर्वसपय्येया ।
 शिवाङ्कशश् शिशुशोताङ्कशुशेखरं शश्वदम्भरत् ॥ ९३
 साराणि भारतादीनां श्रोतोक्तानि मुदं ययौ ।
 येनाभिजातवचसा वल्गुगीतिश्रुतैर्व्वरम् ॥ ९४
 वचनं युक्तिमत्प्रायः पाङ्गुकीडच्छिशोरपि ।
 यस्य सद्यन्यतिथयश् श्रुत्वा विस्मयमागताः ॥ ९५
 मत्तानां यो नृपतिना पदार्थोद्भापटीयसाम् ।
 शास्त्रणामपि लोकानां गुरुणा परमो गुरुः ॥ ९६
 पण्डितानां वपुः कान्तमिच्छतां शाश्वतं यतः ।
 एकान्तकान्तकरणकुरणकुरणपययोः ॥ ९७

1. Read दुर्वोधानां ।

2. Read श्रुत्वोक्तानि ।

मुमनोहारिणी यस्य विशदा गुणरञ्जिता ।
 हृद्या वाग् दिव्यशक्तैव भूषायै केन नो धृता ॥ ६८
 न केवलं कवित्वेन मान्या यस् सज्जनैरपि ।
 राजाज्ञायाच्चयानधमोचिन्यापीप्रदानतः ॥ ६९
 दग्धैतसं मन्यवाचन्मृतशैवं सदाचिर्चपम् ।
 आत्मसाम्यमुदेवाग्निं योऽन्वहं हविषाजुहोत् ॥ १००
 विशार्थिसम्भृतैर्विवर्त्तित्विनीर्णैरपि सन्ततम् ।
 पात्रानुरोधतस् सत्सु कोष्ठा यस्याभ्रयोद्धतः ॥ १०१
 आचिर्जीनः कृतो राज्ञा गुणगृह्येण यो गृहो ।
 गृहीतशास्त्रमारेण मखेष्वाखिलसिद्धिदः ॥ १०२
 साधुवृत्त्या जनान् सर्वान् वाचामृतसम्भृता ।
 योऽन्नपानादिदानेनानन्दयद् गौरवान्वितः ॥ १०३
 नो रथाग्रीति भवने पद्मनाभस्य देहिनाम् ।
 शरण्यः प्रार्थनादानात् तन्नाथ इव यस् सदा ॥ १०४
 योऽन्वर्त्तनीयोऽर्चितो भोगैस् स्वभोग्यैरपि भूभृता ।
 मनस्विमानसमणीतक्रीणान्निष्क्रयैर्नरैः ॥ १०५
 तस्यासोच्छिष्यवर्ग्यो यः फलप्रिय इतीरितः ।
 श्रीकबोन्द्रादिनामाप पण्डितान्तन्नुपाज्ञया ॥ १०६
 सिद्धवर्षपाटवोद्भासिभूषां विश्रामयोजयत् ।
 वपुपानन्यलब्धेनालमहो योऽहंयुक्तये ॥ १०७
 शिवाग्निगुरुपूजासु निपुणः पुण्यसाधनं ।
 निभृतस् साधुभृत्यानां विनेता नयकोविदः ॥ १०८
 विद्वद्बृज्जनोपासो साधुवृत्तिहितोद्यतः ।
 दयालुरनसूयश्च वदन्यो योऽतिथिप्रियः ॥ १०९
 उक्तप्रत्युक्तभावेन चिरेण स्वान्तहारिणी ।
 अपि वाङ्मधुरा येन प्रकृतेवान्वमीयत ॥ ११०
 गुर्वर्थेऽन्वेद् गताः प्राणाः कृतार्था येन संमताः ।
 महान्तो हि परन्धर्मं बध्नन्ति ध्वङ्गसिजीवितात् ॥ १११

साधुत्वादात्मना साध्ये परार्थं मङ्गले विधौ ।

गुरुरात्मप्रतिनिधिं प्रायः प्रायुक्तं यं प्रियम् ॥ ११८

तीव्रार्त्तिपीडितो योऽपि शिवभक्तिपरायणः ।

शिवमभ्यर्च्य भुङ्क्तेऽस्म यदि शौचविधिभ्रमः ॥ ११९

सूक्ष्मार्थप्रच्छिपटवे प्रत्युक्तिं प्रौढपाटवः ।

प्राज्ञात् प्रतीक्ष्य यः प्रश्नं कथमप्यासमापनात् ॥ १२०

द्विर्वा त्रिवोक्तमन्येन सुग्रहं हितकामुकः ।

व्याख्येयं न तत्त्वतो येन त्वेकवारं महाधिया ॥ १२१

पशानान्धपणावद्विगर्थेन्दुवेदमध्यरम् ।

उक्त्यन्तेन समं वाग्मी यस्मै व्याख्याति तत्त्वतः ॥ १२२

गुरोर्नियोगतस्तेन शिक्षितो यः कलाविधौ ।

लेखाद्यं शास्त्रसारान्तगमनान्ते सुकौशलः ॥ १२३

श्रीशङ्करकवेः प्राप्तगुह्यज्ञानसु सदस्सु यः ।

सौजन्यजन्मनिलयात् साव्वान् मूर्तिपुरमसगम् ॥ १२४

वदन्याद् धन्यवृत्ताढ्याद् धर्मशीलादुदारगोः ।

राज्ञः कृतज्ञस्सगुणस्सद्गुणांशमिमज्जगौ ॥ १२५

मन्त्री वागीशनामास लोककृत्स्नानुरवान् वशी ।

सुमन्त्र इव गमन्योदयादित्यमहीभूतः ॥ १२६

आरभ्य श्रीजयाख्याद्वरणिधरपतेरेकशुभ्रातपत्रा-

दासूर्यार्यख्यन्नृपाणां व्यजनवर्धनं त्र्युत्तराणान्दशानाम् ।

वित्तसौरोद्देष्टुमहाजाजयनजसदयच्नाममूलं कुलं सद्

भूभर्तुर्वल्लभञ्च प्रथितं ... यशस्तस्य किञ्चिद्वा (ब)भूव ॥ १२७

संसिक्तः पुण्यनीरै ... अत्रिकलैर्मनूदयादित्यराज्ये

तन्मूलो वक्त्रशवीरुहकशवद्भुतभुग् भूपसद्भक्तिसारः ।

धर्माचारोरुशाखश्च श्रितमुज्जनविपत्त्राणपुण्यो यशस्य-

स्वर्गायिहाफलाढ्यः परिवरणपदप्राप्तसौवर्णलक्ष्मीः ॥ १२८

No. 158. PALHAL STELE INSCRIPTION OF
HARSA-VARMAN III, Dated 991.

The inscription was edited in *BEFEO*, XIII (6). p. 27.

Palhal is a village in the Province of Mon Rusei. The inscription is written partly in Sanskrit (61 lines) and partly in Khmer (9 lines). The Sanskrit portion contains 55 verses, of which only one (v. 14) is in *Uṇjāti* metre and the rest are *Ślokas*. The text is full of grammatical mistakes and indigenous words, and is difficult to understand. Some obvious errors have been corrected, but there are many obscure passages and words.

The inscription records the installation of an image of Tribhuvaneśvara and endowments to the god by some persons whose ancestry is described as far back as the time of king Jaya-varman II. The family seems to be related to that of Saṅgrāma described in No. 155. In both cases purely Sanskrit names are found along with indigenous ones. This inscription shows that the Brāhmaṇas of Kambuja were not very particular about the professions adopted by them; for the members of this family were elephant-drivers, royal concubines, artisans and priests.

It is proved by this inscription that Pṛthivīnarendra, mentioned in No. 155, was not another name of Jaya-varman II, as Barth thought, but was an important minister.

The short Khmer text at the beginning simply records the installation of Tribhuvaneśvara in the year 991 Śaka. The concluding Khmer text lays down that the property, belonging to the three brothers mentioned in v. 53, should, on their death, devolve upon their sister's sons. Any one who violates this procedure commits the heinous crimes of rebellion against the king and *guru*, and murder of a Brāhmaṇa, the parents, and the sacred cow Kapilā, and will live in the hells called Avici and Atiraurava as long as the sun and the moon endure.

TEXT.

... वेश्वरं वन्दे यस्यात्मा पञ्चधा स्थितौ ।

चतुर्धा बहुधा भेद एकधा तद्गतोऽवलः ॥ १

...त्मा केशभेदो यः केशान्तः केशकम्भगः ।

विदेको विदे ...क्री ... व्वन्नियेकथिः ॥ २

... ... एवं द्विगुणं यद्दुःखं वातवाहनम् ।

तत् सर्वहेतुं संस्तुय वक्ष्ये जातिमिमाम्भृणाम् ॥ ३

(इन्द्र) पुराण्ये नगरे राजासीत् परमेश्वरः ।

संशान्ता मनुवद् बुद्ध्या धम्म्यालोकात् उपायतः ॥ ४

... ... वे युधं योवाधीविद्विधधीरमुद्धरम् ।

ईशो योऽमोघशक्त्याशु सुगुणं निर्गुणं व्यधात् ॥ ५

... वृत्तिर्व्वने वासी यद्रिपुयुद्धविद्रुतः ।

आमृत्योर्मृगवद् यातो नेतो मानुषलक्षणम् ॥ ६

... क्लृप्तज्ञानो यस्य धर्मे मित्रस्य निःशयः ।

सुखस्य स्वकम् कृत्वा पालने तुल्यभावनः ॥ ७

(लोक) पालो यथेन्द्रो यो विश्ववित्ताम्बुवर्षदः ।

भिन्नभूभृज्यो भूमौ वभौ भूभृज्जयध्वजः ॥ ८

(दे) दीप्यमानं यत्तेजो जगदिष्टु द्रुतन्तुलम् ।

विदारयद् द्विपट्टान्नं प्रसभं भानु भानुवन ॥ ९

... न्या याचनं भूतं भाभिर्धर्माय यस्य तु ।

राज्ये समृद्धिमन् नृणां ततोऽन्यस्नामि याचनम् ॥ १०

1. Read द्विजस्य ।

2. Read धम्म्यालोको ।

3. Finot corrects योवा into योदा and उद्धरम् into उद्धरम्. The last phrase may be धीरमुद्धरम् ।

4. Or क ?

5. Read वेत्ता ।

... पुरे वैक्रपसूत्रैः प्रामस्था नराः स्त्रियः ।

तद्बलभास्तु सन्मादे वाचने सान्वयाः स्तुताः ॥ ११

... ... शिवकैवल्यो परो यः शिवविन्दुकः ।

तयोः स्त्रीरनुजा स्वामिनी ह्यहमृतनामधृक् ॥ १२

... ... शन्य स नृपो महन्द्रगिरिराजभुक् ।

शमितुं विषयान् सर्वान् मन्त्रिमुख्यान्नियोजयेत् ॥ १३

... म्रनाञ्च श्रीप्रथिवीनरेन्द्रो-

ऽनलायमानोऽरिगणेन्धनेषु ।

ताभ्याञ्जनाभ्यां सहवीरयुक्तौ

सल्य कूपं यद् गन्धास्तदा यः ॥ १४

भक्ता नरा दान्ता तद्गन्था करदाः सदा ।

सर्वा भूमिं मनोभीष्टां दृष्ट्वा चागजमु- स्त्रियः ॥ १५

... निवेश मुकरं गतिकम्पं च तद्भवम् ।

नोर्थनाथादिभूषितां प्रार्थितां मुख्यमन्त्रिणा ॥ १६

गर्ग्याग्भूमिन्तु तां ताभ्यां स राजादात् यथामतम् ।

परमेशराज्ञा दत्तां साब्धित्रिगिरिभिः शकैः ॥ १७

दक्षिणतश्चोत्तरस्या भूमेरायामि^१ उच्यते ।

सहस्रं शतपञ्चाशत् पञ्चोत्तरमिति स्मृतम् ॥ १८

पूर्वपश्चिमविस्तारं शिशाद्धौत्तरपट्टशतम् ।

ताभ्यां नृभ्यां गर्ग्याग्रामः कृतस्तत्र कुलं^२ स्थितिः^३ ॥ १९

विष्णुलोकावनीशे तत्कुलं भो बलभो तदा ।

एको यः कण्ठपाशश्च द्वितीयो ब्रह्मराशिकः ॥ २०

व्याघ्रपुरग्रामसंस्थो नृपहस्तिप्रहाधिपो ।

स राजा विष्णुलोकाख्यश्चतुरङ्गबलान्वितः ॥ २१

1. Perhaps व्याघ्रपुरे ।

3. Read व्याघ्रामं ।

2. Perhaps for च जग्मुस् ।

4. Read कुलस्थितिः ।

यम् वस्त्रावनने ताभ्यां यानो ज्ञापाम¹ हस्तिनः ।

त्रिहस्तनं² नदा लब्ध्वा श्वेतेभश् श्वेनपुच्छकः ॥ २२

वैशिनामत्रनीयश्च³ मुक्तामने हस्तिनस्त्रियः⁴ ।

सीतान्नदिनदी⁵ चामामनीर्यं मन्याङ्गनाः ॥ २३

तेनानुयाना राजाभ्यां नृभ्यां सह गजा ... ।

तं भूपमागतं नाङ्गानो गय्याक् प्रांसह अस्थितौ⁶ ॥ २४

दृष्ट्वा मावावतावुचु⁷ र्मानृतो मे कुलं न्विति ।

गृहीत्वा लोहितदन्तं गजं निहन्दददेशजम् ॥ २५

नीत्वात्र वन्धिनादुग्रामे⁸ गय्याक् नामाकरोन्नृपः ।

नृपो नृभ्यश्चतुर्भ्यास्तां⁹ मुमिं भूयोऽव्यदानदा ॥ २६

त्रः जैदेशेस्थितं लिङ्गं पुनरुन्मीलितं गकः¹⁰ ।

द्वौ स्त्रीजनौ पुमानेक ईश्वराङ्गोऽभवत् सतः¹⁰ ॥ २७

नृपेन्द्रदेवीसंज्ञाया तेन ह्य¹¹ अमृतयोपितः ।

देप् सान् संज्ञो पवित्राख्यो नरा एके गय्याक्स्थिताः ॥ २८

राजहस्तिग्रहे ताभ्यां हस्तिपोऽनुगन्तमतः ।

अञ्चेन्देशे पुनर्लब्ध्वा प्रकारं गिरेगे गतान् ॥ २९

थूपलकमाहसंज्ञके ... .. ।

व्येह् ... .. ॥ ३०

नेह्मात्रार्याश्च पुत्रास्ते त्रः उमासंज्ञके स्त्रियौ ।

पवित्राख्यो नरोऽभूवत् देप्संज्ञायाश्चतु ... ॥ ३१

श्रीव्रह्मासंज्ञो पुरुषौ देह्यं कर्पूरसंज्ञके ।

उमास्त्रियोऽभवन् पञ्च मुताः ... हस्यर्मसंज्ञको ॥ ३२

1. Probably for जघाह ।

3. Read तृतीयश्च ।

5. Read गय्याक् प्रांसस्थितौ ।

7. Probably वन्धितं० ।

9. Probably for सतः ।

2. Read त्रिहस्तिनं ।

4. Read स्त्रियः ।

6. Read व्यागतावुचु ।

8. Read चतुर्भ्यास्तां ।

10. Read द्वौ ।

पुरुषौ द्वौ मित्रयस्मिन्नः त्रः त्रौत्रह्यसंज्ञकाः ।
 परमशिवपदाख्यं नृपन्तु हम् इतस्तदा ॥ ३३
 परिचरणेन धर्म्मार्ख्यः प्रतिदारकाधिपः ।
 स्मोकृमयनामविषये भद्रां भूमिमवान्नुपः ॥ ३४
 द्विशतं महम्ममेवं भूमेस्त्रिस्तरमुच्यते ।
 सहस्रमेकमायामं प्रामन्तत्राकरोज्जनः ॥ ३५
 स्वाख्योक् देशे पि तत्रार्थां प्रामेऽस्मिन् स्थापिता भवेत् ।
 परमिवीराख्यभूषे स धर्म्मार्ख्योऽपि बल्लभः ॥ ३६
 शिलरवित्तमुपश्रिष्टः परिचरणेनवभूतं(म) ।
 तदाज्ञया तदा शिलषी भूत्वा धर्म्मार्ह्यो नरः ॥ ३७
 द्विकन्ये तत्कुलं धिमावित्रीसंज्ञं नृपप्रिये ।
 रचनाधारगन्धेनां प्युपश्रिष्टे तदा नृपम् ॥ ३८
 धनामा गुरुदेवाख्यमुहृत्प्रियतमोऽभवत् ।
 ऋषिकम्बुनामदेवं तेन नीत नृपाज्ञया ॥ ३९
 सन्तश्चरय् नामदेशे तं संस्थाप्य पुनरागतः ।
 धिनामधेयाम्य पुत्रो वंशजाख्यः शुभभूतः ॥ ४०
 त्रःत्नं कन्तान्नुनार्नामा लिङ्गपुरे लिङ्गयाज्ञकः ।
 चतुरो भूमिभागश्च लब्ध्वा सर्वधनैः शकैः ॥ ४१
 चन्द्रवेदवीलैस्त्र पञ्चाशदा(स)संस्थितः ।
 त्रः प्राक्दृष्टद्वयकव्यक् सीमात्रवाक्ख्यत्नां प्रामतः ॥ ४२
 लिङ्गेऽस्मिन्नाश्रमं कृत्वा पूजां दद्यादितं प्रति ।
 तम्यानुजो मादविशोऽप्युपेन्द्राख्यस् स लब्धवान् ॥ ४३
 गृहीता राजकुलस्त्रया' राजेन्द्राश्रमसंस्थया ।
 मस्या असाना(म)धेयाया उपकल्पाख्यपुत्रकः ॥ ४४

विशेषनामधेयस्य रौसंज्ञा यानुज्ञा ततः ।
 धिसंज्ञोऽभूत् सुविद्यो राजकुलस्त्रिपतिश्च सः ॥ ४२
 दुर्द्धसंज्ञस्य त्रौसंज्ञो ज्येष्ठप्राणा मदावलः ।
 गच्छाच्छ्रीमूर्यराजाङ्घ्रिरजो योऽनुगतस्नदा ॥ ४३
 सावित्रीनामधेयाया याश्चतस्रस्त्रियोऽभून् ।
 देप्सानसंज्ञौ च पुरुषौ मत्कर्पूर उमा स्त्रियः ॥ ४४
 सभापते त्रः सन्ताच्चाय् नाम्नो भाय्याभवन् ।
 हृदयाख्यो ततः पुत्रौ मत्कर्पूर उमा स्त्रियः ॥ ४५
 मुनिलिङ्गपुरे लिङ्गपूजने तो विशेषकौ ।
 तयोस्त्रिरनुज्ञा विजसंज्ञा स्वाय् चवद् नरप्रिया ॥ ४६
 कर्पूरनार्याश्च मुताः जन त्यक् त्रः संज्ञकाः (:) स्त्रियः ।
 त्यक्संज्ञायास्ततोऽभून् चवद् सन् असंसंज्ञका स्त्रियः ॥ ४७
 ... .. ।
 ते च लिङ्गपुरे लिङ्गयजने सिलिनोरतः ॥ ४८
 जन्संज्ञायाः पञ्चपुत्रा द्वे स्त्रियौ पुरुषास्त्रयः ।
 नराय्-से-सं-संज्ञास्तु वाङ्मूलमारसंज्ञो स्त्रियौ च यौ ॥ ४९
 सुरङ्गं पूर्वतस् स्थानात् पट्टस्तेनोच्चति कृतम् ।
 प्राकारदिव्यकाकुत्थान् कृत्वा तत्र द्विलिङ्गकम् ॥ ५०
 द्विविपं^३ परमेशाच्चर्चां स्थापयित्वा सदेविकाय् ।
 श्रीहर्षवर्मराज्ये ये कर्मिणः पुरुषाः (:) स्त्रियः ॥ ५१
 नरायिहाख्यः गय्याकुनामा के नामा रुलोब् कण्ठ्यक् वरः ।
 मृतयोस्तयोरुपायौ वङ्मूलार पुत्रगतौ तदा ॥ ५२

1. Read पट्टस्तेनोच्चति कृतम् ।

2. Read दीपिकाकुत्थान् ।

3. Read द्विविप ।

No. 159. PRASAT SRALAU INSCRIPTION OF
HARṢA-VARMAṆ III, Dated 993.

The inscription was edited by Coedes (IC. 221).

Prasat Sralau is in the district of Puok.

The inscription contains 32 lines in Sanskrit and 24 lines in Khmer. The Sanskrit text comprises 15 verses, the metres being *Vasantatilakā* (14), *Āryā* (15) and *Śloka* (1-13).

After an invocation to the Trinity (vv. 1-3) and eulogy of king Harṣa-varman (vv. 4-9) the inscription records that the town of Vrah Dainnap, founded during the reign of Jaya-varman V and then abandoned in the time of Udayāditya-varman (v. 13), was restored by Narapatindra-varman of the family of Vrai Kanlon (vv. 10-12), who installed there a *linga* and images of Śiva and Viṣṇu. The Khmer text adds more details of the family. It mentions that the title Narapatindra-varman became hereditary in the family, and that the younger sister of the first member bearing this name, an aunt of the author of this record, became the queen of Sūrya-varman I under the name Narapatindralakṣmī.

The abandonment of the town of Vrah Dainnap during the reign of Udayāditya-varman probably refers to the internal troubles of the period indicated in Inss. Nos. 155 and 156.

The Khmer and the Sanskrit texts both categorically state that Harṣa-varman came to the throne in 987 Śaka. This is somewhat intriguing as we have two inscriptions of his predecessor dated 988 and 989 (Nos. 155 and 156). The Khmer text says that the author of the inscription was appointed Superintendent (third class) of the Royal Stores in 993 Śaka. That was probably also the date of the religious foundation mentioned in the inscription.

TEXT.

॥ ॐ नमः शिवाय ।

जीयान्नेत्रवराङ्गाभ्यान्धद् वह्निविघ्न भवः ।
 कम्म कुर्वन्निव स्वैरन्दाहाद्दानशक्तिजम् ॥ १
 वन्दे विष्णवह्नि माक्रान्तभुवनं गङ्गयोद्धृम् ।
 सपत्न्या जनकाद्रीन्द्रतुङ्गनाक्षेपनादिव ॥ २
 वैधसन्नामभिस् सार्थस् स्वयम्भूस्सृष्टपूर्वैः ।
 आदिकारणमाख्यातत्रमद्वन्द्वतसंशयः ॥ ३
 राजा श्रीहर्षवर्म्मासीत् सन्न्यायागमभूषणः ।
 आसमुद्रमहीन्द्राद्रिमूर्ढारूढाङ्गिमुद्रुमः ॥ ४
 सप्तासुविवरैर्योऽलं सप्तप्रकृतिमण्डलम् ।
 सप्तद्वीपमिव व्याप सप्तसप्तिरिवांगुभिः ॥ ५
 तेजस्विनो जगज्जानरज्जनोर्जसाजयन् ।
 तीक्ष्णान्मृदूनणून् स्थूलान् योऽप्रीन्द्रद्वनिवांशुमान् ॥ ६
 नापुः प्रकृतयस्त्रासं परतोऽपि किमु स्वतः ।
 यस्य कान्त्याश्रिता कान्ता केनाप्यकलयत् स्मरम् ॥ ७
 दग्धदमद्विपदीपदीपिताज्जिनिशोऽनिशम् ।
 यत्तेजोदहनो दीप्त्या जयश्रीदर्शनादिव ॥ ८
 विधिवत्कर्मकुशलः पश्चिद्दिग्योऽपि संयु[ते] ।
 ... ... द्विण्मांसपिण्डेन यः काकादीनतर्पयत् ॥ ९
 तस्य शूरश शुचिर्मौली मन्त्री मन्त्रिगुणोचितः ।
 चतुर्णाम् राजकोशानां यस्मृतीयं प्रणि प्रभुः ॥ १०
 प्रैकनलोक्तसाधुसन्तानसन्तानकफलोदयः ।
 यस्यैकजडसङ्गोऽपि सङ्गोपितवृषप्रियः ॥ ११

यः श्रीनरपतीन्द्रादिवर्मान्तत्राम नामतः ।

मान्तानिकमभूद् भूमिपतिना तेन लम्बितः ॥ १२

वीरेन्द्रवर्मविहितं भूपे श्रीजयवर्मणि ।

उदयादिन्यराज्ये तु शून्यं यद् व्रतं नृपपुरम् ॥ १३

श्रीहर्षवर्मभरणीपतिशासनेन

तस्मिन् कृते स पुनरर्पितबन्धुवर्गे ।

लिङ्गं द्विदन्तपरिमाणमजह्वयस्य

विष्णोर्भवस्य विधिना प्रतिमे व्यधत् ॥ १४

तत्पुरमवति श्रीनरपतीन्द्रवर्मण्यमेयमुदिहर्षिः ।

स्वीकुरु रक्षणदक्षक्षममिदमिति वादनमवादीत् ॥ १५

No. 160 LOŨVEK INSCRIPTION OF HARṢA-VARMA III.

The inscription was edited in *ISC.* 122 and noticed by Aymonier (I. 215).

Loŭvek, the headquarters of the district of that name, was once the capital of Cambodia. The stele which bears this inscription was removed from Loŭvek to Phnom Penh, but nothing is known about its original find-place.

The inscription contains 59 Sanskrit verses, the metres being *Mālinī* (13, 36), *Vasantatilakā* (58), *Rathoddhatā* (59), and *Śloka* (1-12, 14-35, 37-57).

The inscription records a large number of religious foundations made by the various members of a family called *Saptadevakula*. The first member Rudra-varman had a wife named Narendralakṣmī, and they probably lived at the beginning of the eighth century Śaka. The last member of the family, called Śaṅkara, Śaṅkara Paṇḍita, and *Yati* Śaṅkara was the domestic priest of three kings Sūrya-varman, Udayāditya-

varman, and Harṣa-varman. The object of the inscription is to record the installation, by Śaṅkara, of an image of Śiva in Dviradadeśa during the reign of Harṣa-varman. The family was evidently matriarchal, as the descent is not from father to son, but is always traced through mother.

On another face of the same stele is a Khmer text of 45 lines. It enumerates the gifts made by Śaṅkara Paṇḍita to a number of gods, such as Nārāyaṇa, Campeśvara, Brahmarakṣa of Rudrā and gods of Lingapura, Suvarṇalinga, Dviradapura, Saptadevakula, Vnam Ruṇ etc. The gifts consisted of golden plates for covering the legs of gods, Brāhmanical cords for the gods, golden ear-ornaments, rings, bracelets, armlets, vases, urns, plates and utensils inlaid with precious stones, rubies, flower-vase with a *linga* in crystal, a decorated palanquin containing a statue of the king etc.

TEXT.

... .. उज्ज्वलनमसः परम् ।

ननुयापि च न तत्सृष्टमाभाति भुवने ... ॥ १

... .. न क्षेत्रे वेशनिस्सृतिभाग् विभुः ।

अक्षीणभोगमोक्षार्थं मेघेऽर्क इव राजते ॥ २

[नमाम्यु]मापतिं कान्तां काये सामि^१ विभक्तिं यः ।

विश्वेषां पितरौ भावं प्रत्यक्षं प्रथयन् विभुः ॥ ३

चतुरास्यन् नमस्यामि शङ्कुं जागर्त्ति योऽनिशम् ।

वीक्ष्य विष्णुं श्रिया मुक्तं श्रीराज्यौ सृष्टिरभ्या ॥ ४

नमो मुरारये ज्यायस् स्ववीर्य्यन्दर्शयन्निव ।

स्वर्वासिर्वैरिणो दैत्यां (त्यान्) स्त्रीरूपेण जघान यः ॥ ५

सरस्वतीन्त्रमे हंसी दुर्गं हा लीलयामला ।

लोला शब्दगुणे स्वच्छमानसे या रता भृशम् ॥ ६

आसीत् पुत्रागवर्माख्यश् शक्तिमान् रुद्रवर्मणः ।

नरेन्द्रक्ष्म्या जातोऽद्विपुत्र्या गृह हवेश्वरात् ॥ ७

1. Barth takes it as काये अस्वामि ।

पुंसां वीर्यागुदारो यो देहप्राणसहो युधि ।

यत्तत् पुत्रागवर्मनि सूरिभिस्म स्म निरुच्यते ॥ ८

सप्तद्वकुलप्राप्तः क्षोण्यां सक्षेत्रसंसदि ।

पितृसीमिकदत्तायां येनाकारि समन्ततः ॥ ९

ग्रामे रुद्रालयाख्ये यः कृते किङ्करपूरिते ।

श्रीभद्रेशासनलिङ्गः) स्थापयामास कल्पितम् ॥ १०

यः प्रासादादिभिर्भूयम् समृद्धैस्तं समस्करोत् ।

तुङ्गन्तटाकमखनत्तत्रोद्भासितलाञ्छनम् ॥ ११

विष्णवङ्कशस्य पितुस् सप्त विष्णुप्रतिकृतीर्व्यधान ।

भक्त्या योऽनेकदेशस्था भुवनोदीर्णशक्तिकाः ॥ १२

द्विरदपुरनिवासे पृजयोन्मील्य शम्भुं

कृतविबुधविभूति शक्तिमान प्राङ्गने यः ।

सविद्वतिनिजरूपं मातृरूपञ्च देव्या

अतुलमहिमहानेस् स्थापयामास मूर्तिम् ॥ १३

तस्य मात्रन्वये जानस् संविदाचाररञ्जितः ।

धर्मार्थकामधौरेयस् सवर्षा यो गुणसंपदा ॥ १४

महेंद्राद्विस्थितः प्रेयान भृत्यश्च श्रीजयवर्मणः ।

उदितोदितवंशो योऽधिपो व्यजनधारिणाम् ॥ १५

ससेवानीतये यस्मिं बाल्म्यास्मयर्चतसे ।

सर्वत्र तिजदेशेऽन्या भूयो भूमिन्ददौ नृपः ॥ १६

तन्मात्रन्वयजशः श्रीमान् वासुदेव इव द्विपः ।

बभूव वासुदेवाख्यः कुलप्राणपराक्रमः ॥ १७

श्रीन्द्रवर्माख्यनृपतेश्च श्रीयशोवर्मणश्च यः ।

(अ)नुष्ठेयं विधत्तेस्म राजनीतिविशारदः ॥ १८

तन्मात्रन्वयजशः श्रेष्ठा धर्मिष्ठाः पुरुषास्त्रयः ।

अपालयन् कुलान् न्याय्यमक्षीणक्षेमरक्षणात् ॥ १९

श्रीहर्षवर्मणो राज्ये ये च श्रीशानवर्मणः ।
 अनुतस्थुरनुष्ठेयङ्क माच्छ्रीजयवर्मणः ॥ २०
 त्रयाणां योऽप्र(त्र ?)धिषणो मनोरूढनिजाशयः ।
 शिवश् शरण्यं मेऽस्तीनि मनश्शिव इतीरितः ॥ २१
 यो बल्लभो भागिनेर्यो राज्ञो राजेन्द्रवर्मणः ।
 रूपाचाराभी(भि रामाङ्गी प्राणाख्यां स्वामिनीं व्यधात् ॥ २२
 भागिनेर्यो महान्मानो सर्वशास्त्रेष्वधीनिनो ।
 अकरोद् याजकौ यश् श्रीराजेन्द्रेश्वरलिङ्गयोः ॥ २३
 शिष्टान्वयाचारगुणा मृतं राजेन्द्रवर्मणि ।
 साध्यभ्यन्तरलेखि(खी)नामधिपा जयवर्मणः ॥ २४
 उदिनोदिनवंशौ द्वौ कवी श्रीजयवर्मणा ।
 न्ययुज्यतां शेमुपीद्वौ हेमशृङ्गेशयाजकौ ॥ २५
 उदीर्णाकीर्तयस्तेषामाप्तुर्मान्वयोदिताः ।
 बल्लभाः पञ्च पुरुषाः^१ भृत्याश् श्रीजयवर्मणः ॥ २६
 तेषां कवीश्वराख्यो यो ब्रह्मचारी महामतिः ।
 न्ययुज्यतागनी(मि कार्क्येषु श्रेष्ठश् श्रीजयवर्मणा ॥ २७
 अथ श्रीसूर्यवर्मासीत् सप्राङ् राजन्वतीधरः ।
 मात्रन्वयोदितस्तस्य ... .. ॥ २८
 रोषानलाद् ध्रुवं शम्भोरनङ्गं वीक्ष्य मन्मथम् ।
 कान्तोपमां तयन् धाता निर्म्ममं नु ... .. ॥ २९
 तेजस्विभूभृज्जितये यस्य याने भिया ध्रुवम् ।
 रविरनर्दधे शैलाः^२ गजव्याजेन वा ... .. ॥ ३०
 धूमो यस्याध्वरो धम्म्यान्धुरं धृतवतो भुवः ।
 नैवामलिनयद् व्योम यशोऽपि ख्यातभूभुता[म्] ॥ ३१
 कृष्णामाही कुलहिते पानयन् भग्मसाहवे ।
 युक्तं योऽन्यज्जुनयशाः भीमसेनोऽहिताम्त्रकृत् ॥ ३२

अहो योऽथर्वनिष्णातो योगासक्तमना भूतम् ।

बबन्ध निश्चलं लोकान निशशेषान् सप्ततन्तुभिः ॥ ३३

पाणिनीयमते विद्वान्नितरामपि सत्तमः ।

परार्थोन्पादने द्रव्ये जातिमुत्सृजतिस्म यः ॥ ३४

यस्कीर्त्तिरेकविक्रान्ता चेदाक्रंस्यत् पुरा ध्रुवम् ।

त्रैलोक्यं ब्रीडया विष्णुर्नाक्रंस्यत् तत्त्रिविक्रमः ॥ ३५

विहितविवुधबोधो वन्दिताङ्घ्रिर्महेशैस्

समधिकधिपणाशीर्वाहुवीर्योद्धराशः ।

निरतिशयरयद्विद्धे गरोधी स्वधर्मं

सुरपतिरिव सम्राट् योऽन्वशाच्छान्तबाधम् ॥ ३६

श्रीसूर्यपर्वतस्थस्य शम्भुलिङ्गस्य याजकः ।

कवीश्वरश् श्रुतधनस्तेनायुज्यत शुद्धधीः ॥ ३७

कवीश्वरस् समावृत्तो वित्तविधायशस्विनः ।

भागिनेयोमुदबहच्छ्रीवागीश्वरमन्त्रिणः ॥ ३८

तद्भागिनेयस् संशुद्धः कविश् शङ्करपण्डितः ।

तस्य होना क्षितिपतेरभ्यहिततरो धिया ॥ ३९

यथावत् संस्कृतस्तीर्थाच्छब्दशास्त्रादिवाङ्मयम् ।

योध्यगीष्ठाच्चिरं सम्यग् विहितोत्सवदक्षिणम् ॥ ४०

बाल्यतश् शिष्टसमयो वर्णा व्रतपरायणः ।

योऽकरोद् गुरुशुश्रूषास्त्रिविधा गुरुवासतः ॥ ४१

अर्थ्यं वक्तृसद्वलेण पा(प)तञ्जलिरसङ्क्षयम् ।

भाष्यार्थं व्यवृणोद् यस्तु तथैकास्येन विस्मितः ॥ ४२

द्रव्यं विधाय सामान्ये विशेषे गुणकर्मणी ।

धर्मसाधनवित् प्रोक्तो योऽपि तर्कं कना(णा)दवत् ॥ ४३

सर्वशास्त्रेषु योगज्ञश्चतुष्कालेषु योगकृत् ।

(नि)त्थं रतोऽपि शीले यो यमेनावर्त्तयद् गतिम् ॥ ४४

इद्वार्थरत्नशास्त्राव्यो न पिवतो यस्य कृत्स्नशः ।

क्रोधादिज्वलनो जाह्न्यतमश्च नु न मानसे ॥ ४५

सन्तानस् सत्रसा(स)र्वीयश शिष्टश् श्वश्रेयसस्तुतः ।

यत्रोदकं समुदिने ज्यायन्ताकोटिमध्यगत् ॥ ४६

उदयादित्यवर्माथ क्षोणीन्द्रः क्षणदाकरः ।

कीर्त्तिज्योत्स्नाभिरुर्वान्द्विवंशश्रीगणवेशभवत् ॥ ४७

योषितो वपुषा योधान् वीर्येण विवुधान् गुणैः ।

लोकाब्जलया द्विजान् दानैः वशं योऽयोजयत्तराम् ॥ ४८

गुणैकराशिधौरेयस् स्वर्गते सूर्यवर्मणि ।

(म)न्त्रिभिश्चक्रवर्त्तित्वे योऽभि(भ्य)विन्यत सत्तराः ॥ ४९

वीक्ष्य मध्यस्थहेमाद्रिजम्बुद्वीपं मुरालयम् ।

अन्तस्स्वर्णाद्रिमकरोत् स्वपुरीम् स्पष्टयेव यः ॥ ५०

तस्मिन् स्वर्णाद्रिशिखरे दिव्ये जाम्बुनदे रुचा ।

प्रासादे कालयौतं यश् शैवलिक्रमतिप्रियत् ॥ ५१

राज्ञोदिनोदिनस्तेन धीरश् शङ्करपण्डितः ।

न्ययुज्यत गुरुर्वीक्ष्य सत्रसत्कृतनामिनाम् ॥ ५२

त्रैलोक्यतिलके शैले स्वर्णलिङ्गस्य याजकः ।

स शुक्लश् शुक्लपक्षेण तेनायुज्यत भूभृता ॥ ५३

अथ श्रीहर्षवर्मासीदनुजो हर्षयन प्रजाः ।

सोदर्यस् स्वर्गतौ भूप उदयादित्यवर्मणः ॥ ५४

तस्मिन् राज्येऽभिवेक्ता यं गुरुश् शङ्करपण्डितः ।

मन्त्रिभिस् स्थापयामास वशिष्ठो राघवं यथा ॥ ५५

महीतुमशक्वद्राजशक्तिद्वारैर्नगाधिजः ।

नन्दिनीं गान् तु यो द्वन्द्ववृत्त्या नैर्व्वशमानयत् ॥ ५६

कलितापञ्चरत्नाः प्राक् सिद्धिसाराधिकः प्रजाः ।

चतुर्जातिक्रियायुक्तया यश् शान्तिं प्रापयत्तराम् ॥ ५७

श्रोणीश्वरो महिमभिर्भुवनेष्यतुल्यो
 मान्त्यं पुरोधसमवाप्य स शङ्करारुच्यम् ।
 आमुष्मिकैहिकसमीहितसिद्धिकोटि-
 न्धोम्यं युधिष्ठिर इवातिमुखेन लेभे ॥ ५८

सप्तदेवकुलमातृवंशजो भूधरत्रयपुरोहितो यतिः ।
 शङ्करश्च शिविकयान्वितान्निमां सोऽदिशद् द्विरददेशशङ्करे ॥ ५९

No. 161. NOM VAN INSCRIPTION OF JAYA-
 VARMAN VI, Dated 1004.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 111) and Coedes (*BEFEO*. XXIX. 299).

Nom Van is about 8 or 9 miles east-north-east of Korat, the headquarters of the district of that name. Except the invocation "*Siddhi svasti om namah Śivāya*" the inscription is written in Khmer. It records an order communicated in 1004 Śaka by king Jaya-varman to Vrah Kamraten Añ Lakṣmindravarmaṇ and his younger brother V. K. A. Bhūpendravarmaṇ. By this order the king commanded a number of high officials, both civil and religious, to keep watch on the proper upkeep of monasteries (*devāśrama*) and to see to the regular payment of the daily dues assigned to the officials of the temple, *viz.*, a specified quantity of rice (nine average and two small measures); five pieces of cloth; one box of perfumes; two *pādas* (300 grains) of butter, two *pādas* of curds and two *pādas* of honey. In addition, a large quantity of rice was to be given at the New year, New Moon, Full Moon and other periodical festivals, and a pig for the sacrifice (*vali*) at Ratnapura. The guardian-slaves of the temple, numbering twenty-four, must obey the 'Chaplain of the first fortnight' in charge of the temple, the chiefs of royal corvee, and the officers of the army charged with the supervision of the foundations of the temple. These slaves belong exclusively to the foundation established by Lakṣmindravarmaṇ and are forbidden to work, in corvee, for other gods. The officials who were directed

to carry out this royal order and who are all called Vrah Kamraten Añ are as follows :—Rājendra-varman, general of the army of the centre ; Travāñ Tannot, President of the Tribunal ; Kavindrālaya, a preceptor (*adhyāpaka*) ; Yogiśvara Paṇḍita Bhagavān, chaplain of the first fortnight ; Vāgindra Paṇḍita Bhagavān, chaplain of the second fortnight, Śivagupta Bhagavān, chaplain of the midday (*madhyāhna*) in the first fortnight ; Nirvāṇa Bhagavān, chaplain of the midday of the second fortnight.

The royal order was also addressed to the chiefs of the army, astrologers, the other dignitaries of the two fortnights, superintendents of troops, keepers of sacred registers, guardians of treasures, and superintendents of royal stores of the two fortnights.

The date of the inscription was read by Aymonier as 1090 or 1093, but Coedes reads it definitely as 1004.

Vāgindra Paṇḍita is the author of an inscription, found at Vat Sla Ku in the Province of Kompon Chnan, which records the foundation of *desa* Vāgindra pattana. The writing of the inscription does not appear to be earlier than the twelfth century and king Sūrya-varman mentioned in it is most probably Sūrya-varman II (*BEFEO*, XXXIII. 532). It is not impossible that this Vāgindra Paṇḍita is identical with the one mentioned in our inscription as a chaplain.

No. 162. PRASAT KOK PO INSCRIPTION OF JAYA-
VARMAN VI, Dated 1018.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXX-VII. 413). For locality cf. Nos. 123-25. The inscription is written in Khmer and records a donation made in 1018 by king Jaya-varman to the god of Vnam Mās. This name, of which the reading is not certain, corresponds, word for word, to Sanskrit Hemagiri.

No. 163. PHNOM BAYANG INSCRIPTION OF DHARA-
NINDRA-VARMAN I, Dated 1029.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, 267).

For locality cf. No. 87. The inscription is written in

Khmer and records the installation, in 1029 Śaka, of the god of Śrī-Bhadreśvarāśrama in the residence of the god of Śivapura, situated in the district (*visaya*) of Dhanyapura. The inscription also enumerates the lands and servants given to the temple and these are clearly divided into two, earmarked respectively for the clear and dark fortnights.

Śivapura is the old name of Bayang. The date 1029 Śaka is, according to an unedited inscription found at Phnom Sandak, the date of the accession of Dharaṇḍra-varman.

No. 164. PRASAT TRAU INSCRIPTION OF
DHARAṆḍRA-VARMAN I, Dated 1031.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 377) and edited by Coedes (IC, II. 97). Prasat Trau is the name of a temple in Siem Rap district.

The inscription is written in Khmer and records that in 1031 Śaka, in the reign of king Dharaṇḍra-varman, a number of Khloñ 'chiefs' and members of their families met together in order to guarantee the religious foundation of one of them named Dharmasīla, a chief of the army. This foundation, consisting of slaves, fields, and gardens, all entered in the registers, was made in favour of the god of Liṅgapura and a deceased queen (not named, but evidently the mother or the queen of the reigning king). Male and female slaves, whose names and dwelling places are mentioned in detail, were to furnish stipulated quantities of rice every year for the worship of the god of Liṅgapura and of the deceased queen.

Some other monasteries and rice fields are summarily mentioned and they seem to be part of a foundation made in favour of the god of Chpār Ransi. This name literally means 'Veṇuvana', the famous monastery of the Buddha.

No. 165. PHIMAI INSCRIPTION, Dated 1034.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXIV. 345).

Phimai is situated on the right bank of the Mun river, about 28 miles to the north-east of Korat. The inscription is written in Khmer. It records that in 1030 Śaka Kamraten Añ Śrī Virendrādhīpativarman of the country of Chok Vakula installed the image of god Trailokyavijaya, general (*senāpati*) of the god Vimāya, and endowed slaves and lands to the temple. The boundaries are indicated in detail specifying the length of the land between them. In 1031 Śaka he performed the ceremony of the end of the year and gave more slaves. He also founded Virendrāśrama and built an enclosure round it in 1031 Śaka. The same year another dignitary K. A. Śrī Viravarman gave slaves to the god Trailokyavijaya. The fruit of all these pious works is offered to His Majesty Śrī Dharapindra-varmadeva.

In 1034 Śaka Teñ Tvan Prasān, son of Kamraten Añ. Śrī Virendrādhīpativarman of Chok Vakula made a gift of slaves (or a slave) to the god Vimāya.

The inscription is very important. By identifying its author with Virendrādhīpativarman, who figures in the entourage of king Paramaviṣṇuloka in the sculptures of Angkor Vat, Coedes was able to identify this king with Sūrya-varman II and thereby concluded that he was the author of Angkor Vat.

The god Vimāya is otherwise unknown, but presumably the present name of the temple, Phimai, is derived from the name of this god. The Buddhist character of the decoration of the temple, and the fact that Trailokyavijaya is a well-known deity of the Mahāyānist pantheon, seem to indicate that Vimāya designates a Buddhist deity, perhaps some aspect of Buddha himself.

No. 166. PHNOM CISOR INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMA II, Dated 1038.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 192) and edited by Coedes (IC, II. 137). For locality cf. No. 138. The inscription contains $1\frac{1}{2}$ lines of Sanskrit and $9\frac{1}{2}$ lines

of Khmer writing. The Sanskrit portion, comprising 5 *ślokas* (vv. 1-5) and one verse (6) in *Indravajrā*, refers to the donations of an ascetic named Bhinnācala, honoured by king Sūrya-varman II, in 1038. The Khmer text records that in 1038 Śaka, an ascetic named Rhek, in the service of the king and living in Kalyāṇāśrama, gave lands, slaves, and silver utensils for worship to the god of Sūryaparvata. It gives the boundaries of the lands and contains the usual imprecations.

TEXT

ओं

वन्द्यवन्ध्वान्तविध्वङ्समौलीन्दृज्ज्वलनप्रभम् ।

प्रभूतभूतिसंभावितमर्त्याकारमीश्वरम् ॥१॥

श्रीद्धश्रीसूर्यवर्मसीद भूपतीन्द्रेण वन्दितः ।

श्रीसूर्य इव हन्ता यश् श्रीद्धारिपटलानि तु ॥२॥

श्रीसूर्यवर्मणा मान्यो यो योगी निष्कलङ्कधीः ।

स्वनेकविशकुशलः कल्याणपदमाश्रितः ॥३॥

भिन्नाचलाभिधानो यो वसुवह्निवचन्द्रकैः ।

ग्रामभूत्यादिकं क्षेत्रसञ्चयन्तन्ददौ शिवे ॥४॥

श्रीसूर्यपर्वते दत्तं भूपालोऽपि विशेषतः ।

न विनाशयति द्रव्यं किमुतान्योऽपि मानवः ॥५॥

Here follows the Khmer text

सन्दर्प(प्य)ते यावदनेकपापि-

पापान्तको रौरववह्निरुग्रः ।

तावत् स एषो भवतु प्रतापं

योऽस्यैव पुण्यस्य विनाशहेतुः ॥६॥

No. 167. PHNOM SANDAK INSCRIPTION OF
SŪRYA-VARMAN II, Dated 1038.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 395). For locality cf. No. 73. The inscription is very much damaged

and really consists of five fragments whose connection is very difficult to understand. It is written in Khmer with short Sanskrit verses inserted here and there which are said to have been composed by the king Sūrya-varman himself.

The inscription begins by referring to the *guru* of His Majesty Paramaviraloka (Jaya-Varman V). It gives 971 Śaka as the date of accession of Udayāditya-varman and mentions his three successors Harṣa-varman III, Jaya-varman VI, and Dharaṇindra-varman I, who was the elder brother of his predecessor. These three kings appear to have been consecrated by a Brāhmaṇa who, with king Sūrya-varman II, are the most prominent figures in this mutilated record. He bore the title Bhagavat Pāda Kamraten Añ Guru Śrī Divākara Paṇḍita. During the reigns of the three immediate predecessors of Sūrya-varman II, mentioned above, Divākara Paṇḍita performed numerous sacrifices, dug tanks, endowed various religious foundations, and made gifts of vessels of worship, elephants, horses, and sacred slaves, to Brāhmaṇas, Paṇḍitas, and gods of all places of worship and pilgrimage.

Divākara also consecrated Sūrya-varman whose date of accession is given as 1034 Śaka and who is said to be grandson (meaning grand-nephew), through his mother, of his two predecessors Jaya-varman VI and Dharaṇindra-varman I. Immediately after his accession the young king performed the initiation (*dikṣā*) of royal pontiff, studied the different religious subjects (*siddhānta*) beginning with sacred mysteries (*vraṇ guhya*), celebrated the grand literary ceremonies (*sāstrotsava*), and distributed to the priests large amounts of religious fees (*dakṣiṇā*) as well as numerous gifts such as palanquins, umbrellas, fly-nets, ornaments set with precious stones, ear-rings, bracelets, rings, anklets, vases, pitchers, spittoons etc. Here follows a Sanskrit verse, composed by the king, which repeats the above gifts. The Khmer text then continues the enumeration of gifts : gold, silver, jewels, umbrellas, lands, male and female slaves, elephants, horses, cows, and buffaloes, offered

evidently by the great *guru* Divākara Paṇḍita, on behalf of the king, to the gods of all the places of worship and in particular to Śrī Bhadreśvara. After a verse composed by the king in Sanskrit the Khmer text gives a list of other donations to gods. Mention is made of more tanks dug, monasteries founded, and lands and slaves given by Divākara.

Mention is also made of gifts to god Śrī Campeśvara in 1041 Śaka (= 1119 A.D.). Lastly reference is made to boundaries of lands in different countries and lists given of male and female slaves.

No. 168. PHNOM PRAH VIHAR INSCRIPTION OF
SŪRYA-VARMAN II, Dated 1043.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 213).

For locality cf. No. 71A. This inscription, both in its form of writing and contents, resembles the preceding one (No. 167). But unfortunately although the stele on which it is engraved is not broken into fragments like the other, its surface is so worn out that a large part of the record is lost. There were altogether 134 lines, written in Khmer, with occasional verses in Sanskrit, as in No. 167. The inscription refers to the gifts and sacrifices of the king Sūrya-varman and Divākara Paṇḍita in almost identical phrases. In addition we learn from it that Jaya-varman VI, who gave Divākara Paṇḍita the title of Bhagavat Pāda Kamraten Añ, made a pilgrimage and worshipped god Campeśvara. It gives the date of the accession of Sūrya-varman II as 1035, evidently a mistake for 1034, and adds that the king performed *Lakṣa-homa* and *Koṭi-homa* (i.e. one hundred thousand and ten million offerings). It gives to Divākara Paṇḍita the title Dhuli Jeñ 'dust of feet' which is usually reserved for the king and the highest dignitaries of state. The inscription mentions three dates 1040, 1041 and 1043 Śaka.

No. 169. SAMRON STELE INSCRIPTION, Dated 1050.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 388). Samron is the name of a small hamlet situated about 2 miles

to the north-east of Angkor Thom. The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer, and refers to various transactions, mostly purchase of lands for endowments, under various dates. It is very carelessly engraved and many dates cannot be read with certainty. It may be summed up as follows.

1000 Śaka—Purchase of land, prices being paid in golden rings, objects of metal, and she-goats.

1008, 1010, 1011 Śaka—Similar purchases of land.

1004, 1009, 1009 Śaka—Revenues of lands, similarly purchased, are appropriated to the god of Lingapura.

A mutilated Sanskrit text mentions official names of the three kings who preceded Sūrya-varman II, as well as the name of Śrī Yogisvara Paṇḍita and of Śrī Bhadresādri or Śrī Bhadresvara (*i.e.* Śiva).

999 Śaka—Purchase of lands.

1011 Śaka—Refers to a digitary named Nirvāṇagunadoṣa and other persons who, in 1112, requested His Majesty Paramakaivalyapada (Jaya-varman VI) for permitting some purchases for endowments.

1015 Śaka—Religious foundations, organisation of villages, digging of tanks and installation of Śrī Bhadresvara. Mention is made of slaves, four elephants, eight horses, one goat, twenty-three cows, silver, tin, iron and salt; either these or lands purchased by them are given to the god. Reference is also made to Bhadresvarāśrama, its pupils, offices, officers etc.

1028 (?) Śaka—Construction of the temple of Śrī Bhadresvarāśrama and endowments to it.

1050 Śaka—Gift of slaves for the sacred fire.

1011 Śaka—In this year, of which the unit figure is doubtful (*cf.* BEFEO, XXIX, 290), the author of the inscription founded eight establishments with definite names. In the same year he received lands and honorary titles from His Majesty Sadāśivapada (Harṣa-varman III) who ordered the installation of a Śivaliṅga, a Nārāyaṇa and a Bhagavatī which the enemies (evidently rebels) had

removed (or broken). These images were again pulled down during the reign of His Majesty Paramakaivalya-pada (Jaya-varman VI) who asked an official (to re-install them). The latter entrusted the work to the author of the inscription and granted him some lands which he gave to the god of Liṅgapura.

Similar endowments were made by him out of lands granted respectively by a Khloñ chief and his family in 1011 and Amteñ Kambalabrahma and Amteñ Śrī Yuvarāja in 1014.

The date 1050 in the above series is removed by 22 years from the latest preceding date 1028 contained in the inscription. Besides, there is no mention of king Sūrya-varman II, who had ascended the throne long before that date. On these grounds this date has been regarded as doubtful, although the figures are sufficiently clear.

No. 170. TRAPAṆ DON ON STELE INSCRIPTION,
Dated 1051.

The inscription was noticed by Aymonier (II, 380) and edited by Coedes (IC, III. 180). Trapaṇ Don On is the name of a tank in Siem Rap, to the north-west of Angkor Thom, about 3 miles to the north-north-west of Prasat Kok Po. The inscription is engraved on the four faces of a stele found under a mango tree near the tank. It contains 182 lines of writing, 70 in Sanskrit and 112 in Khmer.

The Sanskrit text, composed in Śaka 1051 (v. 32), contains 32 *Ślokas*. After an invocation to Śiva (vv. 1-2) and a short eulogy of Sūrya-varman (vv. 3-5), it describes the career of a person, not expressly named, but probably called Namaśśivāya. He entered the service of king Udayāditya-varman at the age of 18, and was placed at the service of the gods and Brāhmaṇas (v. 8). He was in charge of sacred cows (v. 6) and brought them (sacred cows) in a procession to the palace on the occasion of the coronation of Harṣa-varman (v. 9). In addition to these two kings he continued to serve

under Jaya-varman VI, Dharaṇidra-varman I, and Sūrya-varman II (vv. 9-11). He spent the wealth, obtained from these kings and in other ways, in installing an image of Śiva in 1017 Śaka, images of Viṣṇu and Devī in 1031 Śaka, and making other religious endowments and pious works of public utility such as temples, tanks etc. (vv. 12-25). All these were to be in the absolute control of the members of his family, called Paṇḍita, and any one violating this will be guilty of murdering *guru* (vv. 26-27). Then follows the list of endowments, made in 1048 Śaka, to Śiva of Liṅgapura, Śiva of Prthuśaila, Viṣṇu Śri Campeśvara, and Jina of Vaṁśārāma (vv. 28-30). These were, however, placed in the charge of Kṣetrādhīpa, and not of the members of his family,

The short Khmer text on the third face enumerates the donations of Kaviśvara, *khloñ vala* of Śivaspada¹, to the god of Liṅgapura in 1048 Śaka.²

The rest of the Khmer text on the fourth face is almost a literal translation of the Sanskrit text. This bilingual character of the inscription enabled Aymonier to find out the posthumous names, mentioned in the Khmer text, of the kings called by their ordinary names in the Sanskrit text. It also enables us to identify Prthuśaila with Vnam Ruṇ and Vaṁśārāma with Chpār Ransi. Further, the various measures of rice can be equated by a comparison of the two texts.

TEXT.

नमश् शिवाय यच्छक्तिराद्या पुरुषसंगता ।

प्रकृतिस्था द्वितीया वा याभ्यां व्यप्रमिदजगत् ॥ १

अभिव्या(व्य)क्तो ययाप्येको दृश्यतेऽनेकधा शिवः ।

चन्द्रः प्रतिमयेवाव्यात् सा शक्तिश् शाम्भवी जगत् ॥ २

आसीदासिन्धुसमात्तवसुधो वसुधाधिपः ।

श्रीसूर्य्यवर्म्मदेवाख्यो भानुमद्रत्नदक्षि[मि]तः ॥ ३

1. Śivaspada has been identified with the temple of Prasat Nak Buo (cf. No. 133)
2. The reading 1048 is very doubtful.

यो यामाप्य हनारोपरिपुराजौ जये दिशाम् ।
 तथा वा नाचलदिवादिशत् सद्ग्रयो मुदं श्रिया ॥ ४
 भवादिकल्पसंभूतभूमिभृद्वरसंपदाम् ।
 युगपद्दृष्ट्ये धाना यत्संपन्नकरं व्यधात् ॥ ५
 भक्तिमानभवद्भृत्यस्तदीयो गोपनायकः ।
 यशोदया रतो लोके नन्दगोप इव स्तुतः ॥ ६
 भद्रचिन्तारतो राज्ञो नमस्कृतशिवस् सदा ।
 यो न्यधादपि बौद्धादेर्जित्वा यं ... त कारणम् ॥ ७
 योगे प्यष्टादशाब्देन वयसा यो नियोजितः ।
 देवद्विजोपचारार्थमुदयाद्रियवर्मणा ॥ ८
 श्रीहर्षवर्मदेवादेरभिषेकविधौ यतः ।
 परितो मन्दिरं येन धेनुरानायि चाग्रतः ॥ ९
 यो राजगोपाधिपतिः कृतश्च श्रीजयवर्मणा ।
 राज्ञा श्रीधरणीन्द्रेण विश्वासादेवमर्पितः ॥ १०
 श्रीसूर्यवर्मदेवस्य राज्ञः करुणया गवाम् ।
 कालनष्टामपि भुवश्चकार पुनरादिवत् ॥ ११
 यो राजकरुणालब्धैर्व्वंसुभिर्वान्यथाज्जितैः ।
 साधयित्वा भू(भु)वं कृत्वा सीमान्देवाननिष्ठिपत् ॥ १२
 सप्तैकशून्यरूपाब्दे तृतीये माधवस्य यः ।
 भार्गवेऽहनि वृद्धेन राजहोत्रे शमर्पयत् ॥ १३
 रूपवह्निश्चन्द्राब्दे वैशाखासितपञ्चमे ।
 आदित्ये विष्णुदेव्यौ यः श्रीरुद्रारूपेण चार्पयत् ॥ १४
 इष्टापूर्तफलार्थी य इष्टा यज्ञैर्व्यधादिमान् ।
 तटाकन्देववापीञ्च सेतूश्च क्रममध्वनि ॥ १५
 पक्षयोस् सुरपूजार्थं क्षेत्रदासानकल्पयत् ।
 होतृयाजकदासानां व्यभवि(व)ञ्जीवितां भुवः ॥ १६

स्वाय्यश्चतुर्दशैश्च द्रोणः प्रस्थान्नयोदश ।
 कुदुवो यत्र तत्क्षेत्रं सितपक्षेऽदिशत् सुरे ॥ १७
 कृष्णपक्षे व्यधादेवं यः क्षेत्रमथ पिण्डितम् ।
 षट्सहस्रैर्नवशतैः षड्विंशैः कुदुवैर्मितम् ॥ १८
 देवत्रये सवह्नौ यस्तण्डुलानादकद्वयान् ।
 ऊणा(ना)न्दिक्कुदुवेनैव प्रयहं समकल्पयन् ॥ १९
 नव दासास् सिते पक्षे स्त्रियप् षट् पुरुषास्त्रयः ।
 कृष्णपक्षे चतस्रस्तु स्त्रियप् षट् पुरुषा अपि ॥ २०
 एकान्नविक्शतिन्दा[दा]साश् शिवलिङ्गादिसोमपे ।
 स्वदेशस्थापिते येन दत्तास्ते क्षेत्रभागिनः ॥ २१
 तद्यथा सत्रयप् षष्टिसहस्रम्य प्ररोहणः ।
 कुदुवानां सिते दासकेदारस्तेन कल्पितः ॥ २२
 कृष्णपक्षे नथैवास्ति कुदुवानां सपक्षयोः ।
 सषड्विक्शैश्चतद्विसहस्रम्यः प्ररोहणः ॥ २३
 कुदुवानां शतान्यष्टौ नवभिस् सह सप्रतिः ।
 संभवन्त्यच्चक्षेत्रे येनैव परिकल्पिते ॥ २४
 होत्रे सप्रशनेस् सैकचत्वारिंशद्विरर्पितम् ।
 कुदुवानाञ्च केदारमहायः पक्षयोरपि ॥ २५
 देवभूदासकेदारा धवे पिण्डितमन्कुले ।
 आयत्ता देवपूजार्थमशक्या अन्यथाप्रये ॥ २६
 इत्युत्तवेत्यशपत् सर्वान् यः स्वकल्पितनाशनान् ।
 यो हन्यात् कल्पनामेतां स गुरुद्रोहपापभाक् ॥ २७
 अथाष्टवेदशून्येन्दौ फाल्गुणासितपक्षके ।
 शुक्लेऽदायो भुवं पञ्च दासा[सा]ल्लिङ्गपुरेश्वरे ॥ २८

1. Read एकोन० ।

2. Coedes reads सषड्वि०

[पृ]थुशेलशिवे ... न्दासत्रयं ... महात् ।
 योऽपि दासयुतां भूमिं श्रीचाम्पेश्वरशर्गिने¹ ॥ २६
 बह्वश(शा)रामजिने प्यस्ति दासक्षेत्रं यदर्पितम् ।
 भक्त्या राज्ञे शिवैकत्वदर्शनात् फलदत्तये ॥ ३०
 येनैवोक्तमिमे दामा नायत्ता मत्कुलादिके ।
 नत्क्षेत्राधिपवाण्यैव देवेष्वक्षतदायकाः ॥ ३१
 एकार्थशून्यमनसा परकीर्तिकथाश्रुतौ ।
 बद्धकक्षेण धर्मार्थ² तेनेदं लेखितं विदा ॥ ३२ ॥

No 171. VAT PHU INSCRIPTION, Dated 1058

The inscription was edited in *BEFEO*, XV(2), p. 107. For locality, cf. No. 37. The inscription is written in Khmer and records the donation of Teñ Tvan Lo and his son Vrah Mūlasūtra of the country of Bhadreśvarāspada and belonging to the corporation of workers of the district (*viṣaya*) of Śreṣṭhapura. The donation made in 1058 Śaka was made to god of Lingapura, called Liṅgapurāśrama, and consisted of rice, a golden cow, a garden, clothes and 100 slaves.

No. 172. VAT PHU STELE INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN, II Dated 1061.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 162). For locality cf. No. 37. The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer.

The Sanskrit text at the beginning refers to king Sūrya-varman and the god Bhadreśvara. The Khmer text that follows begins with a date which appears to be 1024 Śaka, and then mentions the installation of various gods in honour of Śrī Bhadreśvara by a king, whose name ends in varman,

1. Read •शर्गिने।

2. Reading uncertain.

with the aid of his *guru* at Vrah Thkval (probably a name of Vat Phu). In 1026 there was a royal order making donations to god Śrī Bhadresvara. In 1034, 1044, 1049 and two other dates (104x) of which the unit figure is lost, various images, including those of a Śivaliṅga, Śaṅkara-Nārāyaṇa, Viṣṇu, and of the Vrah Śrī Guru.

Lastly other images were installed in 1061 Śaka. Villages were founded and slaves and various articles were allotted to different gods. Then follows a list of donations viz. cows, male elephants, utensils of worship made of gold, silver and other metals or alloys like bronze, rings, plates, boxes, etc. Details of lands and slaves are added.

According to Coedes (*BEFEO*, XXIX. 303-4) the Sanskrit text of this inscription gives the date of the accession of Sūrya-varman as 1035 in the following words :—

... .. भिर्वाणाप्रिपंक्तिभिः ।

श्रीसूर्यवर्मदेवोऽथाद्राज्येन द्वन्द्वसमासतः ॥

It also implies that he reunited the two kingdoms.

No. 173. BAN THAT INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN II.

The inscription was edited in *BEFEO*, XII(2). 1. It is engraved on the four faces of a stele found in front of a temple in the village of Ban That about 20 miles to the south-west of Bassac. The stele being very much damaged, a large part of the inscription is lost. The inscription is written in Sanskrit verses, divided into three *sargas*, thus conforming to what is called by the rhetorician Dandin as a *sargabandha*. The first *sarga* consisted of 52 verses, of which the first 15 are missing, and several others are either missing or hopelessly mutilated. The second *sarga* is made of 28 verses of which twenty-two are in a good state of preservation. The third *sarga* begins at the top

of the third face of the stele which contains 35 verses in a fairly good state of preservation. It was continued on the fourth face, of which the first thirty-two lines are completely lost, and little remains of the next five and the last twelve. The extant portion of the fourth face contains 14 verses.

The metres are : *Upajāti* (16-49 of *sarga* I, 6-35 and the last 14 verses of *sarga* III) ; *Mālinī* (51-52 of *sarga* I) ; *Vamśasthā* (1-18 of *sarga* II) ; *Vasanlatilakā* (19-26 of *sarga* II, 1-5 of *sarga* III) ; *Mandākrāntā* (27-28 of *sarga* II).

The contents of the inscription may be summed up as follows :—

Sarga I

The first fifteen verses are missing, but as the next two contain an invocation to Śiva, probably the whole of this part was a hymn addressed to that god. The author of this hymn, whose name is missing but who is called *muni* (hermit) and *yogin* (ascetic), relates that, pleased by his prayers, the god has granted to him and his family in perpetuity the office of the High Priest of the *Linga* to be installed on mount Bhadreśvara. In the meanwhile the king of Kambuja, looking out for a priest (*hotā*), fit for performing the coronation (*abhiṣeka*) of his son, approached the *muni* who, with a flotilla of boats (*naukā-nikāya*), went down the river amid the joyous festivities of the villages. (Here a large part of the record is missing). It appears that after the ceremony was over the *muni* received, as *dakṣiṇā* (sacrificial fee), the plain at the foot of mount Bhadreśvara, the seat of the future worship. The *muni* installed here the *Linga* and even the gods came to worship it.

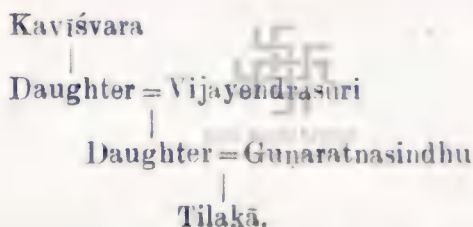
Sarga II

The gods, with Indra at their head, congratulated the

muni and invited him to go to heaven with them. The latter modestly declined this flattering offer and simply asked for a boon to the effect that his descendants, whom Śiva himself placed in charge of the worship of Liṅga in this land, called Kuṣasthali, close to mount Śaivāṅghri, may live there till the end of time. The gods granted his prayer, and the temple founded by him, enriched by the piety of kings, became a great religious centre. The *muni* died after selecting his sister's son as his successor.

Sarga III

In the family of this person (descended through females) was born Tilakā whose genealogy is represented by the following table :—

On account of her profound learning Tilakā received the title Vāgiśvari Bhagavati. She married an ardent devotee of Śiva named Namaśśivāya. They had a son Subhadra, also called Mūrdhaśiva, who received the title Bhūpendra Paṇḍita from king Jaya-varman VI and occupied high civil and religious offices during the reign of this king and his successor Dharanindra-varman I. The kingdom, which was then subjected to two masters, was valiantly reconquered by Sūrya-varman, the grand-nephew of these two kings.

(As a large part of the record is missing here no connected account is possible). A group of three temples is described in most flattering terms (Vv. 36 ff). In particular it is said that the episodes of the *Mahābhārata* were painted or engraved on their walls. Then follows the enumeration of gifts made to this *āśrama*, including the manuscripts of all the *Sāstras*.

TEXT.

[Sarga I]

Verses 1-15 are missing

[य]स्यात्मशक्तयेव वि[वर्त्तमानः]
 प्रधानमेकस्त्रिगुणात्मकत्वात् ।
 [हि]रण्यगर्भोऽथ हरि ... ..
 च्छक्त्यापि तन्निर्विकृतिन्न[मीडे] ॥ १६
 ... सां द्विधार्थं प्रकरिष्यमा[नो]
 विवर्त्य मूलप्रकृतिं स्वशक्त्या ।
 [कृ]तार्थतां प्राप्य निवर्त्तते [तत्]
 प्रधानमसोः प्रभुमेतमीडे ॥ १७

vv. 18-19 very mutilated

... धातरमथ्रयीश्च ... ..
 ... नादिरुक्तः परमर्षिसंघैः ... ॥ २०

v. 21 missing

इति प्रसाद्य स्तुतिभिस्तमीशं
 विलोचना ... .. वितृप्तिः ।
 स वत्सलो भक्तिमति स्मितोऽभू-
 रनुग्रहार्थं² ... .. माञ्जगाद ॥ २२
 सहान्वयायेन³ स[दा] नियोक्षे
 त्वां दे[वका]र्य्ये भुवि पावनार्थम् ।
 भद्रेश्वराद्वाविह कम्बुदेशे
 संस्थापयिष्याम्यह[मा]त्मलिङ्गम् ॥ २३

1. The metre seems to be defective

2. अनुग्रहार्थं gives better sense

3. Perhaps for सहान्वयायेन (cf. V. 49)

तत्पूजयन्तं स्वमतीपया त्वां
संप्रापयिष्यामि भवाद्विमुक्तिम् ।
यदीश्वरो बन्धनमोक्षयोस्तन
मुमुक्षुभिस् सोऽहमभिप्रसाद्यः ॥ २४

मदूर्चनाथमहनीयवृत्ति-
रासंहतेस्ते कुलसन्ततो स्यात् ।
अचिन्त्यमेवं वचनं स्मरारेः
कथं करोमीत्यचलन्मनो मे ॥ २५

ममापि यो[गं] दधतश्च ... ..
ज्योतिः परन्देवममुं दिदृक्षो ।
स्वान्तन्तदालोचनहर्षपूर्णन
न प्राविशद्देशविभोग[शो]कः ॥ २६

भवामि कीटोप्यथवा पतङ्गो
भवाज्ञयान्यस्य तु शासनेन ।
राज्यन् त्रिलोक्यामपि न [त्रजेयम्]
यथा[भि]मन्योरिति निश्चयो मे ॥ २७

ज्ञातश्च सत्यजगदस्वतन्त्रं
सर्व्वत्र नस्योत्तमवो ... ..
महेश्वरप्रेरितमेव गच्छेत्
स्वर्गं मनं ध्वभ्रमथाप्यनिष्टम् ॥ २८

गुरोस्त्रिलोकम्य हिने ... नं
स्वार्थे वृ ... स्य पिनाकपाणेः ।
ज्ञात्वाजसा व्याहृतिमेव स ...
प्रत्यै ... कालस्तद् ... ॥ २९

... [सू]नोरभिवेचनार्थं
पर्याकुलः कन्धुजभूमिदेवः ।
शुद्धिश्रुताचारकुलोप[पन्न]-
स्यान्नेषणे होतुरनिन्यवृत्तेः ॥ ३०

आनेतुमर्थं पथि सत्क्रियाभि-
 नौकानिकायैश्च विमान'तुल्यैः] ।
 मामृष्यशृङ्गं विनयज्ञमाप्तं
 स प्राहिणोत् प्रागिव लोम[पादः] ॥ ३१

द्वीपान्नरायातनरेन्द्र ... ..
 ... .. तराजमार्गे ।
 निशशेषदेशोचितशिल्पभेद-
 संपादितापूर्वमहोत्स[वोऽभूत्] ॥ ३२

ध्वजप्रतानैर्गगनोद्धमद्भि-
 रामन्द्रतूर्यध्वनिभिश्च भीमैः ।
 समीक ... ..
 ... .. प्रनीतस्तिमिता बभूव ॥ ३३

ममागमाशङ्कनयातजाति
 ... सान्द्रान्धकरोपमा ... ।
 ... व्यागमो (मे) प्रतिपशमानः
 (क्ष)पाकरस्येव तदाविरासीत् ॥ ३४

... ..
 कम्बुदेशा[धि]पराजसूनोः ।
 ... तीर्थायतनानि दृष्ट्वा
 शिवाङ्गि...(ण्डा)द्वि ... ॥ ३५

कुशस्थलीनि प्रथिते प्रदेशे
 स्थला ... ..
 ... ..

चोक्फ्साङ् इति प्राहु...सं यम् ॥ ३६
 मही ... निवेश्य ... जामातृ ।
 शर्वभिहि ... .. ॥ ३७
 तत्रापि ... ..सत्क्रियाढ्ये ।
 ... .. ॥ ३८

v. 39 missing.

... ..
... .. मन्त्राप्रकालः ।
... .. परमेश्वरस्य ... ..
प्राप्तोम्यहन ... वनम् सकाशम् ॥ ४०

तुष्टेन दृष्टे ... ..
तत्रैव विद्यावरणेऽतिपुण्ये ।
कुशस्थलीनास्त्रि नि[वा]स्य बन्धून्
निर्द्धूतपापेऽत्र शिवं [सिपेवे] ॥ ४१

vv. 42-46 badly mutilated.

भक्त्यु(त्) मुक्तानां परमेश्वरस्य ... ।
आकांक्षतो यद्गुणिनं ... ॥ ४७
समागमे ते मम हर्षं ... ।
अस्मास्वधीनं हि गुणानु[वृत्तिः] ॥ ४८
अस्माद् गिरेरुत्तरतः प्रदेशः]
... ..
आपूरितस् संहतिभिर्धनानां]
सहान्ववायम्य तत्रास्तु वयः ॥ ४९

v. 50 missing.

अथ पशुपतिलिङ्गस्थापने कार्यशेषं
(व्य)धित विधिवदीशान् प्रय ... ।
स समकनकलोष्टो भूभृद् ...
तदुपकृतिभिया तत्प्रत्यगुहाद् विनृणाम ॥ ५१
शिशिरकिरणमौलेर्लिङ्गमूर्ते ...
प्रणयितनुभृतां श्रेयस् सपर्यां विधातुम् ।
त्रिदिववसतयः प्रापुश् श्रियाञ्च (यां च्चा) [जमानाम्]
वरमुनिरपि दृष्ट्वा वि[स्मिनो] विस्मयेन ॥ ५२

[आ]रूयाने प्रथमः सर्गः ॥

[Sarga II]

अथाभिपेकाच्छुचिनीर्थधारया
 शिवस्य लिङ्गस्य विधानतोऽर्चनात् ।
 अतन्द्रयोगाभ्यसनाच्च योगिनो
 विभाकरस्येव विभा दिदीपिरे ॥ १
 ततस् सुरेन्द्रमुखगुवासिनस्
 सविस्मयं वीक्ष्य तरस्विनं मुनिम् ।
 तपोविशेषाहृतगौरवा इदम्
 ... यित्वा ददिरे कृतादराः ॥ २
 अयं गिरिलिङ्गमिदञ्च शाम्भवं
 सुतीर्थधार्या च भवांश्च धीनिधिः ।
 ... [पु]ण्यतराजगत्तूये
 किमस्ति लोकैरभिगम्यमादरात् ॥ ३
 भवांस्त्रयाणामपि पावनं ...
 ... णं यथा मुने ।
 इहात्मसंस्कारकृता पदे गति-
 र्न शाब्दिकानामिव नो विहन्य[ते] ॥ ४
 ... स्य वृषध्वजेन ते
 भवेदनभ्यर्हण ... कथम् ।
 महेश्वरेच्छामनुयान्ति सो ...
 ... स्येव गतिं दि तारकाः ॥ ५
 समीक्षमाणास्तव तेजसा सती
 महेश्वराराधनतस् समुन्नतिम् ।
 विदन्ति तन्नाभ्युदयाप्तिकारणं
 महेश्वरानुग्रहतुल्यमस्ति यत् ॥ ६
 समुन्नतिर्व्वनयिकी परा मता
 निसर्गजा या नितरां समुन्नतेः ।
 निसर्गजैश्चर्य्यजुषां हि नो मुने
 ऽभिपूजितो वैनयिकर्द्धिभागसि ॥ ७

वयं युवासा इव वेश्मरक्षिण-
 स्तपोविशेषोऽज्जननेजसो हि ये ।
 इमे भजेयुर्दिवि संपदाकरां-
 स्तदेहि सूरं सुरसद्यश्चक्रः ॥ ८
 युवासिवाण्येव नवाम्बुदाम्बुना
 द्रुमोऽभिपिक्तः स जहर्ष संयमी ।
 कृताञ्जलिश्च प्रतिपूज्य तानिद-
 ञ्जगाद वाक्यं परमाथकोविदः ॥ ९
 भवादृशां संस्मरणादपि क्षणा-
 दनल्पकल्पोपचिताद्दृशं हतिः ।
 विलोकनेऽस्मिन् पुनराप्रपावनो
 विजानतात्मा बहु मन्यते मया ॥ १०
 मनोवचोङ्कुरपि संभृतानि मे
 तपांसि साक्षात् सफलानि संप्रति ।
 यतोऽनघा यूयममोघदर्शनाः
 प्रयाथ मे दृष्टिपथं वृणाद्विनाः ॥ ११
 पदं स्वकीयन्ददतामनुग्रह-
 ङ्गनं परां कोटिमवैमि वो मयि ।
 अहन्तदानमव्यतिरिक्तमाददत्
 [कथन्न] जिह्रेमि सतामनात्मवित् ॥ १२
 मया च योगे भवभीरुणायता
 क्रियेत रागे रतिरुत्पथे कथम् ।
 विशेषतो मे निजलिङ्गपूजने
 महेश्वरंणैव कृतन्नियोजनम् ॥ १३
 अवेक्ष्य शम्भुं भुवनैककारणं
 मयि क्षमध्वन्न निदेशकारिणि ।
 न केवलं मे भवतामपि ध्रुवं
 प्रसादनीयस् स हि लिङ्गसंस्थितः ॥ १४

इतीरयित्वा पुनरर्घमादरात्
प्रदाय देवेषु कृताभिवादनम् ।
अत्राप्य लज्जामिव तेष्ववाङ्मुखं
मुनिन्तमूचुस्त्रिविश्वराः पुनः ॥ १५

भवादृशेष्वेषु मुमुक्षुषु स्फुटं
हिनैषिणान्नावसरो वरस्य नः ।
गुणानुरागेण तु दातुमर्थिता
न कामवृत्तिर्हि पदं विसृश्यति ॥ १६

वरेण नस् स्वार्थमनर्थितापि ते
कुलार्थमर्थी यदि त्वं वृणीष्व नः ।
स्वधर्मरक्षाधिकृतेषु बन्धुषु
ध्रुवं गरीयो हि ममत्वमात्मनः ॥ १७

ववाच वर्णी मदनुग्रहेण वस्
स लोकपाला इति युज्यतेऽभिधिः ।
परानुकम्पाव्यसनं स्फुटं सता-
मयं वरस् संप्रति संप्रदीयताम् ॥ १८

यासौ खलिक्यजनेऽधिकृता शिवेन
शैवाङ्घ्रि शैलनिकटेऽत्र कुशस्थलीति ।
देशे मदीयकुलसन्ततिरायुगान्तात्
तस्यास् स्थितिर्भुवि भवेद् भवतां प्रसादात् ॥ १९

वंशे प्यनेककविसन्ततिपावनेऽस्मि-
न्नावीर्भवत्वतितरां श्रुतराशिगोष्ठी ।
अच्छिन्नमेव मखसन्ततिरत्र देशे
चन्द्रार्द्धचूडयजनाय भवेन्महर्द्धिः ॥ २०

सर्व्वं च तीर्थनिकरा हतपापपुञ्जा-
स्तत्रैव सन्निधिममी विदधत्वजस्रम् ।
पूर्णो निरर्गलमुमङ्गलसंहतिना
देशो भवेत् स भुवने बहुमानपात्रम् ॥ २१

श्रुत्वा मुनेवैचनमुज्ज्वलपुम् मुनेन्द्रा
 ऊचुश्च यद् भगवतोऽभिमनं तदन्तु ।
 इत्थन्तपोभिरभिपूतजगत्तयस्य
 न स्यात् कथं नु भवनः खलु सर्वमिष्टम् ॥ २२

निर्माय भूर्ग्विभवाश्रमचक्रवालं
 प्रैष्यादिप्ररितपुरैः परिपाल्यमानम् ।
 ते याजकार्थपरिकल्पितमत्क्रियाह्य-
 मद्यापि तिष्ठदमरास्त्रिदिवं प्रतीयुः ॥ २३

स्वर्वासिषु प्रतिगतेषु महीपतीनां
 प्रत्येकमुद्यतवतां शिवपूजनार्थम् ।
 तत्राश्रमा बहुविधा विभवाभिपूर्णा-
 स्तत्तेजसा बभुरिवोपहृता द्युलोकाः ॥ २४

तत्राश्रमेषु मुनिशिष्यपरंपराणा-
 मभ्युद्गमः सततमभ्ययनध्वनीनाम् ।
 हृष्यद्गणैर्भशमुदीरितं तूर्यघोषान्
 प्रोत्सर्पिणोऽधिकगण(णा)न्तिरयां वभूव ॥ २५

[तत्र] स्थितस्त्रिभुवनप्रतिपूज्यमानो
 व्याख्यायतो मुनिगणेषु शिवागमानाम् ।
 ... .. स .. कृताम्षदस्य
 लीलान्दधे भगवतश् शिशिराह्शुमौलेः ॥ २६

तत्र ... .. प्रार्थनां पुण्यभाजाम्
 हज्याभेदं प्रतिदिनविधावुत्सवेषु क्रमेण ।
 ... प्रति ... यतीनां यथावत्
 सम्यक्तवै ... .. ॥ २७

... स्वस्त्रीयं कुलकुमुदिनीशुभ्रभानुं मनीषी
 शुद्धे ... .. ।
 ... .. कन्नियुज्यात्मतुल्यं
 यो ... दमनिधननन्निर्विमानं प्र[यातः] ॥ २८

[आख्याने द्विती]यम् सर्गः ।

[Sarga III]

तन्मानुवद्वशतिलकन्तिलकामिधाना
 दौहित्रिका मतिमतो विजयेन्द्रमूरेः ।
 सूनुः क्षितीन्द्रविदुषो गुणरत्नसिन्धो-
 र्य्या श्रीकवोश्चरकवेर्दुहितुश्च नप्री ॥ १

भूपावलिस्फुरितरत्नमरीचिशुभ्रा
 मध्यस्थिता रुचिरसख्युद्गुमण्डलानाम् ।
 मन्दाङ्गुदीप्रिरपि पाङ्गुवहारसङ्गाद्
 या शंशवे वसुमती गगनीचकार ॥ २
 यां यौवने सति न केवलमेवकान्ति-
 रत्युच्छ्रया समुद्रियाय विधिप्रयुक्ता ।
 बन्धुकमानुगनसंपदपि प्रथिष्ठा
 संभावना च महतां कुलमण्डलानाम् ॥ ३
 ज्येष्ठैर्नेन्द्रगुरुभिर्विदुषां वरैर्य्या
 मान्या पुरः परिपदासभिवन्ध मृद्धा ।
 वागीश्वरी भगवतीयमिति प्रकाश-
 माभास्य रत्ननिकरैश्च रणेऽभ्यपूजि ॥ ४

तदव्याहृतः प्रथिततां भुवि या प्रपन्ना
 वागीश्वरी भगवतीति बभार नाम ।
 यस्या बहूनि स्वरितान्यतिमानुषानि
 सर्वे प्युदीक्ष्य विविदुः खलु देवतात्वम् ॥ ५

दृष्ट्वा समासादितयौवनान्तान्
 तातो वरान्वेषणसंभ्रमोऽभूत् ।
 योगानुभावादिव न(ता)रदविस्
 सिद्धः समासाद्य समादिदेश ॥ ६

वागीश्वरी भगवतीयमभूत् सुता त
 वानन्दनार्थमिह भूमिभुवो भवस्य ।
 तीव्रेल्लपोभिरिह सूरिपरंपराभि-
 रागधितस् सोऽचिरमेष्यति पावनाथम् ॥ ७

यच्छुद्धशैवत्वमुपैति नाम्ना
नमश्शिवायेति भुवि प्रतीतिम् ।
यो धर्मपर्यन्त इवाम्बुदानां
शिवागमानां विततितन्तोति ॥ ८

शरीरवाङ्मानसवृत्तिभिर्यो
नितान्तभद्राभिरिति प्रपन्नः ।
ज्ञानार्च्योदभास्यपत्रमंगिरतः
त्वयापि लक्ष्यस् स तदा शिवाङ्कशः ॥ ९

श्रुत्वा स सिद्धस्य गिरं पुरस्ता-
दुपस्थितानां कुलमण्डलानाम् ।
आद्वय हर्षात्कुलप[पण्डिता]ख्य-
न्तन्मातुलन्तां गिरमाचचक्षे ॥ १०

स चास्यलोकत्रययानकीर्त्त-
श्चिराद् विज्ञानंश्चरितञ्जहर्ष ।
सर्वे प्यनुष्ठाय महोत्सवन्त-
मामन्त्रयामासुरनर्घशीलम् ॥ ११

सन्तानकाकरविकीर्णचतुष्क ...
मृद्धस्थितः स्फुरितभूषणचन्द्रचारुः ।
तद्बन्धुवृन्दगणमध्यगतस् स ...
वस्थानुभूतमुख्य ... ॥ १२
सत्यञ्च तद्वन्तगतैव सम्पद्
यदन्तमेकम् परि ... ।
अदृष्टपर्यन्तमनन्यलब्धं
भूयिष्ठमिष्टं ... ॥ १३

जानस्तयोरिव मखं ज्वलनो रणीजा
यस् संस्कृतेस्तु विदुषः प्रितुरेव लब्धा ।
तद्वद्दशसन्ततमहापुरुषाद्वितानां
सत्कर्मणां फलमिवोत्तममाविरासीत् ॥ १४

पित्रोस् सुभद्र इति यो वचसोपनेतुः
 ख्यातोऽपि मूर्द्धशिव इत्यपरेण नाम्ना ।
 भूयो महावनिभुजो जयवर्मन(ण)श् श्री-
 भूपेन्द्रपण्डित इति प्रथितः प्रथिन्याम् ॥ १५
 त्रय्याशनेकविधवाङ्मयकोविदोऽपि
 यश् शैववाङ्मयरतस् स्वकुलोचितत्वात् ।
 बाल्यात् प्रभृत्यविरतम्मृतिचिन्त्यमान-
 ङ्ग्योतिः परं परिररक्ष यमन्तरायात् ॥ १६
 ब्राह्मेण सन्निव नवाहितवह्निरिद्धो
 ज्ञानार्चिर्बोर्ज्जितमहाकविवृन्दवन्धः ।
 भद्राक्षरानतिचिरं विदुषामसाध्यान्
 प्रन्थान् पुनः पटुरुची रचयाञ्चकार ॥ १७
 दीक्षाविधौ सति न केवलमेव सोम-
 मामन्त्रिनोऽसकृदपाययदानृशंसात् ।
 यो न्यायसांख्यकणभुङ्क्षतशब्दशास्त्र-
 भाष्यार्थसोममपि सूरिजनान् पिपासूः¹ ॥ १८
 विद्यापवर्गविहितापचितिप्रवन्धे
 यस्याश्रमेऽनवरताहुतिधूमगन्धे ।
 दुरगांगमेषु मतिभेदकृतार्थनीत्या
 विद्यार्थिनां विवदनां ध्वनिरुत्ससर्प ॥ १९

अथाध्वरे श्रीजयवर्मदेवस्
 सत्कर्तृकामो गुणिनाञ्जिकायम् ।
 गुणानुरोधेन परीक्षणाय
 निशोषशास्त्रार्थविदो न्ययुक्त ॥ २०
 तेषां पुरस् स्थापितपुस्तकानां
 संप्रष्टुमुद्युक्तवतान्निकामम् ।
 चिच्छेद पक्षं मतिवञ्जपाताद्
 यः पर्वतानामिव वज्रपाणिः ॥ २१

1. The original has पिपासूर्विद्या० ।

सविस्मयोत्फुल्विलोचनैस्त-
 विर्विलोचिनः¹ पूणकलाभिरामः ।
 रराज यो राजसभाभ्रगस्थश्
 शचीव मध्ये कवितारकाणाम् ॥ २२

गुणैरनूनैरिव य(या)ज्ञवल्क्यो
 विदेहभर्तुर्नृपतेः सभायाम् ।
 निर्जित्य सृगीन् नृपसत्क्रियां यो
 गजाश्वरत्नादिमवाप बालः ॥ २३

तदा प्रभृत्येव विमङ्गशयं यो
 जानः प्रजानां बहुमानपात्रम् ।
 परीक्षितास् सनमणयो हि युक्त्या
 कस्यादृग्ग प्रतिपादयन्ति ॥ २४

क्षेत्रेषु पुण्येषु कृताश्रमेषु
 योऽभ्य[क्ष्य]कन्वेऽधिकृतः क्रमेण ।
 शास्त्रे च लोके च सतां विवादे
 भूपेन निर्नृतृन्या न्ययोत्ति ॥ २५

गुणौघरत्नैरभिभूयितोऽपि
 भूपेन यो भृगुगुणादरेण ।
 सुवर्णकर्णाभरणोपवीति(तः)
 चित्रांशुकार्यैः पुनरभ्यभूयि ॥ २६

राज्याय निम्स्पृहयितापि ततोऽनुकम्पाय
 नाकं व्रजन्त्यवरजे जगदेकनाथे ।
 अभ्यर्थितस्तनुभृतां निरुगरनाथैश्
 शासत्रपेन धरणीन्धरणीन्द्रवर्मा ॥ २७

ज्यायांश्च समप्रकृतीरकम्प्याम्
 संप्रापयामास गुणैर्विबुद्धिम् ।
 कलानिपूर्णां हि हिमाङ्गशुमाली
 श्रीरार्णवं पूर्णतरं करोति ॥ २८

धर्मप्रियश्चाखिलवाङ्मयज्ञं
 धर्मप्रवक्तारममानयद् यम् ।
 यत्रानुरागो मनसो हि तस्य
 प्रायेण सङ्कीर्त्तनमेव गन्त्ये ॥ २६
 ततोऽवतीन्द्रो नृपयोस्तयोश् श्री-
 नरेन्द्रलक्ष्म्या निजभागिनेय्याः ।
 सूनुर्भवान्या इव कार्तिकेयो
 दुर्वारविद्विहृद्विदेन्द्रसिंहः ॥ ३०

महीधरश्रेणिशिरोधिरूढ-
 पादश्रुतिस् सूर्य इवानिदीप्तः ।
 श्रीमूर्यवर्मन्त्यपि शुभ्रभानु-
 राह्लादने साधुकुमुद्वतीनाम् ॥ ३१

विद्यापवर्गे नवर्योवनस् स-
 ज्ञाताभिलापः कुलराजलक्ष्म्याः ।
 तस्यां सुधायामिव सैङ्गिकेये
 द्विपत्यधीनत्वमुपागतायाम् ॥ ३२

चमूसमूहागवमाजिभूमा-
 वाधाय युद्धं विदधत् स भीमम् ।
 उत्प्लुत्य नागेन्द्रशिरोऽरिराजं
 हन्ताद्रिशृङ्गं द्विजराड् इवाहः ॥ ३३

धात्रीं द्विषद्ब्रह्मसन्निधुमग्रां
 दोर्दंष्ट्रयोद्धृत्य धृताक्षताङ्गीम् ।
 पूर्वां व्यवस्थामुचितां यथावत्
 प्रत्यर्पयामास यथा वराहः ॥ ३४

द्वीपान्तरेन्द्राश्च जिगीषिता ये
 प्राप्तानपश्यत् करवाहिनस्तान् ।
 स्वयं प्रयाय द्विषतां प्रदेशं ।
 रघुञ्जयन्तं लघयञ्चकार ॥ ३५

The last 14 verses

विचित्रवल्लीवनविप्रकीर्णम्

ऋष्यप्सरोमण्डलसेव्यमानम् ।

प्रोशत्त्रिकूटोपममादिमेरोस्

सौधत्रयं सोऽश्ममयश्चकार ॥ १

आर्काणिकेतुनिकरंगगनोद्धमद्भि

रामन्द्रनृत्यनिनदेश्च दिवं स्पृशद्भिः ।

तन्त्रोमिलन्मधुरगीतरवंश्च नृत्य-

त्रागीजनैरपि तदेन्द्रमिवावकीर्णम् ॥ २

प्राक् छौनकीये किल दीपमन्त्रे

पुरातनं सूतगिरैव जङ्गः ।

तदेव साक्षादिव तत्र कुडेष

चित्रं त्रिचित्रे दृष्टुम समस्तम् ॥ ३

तत्रेशलिङ्गं सपट्टाननोच्च-

मर्षाच्च गौर्या महिषामुगारैः ।

... मये च स्वयशःप्रदानं

संस्थापयामास समं मनीषी ॥ ४

मुवर्णपात्रैः कनकाम्बुजाभैः

... करङ्कैः कलशैरमत्रैः ।

सफेनपुरुजैरिव विस्फुरद्भि-

र्देवालयन्तद्दुधनदीचकार ॥ ५

... ... करिभिस्तरङ्ग

त्वङ्गन्तुरङ्गद्विजघोषरम्यम् ।

रत्नाकराच्चिश्लुरिनं सशङ्खं

... ... अम्बुनिधीचकार ॥ ६

पदानयो यानमभूषणा[श्च]

भूषां कुवस्त्रा वसनं महार्हम् ।

... ... मकान्ताः

प्राप्येष्टिष्टेयव बुधा विनेमुः ॥ ७

अभ्यर्चिन्तानां विदुषां स्मिन् श्री-

... .. मुदाली ।

अनोकहानामिव पुष्पराजी

ताराकरश्रीरिव शर्वरीणाम् ॥ ८

... .. अर्चनार्थम् ।

गजाश्वगोज्ञामहिषाविसार्थः ।

रूप्यताम्रपुकङ्गसलोह

... .. चंपीत् ॥ ९

तत्रात्मभोगञ्च नरेन्द्रदत्तं

दोलातपत्रं कलशङ्करङ्कम् ।

... .. आदि

मुवर्णाञ्चिन्तं तरमयम् व्यतारीत् ॥ १०

निशशेषशास्त्रं लिखितं सनाथा (न)

... .. न ।

स पुस्तकानध्ययनाच्छिदार्थ¹

तत्राश्रमेऽनेकविधानचंपीत् ॥ ११

... ..

पद्मासनासीनमिवात्मयोनिम् ।

राजन्यराजीमुगसङ्गजुष्टम्

... .. ॥ १२

तञ्च प्रतीक्ष्यं प्रियसत्क्रियाभि-

रभ्यर्च्य विश्रान्तमुखोपविष्टम् ।

... ..

वार्तामपृच्छद् मुदितो नरेन्द्रः ॥ १३

स चाह सर्वत्र शिवं विनेतु [:]

... .. ।

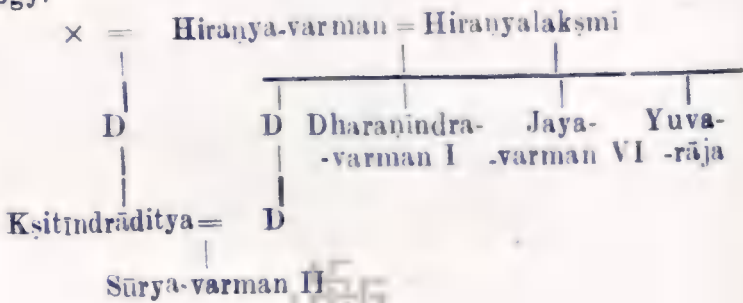
निरन्तरायास् सुखिनस् स्वकार्या-

न्नेमे जनाः पुण्यकृतः च्युतास् स्मः ॥ १४

1. The word अच्छिदार्थ perhaps means an uninterrupted (study).

No. 174. PHNOM RUN INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN II

The inscription was referred to by Aymonier (II. 103) and noticed by Coedes in *BEFEO.*, XXIX 300. Phnom Run is the name of a small hillock in the south-east of the District of Korat in Siam. The inscription, written in Sanskrit, has not been properly edited. Only verses 2-6 have been reproduced by Coedes. These give the following genealogy.

The name of the mother of Sūrya-varman II is given as Narendralakṣmī in Ban That Ins. (No. 173).

Yuvarāja, the youngest of the three sons of Hiranya-varman, is mentioned in Samroṇ Ins (No. 169). It is said in an inscription at Phnom Sandak that Yuvarāja died before his two elder brothers and that his wife Vijayendralakṣmī became successively the wife of both of them. This inscription has not been edited, but the relevant extract, quoted by Coedes (*BEFEO.*, XXIX 302, fn. 1), is given below, after the text of the Phnom Run Inscription.

TEXT.

1. Phnom Run Inscription

[आसी]न्तृपश्रीदहिरण्यवर्मा
 हिरण्यगर्भेण विभू ... ।
 हिरण्यगर्भाण्डहिरण्यमे....
 विभूषणार्थन्नु य ... । २

.. दित्यलक्ष्म्योः प्रकृतिः क्षितीन्द्र-
 ग्रामे स्थिरा यस्य ... .. ।
 ... स्थास्य ... स्थानकुलाम्बुजानि
 ताम्यां कृतानीव लसन् व्य ... ॥ ३

हिरण्यलक्ष्म्यामवनीन्द्रदेव्यां
 महीधरं श्रीजयवर्मदे[वम्] ।
 महीपतिस् सोऽजनयद् यथा श्रयाम्
 कला कलापन् दि ... ती ... .. ॥ ४

तस्यां वरश्रीधरणीन्द्रवर्मा-
 वनीश्वरं श्री युवराज ... .. ।
 परापरौ श्रीजयवर्मनाम्नो
 जगज्जयी सोऽजनयज्जनेशः ॥ ५

हिरण्यवर्मद्रुतमान्यनप्ता
 हिरण्यलक्ष्म्याश्च सुतासुतायाम् ।
 श्रीसूर्यवर्मवनिपं क्षितीन्द्रा-
 दित्यक्षितीशोऽजनयद्वरेण्यम् ॥ ६

II. Phnom Sandak Inscription

इयन्त्यलक्ष्मीश्च तयोर्विशेषो
 नासीदियं वातिशये न साध्या ।
 येत्तीव दत्ता युवराजभर्त्रा
 स्वर्गच्छता श्रीजयवर्मणे पि ॥ १

कुलानुरागादनुगच्छतापि
 स्वर्गच्छतश् श्रीयुवराजपूर्वान् ।
 दत्ता पुनश् श्रीजयवर्मणा या
 मूर्त्तव भक्तिधरणीन्द्रदेवे ॥ २

No. 175. CHIKRENG INSCRIPTION

The inscription is noticed in *BEFEO*, XV(2), p. 19.

The stone bearing it was brought from the Province of Chikreng. It is written in Sanskrit and contains 10 verses. Only two verses of these have been reproduced.

... तिताहशो यश श्रीअमरेन्द्रदिव्यातः ।
 तस्योमेति तु नत्ता शरदिन्दुरिवान्वयव्योम्नि ॥ २
 (कर्म)णाद्भुतसङ्ग्राममुता सर्व्वकलाद्भुता ।
 शम्भोर्गौरीव महर्षिश्रीमहीधरवर्मणः ॥ ३

These refer to Umā, the grand-daughter of Amarendra, like an autumn moon in the firmament of the family, daughter of Saṅgrāma of wonderful exploits, proficient in all the arts, and wife of the ascetic Mahidhara-varman, as Gaurī is of Śambhu.

This Saṅgrāma is probably identical with the hero whose exploits are described in Prab Nok Ins. (No. 155); for the script of the inscription may be referred to the 10th and 11th century Śaka. The inscription records the donation of ornaments of gold, silver and precious stones, by Umā to Lokēśvara, *ie.* Buddha.

No. 176. PHNOM KAM INSCRIPTION.

Dated 1088.

This inscription, along with another found in the same place, was edited in *BEFEO*, IV, 676. These are two very short Khmer records engraved on silver plates found in a cave in a hill called Phnom Kam (or Nui Cam) in the Province of Chaudoc in Cochin-China.

The first record is dated 1088 Śaka, and refers to the religious ceremony performed at the end of a year in honour of god Śrī Tribhuvaneśvara. It also mentions religious offerings or sacrificial fee (*dakṣiṇā*) to Śrī Kālaparvata (probably the divinity on Liṅgaparvata or another hillock).

The second records a donation of Tribhuvanāditya-varmadeva to the god of Liṅgaparvata when the second *Koṭihoma* (ten million sacrifices) was performed.

Both the records probably belong to the same period.

No. 177. TA PROHM INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN VII, Dated 1108.

The inscription was edited in *BEFEO*, VI. 44.

Ta Prohm is a well-known temple to the east of Angkor Thom, at the south-west corner of the big tank called Eastern Baray.

The inscription is written on the four faces of a stele containing 290 lines. It comprises 145 verses in Sanskrit, the metres being *Vasantatilakā* (1-4, 6, 9-10, 13, 17, 20-24, 26, 28, 141-144); *Upajāti* (5, 8, 11-12, 14-16, 25, 27, 29-31, 33-36); *Indravajrā* (7, 19, 32, 37); *Śārdūlavikrīḍita* (18); *Āryā* (145); and *Śloka* (38-140).

The inscription begins with an invocation (vv. 1-5) to the Buddha, Dharma, Saṅgha, Lokeśvara, and the mother of the Buddhas (i.e. Prajñā pāramitā), thus clearly indicating the Mahāyānist proclivities of the author.

Then follows a long genealogy (vv. 6-18) of king Jaya-varman VII. After Śruta-varman and his son Śreṣṭha-varman, king of Śreṣṭhapura, reference is made to Kambujarājalakṣmī who is not known from any other source. Mention is then made of Bhava-varman, one of whose descendants, Harṣa-varman, had a daughter, Jayarājacūdāmaṇi, who was the mother of Jaya-varman VII. His father Dharaṇindra-varman (II) was the son of Mahidharāditya, sister's son of Jaya-varman (VI). Both Dharaṇindra-varman II and Jaya-varman VII were devout Buddhists.

The genealogy is followed by the eulogy of the king (vv. 19-28). It refers to the victorious campaign of the king in course of which he captured the king of Campā and then liberated him (v. 28).

The inscription records that the king bestowed wealth and honour upon his *guru* and his family (vv. 29-35), and in 1103 Śaka set up several statues, including those of his mother and his *guru* (vv. 35-36). It then gives a classified list of the articles and commodities, necessary for the different ceremonies performed in the temple, such as the articles of daily worship (vv. 38-41), rice necessary for the teachers and students (v. 45), and the provisions necessary for the celebration of festivals in the different *tithis* (vv. 46-50). After giving the total quantity of rice consumed each year (vv. 51-52), the inscription indicates the articles of food levied from farmers and traders (vv. 53-61), and enumerates the endowments of the king and the landed proprietors (vv. 62-82), specifying the number of persons employed in the temple and the total quantity of its treasure. It concludes with a reference to 39 pinnacled towers (*valabhi-prāsāda*), 566 buildings in stone, and 288 in brick. Mention is then made of the spring-festival lasting for a week, and details are given of the rules for celebrating it and the articles necessary for this purpose (vv. 83-116). Several words, mostly names of articles, are obscure.

The inscription then mentions that there were 102 hospitals in the different parts of the country, and gives a long list of things provided for them (vv. 117-140). The merit of these pious works should accrue to the king's mother so that she might obtain the state of Buddha.

TEXT.

सम्भारविस्तरविभाविनधर्मकाय-
 सम्भोगनिर्मितिवपुर्भगवान् विभक्तः ।
 यो गोचरो जिनजिनात्मजदेहभाजा
 बुद्धाय भूतशरणाय नमोऽनु तस्मै ॥ १

वन्दे निरुत्तरमनुत्तरबोधिमार्गं
भूतार्थदर्शननिरावरणैकदृष्टिम् ।
धम्मन्त्रिलोकविदितामरवन्द्यवन्द्य-
मन्तर्वसत्पङ्क्तिपण्डविखण्डखड्गम्¹ ॥ २

सम्यग्विमुक्तिपरिपन्थितया विमुक्त-
सङ्गोऽपि सन्ततगृहीतपरार्थसङ्गः ।
सङ्गीयमानजिनशासनशासितान्यान्
सङ्गोऽभिसंहितहितप्रभवोऽवताद् वः^२ ॥ ३

त्रैलोक्यकाङ्क्षितफलप्रसवैक्योनि-
रप्राङ्गुलिविटपभूषितबाहुशाखः ।
हेमोपवीतलतिकापरिवीतकायो
लोकेध्वरो जयति जङ्गमपारिजातः ॥ ४

मुनीन्द्रधर्माप्रसरी गुणाढ्या-
न्धीमद्भिरध्यात्मदृशानिरीक्ष्याम् ।
निरस्तनिशशेषविकल्पजालां
भक्त्या जिनानां जननीं नमध्वम् ॥ ५

आसीदखण्डमनुदण्डधरावनीन्द्र-
वन्यो वरश्च श्रुतवतां श्रुतवर्म्मसूनुः ।
श्रीश्रेष्ठवर्म्मनृपतिश्च शुचिभिर्यशोभिश्च
श्रेष्ठोऽवदातवसुधाधरदंशयोनिः ॥ ६

श्रीकम्बुवंशाम्बरभास्करो यो
जातो जयादित्यपुरोदयाद्गौ ।
प्राबोध्यत् प्राणहृदम्बुजानि
तेजानिधिश्च श्रेष्ठपुराधिराजः ॥ ७

1. Here, as in many other places in this record, ॠ has been used for ॡ ।

2. Last four letters restored from the next inscription (No. 178).

जाता तदीये नवगीतकीर्त्ति-
चन्द्रोल्लसन्मातृकुलाम्बुराशौ ।

रराज लक्ष्मीरिव या सतोना-
मग्रेसरी कम्बुजराजलक्ष्मीः ॥ ८

मर्त्ता भुवो भवपुरे भववर्मदेवो
विभ्राजमानरुचिरञ्जितमण्डलो यः ।
पूर्णः कलाभिरवतीन्द्रकुलप्रसूतेः
कर्त्तामृतांशुरिव तापहरः प्रजानाम् ॥ ९

सर्वानवद्यविनयश्रुतिदिक्रमो य-
स्तद्वंशजो जनितद्विश्वजनोनवृत्तिः ।
श्रीहर्षवर्मनृपतिर्हतवैरिहर्षो
जन्येषु दिङ्मुखविकीर्णयशोदितानः ॥ १०

महीभुजा श्रीजयराजचूडा-
मणिर्महिष्यामुद्रपादि तेन ।
तस्यां यशश्चन्द्रमरीचिगौरा
गौरीव गौरीगुरुणाप्रदेव्यम् ॥ ११

वागीश्वरीवातिशयैर्गिरां या
धात्रीव धृत्या कमलेव कान्त्या ।
अरुन्धतीव नवगीतवृत्त्या
त्यागादिना मूर्त्तिमतीव मैत्री ॥ १२

श्रीमद्यशोधरपुरेऽधिगताधिराज्यो
राजा जितारिविसरो जयवर्मदेवः ।
आवारिधेः प्रतिदिशन्निचखान कीर्त्ति-
स्तम्भन् महीधरपुराभिजनास्पदो यः ॥ १३

तद्ग गिनेयो विनयोजितश् श्री-
महीधरादित्य इति प्रतीतः ।
श्रीसूर्यवर्मावनिवालमातृ-
जघन्यजो यो विजितारिवर्गः ॥ १४

शलाध्यावदातान्वयदीपकेन
 विराजिता राजपतोन्द्रलक्ष्मीः ।
 त्रिक्रयःतचारित्रवरण राज-
 पतीश्वरप्रामकृतस्थितिया ॥ १५
 तयोस्तनूजो महितद्विजेन्द्रो
 द्विजेन्द्रवेगो द्विजराजकान्तः ।
 दिक्चक्रवालोत्कटकीत्तिगन्धो
 योऽधीश्वरश्च श्रीधरणीन्द्रवर्मा ॥ १६

शाक्येन्दुशासनसुधाजनितात्मतृप्ति-
 भिक्षुद्विजाधिजनसात्कृतभूतिसारः ।
 सारश्चिघृभुरशुभायतनादसारात्
 कायादजस्रजिनपादकृतानतिर्यः ॥ १७

एषा श्रीजयवर्मदेवनृपतिन्देदीप्यमानौजसन्
 तस्माद्वीरमजीजनत् क्षितिभुजश्च श्रीहर्षवर्मात्मजा ।
 ब्रह्मपेरिव देवराजमदितिदेवी सुधर्माश्रितं
 गोतुं गां शतकोटिहेतिविद्वितारातिप्रवीरं रणे ॥ १८

बाणमातुरस्य विविधन्तु वपुः प्रहृष्टै-
 रेकं कृतं विधिरवेक्ष्य विधित्सुरत्यम् ।
 गाढोपगूहनमुदा हरशाङ्गयनङ्गा-
 दैश्वर्य्यशौर्य्यवपुरेकनिधिं व्यधाद् यम् ॥ १९

यं प्राप्य कान्तमनवद्यगुणैकरागी
 म.शंसितन्तु धरणीन्द्रभुजाङ्गजातम् ।
 प्राच्याजिकामगणिका रुचिमप्यपास्य
 धात्री रतिं विदधती सुषुवे शुभानि ॥ २०

आस्फालितभ्रमितवैरिकरीन्द्रशैल-
 राजो भुजोरतिबलेन रणाम्बुधौ यः ।
 लक्ष्मीसितद्विरदराजतुरङ्गरत्न-
 प्राप्तो हरेर्जलधिमन्थनमन्वकार्षित् ॥ २१

शङ्के समस्तगुणसंमतिरंशुमालि-
 वंशोद्भवोऽवनिपतोद्भूतः स्मरत्नम् ।
 गच्छत्ययस्मिन् कृते समित्यतीव-
 र्दृषां^१ यमाजिकमला दृढमालालङ्घने ॥ २२

यस्याब्धिपारगिरिकाननगीतकीर्तिं
 भुत्वोत्तरोत्तरगतियुधि विद्वन्तारिः ।
 धाम स्मरन्निव विद्वम्बितवान् सिसृक्षून्
 दाक्षीननन्तगमनानवनी प्रमातुम् ॥ २३
 मन्ये यदीयशसां सदृशो यदि स्या-
 द्रत्नाकरश्च भुवनत्रितयश्च विष्णुः ।
 नाहर्त्तमूर्ध्वमवनीमशक्नु समुद्रात्
 कोटिक्रमैरपि न लङ्घयितुं लोकान् ॥ २४

अनेकधानेकजगत्सुभिन्नो-
 ऽप्यात्मैकता तु स्फुटमस्य सत्या ।
 सुखानि दुःखानि यदात्मभाजा-
 मात्मन्यघात् सुहृदये यदीये ॥ २५
 संप्राप्य यन्मखमखण्डमतीवतृप्ति-
 राखण्डलो नु जनमेजयशापतापम् ।
 वत्सृज्य हृष्टहृदयस्त्रिदिवस्य भूमे-
 स्तेने विभूतिभिरभूमिभवाभिरैक्यम् ॥ २६

अनङ्गकान्तोऽद्भुतशस्त्रशिक्षस्
 संमोहनेनैव चकार निद्राम् ।
 दुर्वारवैरीन्द्रकुले रणे यो
 विनिद्रतान्तस्त्रमदासमूहे ॥ २७

अस्पागतस्य युधि यस्य गृहीतमुक्त-
 तद्रूपरस्य अरितामृतमन्यभूषेः ।
 भुत्वा नतैर्हृतमिवाश्लिभिर्वराङ्गे
 सितं महोद्भुतवहोदिततापशान्त्यै ॥ २८

सुवर्णदण्डव्यजनातपत्र-
 मायूरकेतुध्वजपद्मचारीः ।
 राज्याभिषेके शिविकां नृपाह्नीं
 हेमीं गुरौ प्रादित दक्षिणां यः ॥ २६

दिदेश यश् श्रीजयमङ्गलार्थ-
 देवाभिधानं प्रियमास्पदञ्च ।
 प्रामं गुरौ राजपतीन्द्रपूर्वं
 कुले च तस्यावनिभृत्कुलाख्याम् ॥ ३०

भक्त्या च यो मातरि रत्नमञ्च-
 शय्यालसद्राजगृहैकभागम् ।
 हिरण्ययष्टिध्वजचामरादि-
 रम्याञ्च हेमीं शिविकामयच्छत् ॥ ३१

भूभागमेकञ्च विभूतिभारै-
 राह्यीकृतं प्रादित पूर्वजे यः ।
 रत्नस्फुरन्तीं शिविकाञ्च हेम-
 दण्डध्वजाद्यैरभितो विकीर्णाम् ॥ ३२

तस्याग्रजस्याग्रवधूषु देवी-
 स्वामिन्यभिरुयामपि यो व्यतारीत् ।
 तदीयमुख्यानुचरेषु सेना-
 पतेश्च राजानुचरेष्विवाख्याम् ॥ ३३

विभज्य भोज्याद्यपि यश्चतुर्धा-
 दिशन् गुरौ मातरि पूर्वजे पि ।
 भक्त्यावशिष्टं बुभुजे हिरण्य-
 किरीटरत्नादिषु कैव वाणी ॥ ३४

उत्पादिता तेन भुजा गृहीत-
 धात्र्यां पुरी राजविभारनाम्नी ।
 रत्नोत्सृज्य विभूषिताङ्गी
 मुनीन्द्रमातुर्भरणे नियुक्ता ॥ ३५

प्रातिष्ठिपच्छीजयराजचूडा-
मणिं मणियोतितपुण्यदेहाम् ।
तस्याञ्जनन्या जिनमातृमूर्तिं
मूर्तिं समूर्तिग्रशशाङ्करूपैः ॥ ३६

सोऽतिष्ठिपच्छीजयमङ्गलार्थे-
देवं तथा श्रीजयकीर्तिदेवम् ।
मूर्तिं गुरोर्दक्षिणवाम ... यष्
षष्टिं शते द्वे परिवारदेवान् ॥ ३७

तस्यास् सपरिवारायाः पूजाकशानि दिने दिने ।
द्रोणो पाक्याश्रताः प्रस्थौ त्रयस्सप्ततिस्वारिकाः ॥ ३८

तिला एकादश प्रस्था द्रोणौ द्वौ कुदुवावपि^१ ।
द्वौ द्रोणौ कुदुवौ मुद्राः कङ्कु प्रस्थाश्चतुर्दश ॥ ३९

घृतं घटी त्रिकुदुवं दधिश्मीरमधूनि तु ।
अधिकान्येकशस्तस्मात् सप्तप्रस्थैर्गुहः^२ पुनः ॥ ४०

घटी प्रस्थौ द्विकुदुवौ तैलं प्रस्थत्रयस्तथा ।
कुदुवौ द्वौ तरुफलस्नेहस्तु कुदुवत्रयम् ॥ ४१

पूजोपकरणादीनि फलशाकमुखानि तु ।
नोक्तान्यत्र प्रसिद्धत्वाद्विज्ञेयानि यथोचितम् ॥ ४२

देववस्त्रादिवस्त्राणां युगलानि शतानि षट् ।
चत्वारिंशच्च युगलान्यध्यर्द्धयुगले अपि ॥ ४३

देवतापादविन्यासमशकार्थप्रसारिताः ।
चीनांशुकमयाः पञ्चचत्वारिंशत्पटा अपि ॥ ४४

सत्तूण्यध्यापकाध्येतृवासिनां प्रतिवासरम् ।
स्वार्थ्यश्चतुर्दश द्रोणः पञ्च प्रस्थाश्च तण्डुलाः ॥ ४५

1. The word कुदुव probably stands for कुदुव which is a well-known unit of measure in India.

2. गुह probably stands for गुह . It occurs many times in this record.

अष्टादशोत्सवे प्यत्र सहस्रान्ते प्रतिवत्सरम् ।
 अष्टम्याश्च चतुर्दश्यां पञ्चदश्याश्च पक्षयोः ॥ ४६
 विशिष्टास्तण्डुलाः पाक्याः स्वार्ग्यः पञ्चदशाधिकम् ।
 सहस्रं षष्टिरष्टौ च द्रोणेन सह पिण्डिताः ॥ ४७
 चत्वारिंशत्तिलाः स्वार्ग्यः खारीभ्यां मुद्रकास्ततः ।
 त्रिद्रोणैश्चाधिकाः पञ्चविंशतिर्घटिका घृतम् ॥ ४८
 एकत्रिंशदधिकीरे प्रत्येकं घटिका मधु ।
 एकोनविंशतिस्तेन गुहस्तुल्योऽथ तैलकम् ॥ ४९
 कुदुवौ घटिकाः पञ्चदशाथाष्ट शतानि च ।
 द्व्यशीतिर्द्विवक्त्रादियुगलानि सहस्रकम् ॥ ५०
 अयुते द्वे सहस्राणि स्वार्ग्योऽष्टौ पाक्यतण्डुलाः ।
 चत्वारिंशत्तथा द्रोणः पिण्डिताः प्रतिवत्सरम् ॥ ५१
 नियुतञ्चायुतं द्वे च सहस्रे त्रीहियश^१ शतम् ।
 तदर्था एकषष्टिश्च सञ्चयाय चतुर्गुणैः ॥ ५२
 प्रासाश्चतुस्रसहस्राणि ग्रामादिभ्यश्च तण्डुलाः ।
 खारिका नवतिस्तिलो द्रोणो द्वौ कुदुवावपि ॥ ५३
 स्वार्ग्यश^१ शतं त्रयोशीतिर्द्रोणौ प्रस्थाश्च षट् तिलाः ।
 मुद्रा द्रोणौ दश प्रस्था द्वौ च स्वार्ग्यश^१ शते दश ॥ ५४
 चतुश^१शतानि घटिका नव प्रस्था घृतं दधि ।
 सप्त प्रस्थास्तथा सप्त घट्यः पञ्च शतानि च ॥ ५५
 प्रस्थोऽशीतिष् षट् च घट्यः पयः पञ्च शतानि च ।
 मधु पञ्च शतान्यष्टात्रिंशच्च प्रस्थपञ्चकम् ॥ ५६
 चतुश^१शतानि घटिका गुहोऽशीत्युत्तराणि च ।
 अथ त्रयोदश प्रस्थास्तैलन्तत्परिमाणकम् ॥ ५७

पञ्च प्रस्थाः पञ्च घट्टयस् स्नेहस्तरुफलस्य च ।

तन्तुवायगृहाद् ग्रामादापणादेश्च वाससाम् ॥ १८

युगलानां सहस्राणि चत्वारिंशच्च पञ्चकम् ।

प्रहीतव्यानि नवतिस्तथा द्वे युगलस्य च ॥ १९

मधूच्छिष्टस्य भारस्तु गणिता दश सप्त च ।

अष्टादश तुलाः पञ्च कट्टयो नव पणाम्नथा ॥ २०

सीसानामेकपञ्चाशद्गारा दश तुला अपि ।

तिम्बश्च कट्टिकैकाश्वो द्वे दास्यौ द्वौ च दन्तिनौ ॥ २१

राज्ञा दत्तास् स्वयन्दत्ता ग्रामवट्टिश्च भक्षितः ।

सहस्रत्रितयं ग्रामाश्चत्वारिंशत्तथा शतम् ॥ २२

चतुश्शताः पुमांसोऽष्टादश चात्राधिकारिणः ।

द्विसहस्रास् सप्तशताश्चत्वारिंशच्च कारिणः ॥ २३

सहस्रे द्वे शते च द्वाविंशच्च परिचारिकाः ।

योषितास्तासु नर्त्तक्यप् पट्ट्यता दश पञ्च च ॥ २४

अयुतं द्विसहस्राप् पट्ट्यताः पिण्डीकृताः पुनः ।

चत्वारिंशच्च सर्वे ते सार्द्धं नृत्स्थितिदायभिः ॥ २५

पट्सहस्राप् पट्ट्यताप् पट्ट्यताः पञ्चविंशतिः ।

स्त्रीपुंसा गणितास्तत्र देवपूजानि दायिनः ॥ २६

एते सप्तायुताः पिण्डीकृता नवसहस्रकाः ।

त्रिंशता^१ पञ्चपट्टिश्च पुष्पां चाम्पादिभिस् सह ॥ २७

प्रासादादिकरङ्गादिकृतस्वर्णाणि विंशतिः ।

अष्टौ भाराश्चतस्रश्च तुलाः पादौ च कट्टिकाः ॥ २८

पञ्चविंशति भारीश्च रूपाणां दश पञ्च च ।

तुला द्वे कट्टिके द्वौ च पादौ पणचतुष्टयम् ॥ २९

1. Read योषितस्तासु ।

2. Read दायिभिः ।

3. Read त्रिंशता ।

पञ्चत्रिंशच्च वज्राणि मौक्तिकव्यजनद्वयम् ।
 विंशतिप पट्टता मुक्तास्तथायुतचतुष्टयम् ॥ ७०
 शतानि पञ्च चत्वारि सहस्रानि च संख्यया ।
 चत्वारिंशच्च वैदूर्यरक्ताशमादिमभाश्मनाम् ॥ ७१
 ताम्रस्य च शतं भारा विंशतिश्च त्रयोदश ।
 त्रयोदश तुलाश्चैका कट्टी पञ्च पणा अपि ॥ ७२
 कंसस्य तु सहस्रे द्वे भारास्त्रीणि शतानि च ।
 नवत्रिंशच्च गणितास्तुलास् सप्तदशापि च ॥ ७३
 मुवर्णपटलं सार्द्धं चतुर्विंशतिभारकम् ।
 लोहस्यैका तुला भाराप पट्टता दश पञ्च च ॥ ७४
 कट्टयो^१ दश तुलास् सप्त भाराः पञ्चदश त्रपु ।
 सीसञ्चतुशशता भाराः सप्तत्रिंशत्तुलार्द्धकम् ॥ ७५
 सप्तपट्टिः पुनश्चीनपटा नव शतानि च ।
 तथा द्वादश कौशेयशय्याः पञ्च शतानि च ॥ ७६
 शतानि पञ्चातपत्रमुखा विंशतिस्त्रयः ।
 नवत्रिंशच्च बलभिप्रासादाः पिण्डिताः पुनः ॥ ७७
 शतानि पञ्च पट्टपट्टिः खण्डान्युपलवेश्मनाम् ।
 इष्टकावेश्मनां खण्डान्यष्टाशीनिश् शतद्वयम् ॥ ७८
 पट्सप्ततिस्तु विस्तारे व्यामा वापितटाकयोः ।
 शतं सहस्रं पञ्चाशदायामेन तु पिण्डिताः ॥ ७९
 शर्करौघोपलकृतप्राकाराणां समन्ततः ।
 व्यामास् सहस्रे द्वे सप्त शतानि द्वौ च संख्यया ॥ ८०
 चतुश्शतानि च नवत्रिंशच्चात्र विपश्चितः ।
 प्रत्यहं भोजिता राजमन्दिरे धर्मधारिणः ॥ ८१

शतानि नव चाध्येतृवासिनस् सप्रतिस्तथा ।
 चतुशशनास् सहस्रान्ते सर्वे नव च पिण्डिताः ॥ ८२
 चैत्राष्टम्याम् समारभ्य यावत्तत्पूर्णिमातिथिः ।
 सुवसन्तोत्सवविधिवेशागमजिनागमे ॥ ८३
 वर्षे वर्षे कृतस्तस्या भगवत्या यथागमम् ।
 पूर्णं सर्वोपकरणैस्तत्र यागद्वयं कृतम् ॥ ८४
 भगवान् भगवत्यासौ चतुर्दश्यां प्रदक्षिणम् ।
 त्रिः कुर्यान् पौर्णमास्याञ्च वीरशक्त्यादिभिस् सुरैः ॥ ८५
 सान्द्रन्ध्वजातपत्रायैरम्बरं परितस्तदा ।
 ताड्यमानाखिलातोयमन्द्रन्ध्वनिमनोहरम् ॥ ८६
 नर्तक्यो नर्तकाश्चात्र नृत्येयुः परितो दिशः ।
 दानशीलादिकुशलं कुर्युस् सर्वं च मानवाः ॥ ८७
 पूजिताश्च त्रिगुरवस् सहस्रन्देवतास्तदा ।
 पट्टलानि पुनर्या(र्यं)त्र देवा नवदशापि च ॥ ८८
 भिक्षुद्विजाद्या विद्वांसस् सहस्रन्तत्र भोजिताः ।
 गोभिक्षा एकनवतिर्नवाशीत्यङ्गुलीयकाः ॥ ८९
 पिण्डितास्ते पणास् सप्त तुलितान्तपनीयकम् ।
 शतं सहस्रं सप्तापि देववन्त्रादिवाससाम् ॥ ९०
 तिस्रो वृद्धनिका एकः कम्बलो नवविंशतिः ।
 शृङ्गवासांसि साढ्वानि शाटिकाश्चापि विंशतिः ॥ ९१
 दान्तोपधानमेकञ्च दान्तं विचटनन्नथा ।
 अष्टाशीतिसमुद्रास्तु सगन्धा एकदर्पणम् ॥ ९२
 सहस्रञ्चपकाश् श्वेतत्रपु षड्विंशतिस्तुलाः ।
 श्रीवासकृष्णे तु समे तुले षोडश कट्टिकाः ॥ ९३

1. The text has पूरामी ।

2. The meaning of विचटन is not known.

नियुनं पञ्चषष्टिश्च सहस्राणि शतानि च ।
 सप्त सिक्थप्रदीपानाञ्चत्वारिंशच्चतुष्टयम् ॥ ६४
 सहस्रन्द्वे शते भारा द्वात्रिंशच्च तुले च तत् ।
 सिक्थञ्चुम्बल^१ताम्बूलमाल्यादीनि यथोचितम् ॥ ६५
 षट्छता देवयज्ञादिपाक्यास्त्रिंशच्च तण्डलाः ।
 खार्यस्त्रयोदश प्रस्था त्रीहिप्रस्थास्तु षोडश ॥ ६६
 सार्द्धास्त्रिखार्यस् सार्द्धैकादश प्रस्थास्तिला अपि ।
 मुद्रास्त्रिखारिका द्रोणः प्रस्थसार्द्धोप्यथो घृतम् ॥ ६७
 घृत्यौ च पञ्च प्रस्थाश्च सार्द्धा द्वे घटिके दधि ।
 प्रस्थाश्चैकादश ततश्चतुःप्रस्थाधिकं पयः ॥ ६८
 सप्त घृत्यो मधु गुह्यो घृत्यौ प्रस्था दशापि च ।
 पादस्त्रिमाषाः कर्पूरस्तथा विम्बचतुष्टयम् ॥ ६९
 एकादश तरुष्कस्य पञ्चा^२ अष्टौ पणाः पुनः ।
 नखं पादश्च माषश्च चतुर्विम्बन्तु हिङ्गुलम् ॥ १००
 चन्दनस्य द्विकट्यौ च त्रिपणाश्च त्रिपादकाः ।
 कस्तूरिकाः पणो माषौ षड् विम्बान्यथ तैलकम् ॥ १०१
 प्रस्थो द्वौ कुटुवौ पादौ दश कट्टास्तु नगरम्^३ ।
 गोभिश्चाश्वखिलञ्चैतद् प्राण्य^३ कोषान महीभृतः ॥ १०२
 राजकोशाद् ग्रहीतव्याः कल्पनाः प्रतिवत्सरम् ।
 द्रोणौ द्वौ सप्ततिः खार्यस्तण्डुलानाञ्चतुश्शताः ॥ १०३
 तिलाष् षड्विंशतिः खार्यो द्रोणः प्रस्थचतुष्टयम् ।
 मुद्रा द्रोणो दश प्रस्थास् सप्तत्रिंशच्च खारिकाः ॥ १०४
 घृतं षड्विंशतिर्घृत्यो नव प्रस्थास्तनो दधि ।
 चतुष्प्रस्थैकघटिकान्यूनं दध्ना समं पयः ॥ १०५

1. The meaning of चुम्बल is not known. It occurs again in No. 181, v. 86,

2. Read पञ्चा ।

3. Perhaps for नागरम् ।

प्रस्थास् सप्तैकपष्टिश्च मधु घट्योऽथ षोडश ।
 आदृकोना गुहस्तैलं दश प्रस्था घटीत्रयम् ॥ १०६
 द्वे सहस्रे पुनस्त्रीणि शतानि युगलानि तु ।
 तथा सप्तोत्तगशीतिर्द्वैवस्त्रादिवाससाम् ॥ १०७
 शय्या वितानानि चतुर्विंशतिर्विंशतिः पुनः ।
 उपधानानि षट्त्रिंशन्मशकावरणानि च ॥ १०८
 तृणजा विंशतिश्चीनशय्याश्चीनांशुकानि तु ।
 विंशतिः पञ्च सिक्थन्तु भागे दश तुला अपि ॥ १०९
 पञ्च प्रस्थास्त्रयो द्रोणा मरिचानां द्विस्वारिके ।
 चन्दनस्य तुलैका द्वादश कट्टस्त्रिपादकाः ॥ ११०
 श्रीवासस्य तुलास्त्रिंशत् कट्टस् सार्द्धं त्रयोदश ।
 कृष्णा द्वादश कट्टस्तु तुलाः पञ्चदशापि च ॥ १११
 कर्पूरस्य पुनर्द्वे च कट्टिके षट् पणा अपि ।
 तरुणं द्वादशपणं कट्टैका च नखं पुनः ॥ ११२
 पञ्चाश्च दश कट्टौ तु हिङ्गुलं पणपञ्चकम् ।
 स्वर्णाङ्गुलीयगोभिश्चामत्र चूर्णसमुद्रकाः ॥ ११३
 त्रिंशत् पणा अथ त्रिंशत्पणानि रजतान्यपि ।
 कदाभादीनि ताम्राणि तुलाम् सप्त द्विकट्टिके ॥ ११४
 त्रपूणि द्वितुले चीनसमुद्रशतपञ्चकम् ।
 ग्वाय्यौ द्वात्रिंशनिद्रोणत्रयञ्च लवणस्य तु ॥ ११५
 कृष्णत्रपु पुनस्त्रिंशत् तुला एकस्तुरङ्गमः ।
 हिरण्यभूषणा धेनुः कपिला वत्ससंयुता ॥ ११६
 आरोग्यशाला विषये विषये द्वे शनन्नथा ।
 तत्र सप्त शतान्यष्टानवनिश्चार्पितास् सुगः ॥ ११७

देवतावासिरोम्यर्थं प्रत्यक्षं त्रीहिवारिकाः ।

अयुतत्रियुतं सप्त सहस्राणि शतद्वयम् ॥ ११८

ग्रामा अष्ट शतान्यष्टात्रिंशत् स्त्रीपुरुषाः पुनः ।

चत्वारिंशत्सहस्रं पट्छता अष्टायुता अपि ॥ ११९

राजकोष्ठादिदं ग्राह्यं रैगोभिक्षाकुलीयकाः ।

पणाप् षोडश पादौ द्वौ त्रिमाषाश्चानुवत्सरम् ॥ १२०

देवार्हादीनि वामांसि पट्छतानि सहस्रकम् ।

चतुर्दश पणाः कट्टाप् पट् तुलैका च चन्दनम् ॥ १२१

श्रीवासानां तु यास् सप्त कट्टोऽष्टौ च चतुष्पणाः ।

कृष्णायाप् पट् तुला एकादश कट्टाः पणा दश ॥ १२२

पट् तुल्यस्त्रिपणास् सिक्थं मधुनो घटिका पुनः ।

एकादशोत्तरशतं प्रस्था द्वादश सार्द्धकाः ॥ १२३

घटिका द्वादश गुहा प्रस्थद्विदशभिस् सह ।

दश घट्टो नव प्रस्था वृतानि कुटुबद्वयम् ॥ १२४

वारिका त्रिंशतिर्द्वे च द्रोणश्चैकस्तिला अपि ।

त्रयोदश तुला द्वे च कट्टिके पिप्पली तथा ॥ १२५

यवानीपिप्पलीरेणुपुन्ननागा गणिता इमे ।

एकैकशस् सप्त पणाम्त्रयोदश च कट्टिकाः ॥ १२६

चतुशशतज्जानीफलं त्रिसहस्रं द्वयन्तथा ।

भारजीर्णं समे कट्टाप् पट् पणाश्च चतुर्दश ॥ १२७

निम्नः कट्टो द्विकर्षूर्गो पणः पादौ त्रिमाषकाः ।

शर्कराणां तु ते कट्टास्त्रयोदश पणाष्टकम् ॥ १२८

सप्ततिस्तु दह्दह्साख्यास् सहस्रे पट् छतानि च ।

शतपुष्पं तुला कट्टाप् पट् द्वादश पणा अपि ॥ १२९

धान्यस्य द्वादश तुलास्तथा षोडश कट्टिकाः ।

चतुर्दश पणाश्चाथ कर्करालमरिचे समे ॥ १३०

कट्ट्यस्त्रयोदश तथा पणास् सप्तैलिका अपि ।

एकादश तुलाः कट्ट्यस्तिग्रस् सप्तपणाधिकाः ॥ १३१

एकादश तुला कट्ट्यप् पोट्टशापि प्रचीबलम् ।

सर्षपाणि पुनद्रोणः प्रस्थेद्वादशभिस् सह ॥ १३२

सहस्रमयुते पथ्यात्वचौ तु त्रिशते समे ।

षष्टिश्च दार्वाग्विण्डानि त्वष्टापष्टिस् सहस्रकम् ॥ १३३

कन्दकहर्लायूनस्यङ्गदेवदामच्छव्यं तुले समम् ।

देवमित्तन्तुला कट्ट्यस्त्रयोश पणाश्च पट् ॥ १३४

भैषज्याम्लानि घटेका चत्वारिंशच्च सङ्ख्यया ।

सार्द्धाश्चैकादश प्रस्थाश्चर्मङ्गहान्यष्ट सारिकाः ॥ १३५

कल्कानि दशमूलानां लसुनानाञ्च संख्यया ।

अयुतानि च चत्वारिं सहस्राण्यष्ट चैकशः ॥ १३६

अर्शश्शमनभैषज्यसमुद्धानां सहस्रकम् ।

शतानि नव पष्टिश्च द्विङ्गुनात्रव कट्टिकाः ॥ १३७

सप्त रम्भादिनैलानां प्रस्था घट्यस्त्रयोदश ।

शतं द्वादश घट्यश्च प्रस्थाश्चाष्टौ निदिग्धिकाः ॥ १३८

शुन्थ्यः^१ सप्त पणाः कट्ट्यस्त्रयोदश तुलात्रयम् ।

कोष्टानि त्रिपणाः पादौ द्वौ चैकादशकट्टिकाः ॥ १३९

पलन्दूनां^२ पुनः स्वार्थस् सप्त द्रोणद्वयन्तथा ।

लसुनानां पुनः स्वार्थस्तिग्रो द्रोणद्वयाधिकाः ॥ १४०

कुर्वन्निमानि सुकृतान्यतिमात्रमानृ-

भक्त्या व्यधात् प्रणिधिमेवमसौ क्षितीन्द्रः ।

एभिश् शुभैर्मम कृतैर्भविना भवाब्धे-

रुत्तारणाय भजनां जननी जितन्वम् ॥ १४१

धर्मस्थितिं परकृतां विकृतान् दुरात्म-
भग्नञ्च सोऽवनिपतिस् स्थितिरक्षणार्थि¹ ।
दृष्ट्वावबन्ध्य² च दृढं पुनरेवमाह
रक्षिष्यतस् स्थितिमनागतकम्बुजेन्द्रान् ॥ १४२

मातुर्निरर्थमुपकारमवेक्ष्य भक्त्या
जहृर्निजायुरपि मातृकृते कृतज्ञाः ।
तद्भृगु विदितवानपि मन्त्रतिष्ठा-
रक्षोत्सुकान् स्वयमतृप्तयार्थये वः ॥ १४३

तां स्थेयसीमपि विधातुमुपप्लवेभ्यो
रक्ष्या भवद्भिरिह देवभुजिष्यकस्थे³ ।
काष्ठोपलप्रभृति किञ्चन देवकार्य-
स्याङ्गशञ्च⁴ हारकविकारकग्राथमेभ्यः ॥ १४४

श्रीमूर्त्यकुमाराख्यश् श्रीजयवर्माविनाभुजो जातः ।
राजकुमारोऽप्रणयान्देव्यामकरोत्प्रशस्तमिदम् ॥ १४५

No. 178. PRA KHAN STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VII.

The inscription was edited by Coedes in *BEFEO*, XLI.
255.

The temple of Pra Khan, amid whose ruins the stele was discovered, is in Angkor.

The inscription, written on the four faces of a stele, contains 179 verses in Sanskrit, the metre being *Śloka* (35-166) ; *Indravajrā* (7, 20, 23, 33, 169) ; *Upajāti* (5, 8, 11, 12, 14-16, 21, 22, 25, 26, 30, 31, 170) ; *Vasantatilakā* (1-4, 6, 9-10, 13, 17, 19, 24, 27-29, 32, 171-176) ; *Mālinī* (168) ; *Śārdūla-vikrūḍita* (18, 167, 177-179) ; *Āryā* (34).

The verses 1-18 are identical with those of Ta Prohm (No. 177), save a slight variation in v. 15, and give the

1. Read रक्षार्थी ।

3. Perhaps for अकास्ते ।

2. Perhaps for अवबन्ध्य ।

4. It may be read as स्वाङ्गशञ्च ।

genealogy of Jaya-varman VII. The next 13 verses (19-31) contain an eulogy of the king mentioning, among other things, that he had dedicated two golden images of Nāṭyeśvara (dancing Śiva) (v. 30) and an image of his father (v.31), and also donated 13,500 villages to Dharmarāja (v. 22). According to vv. 127 and 177 these villages were granted to 20,400 deities, including Yama and Kāla, thus indicating the funerary nature of the cult to which these deities belonged.

Further light is thrown on this point by vv. 32-31 which refer to a great victory of the king, most probably against the Chams, who, we know, had invaded Angkor in A.D. 1177 and by defeating whom Jaya-varman came to the throne in 1181 A.D. To commemorate this victory the king founded a town on the site of the battle and called it Jayaśrī-nagarī. It is further claimed (v. 33) that whereas the sacred Prayāga is sanctified by only two *tirthas* (Gaṅgā and Yamunā), Jayaśrī nagarī has three such in the neighbourhood, dedicated respectively to Buddha, Śiva, and Viṣṇu. As Coedes has pointed out, Pra Khan represents the ancient town of Jayaśrī and the three *tirthas* refer to the three great tanks or Baray surrounding Angkor.

V. 34 refers to the consecration, in 1113 Śaka, of the image of Bodhisattva Lokeshvara, which was the figure of his father, and bore the name Jayavarmesvara. It was the principal divinity of the temple Pra Khan, which, or at least its central part, must have therefore been completed by the year 1191 A. D. As Coedes has explained, this fact has an important bearing on the chronology of the development of Kambuja art.

The inscription refers in detail to the various pious foundations of the king and expenses or the articles sanctioned for their worship, as we find in No. 177. Vv. 122-126 refer to the establishment of 121 *Vahni-grha*, evidently of the nature of *dharmasālā* in India. Reference is made to the images of deities, 20,400 in number, made of gold, silver, bronze and stone; commodities and personnel of their temples; the royal endowments for their upkeep including 8,176

villages, 208,532 slaves (vv. 140-144) and a quantity of precious metals (vv. 145-152); and 514 separate temples and 2,066 minor or accessory constructions. Some interesting details are given in vv. 158-160 of the annual festival of the temple of Prah Khan celebrated in the month of *Phālguna*, in the presence of a large assembly of divinities like that of Ta Prohm in the month of *Caitra* (No. 177, vv. 83-89). It is said that the water for ablution in these festivals was supplied or carried by *Sūryabhaṭṭa* and the other *Brāhmaṇas* as well as the kings of Java, and Annam (Tonkin), and the two rulers of Campā. Vv. 168-170 refer to the digging of *Jayataṭaka* or the Baray of Prah Khan, and the monument of Nak Pan at its centre, also mentioned in v. 41 as *Rājyaśrī*. The merit acquired by the king by the religious foundations is transferred to *Dharaṇindra-varman II*, the father of the king (vv. 171-172). Then follow the usual exhortations to the future kings to protect the pious foundations (vv. 173-176). In conclusion the king again refers to the total endowments, viz 13 500 villages; 306,372 male and female slaves brought from Campā, Yavana, Pukam (i.e. Pagan in Burma) and Rvan (Mon ?); and 400,126 *Khāris* of rice.

The last verse tells us that this long *prasasti* was composed by prince *Virakumāra*, son of the chief queen *Rājendra-devī*. The preceding inscription also contains a similar concluding verse mentioning prince *Sūryakumāra*, son of the chief queen, as its author.

TEXT

Vv. 1-14 are identical with those of No. 177.

इलाव्यावदानान्वयदीपकेन
विराजिता राजपतीन्द्रलक्ष्मीः ।
विख्यान्चारित्र्यवरेण या श्री-
सुवीरवत्यास्पदमातृवंशा ॥ १५

Vv. 16-18 are identical with those of No. 177.

ब्रह्माण्डकान्तिमुपचित्य मुवाभिपिक्ताम्
आधारधाम्नि च निधाय सुलक्षणं यम् ।
प्रेम्णा यथा स्वकुशलं विदधे विधाना
नूनञ्चिकीर्षुर्नवगुणाधिगजम् ॥ १६

लक्ष्मीश्चयेत्यामगुणैरलङ्कितं
वर्द्धाचला येन नयावरोधे ।
आशाचरीक्रीर्त्तिसर्वा विभूष्य
निन्ये द्विपञ्चककुलन्दिगन्ते ॥ २०

साधुप्रियम् सद्गुणवृद्धिवृद्ध-
संज्ञः कृती संस्कृतवर्णरतिः ।
निपानयन्दुर्हृदमीशवन्धो
यो विश्रुतः पाणिनिराकुमारम् ॥ २१

भक्त्या स्वयं योऽदित धम्मराजे
त्रयोदश ग्रामसदस्यकाणि ।
शतानि पञ्चापि च चोदितरतु
कृष्णेन पञ्चैव न धर्तरेगद्गः ॥ २२

और्वानिला वैरिवलाम(स्तु १)राशौ
दावानलश शस्त्रवनेषु यस्य ।
नम्रारिभूभृत्कुमुदेषु चन्द्रो
नारायणास्त्रवृत्तिरेव तेजः ॥ २३

विद्विड्भिराकृतिविशेषमवेक्ष्य यस्य
दुर्धर्षमायुधयुजो युधि मीलिताभैः ।
अस्तास्त्रवाहुभुजगैर्विगतञ्चिरान्तु
प्रस्थापनास्त्रमधुना स्थितमेव मेने ॥ २४

आश्चर्यमाणं युधि येन भूपा
नीलासिमम्राणहेमगौरम् ।
पुरस्तिरश् शक्रधनुःकृताव-
भीत्येव दृष्टास्त्रमुचः प्रणेषुः ॥ २५

सान्द्रास्त्रवर्षः पिहितोप्रधाम्नि
प्रदोपिते रङ्गसरस्यगम्पे ।
भृङ्गीव लक्ष्मीरभवद् विकासि-
धामाम्बुजे यस्य परिभ्रमन्ती ॥२६

प्रोत्तुङ्गसौधविलसद्रिपुराजराज-
धानीस् स्ववीरि अवहंरिवनं मृगेषु ।
शङ्केऽदिशत् स्ववनवासिषु यस् स्वदावं
युद्धाहतेषु समतां प्रथयन्वदन्यः ॥२७

यस् सत्कृतं विभवैरदिशत् स्वपुत्री-
धामितुमुनीतिनिलयो रुचि ओमनीयाः ।
चेदीश्वरो हुतवंहं तु तदङ्गशमघ-
माहृत्य गाधिरपि भूरिहयान् ऋचीके ॥२८

रामश्च यश्च विहितासरमर्त्यकार्यौ
पित्रर्थतत्परहृदौ जितभागवौ द्वौ ।
पूर्वोऽश्मना व्यधित चङ्क ममब्धिमृशै-
हैम्ना परम्तु मनुजैस्तरितुं भवाब्धिमू ॥२९

नाटेश्वरौ स्वर्णमयौ पुरस्ताद्
येनार्पितौ स्वर्णभुजङ्गमस्य ।
सद्यो विमुक्ताविव राघवौ द्वौ
भुजङ्गबन्धाद् विहतेन्द्रपाते ॥३०

प्राप्तौ प्रशस्तां पितरि स्तुतिन्द्राग्
दिवोऽवतीर्णं किल रामभीष्मौ ।
स्वयम्भुवे यम्तु चतुर्भुजाह्वय
सदात्तिवने कामिव लोकनाथे ॥३१

यत्र द्विपद्मधिरधाम्नि जयश्रियं यो
जहं युधि व्यधित तत्र पुरीन्तदालयाम् ।
हेमाम्बुजोपलविरञ्जितभूमिभागा
दिग्धाधुनापि रुधिरैरिव या विभाति ॥ ३२

सत्कृत्य तीर्थद्वयसन्निधानतः
साध्यो विशुद्धं जगतां प्रयागः ।
किङ्कथ्यते बुद्धशिवाभ्युजाक्ष-
तीर्थप्रकृष्टा नगरी जयश्रीः ॥३३॥

स श्रीजयवर्मन्पशु
श्रीजयवर्मन्श्वराख्यलोकेशम् ।
वेदेन्दुचन्द्ररूपै-
रुदमीलयदत्र पितृमूर्तिम् ॥३४॥

आर्यावलोकितेशस्य मध्यमस्य समन्ततः ।
शतद्वयन्त्रयोशीतिस्मेन देवाः प्रतिष्ठिताः ॥३५॥
विविधाश्च श्रीत्रिभुवनवर्मन्श्वरपुरस्सराः ।
त्रयः प्रतिष्ठितास्मेन पूर्वस्यान्दिशि भूभृता ॥३६॥
काष्ठायान्दक्षिणस्यां श्रीयशोवर्मन्श्वरादयः ।
तेन प्रतिष्ठिता देवा विंशतिर्द्वादशोत्तरा ॥३७॥

श्रीचाम्पेश्वरविम्बाद्यस्त्रिंशत् पश्चिमनम् सुराः ।
कौवेर्यां शिवपादाशाश्चत्वारिंशत् प्रतिष्ठिताः ॥३८॥
एको ब्रीहियुहं देवश्चङ्कमेषु पुनर्देश ।
चत्वारश्चोत्तराकार्यायामागम्यायतने त्रयः ॥३९॥

द्वारेषु च चतुर्दिक्षु चतुर्विंशति देवताः ।
एते शतानि चत्वारि देवास्त्रिंशच्च पिण्डिताः ॥४०॥

राज्यश्रीपुलिने लिङ्गसहस्रेण चतुर्दश ।
चुरिद्वये सयोगीन्द्रविहारे षोडशोक्ताः ॥४१॥

गौरश्रीगजरत्नस्य चैत्ये च बलभीषु च ।
तीरे जयनटाकस्य विंशतिर्द्वादश देवताः ॥ ४२॥

एकश्च विश्वकर्माख्य आयस्थानगृहं सुराः ।
सर्वे पञ्च शतान्येते दश पञ्च च पिण्डिताः ॥४३॥

लोकेश्वरादिदेवानां पूजाङ्गानि दिने दिने ।
 द्रोणाद्धन्तण्डुलाः पाक्याः खारिकाः पञ्चसप्ततिः ॥ ४४
 खारिकैका तिलाः पञ्च प्रस्था द्वौ कुदुवावपि ।
 मुद्गा द्रोणद्वयं प्रस्थाश्चत्वारः कुदुवद्वयम् ॥ ४५
 घृतस्य त्वेकघटिका तथा प्रस्थास्त्रयोदश ।
 दध्नश्चतुर्दश प्रस्था घटिका कुदुवद्वयम् ॥ ४६
 क्षीरस्य त्रिंशदेकोना प्रस्था द्वौ कुदुवावपि ।
 मध्वेकविंशतिः प्रस्था गुडस्त्वेकोनविंशतिः ॥ ४७
 पट् प्रस्थास् सत्रिकुदुवास्तैलन्तरुफलस्य तु ।
 स्नेहं प्रस्थौ द्विकुदुवौ स्नानोपकरणं सह ॥ ४८
 पूजोपकरणान्यत्र फलशाकमुखानि तु ।
 नोक्तान्यतिप्रसिद्धत्वाद् विज्ञेयानि यथोचितम् ॥ ४९
 देवार्हवसनश्चैतरक्तकम्बलशाटिकाः ।
 शय्यासनादिभिः पञ्चचत्वारिंशच्छतानि षट् ॥ ५०
 लोकेशाञ्चि विन्यासमशक्यार्थप्रसारिताः ।
 षडुत्तरा च पञ्चाशर्चनांशुकमयाः पना(टा): ॥ ५१
 सत्तान्यध्यापकाध्येतृवासिनान्तण्डुलाः पुनः ।
 द्रोणौ द्वाविंशतिः खार्योऽन्वहं प्रस्थाश्चतुर्दश ॥ ५२
 एकैकस्मिन्दिने देवपूजाङ्गैस्तण्डुलैरिमे ।
 षट् प्रस्थास् सप्ततत्रतिः खार्यो द्रोणत्रयन्तथा ॥ ५३
 चतुर्दशीपञ्चदशीपञ्चमीद्वादशीष्वपि ।
 अष्टम्यां पक्षयोस् सार्द्धं संक्रान्ताष्टदशोत्सवैः ॥ ५४
 खार्यः पञ्चसहस्राश्च साष्टाशीतिशतत्रयाः ।
 वर्षे वर्षे दश प्रस्था त्रिंशष्टाः पाक्यतण्डुलाः ॥ ५५
 चतुस्सप्ततिखारिकास्त्रिद्रोणाः कुदुवौ तिलाः ।
 मुद्गास्त्रयोदशप्रस्थैस्त्रिद्रोणैश्च ततोऽधिकाः ॥ ५६

नवप्रस्थाधिका पञ्चसप्ततिर्घटिका घृतम् ।
 दध्यष्टापष्टिघटिका आढकं कुटुवद्वयम् ॥ ५७
 सप्त प्रस्था द्विकुटुवौ घटिका नवसप्ततिः ।
 क्षीरं मधु पुनः प्रस्थो घटिकाः पञ्चसप्ततिः ॥ ५८
 चतुःप्रस्था द्विकुटुवौ पष्टिश्च घटिका गुहः ।
 घटिकास्तु त्रिपञ्चाशत्तैलं प्रस्थाम्नथा दश ॥ ५९
 महीरुहफलानान्तु क्षानोपकरणभ्रमः ।
 स्नेहः प्रस्थाश्च चत्वारः घटिकाश्च त्रयोदश ॥ ६०
 एकैकवनसरे देवपूजाङ्गं पिण्डितं पुनः ।
 सक्चयाय द्विगुणितं प्रामार्थाकरसम्भवम् ॥ ६१
 श्रीहीणान्निन्युतक्चकं स्वार्योऽयुतचतुष्टयम् ।
 षट् सहस्राण्यष्टशतान्येका कानवतिरेव च ॥ ६२
 स्वार्थम् सप्त सहस्राणि शतान्यष्टौ च तण्डुलाः ।
 चत्वारिंशत्तथाष्टौ च श्राद्धमावापणादिषु ॥ ६३
 स्वार्थशू शतानि चत्वारि त्रयस्त्रिंशत्तिलात्मनथा ।
 तन्मयूना दशस्वारीभिर्मूढा द्रोणेन पिण्डिताः ॥ ६४
 शतानि पञ्च घटिकाश्चत्वारिंशच्च पञ्च च ।
 प्रस्थाम् सप्त घृतं सार्द्धा दधि सप्त शतानि तु ॥ ६५
 घट्योऽष्टासप्ततिः प्रस्थाः पुनर्दश पयांसि तु ।
 षट् छतानि नवत्रिंशत् सङ्ख्याप् षट्प्रस्थसंयुताः ॥ ६६
 शतानि चत्वारि चतुःपञ्चाशद् घटिका मधु ।
 पञ्च प्रस्थास्ततो न्यूनो घटिभिस्त्रिंशत्तुभिर्गुहः ॥ ६७
 तैलं प्रस्थत्रयं पञ्चदश घट्यशू शतत्रयम् ।
 अष्टप्रस्थास्तस्मिन्नेहो घट्यो नवदशं शतम् ॥ ६८
 अयुते द्वे सहस्रे च देववस्त्रादिवाससाम् ।
 षट् छतानि तथाशीतियुगानि द्वे युगे अपि ॥ ६९

एका तुला तरुणस्य नवतिर्द्वौ तथा पणाः ।

श्रीवासस्यैकभारो द्वे तुले च दश कट्टिकाः ॥ ७०

कृष्णैकभारस्त्रितुलास्त्रयोदश च कट्टिकाः ।

शतभारास्तुले सिकृथं सार्द्धैकादश कट्टिकाः ॥ ७१

छागाश् शतानि चत्वारि विंशतिश्च त्रयस्तथा ।

कपोतवर्हिहारीतास् समाप् षष्टिश् शतत्रयम् ॥ ७२

[ग्रामाः] पञ्च सहस्राणि त्रिशतानि च विंशतिः ।

[चत्वारो] भूभृता दत्ता ग्रामवद्भिश्च भक्तितः ॥ ७३

नवायुतानि सप्तापि सहस्राणि शतानि तु ।

अष्टौ स्त्रीपुरुषास्तत्र चत्वारिंशच्च पिण्डिताः ॥ ७४

अभक्त्युत् प्रमुखास्तपान्नगाश् शतचतुष्टयम् ।

चत्वारिंशच्च चत्वारः पाचकाद्यास्तु षट् छताः ॥ ७५

चतुस्रसहस्राः पुरुषाप् षट् चाथ परिचारिकाः ।

सहस्रे द्वे शते चाष्टानवतिश्चाथ नाटिकाः ॥ ७६

सहस्रन्तास्वथो सप्तचत्वारिंशत्सहस्रकाः ।

चतुश्शताश्च षट्त्रिंशदेवपूजादिदायिनः ॥ ७७

प्रत्यन्दन्तण्डुला प्राह्यास् सहस्रन्त्रिशता अपि ।

खायौऽष्टाविंशतिर्भूभृत्कोष्ठाद्द्रोणद्वयन्तथा ॥ ७८

मुद्रास्तु सप्तपञ्चाशत् खायौ द्रोणत्रयन्तिलाः ।

चतुष्प्रस्थास्त्रयो द्रोणा नवविंशतिस्सारिकाः ॥ ७९

घटिका विंशतिस्त्रिंशत् षट् प्रस्थाश्च तथा घृदम् ।

त्रिंशत् घटिकाः प्रस्था नव द्वौ कुदुवौ दधि ॥ ८०

एकत्रिंशत् पयो घञ्जम् षट् प्रस्था मधुनः पुनः ।

षट् प्रस्थाः कुदुवौ घटाष् षडशीतिश् शतत्रयम् ॥ ८१

घटिकाष् षोडश गुडप् षट् प्रस्थाः कुदुवद्वयम् ।

तिलनैलन्तु चत्वारः प्रस्थाष् षड् घटिकास्तथा ॥ ८२

सइमत्रितयं सप्त शतानि द्वादशापि च ।
 देववस्त्रादियुग्मानि शतं शय्यामत्रयोदश ॥ ८३
 त्रिशता मशकार्थास्तु चीनांशुकमयास्त्रयः ।
 विंशतिश्चोपधानानि पुनर्द्विभ्याश्च विंशतिः ॥ ८४
 चीनशय्याः पुनस्तिम्बस्तृणजा विंशतिस्तथा ।
 मरिचानां पुनः प्रस्था द्वादशैका च स्त्रारिका ॥ ८५
 द्वौ भारौ द्वे तुले सिक्थं साढैकादश कट्टिकाः ।
 लवणानाञ्चतस्रश्च स्वार्यो द्रोण ... ॥ ८६
 चन्दनस्य पुनर्भार एकः पञ्च ... ॥
 श्रीवासस्यैकभागश्च त्रितुल ... ॥ ८७
 कृष्णैकभारश्च तुलाय पट्त्र ... ॥
 सार्द्धत्रिकट्टयः कर्पूरं मापे ... ॥ ८८
 पट् कट्टिका दश पणा ... ॥
 त्रिकट्टयः क्रिमिजं सूत्र ... ॥ ८९
 हेमाङ्गुलीयगोभिश्च ... ॥
 मापौ त्रिपादा द्वादश ... ॥ ९०
 समुद्रामत्रकलशं ... यम् ।
 पणा अष्टौ त्रयः पादा ... माप् सप्तविम्बकाः ॥ ९१
 तुलामत्रादिनाम्राणि ... कट्टिकाः ।
 पणाश्च पञ्चाथ तुले ... पञ्चकट्टिकाः ॥ ९२
 अथ पञ्चशताश्रीन[स]मुद्रा विंशतिस्तथा ।
 हेमशृङ्गखुरा धेनुः कपिलान्तरणान्विता ॥ ९३
 चत्वारो वर्णतुरगाश्चत्वारो दन्तिनस्तथा ।
 दास्यौ द्वे मही(हि)पौ च द्वौ दाप्या राजानुवत्सरम् ॥ ९४
 प्रासादादीनि हेमानि शते पञ्चाशता त्रिभिः ।
 अयुतन्तु करङ्कादिभोगा अष्टसहस्रकाः ॥ ९५

शतं षष्टिस्तथा तेषां करणं काञ्चनं पुनः ।

तुला द्वादश भारास्तु त्रिशतं सत्रिकट्टिकम् ॥ ६६

चतुर्दश पणा एकपादो मापौ सविम्बकौ ।

रजतन्तु शतं भारास् सप्तत्रिंशद् द्विकट्टिके ॥ ६७

वज्रवैदूर्यरक्ताश्च मुखान्यष्टशतानि च ।

पञ्चत्रिंशत् सहस्राणि सप्तभिस्त्रिंशता सह ॥ ६८

नियुतञ्चायुतञ्चापि द्वे सहस्रे च मौक्तिकाः ।

ताम्राणां सप्ततिर्भारास्त्रयः कट्टीत्रयन्तुला ॥ ६९

अयुतं षट् सहस्राणि कंसानान्दश स ... ।

भारा द्वे च तुले एका कट्टी दश पणास्तथा ॥ १००

त्रिकट्टिस्त्रितुलास् स्वर्णपटलानां शतद्वयम् ।

भारा भारा नवशताः पञ्च कट्टिस्तुले त्रयु ॥ १०१

चत्वारो विंशतिस् सीसं भारा नवशतास्तथा ।

चतुस्तुलास्त्रिकट्टी यः षष्टिर्भाराश्चतुश्शताः ॥ १०२

पिण्डीकृतास्तु बलभिप्रासादा द्वौ शतन्तथा ।

शिलागृहाणां खण्डास्तु पञ्चाशीतिश्चतुश्शताः ॥ १०३

सहस्रे द्व शते चाष्टात्रिंशत् स्थानेषु पञ्चमु ।

व्याम[स् समन्त]तो वराश् शर्करौघशिलामयाः ॥ १०४

... ... व्यामास् सहस्रे पञ्चसप्ततिः ।

... नि ... ... ॥ १०५

शर्करौघशिलाबद्धतराण्येतानि सर्व्वतः ।

... ... ॥ १०६

कुट्यश् शतानि चत्वारि नवत्रिंशच्च पिण्डिताः ।

... ... ॥ १०७

एकश्चाध्यापकः पञ्चदशोपाध्यापका अपि ।

... ... ॥ १०८

धर्मधारितपशशीलधर्मभागक्योगिनः ।

केश ... .. ॥ १०६

सर्वे ते त्रिशतास्त्रिशदष्टौ शैवाः पुनश्च ... ।

नवत्रिशच्च ... .. ॥ ११०

गृहीतस्थितिदानास्ते सर्वे पिण्डीकृताः पुनः ।

सहस्रन् ... .. ॥ १११

श्रीवीरशक्तिमुगतं राजा स उदमीलयत् ।

... .. अतिष्ठिपत् ॥ ११२

स्थापयामास मुगतं स श्रीराजपतीश्वरम् ।

जयमङ्गलार्थं च [डामणिञ्च] मिष्टादये ॥ ११३

श्रीजयन्तपुरे विन्ध्यपर्वते च मल्लपुरे ।

रत्नत्रयं स्थापितवानेकैकस्मिन् स भूपतिः ॥ ११४

श्रीजयराजधानी श्रीजयन्तनगरी तथा ।

जयसिंहवती च श्रीजयवीरवती पुनः ॥ ११५

लवोदयपुरं स्वर्णपुरं शम्भूकपट्टनम् ।

जयराजपुरी च श्रीजयसिंहपुरी तथा ॥ ११६

श्रीजयवज्रपुरी श्रीजयस्तम्भपुरी पुनः ।

श्रीजयराजगिरिश्च श्रीजयवीरपुरी तथा ॥ ११७

श्रीजयवज्रवती श्रीजयकीर्तिपुरी तथा ।

श्रीजयक्षेमपुरी श्रीविजयादिपुरी पुनः ॥ ११८

ग्रामश्च श्रीजयसिंहाशो मध्यग्रामकस्तथा ।

ग्रामश्च समरेन्द्राशो या श्रीजयपुरी तथा ॥ ११९

विहारोत्तरकश्चापि पूर्ववामस्तथैव च ।

त्रयोविंशतिदेवेष्वेकैकैस्मिन्नतिष्ठिपत् ॥ १२०

जयबुद्धमहानाथं श्रीमन्तं सोऽवनीपतिः ।

यशोधरनटाकस्य तीरे यागाः पुनर्देश ॥ १२१

यशोधरपुराद् यावच्चम्पानगरमध्वसु ।

उपकार्या हुतभुजस् सप्तपञ्चाशदालयाः ॥ १२२

पुराद् विमायूपुरं यावद् बहेस् सप्तदशालयाः ।

पुराञ्जयवती तस्या जयसिंहवती ततः ॥ १२३

जयवीरवती तस्या जयराजगिरिं पुनः ।

जयराजगिरेर्यावच्छ्रीसुवीरपुरीं तथा ॥ १२४

तस्या यशोधरपुरं यावद् बह्निगृहाणि च ।

चत्वारिंशच्च चत्वारि चैकं श्रीसूर्यपर्वते ॥ १२५

एकं श्रीविजयादित्यपुरे कल्याणसिद्धिके ।

एकञ्च पिण्डितान्येकविंशत्युत्तरकं शतम् ॥ १२६

रैरूप्यकंसाश्ममया देवास् सयमकालकाः ।

पिण्डितान्ते प्रनिक्षेत्रमयुतं द्वे चतुश्शताः ॥ १२७

पिण्डितान्यत्र देवानां पूजाङ्गान्यनुवत्सरम् ।

सार्द्धमध्यापकाध्येतृवासिनां परिकल्पितैः ॥ १२८

त्रीहीणान्नियुतञ्चाष्टावयुतानि च खारिकाः ।

तथा त्रीणि सहस्राणि नवत्या चाधिकं शतम् ॥ १२९

चतुस्रसहस्रकाः पञ्चशतास्तण्डुलखारिकाः ।

त्रयस्त्रिंशत्तथा भाद्रपदमाघापय ?) णादिषु ॥ १३०

द्विसहस्रा नवशताः स्वार्यस्त्रिंशच्च विंशतिः ।

[मु]द्रास्त्रिभिश्च शनैरष्टासप्तत्योनास्ततस्तिलाः ॥ १३१

सहस्रं घृतघट्यस्तु षट्छताष्वष्टिरेव च ।

चतस्रश्च तथा प्रस्थो दश द्विकुदुवाधिकाः ॥ १३२

सहस्रन्तु दधिक्षीरे घट्यस् सप्त शतानि च ।

षट्षष्टिश्च समे प्रस्थास्त्रयो मधुगुडौ पुनः ॥ १३३

सहस्रं षट् छता घट्यस्त्रयोनवतिरेव च ।

षट्प्रस्थाश्चैकशस्तैलं पुनः पञ्च शतानि च ॥ १३४

घटाश्चतुर्दश प्रस्थौ स्नेहन्तकफलस्य तु ।
 घटाश् शते द्वे षट्त्रिंशत् सार्द्धं प्रस्थचतुष्टयम् ॥ १३५
 श्रीवासो विंशतिभाराम्तुलाः पञ्च द्विकट्टिकाः ।
 पणाश्च दश कृष्णापि तत्तुल्या चन्दनस्य तु ॥ १३६
 एको भारस्तुला कट्टा चाष्टादश पणा अपि ।
 कर्पूरस्तु तुला कट्टी सार्द्धा पञ्च पणास्तथा ॥ १३७
 चतुस्तुला तम्रकस्य चतुर्दश च कट्टिकाः ।
 त्रिपणाश्चापि सिक्थस्य भारस्तु त्रिसहस्रकाः ॥ १३८
 द्वे शते च तथा तिस्रः कट्टयो दश पणा अपि ।
 अयुतानि पुनस् सप्त देववज्रादिवाससाम् ॥ १३९
 द्वे सहस्रे तथा पञ्चविंशतिश् शतपञ्चकम् ।
 शय्याद्यास्तु सहस्रं षट् छताप् षट्पष्टिरेव च ॥ १४०
 राज्ञा दत्तास् स्वयन्दत्ता ग्रामवज्रिश्च भक्तितः ।
 ग्रामा अष्टौ सहस्राणि शतं षट्सप्ततिस्तथा ॥ १४१
 स्त्रीषुंसा नियुते चाष्टौ सहस्राणि शतानि च ।
 पञ्च द्वात्रिंशदधिकान्यत्र देवभुजिष्यकाः ॥ १४२
 तेष्वध्यक्षा नवशता विंशतिः पुरुषाम्त्रयः ।
 कारिणप् षट् सहस्रास्तु पञ्चषष्टिश्चतुश्शताः ॥ १४३
 चतुस्सहस्रास्त्रिंशतास्त्रयो^१ द्वात्रिंशदेव च ।
 सहस्रन्नासु नतक्यप्^२ षट् छता विंशतिर्द्वयी ॥ १४४
 प्रासादादिकरङ्गादिकरणञ्चात्र काञ्चनम् ।
 शतन्त्रिंशत्तथाष्टौ च भारा द्वादश कट्टिकाः ॥ १४५
 रजनन्तु शनं भारा एकविंशतिरेव च ।
 कट्टिका दश च द्वे च सार्द्धेन्दशपणैरपि ॥ १४६

ताम्रस्य त्रिशता भारास्त्रयोविंशतिरेव च ।

तुलैका कट्टिकैका च पणैः पञ्चभिरन्विता ॥ १४७

भाराः पञ्चसहस्राणि कंसस्य त्रिशतानि च ।

पष्ठिश्च द्वे तुष्टे कट्टी सुवर्णपटलस्य तु ॥ १४८

शते भारास्तुला कट्टी सार्द्धं षोडशभिः पणैः ।

भाराश्चतुर्दश तुले चतस्रः कट्टिकास्त्रय ॥ १४९

सीसं सहस्रान्द्विशता भाराः पञ्च तुला अपि ।

भारास् सहस्रे लोहं पट्टं कट्टीस् सप्त तुलास्तथा ॥ १५०

नवायुतानि सप्तापि सहस्राणि शतत्रयम् ।

रत्नानि पद्मरागादीन्यष्टाविंशतिरेव च ॥ १५१

मुक्ताफलानि नियुतमेकं पडयुतानि च ।

सहस्राणि नव द्वे च शते द्वाविंशतिस्तथा ॥ १५२

शतानि पञ्च बलभिप्रासादास्तु चतुर्दश ।

द्वे सहस्रे शिलावेश्मखण्डाप् पट्टपष्ठिरेव च ॥ १५३

अयुतं पट्टं सहस्राणि व्यामाशु शतचतुष्टयम् ।

प्राकारा नवनिश्चापि शर्करौघशिलामयाः ॥ १५४

अयुते द्वे सहस्राणि चत्वारि च शतानि पट्टं ।

व्यामा विंशतिरष्टौ च दीर्घिकाणां समन्ततः ॥ १५५

व्यामा जयतटाकादितटाकानान्नवायुताः ।

त्रिसहस्राः पञ्चशतास्तथा सप्त समन्ततः ॥ १५६

कुट्यस् सार्द्धं सहस्रन्द्वादश चाध्येतृवासिनः ।

द्विसहस्रा नवशता नवाशीनिश्च पिण्डिताः ॥ १५७

अत्राध्येप्या इमे देवाः काल्गुणे(ने) प्रतिवत्सरम् ।

प्राच्यो मुनीन्द्रश् श्रीजयराजचूडामणिस्तथा ॥ १५८

जयबुद्धमहानाथाः पञ्चविंशतिदेशकाः ।

श्रीवीरशक्तिमुगतो विमायमुगतोऽपि च ॥ १५९

भद्रेश्वरचाम्पेश्वरप्रभुशैलेश्वरादयः ।

शतद्वाविंशतिश्चने पिण्डिताः परिवारकैः ॥ १६०

तदा प्राक्षाणि पूजाङ्गान्येतानि नृपतेर्निधेः ।

चतुष्पलाधिके स्वर्णन्द्रे कट्टौ रत्नं पुनः ॥ १६१

कट्टाश्चतुर्दश श्वेतत्रपुणस्तु चतुस्तुलाः ।

चतुश्शतानि पञ्चाशदेवक्लादिवासमाम् ॥ १६२

नव युग्मानि पाष्यास्तु शतन्तण्डुल्यारिकाः ।

शतं गन्धसमुद्राश्च चन्दारिशतयोऽपि च ॥ १६३

धृतं मधु गुडश्चैका घटी प्रस्था दशैकशः ।

एका तुला तथा पञ्च मधूच्छिप्रस्य कट्टिकाः ॥ १६४

एकैकशः पुनः पञ्च तुलाश्च श्रीवासकृष्णयोः ।

घटिकैका दधिश्रीरे दश प्रस्थास्त्वथैकशः ॥ १६५

द्विजाश्च श्रीमूर्त्यभद्राणां जयेन्द्रो यवनेश्वरः ।

चाम्पेन्द्रो च प्रतिदिनं भक्त्या स्नानाम्बुधारिणः ॥ १६६

एकङ्काप्रकटं विनीये मृगयुर्वुद्धं जितेन्द्रोऽन्वभृद्

ऐश्वर्यन्दिवि भैरवामुर इति ख्यातो नृप का कथा ।

तस्मिन् स्वर्णमणिद्विपेन्द्ररदनप्रासादभद्रासनं

संबुद्धादिमुग्द्विजादियतिषु प्राज्यन्दिशयादरैः ॥ १६७

सुरुचिविरचिताया भूमिद्विष्याम् समस्त-

प्रकृतसुकृतकेशश्रीजयश्रीकवर्याम् ।

उपलकनकमालारत्निनायां श्रियाङ्ग्यं

व्यधित जयतटाकादशमेवोऽवनीन्द्रः ॥ १६८

अम्भोजरागाञ्जितशतकुम्भ-

प्रासादभासारुणिताम्बुगशिः ।

विभ्राजते भार्गवभावितस्य

रक्तहृदस्याकृतिमुद्रहन् यः ॥ १६९

यस्यान्नरं तीर्थजलैकराशि-
 खाताभिरामं पुलिनं परार्द्धम् ।
 संस्पर्शितां क्षालितपापपङ्क-
 वहिन्नभूतन्तरणं भवाब्धेः ॥ १७०

कृत्वा प्रकृष्टसुकृतान्यमितान्यजम्-
 मर्थाय सोऽवनिपतिर्निखिलासुभाजाम् ।
 कुर्वन्स्त्विमानि कुशलानि पितृप्रकृष्ट-
 भक्त्या विशेषत इति प्रणिधिं बभाषे ॥ १७१

पुण्यैरमीभिरुभयावरणान्धकारान्
 प्रज्ञार्कश्मिविसरैर्विनिहत्य सगः ।
 बोधिं परानधिगतां भजतां भवाब्धे-
 रुत्तारणाय जगताञ्जनको मदीयः ॥ १७२

ब्रह्मागमैश्चिरतया च परस्य भग्नान्
 धर्मस्थितिं सुगतिसेतुमिनीदमाह ।
 रक्षिष्यन्स् स्थितिमनागतभूमिपाला-
 नप्रेमरोऽवनिपतिस् स्थितिरक्षिणां सः ॥ १७३

प्राणान् प्रियेष्वपि चिराय मृतेषु पुत्र-
 दारेषु सत्सु च परेषु नृणामखेदः ।
 पित्रोस्तु काष्ठगतयोरतिदीर्घकाल-
 मेवासनोरपरयोरतिमात्रमायिः ॥ १७४

तत्तो स्मरन्तुपकृतिञ्च तयोरमूल्यां
 कुर्यामिमानि सुकृतान्यतिमात्रभक्त्या ।
 एतानि रक्षितुमलं क्षितिपाः कृतज्ञा-
 धर्मस्य कर्तृरधिकानि फलानि लब्धुम् ॥ १७५

भूपाश्च पालनविधिं विदधत्यवश्य-
 मभ्यर्थनामपि विना विधिना नियुक्ताः ।
 तद्भूधरा विदितवानपि मत्प्रणिष्ठा-
 रक्षोत्सुकान् स्वयमतृप्ततयार्थये वः ॥ १७६

अत्र स्त्रीपुरुषास् सचाम्पयवनास् साद्रे पुकाब्बजने-
 रक्ष्यन्तान्त्रिशता इह त्रिनियुतास्ते पट् सदस्या अपि ।
 षष्टिर्द्वादश चायुतन्तु गणिताम् साद्रे महम्मत्रयं
 प्रामाः किञ्च न देवकार्यकरणं काष्ठोपलागक्षतम् ॥ १७७

एतेष्वत्र च देवयज्ञगणिता एकैकवर्षे दद-
 स्वार्यस् सन्तु शतञ्चतुनियुतिकाप् पडविंशतिमण्डुलाः ।
 याश्चार्धाकरभूमयोऽत्र निहितान्त्रानियोज्या इमे
 न्याय्यार्धादधिकप्रदानवचसो ये देवपूजान्छिदः ॥ १७८

अग्रो श्रीजयवर्मदेवतृपने राजेन्द्रदेवी सती
 श्रेष्ठं यं समजीजनच्छतवता-प्रसंगं योधिनाम् ।
 कान्त्यानङ्गजितङ्कुलामुकुतिनां वन्यं वरन्धर्मिणां
 स श्रीवीरकुमारविभ्रुः (श्रुः) न इदं शम्भं प्रशम्भं व्यधात् ॥ १७९

No. 179 THE SAY-FONG INSCRIPTION OF JAYA- VARMAN VII.

The stone bearing this inscription was discovered by M. G. Maspero. The inscription was edited by M. L. Finot in *BEFEO*, III. 18. He noted that the same inscription occurs at five different places. Subsequently M. Barth pointed out that there are altogether five duplicates of this inscription (*ibid*, p. 460) and a considerable number of verses of this inscription occur in three others, as noted below.

Say-fong is situated on the left bank of the Mekong between Vieng-Chan and Nong-khay.

The inscription is engraved on the four sides of a stele. Each of the first three sides contains 24, and the fourth side, 26 lines of writing. The inscription is preserved fairly well, being damaged only at the bottom of the second and the fourth face.

1. *वज्र* is an ethnical group, perhaps equivalent to Rmañ i e, Mon of Pegu.

The inscription, written in Sanskrit, contains 48 verses, the metres being *Śloka* (1, 2, 10-41) ; *Uṇjāti* (3-9, 42-47) and *Sragdhara* (48).

The inscription belongs to king Jaya-varman VII. It records the foundation of a hospital and lays down detailed regulations thereof.

The locality of the inscription is by itself a matter of great importance. It shows that the sway of the kings of Kambuja extended in the 12th century A. D. along the valley of the Mekong as far at least as Vieng-Chan. No other record of Kambuja has been discovered so far north. We note below the inscriptions which contain the same text or a considerable part of it.

1. The Vat Loeu Temple Inscription

The stone bearing this inscription was discovered by Aymonier and a brief summary of it was given by Bergaigne in *J.A.*, 1882, p. 142. The stone has since been broken into pieces and only a few fragments remain.

The temple of Vat Loeu is situated at the south-west of the village of Preah Bat Chean Chum in the district of Trang.

2. Ta Ke Pong Stone inscription

The inscription was noticed by Aymonier (II, 297). Prasat Ta Ke Pong or Ta Ke is the name given to a ruined temple about eight miles to the east of the town of Battambang. The inscription is engraved on the four faces of a stele of sandstone

3. Chayaphum Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II, 117-118). Chayaphum (Jayabhūmi) is in Siamese Laos, about fifty miles north of Korat in Siam.

The inscription is engraved on the four faces of a square sandstone pillar.

4. Nom Van Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 110).

Nom Van or Phnom Van is situated about 8 or 9 miles to the east-north-east of the town of Korat in Siam.

The inscription is engraved on a pillar.

5. Kuk Roka Inscription.

The inscription was noticed in *BEFEO*, XV(2), pp. 108-9. Kuk Roka is situated about 8 miles to the south of Kompong Thom

The text of all these five inscriptions is identical with that of Say-fong.

6. Ta Mean Tauch Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 190-191) and edited by M. Barth (*BEFEO*, III. 460).

The temple of Ta Mean Tauch is situated just on the north of the Dangrek mountains in the district of Souren in Siam.

The inscription is engraved on the four faces of a stele.

The formal part of the inscription is identical with that of the Say-fong inscription, and it likewise records the foundation of a hospital by Jaya-varman VII. The detailed regulations for the establishment, however, vary from those of the other inscription, as will be evident from the following concordance of the two texts.

Verses 1-19 - Identical with verses 1-19 of Say-fong Ins.

Verses 20-39 - New (given below).

Verses 40-46—Identical with verses 42-48 of Say-fong Ins.

7. Khonburi Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 116) and edited by M. Barth (*BEFEO*, III. 464).

Khonburi (Nagarapuri) is the name of a small village about 30 miles due south from Korat in Siam. The inscrip-

tion is engraved on the four faces of a stele belonging to a ruined temple in the village.

The text is identical with that of the 'Ta Mean Tauch Temple Inscription (No. 6)

S. Ban Pkean Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 130) and edited by M. Barth (*BEFEO*, III. 465).

Ban Pkean (Phkeam) is the name of a village in Siam on the right bank of the river 'Plai Mat', about 50 miles south-east from Korat and 16 miles south of Nang Rong.

The inscription is engraved on the three faces of a square stele belonging to a temple in the neighbourhood of the village.

The formal part of the inscription is identical with that of the Say-fong inscription, but the regulations for the establishment are different, as will be evident from the following concordance of the two texts.

Verses 1-24—Identical with verses 1-24 of Say-fong Ins.

Verses 25-28—New (given below)

Verses 29-35—Identical with verses 42-48 of Say-fong Ins.

The common text can be easily restored by a comparison of the different inscriptions in spite of slight errors or lacuna in some of them.

TEXT

नमो बुद्धाय निर्माणधर्मसम्भोगमूर्तये ।

भावाभावद्वयातीतो द्वयात्मा यो निरात्मकः ॥ १

भैषज्यगुरुवेदूर्यप्रभराजजिनन्त्रमे ।

क्षेमार्गोग्याणि जन्यन्ते^१ येन नामापि शृण्वताम् ॥ २

1. Finot emends it as जायन्ते but this is not necessary.

श्रीसूयवेरोचनचण्डरोचिः
 श्रीचन्द्रवेरोचनरोहिणीशः ।
 रुजान्धकारापहर्गो प्रजानां
 मुनीन्द्रमेरो जयतामुपान्ते ॥ ३
 आसीन्नृपश्च श्रीधरणीन्द्रवर्म-
 देवात्मजश्च श्रीजयवर्मदेवः ।
 जानो जयादित्यपुरेश्वरायां
 वेदाम्बरकेन्दुभिर्गामराज्यः ॥ ४
 निश्शेषराजन्यशिरोवत्स-
 पादाम्बुजम् संयति मंहतारिः ।
 पर्यग्रहीत् सद्गुणरत्नभूमां
 यत्कीर्त्तिहारां वसुधाङ्गनां यः ॥ ५
 सदा मुदा वर्द्धितदानवारिस्
 सदानवर्द्धिप्रियसंपदाह्वः ।
 नष्ट्याहवैः क्लिष्टमुरागिकान्तो
 यः कृष्णकल्पोऽप्यवेदानवर्णः ॥ ६
 योऽभ्यर्थितां भूपतिभिर्दुःखाणां
 लक्ष्मीमुपैक्ष्य स्वयमभ्युपेताम् ।
 दिशुः दुःखां ह्लादयतिस्म कीर्त्तिम्
 अहो विचित्रा रुचिरिन्द्रियाणाम् ॥ ७
 यं वोक्ष्य धाम्ना विजिते पि नाथं
 बुद्धेव कान्त्या विजितञ्च कामम् ।
 शुचन्त्यजन्त्यो निजनाम सार्धं
 वन्दीकृतारिप्रमदाः प्रचक्रुः ॥ ८
 पुण्यायुषः श्रीगताया युगेऽन्त्ये
 श्रयङ्कतायां श्रयवत् प्रजायाम् ।
 प्रजापतिः प्राग्युगवद्वितेने
 योऽभ्युत्थितिं पूर्णवृषां समृद्धाम् ॥ ९

1. Read भूमान् (or भूषां) ।

2. Some text has इष्ट्या ।

बुद्ध्या^१ स्वर्गाकृतां पृथ्वीं मत्वा मरणदूषिताम् ।
 मर्त्यानाममरत्वाय योऽदिशद् भैषजासृताम् ॥ १०
 पुण्यङ्कुरी कृतीकृत्य पूर्णाङ्गं योऽकरोद् वृषम् ।
 राजवैद्याचिकित्स्याङ्घ्रि भङ्गन् त्रियुगदोषतः ॥ ११
 जित्वान्यगोपनिवृषं स्वैरन् त्रिभुवनाङ्गने ।
 जृम्भते निनदन्धीरं वृषो यत्पुष्कलीकृतः ॥ १२
 देहिनान्देहरोगो यन्मनोगोगो रुज्जत्तराम् ।
 राष्ट्रदुःखं हि भर्त्तृणान्दुःखं दुःखन्तु नात्मनः ॥ १३
 आयुर्व्वेदान्त्रवेदेषु वैद्यवीरैर्व्विशारदैः ।
 योऽघातयद् राष्ट्ररुजो रुजारीन् भैषजायुधैः ॥ १४
 सर्व्वेषामपराधान् यम् सर्व्वतः परिशोधयन् ।
 युगापराधे न रुजामपराधान् व्यशोधयत् ॥ १५
 सारोग्यशालं पणितो भैषज्यसुगतं व्यधात् ।
 साङ्गश्चिनीरसाभ्यां यस् सदा शान्त्यै प्रजारुजाम् ॥ १६
 स व्यधादिदमारोग्यशालं ससुगतालयम् ।
 भैषज्यसुगतञ्चेद् देहाम्बरहृदिन्दुना ॥ १७
 सोऽतिप्रिपदिमौ चात्र रोगिणां रोगघातिनौ ।
 श्रीमन्तौ सूर्य्यचन्द्रादिवैरोचनजिनात्मजौ ॥ १८
 चिकित्स्या अत्र चत्वारो वर्णा द्वौ भिषजौ तयोः ।
 पुमानेकः स्त्रियौ च द्वे एकशः स्थितिदायिनः ॥ १९
 निधिपालौ पुमांसौ द्वौ भैषजानां विभाजकौ ।
 प्राहकौ व्रीहिकाष्ठानान्तदायिभ्यः प्रनिष्ठितौ ॥ २०
 पाचकौ तु पुमांसौ द्वौ पाकैधोदकदायिनौ ।
 पुष्पदर्भहरो देववसनेश्च विशोधकौ ॥ २१

द्वौ यज्ञहारिणौ पञ्चकारौ पञ्चशलाकयोः ।
 दातारावथ भैषज्यपाकेन्यनहरावर्भौ ॥ २२
 नराश्चतुर्दशारोग्यशालामरक्षिणः पुनः ।
 दातारो भैषजानाञ्च मिश्रा द्वाविंशतिस्तु ते ॥ २३
 तेषामेको नरो नारी चैकशः स्थितिदायिनः ।
 वारिसन्तापभैषज्यपेपकार्यस्तु षट् स्त्रियः ॥ २४
 द्वे तु व्रीह्यवधानिन्यौ ना अष्टौ पिण्डिताः स्त्रियः ।
 तासान्तु स्थितिदायिन्यः प्रत्येकं योपितावृभे ॥ २५
 पुनः पिण्डीकृतास्ते तु द्वात्रिंशत् परिचारिकाः ।
 भूयोऽष्टानवतिस् सर्वे पिण्डिताम् स्थितिदेम् सद ॥ २६
 तण्डुला देवपूजांशा एकोद्वीणा दिने दिने ।
 शेपा यज्ञाः प्रदानव्या रोगिभ्यः प्रनिवासरम् ॥ २७
 प्रतिवर्षन्तिवदं ग्राह्यं त्रिपुण्ड्रको भूपतेतिधः ।
 प्रत्येकञ्चैत्रपूर्णम्यां श्राद्धं चाप्युनरायणे ॥ २८
 रक्तान्तजालवसनमेकं धौताम्बराणि षट् ।
 द्वे गोभिश्चै पञ्चपलं तदकं कृष्णा च तावती ॥ २९
 एकः पञ्चपलः सिक्थदीप एकपलाः पुनः ।
 चत्वारो मधुनः प्रस्थाम्त्रयः प्रस्थामितलम्य च ॥ ३०
 घृतं प्रस्थोऽथ भैषज्यं पिप्पलीरेणुदीप्यकम् ।
 पुत्रागञ्चैकशः पादद्वयजानीफलत्रयम् ॥ ३१
 हिङ्गुभारं कोतथजीर्णमेकैकञ्चैकपादकम् ।
 पञ्चविम्बन्तु कर्पूरं शर्करायाः पलद्वयम् ॥ ३२
 दक्षदक्षसाख्या जलचराः पञ्चाख्याता अथैकशः ।
 श्रोवासञ्चन्दनधान्यं शतपुष्पं पलं स्मृतम् ॥ ३३

1. Var. परिचारकाः ।

2. Read त्रिपुण्ड्रको ।

3. Evidently पूर्णमी is used for पूर्णिमा ।

4. For तदकं ।

एलानागरककोलमरिचन्तु पलद्वयम् ।
 प्रत्येकमेकशः प्रस्थौ द्वौ प्रचीवलसर्प (ष) पी ॥ ३४
 त्वक्साद्धमुष्टिः पथ्यास्तु चत्वारिंशत् प्रकल्पिताः ।
 दार्वीभिदाद्वयञ्चाथ^२ साद्धकपलमेकशः ॥ ३५
 कन्दकहलाय^३ जनस्यक्तु देवदारुचलव्यं प्रकल्पितम् ।
 सैकपादैकपलको मित्रदेवः प्रकल्पितः ॥ ३६
 अथैकशो मधुगुदौ कुडुवत्रयमानितौ ।
 एकः प्रस्थस्तु सौवीरनीरस्य परिकल्पितः ॥ ३७
 द्वौ याजकौ तद्गणकश्चैकस्तं धर्मधारिणः ।
 त्रयो नियोज्याश् श्रीराजविहागध्यापकेन च ॥ ३८
 वर्षे वर्षे त्विदन्नेषु प्रत्येकं परिकल्पितम् ।
 निम्नो बृहयो द्वादशयुगा दशकराः पटाः ॥ ३९
 युग्मानि नवहस्तानां वाससान्दश पञ्च च ।
 द्विकट्टिकं पुनः पात्रत्रिनयन्त्रापुषं स्मृतम् ॥ ४०
 देयो द्वादश खार्यश्च तण्डुलानामथैकशः ।
 सिकथतक्के त्रिपलके देये कृष्णा तु पट्पला ॥ ४१

वदन्यवृन्दाप्रसरोऽपि^४ राजा
 प्रजार्थचिन्ताजनितार्थिभावः ।
 भूयोऽप्यसौ याचत इत्यजस्रं
 प्रदित्सतः कम्बुजराजसिंहान् ॥ ४२
 कृतं मयैतन् सुकृतं भवद्भिस्
 संरक्षणीयं भवदीयमेतत् ।
 पुण्यस्य कर्तुः फलभाक् प्रकृष्टं
 संरक्षितेत्युक्तमिदं हि वृद्धैः ॥ ४३

1. Var. एलानागरककोलमरिचं कुडुवद्वयम् ।

2. Var. द्विदा for भिदा ।

3. Var. गहलाय ।

4. One text has वराहपुत्रः ।

यो राजधान्यान्निहितः प्रभुत्वे
मन्त्री स एवात्र नियोजनीयः ।
न प्रेषितव्या इह कर्मकाराः
करादिदानेषु न चान्यकार्ये ॥ ४४

प्रत्यप्रदोषा अपि देहितम्ने
न दण्डनीया इह ये प्रविष्टाः ।
ते दण्डनीयास्तु न मपेणीया
ये प्राणिहिंसानिरता इहस्थाः ॥ ४५

जगद्धितात्यर्थनृपम् स राजा
पुनर्वभाषे प्रणिधानमेतन् ।
भवान्निमग्राञ्जनतां समन्ता-
मुच्चारयेयं सुकृतेन तेन ॥ ४६

ये कम्बुजेन्द्राः कुशलानुरक्ता
इमां प्रतिष्ठां मम रक्षितारः ।
ते सान्त्वयन्तः पुरमन्त्रिमित्रा
निरामयं मोक्षपुरं लभेरन् ॥ ४७

नानादिव्याङ्गनाभिर्विरचितरतिभिर्भूरिदिव्योपभोगै-
र्दिव्ययुर्दिव्यदेहा दिवि दिनिदनुजांस्तेजसा तेजयन्तः ।
दर्शयन्तीत्वा समन्तादचलितमनिशं रक्षया स्वः प्रयागे
ये निश्चेणीकरिष्यन्त्यकुशरदलनं पुण्यमेतन्मदीयम् ॥ ४८

(Additional verses in Ta Mean Tauch Inscription)

निधिपालः पुमानेको भेषजानां विभाजकः ।
ग्रीहिभेषजकाष्ठानां ग्राहकस्तद्वृद्धायिनः ॥ २०
पाचको पक्षकारो द्वौ देवागारविशोधको ।
नरो वारिप्रदौ पक्षशलाकाकाष्ठदायिनौ ॥ २१
द्वौ च भेषज्यपाकैश्चलदौ भेषजप्रदाः ।
आरोग्यशालरक्षाश्च पञ्च ते परिचारकाः ॥ २२

पिण्डिता दश तेषान्तु स्थितिदा एकशः पुमान् ।
 स्त्री चैका द्वे स्त्रियौ वारितावभेजमर्दिके^१ ॥ २३
 द्वे तु व्रीह्यव्यातिन्यौ मिश्रान्ताः परिचारिकाः ।
 चतस्रस् स्थितिदायिन्यावेनासामेकशः स्त्रियौ ॥ २४
 ते सर्वे पिण्डितास् साद्धे^२ स्थितिदेभिप्रगादयः ।
 चतुर्विंशतिराख्याता नराः षड्विंशतिसु स्त्रियः ॥ २५

(V. 26 identical with v. 27 of Say-fong Ins.)

प्राह्यन् त्रिवेलमन्वदन्निधानान् नृपतेरिदम् ।
 प्रत्येकश्चैत्रपूर्णस्यां श्राद्धे चाप्युत्तरायणे ॥ २७
 सार्द्धद्विविम्बिका चैका गोभिश्चा जालमम्बरम् ।
 रक्तान्तपार्श्वमेकश्च धौताम्बरयुगद्वयम् ॥ २८
 प्रत्येकन त्रिपले कृष्णातक्के द्वे सिकथर्दीपकः ।
 एकस्त्रिपलकश्चैकपलाश्रत्वार एकशः ॥ २९
 मधुगन्धद्वयं प्राह्यन्तिलप्रस्थद्वयन्तथा ।
 कुटुवत्रयमानन्तु घृतं प्रोक्तमथौषधम् ॥ ३०
 यवाणीपिप्पलीरेणुपुत्राणाः पाद एकशः ।
 सद्विमाषा जातीफले द्वे कर्पूरन्त्रिविम्बकम् ॥ ३१
 कोत्थजीर्णश्रागहिङ्गु प्रत्येकन्तचतुष्टयम् ।
 त्रिमाषं शर्करायास्तु पलमेकं सपादकम् ॥ ३२
 त्रयस् सन्त्वा जलचरा द्वादह् साल्या अथैकशः ।
 श्रीवासञ्चन्दनन्धान्यं शतपुष्पन्त्रिपादकम् ॥ ३३
 एलानागरकर्कोलमरिचं कुटुवं स्पृतम् ।
 एकैकं ते द्विकुटुवे द्व प्रचीबलसर्षपे ॥ ३४
 त्वगेकमुष्टिर्दार्ज्यका पथ्या विंशतिरष्ट च ।
 कन्दह् हर्लायू जनस्यह् दारुच्छयं स्यादेकशः पलम् ॥ ३५

त्रिपादको मिचदेवो प्राणो द्विकुटुवं मधु ।

तावान गुहोऽथ सौवीरं सपादं कुटुवत्रयम् ॥ ३६

(V. 37 is identical with v. 38 of Say-fong Ins.)

प्रत्येकदशहस्तानान्देयन्तेपु युगत्रयम् ।

वाससात्रवहस्तानां युग्मानि द्वादशैकशः ॥ ३८

प्रत्येकस्रव स्यायश्च तण्डुलानान्तथैकशः ।

साद्वैककट्टिकं पात्रत्रितयन्त्रापुपं स्मृतम् ॥ ३९

(Additional verses in Ban Pkean Inscription)

... द्वौ गुहम्य मधुनस्तथा ।

... कुटुव साष्टगण्डूपकं स्मृतम् ॥ २६

... तद्गणकश्चैकस्ते धर्मधारिणः ।

... याश् श्रीराजविहागव्यापकेन च^१ ॥ २६

... तेष्विदन्देयं प्रत्येकं ब्रह्मीत्रयम् ।

... नाः पञ्चदशयुग्मास्त्रिपात्रकम् ॥ २७

... ... इकन्नण्डुला नवस्यारिकाः ।

... ... नित्रपले सिक्थतक्क कृष्णा तु पट्टपला ॥ २८

180. PRASAT TOR STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMA VII,

Dated 1111 (or 1117).

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 227). Prasat Tor is the name of a temple in the Province of Siem Rap. The inscription contains 61 verses, the metres being *Śloka* (14, 30); *Indravajrā* (7, 13, 15, 17, 18, 27, 29, 61); *Upajāti* (6, 8, 16, 23, 48, 52); *Vamsasthā* (22); *Vasāntatilakā* (1-5, 9-12, 19-21, 24-26, 28, 31-36, 46-47,

1. This is probably identical with v. 38 of Say-fong Inscription.

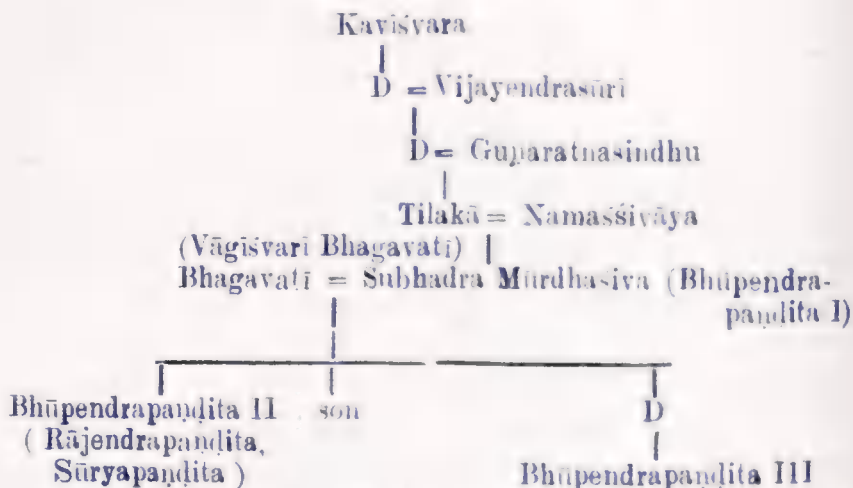

49-51, 53-60) : *Śārdūlavikrūṭita* (39, 41, 43) : and *Sragdharā* (37-38, 40, 42, 44-45).

The first five verses contain invocation to Śiva, Viṣṇu, Brahmā, Gaṅgā and Bhūpendrapaṇḍita. Then follows the eulogy of king Jaya-varman (VII) (vv. 6-45) in course of which it is mentioned that the king set up an image of his maternal grandfather (v. 25), dug a tank (vv. 27, 39), constructed a *vihāra* surrounded by an *āśrama*, and also a high temple (i. e. Prasat Tor) (vv. 36, 40). The inscription records the victory of the king over the Chams and a king of the west (vv. 35, 45).

The inscription then gives the history of the family to record whose foundations is its main object. Namassivāya and Vāgiśvari Bhagavati (mentioned in Ins. No. 173) had a son who recieved the title Bhūpendrasūri or Bhupendrapaṇḍita and held the office of the Inspector of magistrates during the reigns of Jaya-varman VI, Dharaṇindra-varman I and Sūrya-varman II. He had at least two sons, born at Kusasthalī, and a daughter. The elder son, whose mother was Bhagavati, at first recieved the title Bhūpendrapaṇḍita, like his father, and then those of Rājendrapaṇḍita and Sūryapaṇḍita. He held the office of *Sabhāpati* in the reign of Sūrya-varman II. The younger son, whose name is not mentioned, was a musician. The daughter had a son who also bore the title Bhūpendrapaṇḍita and held the office of *Sabhyādhipa* (chief of the magistrates ?) in the reign of Jaya-varman VII. This Bhūpendrapaṇḍita III is the author of this inscription, the object of which is to record the religious endowments of the family (vv. 49, 57, 59).

As noted above, the family of donors is mentioned in Ins. No. 173. With the help of that inscription we can draw the following genealogy of this family of learned Brāhmaṇas.

The date of the inscription is given in v. 61 as *rāpa* (1), *eka* (1), *candra* (1), *adri* (7). Under normal rules of interpretation, this would mean 7111, —which is of course impossible. It has therefore been suggested that either we take the figures as they stand resulting in the date 1117, or take *adri* in the sense of *sun* (= 1) and construe the date as 1111 Śaka.

Text

हं

यस्याप्यचित्प्रकृतिः प्रकृतिर्गुणात्मा
 श्रोणीपतेरिव तरोभिरन्नाशयोनिः ।
 सत्त्वेन सा भवति वस्तुचयाय पश्चात्
 नन्नम्रीमि जगतां पतिमीशमीड्य ॥ १

वन्दे कुशेशयदशं सदृशं शिवेन
 संप्रत्ययेन महतां महसां महिम्ना ।
 अर्द्धेन्दुधारिवपुषामुरसाधितेन
 प्रापाम्बिकाङ्गमिव यस्य शरीरमैक्यम् ॥ २

अम्भोजभूर्भुवि विभाति विभाभिगभि-
 र्वेदैश्वर्यभिरपि भूतपतेरधीनेः ।
 येन व्यधायि निजसर्गविवादकाले
 विष्णोरधोगतिरधोवदनेर्धुधाम्नाम् ॥ ३

गङ्गासुमाभयधियेव शशाङ्कमौलि-
 कौटीरकोटरवने गहने निलीनाम् ।
 नाशङ्कितव्यसुरपूर्वसुरप्रवेशे
 निर्भीतिमप्रकुशलां प्रणमन्तु मूर्द्धा ॥ ४

भूपेन्द्रपण्डितपदं मुनिमस्तकालि-
 मालाननं कजमिव प्रणमन्तु सन्तः ।
 सहस्रारसिन्धुभुवनोद्धरणाय गुह्य-
 टीकापथा यदकरोद् यमसद्यः शून्यम् ॥ ५

रश्मसु शकादिषु राजमूर्त्या
 वृषं समीक्ष्य क्षतमङ्घ्रिभङ्गात् ।
 जानश् शिवश् श्रीजयवर्मदेवो
 राजा ररश्मानिशमक्षनाङ्गम् ॥ ६

कान्तं वपुः कौशलमप्रवीर्यं
 पूर्वावनीः द्वादधिकं यदीयम् ।
 तीव्रं सहस्राग्निपः कृतं किं
 शास्त्रान्तरेणाप्युत तत् कृतं स्यात् ॥ ७

यो भूतिभूतो समदृष्टिरुद्यन्
 वृषस्थितो गोत्रवरप्रनीतः ।
 दुर्गागमेश्वरी भुवनप्रतीक्ष्यस्
 सुलक्षितो भूतपतिः प्रतीर्णः ॥ ८

नेकं वृषस्य पदमस्थिरमेतत् यं प्राह-
 नीत्यौषधेन सुदृढं पुनराप भङ्गम् ।
 अङ्घ्रि त्रयं क्षतमनेकनरैर्द्रोषात्
 तेन स्म रोहितरामचिरेण मन्ये ॥ ९

लक्ष्मीः पतिं समुपगूहितुमाहता यं
 मूर्द्धाभिषिक्तनृपतीन् वत विस्मरन्ती ।
 आलिङ्गने रणमुखेऽनुकिरत्किणत्वा-
 न्छस्त्राहतौ शतदृशं स्मरति स्म शक्नुम् ॥ १०

एकान्तकान्तकुसुमायुधकान्तिकामात्
 कामं द्विषन्तमदहन्तु पुरा न रोषात् ।
 भूतस् स यो हि भुवने भुवनप्रतीनं
 रूपं स्मरस्य सकलन्तदलं बभार ॥ ११

स्थानेतरां मनसिजो भुवि जायमानो
 यो योषितो व्यदहदक्षिनिपातवाणैः ।
 पूर्वत्र यद् युवतिहेतुवृहद्विपत्ति-
 मर्द्धन्दुशेखरधृतोऽन्वभवत् स निन्द्याम् ॥ १२

तापी फलाशी गिरिरन्ध्रशायी
 तेजस्विनश्च त् नमिनं समीक्ष्य ।
 निर्वर्णमाया इति कान्दिशीक-
 श्वारानुनीतः क्षितिपालराशिः ॥ १३

कामोऽपि मकरारूढो यत्कान्त्युत्कीर्त्तिनीरधौ ।
 अगाधे केवलं मग्नी यदनङ्गो महत्तरः ॥ १४

आस्फालितद्विडद्विपकुम्भमुक्त-
 मुक्तालवस् संयति येन रेजे ।
 यत्तत्पराणां सुरसुन्दरीणां
 व्यर्थोत्सुकानामिव वाष्पविन्दुः ॥ १५

यं संप्रधार्य्यात्ममुवा न तस्य
 स्तुतिर्न कामस्य तिरस्कृतिश्च ।
 य एककर्त्ताकलुषस्मरस्य
 तस्यानवशस्य पुनस् स्तुतोऽभूत् ॥ १६

चन्द्रेण चूतेन मधो रसेन
 सार्द्धङ्गतोऽस्मीह इनीव कामः ।
 योऽभूर्^१ ह्रियाग्निं प्रविशन मुखेन्दुः
 पाण्यङ्गि चूतश् श्वसनाप्रगन्धः ॥ १७

दिप्याजु नश्चाभयवाणतूणो

रामश्च हन्त स्वयमागतेषु ।

यस्याहनारे रण एकवाण-

गत्यैव किं भूरिशरेण शङ्के ॥ १८

दोदण्डदण्डदलितद्विरदेन्द्रदन्त-

क्षोदैर्वलक्षितसमग्रवपुर्व्विकीर्णः¹ ।

कर्णरचूर्णनिचयैरिव चर्चितो यो

लक्ष्म्या रतौ रतिगृहोपमयुद्धरङ्गे ॥ १९

भूभृगशःपरिमितार्थमजाण्डम्वारी

स्मृता कृता तदनु तद्व्यशसि प्रदत्ता ।

यत्रैव यत्र तु महाण्डमनीतकीर्तौ

मानं परङ्किमिव तेन मुदा प्रदेयम् ॥ २०

यस्याध्वरोद्धरविसारितधूम्रधूमो

वात्योद्धृतोरुतरवृत्तवपुर्व्विरेजे ।

बाहुहरेरिव हरन् कनकाण्डमृद्धं

यत्कीर्त्तिपोडितकृशार्जितकीर्त्तिहारे ॥ २१

मरुत्समुद्धतमुवृत्तविग्रहः²

गवां बृहन्कोटिरुपद्रवान्तकः ।

यदध्वरं धूमगणः, करो यथा

धृनोरुगोवर्द्धनपर्व्वतो हरेः ॥ २२

अमूर्त्तिरेकापि यदीयकीर्त्ति-

र्व्विभुस् समस्ता सुहृदाननस्था ।

सन्दृश्यमानेव जनैरनेका

कालो यथोपाधिविशेषसंस्थः ॥ २३

1. Coedes suggests क्षितलक्षित, but perhaps the adding of हकार is not necessary.

2. Read ०विग्रहो ।

यद् द्वाव्यमानरिपवो ननु सावकाशा
रन्ध्रे हरेर्द्विगणाश्च गृहेषु तेषाम् ।
श्रीश्चात्र किञ्चिदवकाशपरं दं परेषां
वाधाङ्गमिष्यदभवन्न तदीयराज्ये ॥ २४

क्षोण्यामिमामनुपमां प्रतिमां सुवर्णां
स्वर्गस्वकीयजननीजनकानुमारीम् ।
योऽस्थापयद् विविधभोगचयैरपूर्वैः
कामासुखेषु च समं स्वयशःप्रतातम् ॥ २५

गौरीगुरुम्मन्दसमः कनकाङ्गकान्ते-
रीशाहितात्मजनया महिमानमाप ।
मत्वेति मेरुमलान ननु ज्ञान्नु कीर्तिं
स्ववर्णाद्रिमूर्तिरदिशन्नुपनी महेश ॥ २६

दैर्घ्येण गम्भीरतया प्रथिप्सता
नैवास्य वापी जलधीयमाना ।
आकीर्णकार्त्तस्वरमप्रविश्वै-
रौर्वाग्निभूतैरपि मध्यदृष्टैः ॥ २७

यत्राश्रसंहतिसमानतया मया सा
संज्ञासमाश्र इति न प्रतिमन्यमाना ।
त्याज्या न सा त्रिभुवनप्रथिता कथन्नु
सार्थेति सप्त तुरगा रविणानिवद्धाः ॥ २८

राजन्यकन्या विभवोपनीता
लक्ष्मीसमास् सन्ति सहस्रसंख्याः ।
अन्योन्यदंशोचितशिल्पभेद-
वेषा कृषा यास् सदृशा बभूवुः ॥ २९

वानोद्धूतो ध्वजस्तस्य लक्ष्मीकर इवाग्रतः ।
ततो मा गा इत इति स्वस्त्रीणां विनिवृत्तये ॥ ३०

आकीर्णकैतनगणैर्गणोद्धसद्भि-
 स्तारा रराज सतरामिव धूमकेतुः ।
 आसंसितश्चिनिशुभा^१ न शुभेतराख्या
 मलक्ष्यते स्म जलकेतुरशङ्कि शङ्के ॥ ३१

नीलेन्द्रनीलमणिनीरजरागराशि-
 रोच्चिष्परिष्फुरितमण्डितमण्डलेन ।
 कीडागृहं शुमणिनेव विवर्णभाव-
 भाजाधयो नु गणकस्य मुहुः क्रियन्ते ॥ ३२

उग्रद्रुहद्विनतकीर्त्तिसुरद्रुमेण
 दानाम्बु यस्य सवने जलधीयमानम् ।
 उद्भूतभूरिविबुधाद्भूतभूतिभूम्ना
 नेयत्तयाधिकतया जलधेर्दवीयः ॥ ३३

सर्वानवशवदनप्रकृतावमयां
 स्वेनानुरूपवपुषि श्रुपतिः प्रशक्तः^२ ।
 अन्यासु यत्र वनितासु यदि प्रयातः
 कान्तारतिं स्म नु परासु निराकरोति ॥ ३४

स्वल्पीकृतापि वसुधा वसुधाधिपेन
 चाभ्येश्वरप्रहितचाम्पपुरैर्नवीनैः ।
 कीर्त्तयानया वत तदुत्थितया महत्या
 ब्रह्माण्डमेव सुतनूकृतमश मन्ये ॥ ३५

येनाश्रमा विरचिताः परितो विहारं
 ये नित्यहूतपुरुहूतपुरस्सरेण ।
 अञ्जिन्नसन्तनमखे सुखिना सुरेण
 केनाहता इव चिरं स्थितये शुलोकाः ॥ ३६

1. Read आशंसित० ।

2. The engraver originally wrote प्रशस्तः । Perhaps we would read प्रसक्तः ।

समार्चिर्वह्नारारे विधिसनतुतो येन मन्त्रः प्रयुक्तै-
 र्मध्येनाभूतपूर्वण विविधहविषापि प्रहृष्ययतीव ।
 पूर्वत्रापूर्वमाशुप्रहितहितहविमन्दपालस्य मन्त्रान्
 कृतान् कृष्णार्जुनाभ्यां प्रियमधिकमसौ स्वाण्डवे नो चखाद ॥ ३७

यामिन्यां यामनूर्यः प्रथितपृथुवनो यत्र हर्म्याप्रशृङ्गं
 नो च भवचारुचामीकरचमरकचञ्चन्द्रविम्बान्तिकृत्वान् ।
 अन्तस्थानस्थितेन्द्रप्रमुखमखभुजामन्यजायागतानाम्
 अन्यत्राशङ्कनान् काचिदरतिरपरा रागिणान्नाप चित्ते ॥ ३८

यत्र स्त्रीस्तनचारुचन्दनरुचा शुभ्रस्तटाकोऽधिको
 रोग्योगोपितरैच्यो हरजटागङ्गैव भूम्युद्धता ।
 यङ्कलोलकरैर्ध्विलुप्तललनालीलाललामं भृशं
 सा कान्ता प्रतिताडयेत् कुचकुलैः पीनैरहो विप्रहः ॥ ३९

उच्चैर्गुत्त्या समुद्यन् भुवनमधरयन् गौरपचाधिकान्तो
 विश्रान्तध्राम्यदध्रभ्रमरपरिचितः कण्टकेनाचिताङ्गः ।
 प्रांगुप्रासाद एषोऽपरमिव कमलं लक्ष्मिना लीनलक्ष्मीम्
 सृष्टं स्रष्टा यथार्थं भवति रचितये श्रीमपत्न्या धरण्याः ॥ ४०

गन्धर्वो दिवि गायति स्म सुयशो यस्याध्वरोत्थं मुदा
 राजन्यः कर्माद्वोपजनितकान्त्युत्थितङ्कामिनी ।
 द्विदक्षत्रश्च यथापराधदमज्जनो वैपरीत्यं कचिन्
 प्रायो गीतिमभीप्सितां स्वरकलाङ्गायन्ति लोका भृशम् ॥ ४१

यत्कीर्त्या वागुरायामिव भुवि विततायाङ्गता राजसिंहा
 दम्या ये दुर्दमा येन सपदि मुदमास्वस्थितिं सुष्ठु नीताः ।
 मन्दौजोवागुरायान्तभसि कजदुवा त्वेकमेनं समीक्ष्य
 तान् त्यक्त्वा प्रोदये'ऽद्यापि ननु खलु कृतस्साधनं मोचनञ्च ॥ ४२

भूतो भूतिगणं भृशं विधुतमो होमार्चितश्शङ्करश्
 श्रेयो गोत्रवरो महानसमसदृष्टिर्भवो जातवान् ।
 कुर्वन् विप्रमदं समस्तविद्युधे निर्व्वीणदाय्यच्युतः
 पयद्विंशतुराननो विधिरयन्देवत्रयात्मा स्फुटम् ॥ ४३

धूमानां संख्यया स्याद् यदि धनमहिमा मेव एकोऽध्वराणां
धूमप्रारभ्यमाणो नवसरविवरो यस्य चंकाणवस्य ।
तोयादाने क्षणेन द्रुहिणकृत इव स्थूलकोशोऽतिरेकस्
सादृष्टं सञ्जात्मना सन्मणिविसरुचो शङ्कि संरक्षणार्थम् ॥ ४४

उत्कृत्तक्षत्रमार्जो भृगुजमतिवलिं विक्रमेणाभिजित्य
द्राग् योऽधःकृत्य तेजस्विनमिनमपरं पूरिताशासमूहः ।
श्रीभर्ता शङ्खचक्रासिशरवसुमतीशक्तिचापाङ्कपाणि-
धार्त्री शत्रुध्वनीनामहरदकुटिलोऽधश्चक्राज्जनेत्रम् ॥ ४५

वागीश्वरी भगवती भगवान् शिवश्च
शङ्के यदीयजननीजनकावभूताम् ।
वागीश्वरी भगवतीति नमश्शिवाय-
नामी(म्ने)श्वरेण विहितं कृपयानयोर्यत् ॥ ४६

सिद्धान्ततक्कमुनिसम्मतशब्दशास्त्र-
वेदार्थेष्वजलधीन् पिबति स्म हृद्यम् ।
पीतोऽङ्गिर्नैकसरिताम्पतिराशु ताव-
ज्जिहाय किङ्किल न कुम्भभवोऽपि यस्मिन् ॥ ४७

राज्यस्थितश् श्रीजयवर्मदेव-
स्ततः परं श्रीधरणीन्द्रवर्मा ।
श्रीसूर्यवर्मार्थ नृपे त्रये श्री-
भूपेन्द्रसूरिः किल सभ्यदर्शी ॥ ४८
लिङ्गं परं प्रतिकृतिं स्वयमेव सम्यग्
भूपेन्द्रदेश इह यस् समतिप्रिपत् प्राक् ।
पुण्याय लोकनिकरस्य ततः परं स
स्वर्यान् एष सुरमन्दिरपावनार्थम् ॥ ४९

श्रीसूर्यपण्डितसभापतिरात्मजश् श्री-
भूपेन्द्रपण्डितगुणैः कुलपद्यसूर्यः ।
श्रीसूर्यवर्मनृपतेः प्रवरो वरोऽसौ
सौक्तातिकोऽनवरतन्तृपनीन्द्रभूत्यै ॥ ५०

1. Read अजनेत्रम् ।

2. नृपत्रये would be a better reading.

भूपेन्द्रपण्डितसभापतिरीश्वराद् यो
राजेन्द्रपण्डितसभापतिनाम लब्धः ।
श्रीसूर्यपण्डितसभापतिनाम पश्चाद्
एवंविधैर्विजितपूर्वैर्गुरुर्यशोभिः ॥ ५१

रुद्राङ्गजानश् शितिकेशभाग् यो
भाग्यो भवोपासकवृद्धपुत्रः ।
अजातशत्रुः कुलदीप्रदीपस्
सुते पि सामान्यसमानदापः ॥ ५२

एकूनविङ्शतिवयो जनकाप्रविद्यो
विद् यस् सुधम्मनिरतो निरतं वदन्यः ।
विश्वम्भरापतिगुणज्ञतया सुवर्ण-
यानोपवीतफलकव्यजनैर्व्यभूषि ॥ ५३

योग्यो विचारकगुरुर्गुरुकोटिहोम-
होता सभापतिगुरुगुणरत्नपात्रम् ।
शास्त्रीयलौकिकपदव्यवहारमागमै
स्थैर्यकृतोऽवनिभुजा किल सूक्ष्मदर्शी ॥ ५४

रत्नभूषणकरङ्कमुवणदोलं
दोभ्यां दिदेश गिरिशे प्रणयात्तयोरेव ।
आजन्मजन्मविधिवज्जपहोमसोम-
यागादिकर्मफलमाचरितञ्च पित्रोः ॥ ५५

यस्यानुबन्धकविकृञ्जरसंकुलेऽस्मिन्
ग्रामे महर्द्धिविभवे च कुशस्थलीनि ।
सज्जान एवमनुजः प्रणवोपगीतो
भद्रेश्वरार्चनविधौ गिरिशप्रयुक्तः ॥ ५६

अस्थापयद् भगवतीं जननीं सतीं श्री-
भूपेन्द्रपण्डितपितुः पदपादसुलब्धैः ।
श्रीसूर्यपण्डितसभापतिरात्मरूपं
भक्तैरतयोस् सहकलत्रमनिष्ठिपद् यः ॥ ५७

रैराशिरत्नरजनत्रपुतान्नलोह-
 कंसद्विपेन्द्रभृषभेन्द्रधराश्वदासम् ।
 श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिरीश्वरेऽदा-
 दस्मिन् प्रतिष्ठितविधौ प्रणयेन पित्रोः ॥ ५८
 योऽस्थापयन् प्रतिकृतिं विभवेन मित्रो-
 र्गाव्वाणमन्दिरसुखापु(पू)रचूतमूले ।
 ग्रामे सुवर्णगजरत्नरसाश्वताम्र-
 तारन्ततार तरसा गिरिशेषु तेषु ॥ ५९
 श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिभागितेयो
 योऽग्रम् सभापतिरनन्तरमेव नत्वा ।
 भूपेन्द्रपण्डितगुरोस् स कुशस्थलीश्री-
 भूपेन्द्रपण्डित इति प्रथिनो रसायाम् ॥ ६०
 सभ्याधिपश् श्रीजयवर्मदेव-
 राज्ञो जयादित्यपुरे परार्द्धे ।
 श्रीसूर्य्यमूरिर्यशसे प्रशस्तं
 रूपैकचन्द्राद्रिभिराचकार ॥ ६१

No. 181. PRASAT CRUN STELAE INSCRIPTIONS OF JAYA-VARMAN VII.

These inscriptions are engraved on four stelae found at the four angles of the wall of enclosure round Angkor Thom. These inscriptions have not been edited, but extracts from them have been quoted by Coedes (*BEFEO*, XXVIII, 86 ff; XXIX, 306-7). The inscriptions on the stelae at the north-west and south-west angle contain the genealogy and eulogy of king Jaya-varman VII. That of the south-west gives, in addition, some important historical information. First, it refers to the unification of Campā and Kambuja, and compares the wall (of Angkor Thom) and the ditch surrounding it respectively with a hill (Jayagiri)

1. Read दृष in place of भृष ।

2. Read पित्रो ।

touching the sky and a tank (Jayasindhu) touching the lower world (cf. Text A). The inscription on the stele at the south-east angle describes the ditch as Jayasindhu (Text B). The inscription on the stele at the north-east angle describes Jaya varman VII as a newly married husband taking possession of his capital Yasodharapuri like a bride (Text C). From these extracts Coedes concludes that the object of these inscriptions was to record the foundation of Angkor Thom, as a capital city, with wall and ditches, by Jaya-varman VII.

The other extract (Text D) from the inscription on the stele at the south-west angle refers to the defeat of Dharan-indra-varman by Sūrya-varman, of Yaśo-varman by Tribhuvanāditya, and of the latter by Jaya-varman VII, and to the fortifications made by the last-named king.

TEXT A

... .. ।

एकीकृते भृगुजकम्बुजभूमिभागे ॥

विलसितक ... व्यालिखच्छृङ्ग एको

भुजगसदनसङ्गागाढतान्या पि तेन ।

अनुकुरुत इमे ते निर्म्मिते श्रोमहाश्री-

जयगिरिजयसिन्धू तद्वृद्धकीर्तिकोटीम् ॥

TEXT B

तेन श्रीजयसिन्धुशैलपरिक्षा दुग्धाब्धिश्च ...

TEXT C

योग्या यशोधरपुरी,मणिसौधभूषा

येनोत्सुका कुलभवा जयसिन्धुवस्त्रा ।

ऋद्धोत्सवे ततविकासियशोविनाने

हस्ताहता भुवनसौख्यसुतोद्भाय ॥

D

पूर्व श्रीधरणीन्द्रवर्मनृपतेश् श्रीसूर्यवर्मा विना
 रक्षां राज्यमहयुधैव जगृहे भर्तृदेशोवर्मणः ।
 ... आ दैत्यतमोजयान् त्रिभुवनादित्यश्च तस्मादपि
 चाम्पेन्द्रो जयइन्द्रवर्मविदितो वीर्यावलेपादिति ॥
 श्रुत्वा श्रीजयवर्मदेवनृपतिर्बृत्तिनृपाणामिमाम्
 एनं ... .. रणे ।
 कृत्वाह्यामवनीमनूनविभवेर्दुर्गांश्च वपादिकां
 ... .. भावीश्वरानव्रवीत् ॥

No. 182. THE PHIMANAKA INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VII.

The inscription was originally edited by Finot (*BEFFO*, XXV. 372), and re-edited by Coedes (*IC*, II. 161). It is engraved on a stele found under the foundations of the building, known as Phimanaka, in Angkor Thom. The stele being broken into fragments, the inscription has been very badly damaged. It contains 102 Sanskrit verses.

The metres are :

Indravajrā, *Upendravajrā*, *Upajāti* : vv. 1, 3-5, 7-9, 29-90, 96, 100.

Vamśasthā : 2, 97-99.

Vasantatilakā : 6, 95, 101, 102.

Śloka : 10-28, 91-94.

After an invocation to Trikāya, Buddha, and Lokeśvara, in 3 verses, and eulogy of king Jaya-varman VII, the inscription refers to his first queen, of whose name only the last two letters *devī* have been preserved. Most probably she was Jayarājadevī mentioned in v. 96. She died before her husband who then married her elder sister Indradevī. These two queens were the grand-daughters of a Brāhmaṇa named Rudra-varman and Rājendralakṣmī. The first queen had received her education from her elder sister Indradevī, the second queen, who was

a pious Buddhist, and as learned as beautiful. Indradevi taught the Buddhist nuns of the convents of Nagendratunga, Tilakottara, and Narendrāśrama. The present inscription, composed by her, undoubtedly testifies to her scholarship, specially knowledge of Sanskrit. It is essentially an eulogy of her younger sister and a record of her life and pious works.

The inscription mentions one Indra varman, with the epithet '*Lavodayeśa*,' who was willing to take to asceticism, but was dissuaded from this course by the queen on the ground that it will be merely repeating (what she had done) (v 57). This shows that the two were intimately connected, but, on account of the lacunae in the inscription, the relationship between the two cannot be ascertained.

The inscription refers to an expedition of Jaya-varman to Vijaya (the capital of Campā) and the invasion of Kambuja by the presumptuous king of Campā. Jaya Indra-varman, which was followed by the conquest of Vijaya by the Kambujas. Allusion is also made to the conquest of Campā by Yaśo-varman. According to Finot's interpretation of v. 79 Yaśo-varman killed the king of Campā, but the probability rather is that it refers to the fact that Jaya Indra-varman killed the king of Kambuja. The lacunae in the inscription prevent us from drawing up a connected account of the war between Kambuja and Campā and coming to a definite conclusion on these doubtful points. Coedes interprets the relevant verses differently and relates the events, to be deduced from them, somewhat as follows :—

Jaya-varman (before he became king) led the invasion of Campā, but hearing of revolution against the king of Kambuja, Yaśo-varman II (v. 65), he hurriedly returned to Kambuja². Then follows the death of Yaśo-varman II

1. But the word may be a mistake for लवोदयेण which is usually applied to kings.

2. For the rebellion cf. No. 183.

(v. 66), the patience of Jaya-varman and his queen during the reign of a usurper (v. 69), and finally the victory of Jaya-varman against the Chams and his coronation (v. 70).

When Jaya-varman first went to Campā, his wife Jayarājadevi showed her conjugal fidelity by performing hard austerities of diverse types and of long duration (vv. 40-58). She was then initiated to Buddhism by her elder sister (vv. 69-70). It seems she performed a ceremony by which she could see before her the image of her absent husband (vv. 61-64). When her husband returned, she increased her pious and charitable works (vv. 71-93). These included a dramatic performance, the plot of which was drawn from the Jātakas (v. 73), and which was acted by a body of nuns recruited from cast-away girls (vv. 79-80). She made a series of magnificent gifts to the principal temples of the kingdom (vv. 81-91), and installed a large number of statues of his parents, relations and friends (vv. 92-93).

After her death (v. 94) her elder sister succeeded her in the favour of the king (vv. 95, 100) who asked her to teach the Buddhist doctrine in various convents (vv. 98-99), as noted above.

TEXT

श्रीधर्मकायजनयन् य एकस
सम्भोगनिर्माणवतुञ्चतुर्था ।
भिन्नोऽधिमोक्षसुगतादिशाम्यात्
साध्यन्तमीडे जगदेककायम् ॥ १

जिनाय शाक्येश्वरसर्ववेदिने
यथार्थ ... .. दत्ते प्रकुर्वते ।
जगद्धितं सङ्गमभोगमानसम्
त्रिभिन्न ... फलात्मने नमः ॥ २

लोकेश्वरो लोकहितानुलोमो
लोकान् स्व दू... .. दधदू यः ।
वा(व)लाहकाश्वोऽब्धिगतावहश्च
नानाप ... सुत(रां वि)भाति ॥ ३

भोक्तुं भुवं श्रीधरणीन्द्रवर्म-
 देवोऽवशः श्रीजयवर्मदेवः ।
 स मानरि श्रीजयरज्जुडा-
 मणौ जयादित्यपुरेश्वरायाम् ॥ ४

वेदाम्बरैकेन्दुभिराप्रगाज्यो
 वित्तो यशोभिस् स नरेन्द्रवर्यः ।
 कलङ्कमुक्तेन्दुकलाभिराम-
 र्मुक्ता कला पेरिव दिग्वधूनाम् ॥ ५

विद्विड्द्विपेन्द्रवतितोन्नतदन्तसन्धेम्
 सौख्यं स्पृशन् रणरतौ क्षणपातितारिः ।
 यो नापतत् सुखमलं रमणी नवोद-
 संप्राप्तवानिव विहीनकलावक्त्राशाम् ॥ ६

विशोष्य दृष्टि(पुष्ट्या)द्विपतो हृदय-
 राशिं कृती यो जनमानसानि ।
 संपूर्य्य लोकार्थविधानदीप-
 तृष्णाग्नितप्तस् स्म सदाधिशेने ॥ ७

जित्वा म्मरं यस् स्ववपुर्गुणेन
 कान्तेन कान्ताहृदयं प्रविष्टः ।
 नूनं स्मरस्यास्पदमित्यवेष्टय
 तस्यापि ... .. प्रति साभिलाषः ॥ ८

मतोऽवयोर्यस्य जितप्रयाणे
 त्रि ... .. ततोऽनं भेदः ।
 भेदोऽतिदूरजगगमे तु
 ... .. पुरमापदश्वः ॥ ९

सूत्रज्ञो यस् समाहारादस ... .. सने ।
 साधूपकारिभावाच्च सूत्रक ... .. हसत् ॥ १०
 लक्ष्म्याकृष्टो मदो यस्य विद्यया व ... .. ।
 तेजसा स घृणेनेव नीतो हस्त्य ... .. कान् ॥ ११

ऊर्द्धमूर्द्धङ्गना यस्य कीर्त्तिमाहा प्रभास्वरा ।

बभौ मूढेन्द्रियान् देवान् बोध्यन्तीव ... यान् ॥ १२

सहस्रदर्शनः प्राप्नो लोकपालै ... ... तैः ।

तेजोनुजेन यो दुष्टदैत्येषु दम(नं व्य)धात् ॥ १३

वृषप्रियो महाक्षेत्रवीजारोपसमुत्सुकः ।

क्षेत्रीभूतां भुवश्चक्रे यो दोदेण्डपु[ण्यै]र्दृष्टैः ॥ १४

यस्य प्रजापतेश् श्रुत्या स्मृत्या सुप्र ... ... ।

बेधोमनुभ्यामाधिक्यं सकला मेदि[नी गता] ॥ १५

निबद्धा यः कृतयुगं गोषु कृ ... ... ।

कर्कशं युगमुत्सृज्य क्षेत्र ... ... ॥ १६

अनेकोप्रपुरञ्जित्वा दय ... ... ।

रुपा दहन्तन्त्रिपुरञ्जहा ... ... ॥ १७

कीर्त्तिर्दिक्षु स्वयं याता पत्युः ... ... ।

श्रीस् सत्स्वनुज्ञया योऽस्याः कीर्त्या ... ... ॥ १८

ध्वस्तभूभृन्छिरोरत्नगुतिः पादन[खांशुभिः] ।

भास्वान् स्वभासा योऽर्केन्दुदीप्तं मेरुमिवाह[सत्] ॥ १९

वशीकृताक्षस् सद्राज्यो दुर्योधननृपाग ... ।

उक्तो युधिष्ठिराच्छ्रेष्ठो यो ललज्ज नताननः ॥ २०

स्रष्टुः कामोऽभिरामोऽपि समायो मे पि मर्मभिन् ।

इतीव वीतमायो यः स्रष्टुः स्रष्ट्रा मनोरमः ॥ २१

त्यक्तास्त्रवित्तवृन्दस्य यथार्थन् द्विषदर्थिषु ।

तृप्तिर्न यस्य दृढशे यथैषान् दिक्षु धावताम् ॥ २२

द्रवीकृत्य द्विषत्कंसं देवविम्बे निधाय यः ।

देवरूपस्थितिं कुर्वन् ... ... व्यधात् ॥ २३

विरोधप्रशमे रक्तै ... ... रूपस्थितः ।

युयुत्सुदैत्यैर्युद्धं यो जहा[सै]व हरिं सदा ॥ २४

सर्व्वेक्ष्मां रभयन् पुण्यैः पुरुषायुषमानुषाम् ।
 न केवलं कलिं सर्व्वान् युयुत्सूनपि योऽजयत् ॥ २५
 भूमिर्भूर्यातपत्रे पि पूज्यैराज्येऽतितापभाक् ।
 चित्रमेकातपत्रे यद् यद्वाज्ये तापमत्यजत् ॥ २६

Vv. 27-52 are too damaged to be reproduced. Only a few verses of importance are quoted below.

तस्याभवच्छ्रीजयराजदेवी
 नामाप्रदेवी ... ..
 सौन्दर्य्यराशिरन ... ..
 सृष्टिं परां य ... .. ॥ ३०
 यस्यास् सुमा[ता] ... ..
 नाम्ना पिता श्रीज ... ..
 [श्री] रुद्रवर्म ... [पितामहा] ...
 [पि]तामही श्री ... ॥ ३३
 मातामहः ... ..
 ... विप्र ... ..
 [रा] जेन्द्रलक्ष्मीव ... ..
 [मातामही व ... ॥ ३४
 राजेन्द्रलक्ष्म्य ... ..
 ... ॥ ३५
 सा नाथभ[क्ता] ... ..
 वाप्से ... ॥ ४३
 श्री इन्द्रदिव्यप्रभवा च गङ्गा । ४७
 सा भर्त्ता ... ..
 यद् यत्तपो दुष्करम् ... मच्छैः ।
 चक्रे ... सिद्धम्
 अभ्यस्तमिष्टं सुलभं हि ... ॥ ५०

रामप्र ... .. रेण रामं
 प्राप्तां वियुक्ताञ्च स ... सीताम् ।
 प्रियप्र ... .. यथोमा
 प्रियङ्गुता स्यामिति ... स्था ॥ ५१

लावण्य ... .. तपोभिस्तपामनष्टामविवर्जित ... ।
 साध्ये दुर्गा ... सन्तस् समस्तान् गणय ... सौख्यम् ॥ ५२
 ... कमप्रवीर्जं संवर्द्धमानं मत्तिकालवृष्ट्या ।
 कर्म ... .. फलं समाप्दु व्रनकशितात्मा ॥ ५३

त्र ... .. इमा चरन्ती
 ... महानवम्यां पथि सा चचार ।
 तपः ... .. याता
 संदर्शयन्ती चरितं सतीनाम् ॥ ५४

तदा ... .. मदोऽस्या
 जटापिधानं हनवान् करेण ।
 ... .. नेव पश्वं
 प्राकाशयद् यानमुपाहितेष्टम् ॥ ५५

... .. गमनं समीपं
 ज्ञात्वापि सा व्यक्ततपःसमृद्धा ।
 ... .. पि प्रपेदे
 कृत्यं हि चित्ते महतान्न संपत् ॥ ५६

... .. तीन्द्रवर्मा
 लवोदयेशो¹ लववद्विनीतः ।
 ... .. तपश्चरिष्य(व्यं)-
 न्त(स्त)या निषिद्धः पुनरुक्तदोषात् ॥ ५७

1. May be a mistake for लवोदयेश which also suits the metre (see Introductory remarks).

तपोप्रवृक्षे सुनिमित्तपुष्प-

न्तां प्राप्नुवन्तीं समुपेत्य भूयाः ।

... यागमादादिपदञ्जनन्या

निन्युर्यथावद् वितताध्वशोभाः ॥ १८

श्रीहृन्द्रदेव्यप्रभवानुशिष्टा

बुद्धं प्रियं साध्यमवेक्षमाना ।

(दुःखा)भ्युनापानलमध्यवर्ति-

वर्माचरन् सा सुगतस्य शान्तम् ॥ १९

... ... क्षचिन्ता गज रूपबुद्धं

पुरा जटाच्छादनमाहरन्तम् ।

... ... कर्पणोत्कम्

पुननयन्नं स्वपथं ववन्दे ॥ ६०

... ... व ज्वलन्तं

वह्निं समीक्ष्याग्निगृहे तमेव ।

... ... थेव

विगण्यमानामगमन् सुसिद्धिम् ॥ ६१

... ... भ्यमानं

भीष्मातिकान्तं प्रियमेव साक्षान् ।

... ... दुःखं

सुखायमानं स्मरणे प्रपेदे ॥ ६२

... ... देशं

भर्त्रायता स्पृष्टमिवाप्नुवन्ती ।

... ... भासा

सन्दर्शिनात्मा श्रिनिदेवतेव ॥ ६३

... ...

पुण्येन सा भर्तृ नितान्तभक्त्या ।

... ... खानि

शश्वद् ययाचे प्रणिधानशक्त्या ॥ ६४

... [य]शोवर्म्म ... वै-
 भृत्येन राज्योदयतत्परेण ।
 ... ... तेऽयाशु नराधिपन्तं
 राज्ञोपकुर्वन् विजयान्निवृत्तः ॥ ६५
 ... ... तोऽप्याहृतजीवराज्ये
 प्राक् श्रीयशोवर्म्मनृपे तु तेन ।
 ... ... कारो दुरितातिगुर्व्या-
 स्त्राणे भुवः कालमुदीक्ष्य तस्थौ ॥ ६६
 ... ... वेव प्रतिलभ्य यत्नै-
 र्नाथं श्रमान् त्यक्तवती सुदिव्या ।
 ... [समु]द्रिष्यन्तमिमाम्निमगता-
 मापत्पयोधौ क्षितिमभ्यकाङ्क्षतु ॥ ६७
 ... ... व स श्रीजयइन्द्रवर्म्मा
 चाम्पेश्वरो रावणवत् प्रमत्तः ।
 ... ... भानौ रथनीतसेन्यो^१
 योद्धुक्तो योसमकम्बुदेशम् ॥ ६८
 ... ... दा दक्षिणदिक्स्थितेन
 यमेन दुष्टे रविणा च शीते ।
 ... ... ग्गो युधि संग्रहीतुं
 विपाकयुक्तन्तृपतिं बबाधे ॥ ६९
 ... ... यत्नैस्तरणैरपार-
 वीराम्बुधिन्तं समरे विजित्य ।
 [लब्धाभिपे]को विजयादिजित्या
 भुवं विशुद्धां युभुजे स्तवाच्याम् ॥ ७०
 ... ... णीशे महिषी ... सा
 सम्पत्प्रकर्षः कृतपुण्यभारा ।
 ... ... सर्वजनेषु ...
 फलप्रदा तेषु जगद्धितोत्का ॥ ७१

... .. सुतरोनि ...

गङ्गासिन्धु प्राप्नोषेन्द्रनाथा ।

... .. अधिकप्रदान-

वृष्ट्याभिपूर्णात्मकरोत्कृतज्ञा ॥ ७२

त ... .. वदुः प्रतश्च

बौद्धं फलं साप्रवती च साश्नत् ।

तपो ... .. या युयोज

स्वतन्त्रकीर्जाननकमारनाट्यैः ॥ ७३

सर्वेन ... .. प्र ...

श्रुतस्य हान्या विषयैः प्रमत्ताः ।

राज्ञो निवेशाय तथा विगत-

बन्धाः श्रुतस्था द्विजतां समीयुः ॥ ७४

हता[भृ]तादाहितमत्क्रियाश्च

परंपराज्ञापितवृत्तयश्च ।

संप्राप्तपुण्यप्रसवाश्च तस्या

यशोऽतिशुभ्रं भुवनेषु यश्रुः ॥ ७५

कृतज्ञतां सो विनतान राज्ञः

संपत्प्रकाशैर्भुवि भूधरोऽपि ।

संपत्प्रदो ... .. न सम्पदोऽस्याः

[परस्प]रस्योपकृतौ स्फुटौ द्वौ ॥ ७६

सा सा ... .. ती वदन्त्या

देवार्थिसाद्भूतविभूतिसाग ।

पात्रप्र ... .. यन्त्रैः

पूजाप्रदीपैर्नृपकोशतुल्यैः ॥ ७७

क्षेत्रे ... .. ताम्ररत्न-

प्रासादसंस्थापितयानुदेवान् ।

षट्त्रिंश ... .. हेम-

कट्टीभिरग्निद्युतिसन्निभाभिः ॥ ७८

त्यक्तं प्रमुभिः क्षतमेव वाला-
 वृन्दं गृहीत्वा शतशः सुताभम् ।
 प्रावर्द्धयत् कीर्त्तितधर्मधर्म-
 कीर्त्याह्वयं सा सुखसंपदाह्वयम् ॥ ७६
 तथा नियुक्तव्रतदानवस्त्रं
 प्रात्राजयत् साध्ययनप्रशस्तम् ।
 मसीमसंपादितधर्मकीर्त्ति-
 प्रामं सदा रक्षितधर्मकीर्त्तिम् ॥ ८०
 सा दुन्दुभिं हेमकृतन ध्वजञ्च
 सुवर्णरूप्यं रचिताप्रादण्डम् ।
 चोनांशुकैः कल्पितचित्रवस्त्रं
 प्रादाद् वरं पूर्वतथागताय ॥ ८१
 दिदेश सा श्रीजयराजचूडा-
 मणौ हिरण्याहितनन्दियुग्मम् ।
 श्येनांश्च हैमांश्चतुस् सटण्डान्
 सदीपकोशाञ्ज्वलितान्निरन्तम् ॥ ८२
 सा श्रीजयश्रीमुगते तथादान्
 नन्दिद्वयं सिंहयुगञ्च हैमम् ।
 सदर्पणां स्वर्णमयीं श्रियञ्च
 चामीकरञ्चामरमप्युदारम् ॥ ८३
 रत्नाङ्गविन्यासमचिन्त्यरूपं
 कमण्डलुं स्वर्णमयञ्च कोशम् ।
 भोज्यासनं विंशतिकट्टिकाभिः
 कृतञ्च हेम्नामतिदीपभासाम् ॥ ८४
 हैमं समुद्रं मणिरञ्जिताङ्ग-
 न्दीपस्य पादञ्च सुवर्णजातम् ।
 धृतञ्चतुश्श्रीप्रतियातनाभिस्
 सुवर्णजं पत्थरमप्यचिन्त्यम् ॥ ८५

हेमन्तथा चुम्बलमुन्नताप्र^१।

संस्थापिते चाष्टमहाभयानाम् ।

प्रभञ्जके कंसमये जिनेऽदाद

प्रामद्वयं लेखददाभिधानम् ॥ ८६

भट्टेश्वरे रूप्यमयं सुवर्ण-

गालेपितन्दुन्दभिमप्यदात् सा ।

देवञ्च भट्टेश्वरपुत्रभूत-

मस्थापयद् दुन्दभिसंज्ञमथान् ॥ ८७

चाम्पेश्वराख्ये च सुरे विमाये

बुद्धे च पृथ्वद्राभिधानके च ।

शिवेऽदिशदुन्दभिमैकमेकं

सा स्वर्णलिपं कृतरूप्यपूर्वम् ॥ ८८

सा श्रीजयश्रेत्रशिवे च देवं

महेश्वरं श्रीजयराजपूर्वम् ।

नाम्नेश्वरीञ्चात्र तथा सपूर्वा-

मस्थापयत् कल्पितदेशभूमाम् ॥ ८९

दिदेश मध्याद्रिसुरे सभूषा पां)-

न्त(स्त)तुसंश्रुतान सा विजयप्रयाणं ।

भर्तुर्निवृत्तौ महदुद्भवाय

ध्वजान शतञ्जीनपटैर्विचित्रान् ॥ ९०

“वसुधातिलकं”^२ पूर्वक्षितीशेन शिलाकृतम् ।

स्वर्णः प्रावृत्य सा धम्माद् शोभूम्योस्तिलकं व्यधात् ॥ ९१

सा साधु तत्र त्रिगुणन्^३ सौवर्णान् रत्नभूषणान् ।

अस्थापयन्छिवपुरे प्रतप्तानिव भास्वरान् ॥ ९२

1. For चुम्बल cf. No. 177, v. 95.

2. That is to say, जयराजेश्वरी ।

3. This evidently denotes a specific object of worship, but its precise nature is not known. Coedes suggests that it refers to Phimānaka itself. Probably her parents and husband.

मातरं पितरं भ्रातृमुहद्वन्द्वकुलानि च ।

ज्ञानानि ज्ञापितान्येषा सर्वत्रास्थापयत् सुधीः ॥ ६३

सा भर्तृभक्तिमुदृढा निर्वोऽस्यन्यप्यनन्तरम् ।

मध्याह्नकृत्यसंपन्ने नाथं निर्वानमागता ॥ ६४

तस्याञ्जनन्यधिगुणञ्जननन्दनाया-

न्निर्वानभाजि जगताञ्ज्वलिताधिवह्निम् ।

तत्पूर्वजा नृपतिना विहिताभिपेक्षा

श्रीइन्द्रदेव्यभिधिका नयति स्म शान्तिम् ॥ ६५

रूपन्तदा श्रीजयराजदेव्या

राजात्मरूपैस् सह भूरिसङ्घम् ।

संस्थापयन् सर्व्वपुरं जिनानां

स्वमन्दिरे चाभिरक्ष लक्ष्मीम् ॥ ६६

श्रियं श्रिया रूपजुषां सरस्वतीं

विचारकाणाञ्च विजित्य विजया ।

विपक्षलक्ष्मीञ्च सुभाग्यशोभया

स्वनाम तत् कर्मगता क्रमेण या ॥ ६७

नगेन्द्रतुङ्गे वसुधादिके श्रुतौ

जिनालये या तिलकोत्तरे तथा ।

महीभृताध्यापकसत्तमाहिता-

बरोधवृन्दाध्ययनं सदा व्यधात् ॥ ६८

स्थिता नरेन्द्राश्रमनाम्नि धाम्नि या

नरेन्द्रकान्ताध्ययनैर्मनोरमे ।

रराज शिष्याभिरजगच्चिन्तिता

सरस्वती मूर्तिमतीव तद्धिता ॥ ६९

नाम्ना पुरे दन्तिनिकेतने श्री-

सरस्वतीपूर्व्वपुरे च पश्चात् ।

द्विजात्मजा राजकुलोत्तमा या

यशोधरायां पुरि राजकान्ता ॥ १००

याक्रम्य नम्रशिरसोद्धतराजपादा
 गङ्गामपास्तचरणां शिवमूर्द्धि कोषात् ।
 कान्तास्वपि श्रुतरतासु नृपप्रसादान्
 सारैः श्रुताकृतिकृतान् विनतान् कान्तैः ॥ १०१

स्वभावभूतप्रतिभा बहुश्रुता
 सुनिर्मला श्रीजयवर्मदेवभाक् ।
 इदं प्रशस्नं विमलं विधाय सा
 निरस्नमर्वाभ्यकला विदिशुने ॥ १०२

No. 183. BANTAY CHMAR INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (II. 344) and edited by Coedes (*BEFEO*, XXIX. 309). Bantay Chmar is the name of a temple-group in the District of Sisophon. On account of its massive grandeur and beautiful sculptures it ranks as one of the most splendid temples in Kambuja.

The inscription contains twenty-nine lines written in Khmer. It may be summed up as follows :—

In the holy central chamber,—the god Śrī Śrīndradeva, the image of Kamraten Añ Śrī Śrīndrakumārārājaputra.

In the south-east,—the god Arjunadeva. In the north-east,—the god Śrī Dharadevapuradeva. In the south-west,—the god Śrī Devadeva. In the north-west,—the god Śrī Vardhanadeva—all ministers.

When Bharata Rāhu treacherously rebelled against king Śrī Yaśo-varmadeva for getting hold of the royal palace, all the troops of the capital fled. The prince fought, and Sañjak Arjuna and Sañjak Śrī Dharadevapura fought to save him. They fell before him, but Bharata Rāhu was defeated. Order was issued, bestowing the title Vrah Kamraten Añ Śrī Nripasimhavarmā to Sañjak Devapura, son of Sañjak Śrī Dharadevapura, and the title Amten to the two Sañjaks (Arjuna and Śrī Dharadevapura), and also to

set up their images. The prince also bestowed wealth and honour on all the members of their families.

Formerly the prince had gone to Campā and returned after capturing the fortress which the Cham king had built on the hill Cek Katan. In course of this campaign the Cham army, by a ruse, intercepted the rearguard of the Khmer army, and the prince came back to the mountain, with all his forces, to the support of his soldiers. The rearguard of his army all perished with the exception of thirty. The prince descended from the hill, fighting all along till he came to its foot. The Chams surrounded him and he was deserted by his soldiers. The Sañjak Śrī Deva and Sañjak Śrī Vardhana rushed to save the prince. They fell in the battle but remained true to their oath. The prince ordered royal ceremonies to be held in their honour. Inspired by their examples the Khmer soldiers took courage and fought bravely in 78 different places (†). Returning to Kambuja the prince conferred the title of *Anten* on the two Sañjaks and raised their statues.

The inscription thus gives a very interesting account of the heroic self-sacrifice of four soldiers of the Sañjak class who are sworn to defend the person of their royal master, even at the cost of their own lives. These four Sañjaks were deified, and their images were put in the different chambers of the temple, along with that of the prince, for whom they fought and died, and who also evidently died and was deified when this inscription was set up.

Coedes thinks that this inscription belongs to the reign of Jaya-varman VII, and that the prince Śrī Śrīndrakumāra, the hero of the inscription, was the son of that king. Coedes has also proved that Yaśo-varmadeva, mentioned in the inscription, was not Yaśo-varman I, as was generally believed, but another king of that name who immediately preceded Jaya-varman VII. According to Groslier (*BEFEO*, XXXV. 185) it was this Yaśo-varman II who issued this inscription.

In addition to this inscription there are eleven short records in the same temple, giving the names of deities, or rather deified persons, placed in the different chapels. Five of these records have been edited by Coedes (*IC*, III, 70). They contain the names of (1) Śrī Bhūpendreśvarī; (2) Śrī Bhūpendradeva; (3) Śrī Vijayadeva; (4) Śrī Trailokyārājā-cūdāmaṇi, Śrī Vṛddheśvarī, and Śrī Jayeśvarī; and (5) Śrī Jayakirttideva (cf. also *BEFEO*, XLIV, 117).

Of these No. 3 is the deified form of prince Śrī Vijayavardhana; and the first name under No. 4, that of the deceased queen of Dharanindra-varman II and the mother of Jaya-varman VII for whom the latter constructed the temple of Ta Prohm (No. 177). Here she is represented as Prajñāpāramitā. The last name (No. 5) is that of the *guru* of Jaya-varman VII whose statue was also placed in the temple of Ta Prohm.

No. 184. SAMBAUR INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN VII,

Dated 1126

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II, 87). For locality, cf. No. 119.

The inscription, consisting of 9 lines written in Khmer, is very fragmentary. It records endowments to a divinity named Kamraten Jagat Saralāyatana in the year 1126 Śaka during the reign of Jaya-varman (VII). The divinity is also mentioned in an inscription at Bayon as Saralāyatana, and is probably identical with the deity named Sralāy, mentioned in another inscription at Sambaur (No. 119). This last had two aspects or forms, one of the 'beginning' and the other of the 'end.' The last is alluded to in this record.

The figure '2' in the date 1126 is not quite clear. But if the reading be correct, it prolongs the reign of Jaya-varman VII by three years, his last date, hitherto known, being 1201 A. D. (*BEFEO*, XXVIII, 102; XXIX, 328).

No. 185 PRASAT LIC STELE INSCRIPTION,

Dated 1128.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III, 116). The stele bearing this inscription was found about 330 yds to the south-east of village Mon in the northern part of the district of Kralañ.

The inscription is written in Khmer, but is too fragmentary to yield any complete idea of its contents. It records the installation of several Buddhist images and donations made to them. It is dated in 1128 Śaka and seems to contain the name of a king, the last part of which —'yavarmmadeva'— alone is preserved. He is most probably Jaya-varman VII, and in that case this inscription furnishes the latest known date of his reign.

No. 186. PHIMANAKA BILINGUAL
INSCRIPTION.

The inscription was edited in *BEFEO*, XVIII, (9), p. 9. For locality see No. 182.

The inscription is a prayer for the preservation of an Aśvattha tree (called Mahābodhi in the Khmer text) which is identified with Brahmā, Viṣṇu, and Śiva. It is written first in Sanskrit verse and then literally translated in Khmer. It is an interesting example of the 'rapprochement' between Buddhism and Prahmanical religion. On palaeographic evidence this inscription may be referred to the period of Jaya-varman VII.

TEXT

ब्रह्ममूल शिवस्कन्ध विष्णुशास्त्र सनातन ।

वृक्षराज महाभाग्य सर्वाश्रय फलप्रद ॥ १

मा त्वाशनिर्म्मा परशुर्म्मनिलो मा हुताशनः ।

मा राजा मा गजः क्रुद्धो विनाशमुपनेष्यति ॥ २

अक्षिस्पन्दं भ्रुवोस् स्पन्दन्दुस्स्वप्नन्दुर्व्विचिन्तितम् ।

अश्वत्थ शमयेत् सर्वं यदिव्यं यच्च मानुषम् ॥ ३

In view of the peculiar and interesting notions conveyed by this inscription its translation is given below :—

1. O thou whose root is Brahmā, trunk is Śiva, and the branch is Viṣṇu, thou eternal, king of trees, of great fortune, protector of all and giver of fruits !

2. May not thunder, axe, wind, fire, king or infuriated elephant destroy thee.

3. O Aśvattha, mayest thou heal the effect of quivering of eyes or eye-brows, bad dreams and evil thoughts, both of divine and human beings.

No. 187. BANTAY SREI INSCRIPTION OF ŚRĪ ŚRĪNDRA-VARMA-DEVA,

Dated 1226.

This inscription was edited in the *Mémoires Archéologiques* (E.F.E.O), Vol. I (No. 4 p. 79). For locality cf. No. 102. The inscription is written in Khmer and rather difficult to understand. It may be summed up as follows :—

During the reign of Śrī Jaya-varma-deva Paramēśvarapada, Śrī Śrīndra-varman was consecrated *Yuvarāja* with Vrah Bhagavati Kamraten añ Śrī Śrīndrabhūpeśvara Cūdā, his first wife and first daughter of the king. Later he was consecrated as king by the Brāhmaṇas, *ācāryas*, and officers of the kingdom. Madhurendra rāja-panḍita, of the family of Vrah Guru Yajñavarāha, held an office of dignity in the reign of His Majesty Paramēśvarapada.

In the reign of His Majesty Mahā Parama-Saugatapada (Jaya-varman VII) the chief of the corporation, Tripatāka, purchased a forest for the worship (?) of the Śakti of Śrī Tribhuvanamaheśvara at Īśvarapura. But some people, probably in royal service, cut off the forest. A complaint being made, the king instituted an inquiry and asked Vrah Kamraten añ Śrī Rājendra Paṇḍita, President of the tribunal

(*Sabhāpati*), Vrah Kamraten añ Guṇadoṣa Caturbhūṭāsa ; Kamraten añ paṇḍita Vṛddhācārya, all universally esteemed and versed in law, to restore the property to the rightful owners.

In 1226 Śaka king Śrī Śrindra-varmadeva ordered Kamraten añ Śrī Dharapindra Paṇḍita and Kamraten añ Śrī Yaśodhara Paṇḍita to count (the trees) in the wood and distribute them among the owners. The king and queen issued an order, assuring protection to their subjects, preservation of pious works of others, and maintenance of law.

No. 188. KOK SVAY CEK INSCRIPTION OF ŚRINDRA-VARMA,

Dated 1230

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVI. 14). It is engraved on a stele, found in a temple called Vat Kok Khpos, but, according to the local monks, brought there from Kok Svay Cek, situated about two miles to the south-west of the temple in the region south of Western Baray.

The inscription is written partly in Pāli and partly in Khmer. The Pāli text comprises ten verses. After an invocation to *triratna* (v. 1) it mentions king Siri Sirindavamma (Śrī Śrindra varman) who became king at Yaśodhara-pura in 1218 Śaka (=1296 A. D.). In 1230 the king gave to *mahāthera* (the great monk), Siri Sirindamoli, the village of Siri Sirindaratanagāma (vv. 3-4) By order of the king a lay devotee (*upāsikā*) named Siri Māliniratanalakhi built a *vihāra* (monastery), and in 1231 installed an image of Buddha and made donations. The king gave four villages to the monastery (vv. 5-9) and eight plots of land to the priests (v. 10).

The Khmer text refers to the same donations in detail and gives the names in Sanskrit. It also names the Buddha image set up by the king in 1230 (evidently an error for 1231) as Śrī Śrindramahādeva.

This inscription supplies the earliest epigraphic evidence for the introduction of Ceylonese Hinayāna Buddhism in Kambuja. The inscriptions of Jaya-varman VII prove that Mahāyāna Buddhism, with its canon in Sanskrit, was prevalent in Kambuja till the end of the twelfth century A.D. But Cheu Ta-kuan reports that Ceylonese Buddhism was already established there at the close of the 13th century A.D.

TEXT

विसुद्धमविसुद्धानं सुद्धिसम्पापकञ्चिनं ।
 धम्मञ्चारियसङ्घञ्च सततं सौरसा नमे ॥ १
 सिरिसिरिन्दवम्माख्यभूपेसो गुणभूसनो ।
 यसोधरपुरे आसि मङ्गल्लिन्दुयमिन्दुना ॥ २
 नभगियमचन्दम्हि अस्मिनीतारकान्विते ।
 रविवारम्हि तनिये यामेऽनीते द्विपादके ॥ ३
 सिरिसिरिन्दमोलिम्स महाधेरम्स धीमतो ।
 सिरिसिरिन्दगतनगाममेतं अदा मुदा ॥ ४
 सिरिमालिनीगतनलक्ष्मी नाम उपासिका ।
 सद्धादिगुणसम्पन्ना राजालङ्कारपालका ॥ ५
 पेसिता तेन कारेत्वा विहारमिथ सा पुन ।
 परिखञ्च तटाकञ्च खणापेन्ती ततो परं ॥ ६
 चन्दगियमचन्दम्हि भूपाधिपतिपेसिता ।
 बुद्धरूपं ठापापेत्वा दासिदासादिकं अदा ॥ ७
 वकुलत्थलगामञ्च दंदामब्धयगामकं ।
 तालीसत्थलगामञ्च नद्यगगामकञ्चिमे ॥ ८
 बन्धेन्तो खेतसीमायो समन्तद्वदिसासु च ।
 बुद्धपूजाय चादासि भूपाधिपति धम्मिको ॥ ९

सिरिसिगिन्द्रतनगामकुवेत्तानमन्त्रे ।

अट्टपन्तीनि खेत्तानि याज्ञकानमदापयि ॥ १०

No. 189. BANTAY SREI INSCRIPTION OF ŚRĪ ŚRĪNDRA-VARMAN

The inscription was edited in *Mémoires Archéologiques (E.F.E.O.)*, I (No. 5, p. 82).

For locality cf. No. 102.

The inscription is written in Sanskrit and contains 28 verses, the metres being *Vasantatilakā* (1-16, 22-24, 26-28) ; *Upajāti* (17-20) ; *Indravajrā* (25) ; and *Śārdūlarikrūḍita* (21).

After an invocation to Śiva (vv. 1-2), we have a long eulogy of king Śrī Śrīndra-varman (vv. 3-21), in course of which it is said that the earth, which suffered under an old king, was rescued by this young king (v. 12).

The inscription then records an annual donation of fire-wood by one Tripatāka, living at Maheśvarapura, in the year 1119 (v. 22), and also similar donation to the servants of the temple of Śambhu, established at Īśvarapura, for the well-being of the peoples living in this temple (v. 23).

The inscription then introduces us to Madhurendrasūri who was a great favourite and minister of the king and obedient to Yajñavarāha, the *guru* (preceptor) of the king (v. 24). Sūryalakṣmī, the elder daughter of the younger sister of Madhurendrasūri, became the favourite queen of Śrī Indra-varman (v. 25). Out of compassion for the many servants of Śambhu, the queen recommended to the king the action of Tripatāka, although it was improper. Similar recommendations were also made by Dharaṇindrasūri, a minister of the king, who thereupon approved of it.

There is hardly any doubt that Tripatāka, who made the donation in 1119, is identical with the individual of the same name who is mentioned in Ins. No. 187. There seems to be some connection between the incidents referred to in these two inscriptions, but it is not quite clear. It is difficult to

understand also in what respect the conduct of this man was irregular. In any event, this irregularity seems to have been sufficiently important, as it was condoned only on the recommendation of the queen and the minister, and a long inscription was composed in poetry to put it permanently on record. Tripatāka must have been dead when his action was approved by the king and this record was set up. It is obvious, therefore, that the condonation was required for the beneficiaries of his gift, *viz.* the servants of the temple of Śiva, whose interest probably clashed with that of others as hinted at in the Ins. No. 187. But, as noted above, it is impossible to comprehend clearly the exact implication of these two inscriptions.

TEXT

नैकात्मशक्तिभिरुदारतराभिरम्ब-
रव्यापिनीभिरनिशं परितः परीतः ।
एकोऽपि नैकनिलया हृदि योगिनां यो
रंगम्यतेऽस्तु भगवान् स शिवः शिवं वः ॥ १

चन्द्रार्द्धशेखरमशेषपुरासुराधि-
राजर्षिमस्तकधृताङ्गि सगोजरागम् ।
वन्दे नु यो मृदु सदा मुकुटं विधातुं
गङ्गाङ्गि पल्लवमिवार्द्धविधुं विधत्ते ॥ २

आसीदसीमधरणीन्द्रशिरोधृताङ्गि -
रत्नोऽवनीन्द्रपतिरम्बुनिधीन्द्रसीमाम् ।
श्रीश्रीन्द्रवर्मविबुधाभिधिरागमेन
रक्षन् क्षितिं क्षितिपतीन्द्रकुलावतंसः ॥ ३

लक्ष्मीपतिर्विहनवैरिसुरारिराजि ।
सिन्धौ प्रभूतविजयामृतपूरिताङ्गः ।
श्रीश्रीन्द्र इत्यभिधित्वा विततान भूयो
योऽनुप्रहादभिमतोऽसुमतां स्वमूर्तिम् ॥ ४

शङ्के शिवश् शिव शिवारिमवाप्येवीयं
सामर्पमित्यभिहितोऽस्य दहो नु भीत्या ।

रत्यं रतौ रतिपती गिरिराजहृत्या
भस्मावशेशममृजद् यमिवेह भूयः ॥ ५

रम्ये गिरिमुरपि हृद्भवने यदीये
रन्तापि रम्यमक्रे मकरध्वजोऽसौ ।
तत्र स्थितं सततमेव मृगाङ्कमौलि-
रुद्रीक्ष्य वाह्यमुतनौ सभयो निलीनः ॥ ६

सर्वांगमाणीवरसेषु भृशन्निपीती
संस्तम्भितारिकुलविन्ध्यनगाधिराजः ।
यो योग्यकम्बुकुलभूपपयःपयोधि-
योनिर्ह्रियन्नितवान् भुवि कुम्भयोनेः ॥ ७

ब्रह्माननाञ्जवनसंक्रमणात्तत्त्वदानं
वाणीव हंसरमणी प्यपनेतुकामा ।
शङ्के मनोरमताराम्यगृहेऽभ्यतिष्ठद्
यस्य प्रसन्नमनसा शुचिमानसस्य ॥ ८

प्रापण्यपुण्यजनराजसरो विराज-
मानोल्लसत्कमलरजितजीवनीयम् ।
भीमो ममाथ नितरां भट एक एव
गुप्तन्धनेश्वरभटैरमितैरुदात्तैः ॥ ९

येनाभिरभिनमुदारमहीतटाक-
मुद्यद्यशोत्रजसहस्रसहस्रपन्नम् ।
भीमा भटाः प्रमथितुं किल कोटिशोऽपि
नो शङ्किरे त्रिभुवनैकभटेन भूम्ना ॥ १०

1. Read एव ।

2. Read रतिपतिं ।

3. Read हृत्या ।

4. May be मुहूर्तपत्र ।

5. Read ० वासवेदान् ।

6. Read उदपनेतुं ।

7. The meaning is obscure.

श्वेतातपत्रनिकरेण समं समन्ता-
 दान्छादिनापि वसुधा वसुधाधिपानाम् ।
 प्राक् प्राप तापमधुनैकसितातपत्र-
 च्छायावृतापि न कदाचिदवाप येन ॥ ११

धात्री भृता श्रितिभृताप पुराननेन
 प्रायो मनारमतिविस्तरकण्टकत्वम् ।
 येनाप कण्टकतयाभिनवा तु यूना
 संगक्षिता खलु मनागपि नामनापम् ॥ १२

क्षोणीभुजां भुजभुजङ्गवरेण कृत्वा
 धात्री समुद्रवसनामपदं ध्रुवं यः ।
 साक्षाददृष्टमसमंकसितातपत्र-
 व्याजेन शौक्ल्यमधिकं यशसां विनने ॥ १३

निर्मथ्य दुग्धजलधिं किल देवदेव्य-
 वृन्दैः पुरा सह चतुर्भुजसंप्रयोगः ।
 लक्ष्मीपतिः स भगवान् समवाप लक्ष्मीं
 यत्नं विना तु नृपतिस् स्वयमेव चित्रम् ॥ १४

एकेन वाज्रिपनिर्नवं पुगाधिराज्ये
 तोष्ट्रयमानमहिमा किल भूमिपालः ।
 भूम्ना प्रसन्नमनसा परमेश्वरेण
 साम्राज्यदीक्षितविधौ किमुनार्पितो यः ॥ १५

वेधाः कलानिधिमधान सकलङ्कलङ्क-
 मेकं भवत्रयविधानविधौ वरीयान् ।
 कुर्वन् हियेव दधन् स जनापवाद-
 मन्यं पुनर्गतकलङ्ककलानिधि यम् ॥ १६

योऽकण्टकीकृत्य मही समस्तां
 समीकृतान्तीक्ष्णतरस्तरस्वी ।
 दयाम्भसा साधितसाधुबीजं
 समृद्धयामास फलेरनूनैः ॥ १७

यस्मिन्नवत्यवनिमश्नमासमुद्राद्
 वैरीन्द्रभूग्विनिता अपि नापुराधिम् ।
 स्वयोपितस्त्वनुपरब्धमनोरथास्तं
 संप्रापुर्गेव नितरामनिशं निराशम् ॥ १८

अयं शशाङ्कम् स्वतनुं कलङ्कां
 शक्तोऽपि संदर्शयितुं प्रज्जाम् ।
 इतीव यत्कीर्त्तिरुदारशुद्धि-
 प्रत्यायटार्थं^१ विचचार दिक्षु ॥ १९

यदीयकीर्त्तिः सुतराश्चरन्ती
 विकाशिताशाप्यरिगेहमध्ये ।
 सपत्नपत्नीवदनारविन्दं
 केनापि चित्रम्मलिनोचकार ॥ २०

सर्वद्विद्वद्दीपसोऽपि^२ यो न ज्वनो नीत्यादियोगाद्धरी-
 रम्यश् शर्मकरेण यश्च जगतीसिन्धोर्विवृद्धिं सदा ।
 कर्ता वीतभयो द्विपोऽपि जयति ग्लौं नाश्रितोऽरं^३ श्रिया
 याने^४ नः स जयं रणेऽविकमुणैरोढ्यो मुदा पूर्णया ॥ २१

एथैषणाधिकृतना त्रिपटाकनामा
 तिष्ठन् महेश्वरपुरे स यथाकथञ्चित् ।
 रन्ध्रैकरूपमनसा प्रतिवासरन्ता-
 नेधानदात् क्षितिपतेः प्रवरे समृद्धया ॥ २२

शम्भोर्भुजिप्यनिकरेषु विचित्रबुद्धि-
 भूयो नियोजयति स स्म तदात्मबुद्ध्या ।
 एधानपीश्वरपुरे प्रवरे महर्द्धया
 तान् सुस्थितस्य भुवने भविनां विभूत्यै ॥ २३

1. Read प्रत्यायनार्थं ।

3. Read ग्लादा for ग्लौं ।

2. Read द्वीपसो (१)

4. Read य तो ।

श्रीधृतजयावनिपनेरतिवद्भमश्री-
 श्रीन्द्राधिपस्य धरणीन्द्रशिरोधृताः ।
 मन्त्री नरेन्द्रगुरुयज्ञवराहधीमद्-
 वश्यो महाजनमतो मधुगेन्द्रमूर्तिः ॥ २४

यस्यानुजाया नृपभोगिनीना-
 मप्रया सुता पूर्णमुधांशुशुद्धा ।
 श्रीसूर्यलक्ष्मीद्वन्द्याभिरामा
 श्रीश्रीन्द्रवर्मावनिपालभर्तुः ॥ २५

धर्मण धार्मिकधराधिपनो मुवर्मा
 न्यायादपेतमपि तत् त्रिपटाकवृत्तम् ।
 शम्भोर्भुजिष्यतिकरे करुणाद्रिचेता
 न्याय्यं निवेदयति स स्म पुराणवृत्तम् ॥ २६

श्रीमान नरेन्द्रसत्त्वो धरणीन्द्रमूर्ति-
 नामा समानमनिधम्मदयाद्रिचेताः ।
 भूयो न्यवेदयदमात्यविशेषमार्थो
 धर्म्यां प्रवृत्तिमपि धर्मयशसि गोप्त्रे ॥ २७

श्रीश्रीन्द्रवर्माधरणीपतिरीश्वराङ्गि-
 पद्याभिराधन[समा]जितकीर्णकीर्तिः ।
 ऐश्वर्यहृत् यमहृदाकृतस्त्रनिमुख्यैः
 ... .. नुमताभिमतं यथा प्राक् ॥ २८

No. 190. THE ANGKOR TEMPLE STELE
 INSCRIPTION OF ŚRĪNDRA-JAYA-VARMAN

The inscription was edited by Finot (*BEFEO*, XXV. 393, and *Mémoires Archéologiques*, Vol. I, p. 95). The temple, where the stele bearing this inscription was found, is situated in the north-eastern quarter of Angkor Thom.

1. Read धर्म्या ।
2. Reading very doubtful as a portion is broken off.
3. I have read from the estampage साम्राज्य (v. 15), समुद्रवामास (v. 17), विषवार (v. 19), and द्वीप (v. 21), in place of साम्राज्य, समुद्रवामास, विषवार, and द्वीप as printed in Finot's text.

The inscription is written in Sanskrit and contains 61 verses of which the first two are in *Vasantatilakā* metre and the rest are *Ślokas*.

After an invocation to Viṣṇu (vv. 1-2), and eulogy of king Jaya-varman (vv. 3-8) who ascended the throne in 1103 (v. 4), the inscription refers to the history of his priest called Jaya-Mahāpradhāna (vv. 9-17). He was a Brāhmaṇa of the Bharadvāja *gotra*, born in Narapatideśa (probably Burma, so called after its ruling king Narapatishu), and came to Kambuja on hearing that it had a number of Vedic scholars. In the year 1165 he went to offer prayers to Śiva at Bhīmapura for the peace of (the soul of) Śrī Indra-varman who had gone (to heaven). There he married Śrīprabhā, born in a Śaiva family in Rājendragrāma, and had from her four sons and two daughters. The elder daughter became the queen of Jaya-varman (VIII) (v. 18), and the son of the younger daughter, called Jayamaṅgalārtha, became a Professor during the reign of Śrī Śrīndra-jaya-varman (vv. 20-22). He lived for 104 years, and the king erected his statue along with that of a goddess, resembling his mother, in the year 1217 (vv. 23-29). The king named these images Śrī Jaya-Trivikrama-Mahānātha and Śrī Jaya-Trivikrama-Deveśvarī (vv. 30-31), and gave for their worship gold, silver, lands, dancers and musicians (vv. 32-33). He appointed a member of the family to be in charge of this worship, in perpetuity, and ordained that in future, if there be no member in the male line, the right of worship would pass to a descendant in the female line (vv. 34-40).

The verses that follow are obscure, as a number of words are missing. It appears from v. 41 that the king died, leaving the kingdom to his son-in-law Śrīndra. This king (Śrīndra) abdicated in 1229 and went to forest to practise austerities'. He was succeeded by his relation Śrī Śrīndra-jaya-varman.

1. This is the interpretation of Coedès (BEFEO, XXXVI, 15) who reads the last two words in v. 47, l. 1 as अगममृतम and not अग(मन् नृपः) as Finot did, meaning that the king died.

Śrī Nisākarabhaṭṭa, the third son of Jaya-Mahāpradhāna (v. 9) and Śrīprabhā (v. 14), became a great favourite of this king who named him Śrī Śrindrasekhara (vv. 50-52). The rest of the inscription (vv. 53-61) records the donations of Nisākarabhaṭṭa and contains the usual prayers for maintaining the foundations.

There is another inscription in the temple itself, but it is very much damaged. It is edited in *Mémoires Archéologiques*, Vol. I, p. 94. It commences with a date which may be read as 1217, the last figure being doubtful. The third line of verse 1 refers to king Jaya-varmadēva, evidently Jaya-varman VIII (विभानि नृपतिर्जेयवर्मदेवः). The next verse begins with Śrī-Śrindra-varman. The third verse, which alone is nearly complete, contains an eulogy of the queen.

These two verses read as follows :—

श्रीश्रीन्द्रवर्मनृपतेर्नृपतीन्द्रवत्स्यं
भक्त्या सदङ्घ्रि (१) ... नाम ।
भूयोऽभिसंहितहिनप्रभवस्य भूभृत्-
संपत्तिविष्टपगतस्य नमो न मेरोः ॥ २
श्रीश्रीन्द्रमुख्यमहिषी गुणरत्नराशि-
दुग्धाम्बुधिं सकललोकमनोभिरामाम् ।
...आवधोन्द्रमहिषी शुचिजानिमूर्तिं
सौभाग्यभूरिविभवैः प्रणमे जयन्तीम् ॥ ३

TEXT

श्रीद्वोऽतिसूक्ष्मननुभावमहाननेकोऽ-
प्येकस्त्रिलोकनिष्ठयोऽपि निरालयो यः ।
कीदृत्त्यलं परमहंस उदारपद्मं
हृत्स्थे विद्वान्मतिचित्रमजत्रमामः ॥ १
श्रीद्वी श्रियं नमन तां परिपूर्णचन्द्र-
जित्श्रीद्वशुद्धनमकौस्तुभदर्पणस्य ।
त्रैलोक्यभानिगवपुश्रिश्रियमीश्रितुं या
स्यादिच्छति(ती) नु दयिता पुरुषोत्तमस्य ॥ २

आसीच्छ्रीजयवर्मेशो भानुर्योऽरितमोगणान् ।
 उदयाचल उड्डनश्च श्रीन्द्रराजपुरेऽहरत् ॥ ३
 नेत्रान्तरेन्दुहृदये यो राज्यं परिलब्धवान् ।
 धर्मणापालयल्लोकान् पुत्रवद् [वर्द्ध] यन्नयः ॥ ४
 अतीवकान्तिकोपो यः कामो लोकमनसंस्थितः ।
 साङ्गोऽनीशजितो न्यस्तभवो हृदि मुदानलः ॥ ५
 धर्मकात्मा भवन् योऽपि द्विपदेन कलौ युगे ।
 द्रापरस्य युगस्यास्य लोकशङ्कामदात् सदा ॥ ६
 प्रजानामोप्सितानां यो दानात् कल्पद्रुमो नृपः ।
 सर्वथा स्वर्गलोकेन समतामकरोद् भुवः ॥ ७
 गुणरत्नाम्बुधेर्यस्य स्तुत्यो नापि वदन् शुचिः ।
 निखिलं गुणमेवावधावशेषं कोचरन् (?) मणीन् ॥ ८
 कश्चिद्वेदविदां श्रेष्ठो विप्रस्तस्य पुरोहितः ।
 महाप्रधानशब्दान्तं श्रीजयाशभिधिन्दधत् ॥ ९
 त्रिकतन्तुप्रामजानो देशे नरपतावभूत् ।
 भरद्वाजपिंगोत्र (त्री) यो हृषीकेशादिसंज्ञकः ॥ १०
 कम्बुजद्वीपमाकीर्णं वरिष्ठवेदकोविदं ।
 विद्याप्रकाशनायाम्मिन् विदित्वा द्विज आगतः ॥ ११
 विप्र एकाननोत्सृष्टचतुर्वेद इवाहसत् ।
 यश्चतुर्वेदनोत्सृष्टचतुर्वेदं पितामहम् ॥ १२
 पञ्चषट्चन्द्रचन्द्रेऽब्दे [ग] तस्य श्रीन्द्रवर्मणः ।
 आराध्यन्निब्रं शान्त्यै यो भीमपुरसंस्थितम् ॥ १३
 राजेन्द्रप्रामजान्त्र काञ्चित्शैवान्वयां पराम् ।
 श्रीप्रभान्नाम सार्था यो रामामुदावहत्सतीम् ॥ १४

या पुत्रांश्चतुरो यस्माद् वेदत्रयविदो वरान् ।

अमृत द्वे सुते सयौ स्वरूपिण्यौ¹ नयान्विते ॥ १५

पुत्राणां प्रथमो ज्ञानी तस्य वेदविदां मतः ।

वेदविद्यापरीक्षायाम् ... .. भट्टाभिधिः पटुः ॥ १६

तृतीयः प्रियवाग् घोता] ... .. यविदप्रार्थीः ।

श्रीनिशाकरभट्टोऽपि [सर्व] शास्त्रविशारदः ॥ १७

द्वयोः पुत्रोर्द्वितीयापि महिषी जयवर्मणः ।

श्रीचक्रवर्तिराजादिदेव्यभिख्यानिवद्धमा ॥ १८

अन्यस्यां धर्मपत्न्यां यः सुव्रतायां वराननाम् ।

एकां सुताञ्चाजनयत् सुतान् पञ्च गुणान्वितान् ॥ १९

श्रीप्रभाव[र]जा साध्वी सुभद्रामु(मू)न नद्वरोः ।

जयमङ्गलार्थसूरैः सृनुमध्यापकाधिपान् ॥ २०

यो ... नद ... भट्टाख्यो विज्ञानजन्मशुद्धिमान् ।

दान्तः पारङ्गनः शास्त्रा शास्त्रव्याकरणाभ्युधेः ॥ २१

श्रीश्रीन्द्रजयवर्मणो राज्ये सोऽध्यापकाधिपः ।

जयमङ्गलार्थनामा पित्रा नाम्ना गुणैः समः ॥ २२

जीवन् वर्षशतं ज्ञानी चतुर्वर्षाधिकं यमी ।

अतिवृद्धो² ... विप्रो यो जन्मना वेदविग्रया ॥ २३

वत्सलस्नस्य विप्रस्य यो ... प्रतिमान्नुपः ।

प्रसूप्रतिमया सार्द्धं देव्या द्रव्यमुदीरयत् ॥ २४

राजा ब्राह्मणशालाया भूमौ तन्मुकुटं परम् ।

प्रासादश्चैनमत्यन्तमद्वितीयत्वशंसनम् ॥ २५

1. Finot reads सरूपिण्यौ, but the estampage shows a र under स, and this gives better sense.

2. The following missing letter seems to be हि ।

मन्त्र्यब्रह्मणात् वेदैरभिनन्द्य द्विजो ह्यजम् ।

ब्रह्मलोकस्थितं ब्रह्मलोकं नन्दयितुङ्गतः ॥ २६

सप्तैकवाहुचन्द्रेषु ग्रामादेश्मिन् यथावचः ।

वैशाखस्यादिपक्षस्य द्वादश्यां सुरमन्त्रिणि ॥ २७

चित्रे वृषगतादिनभौरयोर्मिथुनस्थयोः ।

भौमराहोस्तुलास्थेन्दौ वृश्चिकस्थवृहस्पतौ ॥ २८

सौम्ये शुक्रं च केतौ च मेषस्थे स्थिरमूचके ।

कर्कटस्थे च लग्ने योऽतिष्ठिषत् प्रतिमे नृपः ॥ २९

त्रिविक्रममहानाथं श्रीजयादिपदं नृपः ।

नाम श्लाघ्यं द्विजस्यास्य प्रतिमायाम्तदाकरोत् ॥ ३०

श्रीजयादिपदं मध्यत्रिविक्रमपदं वरम् ।

देवेशवर्यन्तनामापि ब्राह्मणीप्रतिमागतम् ॥ ३१

हंसस्यादिभोगांश्च प्रतिमाभ्यामदान्तृपः ।

अन्तर्वक्त्रवक्त्रवक्त्रकर्णमहामास्त्रोन् दाससंयुतान् ॥ ३२

गुणिनीर्नर्तकीस्तूर्यवादकान् गुणसंयुतान् ।

यन्त्राभ्यां गणसंयुक्तान् प्रतिमाभ्यामदात्तदा ॥ ३३

प्रतिमार्चनकारञ्च तस्य विप्रस्य यः कुलम् ।

न ... स्थितिं ... शशवत् कुलपति व्यधात् ॥ ३४

कु ... आनि कार्याणि पुंसो भावे प्यनागते ।

काले ... स्त्रीकुलं योग्यपूजाकारीनि योऽवदत् ॥ ३५

स्थापयित्वा तयोस्तत्र भूमिसीमा कृताभवत् ।

मन्त्रिणा [ले]खकेन्द्रेण शासनाज्जयवर्मणः ॥ ३६

एकाशीतस् समारभ्या^१ प्राच्यभूम्यवधेरभूत् ।

व्यामानामष्टभिस् संख्या चत्वारिंशत्कृताधिका ॥ ३७

एकाशीतस् समारभ्यावधेःक्षिणभूमिनः ।

व्यामानामधिका द्वाभ्यां दशसंख्या कृताभवत् ॥ ३८

एकाशीतस् समारभ्यावधेः पश्चिमभूमिनः ।

व्यामानामधिकेन त्रिंशत्संख्या कृताभवत् ॥ ३९

एकाशीतस् समारभ्यावधेरुत्तरभूमिनः ।

व्यामानामधिकेन दशसंख्या^१ कृताभवत् ॥ ४०

मूर्त्यो ... आदि^२ द्रष्टुं [जामा]तृश्रीन्द्रभूपतौ ।

विप्रभू ... राज्यं यो ...^३ ब्रह्मलयङ्गतः ॥ ४१

Verses 42—43 are lost.

जयवर्मकृ [तिः] ... .. ।

असमाप्ता सुपूर्णया विष्णुकु ... .. ॥ ४४

प्रादात् प्रतिदिनं भक्त्या य एक ... .. ।

प्रतिमाभ्यां ... पञ्चदासदामी ... .. ॥ ४५

प्रजानां कुशले सक्तिं कुर्वन् रक्षित ... .. ।

जन्मना विद्यया बृद्धोऽभवद्धर्मेण ... .. ॥ ४६

नवद्विद्विद्विद्वि स्वर्गं विजेतुम[गमन्तृपः] ।

यौवराज्यस्थिते दत्त्वा राज्यं यो भग ... ॥ ४७

श्रीन्द्रभूपस्य वंशश्च यो भूपो जयवर्मणः] ।

श्रीश्रीन्द्रजयवर्मणं नाम श्लाघ्यमकारयत् ॥ ४८

प्रीन् शत्रून् यस्य सम्राज्ञी^४ विजेतुर्नान्तरं ... ।

परार्थोऽशेषं ... .. व तेजसा ॥ ४९

1. In vv. 37-40 संख्या is written as सङ्ख्या ।

2. Finot restores it as मूर्त्योर्भयादि ।

3. Finot restores it as विप्रभूम सराज्यं or (var.) विप्रभूयुतराज्यं ।

4. Finot supplies दत्त्वा ।

5. Finot reads it as साराज्ञी in BEFEO, XXV, 400 and सम्राज्ञी in Mem. Arch. I, 100. सम्राज्ञो would be preferable.

श्रीनिशाकरमदोऽपि विवाधौ सममुद्रवः ।
 तन्नामा त्वीशभक्त्यासीन्निरङ्को नूनमक्षयी ॥ ५०
 यो निशाकरमूरिन्तं लोकेशव्य ... ।
 नाम्ना हो ... स्वरे किञ्चिद्गणकोद् ... ॥ ५१
 भूपेशस्तस्य तुङ्गत्वं वितन्वन ... ।
 श्रीश्रीन्द्रशेखरनाम स्वदय ... ॥ ५२
 श्रीश्रीन्द्रशेखरश शुक्लवस्त्र ... ।
 प्रासादं हेमरूप्यादिदाने वि ... ॥ ५३
 सहस्रगणितानेव विदुषो ... ।
 तर्पयन् हेमरूप्यादि वस्त्रदा[न] ... ॥ ५४
 श्रीजयादिमूरि[रिः]शम्भुमत्र भक्त्या ... ।
 प्रतिसंवत्सरं मासे ... ॥ ५५
 प्रजा बहुतरामग्न ... न्यान् से ... ।
 संमाराधेः कुलं पारब् नयच् ज्ञा ... ॥ ५६
 परपुण्यावनं कार्य्यं राज्ञापि नियतं कृत[म्]
 श्रीश्रीन्द्रशेखरा ... त्या कार्य्याणां त्वत्र वर्द्धन[म्] ॥ ५७
 ... अतिष्ठिपत् ।
 ... काले च रक्षार्थमस्य स्थानस्य तन्मये ॥ ५८
 ब्रः पक्षसंभृ[त]प्रामं देवयज्ञविवर्द्धनम् ।
 बहुधान्यसमायुक्तं प्रतिमाभ्यामदान्तरुपः ॥ ५९
 भविष्यन्तो नृपा धर्मवीजं रक्षन्तु सर्वदा ।
 भूमौ ब्राह्मणशालायां विप्राश्च नियतं स्थिताः ॥ ६०
 पुण्यान् ... परेषां फलमाप्नुयात् ।
 ... किमुतान्येषां पुण्यानां ह्यभिरक्षकः ॥ ६१

No. 191. ANGKOR VAT INSCRIPTION OF JAYA-VARMA-PARAMEŚVARA.

The inscription was edited in *ISC*. 560.

It is engraved on a stele found outside, and at a little distance from, the north-east corner of the ditch surrounding the temple of Angkor Vat.

The inscription is written in Sanskrit and contains 103 verses, of which one is in *Āryā* (102) and one in *Vasanta-tilakā* (83) metres, the rest being *Ślokas*.

After an invocation to Śiva (vv. 1-6), the inscription contains the eulogy of Sarvajñamuni (vv. 7-10), Siddha... (vv. 11-38), Vidyeśavid (vv. 39-58), and another whose name has disappeared (vv. 59-66), and mentions their religious foundations. Sarvajñamuni was born in Āryadeśa (v. 9), which evidently refers to India. Vidyeśavid is said to be a *hotā* of king Jaya-varman, and consecrated Indra-varman (as *Yuvarāja* ?), under whom also he served as *hotā* of a *līṅga* called Īśāna-Bhadreśvara (v. 53). The fourth Brāhmaṇa, whose name is lost, was appointed by king Śrīndra-varman *hotā* of Jāhnavī (the Gaṅgā) (v. 62). He installed an image of Gaṅgā in the *Yaśodhara-taḷaka* and made a golden throne for her (v. 65).

The inscription then mentions king Śrī-Jaya-varman, also known as Parameśvara, and devotes 17 verses to his eulogy (vv. 67-83), in course of which it is said that like Varāha he rescued the earth from a sea of calamity (v. 69). Then it refers to a Brāhmaṇa who served as *hotā* under this king as well as his predecessors Śrīndra-varman and Śrīndra-jaya-varman (vv. 84-94). His religious endowments are mentioned in vv. 96-100. He was famous under the name Vidyeśadhīmant (103), and at his request king Jaya-varman issued this ordinance (*śāsana*) (v. 101).

TEXT

[उत्पत्तिस्थितिसं]हारकारणं परमेश्वरम् ।

वन्दे य एक एव प्राक् त्रिधा भिन्नस् सिम्भया ॥ १

... .. एकोऽनेकदेहेष देहिनाम् ।

भिद्यते बहुधेवेन्दुर्वहुकोटिघटाम्भसि ॥ २

... .. अङ्गमस्माभातीव पाण्डुरा ।

श्रम्य वन्नेत्राघ्नितपादचन्द्रद्व इवावभौ ॥ ३

... .. जना दुग्धाण्यवशूनेः ।

स्वभूमृतिभुवो भोगिनद्वेष्टा मन्दरायते ॥ ४

... .. लिङ्गमुन्मीलितेश्रणा ।

वभौ यद्वपणाहोन्द्रमन्दर्शनभिये[व]... ॥ ५

... .. या स्वकान्तिविलम्बिनम् ।

अवरीकृतं पट्टेन्दुमौलिमौलिम् ... ॥ ६

शर्व[प्रियो]ऽभवद् विप्रम् सर्वागमविशारदः ।

सर्वलोकार्थकृतान् नाम्ना सर्वज्ञमुनिरीरितः ॥ ७

चतुर्वेदनिधेर्यस्य चतुराननमावभौ ।

चतुर्मुखस्येव भृशच्चतुर्वेदस ... ॥ ८

आर्य[दे]शे समुत्पन्नश शिवाराधनतत्परः ।

यो योगेनागतः कम्बुदेशेऽस्मिन्नि ... ॥ ९

श्रीभ[ट्टेश्वरश]म्भोर्यो यजनार्थं समागतः ।

चिरकालन्तमभ्यर्च्य प्रययौ ... ॥ १०

...तद्व...भवद् धीमान्मान्यो योगविदाम् विद्व ।

सर्वागमानान्तत्त्वार्थं सिद्धर् इ'... ॥ ११

श्रमा ... साशान्तिशौचसत्येन सत्तमः ।

धिया यो भूपतिगुरु ... ॥ १२

1. Perhaps एवमेश्वरम् ।

2. Perhaps तद्वृत्तजो ।

3. Read योगविदां ।

4. सिद्धिषि or सिद्धिद्धि ।

सर्व ... नदीधारापूर्वितो जितसागरः ।
 यत् सहस्रद्विजागम्य ... ॥ १३
 आस् ... नदी नाम ... ई ... ।
 काष्ठलोष्ठादि यत् प्राप्य ... ॥ १४
 अहिस् ... प्रभवे द्वीपे त्रः थक्वल् इतीरिते ।
 तस्या द्विजानिजनिने(तो) ... ॥ १५
 द्वौ त ... भुवौ यातौ पात्रनामेक एति यः ।
 पृथिव्यां मणिर ... ॥ १६
 ... दी स ... कीन्नाम सप्तलोकमिवापरम् ।
 स तपोमन्दिरा यु ... ॥ १७
 ... नानां पञ्चादीनां हविर्भुजाम् ।
 मध्ये सि ... ॥ १८
 ... श्रीशानतीथकम् ।
 कदाचि ... ॥ १९
 ... सं संनी (?) ... ।
 ... ॥ २०

V. 21 missing

चकार देशन्नाम्नेमं मध्यदेशञ्च नाकुलम् ।
 वेदेवेदाङ्गविद्विषं स्त्रियं प्राप्य प्रियान्तु सः ॥ २१
 अत्र रम्यतमे कृत्वा तपोमन्दिरमुत्तमम् ।
 स्थितो योऽध्यापकस्तीव्रन्तपस्तेषु तपस्विनाम् ॥ २३
 यो योगाभ्यासको व्याससमकर्मप्यतिप्रियत् ।
 जयादिदेवदेवेशं परमेश्वरशासनात् ॥ २४
 संस्थापिते तनस्तस्मिन् स ददर्श महेश्वरम् ।
 निर्मलस्फटिकप्रख्यं सहस्रादित्यवर्चसम् ॥ २५

1. Barth suggests सञ्चारागम in the first and पीतोपि न दृश्योपि यः in the last pāda.

2. B. suggests तद्द्वीप ।

भवानीजाह्नवीयुक्तन्तन्त्रयमिवोद्भूतम् ।
 मूर्तिमन्तं मुदुप्रेक्ष्यं व्योमव्यापिनमोजसा ॥ २६
 प्रणम्य दण्डवद् भूत्वा तस्यैव सौत्कण्ठमानसः ।
 तुष्टाव स्तुतिभिः स्तुत्यन्तं विभुं स द्विजेश्वरः ॥ २७
 प्रोवाच तं महेशानो विष्णयोऽपुद्गलोचनम् ।
 दिष्ट्या मुने महत्कार्यमिदं मम कृतन्त्वया ॥ २८
 नियोक्ष्ये त्वां वरे कार्ये पावनार्थं महीतले ।
 मत्प्रसादाच्च ते भूयादिष्टसिद्धिर्गरीयसी ॥ २९
 त्वदीयमाश्रमं विष्टि श्रेष्ठं मध्यमदेशकम् ।
 तस्मिन् कुरु महद्यागं यथोक्तं पारमेश्वरे ॥ ३०
 तत्रेशानस्य मूर्ती द्वे अभिपिक्तं त्वया मम ।
 श्रीभट्टेश्वरहोतृका त्वपरा मण्डलेश्वरः ॥ ३१
 त्वज्जाग्नेयीपुत्रश्च त्वच्छिष्योऽप्यपरो मुनिः ।
 नो कीर्तिविश्रुतौ लोके राजहोतृत्वमागतौ ॥ ३२
 इत्युत्त्वान्तर्हिते देवे विलपन् सोऽतिदुःखितः ।
 कृत्वा विधिं यथाकल्पं कल्पयित् स्वाश्रमं ययौ ॥ ३३
 अत्राश्रमपदं रस्ये तपोमन्दिरमण्डितं ।
 तपोभूताङ्गणाकीर्णं मन्त्रस्तुतिविनादितं ॥ ३४
 स्वाध्यायनादैरामन्त्रे संप्रज्वलितपावके ।
 वेद्याभिकीर्णकुसुमे^१ ब्रह्मलोक इवापरे ॥ ३५
 कृतवान् स महद्यागं कालयागमिति श्रुतम् ।
 स रस्वतीयागयुतं लोकपालसमावृतम् ॥ ३६
 हुताग्नेर्गुम्फशङ्खधूमपाशाकरैरिव ।
 स्वर्लोकाकर्षणकरन्तत्प्रदानुन्तपोभूते ॥ ३७
 अनुग्रहार्थं लोकानामास्थितोऽत्राश्रमे मुनिः ।
 अवश्य^(१)भावि तत्कार्यं संप्रतीक्षे शिवाज्ञया ॥ ३८

शिष्यर्वभोऽभवत्तस्य यो व्याप्राशो यशोऽमुभिः ।
 पूर्णकृद्वृक्षदुग्धाब्धे जितेन्दुरतिनिर्मलः ॥ ३६
 सर्वदा सर्वविद्याभिस् सेवितो वेद्यमाविदन् ।
 तस्माद्विशेषविदिनि नाम्ना यः प्रथितो भुवि ॥ ४०
 सर्वदाराधयन् योऽसौ मनोवाकायवृत्तिभिः ।
 गुरुं पुरा पुरारातिमुपमन्युरिवाब्रवी ॥ ४१
 शैवव्याकरणज्योतिष्शास्त्राभ्योनिधिपारगः ।
 कृताभिपेक्षो गुरुणातिमान्यो यो मनीषिणाम् ॥ ४२
 कृतकृत्ये गुरौ तस्मिन् प्रयाते पदमैश्वरम् ।
 नं गुर्वाराधनपरस् सोऽनुगन्तुमना भृशम् ॥ ४३
 तदानदद् वाग् शुभवाध्येनं यच्छि(मि)न्नितं मुने ।
 मा कृथा होतृतां हि श्रीभट्टेशस्य गमिष्यसि ॥ ४४
 श्रुत्वाचिन्त्यं वियद्वाक्यन्देवकायनिबन्धनम् ।
 स गुरुस्मरणार्तोऽपि विदन् वेशं भुवि स्थितः ॥ ४५
 स ररक्ष पदन्तस्य मुनिवर्गसमाकुलम् ।
 अभ्युद्धतामिन्नुत्तराद् गुरुतस्तत्कुलं प्रति ॥ ४६
 उपाजिताभिर्भिश्चाभिस्तर्पयन् सोऽतिथीन् सदा ।
 स्वाध्यायवांस्तपस्नेपे यथाशाम्त्रोदिनं महत् ॥ ४७
 शैवागमानां सर्वेषां विमृतिं प्रनतान सः ।
 भानुमांस्तपसा दीप्तो दीपितोनामिवोदये ॥ ४८
 राजा श्रीजयवर्मासीत् कदाचिद् व्याकुलो भृशम् ।
 होतुश् शुद्धान्वयाचारश्रुतम्यान्वेपणोऽध्वरे ॥ ४९
 तदा पुरस्ताद्विदुषान्नेन राज्ञा विचारितः ।
 बहुमान्यो मनिमतां सद्धोतृत्वं न्ययोजि सः ॥ ५०

1. The reading **पूराकृद्** is doubtful.

2. Read **उपोतिशो** ।

3. Reading doubtful.

कृत्वा यज्ञान्यनेकानि¹ दत्त्वा सर्व्वस्वदभिणाम् ।

तस्म स श्रीन्द्रवर्म्माणमभिषे ... .. ॥ ५१

सोऽभिषेकविधौ तस्य मतश श्रीजयवर्म्मेणा ।

परमेशेन शक्य गुरुगुरु² ... .. ॥ ५२

श्रीन्द्रवर्म्मा दिवं याते भूपे श्रीजयवर्म्मेणि ।

आसीद्भद्रेश्वरेशानम्याप³ ... .. ॥ ५३

शामनान् परमेशस्य योजयामास यन् नृपः ।

श्रीभद्रेश्वरलिङ्गस्य होतृ ... .. ॥ ५४

उत्पत्तिस्थितिसंहारकारणः परमेश्वरः ।

स्थापनार्थं स्तुतिङ्गस्य यो ... .. ॥ ५५

गुरुश्रेष्ठोऽपि संस्थाप्य देवदेवश्रगद्गुरुम् ।

... तां स्वर्णमयीं साक्षमालाम् ... .. ॥ ५६

... करणान् हेमान् रत्नविरञ्जितान् ।

... स्वनिष्करणं प्रादात्तस्मिन् ... .. ॥ ५७

... कानि सार्व्वान्याशयमम्भसाम्⁴ ।

सोऽग्नयेः पूजनार्थानि कृत्वा ... .. ॥ ५८

... न्योऽभवद्भूतहिते रतः ।

शितिकण्ठे समुत्कण्ठस् स ... श ... ॥ ५९

... भूद् यजने गुरुनः प्रति ।

... स्थस्य शिवस्यास्मिन् पूर्व्वं याते सताङ्गुलः ॥ ६०

1. The reading यज्ञान्यनेकानि is uncertain and faulty, because यज्ञ is never used in the neuter.

2. B. suggests चरौ यथा after गुरु ।

3. B. suggests स्थापनकृतमानसः, but Bergaigne says that it may be स्थापने० ।

4. सम्भसाम् would be a better reading B. suggests सार्व्वान्या० ।

... .. भवत्वह्मनतत्परः ।
 ... .. ना विद्या कर्मणाचारेण विदां वरः ॥ ६१
 ... .. ज्ञाद्व्या विनियोजितः ।
 यो लिङ्गपुण्यां होतृत्वे तेन श्रीश्रीन्द्रवर्मणा ॥ ६२
 ... .. शिवं परमकारणम् ।
 योऽभवद्दोतृतां यातो राज्ञश्च श्रीश्रीन्द्रवर्मणः ॥ ६३
 ... .. मुमया सहितं पुनः ।
 नन्दिनं कालसंयुक्तं हैमशृङ्गगिरौ वृषम् ॥ ६४
 सर्व्वेद्रव्याण्यवाप्तानि यज्ञे श्रीश्रीन्द्रवर्मणः ।
 तान्यदाद् गङ्गाया युक्ते स श्रीमद्देववेश्वरे ॥ ६५
 स्थापितायां च गङ्गायां यशोधरनटाकके ।
 सिंहासनं स्वर्णमयन्तस्याः कृत्वा दिवङ्गतः ॥ ६६
 ... .. स ... .. पृथ्वीन्द्रमृद्दोदृतपदाम्बुजः ।
 सम्राट् श्रीजयवर्मादिपरमेश्वरनामधृक् ॥ ६७
 प्राणिनो दुःखपाशेन पाशितान् परमेश्वरः ।
 दृष्ट्वा विमुक्तये तेषान्तस्माद् यो मूर्तिमान् ध्रुवम् ॥ ६८
 कालदोषोद्धौ धार्त्रो मन्नामुद्धृत्य निश्चलाम् ।
 भूयो बभार यश्च श्रीमान् श्रीवगाड इवापरः ॥ ६९
 सर्व्वेद्वीपेऽप्यधीशेषु विनयेनानेषु यः ।
 दण्डन्दधार पाङ्गुण्यवृद्धस्स सद्गुणिनां वरः ॥ ७०
 युगदोषादतिक्रशः पादहीनो वृषोऽपि यम् ।
 [वृ]षश्चोचितं प्राप्य वेधोण्डं पुष्कलोऽभ्यगात् ॥ ७१
 कान्तिः कामस्य कामारिणानास्था दग्धसत्तनोः ।
 अनीव तस्यास् स्थित्यर्थं यं वेधा विदधे ध्रुवम् ॥ ७२

यस्यामलाङ्गदुग्धाब्धौ पूर्णं वक्तुं नानुशमम् ।

[श्रीं विवाशिश्चियन्लौल्यमयशा मारुर्मात्मनः ॥ ७३]

लक्ष्मीमिवेन्दुनलिने तिनोपभारती गताम् ।

[य म्याम्ये जितपद्मारिपक्षेऽतिष्ठद् ध्रियं रुचा ॥ ७४]

अनवशं सदा वृद्धं राजा राजानम् ... ।

[त तार मेदिकेयं यन्दृष्ट्वा दुःखादिवोत्क्षय ॥ ७५]

यस्याम्ये ... ई ... ई ... स्थिताम् ।

भूमिभुज इवालोना कीर्त्ता रोपद् द्विडानते ॥ ७६]

... कीर्त्तिरिवाभ्या ।

पूर्णन्दुविजये वृत्तं कृतानुं प्रलोक्ष्यगामिनी ॥ ७७]

उत्थानद्विष्टपुर ... जमिहयोः ।

यशोविमानकाङ्क्षं लिपदङ्क्षुत्वाभ्यकल्पयत् ॥ ७८]

निधाः ...

यशोम्भमाभिपिन्नारिरुजादत्तकराभवत् ॥ ७९]

म ... [उदकम् ।

दानवशं सदा मुञ्चन् जितेन्द्रोऽतिशताध्वरम् ॥ ८०]

... ज ... सर्वत्र हि दिवाकरः ।

पक्षे श्रुतप्रबोधोऽपि किञ्च प्राबोधयत् परम् ॥ ८१]

... ण्डैकश्रुतिः ।

शास्त्रादीभ्यादिविधिना कृतानुप्रदकोऽभवत् ॥ ८२]

...

... ।

पादाम्बुजं शिरसि शुभ्रयशो नृपाणा-

माशासु रोधसि महाम्बुनिधेर्महात्मा ॥ ८३]

...

आसीद्विशाकलापूर्णा द्विजेन्द्रोऽतीव निर्मलः ॥ ८४]

... .. ।

धैर्येण शैलेन्द्रसमस्तपसा भक्तरोषमः ॥ ८१

... .. ।

ज्वलितं सन्ततमिव इविषा इव्यवादनम् ॥ ८२

... .. ।

श्रीन्द्रवर्मावनीन्द्रो यमामन्त्रयितुमुद्यतः ॥ ८३

... .. ।

प्रचक्रमे स्थापयितुं शिवं आशानतीर्थकम् ॥ ८४

... .. ।

सद्धर्म^२ पूजितं पूर्वं पावनजगतां सदा ॥ ८५

... .. ।

दासदासीसमायुक्तन्दौ सोऽस्मिन् महेश्वरे ॥ ८६

... .. ।

तानि सर्वाणि स प्रादाच्छ्रीभद्रेश्वरशम्भवे ॥ ८७

... .. ।

यस्तपोमन्दिरं रम्यं पुराणात् पुनराकरोत् ॥ ८८

... .. ।

ययौ सद्योतृतां राजश् श्रीश्रीन्द्रजयवर्मणः ॥ ८९

... .. ।

यातश् श्रीजयवर्मादिपरमेश्वरमूढतः ॥ ९०

... .. ।

भूयो भूमिभृता तेन विभवैश् शिविकादिभिः ॥ ९१

... .. यो गुरु ... ।

श्रीभद्रेश्वरनन्दीशस्थापनं कर्तुमारभेत् ॥ ९२

1. Read भास्करोषमः ।

2. Bergaigne suggests सिद्धार्थः ।

... .. नन्दीश्वरमिवेश्वरम् ।
 दक्षिणान् निखिलामम्मे प्रादाद्धुतभुजे तदा ॥ ६७
 ... .. ह्ययन्वर्णमयं शुभम् ।
 सोऽत्रादम्मे हुतभुजे प्रामान् सपशुकिङ्कगान् ॥ ६८
 ... .. भूभृतः ।
 गृह्यो यमाश्रमश्च श्रद्धमन्तधीनो यथाविधि ॥ ६९
 शिवाग्नेरस्य ... .. कल्पितन्नेन यज्जिना ।
 कुलस्य पत्न्या कलेव्यमातिथ्यं भोजनादिकम् ॥ ७०
 ... .. प्रार्थितं शासनं महत् ।
 राज्ञा श्रीजयवर्मादिपरमेश्वरभूभृतः ॥ ७१
 ... ..
 ... .. न्वहं येन यातुं स स्वर्गम् ।
 गच्छतु यो नाशयति ... ..
 स्वाकल्पान्नादवीचिनरकादी ॥ ७२
 विद्याभिम् सकलाभिर्यम् सर्वदा सेवितो भूषम् ।
 विशेष इव विशेषधीमानित्यनिविश्रुतः ॥ ७३

No. 192. BAYON INSCRIPTION OF JAYA-VARMA-PARAMEŚVARA.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II, 187). This fragmentary inscription contains 27 lines of writing in Khmer. The extant portion begins with a reference to the installation of a *līṅga*, enumerates a number of objects in metal, and mentions gifts to artisans (*sālpī*), architects (*sthāpākācārya*), Brahmanas, astrologers (*hora*), and reciters (*jāpātṛa*). It also gives a list of silver and copper utensils for the worship of the god.

It then refers to the order of king Śrī Jayavarmadeva-parameśvara, in his first regnal year, to the effect that the country of Cāmpa belonged to the Brāhmaṇa who performed

the worship of Śiva (*Śivapūjā*). Then follows another royal order donating paddy, slaves, etc. to the Brāhmaṇa (or, Brāhmaṇas) at the time he performed the worship of Śiva. The asrtronomical details given point to the year 1327 A.D.

No. 193. ANGKOR THOM BUDDHIST TERRACE STELE INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III, 229). The stele, bearing this inscription, was found in the Buddhist Terrace No 1. All the four faces of the stele were engraved, but the inscriptions on the eastern and western faces are completely lost. That on the southern face is also mostly effaced, and only the names of Dhārmikarājādhirāja and Rājādhipatirāja can be read with certainty. The style of these names indicates the 14th or 15th century A.D. as the date of the inscription, and this conclusion is supported by its palaeography.

The northern face contains 12 lines in Khmer. It records a prayer (or desire) of a Buddhist monk that he might obtain various temporal and spiritual blessings. It is expressed in first person singular and may be summed up as follows :—

May I be reborn in favourable circumstances. May I have a body, beautiful and complete (*paripūrṇa*); may I have recollection of previous seven births; may I have knowledge of all the scriptures (*sarvagama*) and the three Pitakas (*pitakatraya*); may I have the company of good and virtuous persons (*kalyāṇa satpurusa*); may I be fortunate enough to possess wealth and enjoyment (*bhogaiśvaryyasampatti*) and a good family (*parivārasampatti*); may I obtain the fulfilment of my desire; may I possess lustre (*tejah*), austerity (*tapah*), power (*śakti*), supernatural powers (*iddhiiddhi*), and the true knowledge of gods, men, and animals (*satva*); may I enjoy a life of normal duration in the world.

SUPPLEMENT

I. New Inscriptions and additions to those printed above.

No. 6 ANKOR BOREI STONE INSCRIPTION,

Dated 533.

(Add the following to No. 6, above, pp. 7-8, and omit its last sentence).

The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 21). It is written in Khmer and covers the northern and eastern faces of a block of stone; only a few letters of the southern face are now legible.

The inscription begins with the date 533 Śaka and enumerates the gift of 7 slaves, 60 bulls, 2 buffaloes, 10 she-goats, 40 cocoa-nut trees and some paddy fields to (the god) Kpoñ Kamratān Añ¹: 7 slaves, 20 bulls, women who take to religious life, a person for fixing holy days, flowers, and perfumes to the god Mahāganapati.

Another gift to a god whose name has disappeared, and whose property was amalgamated with that of another god Kamratān Teñ Krom, comprises 7 dancing girls, 11 song-stresses, 4 players on *vinā* (lyre), *kañjan* (*khañjanī*?) and *lāhv* (?), 57 slaves for the paddy field, 100 bulls, 20 buffaloes, paddy fields in various localities, and a kitchen-garden. Then follows the list of names. The names of the dancing girls were Ca(Cā?)rumatī, Priyasenā, Arunamatī, Madanapriyā, Samarasenā and Vasantamallikā (the name of the seventh not mentioned). The musicians were called Tanvaṅgī, Guṇadhārī, Dayitavatī, Sārāṅgī, Payodharī, Ratimatī, Stanottarī, Rativindu, Manovatī, Sakhipriyā, Madhurasenā, Gandhinī and Vinayavatī. The names of the slaves and servants were mostly indigenous with a few exceptions, such as Śivadāsa, Bhāgya, Prāsāda, Jyēṣṭha-

1. This god is mentioned in Ins. No. 5 (see supplement II).

varman, Dasamī, Mañjari, Śaṅkha, Haradāsa, Mitradatta, Kinkara, Puṇyāśraya, and Dhara.

In conclusion reference is made to the gift of Ācārya Kandin to (god) Maṇiśvara.

**No. 27A. BASET STELE INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN I, Dated 57X.**

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 193). The stele was found in the Vat Po Val of Battambang ; the head of this temple stated that it was brought there from Baset.

The inscription contains 22 lines in Sanskrit, followed by 5 lines in Khmer. The Sanskrit text consists of 13 *Ślokas* of which the first two are illegible. Vv. 3-4 refer to god Śrī-Trailokyasāra and a sacrificer, versed in the rites of the Pāñcarātra sect, who is probably no other than Dharmapāla mentioned in v. 10. Vv. 5-7 eulogise king Jaya-varman (I), and the next three verses refer to the installation of an image of god Acyuta by Dharmapāla. The last three verses (11-13) give the details of the date, 57X Śaka, the unit figure being lost.

The Khmer text refers to the donations of Dharmapāla to a god, whose name cannot be read but does not seem to be either Trailokyasāra or Acyuta.

TEXT

Vv. 1-2 illegible.

सिद्धैरपि तपस्सिद्धैर्यस्य ... .. ।

स श्रीत्रैलोक्यसाराख्यः ख्यातवीर्य ... ॥ ३

यज्वना पञ्चभिर्यज्ञैः पञ्चकलाभिगामिना ।

पञ्चरात्रार्चान्चुना¹ पञ्चभौतिकवेदिना ॥ ४

जयति प्रणतानेकभूमिपान्वितशासनः ।

राजा श्रीजयवर्मेति विजयप्रतिमो युधि ॥ ५

1. The letter *ञ* was wrongly added later to this word.

यस्य रूपश्रियं वीक्ष्य मन्ये त्रिस्मिन्चेतसः ।

अनङ्गम्याङ्गपतनादरन्ति त्वं वृथा रतेः ॥ ६

तस्मिन्महीभृति महीमरिशसिनि शासति ।

पितृपैतामहीमन्यमहीजितमहीयसी[म] ॥ ७

[अ]नेकजन्मजनितत्रननिर्धूतकम्मणाम् ।

[कु]टे भागवतानां यो भागधेयादजायत ॥ ८

... पयासंविभागेन नयेन विनयेन च ।

अन्तरं यस्य नास्त्येव जनेषु रा(भा ?)जनेषु च ॥ ९

[धर्म]पाद्येन नेतेह भगवानयमच्युतः ।

स्थापिन x पुण्ययशसा गुरुपुण्यविवृद्धये ॥ १०

... ... यशविशिखैर्गते शकपग्निहे ।

सौगभेयगते शुके रोहिणीन्दौ सभार्ग[वे] ॥ ११

द्वन्द्वस्थे सावनेयेऽर्क सप्त(शी ?)नकरण(न)न्दने ।

मृगराजोदये कुम्भसुरराजपुरोहिते ॥ १२

सकृष्णपक्षे पि दिने विशुद्धे द्वादशे शुचेः ।

सहस्रकरजे याते तुलामनुलनेजसि ॥ १३

No. 35. PRAH KUHA LUON INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I,

Dated 596.

(The following is to be added at the end of No. 35, on p. 47 above).

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 10). The Sanskrit text contains 5 *Slokas*. After an invocation to Śiva (v. 1) and eulogy of Jaya-varman I (vv. 2-3), it records the proprietary right of the ascetics to the goods belonging to god Utpanneśvara (v. 4), and ends with the usual imprecations.

The Khmer text begins with a reference to the royal order, issued at Purandarapura, in the year 596 Śaka, in favour of the god Śri Utpanneśvara. Mention is then made

of the donations made to this god by Varāhasena and another during the reign of king Śrī Raudra-varman (probably Rudra-varman of Fu-nan). The donations comprised male and female slaves, oxen, buffaloes, fields, gardens, etc. The boundaries of the domain of the god are described in detail. All these are placed, by royal order, under the authority of the god, and united with those of (*i.e.* placed under the authority of) Śreṣṭhāśrama, but not of Dhanvipura.

TEXT

जयतीशः प्रवृत्तोऽपि नेप्सया न जिहासया ।
यस्येच्छाचक्रयटिनं विश्वं भ्रमन् स तैकधा ॥ १
येन कन्दर्पवपुषा समुद्रवसना मही ।
सहस्रिमूर्द्धमणिभिः विक्रमैरधरीकृता ॥ २
जयिना नृपतीन्द्रेण तेन श्रीजयवर्मणा ।
आज्ञया सत्यसन्ध्ये(न्धे)न स्थितिर्गवन्निबद्धाते ॥ ३
क्षेत्रगोमहिषागमभृत्यादिधनसंपदः ।
अहार्याः पुरुषैरेषां पत्नयस्तापसा इति ॥ ४
श्रीमदुत्पन्नेश्वरस्य हरन्ति द्रविणानि ये ।
ते वसन्त्यन्धतामिमं यावदक्कन्दुतारकाः ॥ ५

No. 37A. PHUM CREI STONE INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN I

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II, 198). The slab of stone was found in the forest between the villages Phum Crei and Snam Krapo in the District of Koñ Pisei, in the Province Kompon Spu. It was decorated with a lotus above and a row of pearls between two hands below the inscribed part, a form of decoration frequently met with in the 7th century A.D.

The inscription commences with a Sanskrit *Śloka* recording the installation of an image of Viṣṇu by

king Jaya varman. Considering the style of writing he must be Jaya-varman I. The Khmer text, in 11 lines, which follows, records the gifts to the deity such as slaves, paddy fields, and gardens (betel-plantations), which are to be enjoyed in common (*misrabhoga*) by the gods Old Nārāyaṇa and Śrī Kapilavāsudeva. It concludes with a mention of the slaves given to the former deity by Poñ Nideśotsāha.

TEXT

श्रीकपिलवामुदेवेन नियोगचुम्बलेन यज्वना ।

भृत्येन स्थापितो विष्णुः राज्ञा श्रीजयवर्मणा ॥

No. 41A. TUOL AN TNOT STELE INSCRIPTION
OF JAYA-VARMAN I, Dated 603.

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 39). Tuol An Tnot is in the District of Bati in Ta Kev Province.

The inscription is written partly in Sanskrit (6 lines) and partly in Khmer (35 lines). The Sanskrit portion contains six *Ślokas* and records the association (of the property of ?) the two gods, named Śrī-Khaṇḍalinga and Śrī Raṇḍāparvvateśa, by king Jaya-varman in the year 603. It also refers to the donations by Bhavacandra to the temples.

The Khmer text gives details of the *satra* (oblations) and other articles, such as rice and clothes, given to the two temples by a large number of persons *viz.* Poñ Bhavacandra, Kloñ Mrta, Poñ Jñānaprakāśa, Poñ Vidyādhara-deva, Kloñ Tāa, Poñ Vidyākumāra, Mratāñ Jñānavindu, Poñ Vindusakti, etc. The god Raṇḍāparvvateśa seems to be referred to as Kañjrap in the Khmer text.

The inscription shows that king Jaya-varman's reign continued till 681 A.D., his last date, hitherto known, being 674 A.D.

TEXT

जयज्यशेषलोकानामाथ एको महेश्वरः ।

प्रनोति सदाष्टाभिस्तनुभिर्योऽखिलजगत् ॥ १

श्रीरण्डापर्वतेशेन कृतं श्रीजयवर्मणा ।
 मिश्रं श्रीखण्डलिङ्गाख्यं त्रिव्योमर्तुयुते शके ॥ २
 श्रीखण्डलिङ्गे यदनं भवचन्द्रेन यज्वना ।
 पुत्रपौत्रैरहर्त्तव्यमन्यैश्च कुलवान्धवैः ॥ ३
 द्रव्यं श्रीखण्डलिङ्गस्य ये हरन्ति नराधमाः ।
 तेऽवीचिनरकं यान्तु पितृभिर्वान्धवैस् सह ॥ ४
 संख्यया वि[श]निर्वाहिरेकी भूयः षट्द्वयम् ।
 संवत्सरमितो इत्तं श्रीरण्डापर्वतेश्वरे ॥ ५
 उत्सवेषू[त्]स[वि]ध्वेव तण्डुलञ्च यथोचितम् ।
 निबन्धनञ्च यस्त्यक्त्वा स तामिस्रमितो गतः ॥ ६

No. 41B. SAMBAUR PILLAR INSCRIPTION,

Dated 605.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 89).
For locality, cf. No. 119.

The inscription contains 21 lines written in Khmer, but a great deal of the upper part of the pillar being broken, it abruptly commences with a list of slaves. It then records the donations made by Mratāñ Vidyākirti to god Amareśvara in the year 605 Śaka. After this part, ending with an imprecation, mention is made of the donations of Mratāñ Īśvaravindu to the gods Suvarṇalinga and Maṇisīva whose revenues are united to those of Amareśvara. This is followed by a second imprecation, which condemns to Raurava hell seven generations of ancestors (both male and female) of those who violate the endowments¹.

The date is written in numerical figures, and this record is the earliest, so far known, to use this system of decimal notation. The last figure, read as 5, has also been read as 4, and the date would then be 604 instead of 605 Śaka. For the use of numerical figures, cf. Coedes (*Mel*, Rapson, *BSOS*, VI, 1931, p. 328).

1. सप्तपिता सप्तमाता पञ्चमहारीवरनरकाः पतन्ति ।

NO. 41C. PHUM KOMRIEN STELE INSCRIPTION,

Dated 606.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 123). Phum Komrien is in the Province of Kandal.

The inscription is engraved on two faces of the stele which contain respectively 18 and 14 lines written in Khmer. It refers to a grand sacrificial performance (*dirghasatra*) in honour of god Śrī Kedāreśvara by Mratāñ Devasvāmi in the Śaka year 606 (expired) (=685 A.D.), on the ninth day of the bright fortnight, Monday, Uttara-bhadra-nakṣatra. The inscriptions on the two faces contain two separate lists of donations made by Devasvāmi, one being given to Poñ Saṅkarasana for the worship of the god of Hainsapura, and the other to Poñ Śruta for the worship of Śrī Kedāreśvara. Similarly, the two parts refer to two separate assemblies (*sabhā*) : one consisting of Mratāñ Puruṣapāla Bhāga(vata), Mratāñ Sudarśana Bhāgavata, Mratāñ Bhavāditya Pamjuh (?), Poñ Śaṅkarasana, Poñ Śaṅkarabhakti, Poñ Bhaviśāra, Poñ Viśeṣanan(da) ; and the other consisting of Mratāñ Puruṣapāla, Sudarśana, Saṅkarasana, Candrasīla, Sukṛtavardhana, Śaṅkaragup(ta), Sthānugana, Devaśarma, Dharmāditya, Kumāravīṣeṣa, Viśeṣavin(du), Viśeṣasana, Udyama, Dharmarakṣa, Ratnagana, Candragana, Jādharasana, Tān Krahap, and Tān Cnot.

Both the parts conclude with usual imprecations against those who violate the property of the deities. Their ancestors, both male and female, up to the seventh generation, will go to the Atiraurava and Mahāaurava hells like those who are guilty of murdering a Brāhmaṇa.

No 41D. TUOL TRAMUN INSCRIPTION,

Dated 615.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 200). Tuol Tramun is a raised ground, forming a sort of island, in a tank in the village of Trai Trak in the Koñ Pisei District in the Province of Kompon Spu. The inscription,

engraved on a slab of stone, contains eight lines, two in Sanskrit followed by six in Khmer. The Sanskrit text, forming a verse in *Sragdhara* metre, records the foundation of a *linga* by Brahmaśakti in the year 615. The Khmer text enumerates the donations to god Śrī Kedāreśvara by Poñ Brahmaśakti and two others, *viz.* 10 male slaves, 7 female slaves, 27 bulls, 1 pair of buffaloes, paddy field, 10 coconut trees, and 100 betel-nut trees. The property of the god is united with that of Bhagavat Śankarakirti. It is interesting to note that some of the slaves bore purely Indian names such as Dharmmadatta, Yajñadatta, Puruṣakāra, Vṛddhi, and Mānukṛtajña.

TEXT

... ... मृगपत्तिसहिते लग्नभावप्रयाने
 नीले भौमेन्दुजाकाः त्रिदशगुरुयुतश्चन्द्रमाश्रापमंथः ।
 कीदृशकस्तु सौरम् समकरभवने कार्तिकस्येह नक्तं
 पौर्वाषाढे सुलिङ्गं मितरसगणितेऽतिप्रियद् ब्रह्मशक्तिः ॥ १

No. 41E. TUOL KOMNAP INSCRIPTION,
 Dated 626.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 129). The 'Tuol' or mound, where this inscription was found, is situated between Ta Ke Poñ, close to Baset to the east of Battambang, and Vat Ek, to the north-west of this city.

The inscription contains 4 lines in Sanskrit, forming two verses in *Śārdūlavikṛita*. It records the installation of an image of Viṣṇu named Śrī Viśvarūpa by the Brāhmaṇa Nāga in 626 Śaka. There are fragments of another inscription in Khmer enumerating slaves and paddy fields.

TEXT

... ई शशलश्रणे सुरगुरौ मार्गे वृषे भागवते
 मेघे भास्करसौम्यभौमशनिषु ब्रह्मान्वितरच्छान्दसः ।
 नानाज्ञाननिधिषु स्वकर्मनिरतो नागो द्विजो नामतो
 भक्त्यानिष्ठिपदीश्वरं गुणानधिष् श्रीविश्वरूपं हरिम् ॥ १

पद्(ह) दम्भु गते शकन्दुसमये लते स्थिते वृश्चिके
 चित्रम्यासितहारिपद्मदिवसे सन्तर्पितान्यज्जिते ।
 लोकानां प्रभुरव्ययम् स भ[ग]वान् कालान् परोऽप्यदृता
 मृक्ष्मां मृत्तिमपास्य सर्वजगते विश्वेश्वरस्तिष्ठति ॥ २

No. 43. CAMNOM INSCRIPTION

(Add the following to No. 43, above, p. 52).
 The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 26). It is
 engraved, not on a stele, as stated by former writers, but
 on a door-pillar, evidently belonging to the temple referred
 to in the inscription.

TEXT

पुनानु पुण्यकर्मणां कृष्णमित्रं सबान्ध[वम्] ।
 स्थापितो येन विधिना भगवानोद्भरः प्र[भुः] ॥ १
 स्यात्स्त्वस्य चिदोक्तान्ना कृष्णमित्रस्य ... ।
 तन्स्थापिताय देवाय योऽस्मै श्रेष्ठमदा[त्] ... ॥ २
 कौमारान् प्रभुरत्रेति स ईश्वरकुमार[कः] ।
 पौत्रस्मयोन्रियोगाच्च प्रासादं कृतवानि[मम्] ॥ ३
 यज्ञोपकरणञ्चात्र श्रेष्ठं व्रीतन्तथाह्व ... ।
 भूषणं स्थानमीदृक् च भक्त्या तेन कृतं स्व[यम्] ॥ ४

No. 48A. LONVEK PILLAR INSCRIPTION

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 115).
 According to Aymerier, who noticed it (I. 135), the pillar
 was brought from Lonvek, but Coedes thinks it more
 probable that it was brought from southern Cambodia.

The inscription contains 35 lines written in Khmer,
 and probably belongs to the 7th century A. D. It records
 a royal order to Pu Neñ Sevabhāra, (either a personal name
 or simply meaning a servant) to bring 400 slaves to Vrah
 Mratāñ Kamratāñ Daṁdāñ. The latter is also asked by

the king to write in an inscription (*praśasta* = *praśasti*) all the gifts and the ablutions of water made by the king to the various deities. These divinities were to enjoy the properties in common with those of Kamratān Tem Krom, but not with those of Samudrapura. Then follow the names of 212 slaves which include five dancers and five musicians. It is probable that the names of remaining 188 slaves were recorded in another pillar. The slaves are described as *Vrau* which is probably identical with modern *Prou*, the name of an aboriginal people of Cambodia. In course of the enumeration of the slaves, the inscription refers to the endowments of Po Yajamāna, Po Bhānudeva, Ci Namasīvāya, and Po Adra.

The deity Kamratān Tem Krom is also mentioned in Inscription No. 6.

No. 48B. VAT CON EK STELE INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II, 121). Vat Con Ek is situated at a short distance to the south of Phnom Penh.

The inscription contains 9 lines written in Khmer and probably belongs to the 7th century A.D. It records a royal order uniting the property of god Siddhāyatana to that of Acaleśvara. The property is described as means of subsistence consisting of slaves, oxen, buffaloes, rice-fields, kitchen-garden, paddy and low lands given by various persons to the two deities. Threat of punishment is held out to those who interfere with these in any way.

No. 48C. TRAPAN THOM MARBLE SLAB INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II, 135). Trapan Thom is in the Province of Kompot.

The inscription contains eight lines of writing in Khmer which may be referred to the seventh century A.D. It refers to the donations of servants, oxen, fruit-trees and

paddy to two gods, called Old and Young. The Sanskrit words corresponding to these two Khmer expressions are *Vṛddheśvara* and *Kumāra*, probably denoting respectively Śiva and Skanda (*Kārttikeya*). The donor, who is called *ācārya* and *gajamāna*, was probably Poñ Kloñ Krom. He is described as *Caturjātakapramāṇa*, the meaning of which is obscure, but it may mean "an ideal of the four castes."

No. 48D. THAT BA CON INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 145). The stone bearing it was found amid the ruins of the monument called That Ba Con, in the Province of Shen Tren on the left side of the Mekong river, a little more than 100 yds to the south of its confluence with the river Se San. The stone bears a pair of foot prints with the label "*Śiva-pāda-dvayāmbhoja*." It thus represents the two feet of Śiva. The inscription belongs to early period.

No. 48E. TUOL AN KHVAV STELE INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 196). The stele was found in the District of Tram Kok in Ta Kev Province.

The inscription contains 25 lines of writing in Khmer. The first part refers to the donations of Mratāñ Mahēśvara-svāmi, versed in the four Vedas, to god Bhīmeśvara. These consisted of 62 slaves of both sexes, 7 pairs of buffaloes, 23 bulls, cows (number lost), 20 she-goats, and paddy fields. The next part, probably added later as the writing is different and less carefully engraved, gives another list of donations to the same god.

The last two lines, written at a distance from the rest, give the boundaries of the domain of the deity. The north and north-eastern boundary was formed by the Nāga-tank.

The alphabet of the inscription may be referred to the 7th century A.D.

No. 49A. SAMBAUR PILLAR INSCRIPTION,

Dated 629.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 85).
For locality, cf. No. 119.

The inscription is written in Sanskrit and contains three verses, the metre being *Arjā* (vv. 1, 3) and *Srag-dharā* (v. 2). It records the installation of a goddess, called *Vidyādhārāṇī*, in the year 614 Śaka, and endowments made to her, by a physician, who died, at the age of 83 years, in 629 Śaka.

TEXT

... सो द्वादशरात्रौ ज्येष्ठेन्द्रावतितुष्टोदिने कृष्णे ।
[च]तुरेकपङ्कतेऽब्दे देवीयं स्थापिता भिषजा ॥ १
श्रीविद्याधारणीति प्रथितनगमिदन्नामधेयन्तु यस्याः
रोदस्योस् साधकानां सततमुकधिया ध्येयमात्मप्रबुद्धेः ।
तेन प्रह्वणिणोतद्भुवि विविधधनन्दानशीलेन तस्यै
प्रादाय्येतावदेव प्रणिहितमनसा साधने सत्पदव्याः ॥ २
आयुर्म्माससहस्रं सञ्जीव्य भिषगवरस्तनुममुञ्चत् ।
पौपे प्रथमे दिवसे नवद्विपङ्क्विभूतशकाब्दे ॥ ३

No. 52. LOBOK SROT INSCRIPTION OF
JAYA-VARMA. Dated 703.

(Add the following to No. 52 on p. 56 above).

The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, II. 92).

TEXT

ओं नमो भगवते वासुदेवाय ।
श्रीजयवर्मणि नृपती शासति पृथ्वी समुद्रपर्यन्ता[म्] ।
ब्रह्मक्षत्राक्षभवे नतनृपधृतशासने नित्य[म्] ॥ १
... .. रपरमेश्वरवल्लभः कुलोद्भवः ।
... .. भूरिविमूतिश्च श्रुताढ्यतरः ॥ २

... वि ... छदेवस्तेनैव स्थापितस् सतिग्माङ्गः ।
 श्रीसिद्धेश्वरदेवप्रतीत ... ॥ ३
 दहनाम्बरमुनिलक्ष्ये शाके ... ॥ ४
 अश्विन्यामुङ्गाथे तुल ... ॥ ४

The new reading सिद्धेश्वर raises an interesting problem. This seems to be a Śaiva god, but the invocation is addressed to Viṣṇu.

No. 52A. PRASAT TA KAM INSCRIPTION,

Dated 713.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 89). It was noticed by Aymonier (*II*. 371) under the name Prasat Kedei Ta Keam. The temple is situated in the District of Kralanh in Siem Reap (Province).

The inscription contains one verse in *Āryā* metre eulogising Lokeśvara. Its importance lies in the fact that it is the oldest record in Kambuja which mentions Lokeśvara, and thus supplies the earliest evidence of the existence of Mahāyāna cult in that country.

TEXT

समगुणशशिनगशाके प्रथितो यस् सुप्रतिष्ठितो भगवान् ।
 जगदीश्वर इति नाम्ना स जयति लोकेश्वरप्रतिमः ॥ १

No. 53. VAT TASAR MOROY INSCRIPTION,

Dated 725.

(*Add the following to No. 53 on p. 57.*)

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, III. 170). It begins with two lines in Sanskrit forming a verse in *Āryā* metre, and ends with four lines in Sanskrit, forming 2 *Ślokas*, with 19 lines in Khmer between the two.

According to the Khmer text queen Jyesthāryā was the daughter of Kamraten Añ Śrī Jayendra...bhā, grand-daughter (?) of K. A. Śrī Nṛpendradevī, and great-grand-daughter of Śrī Indraloka. The god endowed by her is Āmrātaka, not Āmrataka.

TEXT.

(Beginning).

जितमपरोक्षज्ञानं सर्व्वज्ञेयेषु सर्व्वलोकेषु ।

कर्तृत्वश्चाक्षीणं यस्येतत्तत ... .. ॥ १

(End).

तस्मै शिवाय गुरवे ज्येष्ठार्याख्या नमस्कृत्वा ।

भक्त्यानुमानार्थमिदं सर्व्वं प्रादादियं राज्ञी ॥ २

एभिः पुण्यफलैर्देवी नव ... नेह भक्तये ।

शम्भवेऽनः कल्याणादेशं पदमवाप्नुयात् ॥ ३

No. 68A. THAP LUC-HIEN STELE INSCRIPTION,
Dated 814.

The inscription, noticed in *BEFEO*, XVII, No. 6, p. 48, was edited by Coedes in *IC*, II, 80. Thap Luc-hien is in the Province of Rach-gia in Cochin-China.

The inscription, written in Sanskrit verses, is very mutilated, as the right half of the stele is lost. Only half of three verses and a portion of a *pāda* of another are preserved, which record the offer of rice and money. The name of king Yaśodhara (Yaśo-varman) and the year 814 are mentioned, but the alphabet seems to be much later than the end of the 9th century A. D.

TEXT

... ..

... .. ।

... .. नृपतिश् श्रीयशोधरश् ओ ...

... .. ॥ १

... .. लसलिलस्थितकल्पिताना

... .. ।

[अ]ब्दं समुद्रशशिमूर्तिसकर्त्तिकणा

... .. ॥ २

पञ्चविंशतिप्रस्थन्तत्तण्डुलश्च दिने दिने ।

... .. ॥ ३

सराङ्गि^१ पञ्च रूप्यानि एकैकपञ्चप्रस्थकम् ।

... .. ॥ ४

क्षेत्रमाम ... गुर्नरोऽपि च कृतन्नैवेशकं कल्पना

... .. ।

धान्यं भोज्यतिरञ्च^२ तण्डुलदिने रूप्यं सराङ्गिम् गरैः ।

... .. ॥ ५

No. 73A. DAMNAK SDAC INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 100). The sanctuary known as Damnak Sdac is situated quite close to Prasat Trau (cf. No. 164).

The inscription, written in Sanskrit, contains 14 *Ślokas* in 28 lines. Vv. 1-7 contain invocations to Viṣṇu, Śiva, Brahmā, Lakṣmī and Sarasvatī. The name of the king was mentioned in v. 8, but it is completely lost. The remaining verses, of which very little remains, contained the eulogy of the king. The writing appears to be earlier than the 10th century A.D.

TEXT

महावराहा(ह)हीन(नो)र्द्धदंष्ट्रा हरतु वोऽहितम् ।

अन्तर्हिमाङ्गुशुभ्राभ्रकरशुतिरिवोद्रता ॥ १

जयत्युदधिपर्यङ्करतनिद्रश्चतुर्भुजः ।

आत्मोदरविनिद्रस्य पद्मस्यैव विभूतते ॥ ३

भूया विभूषिततनुर्भवोऽस्तु विभवाय वः ।

गङ्गापतनसक्ष्णविधोरिव समाचितः ॥ ३

1. सराङ्गि in vv. 4 and 5 may stand for सारङ्ग (gold).

2. Meaning uncertain.

रुद्रनेत्राग्नि ... रुचो रो(रो)द्राश्चकामनि ।
 कान्तकण्ठ ... विद्वाध्व)कसनपरा इव ॥ ४
 ताम्रपा ... र ... स्मिन ।
 निरस्ताशेष ... र्मा ... रसान् ॥ ५
 नमामि लक्ष्मीयां ... धसु सरन्तोमन्यसंपदः ।
 जितचन्द्राम ... हन्वेव स्वीचक्रे मधुसूदनः ॥ ६
 दशना ... वेदवादिबिभृदुदाननात् ।
 नि ... ... क्षुब्धाब्धेश् श्रीरिवैन्दवी ॥ ७
 आ[सीन] ... ... शिरोनिहिनशासनः ।
 श्री ... ... पिनाशेषवान्धवः ॥ ८

Only a few words remain of the vv. 9-14.

No. 75A. PRASAT O DAMBAN INSCRIPTION OF YAŚO-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 105). The Prasat O Damban is a small ruined temple situated about 3 miles to the south-east of Battambang.

The inscription is written in Sanskrit and contains 17 *Stokas*. The first ten verses are invocations to gods Śiva (under the names of Paramātman, Śambhu, Vidhuvatamsa and Śarva) (vv. 1-4), Viṣṇu (v. 5), Brahmā (v. 6), Trimūrti (v. 7), Umā (v. 8), Lakṣmī (v. 9), and Vāc (v. 10). V. 11 mentions Yaśo-varman, and the remaining verses (12-17) contain his eulogy. As the inscription is incomplete, it is difficult to say whether it was a record of his endowment, or even whether it was engraved during his reign.

TEXT

यत्र तामरसोत्पन्नपङ्कजाक्षकप[दिनः] ।

अभिज्ञास्था(त्मा) नमस्तस्मै परस्मै परमात्मने ॥ १

नमस् समस्तभुवनव्यापिने व्यापकात्मने ।
 योगिस्वान्तसरस्सङ्गिकलहङ्साय शम्भवे ॥ २
 नमो विधुवतह्साय धत्ते तन्वक्षिमस्तके ।
 विधुत्रयं यः प्रत्येकन्त्रिलोकोह्लादनादिव ॥ ३
 जि(जी)यान्छर्वोऽर्कवहीन्दुगभन्तेत्रययन्दधत् ।
 जो(ज्यो)तिषां बीजमात्मानमव्ययं व्यञ्जयन्निव ॥ ४
 सर्वेषाञ्जनिनामङ्शो यस्य सर्वासु जानी(ति)षु ।
 विशिष्टो जायते तेन राजीव(वा)क्ष्ण जीयता ॥ ५
 सयोनिरपि योऽनङ्गजनकेनोच्यते युधैः ।
 तन्नाभिनलिनोत्पन्नश् शम्भे वधा दधातु वः ॥ ६
 रक्षन्तु वस् सदाम्भोजमवाम्भोजाक्षशम्भवः ।
 लोकत्रयसमुत्पत्तिस्ति(स्थ)तिसंहतिहेतवः ॥ ७
 श्रीकण्ठकण्ठसंश्लेषमौलिनाक्षिकजामुमाम् ।
 नमामि मूर्धचन्द्रार्धरश्मिसंस्पर्शनादिव^१ ॥ ८
 लक्ष्मीर्वक्र(क्ष)सस्थिता विष्णोः प्रभविष्णोः पुनातु वः ।
 प्रोलसत्को(कौ)स्तुभादर्शनजश्रीदर्शनादिव ॥ ९
 यत्सान्निध्य(ध्य)मनासाद्य सान्निध्ये(ध्ये)षु सुसंपदा ।
 वाचात्रासुभृताञ्छेष्टा वाग्देवी सा पुनातु वः ॥ १०
 आसीदासिन्द(न्धु)भूपालमौलिलालितशासनः ।
 श्रीयशोवर्मदेवाक्यः ख्यातो भूमिभुजां पतिः ॥ ११
 यस्य सो(सौ)न्दर्य्यसंपत्तिजितो जातशुचा(चो)निशम् ।
 धत्तेऽधुनापि वाष्पौघं पाण्डुश् शीतकरो घ्नम(व)म् ॥ १२
 त्रयाणामसमानानां योऽप्येवैकस् समो मतः ।
 शौर्य्यं शौरेर्बले वायोस्त्यागे कल्पतरोरपि ॥ १३

यशशोगादुदुग्धाब्धौ युद्धो हृष्टः कदा च न ।

मज्जनान्मज्जनान्म ... भानुमा(भाः) पुनरुत्थितः ॥ १४

याने यस्य बलोद्धूत ... .. दिवि ।

भुवि नम्रागिराणमौलि ... .. त्रिव ॥ १५

वद्धमत्स्य(त्य)मृतं यस्य कला ... य ... अणव ।

निमज्जनात् ... पानान्नु पाण्डुरथापि चन्द्रमाः ॥ १६

युयुत्स ... तीन् संहरन् सङ्गरं गिवून् ।

स ... .. मित्र प्रत्यादिदेश यः ॥ १७

No. 77A. VAT TRALEN KEN INSCRIPTION OF YASO-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II, 119). It is engraved on a pillar found among the debris lying in front of the temple situated in the centre of the enclosure at Lonvek (cf. No. 160).

The inscription, written in Sanskrit, is fragmentary, and only the first 11 lines are preserved. It contains five *Ślokas* and the first half of the sixth. It begins with an invocation to Buddha and Triratna (vv. 1-2), refers to the accession of king Yaśo-varman in 811 Śāka (v. 3), and describes his virtues (vv. 4-5). The extant portion of v. 6 refers to the installation of Śaiva deities, but it appears from the invocation that the inscription recorded a Buddhist foundation.

TEXT

बन्दे तथागतं यस्य ... .. [ने]जसा ।

[जि]त्वा नु मारतिमिर ... .. वरायितम् ॥ १

[न]मो रत्नत्रया ... .. प्राक् त्रिमूर्तिभृक् ।

... दार्थमिह लोके ... ज्ञानेन संयमः] ॥ २

[च]न्द्ररुपाङ्गदीपश्रीश् श्रीयशोवर्मभूष तिः] ।

[व]भूव भूषदुन्मौलिमणिताराविरजितः ॥ ३

उमाप्रौ कामदहनानयो नु परमेश्वरः ।

तत्कान्तिं निरवशाङ्कं यं स्वमूर्तिं न्यवेशयत् ॥ ४

[अ]संख्याध्वरधूमालीवितानं वितनान यः ।

शङ्के शनमवस्पृष्टौ भानुमार्गाग्निवेशमति ॥ ५

यश् शङ्करादिरूपाणि शिवलिङ्गान्यनिष्ठिपत् ।

... .. ॥ ६

No. 83. PRASAT NEANG KHMAU INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN IV. Dated 850.

(Add the following to No. 83 on p. 167 above).

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 32). It contains 10 lines in Sanskrit, forming the beginning of an inscription which was never finished. The text comprises 8 verses, the metres being *Śloka* (vv. 1, 4, 5, 7, 8), *Vasantatilakā* (v. 2) and *Upajāti* (vv. 3, 6). It begins with an invocation to Viṣṇu, followed by an eulogy of king Jaya-varman (IV) who is said to have become king in 850 *Saka* (v. 3). This is in conflict with the statement in other records at Koh Ker according to which the king was already reigning there seven years earlier. This point has been discussed by Coedes (*BEFEO*, XXXI. 12).

The Vaiṣṇava invocation of this inscription, as well as of another inscription in another temple in the same locality, is in agreement with the fresco paintings of the interior of these two temples, which represent, among other scenes, Kṛṣṇa lifting the Govardhana mountain and Viṣṇu covering the world in three steps.

This second inscription, edited by Coedes (*IC*, II. 31), is very fragmentary and only the following words have been read.

... .. वासुदेवाय वै नमः ।

... .. दाता तां शरणार्थिने ॥ १

... .. ।

सो नाम्ना वासुदेवो हि कर्मधम्मप[रायणः] ॥ २

... .. ।

... योऽर्चा स्थापिता तेन भक्त्या ... ॥ ३

... .. ।

तं लक्ष्मीवर्णिनोन्नन्द ... .. ॥ ४

The character of this inscription exactly resembles that of the main inscription and may thus be referred to the same period.

TEXT

नमश् श्रीलोकनाथाय यो यनायतिशक्तिभिः ।

त्रिपदक्रान्तधरणिज्योमत्रद्वाण्डमण्डलः ॥ १

श्रीलोकनाथमिति शब्दमिमन्दधाति

युक्तं हरिस्त्रिभुवनप्रविकीर्णकीर्तिः ।

पादत्रिविक्रमरुचाम्बरशालशृङ्गम्

संलक्षितो भगवतायुगविस्तरान्तात् ॥ २

नम्रावनीन्द्रोत्तममृद्धमौलि-

रत्नश्रुतिशोणितपादपद्मः ।

श्रीकम्बुजेन्द्रः क्षशराष्टराज्यो

रराज यश् श्रीजयवर्मदेवः ॥ ३

श्रविश्वसुस्थलोद्गन्तश्रियासेः पातनाद्भृशम् ।

यस्य वक्षोम्बुजे प्रीत्या युद्धेत्वाश्वाश्रयः कृतः ॥ ४

युद्धेषु येन निर्मुक्तशानौघैः पूरिताम्बरैः ।

निशायां दृशत्रूणां लोचनेषु कृतन्ममः ॥ ५

प्राक् चेदनङ्गस्य विभास ... [अन]ङ्गशोभेव जिनात्मशोभा ।

त्रिनेत्रनेत्र ... .. ॥ ६

पाणिग्रहमकुर्वाणो लक्ष्म्या योऽमृतमन्थने ।

अवामलक्ष्मी युद्धाब्धौ न बाहुं वह्नमन्यत ॥ ७

1. The reading यता is doubtful. The second letter may be read as था, भे or ज ।

यत्कीर्णकीर्त्तिपीयूषैश् शान्ततापग्निसञ्चयः ।

केनापि नितरान्दिभ्य उ्वलयन्नापि कान्तिभिः ॥ ८

No. 83A. PRAH PHNOM INSCRIPTION.

Dated 852

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 119). Altogether three inscriptions are engraved on the group of temples, bearing the name Prah Phnom and situated on the top of a knoll to the north-east of Prasat Lie (No. 185).

The oldest one contains 4 lines in Sanskrit, forming two verses in *Upajati* and *Sloka* metres. It is dated in 852 Śaka and records the installation of several images by Śivasoma. In view of the date Coedes thinks that he must be a different person from the *guru* of the king Indravarman bearing that name (No. 54).

TEXT

भक्तिस्थिरीकर्तुमविघ्नकारिणी

द्विषञ्चमूर्त्तौ(र्त्तौ) शिवसोमनामा ।

चण्डीश्वरविघ्नपतिञ्च लिङ्गं

ग्रहैस् सह स्थापितवान् सुभक्त्या ॥ १

भद्रं वोऽस्तु स्वकं पुण्यं भूयादस्मिन्बलाधिपाः ।

रक्षन्तिवदं मुदा ये हि चन्दिणं मृदये¹ सदा ॥ २

The second inscription, very fragmentary, is probably to be dated in the 10th century A.D. The extant portion refers to a royal order (*sāsana*), the names of some dignitaries, and that of Amoghapura.

No. 92A. PHNOM PRAH NET PRAH TEMPLE INSCRIPTION, Dated 871.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 34). Phnom Prah Net Prah is the name of a hillock in the Soay

1. These two words are unintelligible. Are they meant for चन्दिणं मृदये ?

Chek District in the northern part of Battambang (Province). The inscription is engraved on the door-post of the temple situated on the hillock.

The inscription commences with two lines in Sanskrit, forming a *Śloka*, followed by 16 lines in Khmer. The meaning of the Sanskrit *Śloka* becomes clear only in the light of the Khmer Text. It says that in 860 (wrongly written as 960) Śaka Loñ Ap bought a piece of land from Loñ Pit Vrau for founding an *āśrama* and endowed it with paddy-fields and 4 slaves. In 871 Śaka Loñ Ap died and the *āśrama* was deserted and fell in ruins. Then Teñ Hyañ proposed to her husband Loñ Para, her maternal uncle Loñ Madhyasiva, and to the son of Pit Vrau, that as they had no children they should restore the *āśrama* so that this pious work might ensure them the benefit of funeral ceremonies. These four thereupon restored the *āśrama* and donated lands and four slaves to the god (Śiva). The venerable head of the *āśrama* (*pitāmaha*) was charged with the duty of performing the customary funeral ceremonies.

TEXT

सकताम्ना मातुलेनेव भर्ता पुत्रश्च धर्मवान् ।

रुपाद्रिमृत्तिशाकन्त्रे सर्वोपायन्ददी शिवे ॥ १

No. 99A. PRASAT TA KAM INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN.

This inscription was edited by Coedes (IC, III, 91). For locality cf. No. 524.

The inscription, written in Khmer, records that in response to a petition, king Surya-varman granted exclusive right to the children of the petitioner over an endowment created by the latter. In the year 884 he was married to a lady whose name Me Sok was changed to Me Mani. During the reign of Paramaviraloka he constructed stone images of Śiva-līṅga, Brahmā, Nārāyaṇa on Garuḍa and

Gauripatisvara (Śiva) on bull. He invited Vrah Guru to consecrate them with proper ceremony and gave him elephants and horses as honorarium (*dakṣiṇā*). These gods and their means of subsistence were divided among his three children, and at his request the king confirmed the arrangement by a royal order, as stated above. The record concludes with the usual imprecations..

It is stated that the lady Me Sok, grand-daughter of Mratāṇ Śrī Sarvadhikara, herself approached the author of the record with the proposal of marriage and gave as dowry one horse and saddle and some other object. Nevertheless it appears that the grandfather of the bride and Śrī Guṇapandita, the father of the bridegroom, negotiated the marriage alliance.

This inscription is written in script of a cursive character which is the precursor of the modern Kambuja style of writing and the Siamese script of the Sukhothay period. It is evident that this cursive character was in use along with the monumental writing of the inscriptions, at least as early as the 11th century A.D., though it was very rarely employed in inscriptions before the 14th century A.D.

Nos. 100A-D. FOUR INSCRIPTIONS AT PHNOM KANVA.

These inscriptions, noticed by Aymonier (II. 243), were edited by Coedes (IC, III. 72). They are engraved on a monolith serving as the door-post of a natural cave on the hillock called Phnom Kanva, about 7 miles to the north of Sisophon.

All the inscriptions refer to a deity called Kanloṇ Kamraten Añ Rājagubhā, which literally means "the deceased queen in the royal cave." It is probable, therefore, that the cave, where these inscriptions are engraved, was once a burial chamber of a queen.¹

1. This cave is referred to in the Bantay Pray Ins. (No. 137A).

A. This inscription contains 25 lines in Khmer. A deliberate attempt was made to destroy this inscription by hammering the stone, but the contents are quite clear. It records an order (*ālakṣaṇa*) communicated to Mratāñ Śrī Nṛpavikhyāta and Mratāñ Khloñ Śrī Jayendrāyudha in respect of a slave named Si Varuṇa who, with his mother and other relations, was born in the domain of Kanloñ K. A. Rājaguhā. This slave fled but was arrested, and the officials cut off his nose and ears. It was stated in the order that the slave Si Varuṇa and his mother and other relations were to be treated as exclusive property of the Rājaguhā so that there may be no fraud in the endowments made by king Rājendra-varman to this sanctuary. The date of this order is 88X, the unit figure being lost. Mention is made, in conclusion, of some orders issued to Vāp Ātmaśiva by Kamraten Añ Rājakulamahāmantri, Mratāñ Śrī Nṛpavikhyāta, and Steñ Añ Caturācārya.

B. The second inscription consists of usual imprecations in Sanskrit which may be regarded as the concluding part of the first. It contains two *Ślokas*.

TEXT

कल्पितं ये विलुम्पेयुः पुनर्लङ्घयेयुः शमनम् ।

ते यान्ति नरकं तावन् स्थितौ चन्द्रदिवाकरौ ॥ १

अनुकुर्युर्गिरिं येन शमनं परिकल्पितम् ।

वर्द्धयेयुश्च पुण्यस्य फलार्द्धं प्र(प्रा)प्नुवन्ति ते ॥ २

C. This inscription contains 14 lines in Khmer. It records a royal order, made in 888 Śaka, to the notables (*puruṣapradhāna*) of K. K. A. Rājaguhā, to the effect that the donations to this sanctuary such as gold, silver, jewels, elephants, oxen, buffaloes, and slaves, which were given by the people for the bright fortnight should be used exclusively for bright fortnight, and those offered for the dark fortnight, exclusively for the dark fortnight. This order was communicated by Kamsten Añ Rājakulamahāmantri,

Mratāñ Śrī Nṛpabhaktivallabha, and Steñ Añ Ācārya Caturācārya to the author of the record, Mrateñ Paramācārya, who is described as *pratyaya* or 'a trusted man,' with instructions to notify it to the notables.

D. This inscription of 10 lines in Khmer records a royal order made in 889 Śaka to Vāp Dharmapāla, asking him to present in person the slaves (names follow) given by the king to the sanctuary, so that there might be no fraud in this respect. This royal order was also communicated through Mratāñ Śrī Nṛpabhaktivallabha. In conclusion it is said that the maintenance of the *kuti* (cell-*ie.* sanctuary) is due to the liberality of Steñ Rudrācārya.

NO. 100E. KOK SAMRON INSCRIPTION OF RAJENDRA-VARMAN

This inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 79). It is engraved on the two door-posts of a ruined brick temple, called Prasat Ta Siu by Aymonier (II. 365), in Siem Reap District, Battambang.

The inscription contains 21 lines in Sanskrit and 28 in Khmer. The Sanskrit text is in verse, the metres being *Śloka* (v. 1), *Upajāti* (vv. 2-4, 6-8), *Vasantatilakā* (vv. 9-10), and *Āryā* (v. 5). V. 1 is an invocation to Saṅgha, and although Buddha and Dharma, the other two members of the Triad, are mentioned in v. 2, it is not unlikely that two verses invoking these two preceded the extant v. 1. For it is very unusual that the invocation to Saṅgha should precede that of the other two. Vv. 3-4 contain eulogy of king Rājendra-varman, who became king in 866 Śaka, and the next verse refers to his officer Bhadrātisaya. The younger brother of the latter installed, in the year 883 Śaka, the image of the god, only the last part of whose name, ...keśvaralinga, is legible (vv. 6-8). The Khmer text mentions Jagannāthakeśvara, but this does not suit the metre of the Sanskrit verse. The last two verses (9-10) contain the Buddhist imprecations.

The Khmer text, dated 888 Śaka, enumerates the gifts to Śrī Jagannāthakeśvara. These comprised several plots of land, details of whose price, in commodities, and the names of the sellers are given. In one case reference is made to a wrestling bout (*musti-yuddha*), probably because the land was won by the victor, though the context is not quite clear. Among other gifts were 13 slaves, 5 buffaloes, 20 oxen, 1 spittoon, 2 kettles (*kaḍaha*), 1 bronze pitcher (*koḷāsa*), 1 bronze plate (*śarāva*) and ornaments. It is interesting to note that lands were purchased in exchange of buffaloes, oxen, clothes and paddy, and in one case the seller is described as a religious mendicant (*udāsīn*). Each of the fields purchased has a proper name. Among the names of persons mentioned are Loṇ Sugata, Amṛta, Guṇa, Dhi, Dharmapandita, Bhadrānanda Śrīvija, Kṛtājñavikhyāta, and Vidyādhīpa, in addition to Bhadrātisaya.

The northern door-post, which contains the last 14 lines of the Khmer text, also contains remnants of another record of a later date, containing the name of the deity Śrīdhāhēsvārī.

There is one orthographic peculiarity in this inscription which must be noticed. It uses separate signs for the letters *b* and *v*, which are ordinarily denoted in Kambuja inscriptions by the same symbol. Sometimes it uses *b* even where *v* should be the correct spelling.

TEXT

नमस् संघाय ... .. ।

जलाञ्जलिपि न्यस्तो ... .. ॥ १

संबुद्धरत्नं प्रणमामि धम्मं

... .. ।

निर्भिन्नता ... स्त्रिलोके

अ ... .. ॥ २

आसीन्नुपश् श्रीधरविक्रमश् श्री-
 राजेन्द्रवर्म्मैति [जितारि] वृन्दः ।
 योऽरिद्विषण्मू(न्मू)र्त्तिभिराप्रराज्यो
 विवृद्धकीर्त्तिद्युतिदीपिताशः ॥ ३

कालेयगम्भीरतमःप्रबन्धा-
 दुद्धारितो धर्म्मनयेन येन ।
 क्रमेण नीतः परमां विभूतिं
 दिवाक ... वर ... ॥ ४

उदपादि तस्य भृत्यो भद्रो भद्रानिश्चयनामा ।
 गुणमण्डलाधिको यः कुल ... नन्दचन्द्रनिभः ॥ ५
 स चित्रभानुद्रविणाप्रशाके धर्म्म्यानुजश्च प्र ... द्रुभक्तिः ।
 ... आन्तमनुननाम चित्रन्मुदतिष्ठिपदश्च देवम् ॥ ६

... ... केशवरलिङ्गमेतत्
 प्रासादमित्थश्च यदस्ति पुण्यम् ।
 माता पिता भूमिपतिर्गुरुश्च
 बन्धुः सुहृन्नापि तदस्तु तेषाम् ॥ ७

अनेन चाहं कुशलं कर्म्मणा
 मग्नञ्जगत्तारयितुं समर्थः ।
 जन्मार्णवे दुःख ... णै-
 र्वृद्धात्मजो जन्मनि जन्मनि स्याम् ॥ ८

यद् यज्वना मणि ... ... सी
 ... दास ... ... दिदत्तम् ।
 ये लोभदग्ध ... ...
 [दीप्ता]नलं पुनरिमं प्रपतन्तु योगम् ॥ ९

संवर्द्धयन्ति गु ... च ... णा ये
 धर्म्मं परात्महितहेतुमिमं यथावत् ।
 ते ब(बा)न्धवैस् सह महाभ्युदयं प्रयान्तु
 निर्वाणसौख्यमपि बौद्धपदं परत्र ॥ १०

No. 101. BASAK STELE INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMA.

(Add the following in No. 101 on p. 269 after the first para and omit the rest of the English text).

The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, II, 58).

It begins with an invocation to Mahesvara (V. 1), Rudra (V. 2), and Trivikrama (V. 3), and gives the date of the accession of Rājendra-varman as 866. The object of the inscription is to record the foundation, by Nṛpendrāyudha, of a deity, whose name is lost in the Sanskrit text, but who is called Nṛpendrāyudhasvāmi in the Khmer Text. The lands, servants and precious objects, mentioned in vv. 11-12, are given to this god whose image was placed in the temple of Vakakākeśvara, and it is to the notables of this place that the donor transfers the merit of his pious works. The Khmer text merely contains the usual imprecations.

The following additions and alterations are to be made in the Text on p. 270.

V. 3. त्रिविक्रमाह जं पातु रजो वः पापघातनम् ।
क्रान्तत्रिलोकीलक्ष्म्या नु वेणीप्रमोर्णकेसरम् ॥ ३

V. 4. विद्विह्रसाष्टभृद्भूपो भूभरविभवोऽभवत् ।
यश्च श्रीराजेन्द्रवर्मेन्द्रोऽरीन्द्रवैन्द्येन्द्रमर्दनः ॥ ४

V. 5. Read ०जन्तु for ०जन्तु in l. 1
Read शतक्रतुयशस्तारा० in l. 2

V. 6. Read यद्भान्तवपुषं वीक्ष्य in l. 1

V. 7. सव्यापसव्यविक्षिप्तशरो योऽर्जुनको युधि ।
केनाप्येको जयौ नित्यमकृष्णमुहदुन्नतिः ॥ ७

For v. 9 read :

तस्य पार्श्वधरो भक्तश्च श्रीनृपेन्द्रायुधाभिधः ।

... ... लिखान्दोलां सम्यगवाप यः ॥ ९

सोप्यनिष्ठित् ... .. इमां मुदा ।

वक्रकाकेश्वरस्य ... .. ॥ १०

Vv. 10, 11, and 12 should be numbered 11, 12 and 13. In the last verse (v. 13) read परिण्डामि for परिन्दामि । All the footnotes on pp. 270-271 should be omitted.

No. 101A. BASAK STELE INSCRIPTION.

The inscription, noticed by Finot (*BEFEO*, XV, No. 2, p. 20), has been edited by Coedes (*IC*, II, 54). For locality, cf. 101.

The inscription, written in Khmer, contains 21 lines, and may be referred, on grounds of palaeography, to the middle of the 10th century A. D. It contains an order of the king to Vrah Guru for the supply of clarified butter to a divinity whose name does not occur in the extant portion of the record. Reference is made to a number of persons charged with the duty of supplying this article, and four collectors of the same, under the authority of Mrateñ Rājadvāra. It is further laid down that if any of these persons supplying clarified butter be condemned as guilty in a law-court, he will have to offer as penalty a pair of cows. For keeping them, two stables (*gosālā*) were to be built by a number of officials named, such as *kulapati* (chief of the temple), *deva-paricāraka* (servant of God) and *grāmapāla* (village headman).

No. 106A. BASAK STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V. Dated 890.

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II, 142). For locality, cf. No. 101.

The inscription, which consists of 26 lines of writing in Khmer, is incomplete. It records an order of Jaya-varman V in 890 Śaka, donating the village of Thkvāl Joñ to the deity Vāk Ek for the supply of rice, oil for lamp, clarified butter, and slaves. Mention is made of persons who requested the

king for the endowment and also those who were charged with the execution of the order. A short history is given of the donated land which was originally a territorial unit of Vyādhapura, then transferred by Jaya-varman II to Amoghapura, and was made a royal domain (*rājadravya*). During the reign of Yaśo-varman it was given to the deity Vak Ek. During the reign of Harṣa-varman I. Vāp Kṣetrajña founded a village in this domain. What follows is obscure, but it seems that the report of the wrongful possession having reached the ears of the king, he restored the village to the deity. Probably in view of all this, the king ordered Mratāñ Śrī-Narendrasimha, general of the Main Gate (*Senāpati vrah Mukhadvāra*), to fix the boundaries of the land and erect an inscribed stele (*prāsta*) mentioning the exclusive right of the deity Vak Ek to this land.

One of the officers, named Mratāñ Śrī-Nrpendrayuddha, is probably identical with the official Nrpendrayudha mentioned in another inscription of the same locality (No. 101). There is equally little doubt that Vak Ek is the original form of the divinity named Vakakakeśvara in this inscription.

The statement in this inscription that the donated land was situated originally in Vyādhapura, supports the identification of this city with Ba Phnom which is close to Basak.

No. 110A. KOMPON THOM STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V, Dated 896.

This inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 62). It is a replica of the preceding inscription (No. 110), but in a much better state of preservation. There is another replica of this record on a stele found at Tuol Dañ Khcas in Sisophon.

The inscription, engraved on the four faces of a stele, contains 101 lines written in Khmer. It contains an edict of Jaya-varman V, dated 896 Śaka, regarding the creation of two new castes or corporations (*varna*) viz. *Khmuḥ* (of the

hall of worship) and *Karmāntara*, the nature of whose functions is not quite clear. The edict was issued on the occasion of an important religious ceremony viz *Brahmagajña* for the royal *Guru*. The king also performed a grand sacrifice in honour of *Vāgiśvari*, when he had finished the study of all sciences, in the town of *Yasodharaparvata* on the sacred tank (*vrah silātālāka*). At the end of the ceremony the king asked the *Guru* to select, from among the religious men and *ācāryas* of the seven castes (*saptavarṇa*), 20 persons each for the two new castes, *Khmuk* and *Karmāntara*. These would be the foundation-members (*mūla*) of the two new castes, and exclusive right was given to them over the revenues of certain villages, lands, and fields. The members of these two castes must, in future, recognise the authority of the descendants of these chiefs. Those in the two castes who possess knowledge (*vidyā*), good character (*śila*), and good manners (*ācāra*) could become *Ācāryahoma* and *ācārya-caturācārya-pradhāna* (*Ācārya*, chief of *Ācāryas*). The female members of these two castes will be given to men of high caste for the service of *Śiva* (*Śivabhakti*) but not to men of low caste (*hīnajāti*). For this reason only the three principal *Saṅjaks* of the king, and no others, even though entitled to use umbrella with golden staff, could take these females. But when these were married to three superior castes or to the three *Saṅjaks*, they must not be regarded as heritable property.

Those male members of these castes, who were capable of teaching, should be placed in charge of teaching at the capital by *Ācārya-caturācārya*. They could adopt a religious life in the service of the king, but not as *Bhāgavata*.

The royal *Guru*, having made the selection of persons, brought them to the king, in presence of sacred fire, the *Brāhmanas*, the *Ācārya*, the K. A. *Rājakulamahāmantrin* and all the *Khloñ Vala*. His Majesty treated them as constituting the two *varṇas*, viz. *Khmuk* and *Karmāntara*.

His Majesty ordered that an inscribed gold and a silver plate and a stele of stone should be kept in the territory which is placed under the authority of the two *varnas*, so that the royal officials may not interfere in any way with their full enjoyment of villages, lands, fields, slaves and other donations. Then follow the usual imprecations in course of which the date of Jaya-varman's accession is given as 890 Śaka. The record concludes with twelve names headed by Steṇ Paramasivācārya, who is described as *mūla* (root or origin).

No. 107A. THE CIKREN STONE INSCRIPTION.

Dated 892.

The inscription, noticed by Finot (*BEFEO*, xv, No. 2, p, 19), has been edited by Coedes (*IC*, II, 48). Cikren is in the Province of Kompon Thom.

The inscription is written in Sanskrit and contains 9 verses, the metres being *Vasantatilaka* (vv. 1, 8, 9), *Āryā* (vv. 2, 7), *Śloka* (vv. 3-5) and *Sragdharā* (v. 6). It records a donation of two ornaments, called *ardhaprasāda*, to Lokeśvara by Hṛdyācārya, in the year 892 Śaka (vv. 4-5). V. 3 contains an eulogy of Umā, younger sister of the donor, and daughter of Saṅgrāma. She is said to be the queen (*mahiṣi*) of Śrī-Mahidhara-varman, who was evidently a feudatory chief and may be identical with the person of the same name mentioned in Ins. No. 109.

TEXT

लोकेश्वरो जयति यस्य वरगाङ्गधूलि-

रावोचिकन्धगन्धगिन्यनिवृद्धवह्निम् ।

नीरोचकार नरकव्यसनापहारे

तस्मिन् मदीयनिरस्तु सहस्रवारम् ॥ २

... आसीदनिन्दिताकृशो यश्च श्रीसमरेन्द्रविख्यातः ।

तस्योमेति तु तप्ता (पत्री) शरदिन्दुरिवान्वयव्योम्नि ॥ २

... रणाद्भुतसङ्ग्रामसुता सध्वंकलाद्भुता ।
 शम्भोगौरीव महिषी श्रीमहोदरवर्मणः ॥ ३
 [अ]लङ्कार लोकेशमलङ्काररविप्रभैः ।
 रत्नरूप्यरचितर्द्धिन्न(न)वाष्टशकेन या ॥ ४
 तद्भजश्च सौदर्यो हृद्याचार्याभिधानधृक् ।
 अर्द्धप्रासादभूषं यः प्रत्यक्^१ लोकेश्वरेऽदिशत् ॥ ५
 पुण्येनानेन रत्नद्युतिनिकरलसत्स्वर्णपद्मोपरि स्यां
 गन्धैरुन्मादिनालिनरनयनमनोहारिसौन्दर्यजातः ।
 जातश्चेत् भुव्वजन्नावकुशलमलिनो लोकनाथान्तिकेऽस्मिन्
 भूयोभूयः[ः] समुन्मूलितमदजडतामत्सराहङ्कृतिस् स्याम् ॥ ६
 [रा]जभयाद्यष्टभयं भयमपि घोरावीचिकादिषु वा ।
 दुःखान्यधमानि च मे भवे भवेऽनेन माभूवन् ॥ ७

न्यायेन लब्धमवलोकितभूषणं मे
 सन्नातृकेण रचितन्दहभक्तिधौतम् ।
 ये रत्नरैरजतलुब्धतया हरन्ति
 घोरे पतन्तु नरके सह बन्धुभिस्तं ॥ ८
 रक्षन्ति बन्धुसुहृदन्यजना मदीयं
 ये पुण्यमेतदिह देवपुरं प्रयान्तु ।
 जार्ति प्रति प्रहसिताननमण्डितास्तं
 वाग्भिर्जगत्सु वपुषा सुभगा भवन्तु ॥ ९

No. 112B. PRASAT TA AN INSCRIPTIONS,

Dated 901 and 1189.

The inscriptions, noticed by Aymonier (II, 366), have been edited by Coedes (IC, III, 76). Prasat Ta An is the name of a sanctuary in Siem Reap District in Battambang. It consists of two separate temples. The southern contains three inscriptions, and the northern, two others. All the inscriptions are written in Khmer.

The first inscription in the southern temple records the donations to Śrī Trailokyavijaya. The date and the name of the donor are lost, but it must be earlier than the second.

The second inscription records fresh donations in 901 Śaka to Lokeśvara. These consisted of slaves, one ring, one tray, one spittoon, a pair of buffaloes, an *ārama*, a kitchen-garden, and some other things.

The third, a short record, simply mentions the name of god Śrī Jayaviraśakti-Mahādeva in characters of a later date (12th-13th cent.). We know from Ta Prohm Ins. (No. 177) and Pra Khan Ins. (No. 178) that an image of this god was installed by king Jaya-varman VII at the beginning of his reign.

The first inscription in the northern temple, probably belonging to the same period as the second inscription of the southern temple, is very much effaced and seems to give a list of slaves.

The second inscription, clearly engraved, records the installation of an image of Buddha, named Śrī Sugata Māravijita, in 1189 Śaka.

No. 113. PHNOM BANTAY NAN INSCRIPTION.

Dated 902, 903.

(Add the following at the end of the summary of No. 113 on p. 299).¹

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 202). The sanskrit text comprises 10 verses, one *Vasantatilakā* and nine *Ślokas*.

TEXT

सिद्धिं न्वन्ति

नमोऽस्तु परमार्थाय ज्योमनुल्याय यो दधौ ।

धर्मसाम्भोगिनिर्माणकायान्त्रं लोक्यमुक्तये ॥ १

1. In the summary, the name of the deity Trailokyavijayagīṣvara should be changed to Trailokyavijayagīṣvari. This goddess corresponds to Prajñāpāramitā of the Sanskrit text.

भाति लोकेश्वरो मूर्ध्ना योऽमिताभञ्जिनन्दर्पो ।
 मितरश्मिप्रकाशानामर्कन्दोर्दशीनादिव ॥ २
 प्रज्ञापारमिताख्यायै भगवत्यै नमोऽस्तु ते ।
 यस्यां समेत्य सर्व्वज्ञास् सर्व्वज्ञत्वमुपेयुषः ॥ ३
 अस्ति त्रिमू(सु)वनवज्रो योगी वितयविश्रुतः ।
 दक्षिणि(णी)यो महानागो नित्यदानोऽपि निर्म्मदः ॥ ४
 यस्य मानामहो भृत्यश् श्रीनामा श्रीन्द्रवर्मणः ।
 तीर्थानाम्ना ददौ दासी श्रेयोर्थी जगदीश्वरे ॥ ५
 प्रियायै सोमवज्राख्यास् स्यालो लोकेश्वरन्ददी ।
 यस्य संस्थाप्य पात्रेऽस्मिन्बह्विध्योमनवाङ्किते ॥ ६
 तेन पूर्व्व(र्व्वं)प्रतिष्ठाप्य गोत्रस्य जगदीश्वरम् ।
 मुनीन्द्रजननी भूयः स्थापिताग्निवियद्विलैः ॥ ७
 पूर्व्ववत्तत्र देवेषु कृत्वा गोत्रस्य कल्पनाम् ।
 दासीदासहिरण्यादिद्रव्यं सोऽदाद्विशेषतः ॥ ८
 तंभ्यो लघुतरास् सन्ति पञ्चानन्तर्य्यकारिणः ।
 लोभान् प्रसङ्गं लुम्पन्ति येऽस्माकं कल्पनामिह ॥ ९
 क्षेत्रादिकिङ्करमुनर्त्तकतु(तू)र्य्यकानां
 केदाररत्नकनकाभरणादि दत्तम् ।
 ये यज्वनात्मधनमात्रविनाशलुब्धाः
 लुम्पन्ति ये(ते) निरयमुग्रभयं प्रयान्ति ॥ १०

[Detached Line]

ये भो[गं] लोपयति देवद्रव्यं ते

No. 113A. THMA PUOK INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN V, Dated 911.

The inscription has been edited by Coedes (IC, III. 66). It is engraved on a miniature temple, now placed in the temple of Thma Puok, but originally brought from the

neighbouring village of Arak Cho. Thma Puok is in the District of Svay Cek in Battambang (Province).

The inscription is written in Sanskrit and contains 14 *Ślokas*. The first six contain invocations to Buddha, Prajñāpāramitā, Lokeśvara, Vajrin, Maitreya, and Indra. Then follows eulogy of king Jaya-varman (V) who ascended the throne in 890 Śaka (vv. 7-8), and the sage Padma-vairocana (vv. 9-10). This sage installed, in 911 Śaka, the six divinities, who are mentioned above, and some of whom figure among the sculptured images of deities in the niches round the miniature temple (vv. 11-12). After commending the endowment to the care of his virtuous wife (*Dharmapriyā*) and leaving all his servants, lands and wealth to her, he, free from bondage, went for peace to the forest like an elephant freed from fetters (vv. 13-14).¹

TEXT

योऽप्येको बहुधा भिन्नो विनेयाशानुरोधनः ।

शशीव नैकनीगम्यविम्बो बुद्धस् स पातु वः ॥ १

प्रज्ञापारमिता पायादपायाद्वो वगीयसः ।

जिनानामप्यजातानां या जाता जननी सती ॥ २

वन्दे लोकेश्वरं भक्त्यामिताभ इव भ ... ।

यस्योत्तुङ्ग ... .. ॥ ३

वस्री जयति ... .. ।

मार्तण्डमण्डल ... .. ॥ ४

नमध्वमार्यमैत्रेयमार्य ... .. ।

करुणामुद्रितोपेक्षाभ्रमाद्यात्मेव ... .. ॥ ५

1. Coedes interprets these two verses in a different way. He takes *Dharmapriyā* to mean 'people devoted to virtue' and connects *tasya* in v. 14 with the goddess Prajñāpāramitā, as she is the only female deity mentioned in the record and is thrice represented in the niches.

... वलभिदा तेन जयन्नप्युज्जितं कलिम् ।

... सेनामरेन्द्रत्वं बलव्यूहैश्च यो ययौ ॥ ६

[वि]यद्विल्वमुप्राप्तप्राज्यराज्यो बभूव यः ।

[राजाश्री]जयवर्मनि जयश्रीलिङ्गिनोऽनिशम् ॥ ७

... .. व्यभित्कान्तिर्दानन्दिदन्तिर्दैन्यकृत् ।

... .. क्लारसङ्घर्षी तावती यस्य शूरता ॥ ८

नद्राज्येऽभूजगद्गीतगुणो यो मुनिपुङ्गवः ।

पद्मवैरोचनाभिख्यो जगद्(त्)पद्मविरोचनः ॥ ९

दानशीलश्चमावीर्यध्यानप्रज्ञादयो गुणाः ।

मात्मीकृताः प्रवृत्त्येव यस्य ... वहिष्कृताः ॥ १०

बुद्धमात्रिन्द्रमैत्रयबुद्धलोकेशबन्धिणाम् ।

प्रतिमा(माः) स्थापितास्तेन चन्द्रचन्द्रप्रहाङ्गिते ॥ ११

मत्त्वान् मोक्षे शशो^१ दिक्षु शोकाग्निमारमानसे ।

हृष्टत्सु सनामस्मिन्देवान् सोऽतिष्ठिपत् समम् ॥ १२

धर्मप्रिया धर्ममिमं रक्षताधर्मराक्षसात् ।

नमाङ्गसि व्रन्ति लोकान् हि भास्करोत्येव भास्करः ॥ १३

दासीन्दासश्च भूम्यादिधनन्तस्यै प्रदाय सः ।

करीव बन्धनिर्मुक्तश्च शान्तये वनमाययौ ॥ १४

No. 116A. PRASAT KRALAN INSCRIPTIONS.

The inscriptions were noticed by Aymonier (II. 369), and Coedes (IC, III. 85), and one of them was edited by Coedes (IC, III. 85). They are engraved on the door-posts of six (or five) temples in the sanctuary, situated about 550 yds. to the south of Kralan, the headquarters of the District of that name in Siem Reap District.

I. It contained 42 lines in Sanskrit, but has been

1. Coedes suggests the emendation गतो ।

deliberately erased and is now illegible, except the last six lines which appear to have been Buddhist in character. The alphabet belongs to the 10th century A. D.

II. It consists of one line, naming the deity Śrī-Vāgindradeva.

III. According to Aymonier it mentions two deities, Śrī-Vindveśvara and Śrī-Maheśvara

IV. According to Aymonier it mentions three deities, viz, Śrī-Jayavira, Śrī Jayavarmesvari and Śrī-Varmmesvari. But the reading is doubtful.

V. The text, in six lines of Khmer, enumerates donations of slaves and paddy. The writing probably belongs to the 10th or 11th century A. D.

VI. The inscription, containing 20 lines, is written in Pāli. There are five verses, the metres being *Vatta* (vv. 1, 3-5) and *Vasantatilaka* (v. 2). The date, given at the beginning of v. 2, ends with 96, but the first letter of the word for hundredth figure is missing. If we restore it as 'na', the date would be 996 (=1074 A. D.), but this offends the metre, and the date would appear to be too early for a Pāli Inscription, though this cannot be regarded as an insuperable objection. It appears, however, to be older than the inscription of Śrīndra-varman dated 1308 A. D. (No 188).

TEXT

तिलोकसरणं कुडं धम्मं स (?) ते नित्यानिक्कं ।

बन्धथारियमहच्च पापहिणाय साधवो ॥ १

उद्धार ... वसकराजजिनपतिद्वो

सीलेन भूसिनवरो यति रामधम्मो ।

भूय(धा)रवडभनरो मतिमानिरेको

पण्हं दसट्टकुसलो^१ परिपुच्छि^२ ... यं ॥ २

1. The first three letters are doubtful. The third letter may also be read as उज्ज ।

2. The first letter looks like ma. The i of vi is doubtful.

कुम्भिलान्तकरावासा नदि ... ल पारगा ।

वासेन्तो मनुस्से वेदि पच्छिमाभिमुखो जिनो ॥ ३

तिस्सो दासी तयो दासे तिस्सो गवी कपिलका ।

तीनि गु ... नि खेतानि जिनाय ... मुदा ददे ॥ ४

धम्मालयशाम्यधारं¹ सिरिवद्धो पधानको ।

वेसाखपुण्णामियञ्च यजमानो जिनं थपे ॥ ५

120C. PRAH NAN STELE INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN I. Dated 924.

(Substitute the following for 120 C, p. 310, above).

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 164). Prah Nan, or Eos Preah Nān, as Aymonier (*I*. 322) calls it, is situated on the northern border of the Province of Choeung Prei.

The inscription contains 29 lines in Khmer. It is dated in the year 924 Śaka (=1002 A. D.) and records the gift of Bhadresvarāśrama to king Sūrya-varmadeva by Bhagavan Śrī Pṛthivindra Paṇḍita of the country of Āy Ramani.² It then enumerates in great details the donations made in favour of Līṅapura, Līṅasodhana, and Jalāṅgeśvara. Regarding Vijayēśvara it is said that it was the foundation of V. K. A. Śrī Vijayendra-varman, the *guru* of king Jaya-varman IV, but Sūrya-varman renewed it, re-installed the god, and united his property with that of Līṅapura.

Fragments of several other inscriptions have been found in the neighbourhood. One of these goes back to the 7th century A. D. Another, dated 924 or 925 Śaka, mentions donations to the temple of Jalāṅgeśvara.

1. Reading doubtful. The fifth letter looks like *gā*.

2. According to Aymonier (*I*. 328) Pṛthivindra Paṇḍita consecrated Śrī Bhadresvarāśrama which king Sūrya-varman constructed for the deities of Līṅapura and Līṅasodhana.

In the year 924 Śaka, when this inscription was composed, Sūrya-varman I was in possession of only a portion of Kambuja, and Jayavira-varman ruled at Angkor. As Coedes has pointed out, Prthivindra Pandita of this record cannot, therefore, be identified with the dignitary of the same name, referred to in the Tuol Prasat Inscription, dated 925 Śaka (No. 122), as serving under Jayavira-varman.

No. 122. TUOL PRASAT INSCRIPTION OF
JAYAVIRA-VARMAN, Dated 925.

(Substitute the following for No. 122, para 2,
on p. 311, above).

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 97).

It contains 41 lines in Sanskrit, forming 41 verses, and 104 lines in Khmer (6 lines before, and the rest after, the Sanskrit text). The metres of the Sanskrit verses are *Upajāti* (vv. 1, 3, 5-7, 11, 29, 34-36, 41), *Indravajrā* (vv. 4, 9, 10, 12, 13, 40), *Vasantatilakā* (vv. 2, 8), and *Śloka* (vv. 14-28, 30-33, 37-39).

The opening lines in Khmer relate that in 925 Śaka, while king Jayavira-varman was residing in the Four Gates of the royal palace in the town of Śrī Jayendranagarī, Mratañ Khloñ Śrī-Prthivindra Paṇḍita, Inspector of merits and defects (*guṇadoṣadarśī*), and the members of the Court (of Justice) presented to him a prayer written in Sanskrit verse (*nivedana-śloka*) which described the origin and history of certain properties claimed by Vāp Sah, in charge of holy register (*pāñji* = *pañjikā* or calendar ?), but contested by several others. The king ordered, through the medium of the court, that the land be given to Vāp Sah and that the poem (*śloka*) be inscribed (*praśasta*).

Then follows the Sanskrit text, which is evidently the poem referred to above. It begins with an invocation to Śiva (v. 1) and Dharmakāya (v. 1), an interesting example of religious syncretism. Then follows an eulogy of

king Jayavira-varman, who became king in 924 Śaka (vv. 3-8). V. 9 introduces Sahadeva, who corresponds to Vāp Sah of the Khmer text, and his genealogy through mother's line is given in vv. 10-12. His great-grandfather Gavya purchased a piece of land (vv. 13-19), installed an image of god, and excavated a tank at the village named Devigrāma, so called because it was bounded by the stone of Devī (v. 20). On the death of Gavya three persons claimed the land as belonging to them. Sahadeva complained to the king Jaya-varman V who punished the miscreants. The hands and lips of two of them were cut off, while the third, being the maternal uncle of Sahadeva, was with his family and property handed over to the latter at his request (vv. 21-26). Some years later, five others again wanted to take possession of the land and suffered corporal punishment by order of king Jayavira-varman, as a result of which one died (vv. 27-33). Sahadeva was confirmed in his property which he gave to Liṅgapuresvara, Buddha, and Lokeśvara (v. 34). Vv. 35-39 describe other endowments of Sahadeva, and the two concluding verses (vv. 40, 41) contain the usual imprecations.

The Khmer text that follows describes, in detail, the origin and history of another group of lands, belonging to Vāp Sah, some of which go as far back as the time of king Jaya-varman II. On the petition of Vāp Sah, king Jayavira-varman confirmed his right to these lands. The royal order was issued on the same day as the preceding one, but from another part of the palace. The names of the high officials who helped in the presentation of the petition are given at the end. These include Virendravarman, Prthivindra Pandita, Lakṣmīndravarman, Parākramavira, and Dharaṇīndravallabha.

TEXT

अं

नमश् शिवायास्तु शिवाय यस्माद्
 ब्रह्मादिरक्षः प्रतिभूः प्रभूतः ।
 भिन्नोपधानाद् बहुधेव भिन्नो
 नान्यस् स्वभावादिव वारिभानुः ॥ १

योऽनादिमद्वय(ध्य)निधनस् स्वमुखोपभागे
 साम्भोगिकं वपुरिवेन्दुविधुन्दधानः ।
 निम्माणमद्वयमिव वस्त्रिजिनादि लोक-
 सौख्याय वो दिशतु शम्भे स धम्मकायः ॥ २

बभूव भूपालशिरोधृताङ्घ्रि-
 रब्धिविद्विरन्ध्राधिगताधिराम्यः ।
 योऽवाय्यवीर्यो भुवनेकवीरो
 राजा जयी श्रीजयवीरवर्मा ॥ ३

सोमान्ववायाम्बरपूर्णसोमस्
 सौम्याकृतिर्निर्मलकीर्तिसोमः ।
 यः क्षत्रनक्षत्रनुतोऽप्यनक्षश्
 श्रीकम्बुजेन्द्रो भुवनाम्बुजेन्द्रः ॥ ४

व्याप्तपु तंजःप्रसरैर्यदीये-
 निरन्तरालङ्ककुभाम्भ(म्बु)खेषु ।
 नैवान्यतंजोऽवसरोऽवसर्तु-
 तंजसप्तसप्तैरिव सप्तसप्तेः ॥ ५

नित्याभिपूर्णाङ्गिल निष्कलङ्का
 यत्कान्तिमालोक्य शशी ह्रियेव ।
 गङ्गान्वितेऽद्यापि कलङ्कभङ्गे
 विवेश शङ्के शशिमौलिमौली ॥ ६

अजस्रमस्रवपङ्कसङ्गी
 सङ्के^१ स्खलन्ती शतशो जयश्रीः ।
 आश्रित्य विश्राम्यन्ति यस्य दीर्घ-
 रोर्हाटकमन्मभमकम्पनीयम् ॥ ७
 यस्य प्रदानसमयोदितकीर्त्तिमालां
 येषामिमामगणितां गदिनं समीहा ।
 तेऽसंख्यरत्ननिकरानखिलाम्बुराशीं
 तारागणान गणयितुं गगणे यतन्ते ॥ ८
 तस्याधिराजस्य महन्द्रधाम्नो
 यो वित्तमुद्रालिपिपालवित्तः ।
 भूयो नियुक्तो द्रविना(णा)धिकारे
 हृत्पद्मद्वयसु सहदेवनामा ॥ ९
 देवम्बमातापितृशास्त्रमान्य-
 सन्मा(म्मा)ननेनैव विशुद्धभक्त्या ।
 प्रीत्यादिभिर्मर्मानिनसव्वलोकस्
 सन्नन्दिनी यस् समवाप लक्ष्मीम् ॥ १०
 श्रीहर्षवर्माधिपतेः पटीया-
 श्वमूपतिर्वीरपुरसूसरो यः ।
 मातामहो यस्य महामति[श्] श्री-
 वीरन्द्रवीरो जितवैरिवीरः ॥ ११
 यस्य प्रमातामह इन्द्रगुडि-
 स्तन्मातुलो लोकहितैककृत्यः ।
 गव्याह्वयो यो महनीयनीति-
 स्त्यागी धनी धर्मनिधिश्च धीमान् ॥ १२
 आज्याद्यभिख्यैस् सह बन्धुवर्गस्
 सन्मानितैर्दत्तधनैः प्रहृष्टैः ।
 भूमिख्यैर्वाभिमताः^२ प्रदत्ताः
 कर्तव्यं यस् सर्वधनैर्धनाढ्यः ॥ १३

1. सङ्के is used in place of सङ्की ।

2. Omit visarga

स्वल्पेक् रङ्गप-समाख्या भू-लीचर्माण् चाव्वार-समाख्या ।

स्रष्टै-नाम्री च पञ्चनास-सर्वांस मवनगह्वराः ॥ १४

... .. प्राच्यामनेया ... ।

दक्षिणे ... स्तुक्स्व वाद् दत्तेह तैश्चनिके तथा ॥ १५

वारुण्यां पिककवे-भूमि स्रष्टै वायव्यतस्तथा ।

लृदिक्वास् उत्तर उत्तरग्राम देशानतस्तथा ॥ १६

पारंपर्यप्रसिद्धैषता भूमिः(मीः) कुन्वापि युजितः ।

यश् श्रीराजेन्द्रवर्माणां यथाचे भूपति पुनः ॥ १७

तेन राजाधिराजेन भूमिपालेन भूमयः ।

यस्मिन्नर्थिनि गव्याख्ये भूयो दत्ताः प्रसादनः ॥ १८

यदभ्यर्थितेन राजा नियुक्तश्चारुचारकः ।

तद्गोलस्थापनाङ्क त्वा तस्मै दत्ता इमा इति ॥ १९

देवीशिलावधिग्रामो देवीग्राम इतीरितः ।

तदेवस्थापनाच्चक्रे यः काञ्च ॥ २० ॥ कजलाशयान् ॥ २०

दिवङ्गते तु यस्मिन्ते ही-पू-के-संज्ञकास्त्रयः ।

अस्मद्भूमिरिति प्रोचुस् साहसाला त्रिहि(ही)पवः ॥ २१

गोलान् संस्थापितान्तासु सुसिद्धान् राजशामनात् ।

नियुक्तस् स्वयमुद्धतुं हे-नाम्मा पू-समाह्वयः ॥ २२

सहदेवेन तत्रत्रा तेषां तदुद्धृतं कृतम् ।

लिपिभिर्निवेदितस् सर्व्वे राज्ञि श्रीजयवर्मणि ॥ २३

मन्त्रिभिस् ससभासङ्गी राज्ञा सम्यक् समीक्षितम् ।

तेषां पू-संज्ञकादीनां दृष्टन्तदुद्धृतं स्फुटम् ॥ २४

ओष्ठच्छेदं करच्छेदं हं-नाम्नः प्वाहायस्य च ।

यथा तदोपतः कुर्यादिनि तद्राजशासनम् ॥ २५

स्वमातामहसुनुस्तु के-नामा सकुलस्तदा ।

याचितस् सहदेवेन राजा दत्तस् सभूमिकः ॥ २६

अथ पञ्च-अप्-गदाकेशास् सेशानशिवसंज्ञकाः ।

यक्-संज्ञिका च ते भूयो विवदन्ते पि तद्भुवः ॥ २७

तेषां तद्भुजिहि(ही)र्षणामापत्तिं राजकारिताम् ।

ते पश्यन्तोऽपि शृण्वन्तो मोहात्तद्वरणोद्यताः ॥ २८

आज्ञाव्यतीनान्त्पपुङ्गवानां

तान्दुर्दमान् साहसधम्मकत्तन् ।

न्यवेदयच्छ्रीजयवीरवर्म्म-

देवेऽधिगजे सहदेवनामा ॥ २९

तद्भुतमपि तद्वाक्यं श्रुत्वा राज्ञा विचारितम् ।

मन्त्रिभिस् ससभासद्भिष्टन्तदुक्कृतन्तदा ॥ ३०

जङ्घापीडा शिरस्पीडाभूतेषां राजशासनात् ।

अप्रियत्(त्व)ञ्च अप्-नामा पञ्च-नामा पञ्चनाङ्गताः ॥ ३१

भवलाय(या)स्तु यक्-नाम्न्य(म्न्या)श् शिरस्पीडैव कारिताः ।

तद्भवान्धवास्तु भीतास्ते निलीना दिग्द्रुता द्रुतम् ॥ ३२

यावन्त्यो भूमयस् सर्वाः क्रीता दत्ताश्च राजभिः ।

सहदेवस्य सिद्धास्ता इति तद्वाजशासनम् ॥ ३३

क्षेत्राणि चार्वारं प्रभृतीनि पञ्च

पुण्याश्रयालिङ्गपुरेश्वराय ।

बुद्धे प्रभेशे च तदीयरूपे

लोकेश्वरे सोऽदित सुप्रशस्ते ॥ ३४

कृतेषु भक्त्या ... ..

स षष्टिकप्रस्थघृतानि तासु ।

पट्टवारिकाराजततण्डुलांश्च

भद्रेश्वरेऽदात् प्रनिवृत्त(त्)सरञ्च ॥ ३५

स्वकीयवेश्मानि मनोहराणि

सर्वोपजीव्यानि सुखोद्यानि ।

तान्याश्रमायैव कृतानि बुद्धे

ताद्रूपके लोकपतौ च सोऽदात् ॥ ३६

श्रीसमन्तप्रमेशाख्ये श्रीघने श्रुतविश्रुतः ।

स प्रादात् प्रत्यहं भक्त्या पञ्चदशप्रस्थाद्वैतण्डुलम् ॥ ३६

श्रीसमन्तप्रमेशे च स्वदेशोद्भूतरूपके ।

सोऽन्वहं व्यतरत् पञ्चदशप्रस्थाद्वैतण्डुलम् ॥ ३८

लोकेश्वरे प्रशस्तेऽस्मिन्लोके लोकहितोदतः ।

सोऽदात् प्रत्यहं पञ्चदशप्रस्थाद्वैतण्डुलम् ॥ ३९

लुम्पन्ति नो ये मम कल्पनान्ते

स्वर्गापवर्गाश्चिरमावसन्तु ।

तद्वदनारक्षणतत्पराणां

का चा कथा पुण्यफलेषु तेषाम् ॥ ४०

पुण्यं मम स्वार्थपराथमेव

लुम्पन्ति ये स्वल्पधियन्तु तेषाम् ।

उत्पत्तिरेव स्थितिरस्त्वहानि

रत्नलपकल्पान्नरकेऽतिघोरं ॥ ४१

128. TWO PHNOM PRAH NET PRAH TEMPLE INSCRIPTIONS, Dated 927, 929.

(Add the following after para I, and omit paras 2 and 3 of No. 128, p. 322 above).

The inscriptions were edited by Coedes (*IC*, III. 37).

The first inscription contains 13 lines in Khmer. It records that in 927 Śaka, the Khloñ Vala, a Professor (*adhyāpaka*), made a prayer (lit. presented a *śloka*) to His Majesty Śrī Jayavīra-varmadeva, that he claimed all the property of Steñ Añ Vrah Jrai. His Majesty thereupon issued an order to the President of the Court, Mratāñ Śrī-Jayendrapañḍita and other officers that the slaves, villages, paddy fields and the holy chambers (*kuṭi*) of Rājendrāsrama and Śaṅkara (a Śaiva temple ?) be handed over to the relations of Steñ Vrah Jrai whose ancestor made these endowments for the worship of the god. In case there were no relations of Steñ Vrah Jrai the property

should be made over to the Professor, who was in charge of the sacred chambers (evidently the Professor who made the request to the king).

The second inscription, of six lines in Khmer, records a royal order issued in 929 Śāka to the chief of Giripura temple, notifying that the domains of Vrah Kainsteñ Jaroy Cār and Śāñkhañ belonged to the god of Giripura as they were purchased for supplying provisions to the god.

No. 128A. TWO PRASAT KHLAN INSCRIPTIONS OF JAYAVIRA-VARMAN.

These inscriptions were edited by Coedes (*IC*, III. 225).

The first inscription, written in Sanskrit, contains 13 lines, forming 13 *Ślokas*, but the first *pāda* of each is completely lost. It begins with an eulogy of king Jayavira-varman (vv. 1-9) and the latter part seems to refer to an official (v. 11). The object of the record (vv. 12-13) is not quite clear.

The second inscription, containing 22 lines in Khmer, is probably a continuation of the first. It is very badly damaged and even the general purport is not quite clear. The very first line contains the name of king Śrī-Jaya... who is probably no other than Jayavira-varman. Reference is made, by posthumous titles, to kings Harṣa-varman I, Īśāna-varman II, and to Paramaśiva... who may be Yaśo-varman (Paramaśivaloka) or Jaya-varman IV (Paramaśivapada). Mention is made, in conclusion, of a princess named Sativrata. Coedes concludes from this name or title that she followed her husband on the funeral pyre, but this is very doubtful, as Satī is a common name in India.

TEXT

... .. को नरैः ।
 राज्ञा श्रीजयवीरादिवर्मान्ताख्यो गुणाकरः ॥ १
 प्र ... .. इत्तं मनः ।
 स्वस्थानं यस्य वीताङ्गो वाद्यमङ्गमशिश्रियत् ॥ २

... .. लक्ष्मी ... महीमपि ।
 न्यक्कर्त्तुमिव न वा(व)क्ते वसति स्म सरस्वती ॥ ३
 ... .. न ... .. द्वयिभूषणे ।
 मुभाषितादिरत्नानां शतं यस्मिन्निवेशितम् ॥ ४
 ... .. अरिहृदि धिरमाहवे ।
 प्रणेमुरखिलोर्वीपाः पृथुपायनपाणयः ॥ ५
 ... .. यस्यान्तर्गतं प्रियम् ।
 राज्यलक्षणमन्येषां सम्भवो सम्भवोऽपि वा ॥ ६
 ... .. द्विजिह्वदमनोगतः ।
 तथाप्यपभ्रपानिन्वाद् वेननेयो यथा न यः ॥ ७
 ... .. सुमित्राप्रतिमप्रियः ।
 अज्ञानन्दकरोऽप्येवमाकृत्यो (१) दशरथो न तु ॥ ८
 ... .. प्रजामु ... नि ... आत्मकः ।
 वीनदमोदयो योऽपि वर्णिग्नो नृपचन्द्रमाः ॥ ९
 ... .. अशेषामु ... .. ।
 शशङ्कस सत्त्वदेवा ... मान्मवत्सु यदुद्भवम् ॥ १०
 ... .. यश्रणमुपागतः ।
 दोलामर्तामपि ... स सननं गुणतोषिताम् ॥ ११
 ... .. भक्ताप्र ... नृपः ।
 बलदेव ... नेमं सोपायं यत्र सोऽदिशत् ॥ १२
 ... .. सो ... नीज ... ।
 मुक्तिसाक्ष्यैककार्य्यन्मखिले (१) ... मकारयत् ॥ १३

No. 131A. PHNOM PRAH NET PRAH TEMPLE
INSCRIPTION, Dated 928.

The inscription was edited by Coedes (IC, III, 40).
For locality cf. No. 128.

The inscription contains 25 lines in Sanskrit, followed

by 26 lines in Khmer. The Sanskrit text, full of mistakes, consists of 12 *Slohas* after the opening formula in prose. It begins with the eulogy of a lady named Madhyadeśā who was a *mālinī* (supplier of flower) of the royal temple (vv. 1-4). She celebrated a sacrifice called Brahmayajña (v. 5), offered lands and precious articles as fee to the *guru* (vv. 6-8), and donated lands and other articles to Śivapādagiri, i. e. the temple of Phnom Prah (vv. 8-9). The maintenance of this endowment was undertaken by her grand-daughter (*pautrī*) Umā and another person called Pitryajñaka (v. 10). The remaining two verses contain the usual imprecations.

The Khmer text begins with a list of slaves, without the name of the donor, who was probably one of the two ladies named in the Sanskrit portion. Mention is then made of slaves offered by Mratāñ Khloñ Śrī-Saṅgrāma-dārūṇa, and by another person called *Vapā* (father), who may be the same as Pitryajñaka. These two persons and Umā provided for all the daily requisites of the temple of god Śivapāda, of which details are given.

TEXT

सिद्धि स्वस्ति ६२८ शक

उपनशालयप्राप्ता मधु(धु)रपुरवत्पुरम् ।

यमुनोपनदीवापि^१ कलङ्कपवनाक्षया ॥ १

तस्मिन् बभूव या सैव मध्यदेशेति संज्ञया ।

उदिता धर्मकामार्थवतीव परमेश्वरी ॥ २

सती सतीनां परमा वनाद्वेयण व श्वरि^२ ।

कुन्तीव धर्मिणामप्राप्ताद् ब्राह्मणीवापि काम्बुजा ॥ ३

1. Read यमुनो ।

2. The second *pāda* is corrupt and has one syllable short. The last word may be वनेश्वरी; Coedès suggests वनश्वरी ।

कान्तिनाङ्कान्तमस्या' च राजमन्दिरमाङ्गिनी ।
 सहस्रसागरद् भित्त्या धर्मकारकनिर्दिष्टा ॥ २
 आसहस्रात्तु यज्ञानां ब्रह्मयज्ञं महत्तरम् ।
 सर्वशास्त्रगुरोरस्माद् ब्रह्मयज्ञं कृतन्तया ॥ ३
 पादद्वयञ्च केदारं दक्षिणेन नगस्य तु ।
 शिल्पिनो परतोऽन्यैव ब्रह्ममूलसमीपकम् ॥ ४
 नक्षेत्रं सधनं सर्वं रत्नसूक्त्य (यं) सहस्रकम् ।
 गुरवे प्रणिपन्ना सा प्रादत्त प्रि(प्री)त्या तु दक्षिणाम् ॥ ५
 शिवपादगिरिपुरे सर्वद्वय्यादि स्वर्गोदम् ।
 नान(ट)कादिसगीनादिसगन्धर्वशेनोत्तमम् ॥ ६
 पुरश्चेत्राणि सर्वानि धर्मत्रिचलम् (र्मि)लारा ।
 सा तत्कुर्वा पुरस्तत् सम मोक्ष्य प्रददौ मुदा ॥ ७
 परिपालनमेवाभ्यश शिवपादस्य यज्वनः ।
 कल्पणा(ना) रक्षतिमाञ्च पौत्र्यमा पितृयज्ञकः ॥ १०
 पालयन्ति च ये धीराः सगोत्रक(कु)लवान्धवाः ।
 त्रिवर्गक(ल)दामेनान्ते यान्ति परमाङ्गतिम् ॥ ११
 नाशयन्ति च ये मूढाः ढा मूढा ढान्धकपनान्विताः ।
 अवित्यदिन्नरकं प्रौघोरन्त यान्ति परमाङ्गतिम् ॥ १२

Nos. 137A-C. THREE BANTAY PRAV INSCRIPTIONS.

These inscriptions, noticed by Aymonier (II, 328), were
 edited by Coedes (*IC*, III, 54). They are engraved on three
 temples at Bantay Prav, about 5 miles to the north-west
 of Svay Cek, the headquarters of the district of the same
 name in Battambang (Province). All the three inscriptions

1. Perhaps for कान्तानां कान्तिमस्या ।

2. Read संसारसागराद् भित्त्या ।

3. The last *pāda* seems to be corrupt.

5. This *pāda* is defective.

4. This *pāda* is defective.

6. Read कबीचिन्नरकं ।

are written in Khmer and contain respectively 11, 26, and 25 lines.

I. It records four donations of lands to the Śiva-līṅga of Thpvañ Rmmāñ, which was evidently the old name of the locality ; the first two in 929 Śaka, the third in 930 Śaka, and the fourth in 933 Śaka. In each case the names of those who fixed the boundaries are mentioned with details. Among these is mentioned *Khloñ viṣaya* of Amoghapura. The donors include Vāp Amṛta of Pañcagrāma, Mratāñ Śrī Nṛpendravallabha, Vāp Dharmma, a chief (*pradhāna*), Vāp Varmaśiva, a *karmāntara*, Mratāñ Khloñ Śrī Rājendra Paṇḍita, Steñ Bhavakṣetra, Mratāñ Śrī Śrutabhaktivikhyāta, Loñ Mādhaba, Mratāñ Śrī Samaravikrama, Steñ Varmmaśiva, Loñ Rāma, Śrī Narapatindra-varman and a Professor and priest of the temple of Rājaguhā (cf. No. 100 A-D.)

II. It enumerates the slaves offered to Śiva-līṅga of the central temple by Kamsteñ Śrī Narapatindra-varman. In most cases it is recorded that the slaves originally belonged to some relations or clients of the Kamsteñ and were made over to him for the service of the deity. In some cases the slaves were given along with their children and grandchildren. The slaves included dancers and musicians. Reference is made to Vyādhapura and Madhurapura.

III. This records the donations of slaves to god Parameśvara of the southern temple by Kamsteñ Śrī Narapatindra-varman, and refers to their original owners, as in No. II. Reference is made to Nāgapura, Gajapura, and Vyādhapura. In some cases the slaves were offered to Bhagavatī Umā, whose image also must have been installed in the temple.

Nos. 137-D.E. PRASAT KHLAN INSCRIPTIONS OF SŪRYA-VARMAN I, Dated 937 and 928.

The inscriptions were edited by Coedes (*IC*, III. 219).

I. The first inscription, containing 38 lines in Khmer, is very fragmentary, and it is difficult to understand its

object or even general purport. It begins with the date 937 Śaka and names several dignitaries including Vrah Kamraten Śrī-Lakṣmīndra-varman who presented a petition to the king. Mention is made of a royal order addressed to several other high officials as well as to members of the court of justice (*dharmādhikarāṇa*). Reference is then made to several *loṇ* who had obtained the titles of *kamraten* and *kamsten* and to king Śūrya-varman.

Of the rest of the inscription only a few scattered and isolated passages have been preserved. It contains an oath, somewhat of the type mentioned in No. 136, but not a duplicate of it, as has been wrongly supposed.¹ First, it mentions several crimes or misdemeanours such as want of devotion or of fidelity towards benefactors, treason against the king, and dissension among the members of the family. Then follow a number of pledges, in the first person plural, as in the oath recorded in No. 136—promises of valour in fight, of love and devotion and protection. In conclusion reference is made to the king who has gone to Rudraloka (Harṣa-varman I), but in what context, it is not quite clear.

II. The second inscription, in the same group of temples, written partly in Sanskrit and partly in Khmer, is too much damaged to yield any coherent meaning. It is dated in 928 Śaka, and refers to the endowments of Śrī Tapasvīvara Paṇḍita and the division of the property in two parts, giving full details of the boundary. Its chief interest lies in the fact that beneath the inscription are two plans showing graphically the limits of the two territories. It mentions king Śūrya-varman.

No. 138 C. PHNOM CISOR INSCRIPTION.

(*Substitute the following for the last para of No. 138 on p. 343.*)

The inscription C has been edited by Coedes (*IC*, III, 153). It is engraved on three faces of a stele and contains

1. *BEFEO*, XII, 9, p. 183.

16 lines in Sanskrit and 35 lines in Khmer. The Sanskrit text, comprising 8 *Ślokas*, is partly illegible. After an invocation to the Trinity (vv. 1-3) and eulogy of a Brāhmaṇa named Divākara (vv. 4-7), it refers to the installation of a number of deities whose names have, however, disappeared. The two lines in Khmer, which follow and complete the record on the first face, simply enumerate a number of localities, presumably the lands whose products were reserved for the deities.

The second face probably began with a date, now completely effaced, and then mentions the king Parama-kaivalyapada (Jaya-varman VI) and the Sūrya-parvata (Phnom Cisor). Then follow lists of slaves and lands offered apparently to the god of Sūrya-parvata. Similar lists are given in respect of other deities, all of whom, except Vṛṣadhvaja, bear indigenous names. The inscription must have been incised after the death of Jaya-varman VI, as his posthumous name is mentioned.

TEXT

[न]मो हिरण्यगर्भाय विभवे भूतभूतये ।
 यस्यास्येन्द्रकुलाभ्यस्ते चतुर्वेदाः विनिस्सृताः ॥ १
 सर्गस्थाय नमस् स्थित्यै हरये परधा(?)रिणे ।
 चक्रे चक्रेण यो राजीश्व (?) चक्रस्य क ... ॥ २
 नमद्वन्द्वान्तविध्वङ्सं शङ्करं लोकशङ्करम् ।
 [त्रि]लोक्यारण्यदाहं यो दुर्विषयानरोऽनलः ॥ ३
 [आसी]दिकान्तसर्व्वीयस् सर्व्ववाङ्मयगोचरः ।
 द्विजो (?) रागादिनिर्मुक्तः तमसेव दिवाकरः ॥ ४
 ... .. श्रमाचार्य्य ... आचार्य्य ... इणः ।
 [यस्या]स्ये रुचिरे रस्ये रसे शश्वत् सरस्वती ॥ ५

Only a few letters of vv. 6-7 are legible.

... .. वीक्ष्य ... ।
 ... .. स्थापयति स्म नः ॥ ८

No. 145. FOUR BASSET TEMPLE INSCRIPTIONS,

Dated 958, 964.

(*Add the following at the end of No. 145 on p. 348 above*).

Inscriptions A, B, C, have been edited by Coedès (III. 3). He points out that Ins. B. is dated in 964 Śaka.

The Sanskrit Text in Ins. A. comprises 17 verses, the metres being *Āryā* (vv. 1-16) and *Malini* (v. 17). The first three verses are very badly damaged and contain the invocation to the Trinity or Viṣṇu alone. The next five verses mention the royal artisan Viśvakarman and give a short account of his life and activities (vv. 4-8). The five verses that follow refer to royal favour, viz grants of lands (vv. 9-11), admission of his family to the caste of goldsmith (?) (v. 12), and his appointment as chief painter at Bhīmapura (v. 13). After the death of Udayādityavarman II, under whom he began his career, Harṣa-varman III confirmed the royal grants (v. 14). After the death of Viśvakarman his nephew Kumāra inherited his offices and privileges.

The Sanskrit text has no relation with the Khmer text that precedes it.

TEXT

परा ... .. पञ्चजः ।

... .. ॥ १

प्रदिशतु विध्वस्तुभि ... इराज्ञा ... नरा शङ्कः ।

... .. ॥ २

विदधतु वो रम्यधृतिं सुखविधयो ... ध्वान्ताः ।

... .. ॥ ३

सुकुलानि ... विषयाधिपति ... नन्यो यः ।

श्रीसूर्यवर्म ... श्री ... .. ॥ ४

तज्ञार्या या नारी पतिव्रता देवीसुविनयभूषा ।

सुपुत्रे पुत्रानष्टौ पुरुषान् पञ्च [स्त्रियस्त्रि]स्रः ॥ ५

पुत्रागते गुणकुशलाश्च शिवभक्तिरताः पृथक्पुरुषकाराः ।

आह्वयाश्चेष्टावन्तस्त्रिषु पतिषु बल्लभ] ... ॥ ६

गुणगणरत्नसमुद्रो दृढप्रतो ज्यायसोऽनुजस्तेषाम् ।

कृतशिल्पश्च शिल्पीन्द्रो नृपाज्ञया विश्वकर्मा[सीत्] ॥ ७

मन्दाकिन्याः खनने त्रिभुवनचूडामणेगिरेर्व्वन्धे ।

नगरारम्भे च कृते नरपतिनारं स कृत ... ॥ ८

नृपतिः कार्य्यसमाप्तौ स्वभूमिभागं पुरो निरपवादम् ।

उदयप्रसादनाम्नादात् प्रथितन्दक्षिणान्वास्त[म्] ॥ ९

मातापितृविक्रीतस्तेष्टाभिश्च भूमिभागोऽयम् ।

कुलभागैरन्यैश्च प्रसादितस्तेषु भूपतिना ॥ १०

पुञ्जीकृत्य द्विजजनराजकुलं साक्षिणं सभापतिभिः ।

सीमाः पञ्च प्रतिदिशमवनिपतिरकारयत्तस्य ॥ ११

तद्गुणचोदितमनसा नरपतिना सादरेण स प्रथिते ।

वर्णं हेमकरङ्कं सकुलपुरो लेखितो ... ॥ १२

भीमपुराख्ये विषये सक्षेत्रे भूधरे सभृतिकारे ।

शिल्पिनि चित्रकरे चाधिपतिर्नामाज्ञया स गुणो ॥ १३

स्वर्गं याते तस्मिन्नुदयादित्ये न्यवापयेत्तस्याम् ।

श्रीदर्पवर्मदेवस्तद्गुणकृपया पुनस् सीमाम् ॥ १४

तस्मिन् स्वर्गं याते तत्संस्कारं प्रकार्य्य राजादात् ।

देशोपायं भगिनीसुते पुगावत् कुमारख्ये ॥ १५

स कुमारो विनयाढ्यस् सनुर्मधुरेन्द्रपण्डितस्य षट् ।

स्वोपायस्याधिपतिर्हमकरङ्कोपचरवृद्धिः ॥ १६

स नृपतिरुदयादित्याभिधानो यशोर्थी

दिशि दिशि कृतकृत्यस्तर्पिताचार्य्यविप्रः ।

द्विविणगणसमुद्रैस्तेन दत्ता मही तां

पुनरनुजनूपोऽद्विश्वकर्म्मण्युमेशः ॥ १७

No. 148A. PRASAT KHTOM INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMA I.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 109). The three temples of Prasat Khtom are situated about 3 miles to the north of Svay Cek in Battambang. The inscription is engraved on the central temple, but its first part is lost. The extant portion contains 31 lines in Khmer, followed by 11 lines in Sanskrit, forming 11 *Ślokas*. The writing belongs to the 11th century A. D.

The Khmer text begins with a list of objects forming the treasure of the three deities placed in the three temples, viz, Śivaliṅga, Parameśvari, and Bhagavati, and gives the total number of slaves placed at their service. These donations were made by Rājendra Paṇḍita of Saṁtāc Vṛāy, whose family, in maternal lines, was in charge of the endowment. After having served under Jaya-varman IV, in the 'Corps of Pages', he had been placed in the 'Corps of Maṅgalārtha' by Sūrya-varman I. As the former king is referred to by his posthumous title of Paramasivapada, while the latter is referred to by his personal name, the record must have belonged to his reign. Rājendra Paṇḍita and his younger brother Kṣitindra Paṇḍita having offered the merit of their pious works to the king, he granted them and their party (*varga*) certain exemptions which were to be equally enjoyed by their successors. It appears that the 'Corps of Maṅgalārtha' was an association of learned men with Rājendra Paṇḍita as the hereditary name of the chief for the time being, and included his disciples and relations. This association was in charge of Bhadrāśrama, where the three temples were erected, and enjoyed revenues of this territory.

The Sanskrit text gives the list of persons and things granted to the sanctuaries.

TEXT

कुलपुरजान् पीरान् सञ्जर्णामाक्यजास्तथा ।

सर्वाङ्गान्देवकार्यार्थान् प्रतिपक्षमकल्पयन् ॥ १

गीतवादित्रशङ्खानां ध्वनिनाङ्कुरिणो सदा ।

दिने दिने महास्त्रा (ऽ)दन्नर्त्तकाभिनयान्विताः ॥ २

ब्रीहोनां शतमेकैकं पुरयोरप्यकल्पयत् ।

सकर्मणा शतशैकं त्रिदेवे परिकल्पितम् ॥ ३

महानसं पत्रकारं पूजापालज्जनाधिपम् ।

आचमं यज्ञकरञ्च सर्वाङ्गं परि[क]ल्पितम् ॥ ४

भद्राश्रमे तु धान्यानां शतद्वयमकल्पयत् ।

मालाकारं भक्तकारमेकैकं स्नेह ... कम् ॥ ५

अभिनेयादिसंयुक्तं पूजापालज्जनाधिपम् ।

सोद्गरं सर्व्व ... साश्रमं प्रददौ शिवे ॥ ६

आरामाणि तु सर्वाणि सक्षेत्राणि ... वन्ति मे ।

... .. पि ... .. ॥ ७

पञ्च प्रस्थं ... .. प्रतिपक्ष ... त्रये ।

... .. ॥ ८

ये ... सर्व्वे ... आरक्षन्ति मम पुण्यम् ।

गुह्यवत् सर्व्वैरक्ष ... .. ॥ ९

... .. क्रूरः परपुण्य ... ।

... .. ॥ १०

Only a few letters of v. 11 are legible.

No. 149A. PRASAT SANKHAH INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN I.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III, 45). Prasat Sankhah is about 15 miles to the north-east-east of Prah Net Prah. An inscription at this place (No. 92A) mentions the name Sankha which undoubtedly refers to this place.

The inscription contains 60 lines in Sanskrit followed by 48 lines in Khmer. The Sanskrit text comprises 25

verses in *Upajāti* metre. It begins by an invocation to Śiva and Śakti (vv. 1-3), Viṣṇu (v. 4), Brahmā (v. 4), and Harihara (v. 5). Then, after a sign of punctuation, evidently marking the end of the preamble, it contains an eulogy of king Sūrya-varman in 14 verses (7-20), mentioning the troubles which preceded his accession to the throne (vv. 8-9). Another sign of punctuation marks the end of the royal *praśasti*. Then follows an eulogy of Vāgīśvara Paṇḍita, son of Brāhmaṇa Mādhava, and belonging to Śarvapura, and mention is made of his religious endowments (vv. 21-25). He duly installed a *linga*, Umā, Viṣṇu, Trivikrama, a god with the face of a horse, and Trailokyasāra.

The Khmer text mentions the gift, by Sūrya-varman, of the country of Jaroy Cār to a *linga*, consecrated by Vāgīśvara Paṇḍita, (evidently in the temple where this inscription is found). Then follows a long list of 190 servants, in four columns, the two on the left naming those who were to serve in the bright fortnight, and the two on the right, those who served in the dark fortnight. The names, though mostly indigenous, contain a few of Sanskrit origin, such as Kṣīra, Nakha, Svasti, Vijaya, Tirtha, Bhīma, Dharmma, Bhavānī, Mādhavi, Brahma, Kaṇsa, Śrīdhara, Śrī, Pañcapadārtha, and Hrdaya.

TEXT

नमश् शिवायात्मविद्वान्द्वयानं
योगं मनो यत्र विभक्त्यभेदम् ।
षट्पद्मधिन्यस्तमुदन्वदम्बु-
राशाविवानेकरसप्रभिन्नम् ॥ १
निसर्गसर्गा न भवन्त्यभावाद्
यस्या विरिञ्च्यादितृणावसानाः ।
दुर्बोधभावा विबुधैरभेदा
सा शक्तिराशावतु वश् शिवस्य ॥ २

मार्त्तण्डमन्दद्युतिभूनभस्व-
 दम्भोनभोहव्यभुगात्मभिर्यैः ।
 अष्टाभिरभस्तनुभिस्तनोति
 व्यक्तं स्वमङ्गं स शिवोऽवताद् वः ॥ ३

वसुन्धरां माधवमुद्वरन्त-
 न्दुर्व्वोधमिद्वं विद्युधैर्नर्मध्वम् ।
 आधारणाभावमिवात्मनो यो
 भूतादिभूमिं कथयन्विभर्त्ति ॥ ४

नाभ्यन्नगरुदसरोरुहस्थं
 विष्णोर्नर्मध्वञ्चतुरास्यमाशम् ।
 अपूरयद् वेदपयोधिनीरैस्
 स्वात्मानमस्थानमिवादधद् यः ॥ ५

चन्द्रं चूडामणिपङ्कजाक्षा-
 वेकृत्वमङ्गस्य यथा दधानो ।
 त्रैलोक्यनाथो विशदामदध्रां
 संभूय भूतिन्दिशतान्तथा वः ॥ ६

समुन्नतोर्व्वोधमृद्धं रूढ-
 निक्षिप्तपादश् शमितान्यतेजाः ।
 उद्यन्त्युत्तिशोतितदिकलङ्कश
 श्रीसूर्य्यवर्म्मव बभूव भानुः ॥ ७

दुग्धाब्धितुल्ये विशदान्ववाये
 जातोऽवदातो न यथा शशाङ्कः ।
 ऋद्धान्दधद् वेदयमप्रहैर्यो
 विश्वम्भरामाजलधेर्व्वभार ॥ ८

विजातिमाश्रित्य हरिः खगेन्द्र
 रामः कपीन्द्रश्च रिपून्ममई ।
 स्वबाहुमाजौ विषमे सुजाति-
 मजातरोवस्तु य एकवीरः ॥ ९

दृष्टिप्रदानेन वराङ्गनाना-
माप्तिस् स्थितेः केवलदुर्लभास्थाः ।
अनन्यपूर्वेषु मुखे तु यस्य
केनाप्यनायासमुवास विद्या ॥ १०

यदानोर्व्वीधरराजशृङ्गाद्
विनिस्सृता मृष्टजगत्कलङ्का ।
पुराणरामायणभारतादि-
कथाविवक्षामरधामसिन्धुः ॥ ११

बाह्योपमानास्यविलासकान्ति-
समानशोभा कनकाण्डजाण्डे ।
इतीव कान्तास् स्वमनार्हसि निन्युस्
समापयन्त्यो यमनङ्गकान्त्या ॥ १२

यस्याङ्गलावण्यमनन्त्यलब्ध-
श्वेद्रीक्ष्य कामापदि कामकान्ता ।
स्वाङ्गन्दिधनुः किमु ज्ञानदर्पा
मुक्वेत् कथञ्चिन्न नु वाष्पमात्रम् ॥ १३

स्वान्तं मदीये विदधातु नित्यं
स्थास्तुस्थितिं स्थाणुरितीव सम्यक् ।
शुभ्रवृषं सूक्ष्मगतिप्रतीनं
यस् स्थापायामास मनस्यजङ्गम् ॥ १४

तथा प्रदानोचितमानसेन
दत्तानि येनानुदिनन्धनानि ।
यथार्थिभिः कृत्स्नपरिग्रहे प्य-
समर्थतागृह्यत शत्रुगृहा ॥ १५

सामान्यवृत्तेरपि नु(दु)र्मृगाक्षी
क्षुद्रात्मधाम्नश्चपला न युक्ता ।
राजाधिराजस्य तु यस्य कीर्तिः
प्रिया सती सर्व्वगतात्र चित्रम् ॥ १६

निरन्तराष्टिष्टनिमृष्टयज्ञैश्
 शतक्रतोर्यो भुवि तुल्यवृत्तिः ।
 श्रितिश्चकारामरविप्रकीर्णा-
 मध्यासितां पुण्यजनैरिव दाम् ॥ १७

उत्पत्तिनाशाम्बुनिधौ जगन्ति
 मज्जन्त्यजस्रं करुणार्द्रचेताः ।
 समीक्ष्य शास्त्रार्थविधिक्रियां यश
 शिवस्य पूजाजननीश्चकार ॥ १८

यस्योन्नतिं राजगुणे च धर्मे
 कलिर्व्वली चालयितुन्न शक्तः ।
 उत्पातभूता अपि रत्नरश्मिं
 बातुलसंधा न हि कम्पयन्ति ॥ १९

निर्जित्य शत्रूनपि राज्यलक्ष्मीं
 साध्यामपि प्राप्य सुखप्रसन्नः ।
 ध्यानोऽज्ज्वलत्पावकमध्युवास
 साध्याभिलाषीव सदा मुनिर्दयः ॥ २०

तस्याप्तभृत्यो नयविद्विग्धो
 वाग्मी वदन्यो गुणिनां वरिष्ठः ।
 आसीन्मनीषी परिशुद्धभक्तिश्
 शर्व्वप्रियश्च शर्व्वेपुरान्वयो यः ॥ २१

शैवेतिहासाख्यपुराणकाव्य-
 शास्त्राण्यनेकान्यक[ल]ङ्कबुद्धिः ।
 निश्शेषमुत्तवा गुरुगौरवेण
 योऽध्यापयामास पराननलपाम् ॥ २२

सौवर्णदोलादिविभूतिभाजो
 द्विजस्य विद्यार्णवपारगस्य ।
 यो माधवाख्यस्य विशिष्टजन्म-
 जातस्य पुत्रो विनयैकधाम्नः ॥ २३

यो भोगिभोगादिविभूतिरम्यं
 सुवर्णदण्डातपवारणादयम् ।
 देवादिवागीश्वरपण्डितान्नं
 नामोज्जितं पत्युरवाप राज्ञः ॥ २४

सोऽतिष्ठिपल्लिङ्गमुमां मुगारिं
 त्रिविक्रमं वाजिमुखं मखेद्धः ।
 त्रैलोक्यसारं जगतान्निकृत्त-
 संसारसारं विधिना विधिज्ञः ॥ २५

No. 153A. PRASAT TA KAM THOM INSCRIPTIONS

Dated 982 and 986.

The inscriptions were edited by Coedes (*IC*, III. 94). They are engraved in a temple called Banteay Ta Keam by Aymonier (II. 373), which is quite close to Prasat Ta Kam (cf. No. 52A).

The first two inscriptions contain only the dates 982 and 986. The third inscription is written in a cursive script, similar to, but less elegant than, that of Prasat Ta Kam (No. 99A). It begins with a list of articles such as a silver bowl, clothes, paddy, 1 plough and 2 sacred bulls, which the author of the record received in exchange of a plot of land whose boundaries are given. The western boundary was a village called Abhinavagrāma, on the north and east was *rathyā* *ie.* road fit for carriages, while on the south was a track for carts.

The author of the record then refers to a plot of land which his ancestors obtained as a grant from king Paramesvara (*ie.* Jaya-varman II), and which he sold and gave the product to his son and grand-daughter. In conclusion reference is made to grant of rice to the god for the new year.

No. 160A. KUK TRAPAN SROK STELE INSCRIPTION, Dated 995.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 126).
Kuk Trapan Srok is in the District of Con Prei and
Province of Kompon Cham.

The inscription is engraved on a flat stele and covers
the two main faces as well as the two sides. It contains
altogether 57 lines in Khmer, some of them being written
in a vertical direction. The first 17 lines being completely
obliterated, we cannot say anything of the author of the
record and the object for which it was set up. The extant
portion begins with a mention of Indralakṣmī, chief queen
of Indra-varman, and then gives a detailed account of the
family of the author of the record in maternal line, reaching
as far back as the reign of Indra-varman. It mentions a
number of persons who held important posts under various
kings and made religious endowments or other pious deeds.
These are named below, arranged under different kings, who
are referred to by their posthumous divine epithets.

I. Īśvaraloka (Indra-varman).

1. Kamraten Añ Vindudeva, priest (*purohita*) at
Jalāṅgeśvara¹, and Śrī-Candanagiri².

2. Chloñ Śrīnivāsa, priest at Haripura.

3. Chloñ Vāsudeva, sacrificer.

4. Chloñ Devācyuta, who constructed a temple to god
Nārāyaṇa in the year 81x (unit figure lost).

II. Parama-Śivaloka (Yaśo-varman).

Vindudeva came to Vnam Kantāl³, and having obtained
lands by royal favour, founded the village of Somālaya and
installed a liṅga, Viṣṇu, and Bhagavatī.

III-VII. During the reigns of Rudraloka (Harṣa-varman I),

1. Boe Prañ Nan (Con Prei).

2. Phonm Prañ Bat (Con Prei).

3. Phonm Bakhep, which marked the centre of the capital city of Yaśo-
varman.

Parama-Rudraloka (Īśāna-varman II), Parama-Śivapada - (Jaya-varman IV), Brahmaloaka (Harṣa-varman II), and Śivaloka (Rājendra-varman), Chloñ Hamsadeva, Chloñ Jayagrāma, Chloñ Gauriṣapura, Loñ Maheśvara, and Chloñ Janārdana were the heads of the family in maternal line.

VIII. Paramaviraloka (Jaya-varman V)

Loñ Vijaya, the head of the family, was the chief of arsenal. At royal command he killed a ferocious buffalo at one stroke; the king gave him the title Vrah Kamraten Añ¹ Śri-Viraparākrama, granted him lands, made him the guardian of the bed-chamber at Vnur, and gave him the rank of *senāpati* (general) in the 'Corps of the Pages.'

IX. Paramanirvāṇapada (Sūrya-varman I)

1. V. K. A. Śri Kaviśvara Paṇḍita, observing the rules of the Pañcarātra sect, subsisted on clarified butter, and was chief of hermitages in four localities, viz. Isvarapura², Śivapura³, Śri-Sūrya-parvata⁴, and Śri Jalāngeśvara. In 925 Śaka he installed an image of Bhagavati and of another deity called Kamraten Jagat Kanmyan (young God) at Vnur. He founded again the village of Somālaya, which had been deserted, and installed there a *linga*. Later in life he became the royal *guru* (preceptor) and also the minister, and founded two more villages in lands granted by the king.

2. V. K. A. Śri Kanṭha Paṇḍita, uterine brother of V. K. A. Śri Kaviśvara Paṇḍita, was highly proficient in Dharmaśāstras, and became Professor (*adhyāpaka*) at Śivapāda⁵. He received grants of lands from the king, founded twelve villages, and installed a *linga* and an image of Bhagavati.

3. K. A. Jātivindu, elder brother of V. K. A. Śri-Kaviśvara Paṇḍita, founded in 925 Śaka a village in a territory granted by the king.

1. This title will henceforth be referred to as V. K. A.

2. Bantay Srei.

3. Phnom Bayan.

4. Phnom Oisor.

5. Prasat Nak Buce or Phnom Prañ Net Prañ

4. Chloñ Govinda, nephew of Śrī Kaviśvara Paṇḍita, installed a bronze image of Caṇḍī¹ in the temple of a deity, called Govinda², and granted lands and slaves.

5. V. K. A. Viravarman, younger uterine brother of Govinda, obtained by royal favour the land called 'Ten bamboos', and founded there a village in 928 Śaka. He also obtained another land from the king and founded there the village of Viṣṇvālaya in 929 Śaka. He installed there a *liṅga*, two cubits high (*dviḥasta*).

X. Sadāśivapada (Harṣa-varman III).

Vāgiśvara Paṇḍita, grandson of Kaviśvara Paṇḍita, became the chief *hotā* (sacrificer) of the king and the *guru* of Śrī-Harṣalakṣmīdevī. He founded the village of Śrī Kambuja-kṣetra and installed there a *liṅga*, two cubits high, named Śrī Bhadreśvaranivāsa. He composed a *prastuti* (royal eulogy) engraved on a stele, and installed a *ratnalinga* (probably a *liṅga* adorned with precious stones) at Jalāṅgeśvara. He obtained lands by way of sacrificial fee (*dakṣiṇā*) and founded there a village in 995 Śaka.

The record concludes with a reference to Divākara Paṇḍita, uterine brother of (probably Vāgiśvara Paṇḍita, but the name is lost).³

No. 162A. PRAH PHNOM INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VI, Dated 1023.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 119).
For locality, cf. No. 83A.

The inscription contains two lines in Sanskrit forming

1. The original has Caṇḍī, obviously a mistake for Caṇḍī. This may refer to the goddess Caṇḍī or a temple, which is the ordinary Javanese meaning of the term. But the epithet 'bronze' makes the first view more probable.
2. The deity was probably named after the donor.
3. Many of the names of high functionaries, mentioned above, are also known from other records, but their identity cannot always be presumed. The question has been discussed in detail by Coedes.

a verse in *upajātī* metre. It mentions king Jaya-varman and is dated in 1023 Śaka. It records the installation of an image of *Śiva* by the priest of the king at Padmapura, which was evidently the old name of the locality.

TEXT

उर्व्वीभुजा श्रीजयवर्मनाम्ना
नियोजिताज्ञोऽनलदोर्युचन्द्रैः ।
अस्थापयत् पद्मपुराख्य ईशं
होतृपभो राजपुरोहितेन्द्रः ॥

No. 167A. PHNOM AKSAR INSCRIPTION,

Dated 1039.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 134). The name Phnom Aksar (hillock of the alphabet or letters) is derived from two inscriptions found in this place, which is situated about 10 miles from Tap Sray, a village about 22 miles to the north-west of Angkor Thom.

The inscription contains 4 lines in Sanskrit, followed by six lines in Khmer. The Sanskrit text contains 4 *Ślokas*, and mentions an ascetic named Vidyāvāsa who received honours from successive kings *viz.* Jaya-varman VI, Dharaṇindra-varman I, and Sūrya-varman II. During the reign of the last-named king he installed three *lingas* on the hillock called Syāmādri (Syāmādri), no doubt the old name of the hillock.

The Khmer text, very fragmentary, refers to the installation of the three *lingas* on Vnam Thne, by Vidyāvāsa, in 1039 Śaka.

TEXT

विद्यावासेतिनामाहं तेजस्वी भुवि विश्रुतः ।
दशतापतपरम्यं कृत्वा ... .. ॥ १
सर्व्वर्गमानुकूलगुः सा(शा)कज्ञो धर्ममतपरः ।
तपःकर्मविशुद्धात्मा [वाङ्मनः] कायकर्मणा ॥ २

श्रीजयश्रीधरणीन्द्रश्रीसूर्यादिभिरेव तु ।

राजभिः पूजितस् सस्वत्^१ सर्वं सत्कृतसंपदा ॥ ३

श्रीसूर्यवर्मणो राज्ये शिवभक्त्याभिचोदितः ।

स्यामाद्रिसंज्ञकं^२ तस्मिङ्गिरौ लिङ्गत्रयं शिवम् ॥ ४

No. 167B. PHNOM AKSAR STELE INSCRIPTION,

Dated 1040.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 136). For locality cf. No. 167A.

The inscription, engraved on the four faces of a stele, is written partly in Sanskrit and partly in Khmer.

The Sanskrit text contains 14 *Ślokas*, the first four of which are identical with those of No. 167A. The remaining verses, much damaged, record donations to the temple and contain usual imprecations.

The Khmer text, dated 1040 Śaka, refers to the donations to the temple and mentions an ascetic named Vidyāspada, who speaks in the first person and refers to the endowments being placed in his charge by his *guru* Vidyāvāsa. In one passage he says : "I, who am a *Brahmarṣi*, place the gods in charge of the kings who will reign in the town of Yaśodharapura. May they interest themselves in the maintenance of these gods. I pray that the kings who come legitimately to the throne be free from troubles, invulnerable to the enemies, malady, fever and infirmity of all kinds, and that all the creatures be prosperous."

Text.

Vv. 1-4 identical with those in No. 167A

... .. सम्यक् तथा विभवविष्टरैः ।

... .. एतं धर्मम ... न्य शिवं ययौ ॥ ५

1. Read पूजितश्च सस्वत् ।

2. Possibly for श्यामाद्रिः ।

श्रीसूर्यवर्मन्निनामराज्ञो मन्त्र ... .. ।
 ... .. यज्ञ ॥ ६
 ... .. शिवं ययौ ।
 ... .. यज्ञं लिङ्गं प्रकल्पयेत् ॥ ७
 ... .. लिङ्गभक्षदासदासी ... ।
 ... .. द्वयम् ॥ ८
 ... .. लिङ्गोपदां प्रकल्पयेत् ।
 शिवलिङ्गहितं सर्वं शैले संलक्ष्य यत्नतः ॥ ९
 शापानुग्रहण(णं)शैलं कृतवानत्र निश्चयो(यम्) ।
 ... यो वर्द्धते ... लिङ्गधर्मं मयेरितम् ॥ १०
 ... भवेत् कल्पान्तन् ... णः ।
 ... सतां ... ॥ ११
 अमरपुरन्दिव्यं गच्छेद् ... न्यं शिवं य[यौ] ।
 ... केत द्वात्रिंशन्(त्र)रकेषु सः ॥ १२
 ... धीरैस्तप्यते सह ब(वा)न्यवैः ।
 ... व्यक् दुःस्वशोकभयान्वितः ॥ १३
 ... मे तद्वाक्याच्च ब्रह्मवाक्यसमं मतम् ।
 ... मार्थमोक्षच्च कक्षिद् यो नैव लङ्घयेत् ॥ १४

II. NOTES

1. Ins. No. 10 (p. 11). The god Tuṅḡśa, referred to in v. 7, is mentioned in the Phnom Mrah Prou (Kompon Spu Province) Inscription edited by Coedes (IC, II, 73). It is a fragmentary inscription in Khmer, belonging probably to the 7th century A. D., and enumerates donations, including a gong of bell-metal (*kamsatāla*), to Śrī-Tuṅḡśa.
2. Ins. No. 14 (pp. 19-20). The Cruoy Amphil Ins.

referred to as a replica, has been edited by Coedes (*IC*, II. 134).

3. Ins. No. 18 (pp. 23-4). The Khmer text has been edited by Coedes (*IC*, III. 144). Among the donors and purchasers or sellers of land are mentioned Ācārya Rāmadeva, Bhadraviśeṣa, Īśvaradatta, Gopadatta, Kumāraśakti, Rudraśambhu, Rāmapāla, Rudrakirti, Nāgavindu, and Yajñadeva. A slave (?) named Tray-odaśi is mentioned at the end.
4. Ins. No. 26 (p. 31). The inscription has been edited by Coedes (*IC*, III. 157). The following emendations by Coedes and Barth may be noted.

B. V. 1. [सदा] after श्री

B. V. 2. for हविश्चै read हरिश्चैते तथा ...

B. V. 9. add [योध्यक्षत्वे] before नियोजितः

B. V. 11. for रि ... read रिच्छ[िः फल]

The following corrections should be made

B. V. 3. for समूहो read समूहो

B. V. 6 (l. 1), omit अनुस्वार in सहजान्तां

B. V. 7 (l. 1), add *avagraha* after यो

B. V. 8 (l. 1), add *avagraha* after गिरिशे

B. V. 12 (l. 2), ह च should be placed after the dots.

5. Ins. No. 27 (p. 35). The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, II. 69) with the Khmer text. The following corrections should be made in the Sanskrit text :—

V. 1. for धारणाद्विति: read धारणाद्दि(दि)ति:

for fn. 2. read "The original text has *Sakāpde*."

Add the following :—

The Sanskrit text is followed by 18 lines in Khmer, enumerating the fields donated by Mratañ Īsānapavitra, which he obtained from various persons by exchange of clothes and other articles. Details of these are given in each case. The deity is named Kpoñ Kamratāñ Añ

mentioned in No. 6 (Supplement). Among the persons named are Śveta, Somavindu, Śubhaṅkara, Syām, Guṇadeva, Śivacandra, Rudrabhava, Ācārya Dharmasuddha, and Vidyākumāra.

6. No. 28 (p. 36). The Khmer text has been edited by Coedes (*IC*, II, 150). It mentions the details of fields granted by various persons to different gods, and the price paid for them (in some cases female slaves and clothes). Reference is made to young god and old god¹, the latter corresponding to *Bhagavān pūrva* in v. 5 of the Sanskrit text. Among the persons named are Vinaya, Vidyāsakti, Matisakti, Śleṣma, Candra, Kusuma, Bhānaprasiddhi, Matiprasānti, and Medhāvindu. The last named is designated *Kumārāmātya*, an official title frequently met with in Indian inscriptions since the Gupta period, but rarely occurring in Kambuja inscriptions. Reference is made to the town 'Purandarapura'.

7. No. 33 (p. 43). In V, 10, l. 2, Coedes suggests the reading 'सपुर' instead of स पुर (*IC*, II, 213).

8. No. 34 (p. 44). Dr. D. C. Sircar (*JGIS*, V, 154-6) has suggested the following emendations :—

V, 4, l. 2. Read 'आकाञ्चीपुरभूपाल'

V, 5, l. 2. Add at the end इवापरः in place of lacunae.

V, 6, l. 1. For 2nd pāda read श्रीर्यस्याप्यङ्गतो बहिः

But, as Coedes has pointed out, this last reading is not borne out by the estampage (*IC*, II, 213).

9. No. 40 (p. 50). The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II, 51).

10. Nos. 44 and 45 (p. 53). These two inscriptions have been edited by Coedes (*IC*, II, 35, 45).

11. No. 51 (p. 56) has been edited by Coedes (*IC*, II, 146).

12. No. 71 (p. 141). The following changes in the reading of the text have been suggested by Coedes (*IC*, II, p. 157, fn. 4). At the beginning add ओ नमश् शिवाय ।

- v. 4. Omit (धात्री) and add प्रियासीत् at the end of line 1, and read कुलभू in place of कुलभा at the end of line 2.
- v. 8. Read प्रभावतीम् instead of प्रभावती at the end of l. 1.
- v. 13. Read सन्तते: in place of संतते: in l. 2.
- v. 20. Read the last portion as उत्तरे च(चा)भवद्भनः ।
- v. 25. Read घृतभाण्डेषु before पञ्चसु in l. 1.
- v. 26. Read स्वरिक्या for खरिक्या ।

Coedes also suggests, on the authority of Barth (*ISC*, p. 539, fn. 7), that Nṛpendravijaya and Pṛthivinarendra were the titles, not of Nādh (or Nādh) as suggested in the genealogy on p.142 above, but of Nāsa, an official mentioned in v. 7 of No. 71A(p. 146).

13. No. 74 (p. 155). The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, III. 199). In the Sanskrit text the words सिद्धि स्वस्ति forms a separate invocation and is not a part of v. 1. In the last verse read श्रीत्रैलोक्यनाथस् in place of श्रीत्रैलोक्यनाथम् ।

The Khmer text also begins with "सिद्धि स्वस्ति" immediately followed by the date 832 Śaka. It refers to king Yaśo-varman by his posthumous name Paramasivaloka, leaving no doubt that the king must have died before that year. Coedes has shown that he died about 900 A.D. (*BEFEO*, XLIII. 13).

14. No. 76 (p. 159). The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, II. 183). The following changes are to be made in the text.

v. 2. The second *pāda* should be मौलिमालितशासनः ।

v. 4. The last *pāda* should be 'रथिनोऽर्थेन तर्पिताः ।

v. 6. l. 2. After प्रतापैः read किमिव प्राज्यैर्यो द ... ।

v. 8. Read निष्कलङ्कतया नित्यकलामण्डितमण्डलः ।

वृद्धक्षीणकलञ्चन्द्रमिव प्रत्यादिदेश यः ॥ द

v. 9. For the first line read

अङ्गेऽनङ्गाङ्गसौन्द[र्य]मैश्वर्यम् ... न्द्रिये ।

v. 10. l. 1 For कुला read कला and for पुरः read पुनः

v. 12. l. 2. Add नाम after मौलि

v. 13. The two letters णपि are legible in the middle of the 4th *pāda*

v. 14. For l. 1 read : स्वर्गादागत्य गान्धोपमहेन्द्रो यो दिवौकसाम् ।

In l. 2. add व्यधात् at the end

15. No. 78 (p. 161). In v. 9, the second *pāda* is now read by Coedes as तत्पदं प्राप तं विना (IC, III. p. 103, fn. 4).
16. No. 130 (p. 330). The two Khmer inscriptions at Tep Pranam have been edited by Coedes (IC, III. 231)
17. No. 136 (p. 341). The eight inscriptions in the Royal Palace at Angkor Thom, and one on the north door-pillar of Prasat Khlan (South)—all containing the solemn oath—have been edited by Coedes (IC, III. 205-219).
18. No. 138 (p. 342). The Ins. A. has been edited by Coedes (IC, III. 149). The Ins. B. has been edited by Coedes (IC, II. 29) who points out that the royal donations were made to the god of Śrī Sūrya-parvata which was evidently the old name of Phnom Cisor.
19. No. 141 (p. 344). The inscription has been edited by Coedes (IC, III. 26). The two Sanskrit lines, comprising two *Ślokas*, read as follows :—

सूरिवन्ध इदन्देवश्च श्रीयोगेश्वरपण्डितः ।

भृङ्गारं स्वर्गरचितं सूर्यवर्मेश्वरेऽदिशत् ॥ १

सर्वशास्त्रविधिज्ञो यस्तपस्वी स्वीकृतागमः ।

श्रीसूर्यवर्मणाचार्यसु स्थापकोऽति मतो महान् ॥ २

Coedes reads the date as 959 and not 949.

20. No. 142 (p. 345). The inscription has been edited by Coedes (IC, III. 29). The four lines in Sanskrit, containing the imprecation, read as follows :—

ये नाशयन्ति पुण्यन्ते भस्मभूतान्तवान्धवः¹ ।

पश्चान्(द्) गच्छन्ति सन्तापः(पं) द्वात्रिंशन्(त्र)रकङ्कतः(ताः) ॥

ये वर्द्धयन्ति पुण्यन्ते लोकं गच्छन्ति संपदम् ।

पश्चान्(द्) गच्छन्ति देवानां स्वर्गं प्राप्य सुरार्चनम् ॥

1. Read भस्मभूतासु सवान्धवाः ।

INDEX

ALPHABETICAL LIST OF FIND-SPOTS OF INSCRIPTIONS.

[The place-name within the bracket denotes the province or district within which the find-spot is situated. The capital letters A, B, C etc. followed by a numerical figure indicate the square in the map, at the end of this volume, where the place is to be found. Angkor denotes the well-known region and is not indicated by the square. The figures within bracket refer to the serial number of inscriptions in the text.]

A

- Angkor Thom (Angkor) 176, 77, 116, 190, 193).
Angkor Vat (Angkor) 1105, 191).
Ang Pu (Trang) E. 6 (18).
Ankor Borei (Prei Krabasi) E. 5 (6).

B

- Bako (Roluos) E. 3 (68A).
Bakong (Siem Rap) D. 3 (56).
Baksei Chamkrong (Angkor) 192).
Ban Bung Ke (Ubon in Siam) 159).
Ban Deume (Stung Treng) G. 3 (48).
Bantay Chmar (Sisophon) CD-3 (183).
Bantay Kdei (Angkor) 149A).
Bantay Pray (Battambang) D. 3 (137-A-C).
Bantay Srei (Siem Rap) D. 3 (102, 107, 108, 137, 187, 189).
Ban That (Bassac) F. 2 (173).
Barni (Barni), F. 4 (36).
Baek (Rongduol) F. 5 (101, 101A, 106A).
Baset (Battambang) D. 3 (145, 27A).
Bat Cum (Angkor) (96).
Bayang (Trang) E. 6 (8, 26A, 57, 75, 87, 163).
Bayon (Angkor Thom) (192).

C

- Cannom (Prei Krabasi) E. 5 (43).
Chikreng, E. 3 (175).
Cikren (Kompon Thom) E. 4 (107A).
Con An (Tubon Khmum) F. 4 (81).

D

- Damnac Sdach (Siem Rap) D. 3 (73A).
Don Tri (Battambang) CD-3 (100).

E

- Eastern Baray (Angkor) (62-65).

H

- Han Chei (Kampong Siem) F. 4-5 (12).

K

- Kedai Ang (Ba Phnom) F. 5 (26, 30).
Khnom Prah Vihear (Mlu Prei) F. 2 (71A).
Koh Ker E. 3 (84).
Kok Rossei (Angkor) (110).
Kok Samron (Siem Rap) D. 3 (100E).
Kok Svay Cek (Angkor) (188).
Kok Svay Prahm (Roluos) E. 3 (109).
Kompon Thom, E. 4 (110A).

- Kuk Trapan Srok (Con Prei) E. 5 (160A).

L

- Lobok Srot (Kracheh) G. 4 (52).
Loley (Angkor) (61, 70).
Lonvek—E. 5 (160, 48A).
Lopburi A. 2 (139).

M

- Mebon (Angkor) (93).

N

- Nak Buos (Mlu Prei) F. 2 (133-5).
Neak Ta Carek (Chikreng) E. 3 (99).
Neak Ta Dambang Dek (Treang) E. 6 (1).
Nom Van (Korat) C. 2 (161).
Nui Ba The (Long Xuyen) F. 6 (22).

P

- Palhal (Pursat) D. 4 (158).
Phumai—C. 1 (165).
Phimanaka (Angkor Thom) (74, 136, 182, 186).
Phnom Aksar (Siem Rap) D. 3 (167A, 167B).
Phnom Bakhen (Angkor) (106).
Phnom Bantay Nan (Battambang) CD. 3 (9, 113).
Phnom Cisor (Bati) E. 5 (138, 166).
Phnom Kam (Chaudoc) E. 6 (176).
Phnom Kanva (Sisophon) C. 3 (100 A-D).
Phnom Ngouk (Kompot) E. 6 (47).
Phnom Prah Net Prah (Battambang) D. 3 (92A, 131A).
Phnom Prah Vihear (Mlu Prei) E. 2 (71A, 146, 168).
Phnom Prah Vihear (Kompong Chhang) E. 4 (10).
Phnom Run (Korat) C. 2 (174).
Phnom Sandak (Koh Ker) E. 3 (73, 95, 147, 167).
Phnom Sanke Kon (Sisophon) CD-3 (132).
Phnom Trap (Con Prei) E. 5 (98).
Phu Lokhon F. 1 (15).
Phum Crei (Kompon Snu) E. 5 (37A).
Phum Da (Kompong Chnam) E. 4 (153).
Phum Komrien (Kandal) E. 5 (41C).
Ponhea Hor (Trang) E. 6 (11).
Pon Prah Thvar (Mt. Kulen) D. 3 (154).

Prah Bat (Kompong Cham) F. 5 (60).
 Prah Einkosei (Siem Rap) D. 3 (111).
 Prah Khan (Kompong Svay) F. 3 (149).
 Prah Ko (Siem Rap) D. 3 (55, 69, 126).
 Prah Kuha Luon (Bantay Mas) E. 6 (35).
 Prah Nan (Con Prei) E. 5 (120C).
 Prah Net Prah (Battambang) D. 3 (128).
 Prah Nok (Angkor Thom) (155).
 Prah Phnom (Siem Rap) D. 3 (83A, 162A).
 Prah Put Lo (Angkor) (90).
 Prah That Kvan Pir (Kracheh) G. 4 (50).

Pra Khan (Angkor) (178).
 Prasat Ak Yom (Angkor) (4, 5).
 Prasat Andon (Koh Ker) E. 3 (86).
 Prasat Ben (Sisophon) CD-3 (140).
 Prasat Cak (Siem Rap) D. 3 (150).
 Prasat Car (Siem Rap) D. 3 (114).
 Prasat Crun (Angkor) (181).
 Prasat Dambauk Khpos (Mt. Kulen) E. 3 (127).
 Prasat Damnei (Koh Ker) E. 3 (85).
 Prasat Kandol Dom (Sutnikom) E. 3 (54).

Prasat Khlan (Angkor Thom) (128A, 137 D-E).
 Prasat Khna (Mlu Prei) F. 2 (117, 144, 157).

Prasat Khtom (Battambang) D. 3 (148A).
 Prasat Kok Po (Angkor) (58, 123-5, 162).

Prasat Komnap (Angkor) (66).
 Prasat Komphus (Mlu Prei) F. 2 (112).
 Prasat Kralan (Siem Rap) D. 3 (116A).
 Prasat Lie (Siem Rap) D. 3 (185).
 Prasat Neang Khmau (Bati) E. 5 (44, 83).

Prasat O Domban (Battambang) D. 3 (75A).

Prasat Prah Khset (Angkor) (156).
 Prasat Pram (Kompon Svay) E.F. 3 (91).

Prasat Pram Loven (Plaine des Jones) F.G. 6 (2).

Prasat Roluh (Sisophon) CD-3 (151).
 Prasat Sankhah (Battambang) D. 3 (149A).

Prasat Sralau (Puok) D. 3 (159).
 Prasat Ta An (Siem Rap) D. 3 (112B).
 Prasat Ta Kam (Siem Rap) D. 3 (52A, 99A, 153A).

Prasat Ta Keo (Angkor) (71, 148).
 Prasat Thom (Koh Ker) E. 3 (80, 118).
 Prasat Tor (Siem Rap) D. 3 (180).
 Prasat Trapan Run (Kompon Svay) F. 3 (131).

Prasat Trau (Siem Rap) D. 3 (164).
 Prei Mien (Treang) E. 6 (51).
 Prei Prasat (Angkor) (68).
 Pre Rup (Angkor) (97).

R

Robau Romas (Kompon Svay) F. 3 (120).

S

Sambaur G. 4 (119, 184, 41B, 49A).
 Sambor Prei Kuk (Kompon Svay) E.F. 3 (16, 17).

Samron (Angkor) (169).
 Say-Fong (Laos) (179).
 Siok Kak Thom (Sisophon) CD. 3 (152).

Sek Ta Tuy (Chikreng) E. 3 (103, 143).
 Snay Pol (Sithor Siam) F. 5 (40).
 Stun Crap (Battambang) D. 3 (121).
 Svay Chno (Phnom Penh) E. 5 (91).

T

Ta Nen (Battambang) D. 3 (142).
 Tan Kran (Kompong Cham) F. 5 (34, 39).

Ta Prohm (Angkor) (177).
 Ta Prohm (Bati) E. 5 (3).
 Ta Tru (Angkor) (112A).
 Tep Pranam (Angkor) (67, 130).

Tham Lekh (Bassac) F. 2 (38).
 Trap Luc-Hien (Rach-gia) F. 6 (68A).
 Thap Muoi (Plaine des Jones) F. 6 (20, 21).

That Ba Con (Stung Treng) G. 3 (48D).
 Thma Kre (Kracheh) G. 4 (14).

Thma Puok (Battambang) D. 3 (113A).
 Thyar Kdei (Stung) E. 3 (94).

Trajan Don On (Angkor) (170).
 Trapan Sambot (Trang) E. 6 (89).

Trapan Thom (Kompo) E. 6 (48C).
 Trau Tasar (Ta Kev) E. 5-6 (24).

Tuol An Khvay (Ta Kev) E. 6 (48E).
 Tuol An Thot (Bati) E. 5 (41A).

Tuol Kok Prah (Prei Veng) F. 5 (28).
 Tuol Komnap (Battambang) D. 3 (41E).

Tuol Kul (Battambang) D. 3 (104).
 Tuol Pei (Stung) F. 4 (82).

Tuol Prah That (Prei Veng) F. 5 (39).
 Tuol Prasat (Kompon Svay) F. 3 (122).

Tuol Tramun (Kompon Spu) E. 5 (41 D).

V

Vat Chakret (Ba Phnom) F. 5 (25, 79).

Vat Con Ek (Phnom Penh) E. 5 (48B).
 Vat Ek (Battambang) D. 3 (141).

Vat Kdei Car (Kompong Thom) E. 4 (88).

Vat Kirivon (Ta Kev) E. 5-6 (32).
 Vat Phu (Bassac) F. 2 (37, 130, 171, 172).

Vat Prei Sva (Bati) E. 5 (46).
 Vat Prei Var (Ba Phnom) F. 5 (29, 31).

Vat Sabab (Chantabun) C. 4 (23).
 Vat Tasar Moroy (Kracheh) G. 4 (53).

Vat Tenot (Bati) E. 5 (45).
 Vat Thipedi (Siem Rap) D. 3 (78, 129).

Vat Thlen (Chau Doc) E. 6 (42).
 Vat Tralen Ken (Lonvek) E. 5 (77A).

Vat Vihar Tran (Kandal-Stung) E. 5 (7).

Veal Kantel (Stung Treng) G. 3 (13).

Vihar Thom (Kompong Siem) F. 4 (49).

INDEX

ABBREVIATIONS

Au = Author

B = Book

G = God or Goddess

K = King

L = Locality

P = Person

Pr = Prince

Q = Queen

R = River

N.B.—Well-known synonyms of Śiva and Viṣṇu are included under these heads. Names, only known from genealogical list, and divinities, named after persons, are not included.

A

Abhinavagrāma, L; 138, 620.
Abhivādananītya, L; 370.
Acalēśvara, G; 568.
Ācārya-vidyā-vinaya, P; 31.
Ādhyapura, L; 32, 39.
Ādityasārman, P; 56.
Ādityasvāmī, P; 50.
Ādriyādhapureśa, G; 164.
Ahalyā, P; 112.
Aja, G; 268.
Āmalakasthala, L; 351.
Amarabhāva, P; 157.
Amarendra, P; 458.
Amarendrapura, L; 364, 366 ff.
Amareśvara, G; 564.
Amoghapura, L; 30, 71, 344, 366 ff. 570
588.
Āmrūtakeśvara, G; 36, 44-5, 57, 67.
571.
Amṛta, P; 70, 268, 584, 609.
Amṛtagarbha, P; 70.
Anaṅga, P; 28.
Anantyaśiva, P; 309.
Ananditapura, L; 284, 293, 326, 331-2,
363.
Annam, L; 477.
Aravindhadrada, P; 386.
Āryadeśa, L; 548.
Āryamaitrī, P; 383.
Āsrama, 74 ff. 120.
Assemblies, members of, 565.
Atharvaveda, B; 233.
Ātmaśiva, P; 582.
Avadhyapura, L; 349, 350.
Āvilagrāma, L; 142.

B

Bāhuyuddha, L; 368.
Baladeva, P; 314.
Bālāditya, K; 284, 293.
Bhadragiri, L; 162, 366 ff.
Bhadrānanda, P; 584.
Bhadrāniketana, L; 370 ff.

Bhadrāpattana, L; 363 ff.
Bhadrātīśaya, P; 583.
Bhadrāvāsa, L; 366 ff.
Bradraviśeṣa, P; 627.
Bhadrayogi, L; 363.
Bhadreśvara, G; 14, 58, 151, 234, 271-
2, 285, 300, 350, 386, 431-2, 437 ff.
Bhadreśvaranivāsa, G; 623.
Bhadreśvarasāila, L; 49.
Bhadreśvarāspada, L; 437.
Bhadreśvarāśrama, L; 310, 427, 432,
597.
Bhadrodayeśvara, 180, 268.
Bhagavat, G; 23.
Bhāgavata, 589.
Bhāgavata-kavi, P; 70.
Bhagavati, P; 503 ff.
Bhānaprasiddhi, P; 628.
Bhānudeva, P; 568.
Bhānuvara, P; 351.
Bharata Rāhu, P; 528.
Bhārati, G; 171, 285, 326
Bhāravi, Au; 104.
Bhāskarapāla, P; 56.
Bhāssvāmīnī, Q; 351.
Bhaṭṭaśakti, P; 53.
Bhavacandra, P; 563.
Bhavaksetra, P; 609.
Bhavakumāra, P; 31.
Bhavālaya, L; 364 ff.
Bhavapura, L; 52, 162, 310.
Bhava-varman, K; 11, 13, 14, 19, 20,
34, 35, 39, 459.
Bhimaka, Au; 105.
Bhīmapura, L; 30, 168, 352, 541, 612.
Bhīmeśvara, G; 569.
Bhinnācala, P; 429.
Bhoja, P; 55.
Bhūpendra Paṇḍita, P; 440, 503.
Bhūpendra-varman, P; 425.
Bhuvanāditya, P; 346.
Brahmā, G; 53, 74, 161, 171, 179, 185,
194, 327, 331, 343, 399 ff, 503, 531,
573-4, 580, 616.
Brahma, P; 283.
Brahmaguṇa, P; 315.

Brahma-Ksatra, 56.
 Brāhmaṇa, 1, 5, 8, 166, 178, 229, 341,
 350, 351, 411, 477, 541, 557, 565.
 Brahmapura, L; 368 ff.
 Brahmaputra, P; 311.
 Brahmasakti, P; 566.
 Brahmayajña, 607.
 Braktivikrama, L; 268.
 Buddha, G; 5, 37, 73, 179, 221, 299,
 301, 343-4, 399, 427 ff, 458 ff, 515 ff,
 531, 533 ff, 558, 571, 576, 583, 592,
 594, 599.
 Burma, L; 477, 541.

C

Cakrāṅkapura, L; 30.
 Cakratīrthasvāmin, G; 2.
 Cāpa, L; 557.
 Campā, see Champā.
 Camposvara, G; 166, 219, 220, 234,
 300, 312, 313, 352, 420, 431, 434.
 Candana, L; 74, 621.
 Caṇḍi, G; 623.
 Candra, P; 628.
 Candrasena, P; 56.
 Candrodaya, P; 31.
 Caste, 370, 588-9.
 Caturācārya, P; 279, 283, 582-3.
 Caturbhujā, G; 55.
 Ceylon, 534.
 Champā, L; 194, 221, 301, 386, 459,
 477, 513, 516-7, 529.
 Chams, 233, 476, 503, 517, 529.
 China, 82, 167.
 Citrasena, K; 19, 20.

D

Dancing girls, names of; 559.
 Decimal notation, 7, 564.
 Devācyuta, P; 621.
 Devasvāmī, P; 565.
 Devigrāma, L; 599.
 Devipura, L; 319.
 Dhanvipura, L; 13, 45, 562.
 Dhanyapura, L; 427.
 Dharanindra Pandita, P; 533.
 Dharanindrasūri, P; 535.
 Dharanindra-vallabha, P; 599.
 Dharanindra-varman I, K; 427 ff, 430,
 440, 503, 624.
 Dharanindra-varman II, K; 459, 477,
 514, 530.
 Dharanindropakalpa, P; 298.
 Dharma, P; 609.
 Dharmācārya, P; 314-5.
 Dharmādhipati, P; 311.
 Dharmakāya, G; 598.
 Dharmapāla, P; 560, 583.
 Dharmapandita, P; 584.
 Dharmapura, L; 44.
 Dharmarāja, G; 476.
 Dharmasāstra, 315, 348, 360, 369, 622.
 Dharmasīla, P; 427.
 Dharmasuddha, P; 628.
 Dharmasvāmī, P; 44.

Dharmāvāsa, P; 383, 385.
 Dharmāvāsapura, L; 385.
 Dhruva, P; 8.
 Dhruvapura, L; 44.
 Dhūtārasi, P; 309.
 Dīrgha Har, P; 309.
 Divākarabhatta, P; 285-6, 293, 298.
 Divākara Pandita, P; 430 ff, 611, 623.
 Drdhabhaktivallabha, P; 269.
 Durgā, G; 8, 13, 50, 61, 67, 82, 138,
 139, 151, 161, 171, 180, 185, 194,
 234, 271, 282, 294, 300, 326, 348,
 366 ff, 432 ff, 574, 609, 614, 621 ff.
 Dvāravati, L; 219.
 Dvijendrapura, L; 285, 293.
 Dvijendravallabha, P; 398.

F

Fu-nan, L; 1.

G

Gajapura, L; 609.
 Gambhīrośvara, G; 7.
 Ganapandita, P; 269.
 Ganapati, G; 53, 74.
 Ganapati-varman, P; 347.
 Gaṅgā, G; 67, 171, 234, 476, 503, 548.
 Gaṅgādharma, P; 364.
 Ganitendra Pandita, P; 349.
 Gauda, L; 162.
 Gaurisapura, P; 622.
 Gaurisvara Pandita, P; 345.
 Gavya, P; 599.
 Genealogical lists, 142, 304, 323, 332,
 440, 456, 504.
 Girindrasrama, L; 175.
 Gopadatta, P; 627.
 Govinda, P; 623.
 Guna, P; 584.
 Gunadeva, P; 628.
 Guṇādhyā, Au; 90, 105.
 Gunadosa Caturbhūta, P; 533.
 Gunapandita, P; 580.
 Gunavarman, Pr; 2, 3.

H

Hamsadeva, P; 622.
 Hamsapura, L; 565.
 Hari-Hara, G; 13, 23, 30, 41, 47, 52,
 56, 67, 185, 280, 293, 368, 438, 616.
 Hariharālaya, L; 283, 364 ff.
 Haripura, L; 553, 621.
 Harsalaksmidevi, P; 623.
 Harsa-varman I, K; 161, 164, 167,
 171, 185, 326, 349, 367, 588, 610,
 621.
 Harsa-varman II, K; 175, 178, 180, 233,
 327, 367, 622.
 Harsa-varman III, K; 411 ff, 430, 459,
 612, 623.
 Hemaśrīgagiri, L; 312, 314, 352 ff, 426.
 Hiranya, P; 347, 456.
 Hiranyadāma, P; 364.
 Hiranyaruci, P; 366 ff.

Hr̥dyācārya, P; 590.
Hr̥jayabhāva, P; 300

I

India, 23, 162, 285, 298, 548, 605
Indra, G; 112, 439, 594
Indradevī, Q; 515 ff.
Indralakṣmī, Q; 285, 294, 621
Indraloka, P; 571.
Indrāṇī, G; 67
Indrapāṇḍita, P; 221, 269
Indrapura, L; 366
Indra-varman, K; 58, 61, 65 ff. 157, 159,
180, 186, 299, 323, 326, 362, 365,
579, 621.
Isānadatta, P; 23, 52
Isānamūrti, P; 367
Isānapavitra, P; 627
Isānapura, L; 138
Isāna-varman, K; 21, 23, 25, 26, 28, 29,
39.
Isāna-varman II, K; 161., 167, 171,
277, 326, 349, 367, 622.
Isvaracita, P; 53
Isvaradatta, P; 627
Isvarakumāra, P; 52.
Isvarapura, L; 272, 535, 622.
Isvaravarman, P; 138
Isvaravindu, P; 564

J

Jagadīśvara, G; 299
Jagannāthakeśvara, G; 583-4
Jāhnavī, P; 282
Jalāṅgeśa, P; 353, 597
Jalāṅgeśvara, L; 621 ff.
Janapada, L; 364
Janapada, P; 352
Janārdana, P; 622
Jārāṅga, L; 175
Jātakas, 517
Jātaveda, P; 219
Jātivindu, P; 622
Java, L; 364, 477
Jayagrāma, P; 622
Jaya Indravarman, K; 516
Jayakṣetra, G; 345, 348, 352
Jaya Mahāpradhāna, P; 541-2
Jayamaṅgalārtha, P; 541
Jayarājacūdāmani, P; 459
Jayarājadevī, Q; 515, 517
Jayaśrinagarī, L; 476
Jaya-varman, K. of Fu-nan: 1, 3, 5
Jaya-varman, K; 32, 39, 56
Jaya-varman I, K; 36-9, 41-5, 47-8, 53,
561, 563.
Jaya-varman II, K; 70, 141 ff. 219,
283, 301, 309, 310, 331, 351-2, 362
ff. 411, 588, 599, 620
Jaya-varman III, K; 67, 70, 284, 361-2,
365
Jaya-varman IV, K; 165 ff. 171 ff. 180,
186, 301, 309, 327, 367, 577, 597,
614, 622

Jaya-varman V, K; 271 ff. 301, 312 ff.
331, 368, 370, 417, 587-8, 590, 594,
599, 622.
Jaya-varman VI, K; 425 ff. 440, 459,
503, 541, 611, 623-41.
Jaya-varman VII, K; 459 ff. 592.
Jaya-varman VIII, K; 541-2, 548
Jaya-varman Paramaśvara, K; 548 ff.
Jaya-varmeśvari, G; 596
Jayavīra, G; 596
Jayavīraśakti, G, 592.
Jayavīra-varman, K; 311 ff. 347, 598-9,
604 ff.
Jayayuddhavarman, P; 300
Jayendra, P; 57
Jayendranagarī, L; 311 ff. 598
Jayendra Paṇḍita, P; 283, 315, 362, 368,
400.
Jayendra-varman, P; 70, 369
Jayendravikhyāta, P; 293, 298
Jayendrayuddha, P; 269, 582
Jayonnātha, P; 309
Jesthapura, L; 52
Jina, 105, 434
Jñānacandra, P; 36
Jñānaprakāśa, P; 563
Jñānapriya, P; 383
Jñānavindu, P; 563
Jyesthārya, Q; 57, 571

K

Kāla, G; 476
Kālaparvata, G; 458
Kālidāsa, Au; 82
Kalyāṇāśrama, L; 429
Kāmasūtra, B; 90
Kambalabrahma, P; 433
Kambu, P; 171, 185, 349
Kambujakṣetra, L; 623
Kambujalakṣmī, Q; 141 ff.
Kambujarājalakṣmī, P. 459
Kāncīpura, L; 44
Kandīn, P; 560
Kandvarahoma, P; 364
Kanthapāsa, P; 219
Kapāleśa, G; 353
Kapilapura, L; 278
Kapilavāsudeva, G; 563
Karambhapura, L; 71, 312
Karpurā, P; 353
Kaśikāvṛtti, B; 272
Kaundinya, P; 2, 34, 285
Kavalitayamin, P; 41
Kavindrālaya, P; 426
Kavindrapaṇḍita, P; 298, 315, 331 ff.
400.
Kavindrārimathana, P; 178, 221, 330.
Kavindravijaya, P; 331, 334
Kaviśvara Paṇḍita, P; 622-3
Kaviśvaravarman, P; 341, 434
Kedāreśvara, G; 43, 44, 565-6
Kern, Au; 299
Keśava, P; 71, 352
Khandalīṅga, G; 563
Kīrtigana, P; 7
Koh Ker, L; 165, 172

Koṅgavarman, P; 34
 Kṛṣṇa, G; 155, 166, 298, 346, 577
 Kṛṣṇadeva, P; 56
 Kṛṣṇamitra, P; 52
 Kṛtajñavikhyāta, P; 584
 Kṛtindra Paṇḍita, P; 323
 Kṣatriya, 65
 Kṣetrādhipa, P; 434
 Kṣetrājña, P; 588
 Kṣtindra Paṇḍita, P; 614
 Kṣitindravarman, P; 298
 Kṣitindropakalpa, P; 293, 354
 Kulaprabhāvatī, Q; 1, 3
 Kumāra, G; 569
 Kumāra, P; 612
 Kumāramātya, 628
 Kumārambha, P; 27
 Kumārasākti, P; 627
 Kumārasānti, P; 52
 Kumārasvāmī, P; 367
 Kuruksetra, L; 349
 Kurunbanagara, L; 1
 Kuśasthali, L; 440, 503
 Kusuma, P; 628
 Kuti, L; 364 ff.
 Kuṭiśvara, 221

L

Lakṣmī, G; 13, 400, 573-4
 Lakṣmīndra-varman, P; 425, 599, 610
 Lakṣmīndropakalpa, P; 279, 283
 Liṅgaparvata, L; 48, 458-9
 Liṅgapura, L; 272, 300, 341, 350, 352
 420, 427, 432 ff, 437, 597
 Liṅgapura, G; 310
 Liṅgapuresvara, G; 180, 599
 Liṅgasādhana, G; 310, 597
 Lokēśvara, G; 299, 476, 516, 571, 590,
 592, 594, 599

M

Mādhava, G; 155.
 Mādhava, P; 370, 609
 Madhurapura, L; 609
 Madhurendra, P; 532, 535
 Madhusūdanagrāma, L; 285
 Madhuvana, L; 285, 293
 Madhyadeśa, P; 607
 Madhyasīva, P; 580
 Mahābhārata, B; 19, 51, 233, 440
 Mahābhāṣya, B; 90
 Mahāganapati, G; 559
 Mahendradevī, Q; 219, 220
 Mahendrādhipati-varman, P; 269
 Mahendragiri, L; 179
 Mahendra Paṇḍita, P; 348
 Mahendravallabha, P; 269
 Mahendra-varman, K; 20, 23, 39
 Maheśvara, P; 522
 Maheśvarapura, L; 535
 Maheśvarasvāmī, P; 569
 Mahādhera-varman, P; 283, 349, 458,
 590

Maitreya, G; 594
 Māliniratanalakṣhī, P; 533
 Maṅgalapura, L; 347
 Maṅgalārtha, 614
 Maṇḍava, G; 564
 Maṇḍava, G; 560
 Maṇohara, 233
 Manu-Saṁhitā, 120
 Matiprasānti, P; 628
 Matisakti, P; 628
 Mayūra, Au; 105
 Medhāvindu, P; 628
 Merā, P; 185
 Mitravali, P; 59
 Mon, 477
 Mṛta, P; 563
 Mūladeśa, L; 168
 Mūlsthāna, G; 26
 Mūlasūtra, P; 437
 Mūla-varman, K; 3
 Mūrdhasīva, P; 440
 Musicians, names of, 559

N

Nāga, P; 566
 Nāgapura, L; 609
 Nāga-tank, 569
 Nāgavindu, P; 627
 Naimiseśvara, G; 44
 Namassivāya, P; 433, 440, 503, 568
 Nandin, G; 23, 314
 Narapatideśa, L; 541
 Narapatīndralakṣmī, Q; 417
 Narapatīndra-varman, P; 417, 609
 Narapati-varman, P; 300, 304
 Naravira, P; 221
 Nārāyaṇa, P; 313 ff, 334
 Narendragrāma, L; 344, 352 ff.
 Narendralakṣmī, P; 419, 456
 Narendrārimathana, P; 167
 Narendrasiriha, P; 588
 Narendravallabha, P; 283
 Narendra-varman, P; 352
 Nātakeśvaradaśabhuja, G; 352
 Navagraha, G; 50
 Nidesotsāha, P; 563
 Nirvāṇa, P; 426
 Nirvāṇagunadeśa, P; 432
 Nisākarabhāta, P; 542
 Nityavyāpi, P; 175
 Nṛpabhaktivallabha, P; 220, 269, 583
 Nṛpabhaktivikrama, P; 269
 Nṛpāditya, K; 27
 Nṛpatīndrāditya, P; 315
 Nṛpatīndra-varman, K; 65
 Nṛpatīndrāyudha, P; 180
 Nṛpavikhyāta, P; 582
 Nṛpendradevī, Q; 57, 571
 Nṛpendrārimathana, P; 268
 Nṛpendravallabha, P; 609
 Nṛpendravikrama, P; 166
 Nṛpendravira, P; 293
 Nṛpendrāyudha, P; 270, 293, 586, 588
 Nṛtyeśvara, G; 23

P

- Padmapura, L; 624
 Padmavairocana, P; 594
 Pañcagrāma, L; 609
 Pañcarātra, 560, 622
 Pāṇini, Au; 151, 233
 Parākrāmavira, P; 599
 Paramācārya, P; 553, 583
 Paramārmānandana, P; 314
 Paramaśivācārya, P; 590
 Parameśvara, G; 138, 179
 Parameśvarāryamaitrideva, G; 269
 Parameśvara-Śiva-Saṁhitā, B; 272
 Parāśara, P; 367
 Paścāgupati, P; 13
 Pāsupatas, 11
 Pavitrā, Q; 353
 Phalapriya, L; 348
 Phalapriya, P; 400
 Piṅgaleśvara, G; 44, 53
 Pīṭyājñaka, P; 607
 Pracandasiṁha, P; 44
 Prahanteśvara, G; 23
 Prajāpatiśvara, G; 168
 Prajñāpāramitā, G; 299, 459, 530, 594
 Prāṇa, P; 166
 Prayāga, L; 476
 Pṛthivīnarendra, P; 308, 349, 411
 Pṛthivīndra Paṇḍita, P; 282, 310 ff.
 349, 597 ff.
 Pṛthivīndra-varman, K; 65
 Pṛthivīndra-varman, P; 166
 Pṛthivīndreśvara, G; 138
 Pṛthuśaila, L; 434
 Pukam, L; 477
 Purāṇa, 19
 Purandarapura, L; 279, 561, 628
 Pūrṇa-varman, K; 3
 Pūrvadīśa, L; 364, 368
 Puskara, P; 55
 Puskarākṣa, G; 25, 26
 Puskarākṣa, P; 55
 Puspapaṭasvāmī, G; 26

R

- Raghuvamśa, B; 233
 Rājadvāra, P; 587
 Rājagṛaha, P; 53
 Rājagūhā, G; 581-2, 609
 Rājākula Mahāmantri, P; 221, 269,
 279, 582, 589
 Rājapati-varman, P; 300, 304, 349,
 350
 Rājatīrtha, L; 386
 Rājavallabha, P; 269, 293
 Rājendradevī, Q; 477
 Rājendra Paṇḍita, P; 532, 609, 614
 Rājendrapura, L; 71
 Rājendra-varman, K; 55, 168, 178,
 180 ff. 280, 285-6, 293, 319, 327,
 367, 582-3, 586, 622.
 Rājendra-varman, P; 348, 426
 Rāma, P; 609
 Rāmabhāgavata, P; 221

- Rāmadeva, P; 627
 Rāmani, L; 310, 597
 Rāmapāla, P; 627
 Rāmāyana, B; 19, 233
 Raṇḍāparvatēśa, G; 563
 Ratnabhānu, P; 37
 Ratnapura, L; 425
 Ratnasinḥa, P; 37
 Kudrabhava, P; 52, 628
 Rudrācārya, P; 180, 365 ff. 583
 Rudrakīrti, P; 627
 Rudraśambhu, P; 627
 Rudra-varman, K; 5, 39, 65, 562
 Rudra-varman, P; 419

S

- Sabhāpati, P; 283
 Sadāśiva, P; 324
 Sahadeva, P; 599
 Sahakāra, L; 219
 Śaka Brāhmaṇa, G; 346
 Sākāramañjarī, Q; 23
 Samarādhipati-varman, P; 179, 310
 Samaravikrama, P; 161, 609
 Samaravīra-varman, P; 340
 Samavīra-varman, P; 347
 Śambhupura, L; 309
 Śambhu-varman, K; 25, 26
 Sāṁkhya, 105
 Samudrapura, L; 568
 Sanaiśvara, P; 31
 Saṅgrāma, P; 386, 411, 458, 590
 Saṅgrāmadārūṇa, P; 607
 Sañjak, 283, 333, 344-5, 528 ff. 589
 Śaṅkara, Au; 58
 Śaṅkara Paṇḍita, P; 419, 420
 Śaṅkarayāga, L; 168
 Śaṅkarṣa, P; 370, 398-9
 Śaṅkarṣaṇa, P; 565
 Śaṅkha, L; 615
 Śāntipada, L; 168
 Śaṅvarṇa, P; 162
 Saptadevakula, 419, 420
 Saralāyatana, G; 530
 Sarāma, P; 398
 Sarasvatī, G; 23, 151, 185, 282, 285,
 573-4, 589
 Sārvabhauma, P; 20
 Sārvādhikāra, P; 581
 Sarvajñamuni, P; 548
 Sarvasukha, L; 71
 Śaṭgrāma, L; 363
 Sativrata, P; 605
 Satragrāma; L; 34
 Satyāśraya, P; 155
 Satyavati, P; 351
 Saugatāśrama, 330
 Śaurigrāma, L; 312
 Sabhā, members of, 565
 Siam, 29
 Siddhāyatana, L; 369, 568
 Siddhigana, P; 56
 Śikhā, P; 366
 Śikhareśvara, G; 348 ff.
 Śikhāśiva, P; 161, 319, 323
 Śikhāvindu, P; 165

Simhadatta, P; 39
 Sindura, P; 342
 Sirindamoli, P; 533
 Sirindaratanaḡama, L; 533
 Śiva, G; 8, 11, 13, 14, 19-21, 27, 31, 32, 35, 39, 42-4, 47, 48, 53, 54, 57, 61, 66, 74, 82, 138, 157, 161-2, 164, 168, 171, 179, 185, 194, 233 ff, 271, 279, 282, 284-5, 300, 314, 319, 326, 331, 340, 343 ff, 350 ff, 363 ff, 383 ff, 417, 432 ff, 438 ff, 476, 503, 531, 535-6, 541, 548, 558, 561, 566, 569, 573-4, 580-1, 586, 598, 609, 614, 616, 621 ff.
 Śivabhūṣaṇa, P; 53
 Śivacandra, P; 628
 Śivācārya, P; 323-4, 326, 343, 353
 Śivācyuta, P; 221
 Śivadatta, P; 31
 Śivadeva, P; 52
 Śivadevī, G; 185
 Śivagupta, P; 345, 426
 Śivakaivalya, P; 364 ff
 Śivanivāsa, L; 165
 Śivapāda, L; 341, 607, 622
 Śivapādagiri, L; 607
 Śivapura, L; 69, 151, 175, 178, 220, 351, 427, 622
 Śivarakṣa, P; 53
 Śivaśakti, P; 146, 350
 Śivasoma, P; 58, 151, 180, 365, 579
 Śivāspada, P; 350, 434
 Śivasthāna, L; 351
 Śivavindu, P; 353
 Slaves, names of, 333, 558, 566, 616
 Śleṣma, P; 628
 Soma, P; 285
 Somāditya, P; 73
 Somakirtti, P; 31
 Somālaya, L; 621-2
 Somaśarman, P; 19
 Somaśiva, P; 151
 Somavajra, P; 299
 Somavindu, P; 628
 Someśvarapaṇḍita, P; 310
 Śreṣṭhapura, L; 44, 70, 138, 437, 459
 Śreṣṭha-varman, K; 459
 Śrīdāheśvarī, G; 584
 Śrīkanṭha Paṇḍita, P; 347, 622
 Śrīndrabhūpeśvara Cūḍa, Q; 532
 Śrīndra Jaya-varman, K; 541
 Śrīndrakumāra, Pr; 529
 Śrīndraloka, 57
 Śrīndraśekhara, P; 542
 Śrīndra-varman, K; 349, 532 ff, 541 ff, 548, 596
 Śrīnivāsa, P; 621
 Śrīprabhā, P; 541-2
 Śrī Svāmī, P; 70
 Śrīvija, P; 584
 Śrutabhaktivikhyāta, P; 609
 Śrutavarman, K; 186, 349, 459
 Subhadra, P; 440
 Subhakirti, P; 37
 Subhaṅkara, P; 628
 Śucidatta, P; 26
 Sudarśana, P; 53

Sugata, P; 584
 Sukarmma, P; 349
 Sūkṣmavindu, P; 364
 Sun, G; 19, 50
 Śūra, Au; 105
 Sūryabhaṭṭa, P; 477
 Sūryakumāra, Pr; 477
 Sūryalakṣmī, P; 535
 Sūryapārvata, L; 429
 Sūrya-varman I, K; 310, 323, 330-1, 340 ff, 368, 370, 398, 400, 417, 419, 580, 597-8, 610, 614 ff.
 Sūrya-varman II, K; 426 ff, 503, 514, 624
 Suśruta, Au; 82
 Suvarṇaḷiṅga, G; 564
 Suvira, P; 57
 Svāmīguru, P; 175
 Śveta, P; 628
 Śvetadvīpa, L; 71, 311 ff.

T

Tāmrapura, L; 30
 Tapasvīśvara Paṇḍita, P; 610
 Tilakā, P; 440
 Tīrtha, P; 299
 Trailokyanātha, G; 73, 155, 299, 344
 Trailokyasāra, G; 560
 Trailokyavijayāḡīśvara, G; 299, 428, 592
 Trayodaśī, P; 627
 Tribhuvanadeva, G; 168
 Tribhuvanāditya, K; 514
 Tribhuvanāditya-varmadēva, P; 459
 Tribhuvanaikanātha, G; 166
 Tribhuvanamaheśvara, G; 271-2, 280, 342, 346, 532
 Tribhuvanañjaya, G; 352 ff.
 Tribhuvanavajra, P; 299
 Tribhuvaneśvara, G; 19, 165, 411, 458
 Trinity, G; 155, 161, 233, 323, 574, 612
 Tripatāka, P; 532, 535-6
 Trivikrama, G; 586
 Tuṅḡśa, G; 626

U

Udaya, P; 44
 Udayāditya-varman, K; 268, 304, 308, 348
 Udayāditya-varman II, K; 362 ff, 386, 417, 430, 612
 Uddhatavira-varman, P; 352
 Udyāna, L; 279
 Ugrapura, L; 14
 Ukṛṣṇa, P; 309
 Umā, P; 458, 590, 607
 Upendra, P; 219
 Urvaśī, P; 50
 Utkṛṣṭa, P; 57
 Utpanneśvara, G; 34, 54, 175, 561
 Utsavamūrti, G; 157
 Uttara, P; 44

V

Vāgindradeva, G; 596
 Vāgindra Paṇḍita, P; 369, 426
 Vāgindrapattana, L; 426
 Vāgisa, P; 400
 Vāgiśvara Paṇḍita, P; 616, 622
 Vahnigrha, 476
 Vajrin, G; 594
 Vakakākeśvara, G; 270, 586, 588
 Vaktraśiva, P; 49
 Vāmaśiva, P; 365 ff.
 Vanapura, L; 346
 Vanigrāma, L; 71
 Vanśārāma, L; 434
 Varāhasena, P; 562
 Vardhamāna, G; 27
 Varmaśiva, P; 609
 Varmmeśvari, G; 596
 Varnavijaya, L; 366
 Varuna, P; 582
 Vasubandhu, Au; 105
 Vasudeva, P; 285, 398, 621
 Vātsyāyana, Au; 90
 Veda, 44, 71, 271-2, 541, 569
 Vedāṅga, 44
 Vibheda, L; 349
 Vidyādeva, P; 25
 Vidyādharaśiva, P; 563
 Vidyādharaṇi, G; 570
 Vidyādhipa, P; 584
 Vidyākīrti, P; 564
 Vidyākumāra, P; 563, 628
 Vidyāpuspa, P; 11
 Vidyāśakti, P; 628
 Vidyāspada, P; 625
 Vidyāśrama, P; 315
 Vidyāvāsa, P; 624-5
 Vidyāvindu, P; 8
 Vidyāvīśeṣa, P; 21, 25
 Vidyēśadhīmant, P; 548
 Vidyēśavid, P; 548
 Vijaya, P; 622
 Vijayendralakṣmī, P; 456
 Vijayendra-varman, P; 310, 597
 Vijayēśvara, G; 39, 597
 Vikarānanta, P; 52
 Vikramapura, L; 53
 Vimala, P; 293
 Vinaya, P; 53, 319, 628
 Vindudeva, P; 621
 Vinduśakti, P; 563
 Vindveśvara, G; 596
 Virabhaktigarjita, P; 268
 Virakumāra, P; 477
 Viralakṣmī, Q; 346, 349, 368
 Virapura, L; 268
 Virāśrama, 330

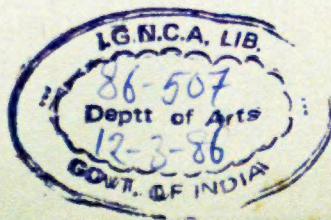
Vira-varman, P; 19-20, 340, 428, 623
 Virendrādhipati, P; 298, 428
 Virendrapattana, L; 138
 Virendrārimathana, P; 165, 308
 Virendra-varman, P; 268, 278, 283, 293, 343, 599
 Virendravijaya, P; 220
 Virendravikhyāta, P; 178
 Viśatākṣa, Au; 105
 Viṣṇu, G; 1, 2, 13, 27, 67, 70, 74, 161, 166, 168, 171, 179, 185, 194, 220, 233 ff, 268, 278, 282, 285, 293, 306 ff, 312 ff, 327, 331, 352, 386, 399 ff, 417, 420, 432 ff, 438 ff, 476, 503, 531, 563, 566, 570, 573-4, 577, 580, 612, 616, 621 ff.
 Viṣṇu, P; 351
 Viṣṇugrāma, L; 361-2
 Viṣṇukumāra, P; 271
 Viṣṇuvara, P; 312
 Viṣṇvālaya, L; 623
 Viśvakarman, P; 612
 Vrddhācārya, P; 533
 Vrddheśvara, G; 343, 349, 569
 Vrndāvana, L; 312
 Vrsabhadhajeśvara, G; 56, 611
 Vvādhapura, L; 8, 352, 588, 609
 Vyāsa, Au; 51
 Vyomatirtha, L; 385

W

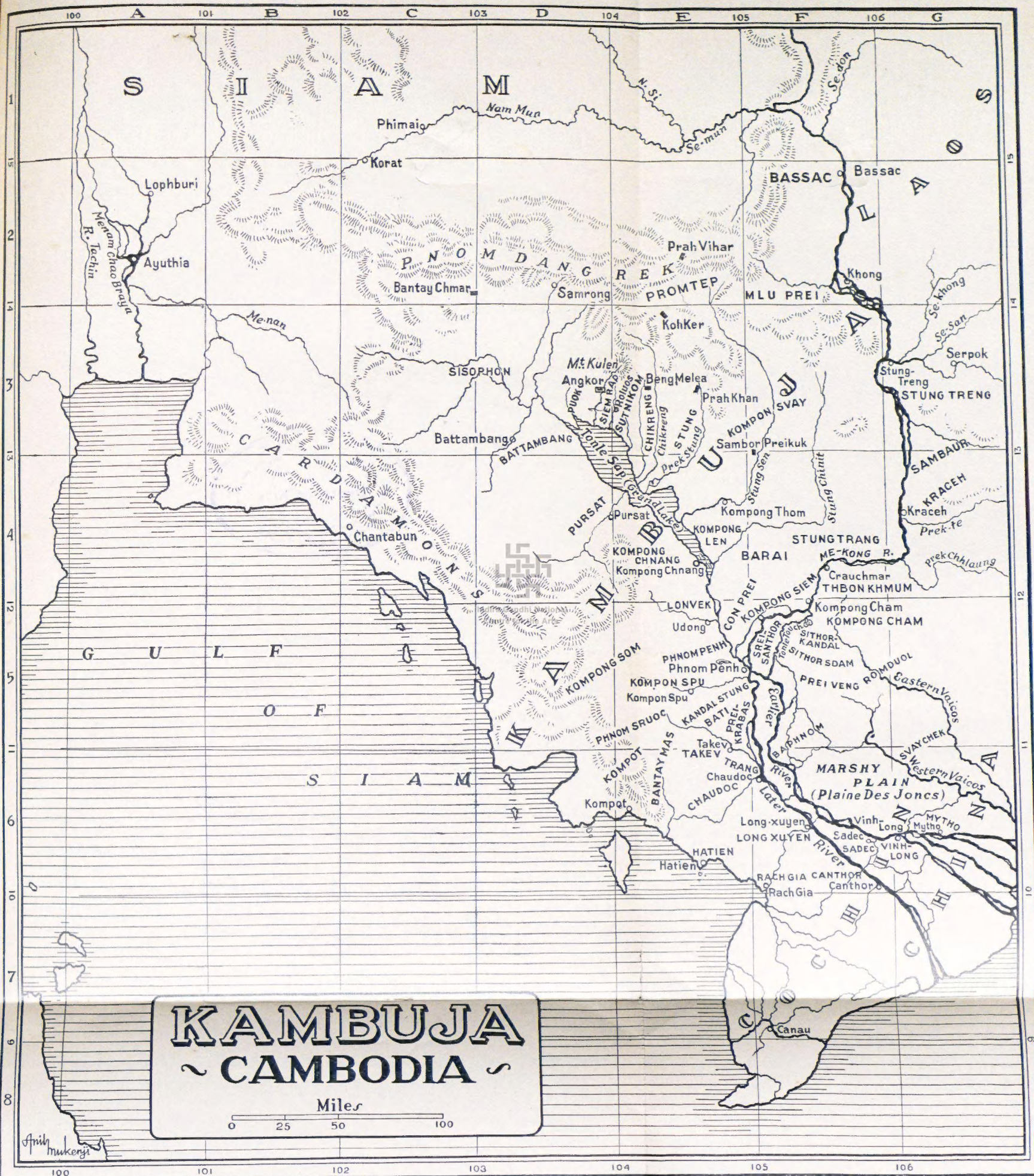
Woodroffe, Au; 58

Y

Yajamāna, P; 568
 Yajñadeva, P; 627
 Yajñapatiśvara, G; 52
 Yajñavarāha, P; 271, 276-7, 281-2, 532, 535
 Yama, G; 53, 311, 476
 Yamunā, R; 285, 298, 476
 Yaśodhara, K; 572
 Yaśodhara Paṇḍita, P; 533
 Yaśodharapura, L; 221, 233, 269, 366 ff, 514, 533, 625
 Yaśo-varman, K; 55, 74 ff, 171, 186, 279, 283, 326, 365, 368, 572, 574, 576, 588, 621, 628
 Yaśo-varman II, K; 514, 516, 528-9
 Yavana, 477
 Yogācāra, 233
 Yogindra Paṇḍita, P; 351
 Yogīśvara Paṇḍita, P; 344-5, 351 ff, 426, 432
 Yogīśvarapura, L; 352
 Yuvarāja, P; 433, 456

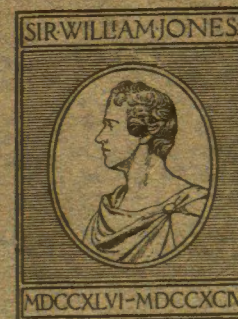

The Asiatic Society
Monograph Series
VOL. VIII

INSCRIPTIONS OF KAMBUJA

By
R. C. MAJUMDAR

RAR
417.709596
MAJ

THE ASIATIC SOCIETY
1, PARK STREET CALCUTTA-16
1953.

RAR
417.709596
MAJ